STENDHAL

PARMA MANASTIRI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: BERTAN ONARAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

STENDHAL
PARMA MANASTIRI

ÖZGÜN ADI
LA CHARTREUSE DE PARME

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
BERTAN ONARAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
HANDE KOÇAK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
FEVZİ AKKOÇ

DÜZELTİ
MUSTAFA AYDIN

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, MAYIS 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-067-8 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-295-068-5 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

STENDHAL

PARMA MANASTIRI

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
BERTAN ONARAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Uyarı

Bu öykü 1830 kışında Paris'ten üç yüz fersah ötede yazıldı, dolayısıyla 1839'da yaşanan olaylara en küçük bir gönderme yoktur.

1830'dan yıllar önce, ordularımızın bütün Avrupa'yı baştan aşağı katettiği günlerde, rastlantı eseri, bana bir piskoposluk meclisi üyesinin evinde kalma olanağı veren bir belge sağlandı. Bu ev, sevimli İtalya kenti Padova'daydı; kalışım uzayınca, kendisiyle dost olduk.

1830 sonlarında yeniden Padova'dan geçerken, iyi yürekli piskoposluk meclisi üyesinin evine koştum. Biliyordum, artık hayatta değildi ama sonraları hep özlediğim o güzelim akşamları geçirdiğimiz salonu tekrar görmek istiyordum. Piskoposun yeğeni ve onun eşini buldum orada, eski bir dost gibi karşıladılar beni, derken birkaç kişi daha geldi ve gece geç saatlere dek oturduk, yeğen Café Pedroti'den harika bir *zabaione*[1] getirtti. Ama bizi geç saatlere kadar uykusuz bırakan asıl şey, birimizin laf arasında değindiği, yeğenin de benim onuruma tamamını anlatmaya razı olduğu, Düşes Sanseverina'nın öyküsüydü.

— Gittiğim ülkede böyle akşamlar bulamayacağım, dedim dostlarıma, uzun akşam saatlerini geçirmek üzere, öykünüzü kaleme alacağım.

1 Tatlı içkilerden yapılan bir tür İtalyan tatlısı. (r.n.)

— Öyleyse ben de size amcamın, Parma maddesinde, Düşes'in tüm ipleri elinde tuttuğu zamanlardaki saray entrikalarının birkaçına değinen yıllıklarını vereyim, ama dikkat edin! Bu öykü pek ahlâklı değildir, şu sıralar Fransa'da İncil'e özgü bir saflığa özen gösterdiğinize göre, adınızı kötüye çıkarabilir.

Öyküyü, 1830'daki elyazmasında en küçük bir değişiklik yapmadan yayımlıyorum; bunun iki sakıncası olabilir:

Birincisi okuru ilgilendirir. Belki, İtalyan oldukları için, öyküdeki kişiler pek ilgisini çekmeyecektir; o ülkede insanların yürekleri biz Fransızların yüreğinden epey farklıdır. İtalyanlar içten, iyi yürekli insanlardır, korkak değildirler, düşündüklerini çekinmeden söylerler; bazen kibre kapılsalar da bu, zamanla bir tutku olup çıkar, *puntiglio*[2] adını alır. Son olarak da, yoksulluk onlar için gülünç bir şey değildir.

İkinci sakınca, yazarla ilgili.

Öyküdeki kişilerin kabalıklarını olduğu gibi anlatma cüretini gösterdiğimi itiraf edeceğim. Buna karşılık, bakın yüksek sesle söylüyorum, yaptıklarını ahlâki açıdan tamamen kınıyorum. Her şeyden çok parayı seven, hiç de öyle nefret ya da aşkla günah işlemeyen Fransız ruhunun o yüce ahlâkını ve iyiliklerini bu kişilere giydirmek neye yarardı ki? Bu öyküdeki İtalyanlarsa bunun hemen hemen tersidir. Zaten bana kalırsa, güneyden kuzeye doğru iki yüz fersah gittiğinizde, yeni bir manzara ve yeni bir romanla karşılaşırsınız. Piskoposun sevimli yeğeni, Düşes Sanseverina'yı tanımış ve çok sevmişti ve benden, ayıplanacak serüvenlerini de hiç değiştirmeden anlatmamı rica etti.

23 Ocak 1839

2 İnat. (ç.n.)

BİRİNCİ KİTAP

Già mi fur dolci inviti a empir le carte
I luoghi ameni.[3]

Ariosto, *Satira* IV.

3 Bir zamanlar benim için bu hoş yerler, yazmaya tatlı bir davetti. (e.n.)

I. Bölüm

1796'da Milano

General Bonaparte, 15 Mayıs 1796'da, Lodi Köprüsü'nü geçen genç ordusunun başında Milano'ya girdi ve yüzyıllar sonra Sezar ve İskender'in halefinin ortaya çıkıverdiğini bütün dünyaya gösterdi. İtalya'nın birkaç ayda tanık olduğu yiğitlik ve yetenek mucizeleri, uyuyan bir halkı uyandırdı; Fransızların gelişinden hepi topu bir hafta önce, Milanolular, onları Saygıdeğer İmparator ve Kral hazretlerinin birlikleri önünde sürekli tabanları yağlamaya alışmış bir çapulcu alayı sayıyordu. En azından, kirli kâğıda basılmış, el kadar bir gazete haftada üç gün Milano halkına bunu yineliyordu.

Orta Çağ'da, Lombardiyalı cumhuriyetçiler Fransızlarınkine benzer bir yiğitlik göstermiş, karşılığında kentlerinin Alman imparatorlarınca yerle bir edilmesini görmeyi hak etmişlerdi. *Sadık uyruk* olalı beri, başlıca işleri varlıklı veya soylu bir ailenin kızı evlenirken pembe tafta mendiller üstüne şiir bastırmak olmuştu. Genç kız, yaşamının o şanlı döneminden iki üç yıl sonra, kendine eşlik etmek üzere koruyucu bir kavalye seçiyordu. Kimi zaman, kocanın ailesinin seçtiği bu kavalyenin adı evlilik sözleşmesinde saygıdeğer bir yere oturtuluyordu. Yaşam, Fransız ordusunun gelişinin yol açacağı, son derece coşkulu kadınsı âdetlerden henüz çok

uzaktı. Ama kısa bir süre sonra yeni ve tutkulu alışkanlıklar ortaya çıktı. Koca bir halk, 15 Mayıs 1796 günü, o güne dek büyük saygı duyduğu her şeyin fevkalade gülünç ve bazen de iğrenç olduğunu gördü. Son Avusturya birliğinin gidişiyle birlikte eski düşünceler yerle bir oldu. Yaşamı riske atmak moda oldu; her şeyin tadını kaçıran duygularla geçen yüzyılların ardından, mutlu olabilmek için, yurdu gerçek bir aşkla sevmek, kahramanca eylemlere girişmek gerektiği görüldü. Şarlken ve II. Felipe'nin kıskanç despotluklarının sürüp gittiği yıllarda kapkaranlık bir geceye gömülmüşlerdi; heykellerini devirdiler ve ortalığı bir anda göz kamaştırıcı bir ışık seli bastı. Yaklaşık elli yıldır, Fransa'da *Ansiklopedi* ile Voltaire parlarken, rahipler iyi yürekli Milano halkına, okumanın ya da bu dünyayla ilgili herhangi bir şeyi öğrenmenin işe yaramaz bir çaba olduğunu, rahibin payını aksatmadan ödeyip bütün küçük günahlarını eksiksiz anlatanın cennette iyi bir yer kapabileceğini haykırıyordu. Avusturya hükûmeti vaktiyle, bu pek dehşetli ve tartışmacı halkı büsbütün kızdırmak için orduya asker vermeme imtiyazını çok ucuza satmıştı.

1796'da, Milano ordusu, dört harika Macar topçu alayıyla birlikte kenti koruyan, kırmızı giysili, yirmi dört çapulcudan oluşuyordu. Gündelik hayatın başıbozukluğu aşırıya kaçmıştı ama tutkulu hayatlara da pek nadir rastlanıyordu; yeri gelmişken söyleyelim, bu dünyada bile çarpılma tehlikesi altında –yaşanan her şeyi rahiplere anlatma külfeti bir yana– Milano'nun bu iyi insanları, hâlâ daha, can sıkıntısı dışında bir şey bırakmayan monarşinin ufak tefek prangalarına mahkûm yaşıyordu. Örneğin, Milano'da yaşayan ve İmparator adına kenti yöneten kuzeni Arşidük, çok kazançlı bir şey düşünmüş, buğday alıp satmayı akıl etmişti. Dolayısıyla, dük hazretleri ambarlarını doldurmadan, köylülerin tahıllarını satması yasaktı. Mayıs 1796'da Fransızların kente girişinden üç gün sonra, o sıralar pek moda olan Café des Servis'de orduyla birlikte kente gelmiş, daha o zamanlar

pek meşhur olan, azıcık deli Gros adındaki minyatür ressamı, Arşidük'ün hikâyelerini dinleyince ucuz sarı bir kâğıda ilan niyetine bastırılmış dondurma listesini aldı ve kâğıdın arkasına Büyük Arşidük'ün resmini çizdi; Fransız bir asker Dük'ün karnına süngüyü saplıyor, karnından kan yerine oluk oluk buğday akıyordu. Hani şu kaba espri dediğimiz karikatür, dalkavukluğun kol gezdiği, zorbalığın egemen olduğu bu ülkede henüz bilinmiyordu. Gros'un çizip Kafe Servi'de masaya bıraktığı karakalem resim gökten inmiş mucize gibi göründü herkesin gözüne. Aynı gece klişesi çıkarıldı ve ertesi gün yirmi bin adet basılıp satıldı.

Aynı gün, altı savaş kazanan, yirmi eyaleti ele geçiren, tek eksiği ayakkabı, pantolon, giysi ve şapka olan Fransız ordusunun gereksinimlerini karşılamak üzere, altı milyonluk bir savaş vergisi duyurusu da asıldı duvarlara.

Bu yoksul mu yoksul Fransızların Lombardiya'da boy göstermesiyle ortaya çıkan mutluluk ve sevinç öyle büyüktü ki, yalnızca din adamlarıyla birkaç soylu bu altı milyonluk verginin ağırlığını hissedebildi ve bu vergileri kısa bir süre sonra başkaları izledi. Bu Fransız askerleri bütün gün kahkaha atıp şarkı söylüyorlardı; yirmi beş yaşından küçüktüler, yirmi yedi yaşındaki korgeneralleri[4] ordunun en yaşlısı sayılıyordu. Bu neşe, bu gençlik, bu kaygısızlık altı aydan beri, kürsülerinin tepesinden, Fransızların, ölüm cezasına çarptırılma korkusuyla, önlerine geleni yakmak, bütün kafaları kesmekle yükümlü birer canavar olduklarını söyleyen rahiplerin çılgın vaazlarına verilmiş pek hoş bir yanıttı doğrusu. Rahiplere bakılırsa, her birlik önünde bir giyotinle yürüyordu.

Köylerde, kulübelerin kapısında, evin hanımının küçük yavrusunu beşikte sallayan bir Fransız askeri görülüyordu ve her akşam, keman çalan bir trampetçi şenlik başlatıyor-

4 *Général en chef*. Devrim zamanında "korgeneral" (lieutenant général) için kullanılıyordu. (r.n.)

du. Fransız askerlerinin de pek bilmediği, kadınlarla erkeklerin birlikte katıldıkları kadril gibi danslar köyün kadınlarına öğretilemeyecek kadar zor ve karışık bulunduğundan, oralı kadınlar genç Fransızlara *Monferina, Saltante* gibi İtalyan danslarını gösteriyorlardı.

Subaylar, olanaklar ölçüsünde, varlıklı kişilerin evlerine yerleştirilmişti; doğrusu toparlanmaya ihtiyaçları vardı. Örneğin Robert adındaki bir teğmen, Dongo markisinin evinde oturma izni almıştı. Bu epey çevik subayın, o saraya girerken, cebinde yalnızca Piecenza'da aldığı altı franklık bir ekü vardı. Lodi Köprüsü'nü geçtikten sonra, bir top güllesiyle can vermiş yakışıklı bir Avusturya subayından yepyeni bir pamuklu Nankin pantolonu aldı ve doğrusu hiçbir giysi bu kadar uygun zamanda düşmedi giyenin eline. Omuzlarındaki subay apoletleri yündendi, giysisi de, parçalar bir arada dursun diye, kol ağızlarında astarından tutturulmuştu; ama bundan daha acıklısı da vardı. Pabuçlarının tabanları, Lodi Köprüsü'ne gelmeden, savaş alanında bulduğu asker kepi parçalarından oluşuyordu. Bu uydurma tabanlar pabuçlarına, açıkça görünen iplerle bağlanmıştı, öyle ki konağın başkâhyası, Teğmen Robert'in odasına gelip onu Sayın Markiz'le yemeğe çağırdığında, utancından yerin dibine girdi. Emir eri ile birlikte, o ölümcül akşam yemeğine dek saatlerce giysi dikip toparlamaya, pabuçlardaki talihsiz ipleri mürekkeple siyaha boyamakla uğraştılar. Sonunda o korkunç an gelip çattı. "Ömrümde bu kadar rahatsız olmadım," diyordu bana Teğmen Robert; "hanımlar kendilerini korkutacağımı sanıyor, bense onlardan çok titriyordum. Durmadan pabuçlarıma bakıyor, onlarla nasıl zarif yürüyeceğimi bilmiyordum."

"Dongo markizi," diye ekledi teğmen, "o günlerde güzelliğinin doruğundaydı. O güzelim gözlerini, meleksi yumuşaklığını, o sevimli yüzünün hatlarını ortaya çıkaran kumral saçlarını siz de biliyorsunuz. Yatak odamda, Leonardo da

Vinci'nin elinden çıkmış, Markiz'e benzeyen bir Herodias[5] vardı. Tanrı, bu olağanüstü güzellik karşısında, üstümü başımı unutmamı sağladı. Cenova dağlarında, iki yıldır yalnızca çirkin, içler acısı şeyler görmüştüm. Duyduğum hayranlığı dile getirecek bir iki söz etmeye cüret ettim.

Ancak, övgü dolu sözlere takılıp kalmayacak kadar sağduyum vardı. Lafı değiştirirken bir taraftan da baştan aşağı mermer kaplı yemek odasında, o an bana sanki tepeden tırnağa ihtişamla giydirilmiş gibi gözüken on iki uşak ve bir oda hizmetçisi görüyordum. Düşünebiliyor musunuz, bu kerataların, güzel pabuçları bu pabuçların da gümüşten tokaları vardı. Göz ucuyla giysilerime, belki de pabuçlarıma çevrilmiş aptal bakışlarını görüyordum, bu da yüreğimi parçalıyordu. Tek bir sözle bütün bu insanların ödünü patlatabilirdim, iyi de, hanımları ürkütmeden onlara hadlerini nasıl bildirecektim? Çünkü Markiz, sonradan pek çok kez dile getirdiği gibi, kendini azıcık yüreklendirmek üzere, o sıralarda kaldığı manastırdan kocasının kız kardeşi Gina del Dongo'yu getirtmişti. Neşe ve sevimlilikte işler ters gittiğinde de yiğitlik ve serinkanlılık konusunda kimse onunla yarışamazdı.

O günlerde on üçünde, ama on sekiz gösteren, bildiğiniz gibi canlı, açıksözlü Gina, üstüme başıma bakıp kahkahayı patlatmamak için yemeğe el sürmeyi göze alamıyordu. Markizse tam tersine, zoraki incelik gösterilerinde bulunuyordu durmadan; gözlerimdeki sabırsızlık belirtilerini çok iyi görüyordu sanırım. Sözün kısası, aptallaşmıştım ve bir Fransız'ın hiç kaldıramayacağı söylenen şeyi yapıyor, küçümsenmeye katlanıyordum. Derken, gökten inen bir fikirle bir anda aydınlandım. Sofradaki hanımlara çektiğim yoksulluğu, yaşlı sersem generallerin bizi tuttukları Cenova dağlarında iki yıldır katlandığımız acıları anlatmaya giriştim. 'Orada bize,'

5 Önceleri Leonardo da Vinci'ye atfedilen, sonradan Cesare da Sesto'ya ait olduğu anlaşılan bir resim. Resimde Herodias'a Yahya'nın kellesinin sunulması tasvir edilir. (r.n.)

diyordum, 'bu ülkede geçmeyen Devrim banknotlarından ve günde doksan gram ekmek veriyorlardı.' Konuşmaya başlayalı iki dakika olmuştu ki, iyi yürekli Markiz'in gözleri dolmuş, Gina da ciddileşmişti.

— Ne diyorsunuz Sayın Teğmen, yalnız doksan gram ekmek mi? diyordu bana.

— Evet, küçükhanım; üstelik de dağıtım haftada üç kez aksıyor, evlerinde kaldığımız köylüler bizden daha yoksul olduğundan, ekmeğimizin birazını onlara veriyorduk.

Sofradan kalkınca, oturma odasının kapısına dek Markiz'i koluna girdim, sonra hemen geri dönüp masada bana hizmet eden uşağa, daha öncesinde hayallerine kapıldığım altı frankı verdim."

"Bir hafta sonra," diye sürdürüyordu Robert, "Fransızların kimsenin kafasını giyotinle uçurmadığı iyice anlaşılınca, Dongo markisi, Fransız ordusunun yaklaşması üzerine, o güzelim eşiyle kız kardeşini yüzüstü bırakarak, yiğitçe sığındığı, Como Gölü kıyısındaki Grianta şatosundan döndü. Bu markinin bize duyduğu nefret korkusuna eşitti, başka bir deyişle, sınırsızdı. Bana çelebice sözler yağdırırken görmeliydiniz o kocaman, sofu suratını. Milano'ya dönüşünün ertesi günü, toplanan altı milyonluk vergiden üç dört metre kumaşla iki yüz frank aldım. Üstümü başımı düzelttim, hanımlara eşlik etme görevini üstlendim, o günlerde balolar başlıyordu çünkü."

Teğmen Robert'in öyküsü aşağı yukarı bütün Fransızlarınkine benzedi. Bu yiğit askerlerin yoksulluğuyla alay edecek yerde onlara acıdılar ve onları sevdiler.

Bu beklenmedik mutluluk ve esriklik ancak iki yıl sürdü; çılgınlık öyle aşırı ve olağan oldu ki, onu size bütünüyle anlatabilmem olanaksızdır; şu tarihî, derin anlamlı sözü etmekle yetineceğim. Bu halk tam yüz yıldır sıkılıyordu.

Güney ülkelerine özgü haz düşkünlüğü bir zamanlar, hani şu ünlü Milanolu düklerin, Viscontilerle Sforzaların sa-

raylarında egemen olmuştu. Ama İspanyolların Milano'yu ele geçirip sürekli ayaklanmadan korkan, suskun, kuşkucu, kendini beğenmiş efendiler olarak halkın tepesine bindikleri 1635'ten beri neşe uçup gitmişti. Efendilerinin alışkanlıklarını benimseyen insanlar o anın tadını çıkarmak yerine en küçük sataşmanın öcünü, bıçak çekerek almayı düşünür olmuştu.

Çılgın sevinç, neşe, haz düşkünlüğü, bütün kederli ya da akılcı düşüncelerin unutulması o kerteye vardı ki, Fransızların Milano'ya girdikleri 15 Mayıs 1796'dan Cassano Savaşı'ndan sonra kovuldukları 1799 Nisan'ına dek, o ara dönemde asık suratlı olmayı ve para kazanmayı unutan yaşlı milyoner tüccarlara, yaşlı tefecilere, yaşlı noterlere bile rastlandı.

Ancak birkaç seçkin ve soylu aile, ortalığı saran genel sevinç ve gönüllerin açılıp çiçeklenmesi karşısında surat asmak istercesine, köylerdeki şatolarına çekilmişti. Ama şurası gerçek ki, bu soylu, varlıklı aileler, Fransız ordusunun istediği savaş vergilerinin dağılımında tatsız bir seçimin kurbanı olmuştu.

Bunca neşeden tiksinen Dongo markisi, Como Gölü'nün ilerisindeki harika Grianta şatosuna ilk dönenlerden biriydi; hanımlar, Teğmen Robert'i de oraya götürdüler. Büyük bir kesimine tepeden baktığı göz kamaştırıcı gölün yüz elli ayak yukarısındaki bir düzlüğe oturtulmuş, belki de yeryüzünde eşi benzeri olmayan bir konumda yükselen şato eski bir kaleden dönüştürülmüştü. Dongo ailesi onu, her yanı ailenin armalarıyla bezeli mermerlerin kanıtladığı üzere, on üçüncü yüzyılda yaptırmıştı; çevresinde hâlâ, içleri boş olsa da, derin hendekler ve inip kalkan köprüler görülüyordu; bu şato, seksen ayak yüksekliğinde, altı ayak kalınlığındaki duvarlarıyla her türlü tehlikeden uzaktı; bu yüzden de kuşkucu Marki'nin gözdesiydi. Onlarla yalnız ağız dolusu küfrederek konuştuğu için sadık sandığı yirmi beş otuz uşakla dolaşan Marki, kendini burada Milano'ya göre daha korkusuz hissediyordu.

Korkusu da boşuna değildi elbette. Savaşta tutsak düşmüş insanları kaçırmak üzere Avusturya hükûmetinin Grianta'dan üç fersah öteye, İsviçre sınırına yerleştirdiği bir casusla sıkı bir ilişki kurmuştu, buysa Fransız generallerince çok ciddiye alınabilecek bir şeydi.

Marki genç eşini Milano'da bırakmıştı. Orada ailenin işlerini yürütüyor, *casa del Dongo*'ya[6] konmuş olan vergi borcunu toplamaya çalışıyordu; sırtındaki yükleri hafifletmeye uğraşıyor, bu da onu, kamu görevi üstlenmeyi kabul etmiş soyluları, o arada soylu olmayan ama etkili insanları ziyaret etmeye zorluyordu. Ailede büyük bir olay meydana geldi. Marki, kız kardeşi Gina'yı çok varlıklı, soylu mu soylu biriyle evlendirmeyi tasarlamıştı; ama adam pudralı peruk takıyordu. Bundan ötürü, Gina kahkahalarla bunu kabul etti, derken Kont Pietranera ile evlenme çılgınlığını yaptı. Doğrusunu isterseniz son derece çelebi, kalıbı kılığı yerli yerinde bir beyefendiydi, ama atadan oğla yoksul düşmüş bir aileden geliyordu, üstüne üstlük yeni düşüncelerin ateşli bir taraftarıydı. Ve İtalyan lejyonunda asteğmen olan Pietranera, Marki için bir umutsuzluk kaynağıydı.

O iki yıllık çılgınlık ve mutluluktan sonra, Paris'teki Direktuvar yönetimi, tahtına yerleşmiş hükümdar havasına bürünüp sıradan olmayan şeylerden öldüresiye nefret etmeye başladı. İtalyan ordusunun başına getirdiği işe yaramaz generaller, iki yıl önce o harika Arcole ve Lonato zaferlerini görmüş o aynı Verona ovalarında bir dizi savaşta yenildiler. Avusturyalılar Milano'ya yaklaştılar; tabur komutanı olup Cassano Savaşı'nda yaralanan Teğmen Robert, son kez, dostu Dongo markisinin evine yerleşti. Ayrılık çok hüzünlü oldu; Robert, Novi'ye doğru çekilen Fransızlara eşlik eden Kont Pietranera'yla birlikte yola çıktı. Erkek kardeşinin miras payını vermeye yanaşmadığı genç Kontes, atlı bir arabayla orduyu izledi.

---

6 Dongoların evi. (ç.n.)

Bunun üzerine, Milanoluların, Bonaparte'ın Marengo zaferine dek on üç ay sürdüğü için *i tredici mesi*[7] adını verdikleri eski düşüncelere dönüş ve gericilik dönemi başladı. Neyse ki aptallık gerçekten de on üç ay sürmüştü. İktidara bütün o yaşlı, softa, asık suratlı insanlar geçti, toplumun yönetimine bunlar el koydu yeniden. Bozulmamış öğretilere sadık kalmış insanlar, kısa süre sonra, Napolyon'un, hak ettiği üzere, Mısır'da Memlûklular tarafından asıldığı haberini yaydılar.

Surat asmak üzere topraklarına çekilmiş, intikama susamış olarak geri dönen bu insanlar arasında en ateşlisi Dongo markisiydi; aşırılığı tabii ki onu bir partinin başına getirdi. Korkmadıkları zaman çok dürüst olan, ama sürekli titreyen bu beyler Avusturyalı General'in aklını çelmeyi başardılar. Epey saf bir adam olan general, sertliğin yüksek siyaset olduğuna ikna oldu ve tam yüz elli yurttaşı tutuklattı. Eh o sırada İtalya'da bulunabilecek en iyi adam bu generaldi işte.

Kısa bir süre sonra bu insanlar Cattore körfezine sürüldüler ve yerin altındaki mağaralara atıldılar. Mağaralardaki nem ve özellikle ekmek yokluğu az zamanda bu serserilerin işini bitirdi.

Dongo markisi yüksek bir yere geldi ve daha başka bir sürü güzel niteliğine korkunç cimriliği eklediğinden, herkesin içinde, kız kardeşi Kontes Pietranera'ya bir altın bile göndermemekle övünmeye başladı. Kocasını hâlâ çılgınca seven kadın, ayrılmak istemiyor ve Fransa'da, onun yanında açlıktan ölüyordu. İyi yürekli Markiz umutsuzluk içindeydi; sonunda, kocasının her akşam kendisinden alıp yatağının altındaki demir kasaya koyduğu küçük kutudan birkaç elmas aşırmayı başardı. Markiz, kocasına çeyiz olarak sekiz yüz bin liret getirmişti, kişisel giderleri için ayda seksen liret alıyordu. Fransızların Milano dışında geçirdikleri o on üç ay boyunca, bu çekingen mi çekingen kadın birtakım bahaneler buldu, üstündeki kara giysileri hiç çıkarmadı.

7 On üç ay. (ç.n.)

Bu arada şunu itiraf edelim ki, birçok ciddi yazar gibi, kahramanımızın öyküsünü doğumunun bir yıl öncesinden başlattık. Bu kahraman, Milano'da verilen adla, Dongo *marchesino*'su[8] Fabrizio Valserra'dan başkası değildir. Büyük bir talih sonucu, Fransızlar yurttan kovulduğu zaman dünyaya gelmişti ve rastlantıyla, koca sapsarı suratını, yapmacık gülüşünü, yeni düşüncelere duyduğu sınırsız nefreti yakından tanıdığınız o yüce efendinin, Dongo markisinin ikinci oğluydu. Bütün servetin sahibi, babasının saygın kopyası olan büyük oğlu, Dongo ailesinden Ascanio olacaktı.

İyi yürekli insanların çoktan asıldığını sandıkları General Bonaparte beklenmedik bir anda San Bernardo'dan[9] inivirdiğinde o sekiz, Fabrizio da iki yaşındaydı. Milano'ya girdi. Tarihte o anın bir benzeri bir daha yaşanmamıştır; bütün halkın sevgiden çılgına döndüğünü gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Napolyon, birkaç gün sonra Marengo Savaşı'nı kazandı. Gerisini söylemeye gerek bile yok. Milanoluların esrikliği doruğa çıktı; ama bu kez içine öç alma düşüncesi de karışmıştı. O güzelim halkı nefretle tanıştırmışlardı. Kısa süre sonra, Cattora mağaralarına tıkılmış yurtseverlerden geriye kalanların döndüğü görüldü; dönüşleri ulusal bir bayramla kutlandı. Solgun yüzleri, iri şaşkın gözleri, çöp gibi kolları bacakları ile her yandan fışkıran sevinç arasında garip bir tezat vardı. Gelişleri, en çok işbirlikçi ailelerin yola koyulmaları için işaret yerine geçti. Grianta'daki şatosuna kaçan Dongo markisi bunların başında geliyordu. Büyük aile reislerinin yüreklerini korku ve nefret kaplamıştı; ama karılarıı kızları, Fransızların ilk gelişlerindeki sevinçleri anımsıyor, Milano'yu, Marengo zaferinden hemen sonra *Casa Tanzi*'de düzenlenen neşeli baloları arıyorlardı. Marengo zaferinden birkaç gün sonra, Lombardiya'da düzeni sağlamakla görevli

8 Bu sözcük *markezino* diye okunur. Almanya'dan ödünç alınan bir alışkanlık uyarınca, bu ad markinin bütün oğullarına verilir; kont çocuklarının hepsine *kontin*, kont kızlarına da *kontessina* denir. (y.n.)

9 İtalya ile İsviçre arasındaki dağ geçidi. (e.n.)

general, soyluların boyunduruğu altındaki bütün çiftçilerin, köylerdeki bütün yaşlı kadınların, İtalya'nın yazgısını değiştiren, on üç kaleyi bir günde ele geçirten o şaşırtıcı Marengo zaferini düşünecek yerde, Brescia'nın en büyük efendisi San Giovita'nın bir kehanetiyle yatıp kalktıklarını fark etti. Bu kutsal tahmine göre, Fransızların ve Napolyon'un getirdikleri refah Marengo zaferinden tam on üç hafta sonra bitecekti. Dongo markisini de, köylerde surat asan bütün soyluları da azıcık bağışlatan, böyle peygamberlere özgü tahminlere sahiden inanmalarıydı. Bütün bu insanlar ömür boyu toplasanız dört kitap okumamıştı; o on üç haftanın sonunda olanca güçleriyle Milano'ya dönmeye hazırlanıyorlardı; ancak geçen zaman, Fransa'nın güttüğü davaya yeni başarılar kazandırıyordu. Paris'e dönen Napolyon bilgece kararnamelerle, yabancılardan kurtardığı Marengo gibi, yurt içinde de Devrim'i kurtarıyordu. Bunun üzerine, şatolarına sığınan soylular, ilkin, Brescialı ermiş beyin tahminini yanlış anladıklarını gördüler. On üç vardı elbette, ama on üç hafta değil on üç ay söz konusuydu. On üç ay geçip gitti, Fransızların sağladığı refah sanki günden güne arttı.

1800'den 1810'a dek süren on yıllık ilerleme ve mutluluğu hızla geçiyoruz. Fabrizio bunun ilk yıllarını Grianta şatosunda, köylü çocuklarına yumruk atıp onlardan yumruk yiyerek geçirdi; o arada hiçbir şey, okuma bile öğrenmedi. Daha sonra onu Milano'daki Cizvit okuluna gönderdiler. Marki babası ona Latince öğretilmesini istedi, ama hani şu durmadan cumhuriyetten söz eden eski yazarlardan değil, XVII. yüzyıl sanatçılarının başyapıtı olan, yüzü aşkın gravürle süslenmiş harika kitaptan. Bu kitap, 1650'de, Parma Başpiskoposu Dongo ailesinden Fabrizio tarafından yayımlanmış, Dongo markisi Valserraların Latince soykütüğüydü. Valserraların mirası öncelikle askerîydi, gravürler pek çok savaşı tasvir ediyordu ve hep bu adı taşıyan, sağa sola kılıç sallayan bir kahraman bulunuyordu. Bu kitap çok hoşuna

gidiyordu genç Fabrizio'nun. Ona hayran olan annesi, zaman zaman Milano'ya gelip oğlunu görme izni koparıyordu; ama kocası yolculuk için para vermediğinden, parayı hep güzel görümcesi, sevimli Pietranera kontesinden borç alıyordu. Fransızların çekilmesinden sonra Kontes, İtalya kralının naibi Prens Eugène'in sarayındaki en parlak hanımlardan biri olup çıkmıştı.

Fabrizio'nun ilk komünyonundan sonra halası, gönüllü olarak sürgünde yaşayan Marki'den, onu zaman zaman okulundan çıkarma iznini aldı. Onu kimselere benzemeyen, zeki, çok ciddi, ama gözde bir hanımın salonuna aykırı kaçmayan sevimli, buna karşın tamamen bilgisiz, güçlükle yazabilen bir oğlan olarak görüyordu. Her şeye coşkuyla yaklaşan Kontes, okul yöneticisine yeğeni Fabrizio şaşırtıcı bir ilerleme gösterirse kendilerini koruyacağını söyledi. Bunun üzerine oğlan yıl sonunda birçok ödül kazandı. Kazandığı ödülleri hak edebilmesini sağlayabilmek üzere, her cumartesi akşamı onu okuldan aldırıyor, ancak çarşamba ya da perşembe günü öğretmenlerine geri gönderiyordu. Kral naibi tarafından epey hoş tutulan Cizvitler, krallık yasalarınca İtalya'dan kovulmuşlardı; becerikli bir insan olan okul yöneticisi, naibin sarayında sözü geçen bir hanımdan neler elde edebileceğini iyi sezdi. Her zamankinden daha cahil olduğu halde yıl sonunda beş ödül birden kazanan Fabrizio'nun okula gelmeyişinden hiç mi hiç yakınmadı. Bunun üzerine, göz kamaştıran Kontes Pietranera, ardında bir muhafız alay komutanı, kocası ve naip sarayının beş altı büyük ismi ile Cizvit okulundaki ödül törenine geldi. Okul yöneticisi, amirlerince kutlandı.

Kontes, sevimli Prens Eúgène'in çok kısa süren saltanatı sırasında düzenlenen bütün eğlencelere götürdü yeğenini. Kendi yetkisine dayanarak onu süvari subayı yapmıştı ve on iki yaşındaki Fabrizio subay üniformasıyla dolaşıyordu. Yeğeninin bu yakışıklı halini görüp kendinden geçen Kontes,

günün birinde, Prens'ten oğlanı özel hizmetine almasını istedi, bu da Dongo ailesinin sarayı desteklediği anlamına gelecekti. Ertesi gün, kral naibinin bu isteği unutabilmesi için bütün itibarını kullanması gerekti, çünkü isteğin gerçekleştirilebilmesi için naibin hizmetine girecek oğlanın babasının onayı gerekiyordu, buysa baba tarafından şiddetle reddedildi. Küskün Marki, kendisini ürperten bu çılgınlıktan sonra, genç Fabrizio'yu Grianta'ya geri çağırmak için bir bahane buldu. Kontes, kardeşini inanılmaz derecede küçük görüyordu; onu, ancak fırsat bulursa kötülük edebilecek, kederli bir aptal sayıyordu. Fabrizio'yu delice seviyordu, on yıllık suskunluktan sonra, yeğenini istemek için Marki'ye mektup yazdı, ama mektubu yanıtsız kaldı.

En cengâver atalarının yaptırdıkları o heybetli saraya döndüğünde, Fabrizio'nun ata binip talim yapmaktan başka bildiği bir şey yoktu. Onu en az eşi kadar seven Kont Pietranera, ata bindirip yanında geçit törenine götürüyordu.

Halasının güzelim salonlarından ayrıldığı için gözlerinden yaş eksilmeyen Fabrizio'nun, Grianta'ya geldiğinde bulduğu tek şey annesiyle kız kardeşlerinin tutkulu okşamalarıydı. Marki, büyük oğlu Markezino Ascanio'yla çalışma odasına kapanmıştı. Viyana'ya gönderilme onuruna eren şifreli mektuplar yazıyorlardı; baba oğul, ancak yemeklerde gözüküyorlardı. Marki, yerini alacak oğlana, topraklarının her birinden elde edilen ürünlerin muhasebesini çift kayıt usulü ile tutmayı öğrettiğini yineleyip duruyordu sahte bir edayla. Oysa Marki, kişisel erkine, atadan kalma bu toprakların kaçınılmaz mirasçısı olan oğluna bile, bütün o sırları açamayacak kadar düşkündü. O, oğlunu, haftada iki ya da üç kez önce İsviçre'ye oradan da Viyana'ya gönderdiği on beş yirmi sayfalık mektupları şifreleme işlerinde kullanıyordu. Marki, yasal efendilerine, aslında kendisinin de hiç bilmediği İtalya Krallığı'nda olup bitenleri bildirdiğine inanıyor ve mektupları pek beğeniliyordu. Bakın nasıl: Marki,

güvendiği bir görevliye, anayoldaki bilmem hangi Fransız ya da İtalyan birliğinin yer değiştiren askerlerini saydırıyor ve Viyana sarayına durumu bildirirken, gerçek asker sayısını çok düşürüyordu. Ama kesinliği sabit olan diğer mektupların yalanladığı bu gülünç mektuplar epey eğlenceli oluyordu. Nitekim Fabrizio'nun gelişinden kısa bir süre önce, bir nişan daha almıştı. Mabeyinci kaftanına taktığı beşinci nişandı bu. Aslında, bu kaftanı çalışma odasının dışında giymeyi göze alamadığı için yüreği yanıyordu; ama o sırmalı kaftanı giymeden, nişanlarını takmadan tek bir mektup yazdırmıyordu. Aksi takdirde saygısızlık edeceğini sanıyordu.

Markiz, oğlunun ne kadar büyüyüp serpildiğini görünce kendinden geçmişti. Bu arada, yılda iki üç kez, A*** kontu General'e mektup yazma alışkanlığını sürdürmüştü; Teğmen Robert'in yeni adı buydu. Markiz, sevdiği insanlara yalan söylemekten nefret ederdi; oğlunu sorguya çekti ve bilgisizliği karşısında ağzı bir karış açık kaldı.

Benim gibi pek az şey bilene bile bilgisiz gözüküyorsa, pek bilgili bir insan olan Robert, aldığı eğitimin boşa gittiğini düşünecektir, oysa o "Bu zamanda bilgili, yetenekli olmak lazım," diyordu kendi kendine. Onu şaşırtan başka bir olgu da, Fabrizio'nun Cizvit okulunda öğretilen her şeyi ciddiye alması oldu. Kendisi de dindar olduğu halde, bu oğlanın bağnazlığı tüylerini diken diken etti: "Marki bu etkileme aracını sezerse, oğlunun sevgisini elimden alır." Bunun üzerine, epey gözyaşı döktü ve Fabrizio'ya duyduğu tutku iyice arttı.

Otuz kırk uşaklı bu şatodaki yaşam epey iç karartıcıydı; o yüzden Fabrizio bütün gününü avlanmakla ya da gölde sandal gezintisi yapmakla geçiriyordu. Kısa sürede arabacılarla, ahırdaki adamlarla sıkı dost oldu; bunların hepsi Fransızlardan yanaydı ve Marki'ye ya da büyük oğluna bağlı sofu oda uşaklarıyla alenen dalga geçiyorlardı. O ciddi suratlı insanlarla alay etmelerine yol açan başlıca şey, efendileri gibi pudralı peruk takmalarıydı.

II. Bölüm

Çobanyıldızı okşarken gözlerimizi
Yarına tutkun, süzerim gökleri
O göklere yazmıştır, parlayan notalarla Tanrı
Bütün canlıların yazgısını ve alınyazısını
Çünkü o göklerin derinliklerinden bakar da bir insana
Bazen acır, yol gösterir ona
Kendinden abece'li yıldızlarla
Yaşam söyler önceden bize olacakları, iyi olanı da kötü olanı da
Ama toprağa ve ölüme yazgılı insanlar
Küçümserler o yazıyı, okumazlar da.

RONSARD

Marki bilgiden, aydınlanmadan ölesiye nefret ederdi. "İtalya'yı bitirecek düşünceler bunlar," derdi; öğrenme karşısında duyduğu bu kutsal korku ile oğlu Fabrizio'nun Cizvitlerin yanında başladığı parlak eğitimi tamamladığını görme isteğini nasıl bağdaştıracağını bilemezdi. Olabildiğince az tehlikeyle karşılaşmak için, Fabrizio'nun Latince eğitimini sürdürme işini Grianta Başrahibi Blanes'e verdi. Bunun için rahibin de bu dili bilmesi gerekiyordu; oysa adam Latinceyi küçümsüyordu; bu konudaki bilgisi, ayin sırasında kilise cemaatine, anlamlarını iyi kötü aktarabildiği duaları ezbere okumaktan öteye geçmiyordu. Ama bu, rahibin o bölgede sayılmasına, insanların ondan giderek daha çok çe-

kınmesine engel değildi; öteden beri, Brescia'nın efendisi San Giovita'nın ünlü kehanetinin ne on üç haftada ne on üç ayda gerçekleşeceğini söyler dururdu. Yakın dostlarıyla konuşurken, her şeyi olduğu gibi söylemeye izin verilse, çok şaşırtıcı biçimde açıklayabileceğini söylerdi (Napolyon 1813'ten itibaren düşüşe geçmişti).

Aslında, *Eski Çağ insanlarında görülen* bir dürüstlük ve erdeme sahip, ayrıca elinden pek çok iş gelen bir adam olan Başrahip Blanes her gece çanının en tepesindeydi; astrolojiye çılgınca tutkun bir adamdı. Bütün gününü yıldızların kavuşmalarını ve konumlarını hesaplamaya harcar, gecelerinin en güzel kesimini de gökyüzünde onları izlemeye ayırırdı. Yoksul olduğundan, karton borulu bir dürbünden başka aracı yoktu. İmparatorlukların ne zaman yıkılacağını, devrimlerin yeryüzünü hangi gün değiştireceğini bulmaya çalışan bir insanın dil öğrenimini nasıl küçümseyeceğini kolayca tahmin edebilirsiniz. "At konusunda da," derdi Fabrizio'ya, "Latince adının *equus* olması dışında, ne biliyorum ki?"

Köylüler, büyük bir büyücüymüş gibi korkuyorlardı Başrahip Blanes'ten. Rahip de, çan kulesinde geçirdiği gecelerin uyandırdığı korkudan yararlanarak, onların hırsızlık etmelerini önlüyordu. Yöredeki rahip arkadaşları, etkisini kıskandıkları için ondan nefret ediyorlardı; Dongo markisi, avamdan birine göre fazla düşündüğünden, küçük görüyordu onu. Fabrizio ise ona hayrandı. Rahibin gözüne girmek için, kimi zaman bütün gece toplama çıkarma yapıyordu. Sonra çan kulesine çıkıyordu. Bu, Başrahip Blanes'in kimselere bağışlamadığı bir ayrıcalıktı; ama o, çocuğu içinin temizliğinden ötürü seviyordu. "Ya ikiyüzlünün biri ya da büyük adam olursun," diyordu ona. Eğlencelerinde cesur ve tutkulu olan Fabrizio, yılda iki üç kez gölde boğulma tehlikesi geçirirdi. Grianta ve Cadenabia'da yaşayan küçük köylülerin giriştikleri bütün serüvenlerde başı çekiyordu. Bu çocuklar birkaç küçük anahtar edinmişti, gece zifiri karan-

lıksa, tekneleri kıyıdaki bir kaya ya da ağaca bağlayan zincirin asma kilidini açıyorlardı. Bu arada, Como Gölü'ndeki balıkçıların kıyıdan epey uzağa, derin sularda uyuyan oltalar attıklarını belirtelim. Oltanın ucu mantarlı bir tahta parçasına bağlanmıştır, son derece esnek bir fındık dalı tahta parçasına oturtulmuş, ucuna da, oltaya yakalanan balık ipi salladıkça öten küçük bir çıngırak bağlanmıştır.

Fabrizio'nun önderlik ettiği bu gece seferlerinin başlıca hedefi, balıkçılar küçük çıngırakların sesini duymadan, göle salınmış oltaları kolaçan etmekti. Bunun için fırtınalı günler seçilirdi ve bu tehlikeli işler için sabah erkenden, güneşin doğuşundan bir saat önce tekneye binilirdi. Köyün çocukları tekneye binerken dünyanın en büyük tehlikeleriyle yüz yüze geleceklerini sanırlardı, giriştikleri eylemin en güzel yanı da buydu zaten ve babaları gibi, büyük bir inançla *Ave Maria* okurlardı. Ancak, tam yola çıkarken, *Ave Maria*'nın hemen ardından, Fabrizio'nun içine bir şey doğardı. Bu, kehanetlerine hiç inanmadığı dostu Başrahip Blanes'ten aldığı falcılık derslerinin ürünüydü. Hayalgücüne bağlı, içine doğan şey ona başarıyı ya da başarısızlığı kesin olarak bildiriyordu; bütün arkadaşlarından daha iyi karar verdiğinden, yavaş yavaş bütün takım alıştı onun kehanetlerine; dolayısıyla, tam tekneye binerken kıyıda bir rahip görürlerse, soldan bir karga havalanırsa, tekneyi bağlayan zincirin asma kilidi yerine takılıyor, herkes yatağına dönüyordu. Aslında Başrahip Blanes bu epey zor bilimi öğretmemişti Fabrizio'ya; ama farkında olmadan, geleceği haber veren işaretler konusunda sınırsız bir inanç aşılamıştı.

Marki, şifreli mektuplarının başına gelecek bir kazanın kendisini kız kardeşinin ocağına düşürebileceğini duyumsuyordu; bu yüzden Fabrizio, her yıl, Kontes Pietranera'nın isim günü olan Santa Angela Yortusu sırasında, Milano'da kalma izni koparıyordu. Fabrizio bütün bir yılını bu bir haftanın umudu ve hüznüyle geçiriyordu. Marki o büyük günde, bu

politik yolculuk için oğluna dört altın veriyor, alışıldığı üzere, oğlanı götüren eşineyse metelik vermiyordu. Ancak aşçıların biri, altı seyis, iki atlı bir araba, yolculuktan bir gün önce Como'ya gidiyor ve Markiz Milano'da, her gün, bir araba ile on iki kişilik akşam yemeğini elinin altında buluyordu.

Dongo markisinin sürdürdüğü küskün yaşam hiç de eğlenceli değildi elbette; ancak böyle bir yaşam sürmeyi beceren aileleri zengin ediyordu. İki yüz bin liret geliri olan Marki bunun dörtte birini bile harcamıyor, umutlarıyla yaşıyordu. 1800'den 1813'e, on üç yıl boyunca Napolyon'un altı ayda devrileceğine yürekten inandı. 1813 başlarında, Berezina bozgununu öğrendiğinde yaşadığı büyük sevinci düşünün! Paris'in alındığını, Napolyon'un düştüğünü haber alınca az kalsın aklını kaçırıyordu; o zaman karısına ve kız kardeşine en kırıcı sözleri etme yürekliliğini gösterdi. Ve on dört yıl sonra, Avusturya birliklerinin Milano'ya döndüğünü görünce anlatılmaz derecede sevindi. Viyana'dan gelen emirler uyarınca, Avusturyalı General, Dongo markisini saygıya yakın bir hava içinde kabul etti; hükûmette birinci dereceden mevkiler teklif edildi, o da bunu geri ödenen bir borç gibi kabul etti. Büyük oğlu, krallığın en güzel alaylarından birinde teğmenlik elde etti; küçük oğluysa, kendisine önerilen subay adaylığını kabul etmedi. Marki'nin görülmemiş bir küstahlıkla tadını çıkardığı bu zafer, ancak birkaç ay sürdü, yüz kızartıcı bir aksilikle son buldu. Zaten hiçbir zaman işten anlamamıştı, yalnız uşaklarını, noterini, hekimini görerek geçirdiği on dört yıl, ansızın baş gösteren yaşlılığın huysuzluğuyla birleşince, onu tam anlamıyla işe yaramaz hale getirmişti. Oysa Avusturya'da, bu eski krallıkta yürürlükte bulunan ağır, karmaşık mı karmaşık, ama son derece akılcı yönetimin gerektirdiği yeteneğe sahip olmadan önemli bir görevde uzun süre kalmak olanaksızdır. Dongo markisinin acemilikleri emrindeki memurları mahcup duruma düşürüyor, dahası, devlet işlerinin yürümesini engelliyordu. Aşırı

kralcı konuşmaları, derin uykudaki, her işi savsaklanan halkı sinirlendiriyordu. Günün birinde kral hazretlerinin, yönetimdeki görevinden çekilme isteğini büyük bir incelikle kabul ettiğini, o arada kendisine Lombardiya-Venedik Krallığı'nda ikinci başmabeyincilik görevini verdiğini öğrendi. Marki, uğradığı bu büyük haksızlık karşısında çok öfkelendi; basın özgürlüğüne tamamen karşı olduğu halde, bir dostuna bir mektup yayımlattırdı. Sonunda İmparator'a, bakanlarının kendisini sırtından bıçakladıklarını, hepsinin jakoben olduğunu bildirdi. Bütün bu işleri bitirdikten sonra, kederle ardına baka baka Grianta şatosuna döndü. Yüreğine su serpen bir şey olmuştu bu arada. Napolyon'un düşmesinden sonra Milano'daki kimi güçlü insanlar, İtalya kralının eski bakanlarından, üstün nitelikli Kont Prina'yı sokak ortasında öldürttüler. Kont Pietranera, bakanın canını kurtarmak üzere kendi canını tehlikeye attı. Eski bakan şemsiyelerle dövüle dövüle can verdi, tam beş saat sürdü bu işkence. Marki'nin günah çıkardığı rahip, zavallı bakanın yerlerde sürüklendiği, hatta bir ara sokağın ortasında akan sulara bırakıldığı San Giovanni Kilisesi'nin parmaklığını açsa, Prina'yı kurtarabilirdi; ama o alay ederek parmaklığı açmadı; altı ay sonra, Marki onun çok iyi bir yere gelmesini sağladı.

Yıllık elli altın geliri olmadığı halde yaşamından çok hoşnutmuş gibi davranma cüretini gösteren, bir ömür sevdiği kadına sadık kaldığını öne süren ve en aşağılık jakobenlik saydığı, ayrım gözetmeksizin herkes için eşit adaleti savunma küstahlığında bulunan Kont Pietranera'dan tiksinirdi. Kont Pietranera Avusturya'da hizmet etme önerisini geri çevirmişti; bu geri çeviriş ona pahalıya ödettirildi, Prina'nın öldürülmesinden birkaç ay sonra, katillerin parasını verenler General Pietranera'nın zindana tıkılmasını sağladılar. Bunun üzerine, Kontes eşi pasaport çıkarttı, Viyana'ya gidip gerçeği anlatmak için İmparator'u görmek üzere atlı araba istedi. Prina'yı öldürenler korktu. İçlerinden biri, Bayan

Pietranera'nın yeğeni, gece yarısı Viyana'ya doğru yola çıkmasından bir saat önce, kocasının serbest bırakılma emrini getirdi. Ertesi gün Avusturyalı General, Kont Pietranera'yı çağırttı, elden geldiğince özen göstererek ağırladı ve emeklilik parasının en kısa sürede en yüksek dereceden ödeneceği konusunda güvence verdi. Zeki ve iyi yürekli bir insan olan General Bubna, Prina'nın öldürülmesi ve Kont'un zindana atılmasından dolayı epey utanmış gibiydi.

Kontes'in sağlam kişiliği sayesinde dindirilen bu küçük fırtınadan sonra, karı koca, General Bubna'nın tavsiyesi uyarınca bağlanması gecikmeyen emekli aylığıyla iyi kötü bir yaşam sürdüler.

Neyse ki Kontes beş altı aydır, çok varlıklı, Kont'un da yakın dostu bir gençle çok samimi bir arkadaşlık kurmuştu; bu genç, Milano'nun, İngiliz atı koşulmuş en güzel arabasını, Scala'daki locasını, köydeki şatosunu onlara açmaktan çekinmiyordu. Fakat Kont yiğitliğe toz kondurmazdı, açıkyürekli bir insandı, çok çabuk parlar, böyle zamanlarda ağzına geleni söylerdi. Günün birinde, gençlerle ava çıktığında, başka bir ülke ordusuna hizmet etmiş biri, Alpötesi Cumhuriyeti'nin askerlerinin yiğitliğiyle dalga geçmeye kalktı; Kont tokadı yapıştırdı, hemen çarpıştılar ve onca gencin arasında tek başına kalan Kont öldürüldü. Bu garip düellodan epey söz edildi, olaya tanıklık eden gençlerin İsviçre'ye gitmesi işlerine geldi.

Daha ilk sözde çileden çıkanlara özgü bu aptallık, yazgıya boyun eğme adı verilen bu gülünç yiğitlik, Kontes'e göre değildi. Kocasının ölümüne kızmış, o varlıklı gencin, Limercati'nin de hemen İsviçre'ye gezmeye gitmesini, Kont Pietranera'yı öldüreni vurmasını ya da ona bir tokat atmasını istemişti.

Limercati bu tasarıyı son derece gülünç buldu, bunun üzerine Kontes de yüreğinde, küçümsemenin sevgiyi bastırdığını fark etti. Limercati'ye gösterdiği ilgi alakayı artırdı; ye-

niden gönlünü kazanmak, sonra yüzüstü bırakıp umutsuzluğa düşürmek istiyordu. Bu öç alma tasarısının Fransa'da anlaşılabilmesi için, ülkemize hiç benzemeyen Milano'da, insanların en çok, sevdikleri zaman umutsuzluğa kapıldıklarını söylemeliyim. Yas giysileri içinde pek çok rakibini geride bırakan Kontes, toplumun önde gelen gençlerine cilve yaptı; bunlardan biri, Limercati'yi biraz ağırkanlı bulan, böylesine akıllı bir kadına yakışmayacak kadar yapmacık sayan Kont N... Kontes'e çılgınca vuruldu. Kadın Limercati'ye şu mektubu yazdı.

Ömrünüzde bir kez akıllı bir erkek gibi davranmak ister misiniz? Beni hiç anlamadığınızı varsayın.

Ben, belki biraz küçümseyerek baktığınız, en alçakgönüllü hizmetkârınızım.

GINA PIETRANERA

Limercati, bu mektubu okuduktan sonra şatolarından birine gitti; iyice sevdalandı, çılgına döndü, cehennemin varlığına inanılan ülkelerde hiç görülmedik bir şeyden, kafasına bir kurşun sıkmaktan söz etmeye başladı. Şatoya varışının ertesi günü, Kontes'e evlenme önerisinde bulunmuş, yıllık iki bin liretlik gelirini ayaklarının altına sermişti. Kontes, açmadığı mektubu Kont N...'nin uşağıyla geri gönderdi. Ondan sonra Limercati üç yıl topraklarında yaşadı, iki ayda bir Milano'ya döndü, ama orada kalmayı hiçbir zaman göze alamadı, Kontes'e duyduğu tutkulu aşkla, bir zamanlar kendisine ne kadar iyi davrandığını anlatan öykülerle bütün dostlarını canından bezdirdi. Başlarken, onun Kont N... ile birlikte kendini kaybettiğini, böyle bir ilişkinin onuruna leke sürdüğünü belirtiyordu.

Kontes aslında Kont N...'ye en küçük bir sevgi beslemiyordu, Limercati'nin umudunu kaybettiğinden tamamen emin olunca, bunu Kont'a da söyledi. Bu işleri iyi bilen

Kont, kendisine anlatılan bu gerçeği kimseye duyurmamasını rica etti.

— Ayrıca, büyük bir hoşgörüyle, dışarıya beni gerçekten sevdiğiniz bir âşık gibi göstermeyi kabul etme lütfunda bulunursanız, diye ekledi, belki kendime uygun bir yer bulurum.

Bu kahramanca sözlerden sonra, Kontes artık Kont'un ne arabasını istedi ne de locasını. Oysa on beş yıldır en şatafatlı biçimde yaşamaya alışmıştı. Şu çözülmesi zor, daha doğrusu olanaksız sorunla karşı karşıya kaldı: Milano'da, bin beş yüz liret aylıkla yaşamak. Oturduğu konaktan çıktı, beşinci katta iki odalı bir daire kiraladı, oda hizmetçisine varana dek herkese yol verdi, onun yerine ev işlerini gören yaşlı bir kadın tuttu. Bu özveri aslında sandığımızdan daha az kahramanca ve acı vericiydi. Milano'da yoksulluk ayıp bir şey değildir, dolayısıyla korkak ruhlara büyük bir felaket gibi görünmez. Limercati'nin ardı arkası kesilmeyen mektuplarının, sonra da evlenme teklif eden Kont N...'nin mektuplarının yağdığı birkaç aylık soylu yoksulluktan sonra, her zaman insanı tiksindirecek kadar cimri olan Dongo markisi, düşmanlarının kız kardeşinin yoksulluğunu kötüye kullanabileceklerini düşündü. Dongo ailesinden biri, kendisinin de onca yakındığı Viyana sarayının generallerin dul eşlerine bağladığı aylıkla mı yaşayacaktı!

Kız kardeşine, Grianta'da bir dairenin ve onuruna yakışır bir aylığın kendisini beklediğini yazdı. Kontes'in uçarı gönlü bu yeni yaşam tarzı karşısında sevinçten havalara uçtu; Sforzalar zamanında dikilmiş yaşlı kestane ağaçları arasında görkemle yükselen bu saygıdeğer şatoya yirmi yıldır ayak basmamıştı. "Orada huzura kavuşurum," diyordu kendi kendine, "eh, benim yaşımda, mutluluk sayılmaz mı bu? (Otuz birine bastığından, dünya işlerinden elini eteğini çekmesi gerektiğini sanıyordu.) Doğduğum o göz kamaştırıcı gölün kıyısında, en sonunda, mutlu ve sakin bir yaşam bekliyor beni."

Bunu derken yanılıp yanılmadığını bilmiyorum, ancak şurası kesin ki, iki büyük servet önerisini hiç düşünmeden geri çeviren bu tutkulu insan, Grianta şatosuna mutluluk getirdi. İki yeğeni sevinçten çılgına dönmüştü.

— Gençliğimin güzel günlerini geri getirdin, diyordu Markiz ona sarılırken; sen gelmeden bir gün önce yüz yaşındaydım.

Kontes, Fabrizio'yla birlikte, Grianta yakınlarındaki, gezenlerin bayıldığı eski yerleri dolaşmaya başladı yeniden. Gölün öte yanındaki, şatonun tam karşısına gelen ve harika bir manzara sunan Melzi villası; onun hemen üstünde, *Sfondrata*'ların kutsal ormanı ve gölün iki kolunu, tadına doyulmaz Como ile Lecco'ya doğru akan iki kolu birbirinden ayıran dağlık burun. Sözün kısası, yeryüzündeki en ünlü yerleşim yeri, Napoli koyu ile belki de aynı, son derece yüce, güzel görüntüler. Kontes, gençliğinin anılarını kendinden geçerek yeniden buluyor ve şu anki duygularıyla karşılaştırıyordu. "Como Gölü, Cenevre Gölü gibi insanın aklına parayı ve parayla para kazanmayı getiren en son yöntemlerle işlenen, sımsıkı kuşatılmış büyük tarlalarla çevrili değil," diyordu kendi kendine. "Burada, nereden baksam, henüz insan elinin değmediği ve *gelir getirmeye zorlamadığı*, gelişigüzel bitmiş ağaç kümeleriyle kaplı irili ufaklı tepeler görüyorum. Göle doğru onca benzersiz yamaçlarla inen bu hayranlık verici biçimli tepeler arasında, Tasse ile Ariosto'nun betimlemelerindeki bütün yanılsamaları yeniden yaşayabilirim. Burada her şey soylu ve sevecen, her şey sevgiden söz ediyor, uygarlığın çirkinliklerini akla getirecek hiçbir şey yok burada. Bayırların ortasına oturtulmuş köyler ulu ağaçlar arasına gizlenmiş, ağaçların üzerinden küçük güzel çan kulelerinin sevimli mimarisi yükseliyor. Kestane ağaçlarıyla yabankirazları arasında zaman zaman şöyle elli ayak genişliğinde bir tarla belirirse, artık doymuş insan gözü orada başka yerde olamayacak kadar gür ve mutlu bitkilerin boy attı-

ğını görür gibi oluyor." Herkesin oturmak isteyeceği ıssız kır evlerinin çatılarının göründüğü tepeleri aşan şaşkın bir göz, Alpler'in her zaman karla kaplı olan doruklarını yakalar, bu dorukların sertliği ona, yaşanan anın iyice tadını çıkarmak üzere, yaşamın acı yanlarını anımsatır. İnsanın hayalgücü, ağaçların altına saklanmış küçük bir köyden gelen derin çan sesiyle sarsılır. Onları yumuşatan suların taşıdığı bu sesler tatlı bir hüzne ve yazgıya boyun eğişe bürünüp şöyle der kulağına: Ömür geçip gidiyor, karşına çıkan mutluluğa bu kadar kötü bakma, tadını çıkarmakta acele et." Yeryüzünde benzeri olmayan bu göz kamaştırıcı yerlerin dili Kontes'i on altı yaşındaki yüreğine kavuşturdu. Gölü görmeden onca yıl nasıl yaşadığına aklı hiç ermiyordu. "Yaşlılığın başında mutluluk geri mi geliyor acaba?" diye soruyordu kendi kendine. Bir sandal satın aldı, Fabrizio, Markiz ve o, bunu elleriyle süslediler, çünkü en şatafatlı, en lüks hayatı yaşasalar da her şeye para yoktu; Dongo markisi, gözden düştükten sonra, şatosundaki soylu ihtişamını iki katına çıkarmıştı. Örneğin, Cadenabia kıyısında, ünlü ağaçlı yolun yakınında, gölden on adımlık toprak kazanacağım diye, seksen bin lirete çıkacak bir bent yaptırıyordu. Bendin ucunda, ünlü Gagnola markisinin çizimlerine dayanılarak, kocaman granit taş bloklarından yapılmış küçük bir kilise yükseliyordu; sonraları Milano'da moda olan heykeltıraş, kilisenin içine, Marki'nin atalarının güzel işlerini yansıtan sayısız kabartma resmin olduğu bir mezar yapmıştı.

Fabrizio'nun ağabeyi Markezino Ascanio, hanımların gezintilerine katılmak istedi; ancak halası pudralı saçlarına su atıyor, her gün, ciddiyetine takılıp yeni bir muziplik yapıyordu. Sonunda ağabey, yüzüne karşı gülmeyi göze alamayan neşeli gezinti takımını koca solgun suratından kurtardı. Marki babasının, casusu olduğu sanılıyordu, dolayısıyla, zorunlu emekliliğinden beri burnundan soluyan, çatık kaşlı bu zorbayı kollamak gerekiyordu.

Ascanio, Fabrizio'dan öç almaya yemin etti.

Günün birinde, büyük tehlike yaratan bir fırtına çıktı; çok az paraları olsa da, iki kızının gezintiye götürülmesine çok kızacak, Marki'ye bir şey söylemesinler diye, iki sandalcıya yüklüce bahşiş verdiler. Derken başka bir fırtına koptu; zaten bu güzelim gölde sık sık fırtına kopar ve korkunçtur. Karşı karşıya iki boğazdan, hiç beklenmedik anda korkunç rüzgârlar kopar, gölün sularında çarpışır. Kontes, birbirini izleyen gök gürültüleri arasında, kasırganın tam ortasında kıyıya çıkmak istedi; gölün ortasındaki, küçük bir oda genişliğindeki ıssız kayaya çıkarsa, olağandışı bir gösteri seyredeceğini öne sürüyordu; böylece, dört bir yandan üzerlerine gelen çılgın dalgaları görecekti; ancak, sandaldan atlarken suya düştü. Fabrizio onu kurtarmak için suya atladı, birlikte epey uzağa sürüklendiler. Boğulmak eğlenceli bir şey değildir elbette, ama şaşırtıcı bir biçimde, can sıkıntısı bu Orta Çağ şatosundan kovulmuştu. Kontes, Başrahip Blanes'in sağlam kişiliğine, yıldız falıyla ilgili bilgisine bayılıyordu. Sandalın alımından artan üç beş kuruş elden düşme bir gök dürbününe harcanmıştı; hemen her akşam yeğenleri ve Fabrizio'yla birlikte, şatonun, Gotik kulelerinden birinin sahanlığına yerleşiyordu. Takımın bilgini Fabrizio'ydu; orada, bütün casuslardan uzak, çok neşeli saatler geçiriyorlardı.

Bu arada şunu da itiraf edelim ki, Kontes'in kimseyle konuşmadığı günler de vardı; kara kara düşünerek ulu kestane ağaçları altında dolaştığı görülüyordu; düşüncelerini başkalarıyla paylaşmamanın yaratacağı sıkıcı duruma düşmeyecek kadar akıllıydı. Ama ertesi gün, bir gün önceki kadar gülüyordu. Aslında doğuştan hareketli olan bu insanın içini karartan, yengesi Markiz'in sızlanmalarıydı.

— Gençliğimizin kalan bölümünü şu iç karartıcı şatoda mı geçireceğiz? diye bağırıyordu Markiz.

Kontes gelmeden önce böylesi hayıflanmaları hissedecek cesareti bile olmamıştı.

1814-1815 kışı böyle geçti. Kontes, yoksulluğuna karşın, iki kez birkaç günlüğüne Milano'ya geldi; Scala'da Vigano'nun eşsiz balesini görmeye gelmişti ve Marki de, eşinin, kız kardeşine eşlik etmesine ses çıkarmıyordu. Üç kuruş emekli maaşının üç aylığını çekmeye gidiliyor ve General'in Alpler'in yamacında yaşayan dul eşi zengin mi zengin Dongo markizine birkaç küçük altın ödünç veriliyordu. Çok neşeliydi bu eğlenceler; eski dostlar akşam yemeğine çağrılıyor, birlikte çocuklar gibi gülüp sıkıntılı günlerin acısını unutuyorlardı. Marki ve büyük oğlunun bakışlarıyla Grianta'ya saçtıkları koyu kederi unutturuyordu bu beklenmedik, *brio*[10] İtalyan neşesi. Hepi topu on altı yaşında olan Fabrizio, burada evin reisini temsil ediyordu.

7 Mart 1815'te, hanımlar Milano'ya yaptıkları küçük sevimli geziden döneli iki gün olmuştu; yakınlarda gölün en uç kıyısına dek uzatılmış güzel çınarlık yolda dolaşıyorlardı. Como yönünden gelen bir tekne belirdi, içindekiler garip işaretler yapmaya başladı. Marki'nin yanında çalışanlardan biri bendin üzerine atladı. Napolyon Golfe-Juan'a ayak basmıştı. Avrupa, Dongo markisini hiç şaşırtmayan bu olaya şaşma saflığını gösterdi; Marki, yüreğindeki bütün coşkuyu yansıtan bir mektup yazdı İmparator'a; elinden gelenin ve birkaç milyonunun kendisinin hizmetinde olduğunu bildirdi, bakanlarının Parisli elebaşlarıyla işbirliği yapan jakobenler olduklarını yineledi.

8 Mart'ta, bütün nişanlarını takmış olan Marki, sabahın altısında, büyük oğluna üçüncü siyasal mektubunu yazdırıyordu; tepesinde İmparator'un simgesi bulunan mektup kâğıdından emin, büyük bir ciddiyetle, güzel, özenli bir yazıyla yazılmasına dikkat ediyordu. Aynı anda Fabrizio, Kontes Pietranera'ya geldiğini haber verdiriyordu.

— Yola çıkıyorum, dedi, aynı zamanda İtalya kralı olan İmparator'a katılacağım; kocanın çok yakın dostuydu! İs-

10 Canlı, ateşli. (ç.n.)

viçre üzerinden gideceğim. Bu akşam, barometre satıcısı dostum Vasi, Menagio'da pasaportunu verdi; şimdi sen de birkaç napolyon altını ver, benim ancak iki altınım var çünkü gerekirse yayan gideceğim.

Kontes, sevinçten ve kaygıdan ağlıyordu.

— Ey Ulu Tanrım! Nereden aklına geldi bu düşünce, diye bağırıyordu Fabrizio'nun ellerine yapışarak.

Kalktı, incilerle süslenmiş küçük keseyi sakladığı giysi dolabına yürüdü; yeryüzündeki bütün serveti bu kesedeydi.

— Al! dedi Fabrizio'ya, ama Tanrı aşkına, kendini öldürtme. Sensiz kalırsak, zavallı annenle ben ne yaparız? Napolyon'un başarısına gelince, ah sevgili dostum, olanaksız bu; bizim beyler onu bozguna uğratmayı becerirler. Daha bir hafta önce, hepsi itinayla düzenlenmiş, ancak bir mucizeyle kurtulabildiği yirmi üç suikast tasarısından söz edildiğini işitmedin mi Milano'da? O zamanlar çok güçlüydü. Görmedin mi? Düşmanlarımız onu yok etme arzusundan hiçbir şey kaybetmiş değil, o gittiğinden beri Fransa perişan.

Kontes, Napolyon'u bekleyen geleceği büyük bir tutkuyla anlatıyordu Fabrizio'ya.

— Gidip ona katılmana izin vermekle, yeryüzündeki en değerli şeyimi feda ediyorum, diyordu. Fabrizio'nun gözleri yaşardı, Kontes'i yanıtlarken düpedüz ağladı, ama yola çıkma kararında en küçük bir sarsıntı olmadı. En çok değer verdiği dostuna, kusura bakmasın, bizim epey eğlenceli bulduğumuz yola çıkış nedenlerini içtenlikle açıkladı.

— Dün akşam, bildiğin gibi, saat altıya on yedi kala, Casa Sommariva'nın alt yanında, göl kıyısındaki çınarlık yolda dolaşıyor, güneye doğru yürüyorduk. Orada ilk kez uzaktan Como yakasından bu büyük haberi getirmeye gelen tekneyi gördüm. İmparator'u düşünmeden tekneye bakıp yalnızca dünyayı dolaşmaya çıkanların yazgısını kıskanırken, ansızın büyük bir heyecana kapıldım. Tekne kıyıya yanaştı, görevli alçak sesle konuştu, babamın yüzü bir anda değişti, bizi kenara çekip *korkunç haberi* verdi. Ben gözlerimden süzü-

len sevinç yaşlarını gizlemek üzere yüzümü göle çevirdim. Birden, sağımda, çok yükseklerde bir kartal, Napolyon'un kartalını gördüm; olanca görkemiyle İsviçre'ye, dolayısıyla Paris'e doğru uçuyordu. Bunun üzerine, kendi kendime, "Kartal hızıyla aşacağım İsviçre'yi," dedim, o büyük adama küçük bir şeyi, elimden geleni, şu çelimsiz kolumun yardımını sunmaya gideceğim. "O bize bir yurt kazandırmak istedi, enişteni sevdi." Tam o sırada, kartal gökte süzülürken, garip bir biçimde gözyaşlarım kurudu; işte o anda bu düşüncenin yukarıdan geldiğini anladım, kimseyle tartışmadan kararımı verdim, onu nasıl gerçekleştireceğimi de gördüm. Bildiğin gibi, özellikle pazar günleri içimi kaplayan bütün keder, Tanrı püf demiş gibi bir anda uçup gidiverdi. Almanların soktuğu çirkeften kurtulan İtalya'nın görkemli görüntüsü geldi gözümün önüne;[11] hâlâ yarı zincirli, orası burası morarmış kollarını uzatıyordu kralına, kurtarıcısına.

"Ve ben, şu talihsiz annenin, adını henüz kimsenin bilmediği oğlu," dedim kendi kendime, yazgının görevlendirdiği, bizi Avrupa'da yaşayanlar arasında en köle, en aşağılık duruma düşüren bu yüzkarasından kurtaracak adamın yanında ölmeye ya da zafere ulaşmaya gideceğim.

Buradan iki fersah ötede, doğduğum kış annemin ormanımızdaki büyük çeşmenin başına diktiği kestane ağacını biliyorsun, diye ekledi sonra, Kontes'e yaklaşarak, alev saçan gözlerini gözüne dikerek. Herhangi bir şeye girişmeden önce gidip onu görmek istedim. Bahar daha pek ilerlemedi, dedim kendi kendime. Ağacım yapraklandıysa, bu benim için iyiye işaret olacak! Şu iç karartıcı şatoda acısını çektiğim uyuşukluktan kurtulmalıyım. Bugün zorbalığı simgeleyen, geçmişte de ona araçlık eden şu kararmış eski duvarlar sana da kederli bir kışı anımsatmıyor mu? Ağacım için kış neyse, bu duvarlar da benim için odur.

11 Ateşli bir insanın sözleri bunlar, ünlü ozan Monti'nin birkaç dizesini düzyazıya aktarıyor. (y.n.)

Ve inanır mısın Gina, dün akşam yedi buçukta kestane ağacının yanına vardım; yaprak açmıştı, şimdiden epeyce büyümüş, güzel küçük yapraklar! Hiç incitmeden öptüm onları. Sevgili ağacımın çevresindeki toprağı eşeleyip kabarttım. Yüreğimde yepyeni bir coşku, dağı aştım; Menagio'ya vardım. İsviçre'ye girebilmek için bir pasaport gerekliydi. Zaman uçup gitmişti, kendimi Vasi'nin kapısında bulduğumda sabahın biri olmuştu. Uyandırmak için uzun süre kapısını çalacağımı sanıyordum; oysa o üç dostuyla birlikte ayaktaydı. Ağzımı açar açmaz "Napolyon'a katılacaksın!" diye bağırıp boynuma sarıldı. Öbürleri de sevinçle kucakladılar. "Ah, ah, neden evliyim ki!" diyordu içlerinden biri.

Bayan Pietranera düşüncelere dalmıştı; birkaç kez karşı çıkmaya kalktı. Fabrizio'nun azıcık deneyimi olsa, Kontes'in, soluk soluğa sıraladığı parlak nedenlere inanmadığını anlardı. Evet, deneyimi yoktu belki, ama kararlıydı; Kontes'in öne sürdüğü gerekçeleri dinlemeye bile yanaşmadı. Kontes ancak, tasarısını annesine açmaya razı edebildi onu.

— O da kalkıp kız kardeşlerime söyler ve bu kadınlar, bilmeden sırrımı ele verirler! diye bağırdı Fabrizio, neredeyse kahramanca bir böbürlenmeyle.

— Biraz daha saygılı olun size talih kapısını açacak kadınlardan söz ederken, dedi Kontes gözyaşları içinde gülümserken; çünkü bayağı ruhlar için fazla ateşlisiniz, erkekler sizden hiçbir zaman hoşlanmayacak.

Markiz, oğlunun garip tasarısını öğrenince gözyaşlarına boğuldu; bu tasarıda kahramanca bir taraf göremiyordu, oğluna engel olabilmek için elinden geleni yaptı. Zindana tıkılmak dışında hiçbir şeyin gidişini durduramayacağına aklı kesince, elindeki üç beş kuruşu ona verdi; sonra birden, Marki'nin bir gün önce kendisine, Milano'da yüzük yaptırsın diye, belki on bin liret eden sekiz on küçük elmas verdiğini anımsadı. Markiz elmasları kahramanımızın yolluk giysisine dikerken Fabrizio'nun kız kardeşleri girdi odasına;

oğlan, o zavallı kadınların pek para etmeyen küçük napolyonlarını geri çevirdi. Kız kardeşleri tasarısını duyunca öyle heyecanlandılar ki, gürültülü bir sevinçle ona sarıldılar, bunun üzerine, henüz dikilmemiş birkaç elması kapıp yola çıkmak istedi.

— Bilmeden beni ele vereceksiniz, dedi kız kardeşlerine. Bunca param olduğuna göre, şu pılı pırtıyı götürmeme gerek yok; her yerde bulunur böylesi.

Çok sevdiği bu insanları kucakladı ve kendi odasına uğramadan yola koyuldu. Atlıların kendisini izlemesinden korkarak öyle hızlı yürüdü ki, akşam olduğunda Lugano'ya giriyordu. Neyse ki artık bir İsviçre kentindeydi, ıssız yollarda, babasının gönderdiği jandarmalara yakalanma, onlar tarafından itilip kakılma korkusu kalmamıştı. Oradan babasına güzel bir mektup yazdı, ama bu çocukça zayıflık adamın öfkesini iki katına çıkardı. Fabrizio posta arabasına bindi, Saint-Gothard'ı geçti; hızla yol aldı, Pontarlier'den Fransa'ya girdi. İmparator Paris'teydi. Fabrizio'nun talihsizlikleri de orada başladı; İmparator'la konuşmaya kesin kararlı olarak yola çıkmıştı. Bunun çok zor bir şey olacağı aklına bile gelmemişti. Milano'da, Prens Eugène'i günde on kez görüp konuşabiliyordu. Paris'te, her sabah Tuileries Şatosu'nun avlusuna Napolyon'un birlikleri denetleyişini görmeye gidiyordu; ama İmparator'a bir kere bile yaklaşamadı. Kahramanımız, bütün Fransızların, kendisi gibi, yurdun karşılaştığı büyük tehlikeden derinlemesine etkilendiklerini sanıyordu. Kaldığı otelin yemek masasında, kurduğu tasarıyı da İmparator'a bağlığını da kimseden gizlemedi; pek sevimli, kendisinden daha coşkulu gençlerle tanıştı, bunlar çok geçmeden bütün parasını yürüttüler. Neyse ki, mütevazı davranacağım diye, anasının verdiği elmaslardan söz etmemişti. İçkili bir eğlencenin ardından, tam anlamıyla soyulduğu sabah iki güzel at satın aldı, satıcının seyislerinden eski bir askeri uşak olarak tuttu, ağzı iyi laf yapan Parisli gençleri

küçümseye küçümseye, orduya katılmak üzere yola çıktı. Ordunun Maubeuge yakınlarında toplandığı dışında hiçbir şey bilmiyordu. Sınıra vardığında, askerler açık ordugâh kuruyordu; bir evde, güzel bir ocağın karşısında ısınmaya çalışmayı gülünç buldu. Epey sağduyulu bir insan olan uşağı ne derse desin, sınırın en son ucunda, Belçika yolunda ordugâh kuranlara katılmaya koştu. Yolun kıyısına yerleşmiş ilk tabura ulaştığında, giyim kuşamı asker üniformasına hiç benzemeyen bu genç burjuvaya bakmaya başladılar. Karanlık bastırıyordu, soğuk bir rüzgâr esiyordu. Fabrizio bir ateşe yaklaştı, parasını vererek yer istedi. Askerler bu para önerisine şaşırdılar, karşılıksız yer açtılar ateşin başında; uşağı ona bir sığınak yaptı. Ama bir saat sonra, birliğin astsubayı açık ordugâhın yanından geçerken, askerler gidip ona Fransızcası kötü yabancının gelişini anlattılar. Astsubay, Fabrizio'yu sorguya çekti, o da İmparator'a duyduğu hayranlığı epey kuşku uyandıran bir aksanla dile getirdi; bunun üzerine astsubay ondan, kendisiyle birlikte, yakın çiftliklerden birine yerleşmiş olan albayın yanına gelmesini istedi. Fabrizio'nun uşağı iki atla yaklaştı. Görünüşleri astsubayı pek şaşırttı, hemen görüş değiştirdi, uşağı da sorguya çekmeye başladı. Eski bir asker olan uşak, sorgulayıcısının kendilerini tutuklayacağını tahmin etti, efendisinin kimler tarafından korunduğunu anlattı, sonra, o güzel atlarını kimsenin aşırmayacağını umduğunu ekledi. Bunun üzerine, astsubayın çağırdığı bir er uşağın yakasına yapıştı; başka biri atları aldı ve astsubay sert bir sesle, hiç ağzını açmadan arkasına düşmesini söyledi Fabrizio'ya.

Astsubay, ufku dört bir yandan aydınlatan açık ordugâhların ateşleriyle daha da koyulaşmışa benzeyen gece karanlığında, epeyce yürüttükten sonra Fabrizio'yu bir jandarma subayına teslim etti, subay ciddi bir yüzle kâğıtlarını istedi. Fabrizio, kendisini, *malını taşıyan* bir barometre satıcısı olarak gösteren pasaportunu uzattı.

— Aptal mı bunlar, diye bağırdı subay, bu kadarı da fazla.

İmparator'dan ve özgürlükten büyük coşkuyla söz eden kahramanımızı sorguya çekti; bunun üzerine subay deli gibi gülmeye başladı.

— Ooo, hiç de kurnaz değilsin! diye bağırdı. Senin gibi çaylakları bize göndermeleri işin tadını kaçırdı!

Ve Fabrizio barometre satıcısı olmadığını anlatmak için yırtınsa da, subay onu yakınlardaki küçük B... hapishanesine gönderdi; kahramanımız sabahın üçünde, öfkeden çılgına dönmüş, yorgunluktan bitmiş bir halde oraya vardı.

Başına gelenlere önce şaşıran, sonra öfkeden çılgına dönen Fabrizio o korkunç zindanda otuz üç uzun gün geçirdi; bölge komutanına mektup üstüne mektup yazıyor, bunları da zindancının otuz altı yaşındaki güzel Flaman karısı götürüyordu. Ancak bu kadar yakışıklı bir oğlanı kurşuna dizdirmek istemediğinden, oğlan iyi de para verdiğinden, bütün mektupları götürüp ateşe atıyordu. Akşam geç vakitte, zindanında yatan oğlanın sızlanmalarını dinlemeye gelme yüceliğini gösteriyordu; kocasına, içerideki çaylağın çok parası olduğunu söylemiş, bunun üzerine zindancı da ona izin vermişti. Kadın bu izinden yararlandı, birkaç napolyon kopardı, çünkü astsubay yalnızca atları almış, jandarma subayıysa hiçbir şeye el koymamıştı. Bir haziran günü öğleden sonra, Fabrizio epey uzaklardan gelen güçlü bir top sesi işitti. Sonunda çarpışılıyordu demek! Sabırsızlıktan ölüyordu. Kentten gelen gürültüler duyuldu; gerçekten de büyük bir harekât başlamıştı, üç alay geçiyordu B...'den. Saat on bire doğru zindancının karısı dertleşmeye geldiğinde, Fabrizio her zamankinden daha tatlı davrandı, sonra ellerine sarıldı.

— Çıkar beni buradan, yemin ederim, çarpışmayı bitirir bitirmez geri gelip zindanıma gireceğim.

— Palavra bütün bunlar! *Quibus*'un[12] var mı?

---

12 Latince "qui"nin çekimli hali. Eski Fransızcada "*quibus*'u olmak", "mangır olmak", "paralı olmak" gibi bir anlama gelir. (e.n.)

Fabrizio kaygılandı, *quibus* lafını anlamamıştı. Onun yüzündeki kaygıyı yakalayan zindancı kadın, durumun uygun olduğuna karar verdi ve daha önce düşündüğü gibi küçük napolyon altınları yerine, doğrudan franktan söz etmeye girişti.

— Bana bak, dedi, yüz frank verirsen, gece nöbetini devralmaya gelen onbaşının gözüne ikişer napolyon yapıştırırım.Senin hapisten kaçtığını göremez, birliği gündüz sıvışırsa, olanı kabullenir.

Pazarlık tamamlandı. Zindancının karısı Fabrizio'yu kendi odasında saklamaya bile razı oldu, ertesi gün oradan çıkıp gidecekti.

Duygulanan kadın, ertesi gün güneş doğmadan, Fabrizio'ya dedi ki:

— Bak sevgili yavrum, bu aşağılık işi yapamayacak kadar gençsin daha. Beni dinle, geri gelme.

— Nee! deyip duruyordu Fabrizio, yurdu savunmak suç mu?

— Kes. Canını kurtardığımı unutma; suçun çok açıktı, kurşuna dizilecektin; ama sakın bunu kimseye söyleme, yoksa kocamla beni işsiz bırakırsın. Hele barometre satıcısı kılığına bürünmüş Milanolu beyefendi masalını kimseye anlatma, çok aptalca çünkü. Dinle beni, iki gün önce zindanda ölen süvari erinin giysilerini vereceğim sana. Olabildiğince az aç ağzını, bir astsubay, çavuş ya da subay sorguya çekerse, seni yol kıyısındaki bir çukurda ateşler içinde titrerken bulan bir köylünün evinde hasta yattığını söyle. Buna inanmazlarsa, ilk fırsatta birliğine katılacağını ekle. Belki Fransızcayı konuşma biçiminden ötürü tutuklanırsın; o zaman da, Piemonte'de doğduğunu, geçen yıl Fransa'da kaldığın için askere alındığını falan söyle.

Fabrizio korku içinde yaşadığı otuz üç günden sonra, başına gelenleri ilk kez anladı. Casus sanıyorlardı onu. O sabah pek sevecen olan zindancı kadınla birlikte akıl yürüttü;

elinde iğne, süvari giysilerini daraltmakla meşgul, şaşırmış kadına açıkça anlattı öyküsünü. Kadın bir an için bu öyküye inandı; öyle çocuksu bir hali vardı ve süvari giysileriyle öyle şekerdi ki!

— Madem savaşmayı bu kadar istiyordun, dedi sonunda ona yarı inanmış olarak, önce Paris'e gidip bir birliğe katılman gerekirdi. Bir astsubay çavuşa bir içki ısmarladın mı, işin tamamdı!

Zindancı kadın gelecekle ilgili bir sürü güzel öğüt ekledi sözlerine ve gün ağarırken, başına ne gelirse gelsin adını kimseye söylemeyeceğine belki yüz kere yemin ettirerek, Fabrizio'yu evden çıkardı. Fabrizio, süvari kılıcı kolunun altında, neşe içinde yürüyüp küçük kentten çıktığı anda içine kurt düştü. Bir inekle birkaç parça gümüş çatal kaşık çaldığı için tıkıldığı kodeste can vermiş süvari erinin giysileri ve kâğıtlarıyla yoldayım, dedi kendi kendine, bir bakıma onun yerini aldım... Üstelik hiç istemeden ve hak etmeden! Zindandan koru kendini! Bu alamet açık, epey acı çekerim zindanda!

İyilik meleğinden ayrılalı bir saat olmamıştı ki, korkunç bir yağmur başladı, bizim yeni süvari eri, ayağına büyük gelen çizmelerle yürüyemez oldu. Huysuz bir ata binmiş bir köylüye rastladı, atı satın aldı; zindancısı ona, aksanından ötürü, ağzını elden geldiğince az açmasını salık vermişti.

Ligny Savaşı'nı kazanan ordu o gün Brüksel'e doğru yürüyordu; Waterloo Savaşı kapıdaydı, öğlene doğru yağmur aynı hızla sürerken, bir top sesi geldi kulağına; duyduğu mutluluk ona haksız yere zindana tıkılmanın yaşattığı sıkıntılı anları unutturdu. Gece geç vakte kadar yol aldı ve aklı yavaş yavaş başına gelmeye başladığından, yoldan epeyce uzak bir yerde, bir köylünün evine sığındı. Köylü ağlıyor, varının yoğunun elinden alındığını öne sürüyordu; Fabrizio ona bir altın verdi, biraz yulaf aldı. "Atım o kadar ahım şahım değil ama yine de herhangi bir çavuşun hoşuna gidebi-

lir," dedi kendi kendine, sonra evin bitişiğindeki ahıra yatmaya gitti. Ertesi gün, güneş doğmadan bir saat önce yola koyuldu, okşaya okşaya atını tırısa kaldırmayı başarmıştı. Saat beşe doğru, top sesleri çalındı kulağına. Waterloo Savaşı başlamıştı.

III. Bölüm

Fabrizio az sonra kantinci kadınlara rastladı, B... kentindeki zindancı kadına duyduğu büyük minnettarlık onlara seslenmesine yol açtı; içlerinden birine, bağlı bulunduğu 4. süvari alayının yerini sordu.

— Sevgili küçük askerim, hiç acele etmesen çok daha iyi, dedi, Fabrizio'nun solgun yüzü, güzel gözleri karşısında duygulanan kantinci kadın. Bugün karşılıklı sallanacak kılıçlara dayanacak kadar güçlü değilsin daha. Bir tüfeğin olsa neyse, herkes gibi sen de iki kurşun atardın.

Bu öğüt Fabrizio'nun hiç hoşuna gitmedi; ama atını ne kadar zorlarsa zorlasın, kantin arabasından hızlı gidemiyordu. Top sesi zaman zaman yaklaşıyor, birbirlerini işitmelerini engelliyordu, sevinç ve mutlulukla kendinden geçmiş bir haldeki Fabrizio, kadınlarla konuşmaya girişmişti. İyi birine benzeyen kadına, gerçek adıyla zindandan kaçış nedeni dışında her şeyi söyledi sonunda. Kadının ağzı bir karış açık kaldı, hiçbir şey anlamıyordu bu genç askerin anlattıklarından.

— Ne demek istediğinizi anlıyorum, dedi en sonunda büyük bir başarıya kavuşmuş gibi. 4. süvari alayındaki bir yüzbaşının karısına vurulmuş genç bir burjuvasınız. Sevdiğiniz kadın verdi sırtınızdaki asker giysisini ve onun ardından koşuyorsunuz. Ama yukarıdaki Tanrı kadar eminim, hiçbir zaman asker olmadınız siz; ancak yiğit bir delikanlı olduğu-

nuzdan, tabansız sayılmamak için, ateş hattındaki birliğinize katılmak istiyorsunuz.

Fabrizio söylenenlerin hepsine razı oldu. Güzel öğütler alabilmenin biricik yolu buydu. "Hiç aklım ermiyor şu Fransızların davranışlarına," diyordu içinden, "biri bana yol göstermezse, kendimi yine kodese tıktırır, elimdeki atı çaldırırım."

— Bak yavrum, dedi ona gittikçe ısınan kantinci kadın, önce yirmi bir yaşında olmadığını kabul et. Taş çatlasa on yedisindesin.

Doğrusu buydu, Fabrizio da bunu seve seve itiraf etti.

— Üstelik askere yazılmış bile değilsin; sevdiğin hanımın güzel gözleri uğruna kırdıracaksın kemiklerini. Doğrusu, kadın da hiç seçici değilmiş! Cebine koyduğu çil çil *paralar*'dan kaldıysa, *primo*[13] kendine başka bir at almalısın; baksana, senin bezgin beygir top sesi biraz yakınlaşınca nasıl kulak kabartıyor; cepheye adım attığın anda, seni öldürtür bu köylü beygiri. Bak yavrum, çitin ötesinde gördüğün piyadelerin yaylım ateşinin dumanıdır! Dolayısıyla, kurşunlar vızıldamaya başlayınca, korkudan ecel terleri dökeceksin, diyeceğim, hazır ol. Ayrıca, vakit varken otur, iki lokma ye.

Fabrizio söz dinledi, kantinci kadına bir napolyon altını uzatıp ödemeyi kabul etmesini rica etti.

— Şunun acınası haline bakın! diye bağırdı kadın; zavallı yavrucak parasını harcamayı bile bilmiyor! Napolyon altınını cebe indirdikten sonra, şu Cocotte'umuzu tırısa kaldırayım da gör, bak bakalım şu beygirin beni yakalayabiliyor mu? Tüydüğümü görünce ne yapacaktın, salak çocuk? Toplar gürlemeye başlayınca, insanlara çil altın gösterilemeyeceğini öğren önce. Al sana on sekiz frank elli santim, dedi oğlana, kahvaltın otuz metelik tuttu. Kısa bir süre sonra, satılık bir sürü at göreceğiz. Alacağın hayvan küçükse, on frank

13 İlk iş, önce. (ç.n.)

verirsin, ayrıca, Aymon'un Dört Oğlu'nun atı da olsa,[14] yirmi franktan fazla ödeme sakın.

Yemek bittiğinde, söylev çeken kantinci kadının lafı tarlalar arasında yürüyen, yolun berisine geçen bir kadın tarafından kesildi.

— Heyy! diye bağırdı kadın, heyy, Margot! Senin 6. hafif süvari alayı sağda!

— Ayrılmalıyım yavrum, dedi kantinci kadın bizim kahramana; ama çok acıdım haline; inan kanım kaynadı sana! Hiçbir şeyden haberin yok, Tanrı adına yemin ederim, göz göre göre postu deldireceksin. Benimle 6. hafif süvari alayına geliyor musun?

— Hiçbir şey bilmediğimi kabul ediyorum, dedi Fabrizio, ama savaşmak istiyorum ve şu beyaz dumanın ne olduğunu görmek için oraya gitmeye kararlıyım.

— Bak, atın nasıl kulaklarını dikti! Oraya varır varmaz, dörtnala kalkacak, ondan sonra Tanrı bilir nereye götürecektir seni. Bu dediğime inanmıyor musun? Senin küçük askerlerle buluşur buluşmaz, hemen bir tüfek ve fişeklik kap, askerlerin yanına geç, onlar ne yapıyorsa tamı tamına onu yap. Ama... Ey Ulu Tanrım, yemin ederim bir fişeğin kılıfını yırtmayı bile bilmezsin sen.

Fabrizio, çok zoruna gitmesine rağmen, yeni dostuna bunun doğru olduğunu itiraf etti.

— Vah zavallı yavrum! Daha ilk anda öldürtecek kendini; Tanrı'nın varlığı kadar kesin işte bu! Hem de kısa sürede. Mutlaka benimle gelmelisin, dedi kantinci kadın buyurgan bir sesle.

— İyi ama savaşmak istiyorum ben.

— Çarpışırsın da, 6. hafif süvari alayı çok ünlüdür, bugün de savaşacak herkese yer vardır orada.

---

14 Orta Çağ Fransız edebiyatının epik ayağını temsil eden *chanson de geste*'lerdeki bir hikâyeye atıf. Tam adı "Les Quatre Fils Aymon et Renaut de Montauban" olan hikâyede adı geçen, Bayard isimli, kendi boyutlarını binicisine göre ayarlayabilen, gerektiğinde Aymon'un dört oğlunu aynı anda sırtına alabilen efsanevi at. (e.n.)

— Yakında varır mıyız bu senin alaya?

— En çok çeyrek saat sonra.

"Şu dürüst kadının tavsiyesiyle alaya katılırsam," dedi Fabrizio içinden, "bilgisizliğim yüzünden casus sayılmaktan kurtulurum, ben de savaşırım." O sırada top sesi iki katına çıktı, mermiler birbirini izliyordu. "Tespih gibi yağıyorlar," dedi Fabrizio.

— Piyadelerin tüfek sesleri geliyor, dedi kantinci kadın. Ateş açıldığını duyunca kıpırdanan bodur atına kamçı salladı.

Sonra arabayı sağa yöneltip tarlaların içinden geçen yan yola sürdü; çamur diz boyuydu; küçük araba az kalsın saplanıp kalıyordu. Fabrizio tekerlekten itti. Atı iki kez yere yıkıldı; su dolu yol, kısa bir süre sonra çayırın ortasındaki keçiyoluna döndü. Daha beş yüz adım gitmeden, Fabrizio'nun külüstür beygiri zınk diye durdu. Yolun ortasında yatan ceset, atı da sürücüsünü de ürkütmüştü.

Fabrizio'nun doğuştan solgun yüzü yemyeşil kesildi; kantinci kadın ölüye baktıktan sonra, kendi kendine konuşur gibi, "Bizim tümenden değil bu," dedi. Sonra gözlerini bizim kahramana çevirip kahkahayı patlattı.

— Gördün mü bak küçüğüm! diye bağırdı, işte sana elmalı şekeri, yeme de yanında yat! Fabrizio olduğu yerde çakılıp kalmıştı. Onu en çok etkileyen, postalları çoktan yürütülmüş, geriye yalnız kanlı pantolonu bırakılmış cesedin kirli ayaklarıydı.

— Yaklaş, dedi kantinci kadın; attan in, alışmalısın buna; bak, kafadan yemiş mermiyi, diye bağırdı.

Burnun yakınından giren mermi şakaktan çıkmış, cesedi mahvetmişti; bir gözü açık kalmıştı.

— İn atından yavrum, dedi kantinci kadın, elini sık, bakalım karşılık verecek mi?

Tiksintiden bayılmak üzere olsa da, Fabrizio tereddüt etmeden hemen atından atladı, gidip cesedin eline yapıştı, sıkıca salladı; sonra öylece olduğu yerde dikildi; yeniden atı-

na binecek gücü kalmamıştı. Onu en çok korkutan adamın açık gözüydü.

"Kantinci kadın beni ödleğin teki sanacak," diyordu içinden acı acı; ama yerinden kıpırdaması olanaksızdı. Kıpırdasa, yıkılacaktı. Korkunç bir andı bu; az kalsın bayılıyordu. Kantinci kadın bunun farkına vardı, çabucak küçük arabasından indi, ağzını açmadan, oğlana bir bardak konyak verdi, o da bir dikişte içti; uyuz beygirine binebildi, tek söz etmeden yola devam etti. Kantinci kadın, zaman zaman göz ucuyla ona bakıyordu.

— Bak yavrum, dedi sonunda, yarın savaşırsın, bugün yanımda kal. Gördüğün gibi, askerliği öğrenmen gerekiyor.

— Tam tersine, hemen şimdi savaşmak istiyorum, diye haykırdı bizim kahraman boğuk sesle, kantinci kadın bunu iyiye işaret saydı.

Top sesleri iki katına çıkmış, iyice yaklaşmıştı sanki. Patlamalar kesintisiz bir gürlemeye dönüşmüştü âdeta; bir patlamayı diğeri izliyor, bu sürekli uğultunun arasında piyadelerin tüfek sesleri seçiliyordu.

O sırada yol ağaçlık bir alana dalmıştı. Kantinci kadın kendi birliğinden dört beş askerin koşarak geldiğini gördü; çabucak arabasından atladı, yolun on beş yirmi adım ötesinde saklanmaya gitti. Kocaman bir ağacın söküldüğü çukura gizlenmişti. "İşte ödlek olup olmadığım şimdi anlaşılır," diyordu Fabrizio içinden. Kantincinin bıraktığı küçük arabanın yanında durdu, kılıcını çekti. Askerler ona hiç aldırmadı, yolun solundaki koru boyunca koşup gittiler.

— Bunlar bizimkiler, dedi kantinci kadın sakin bir sesle, soluk soluğa küçük arabasının yanına dönerken... Atın dörtnala gidecek güçte olsaydı, şu korunun kıyısına kadar git, ovada kimse var mı bak, derdim sana.

Fabrizio bu sözü ikiletmedi, söğüdün birinden bir dal kopardı, yapraklarını yoldu, olanca gücüyle atı kamçılamaya başladı; bezgin beygir bir an için dörtnala kalktı, sonra yine

eski rahvan gidişine döndü. Kantinci kadınsa kendi atını dörtnala sürüyordu.

— Dur, dur! diye bağırıyordu Fabrizio arkasından. Az sonra, ikisi de ormandan çıktı; ovanın kıyısına vardıklarında, korkunç bir gürültü işittiler; sağa, sola, arkaya sürekli top mermisi ve yaylım ateşi yağıyordu. Çıktıkları ağaçlık ,ovadan sekiz on ayak yüksekte bir tepecik olduğundan, savaşın bir kısmını görebildiler; ama ovada, ormanın yakınında kimsecikler yoktu. Çayırda, bin adım ötede, sık yapraklı bir sıra söğüt ağacı vardı; söğütlerin tepesinden beyaz bir duman çıkıyor, döne döne göğe yükseliyordu.

— Bizim alay nerede acaba? diye söyleniyordu telaşlanan kantinci kadın. Bu koca çayırı öyle paldır küldür geçemeyiz. Haa, bu arada bir düşman askeri görürsen, kılıç oyunu oynamaya kalkma sakın, hemen kılıcını karnına sapla, dedi Fabrizio'ya.

Kantinci kadın, tam bu sırada, az önce sözünü ettiğimiz dört askerin ovadaki koruluktan çıkıp yolun solundaki çayıra daldıklarını gördü. İçlerinden biri atlıydı.

— İşte bunlar senin işine yarayacak, dedi Fabrizio'ya. Hey, hey! diye seslendi ata üzerindekine, gel bir bardak konyak iç. Bunun üzerine askerler yaklaştı.

— 6. hafif süvari alayı nerede? diye bağırdı kadın.

— Şurada, söğütlerin sıralandığı kanalın berisinde, beş dakikalık uzaklıkta; Albay Macon da vuruldu zaten.

— Atına karşılık beş frank ister misin, ha?

— Beş frank mı? Dalga mı geçiyorsun anacığım, bu subay atını ben on beş dakikaya kalmadan beş napolyon altınına satarım.

— Şu senin napolyonlardan birini ver bakayım, dedi kantinci kadın Fabrizio'ya. Sonra atlı askere yaklaştı. Hemen in aşağı, dedi, işte napolyonun.

Asker attan indi, Fabrizio sevinçle eyerin üstüne kurulurken, kantinci kadın da uyuz beygirin sırtındaki küçük heybeyi çözüyordu.

— Yardım edin bakayım! dedi askerlere, sizin işiniz bir hanımı iş yaparken seyretmek mi?

Satın alınan at, sırtında heybeyi hisseder hissetmez şahlanmaya başladı, çok iyi ata binen Fabrizio atı zapt etmek için olanca gücünü kullanmak zorunda kaldı.

— Bu iyiye işaret işte! dedi kantinci kadın, beyimiz heybenin gıdıklamasına alışık değil.

— Bir general atı bu, diye bağırıyordu atı satan asker, neresinden baksan tam on napolyon edecek bir at!

— Al sana yirmi frank, dedi Fabrizio adama, altında böyle sürekli oynaşan bir atın bulunmasından pek hoşnut değildi.

Tam bu sırada, bir top mermisi sıra sıra dizilmiş söğüt ağaçlarını yalayıp geçti ve Fabrizio, orakla biçilmiş gibi dört bir yanında uçuşan küçük söğüt dallarının oluşturduğu garip görüntüyle karşılaştı.

— İşte bak, yürüyen bir hayvan, dedi asker yirmi frankı alırken. Saat iki suları olmalıydı.

Fabrizio karşılaştığı o garip görüntünün hâlâ etkisindeyken, kıyısında durduğu geniş ovanın bir ucundan, arkalarında yirmi kadar hafif süvari eriyle bir grup general dörtnala geçti. Atı kişnedi, iki üç kez şaha kalktı, sonra ağzındaki gemi şiddetle çekiştirdi. "Peki, peki, senin dediğin gibi olsun!" dedi Fabrizio içinden.

Başıboş bırakılan at karnı yere değercesine uçtu, generallerin arkasındaki muhafız takımına katıldı. Fabrizio dört sırmalı şapka saydı. Yarım saat sonra, yanındaki süvarilerden birinin konuşmasından, bunun ünlü Mareşal Ney olduğunu anladı. Sevinci iki katına çıktı; ancak dört generalden hangisinin Mareşal Ney olduğunu anlayamadı; bunu öğrenebilmek için dünyaları verirdi, ama ağzını açmaması gerektiğini anımsadı. Muhafız takımı bir gün önce yağan yağmurun doldurduğu geniş bir hendeği geçerken durdu; çukurun çevresinde ulu ağaçlar vardı, Fabrizio'nun girişin-

de atı satın aldığı çayırın sol ucundaydı. Süvarilerin hemen hepsi atından inmişti; hendeğin kenarı çok dik ve kaygandı, biriken su da çayırdan dört beş ayak aşağıdaydı. Kendini mutluluğuna kaptırmış olan Fabrizio, atından çok Mareşal Ney'i, kazanılacak şanlı zaferi düşünüyordu; coşmuş hayvan kanala dalıp epeyce su sıçrattı. Generallerden biri tepeden tırnağa ıslandı, hemen bağırdı: "Hay anasını s...min hayvanı!" Bu küfür Fabrizio'nun yüreğine işledi. "Gidip şundan hesap sorayım mı?" dedi içinden. O arada, sanıldığı kadar beceriksiz olmadığını göstermek üzere, atını hendeğin öbür yamacına sürdü; oysa bu yamaç dikti, beş altı ayak kadardı. Bunun üzerine, oraya tırmanmaktan vazgeçmek zorunda kaldı; o zaman akıntıya karşı sürdü hayvanı, atı başına dek suya gömüldü, en sonunda yalağa benzer bir yer buldu; bu yumuşak yamaçtan çıkıp kanalın öbür yakasındaki araziye kolayca ulaştı. Muhafız takımından buraya ilk gelen oydu; kanal boyunca gururla atını koşturmaya başladı. Süvari erleri, başları epeyce dertte, kanalın içinde debeleniyorlardı; suyun derinliği çoğu yerde beş ayaktı çünkü. Bir iki at ürktü, yüzmek istedi, bu da acıklı bir çırpınmaya yol açtı. Bir başçavuş, askere hiç benzemeyen çaylağın becerdiği işi fark etti.

— Akıntıya karşı sürün! Solda bir yalak var! diye bağırdı. Bunun üzerine, bütün takım yavaş yavaş kıyıya çıktı.

Fabrizio karşı kıyıya çıkınca, tek başlarına kalmış generallerle karşılaştı; top sesleri iki katına çıkmıştı; bu yüzden, sırılsıklam ıslattığı, kulağının dibinde bağıran General'in sesini pek duyamadı.

— Nereden aldın bu atı?

Fabrizio öylesine heyecanlandı ki, İtalyanca karşılık verdi.

— *L'ho comprato poco fa.*[15]

— Ne diyorsun be adam? diye bağırdı general.

Ancak o anda gürültü patırtı öyle bir hal aldı ki, Fabrizio adama yanıt veremedi. Doğrusunu söylemek gerekirse,

15 Az önce aldım onu. (y.n.)

kahramanımız bu anda hiç de kahramana benzemiyordu. Ancak yine de, korku aklına gelen ikinci şeydi; onu asıl rahatsız eden şey şiddetli gürültüydü. Muhafız takımı dörtnala kalktı; sürülmüş geniş bir tarladan geçiyorlardı, tarlanın her yanı ceset doluydu.

— Kırmızılılar! Kırmızılılar! diye bağırıyordu muhafız takımının süvarileri. Fabrizio önce bunun ne olduğunu anlayamadı; sonunda, hemen hemen bütün cesetlerin kırmızı üniformalı olduğunu fark etti. Küçük bir ayrıntıyla tüyleri diken diken oldu; kırmızı giysili talihsiz adamların çoğunun yaşadığını gördü; yardım istemek üzere bağırıyorlardı mutlaka, ama kimse durup onlara yardım etmiyordu. Kahramanımız, çok iyi yürekli olduğundan, atı bir kırmızı üniformalıya basmasın diye elinden gelen çabayı gösteriyordu. Muhafız takımı durdu; askerlik görevine pek aldırmayan Fabrizio, gözü hâlâ talihsiz yaralılardan birinde, atını koşturmaktaydı.

— Dursana be çaylak! diye seslendi başçavuş. Fabrizio, generallerin yirmi adım ötesinde, dürbünleriyle baktıkları yerde olduğunun farkına vardı. Generallerin birkaç adım gerisinde duran dört süvarinin yanına geldiğinde, en tombul generalin, yanındaki generalle neredeyse azarlayarak, tepeden konuştuğunu gördü; adam düpedüz küfrediyordu. Fabrizio meraklandı; dostu zindancı kadının verdiği konuşmama öğüdüne karşın, her şeyi yerli yerinde, kusursuz bir Fransızca cümleyle yanında duran adama sordu.

— Yanındakini *haşlayan* general kim?

— Kim olacak be, Mareşal!

— Hangi mareşal?

— Mareşal Ney, salak! Nerede askerlik yaptığını hâlâ öğrenemedin mi?

Çok alıngan bir insan olan Fabrizio hakarete aldırmayı aklından bile geçirmedi; çocuksu bir hayranlıkla kendinden geçmiş halde, Moskova'dan gelmiş bu Prens'e, yiğitlerin yiğidine bakıyordu.

Birden dörtnala kalktılar. Fabrizio biraz sonra, yirmi adım önündeki tarlanın garip bir biçimde sürüldüğünü gördü. Saban izleri su doluydu, izlerin ortasındaki toprak çok nemliydi, küçük parçacıklar halinde üç dört ayak yukarı fırlıyordu. Geçerken gözüne çarptı bu garip olay; sonra dikkati yeniden mareşalin görkemine yöneldi. Yakınından gelen bir çığlık işitti. Süvarilerden ikisi gülle parçalarıyla yaralanıp yere yıkılmıştı; dönüp onlara baktığında, yirmi adım geride kalmışlardı bile. En korkuncu, sürülmüş toprakta yatan, debelenirken ayaklarını yarılmış karnına sokan attı; öbür atları izlemek istiyor, ağzından kan geliyordu.

"Hah, sonunda ateşin tam ortasındayım!" dedi kendi kendine. "Ateşi gördüm!" deyip duruyordu keyifle. "Sonunda gerçek bir asker oldum." O anda, muhafız takımı atlarını yel gibi uçuruyordu ve kahramanımız, dört bir yanda toprak parçalarını havaya savuran şeyin gülleler olduğunu anladı. Güllelerin geldiği yana baktı, ama boşuna, yalnız çok uzaktaki toplardan çıkan beyaz dumanı görebildi; topların sürekli, değişmeyen gümbürtüsü içinde patlamalar çok daha yakından geliyordu sanki, hiçbir şey anlamıyordu bu durumdan.

O sırada, generallerle muhafız takımı, beş altı ayak aşağıdaki, su kaplı küçük yola indi.

Mareşal durdu, dürbünüyle bir daha baktı. Fabrizio bu kez onu istediği gibi görebildi, ama kocaman kızıl kafasıyla onu fazla sarı buldu. "İtalya'da kimsede böyle surat yoktur," dedi kendi kendine. "Bu soluk yüzlü, kestanerengi saçlı ben, hiçbir zaman böyle olamam," diye ekledi kederli kederli. Onun açısından bu sözlerin anlamı şuydu: "Hiçbir zaman bir kahraman olamayacağım." Süvarilerine baktı. Biri dışında, hepsinin sarı bıyıkları vardı. Fabrizio muhafız takımı süvarilerine baktığında, onlar da ona bakıyordu. Bu bakış yüzünü kızarttı, sıkıntıdan kurtulmak için başını düşmana çevirdi. Kırmızı üniformalı adamların oluşturduğu sıralar

göz alabildiğine uzayıp gidiyordu; ama onu asıl şaşırtan, bu insanların çok kısa boylu olmasıydı. Birer alay ya da tümen olması gereken birlikler, gözüne çit kadar gözüküyordu. Kırmızı üniformalı bir süvari birliği, mareşalle yanındakilerin çamurlara bata çıka ilerlemeye çalıştığı, yamacın altındaki yola yaklaşmak üzere atlarını tırısa kaldırmıştı. Duman ilerledikleri yönü görmelerini engelliyordu; o beyaz dumanlar içinde, zaman zaman, atlarını dörtnala süren adamların yaklaştığı görülüyordu.

Fabrizio birden, düşman yakasından dört kişinin doludizgin üzerlerine geldiğini gördü. "Eyvah, saldırıya uğradık!" dedi içinden; sonra bu adamlardan ikisinin mareşalle konuştuklarını gördü. Mareşal'in yanındaki generallerden biri, muhafız takımından iki süvariyi ve gelen dört adamı da alarak düşmana doğru dörtnala sürdü atını. Birlikte küçük bir su kanalını geçtikten sonra, Fabrizio kendini iyi yürekli bir çocuğu andıran başçavuşun yanında buldu. "Bununla konuşayım artık," dedi içinden, "o zaman bana bakmaktan vazgeçerler belki." Uzun uzun düşündü.

— Efendim, dedi sonunda çavuş yardımcısına, ilk kez savaşa katılıyorum; gerçek bir çatışma mıydı bu?

— Aşağı yukarı. İyi ama siz kimsiniz?

— Bir yüzbaşının karısının kardeşiyim.

— Adı ne bu yüzbaşının?

Bizim kahramanın eli ayağına dolaştı; bunun sorulacağını hiç düşünmemişti. Neyse ki, o anda mareşal ve muhafız takımı atlarını dörtnala kaldırdı. "Hangi Fransız adını vereyim?" diye düşünüyordu. Sonunda Paris'te kaldığı otelin sahibinin adını anımsadı; atını başçavuşunkinin yanına sürdü, avazı çıktığınca bağırdı: "Yüzbaşı Meunier!" Beriki, top gümbürtüsünden pekiyi duyamadığından, "Haa! Yüzbaşı Teulier mi?" diye karşılık verdi, vuruldu o. "Harika!" dedi Fabrizio içinden. "Yüzbaşı Teulier; üzüntülü bir yüz takınmalı şimdi." "Aman Tanrım!" diye haykırdı; sonra üzün-

tülü bir yüz takındı. Yamacın altındaki yoldan çıkmışlardı; atlarını yel gibi uçuruyorlar, dört bir yandan gülle yağıyordu, mareşal atını bir süvari tümenine doğru sürdü. Muhafız takımı cesetlerle yaralıların ortasında kalmıştı; ama bu görüntü kahramanımızı artık o kadar etkilemiyordu; aklı başka yerdeydi.

Muhafız takımı durduğunda, küçük kantin arabasını gördü, o saygıdeğer kadına beslediği sevgi her şeye baskın geldiğinden, atını hızla ona doğru sürdü.

— Dur be salak! diye seslendi başçavuş.

"Ne yapabilir burada bana?" diye düşündü Fabrizio ve atını kantinci kadına doğru koşturmayı sürdürdü. Atını mahmuzlarken, gelenin sabahki iyi yürekli kantinci olmasını diliyordu; atlar ve küçük araba gittikçe yaklaşıyordu, ama araba sahibi başka biriydi, kahramanımız çok çirkin buldu onu. Arabaya yaklaştığında, kadının söylendiğini işitti. Ne de yakışıklı adamdı! O sırada çok korkunç bir görüntü bekliyordu bizim yeni askeri; beş ayak on parmak boyundaki yakışıklı bir zırhlı süvarinin bacağı kesiliyordu. Fabrizio hemen gözünü yumdu, üst üste dört bardak içki yuvarladı.

— Nasılsın çelimsiz oğlan? diye bağırdı kantinci kadın. İçki bir şey getirdi aklına: Muhafız takımındaki süvari arkadaşlarımın gönüllerini kazanmalıyım.

— Şişede kalanı bana verin, dedi kantinci kadına.

— İyi ama, böyle bir günde, tam on frank eder, biliyor musun? diye karşılık verdi kantinci kadın.

Atını dörtnala sürerek döndüğünde,

— Haa! İçki getiriyorsun bize! diye bağırdı başçavuş. Bunun için uzaklaştın demek birlikten? Ver şunu.

Şişe elden ele dolaştı; son alan, içtikten sonra şişeyi havaya fırlattı.

— Sağ ol, arkadaşım! diye bağırdı Fabrizio'ya. Hepsi sevgi dolu gözlerle ona baktı. Bu bakışlar Fabrizio'nun yüreğine çöken beş yüz kilo yükü kaldırdı. Çevresindekilerden

dostluk bekleyen ince mi ince bir yürekti onunki. Sonunda arkadaşları artık ona kötü gözle bakmıyordu, aralarında bağ kurulmuştu! Fabrizio derin bir soluk aldı, sonra başçavuşa dönüp rahat bir sesle şöyle dedi:

— Yüzbaşı Teulier vurulduysa, kız kardeşimi nerede bulacağım? Meunier yerine Teulier derken kendini küçük Machiavelli gibi sanıyordu.

— Bu akşam bulursun onu, diye karşılık verdi başçavuş.

Muhafız takımı yeniden yola koyuldu, bir piyade tümenine doğru yürümeye başladı. Fabrizio epey sarhoştu; çok içmişti, eyerin üzerinden kayıyordu. Bu sırada anasının arabacısının söylediği söz geldi aklına: İnsan fazla kaçırmışsa, gözünü atın iki kulağı arasına dikmeli ve yanındaki ne yapıyorsa onu yapmalıdır. Mareşal, birkaç süvari birliğinin yanında durdu, düşmana saldırttı; ancak kahramanımız bir iki saat, çevresinde olup biteninin farkına varamadı. Çok yorgundu, atı dörtnala kalktığında, gülle gibi iniyordu eyerin üstüne.

Birden başçavuş adamlarına seslendi:

— İmparator'u görmüyor musunuz sersemler! Bunun üzerine muhafız takımı, avazı çıktığınca *Yaşasın İmparator!* diye bağırdı. Kestirebileceğiniz gibi, kahramanımız gözlerini fal taşı gibi açtı, ama arkalarındaki muhafız takımıyla birlikte doludizgin giden generallerden başka bir şey görememişti. Muhafız takımındaki ağır süvarilerin kasklarından sarkan tüyler yüzlerin seçilmesini engelliyordu. Yuvarladığım şu kahrolası içkiler yüzünden, savaş alanında göremedim İmparator'u! Bu düşünce aklını iyice başına getirdi.

Su dolu bir yola indiler, atlar su içmek istedi.

— İmparator mu geçti bu yoldan? diye sordu yanındakine.

— Ee, elbette! Giysisinde sırma bulunmayan bir tek oydu. Nasıl oldu da göremedin onu? diye sordu arkadaşı iyi niyetle. Fabrizio'nun içinden atını dörtnala kaldırıp İmparator'un muhafız birliğine katılmak geldi. O kahrama-

nın ardına takılıp savaşmak ne büyük talihti! Bunun için gelmişti Fransa'ya. Bunu yapabilecek kadar özgürüm, burada şu generallerin peşinden doludizgin gitmek isteyen atımdan başka, beni tutan ne?

Fabrizio'yu orada kalmaya zorlayan şey, yeni süvari arkadaşlarının ona güleryüz göstermesiydi; birkaç saattir yanlarında at koşturduğu askerlerin yakın dostu sayıyordu kendini. Onlarla arasında Tasse ile Ariosto'nun kahramanlarının o soylu arkadaşlığının kurulduğunu görüyordu. İmparator'un muhafız birliğine katılırsa, yeni bir tanışma gerekecekti; belki de ona surat asılacaktı, çünkü onlar ağır süvarilerdi, kendisiyse mareşalin diğer muhafızları gibi hafif süvari giysisi içindeydi. Arkadaşlarının bakışları kahramanımızı çok mutlu ediyordu; onlar için her şeyi yapardı; ruhu da aklı da havalarda uçuyordu. Arkadaşlarıyla dostluk kuralı beri her şey değişmişti sanki onlara sorular sormak için yanıp tutuşuyordu. "Ama hâlâ biraz sarhoşum," dedi içinden, "zindancı kadınımın dediklerini anımsamalıyım." Çukur yoldan çıkınca, muhafız takımının artık Mareşal Ney'in arkasında olmadığını gördü; izledikleri general uzun boylu, ince bir adamdı, kupkuru bir yüzü, korkunç bakışları vardı.

Bu general 15 Mayıs 1796'da gördüğümüz, A... kontu Teğmen Robert'den başkası değildi. Ne büyük talih olurdu Dongo ailesinden Fabrizio'yu görmesi!

Fabrizio nicedir top mermileriyle havaya savrulan kara toprak parçalarını görmez olmuştu; bir zırhlı alayının arkasına geldiler, şarapneller içindeki misketlerin zırhlara çarptığını açık seçik işitti, birkaç kişi yere yıkıldı.

Güneş epey alçalmıştı, muhafız takımı çukur yoldan çıkıp üç dört ayaklık bir yamacı tırmandığı, sürülmüş bir tarlaya girdiği anda batacaktı. Fabrizio garip bir gürültü işitti. Başını çevirdi, dört adam atlarıyla birlikte yıkılmıştı; general de yıkılanlar arasındaydı, ama kanlar içinde doğruluyordu. Fabrizio yere yıkılan süvarilere bakıyordu. Üçü

hâlâ acı içinde kıvranıyor, dördüncü "Ateş edin bana!" diye bağırıyordu. Başçavuş ile iki üç er atlarından inmiş, seyisine dayanarak birkaç adım atan General'in yardımına koşmuştu; general, yere yıkılmış, çılgınca debelenen atından kurtulmaya çalışıyordu.

Başçavuş Fabrizio'nun yanına geldi. O anda kahramanımız, kulağının dibinde şöyle dendiğini işitti: "Dörtnala gidebilecek tek at bu." Ayaklarına yapışıldığını duyumsadı; koltuklarının altından tutmuş, havaya kaldırıyorlardı; atının üstünden aşırdılar, aşağı bıraktılar, olduğu yere yığıldı.

Seyis, Fabrizio'nun atının yularına yapıştı, general çavuşun yardımıyla üstüne çıktı, dörtnala sürdü; kalan altı adam hemen ardına düştüler; Fabrizio küplere bindi, *ladri, ladri!*[16] diye bağırarak arkalarından koşmaya başladı. Bir savaş alanında bağıra bağıra hırsız kovalamak çok hoştu doğrusu. Muhafız takımı ve General A... Kontu, kısa bir süre sonra bir sıra söğüdün arkasında gözden yitti. Öfkeden deliye dönen Fabrizio da bu söğütlerin dibine vardı; derin bir kanalı aştı. Öbür kıyıya çıktı, generalle yanındakilerin, ama bu kez çok uzaktan, bir ormana dalıp gittiklerini görünce yeniden küfürler etmeye başladı. "Hırsızlar, hırsızlar!" diye bağırıyordu, bu sefer Fransızca. Atını yitirmekten çok, uğradığı ihanetten dolayı umutsuzluk içinde, yorgunluktan bitkin, karnı açlıktan guruldayarak, bir hendeğin başına çöktü. Güzelim atını elinden düşman almış olsaydı hiç dert etmezdi bunu; ama asıl, onca sevdiği çavuş yardımcısı ile kardeşleri saydığı süvariler tarafından sırtından bıçaklanmak, yüreğini paralıyordu. Bu kadar büyük bir alçaklığa dayanamazdı, sırtını söğütlerden birine dayadı, iki gözü iki çeşme ağladı. Hani şu ünlü *Kurtarılmış Kudüs* öyküsündeki kahramanlarınkine benzeyen bütün o güzelim, soylu, yiğit dostluk düşleri birer birer yıkılıyordu. İnsan sevgi dolu, kahraman insanlarla çevriliyse, yanında yöresinde, can verirken tutup elini

16 Hırsızlar, hırsızlar! (y.n.)

sıkan soylu dostlar varsa, ölüm vız gelir! Ama en aşağılık dolandırıcılarla kuşatılmışken nasıl coşkulu kalırdı! Fabrizio, bütün öfkeli insanlar gibi durumu abartıyordu. Çeyrek saat böyle kendi kendine acıdıktan sonra, top mermilerinin gölgesinde derin düşüncelere daldığı ağaç sırasına ulaşmaya başladığını fark etti. Ayağa kalktı, gideceği yönü saptamaya çalıştı. Geniş bir kanal ve sık yapraklı söğüt ağaçları dizisiyle çevrili çayırlara bakıyordu. Nerede bulunduğunu anlar gibi oldu. Çeyrek fersah ötede, hendeği aşıp çayıra girmekte olan bir piyade birliği gördü. "Az kalsın uyuyacaktım," dedi içinden; "yeniden kodese tıkılmamak gerek." Hızlı hızlı yürümeye başladı. Biraz ilerleyince, yüreğine su serpildi, askerlerin üniformasını tanıdı, tutsak düşmekten korktuğu alaylar Fransız'dı. Doğruca yanlarına gitti.

Bu kadar alçakça ihanete uğrayıp atının çalınmasının verdiği manevi acıdan sonra, her geçen an, başka bir acı kendini hissettiriyordu. Açlıktan ölüyordu. Dolayısıyla, on dakika yürüdükten, daha doğrusu uçtuktan sonra, çok hızlı ilerleyen piyade birliğinin de mevzilendiğini görünce çok sevindi. Birkaç dakika sonra, ilk askerlerin arasındaydı.

— Arkadaşlar, bir parça ekmek satabilir misiniz bana?

— Al işte, bizi fırıncı sanan biri daha!

Bu acı söz ile arkasından gelen gülüşmeler müthiş yaraladı Fabrizio'yu. Demek ki savaş, Napolyon'un bildirgelerinin hayal ettirdiği gibi, zafere susamış insanların soylu ve ortak atılımı değildi! Oturdu, daha doğrusu kendini çimenlere bıraktı; yüzü sapsarı kesildi. Az önce kendisiyle konuşmuş ve mendiliyle tüfeğinin namlusunu temizlemek üzere on adım ötede durmuş olan asker yanına geldi, bir parça ekmek attı ona; ama baktı ki attığı ekmeği yerden almıyor, gelip o ekmek parçasını ağzına koydu. Fabrizio gözünü açtı, konuşacak gücü bulamadan çiğnedi. Sonunda askere para vermek için bakınınca, yanı başındaki askerlerin yüz adım ötede olduklarını ve yürüdüklerini gördü. Bir makine gibi ayağa kal-

kıp arkalarına düştü. Derken ormana daldı; yorgunluktan bayılmak üzereydi, uzanacak rahat bir yer arıyordu gözüyle; önce atı, sonra arabayı, en sonunda da sabahki kantinci kadını tanıyınca nasıl da sevinmişti! Kadın hemen yanına koştu, yüzünü görünce korktu.

— Biraz daha yürü yavrum, dedi, yaralı mısın? O güzel atına ne oldu? Böyle derken, onu arabaya doğru yürütüyordu, koltuk altlarından tutarak bindirdi. Yorgunluktan bitkin düşmüş kahramanımız, arabaya çıkar çıkmaz, derin bir uykuya daldı.

IV. Bölüm

Ne küçük arabanın hemen dibine düşen mermiler ne de kantinci kadının sürekli kamçıladığı atın tırıs gidişi uyandırdı onu. Bütün gün zafere çok yakın olduğunu sanırken, yağmur gibi yağan Prusyalı süvarilerin saldırısına uğrayan alay, geri çekiliyor, daha doğrusu Fransa'ya kaçıyordu.

Macon'un yerini alan, *iki dirhem bir çekirdek*, yakışıklı genç albay kılıçla şişlendi; onun yerine geçen, ak saçlı tabur komutanı, alayı durdurdu.

— Kaçaklar! dedi askerlere, Cumhuriyet zamanında kaçmadan önce düşmanın saldırmasını beklerdik... Toprağın her karışını savunun, gerekirse can verin, diye bağırıyordu avaz avaz; Prusyalılar bütün yurt toprağını ele geçirecek!

Küçük araba durdu, Fabrizio anında uyandı. Güneş batalı çok olmuştu; neredeyse gece olduğunu görünce çok şaşırdı. Askerler, kahramanımızı şaşırtan bir karışıklık içinde, oraya buraya kaçışıyordu; epeyce süklüm püklüm olduklarını gördü.

— Ne oluyor? dedi kantinci kadına.

— Hiçbir şey olmuyor. Eteklerimiz tutuştu yavrum; Prusyalı süvariler kılıçlarını kıçımıza dayadı, o kadar. General aptalı onları önce bizim süvariler sandı. Neyse, sen gel, şu Cocotte'un kopan kayışını onarmama yardım et.

On adım ötelerinde birkaç tüfek patladı. Gücünü toplamış, her şeye hazır kahramanımız içinden "İyi ama bütün

gün savaşmadım, yalnızca bir General'in muhafız takımındaydım," dedi.

— Şimdi artık savaşmalıyım, dedi kantinci kadına.

— İçin rahat olsun, istediğinden çok savaşacaksın! İşimiz bitik.

— Aubry, yavrum, diye seslendi geçmekte olan bir onbaşıya, küçük arabanın ne durumda olduğuna bak arada.

— Savaşmaya mı gidiyorsunuz? diye sordu Fabrizio Aubry'ye.

— Hayır, dansa gitmek üzere iskarpinlerimi giyeceğim!

— Arkanızdan geliyorum.

— Küçük süvarilerle tanıştırayım seni, diye bağırdı kantinci kadın, epey yüreklidir bu burjuva delikanlı.

Onbaşı Aubry hiç ağzını açmadan yürüyordu. Koşup yanına gelen sekiz on eri ağaç kökleriyle çevrili kalın bir meşenin arkasına götürdü. Oraya varınca, yine hiç ağzını açmadan, askerleri uzun bir çizgi üzerine yerleştirdi; aralarında en az on adım vardı.

— Bana bakın, dedi onbaşı, ilk kez ağzını açıyordu, sakın emir almadan ateş etmeyin, unutmayın ki hepi topu üç fişeğimiz var.

"İyi ama ne oluyor?" diyordu Fabrizio içinden. Sonunda onbaşıyla baş başa kalınca:

— Benim tüfeğim yok, dedi.

— Önce sesini kes! Şöyle ilerle, ormanın elli adım kadar önüne çık, alayın kılıçla şişlenen zavallı askerlerinden birini bulursun; fişekliğiyle tüfeğini alırsın. Ama sakın bir yaralıyı soymaya kalkma; iyice ölmüş birinin tüfeğiyle fişekliğini al ve bizimkilerin mermisini yememek için, elini çabuk tut.

Fabrizio koşarak gitti, elinde bir tüfek ve fişeklikle geri geldi.

— Tüfeğini doldur, şu ağacın arkasına yerleş, sakın ben emir vermeden ateş etme... Ey Ulu Tanrım! dedi onbaşı sözünü yarıda keserek, tüfeği doldurmayı bile bilmiyor bu...

Bir yandan çektiği söylevi sürdürürken, Fabrizio'nun tüfeğini doldurmasına yardım etti. Süvarinin biri kılıcını çekip dörtnala üstüne gelirse, ağacın çevresinde dön ve süvari üç adım uzağa gelince, hedef gözetmeden ateş et; adam, süngünü uzattın mı değeceği yerde olsun.

— Şu uzun kılıcı da hemen at, diye bağırdı onbaşı, be hey Tanrı'nın salağı, seni yere yuvarlamasını mı bekliyorsun? Kimleri askere alıyorlar artık! Böyle derken, öfkeyle kılıca yapıştı, uzaklara savurdu.

— Şimdi, tüfeğinin çakmaktaşını mendilinle temizle. Hiç ateş ettin mi?

— Avcıyım ben.

— Aman ne güzel! diye sürdürdü onbaşı, derin derin göğüs geçirdikten sonra. Sakın ben emir vermeden ateş etme, dedi ve uzaklaştı.

Fabrizio'nun ağzı kulaklarındaydı. "Sonunda gerçekten savaşıp bir düşmanı öldüreceğim," diyordu kendi kendine. "Bu sabah tepemize top güllesi yağdırıyorlardı, bense kendimi vurdurmak üzere ortada dolaşmaktan başka bir şey yapmıyordum; tam salaklara göre bir iş." Büyük bir merakla çevresine bakıyordu. Bir süre sonra, hemen yakınında yedi sekiz tüfek patladı. Kimseden ateş emri gelmediği için, ağacın gerisinde sakin sakin bekliyordu. Vakit gece yarısına yaklaşmıştı; Grianta'nın üstündeki Tramezzina Dağı'na *gözcülük yapmaya*, ayı avına gitmiş gibi hissediyordu kendisini. Avcılara özgü bir fikir geldi aklına, fişekliğinden bir fişek çekip mermisini çıkardı. "Düşmanı görürsem, kaçırmamalıyım," dedi kendi kendine, ikinci fişeğin mermisini de tüfeğinin içine boşalttı. Gizlendiği ağacın hemen dibinden iki tüfek sesi geldi; aynı anda, mavi üniformalı bir süvarinin sağdan çıkıp sola doğru dörtnala gittiğini gördü. "Üç adım ötede değil," dedi kendi kendine, "ama bu uzaklıktan kaçırmam onu." Namlunun ucuyla atlıyı izliyordu, sonunda tetiğe asıldı; süvari atından aşağı yuvarlandı. Kahramanımız kendini avda

sanıyordu. Sevinçle, vurduğu ava koştu. Ölmek üzere olan adama şöyle bir elini dokundurmuşken, iki Prusyalı süvari şişlemek üzere hızla üstüne geldi. Fabrizio vargücüyle ormana doğru koşmaya başladı; daha iyi koşabilmek için de tüfeğini attı. Ormanın kıyısındaki, yeni dikilmiş, kol kadar ince meşe fidanlarına ulaştığında, Prusyalı süvariler üç adım gerisindeydi. O ince fidanlar süvarileri bir an durdurdu, ama onları aştılar ve bir açıklıkta Fabrizio'yu kovalamayı sürdürdüler. Tam yakalayacakları anda, yedi sekiz kalın ağacın arasına daldı. O anda, neredeyse yüzünü yalayıp geçen beş altı tüfek patladı önünde. Az kaldı yüzü yanacaktı. Başını eğdi; doğrulurken, onbaşıyla burun buruna geldi.

— Seninkini geberttin mi? dedi onbaşı Aubry.

— Evet, ama tüfeğimi yitirdim.

— Tüfekten bol ne var; şu çaylak görünüşüne karşın, t... lı oğlanmışsın, günü kazançlı bitirdin; peşinden koşan, doğruca üzerlerine gelen iki süvariyi kaçırdı benim erler; bense adamları göremiyordum. Şimdi artık hemen tabanları yağlamak gerek; alay çeyrek fersah ötede olmalı, ayrıca, küçük bir çayırlık da var, yarım çember olup orada toplanırız.

Onbaşı hem konuşuyor hem adamlarının önünde hızla yürüyordu. İki yüz adım ötede, sözünü ettiği küçük çayırlığa girerken, yaveriyle bir uşağın taşıdığı yaralı bir General'e rastladılar.

— Dört adam verin bana, dedi ölgün bir sesle, beni sıhhiye çadırına taşısınlar; bacağım kırıldı.

— Ha s...tir, diye karşılık verdi onbaşı, senin de bütün generallerin de canı cehenneme. Hepiniz ihanet ettiniz bugün İmparator'a.

— Ne, dedi general öfkeyle, buyruğuma karşı mı geliyorsunuz? Ben, sizin tümene kumanda eden, General Kont B...'yim, deyip arka arkaya bir sürü laf etti. Yaver askerlere saldırdı. Onbaşı, koluna bir süngü sapladı, sonra adamlarını arkasına takıp hızla uzaklaştı. "Keşke hepsi senin gibi kolu-

nu bacağını kırsa!" diye söyleniyordu onbaşı küfürler ederek. "Hayta sürüsü! Hepiniz Bourbonlara sattınız kendinizi, İmparator'a ihanet ettiniz!" Fabrizio bu korkunç suçlamayı ürpererek dinliyordu.

Akşam saat ona doğru, bir sürü dar yolu bulunan kocaman bir köyün girişinde alaya katıldılar; Fabrizio, onbaşı Aubry'nin subaylarla konuşmaktan kaçındığını gördü. "İlerlemenin olanağı yok!" diye bağırdı onbaşı. Piyadeler, süvariler, özellikle de cephane ve top arabaları bütün yolları kapatmıştı. Onbaşı bu yolların üçünü denedi; yirmi adım attıktan sonra durmak gerekiyordu. Herkes küfrediyor, öfkeye kapılıyordu.

— İşte yine bir hain komuta ediyor bu işlere! diye haykırdı onbaşı; düşman köyü sarmayı akıl etse, hepimiz kurt gibi kapana kısılırız. Sizler, düşün ardıma. Fabrizio baktı; onbaşının yanında hepi topu altı kişi kalmıştı. Kocaman, açık bir kapıdan geniş bir avluya daldılar; avludan, küçük kapısı bir bahçeye bakan bir ahıra girdiler. Bir ara, sağa sola seğirtirken, yollarını şaşırdılar. Ama sonunda, bir çiti aşınca, karabuğday tarlasında buldular kendilerini. Yarım saate kalmadan, bağırıp çağırmaları, karman çorman sesleri dinleyerek yönlerini buldular ve köyün dışındaki büyük yola ulaştılar. Yolun kıyısındaki hendekler atılan tüfeklerle doluydu. Fabrizio bunlardan birini aldı, geniş yol kaçaklar ve arabalarla öylesine doluydu ki, onbaşı ile Fabrizio yarım saatte beş yüz adım ancak gidebildiler; bu yolun Charleroi'ya gittiği söyleniyordu. Köyün saati o sırada on biri vuruyordu.

— Yine tarlalara sapalım, diye bağırdı onbaşı. Küçük müfrezede artık yalnızca üç asker, Fabrizio ve onbaşı kalmıştı. Anayolda çeyrek fersah gittikten sonra, askerlerden biri:

— Daha fazla gidemem, dedi.

— Ben de öyle, dedi başka biri.

— Aman ne güzel haber! Hepimiz aynı durumdayız, dedi onbaşı; ama sözümü dinlerseniz çok iyi edersiniz. Geniş bir

buğday tarlasının ortasındaki küçük bir hendeğin kıyısında beş altı ağaç gördü. Haydi ağaçlara! dedi adamlarına; hemen yatın, diye ekledi ağaçlara vardıklarında, sakın ses çıkarmayın. Ama uyumadan önce, kimde ekmek var?

— Bende, dedi askerlerden biri.

— Ver onu bana, dedi onbaşı buyurgan bir sesle; ekmeği beşe böldü, en küçük parçayı kendisi aldı.

— Gün doğmadan çeyrek saat önce düşman süvarisini ensenizde bulursunuz, dedi ekmeğini yerken. Şişlenmemek gerekir. O geniş çayırlarda, ensesinde süvari varsa, tek kişinin işi bitik demektir, ama beş kişi kaçıp kurtulabilir. Sakın yanımdan ayrılmayın, ancak burun buruna gelince ateş edin, yarın akşam sağ salim Charleroi'ya ulaştırırım sizi. Onbaşı onları günün ağarmasından bir saat önce uyandırdı; tüfeklerini yeniden doldurttu, anayoldaki gürültü patırtı sürüyordu, bütün gece devam etmişti zaten. Çıkan gürültü, uzaktan gelen, bir sel sesini andırıyordu.

— Kaçışan koyun sürüsü gibi bunlar, dedi Fabrizio onbaşıya, bir çocuk saflığıyla.

— Kapa çeneni çaylak! dedi onbaşı öfke içinde; birliğini oluşturan üç er, Tanrı'ya dil uzatmış gibi, kızgın gözlerle Fabrizio'ya baktılar. Ulusa hakaret etmişti.

"Bu kadarı da fazla ama!" diye düşündü kahramanımız; daha önce Milano kral vekilinde görmüştüm bunu; kaçmıyorlar mı yani! Bu Fransızların yanında, gururlarını incitecek doğru bir söz edemezsiniz. Ama kötü kötü bakmaları vız gelir, bunu anlatmalıyım onlara. Anayolu kaplayan kaçak selinin beş yüz adım ötesinde yürüyorlardı. Onbaşı ile küçük birliği, bir fersah sonra anayolla birleşen, üstünde bir sürü askerin yattığı dar bir yoldan geçtiler. Fabrizio, kırk franka iyi bir at satın aldı, sağa sola atılmış kılıçlar arasından uzun, düzgün birini seçti. "Madem insanların kılıçla şişlenmesinden söz ediliyor," diye düşünüyordu, "en iyisi bu." Böyle donandıktan sonra atını dörtnala kaldırdı, epey

ilerlemiş olan onbaşıya yetişti. Ne diyeceğini iyice kararlaştırdı, düzgün kılıcının kabzasına yapıştı, dört Fransız'a dönüp:

— Anayolda kaçan adamlar koyun sürüsüne benziyor... Ürkmüş koyun gibi yürüyorlar...

Fabrizio bu *koyun* sözünü istediği kadar bastıra bastıra söylesindi, arkadaşları az önce buna kızdıklarını anımsamıyorlardı. İşte burada İtalyanlarla Fransızlar arasındaki kişilik farklarından biri ortaya çıkıyordu: Fransızlar İtalyanlardan daha mutludur, yaşanan olayların üzerinden kayıp geçerler, hiçbir şeye diş bilemezler.

Fabrizio'nun böyle *koyun sürüsü* dedikten sonra kendinden çok hoşnut kaldığını gizlemeyeceğiz doğrusu. Aralarında konuşa konuşa ilerliyorlardı. İki fersah sonra, düşman süvarisinin hâlâ karşılarına çıkmamış olmasına şaşıran onbaşı, Fabrizio'ya:

— Bizim süvari birliğimiz sizsiniz, dedi, şu küçük tepenin üstündeki çiftliğe gidin, bize parayla kahvaltılık bir şeyler *satıp satmayacaklarını* sorun, beş kişi olduğumuzu söyleyin. Adam kararsızlık geçirirse, cebinizdeki paranın beş frankını verin, ama içiniz rahat olsun, yemekten sonra onu çatır çatır geri alırız.

Fabrizio onbaşıya baktı, yüzündeki sarsılmaz ciddiyeti, tartışılmaz ahlâk üstünlüğünü gördü; isteneni yaptı. Her şey komutanın öngördüğü gibi gitti, ama Fabrizio verdiği beş frankın zorla geri alınmaması için üsteledi.

— Para benim, dedi arkadaşlarına, sizin için harcamıyorum onu, atıma verdiği yulafın parasını ödüyorum.

Fabrizio Fransızcayı öyle kötü konuşuyordu ki, arkadaşları bunu bir üstünlük gösterisi saydılar; çok şaşırdılar ve ondan sonra kafalarında, günün sonunda bir düello olacağı düşüncesi belirdi. Kendilerinden çok farklı buluyorlardı onu, bu da onları şaşırtıyordu; Fabrizio'ysa, tersine, onlara iyice ısınmaya başlıyordu.

İki saat ağızlarını açmadan yürüdüler; derken, yola bakan onbaşı, sevinçle bağırdı: "İşte bizim alay!" Az sonra yola çıktılar, heyhat! Kartalın çevresinde kala kala iki yüz kişi kalmıştı! Kantinci kadın çarptı Fabrizio'nun gözüne. Yaya yürüyordu, gözleri kıpkırmızıydı, zaman zaman ağlıyordu. Fabrizio küçük arabayı ve Cocotte'u boşuna aradı.

— Soyulduk, her şeyimizi yitirdik, varımız yoğumuz çalındı, diye bağırdı kantinci kadın, kahramanımızın soran bakışlarını yanıtlamak üzere.

Beriki, ağzını açmadı, atından indi, dizginlerine yapıştı, kantinci kadına dönüp "Binin," dedi. Kadın lafı ikiletmedi.

— Üzengileri kısalt, dedi.

Atın sırtına yerleştikten sonra, Fabrizio'ya gece yaşananları anlatmaya koyuldu. Doğrusunu isterseniz, kahramanımızın hiçbir şey anlamadığı ama kantinci kadına beslediği sevgiden ötürü can kulağıyla dinlediği bu bitip tükenmez öyküden sonra beriki ekledi:

— Üstelik Fransızlar soydu, dövdü, yıktı beni...

— Nee! Düşman değil miydi bunu yapanlar? dedi Fabrizio o solgun, ciddi yüzünü daha da sevimli kılan bir saflıkla.

— Aman ne aptalsın, zavallı yavrum benim! dedi kantinci kadın hem ağlayıp hem gülümserken; buna rağmen, çok incesin.

— Aptal maptal, dedi, o korkunç karışıklık içinde nasıl olduysa kantinci kadının bindiği atın yanına gelmiş olan onbaşı Aubry, Prusyalının birini indirdi. Ve kendini beğenmiş, diye sürdürdü onbaşı... Fabrizio karşı çıkmak ister gibi bir hareket yaptı. Bu arada adın ne senin? diye devam etti onbaşı. Durumu bildirmek gerekirse, adını anayım.

— Adım Vasi, diye karşılık verdi Fabrizio, garip bir biçimde yüzünü buruşturarak, ardından hemen kendini toparlayıp *Boulot* yani, diye ekledi.

B...'deki zindancının karısının verdiği izin belgesini taşıyan adamın adıydı Boulot; iki gün önce, artık olup bitene o

kadar şaşırmadığından ve azıcık düşünmeye başladığından, yürürken bir güzel incelemişti bu belgeyi. Hafif süvari eri Boulot'nun izin belgesinin dışında, barometre satıcısı, soylu Vasi olduğunu öne sürmesine izin verecek bir de pasaportu vardı. Onbaşı onu kendini beğenmişlikle suçlayınca, barometre satıcısı Vasi'nin adını almaya razı olmuştu. "Ben, Fabrizio Valserra" diyecekti az kalsın, "Dongo *markezinosu* mu? Kendini beğenmiş!"

"Adımın Boulot olduğunu anımsamalıyım, yoksa yine zindanı boylarım," diye kendi kendine düşünürken, onbaşı ile kantinci kadın onunla ilgili birkaç laf etmişti.

— Sakın beni meraklı olmakla suçlamayın, dedi kantinci kadın, senlibenli konuşmayı bir yana bırakarak; iyiliğiniz için soruyorum bunları. Kimsiniz gerçekten?

Fabrizio hemen karşılık vermedi; öğüt almak için daha iyi dost bulamazdı ve şu anda acilen öğüde ihtiyacı vardı. "Bir savaş alanına gireceğiz, oranın sorumlusu kim olduğumu öğrenmek ister ve vereceğim yanıtlarla urbasını taşıdığım 6. hafif süvari alayından kimseyi tanımadığımı belli edersem, zindanı boylarım!" Fabrizio, Avusturya uyruklu olarak, pasaporta ne kadar önem vermek gerektiğini iyi biliyordu. Aile bireylerinin, soylu, inançlı, galipten yana insanlar olsalar da, taşıdıkları pasaport yüzünden belki yirmi kez başları derde girmişti; dolayısıyla, kantinci kadının kendisine yönelttiği soruya hiç şaşmadı. Yanıtlamadan önce en açık Fransızca sözcükleri ararken, iyice meraklanan kantinci kadın, onu yüreklendirmek üzere ekledi:

— Onbaşı Aubry ile ben size yol göstermek üzere yararlı öğütler veririz.

— Buna kuşkum yok, diye karşılık verdi Fabrizio. Adım Vasi, Cenovalıyım, güzelliğiyle ünlü kız kardeşim bir yüzbaşıyla evlendi. On yedi yaşında olduğumdan, Fransa'yı göstermek ve yetiştirmek üzere beni yanına çağırmıştı; onu Paris'te bulamayınca, bu orduda olduğunu bildiğimden,

geldim, her yerde aradım, bulamadım. Aksanıma şaşıran askerler beni tutuklattı. O günlerde param vardı, birazını jandarmaya verdim, bana bir izin belgesi, asker üniforması verdi, hadi toz ol, adımı kimseye söylemeyeceğine yemin et, dedi.

— Neydi bu jandarmanın adı? dedi kantinci kadın.

— İyi ama yemin ettim.

— Arkadaş haklı, jandarma belli ki itin biri, diyerek söze karıştı onbaşı, ama adını vermemeli. Peki, kız kardeşinizin kocası olan yüzbaşının adı ne? Adını öğrenirsek arayabiliriz.

— 4. hafif süvari alayından Yüzbaşı Teulier, diye karşılık verdi kahramanımız.

— Askerler aksanınıza bakıp sizi casus sandılar, öyle mi? dedi onbaşı epey kurnazca.

— Başımı yakan söz bu işte! diye bağırdı Fabrizio, gözleri ışıl ışıldı. Oysa ben nasıl severim İmparator'u ve Fransızları! En çok da bu hakarete canım sıkıldı!

— İyi ama yanıldığınız nokta da bu, ortada hakaret falan yok; askerlerin yanılması son derece doğaldı, diye sürdürdü onbaşı ciddi bir yüzle.

Ondan sonra, büyük bir bilgiçlikle, orduda bir birliğe bağlı olmak, bilinen bir üniforma giymek gerektiğini, yoksa insanı casus sanacaklarını anlattı. Düşman yığınla casus salar aramıza. Bu savaşta herkes yurduna ihanet ediyor. Gözlerinin önündeki perdenin birden kalkmasıyla Fabrizio, iki aydır başına gelenlerin kendi kusuru olduğunu anladı ilk kez.

— Ancak ufaklık bize her şeyi anlatmalı, dedi merakı gittikçe kamçılanan kantinci kadın. Fabrizio söz dinledi. Anlattıkları bitince:

— İşin aslını ararsan, dedi ciddi bir yüzle onbaşıya, asker falan değil bu oğlan; yenilmiş, ihanete uğramış olduğumuz halde çok kanlı bir savaşa girişmek üzereyiz. Neden kemikçiklerini *gratis pro Deo*[17] kırdırsın?

17 Boşu boşuna. (ç.n.)

— Üstelik ne önceden ne de emir verildiğinde tüfeğini doldurmayı biliyor, dedi onbaşı. Prusyalıyı deviren tüfeği de ben doldurmuştum.

— Ayrıca, parasını her önüne gelene gösteriyor, diye ekledi kantinci kadın; yanımızdan ayrılır ayrılmaz her şeyini çaldırır.

— Karşılaşacağı ilk süvari astsubayı, içki almak üzere parasına el koyar, belki düşman tarafından yeniden askere alınır, bugün herkes birbirine ihanet ediyor çünkü. Önüne çıkıp düş ardıma diyenin arkasından gider; en iyisi bizim alaya girsin.

— Yoo, onbaşım, öyle yapmayın lütfen! diye bağırdı Fabrizio heyecanla; atla gitmek daha rahat tüfek doldurmayı bilmiyorum, ama ata nasıl bindiğimi gördünüz.

Fabrizio'nun göğsü kabardı çektiği bu küçük söylevle. Onbaşı ile kantinci kadın arasındaki, Fabrizio'nun geleceğiyle ilgili uzun tartışmayı aktarmayacağız. Fabrizio, bu iki insanın, tartışırken, öyküsünü sürekli yinelediklerini fark etti. Askerlerin ondan kuşkulanışı, ona bir izin belgesi ve asker giysisi satan jandarma, bir gün önce Mareşal'in muhafız takımına katılışı, dörtnala geçerken şöyle bir gördüğü İmparator, atını kaptırması vs.

Kantinci kadın, kadınlara özgü merakıyla, dönüp dolaşıp kendi aldırdığı güzel ata el konmasına geliyordu.

— Ayaklarına yapıştıklarını hissettin, usulca atının kuyruğundan usulca aşırdılar seni, getirip yere bıraktılar!

"Üçümüzün de çok iyi bildiği şeyi neden böyle durmadan yineliyorlar?" diyordu Fabrizio içinden. Fransa'da halktan insanların düşünceleri böyle aradığını bilmiyordu henüz.

— Ne kadar paran var? dedi ansızın kantinci kadın. Fabrizio duraksamadan karşılık verdi; bu kadının soylu bir ruh taşıdığından emindi. Fransa'nın güzel yanı da budur zaten.

— Toplam otuz napolyon altınım, beş franklık sekiz on gümüşüm kalmış olmalı.

— Öyleyse nereye istersen gidersin! diye bağırdı kantinci kadın; artık kaybetmiş bu ordunun içinden çık; şu yana git, sağında göreceğin, henüz bütünüyle açılmamış ilk yola sap; sürekli ordudan uzaklaşarak atını sıkı sür. İlk fırsatta sivil giysiler satın al. Sekiz on fersah uzaklaşınca, artık asker görmez olunca, posta arabasına bin, güzel bir kente gidip bir hafta dinlen, otur biftek ye. Orduya katıldığını kimseye söyleme; yoksa jandarmalar seni asker kaçağı diye yakalayıp götürür; sen aklı başında biri olsan da yavrum, jandarmalara yanıt verecek kadar pişmemişsin daha. Sırtına kentli giysisi geçirir geçirmez, izin belgeni bin parçaya ayır, asıl adına dön, Vasi olduğunu söyle. Nereden geldiğini söylesin? diye sordu onbaşıya.

— Escaut üzerindeki, *Télémaque*'ın yazarı Başpiskopos Fénelon'un şehri Cambrai'den, şirin, küçük bir kenttir o, anladın mı? Büyük bir kilise vardır orada.

— Tamam, savaşa katıldığını sakın kimseye söyleme, B... kentini de sana izin belgesini satan jandarmayı da ağzına alma, dedi kantinci kadın. Paris'e dönmek istersen, önce Versailles'a git, gezintiye çıkmış biri gibi sağda solda dolaşarak o yakadan şehre gir. Napolyonlarını pantolonuna dik; bir şey ödeyeceğin zaman da, yalnız o kadarını göster insanlara. Asıl yüreğimi dağlayan, insanların seni kandıracak, varını yoğunu alacak olması; daha nereye gideceğini bile bilmiyorsun, parasız kalınca ne yapacaksın?

İyi yürekli kantinci kadın böyle uzun uzun konuştu; araya girme fırsatı bulamayan onbaşı başıyla onaylıyordu. Yolu dolduran kalabalık ansızın hızlandı; sonra, göz açıp kapayıncaya dek yolun kenarındaki küçük çukuru aşıp tabanları yağladı.

— Kazaklar geliyor, Kazaklar! diye bağrışılıyordu dört bir yandan.

— Al atını! diye seslendi kantinci kadın.

— Tanrı göstermesin! dedi Fabrizio. Dörtnala sürün! Kaçın, size veriyorum onu! Küçük bir araba alacak kadar para ister misiniz? Cebimdekinin yarısı sizindir.

— Al şu atı diyorum sana! diye bağırdı kantinci kadın öfkeyle, inmeye hazırlandı. Fabrizio kılıcını çekti.

— Sıkı tutunun! diye bağırdı, kılıcın yassı tarafıyla ata iki üç şaplak yapıştırdı, hayvan dörtnala kalkıp kaçakların ardına düştü.

Kahramanımız anayola baktı; az önce ayin alayındaki köylüler gibi birbirine sokulmuş üç dört bin kişi koşturuyordu. *Kazaklar geliyor* lafından sonra kimsecikler kalmamıştı; kaçanlar asker şapkalarını, tüfeklerini, kılıçlarını yol üstünde bırakıp gitmişlerdi. Olup bitene şaşıran Fabrizio, yirmi otuz ayak yukarıdaki düz yollu bir tarlaya çıktı; iki yönden anayola ve ovaya baktı, Kazak falan göremedi. "Çok garip şu Fransızlar!" dedi içinden. Sağa gitmek gerektiğine göre hemen yola koyulayım," diye düşündü, "o insanların tabanları yağlamasını gerektiren, benim bilmediğim bir neden vardır belki." Yerden bir tüfek aldı, dolu olup olmadığına baktı, kapsül fitilinin barutunu tazeledi, çakmaktaşını temizledi, sonra dolu bir fişeklik seçti, bir daha çevresine bakındı; demin insan kaynayan bu ovada tam anlamıyla tek başınaydı. İyice uzakta, hâlâ koşmakta olan, ağaçların ardında gözden yiten kaçakları gördü. "Çok garip doğrusu!" dedi kendi kendine; sonra bir gün önce onbaşının yaptığını anımsayıp gitti buğday tarlasının ortasına oturdu. İyi yürekli dostlarını, kantinci kadınla onbaşıyı görür diye, oradan uzaklaşmıyordu.

Buğday tarlasında, sandığı gibi otuz değil, ancak on sekiz napolyon altınının kaldığını gördü; ama B... kentinde, zindancı kadının odasında, süvari postallarının astarına yerleştirdiği küçük elmaslar vardı. Derin derin, insanların böyle apansız yok oluşunu düşünerek, napolyon altınlarını güzelce sakladı. "Benim için kötüye işaret değil mi bu?" diyordu kendi kendine. En büyük üzüntüsü, onbaşı Aubry'ye şu soruyu soramamış olmasıydı: "Gerçekten bir savaşa katıldım mı ben?" Ona kalırsa katılmıştı, bundan bir emin olabilse mutluluktan göklere uçacaktı.

"Ama zindana atılmış birinin adını taşıyarak katıldım savaşa," dedi içinden, "üzerimde onun izin belgesi, sırtımda onun giysisi vardı! Bu da benim için kötüye işarettir. Başrahip Blanes duysa ne derdi? Ve o zavallı Boulot zindanda öldü! Bütün bunlar kötü işaretler; sonunda kodesi boylayacağım." Hafif süvari Boulot'nun gerçekten suçlu olup olmadığını öğrenmek için dünyaları verirdi; belleğini karıştırınca, B...'deki zindancı kadının kendisine, Boulot'nun yalnızca gümüş yemek takımlarını yürütmekten değil, ayrıca bir köylünün ineğini çalmaktan, köylüyü de iyice dövmekten içeri tıkıldığını söylediğini anımsar gibi oluyordu. Günün birinde süvari eri Boulot'nun işlediği suçtan ötürü kodese tıkılacağından hiç kuşku duymuyordu. Başrahip dostu Blanes'i düşünüyordu habire; yanına gidip öğüt almak için neler vermezdi! Sonra, Paris'ten ayrıldığından beri halasına mektup yazmadığını anımsadı. "Zavallı Gina!" dedi içinden, gözleri yaşardı; derken hemen yakınında küçük bir gürültü işitti; dizginlerini çıkardığı, açlıktan ölmek üzereymiş gibi duran üç ata buğday yediren bir askerden geliyordu ses; geminden tutuyordu atları. Fabrizio bir keklik gibi fırladı, asker korktu. Kahramanımız onun korktuğunu anladı ve birden süvari gibi davranmaya başladı.

— Bu atlardan biri benim, kaçak herif! diye bağırdı, ama buraya getirdiğin için yine de on beş frank vereceğim sana.

— Dalga mı geçiyorsun? dedi asker. Fabrizio altı adımdan tüfeğini ona doğrulttu.

— Bırak atı, yoksa yakarım!

Askerin de omzunda tüfeği vardı, indirmek için davrandı.

— Kıpırdarsan yanarsın! diye bağırdı Fabrizio askerin üstüne yürürken.

— Peki! Verin o beş frankı, atlardan birini alın, dedi kafası karışan asker, kimseciklerin bulunmadığı yola çaresizce bir göz attıktan sonra, Fabrizio tüfeği sol eline aldı, sağ eliyle askere üç tane beş frank fırlattı.

— İn aşağı, yoksa yanarsın... Kara atın dizginini tak, öbürlerini alıp uzaklaş... Kıpırdarsan yakarım!

Asker homurdanarak uzaklaştı. Fabrizio ata yaklaştı, ağır ağır uzaklaşan askerden gözünü ayırmadan, dizgini sol koluna geçirdi; onun elli adım öteye gittiğini görünce, çevik bir hamleyle ata atladı. Daha eyere oturur oturmaz, ayağıyla sağ üzengiyi ararken, kulağının dibinden bir kurşun geçti; asker ateş ediyordu. Küplere binen Fabrizio, tabanları yağlayan askerin üzerine atını sürdü, az sonra askerin atlardan birine atlayıp dörtnala kaçtığını gördü. "Tamam, merminin erişemeyeceği yerde artık," dedi kendi kendine. Satın aldığı at harikaydı, ama galiba açlıktan ölmek üzereydi. Fabrizio canlı varlığın kalmadığı anayola döndü; yolu geçti, kantinci kadını bulmayı umduğu küçük tepeye doğru tırısa kaldırdı atını; ama tepeye varınca, yaklaşık bir fersah ötede ayrı ayrı dolaşan birkaç askerden başka şey göremedi. "Eee, alnıma şu yiğit, iyi yürekli kadını bir daha görmemek yazılmış besbelli," dedi iç çekerek. Yolun sağında, uzaktan gördüğü çiftliğe vardı. Attan inmeden, açlıktan yem torbasını ısıran zavallı atına yulaf satın aldı. Fabrizio, bir saat sonra, kantinci kadını ya da en azından onbaşı Aubry'yi bulma umuduyla anayolda ilerliyordu. Böyle epey gittikten, her yana bakındıktan sonra, üzerinde epeyce dar ahşap bir köprünün bulunduğu bataklığa geldi. Köprüye varmadan önce, yolun sağında, kapısında *Cheval Blanc* yazan bir tabela asılı, tek bir ev vardı. "Hah, işte burada karnımı doyururum," dedi içinden. Köprü başında, kolu askıya alınmış bir süvari subayı duruyordu, at sırtındaydı, yüzü çok kederliydi; on adım ötesinde, piposunu dolduran üç süvari eri vardı.

"İnsana rastladım çok şükür," dedi Fabrizio içinden, "ama bunlar da atımı ucuza almak ister gibiler." Yaralı subayla üç yaya er ona bakıyor, galiba yaklaşmasını bekliyorlardı. Keşke bu köprüden geçmeyip ırmağın sağ kıyısından gitseydim, kantinci kadının başımı derde sokmamam için önerdiği yol buydu... "Tamam," dedi kahramanımız içinden, "ama kaçarsam, yarın yerin dibine geçerim. Ayrıca, atı-

mın bacakları sağlam, subayın atı büyük olasılıkla yorgun; beni attan indirmeye kalkarsa, hemen dörtnala kaldırırım." Fabrizio, bunları düşünürken atının *dizginlerini çekmiş*, olabildiğince yavaş gidiyordu.

— Gelin buraya süvari, diye bağırdı subay buyurgan bir sesle.

Fabrizio birkaç adım gidip durdu.

— Atımı mı almak istiyorsunuz? diye seslendi.

— Yok canım; gelin buraya.

Fabrizio subayın yüzüne baktı. Kırlaşmış bıyıkları vardı, dünyanın en dürüst adamına benziyordu; sol koluna sardığı mendil kan içindeydi, ayrıca sağ eli de kanlı bir bezle sarılmıştı. "Yayalar yapışacak atımın dizginlerine," dedi Fabrizio içinden; ama daha yakından bakınca, yayaların da yaralı olduğunu gördü.

— Şerefiniz için şurada nöbet tutun, dedi omzunda albay rütbesi taşıyan subay ve göreceğiniz bütün dragon süvarilerine, avcılara, hafif süvarilere Albay Le Baron'un bu handa olduğunu, hepsine yanına gelmesini emrettiğini söyleyin. Yaşlı albayın yüzü acıyla buruşuyordu; ağzından çıkan ilk sözle kahramanımızın kalbini kazanmıştı; akıllı bir karşılık verdi.

— Ben daha çok gencim efendim, sözümü dinlemezler; el yazınızla bir emir verseniz.

— Haklı çocuk, dedi albay bizimkine uzun uzun bakarak, La Rose, senin sağ elin sağlam, emri sen yaz.

La Rose ağzını açmadan cebinden küçük bir defter çıkardı, birkaç satır karaladı, yaprağı koparıp Fabrizio'ya uzattı; albay buyruğu yineledi, iki saat nöbetten sonra yerini, kendisi gibi yaralı üç süvariden birinin alacağını bildirdi. Sonra, adamlarıyla birlikte hana girdi. Fabrizio bu üç kişinin sessiz, kederli acısı karşında çok duygulanmıştı, ahşap köprünün başında hiç kımıldamadan durmuş, arkalarından bakıyordu. "Ecinnileri andırıyorlar," dedi kendi kendine. Sonra katlanmış kâğıdı açıp yazılan emri okudu:

14. birliğin 1. süvari tümeni 2. tugayından 6. dragon alayı komutanı Albay Le Baron bütün dragon süvarilerine, avcılara, hafif süvarilere köprüyü geçmemelerini, karargâh olarak kullandığı, köprünün yakınındaki Cheval Blanc Hanı'na gelip kendisine katılmalarını emreder.

19 Haziran 1815
Sainte Köprüsü yakınında bulunan karargâh,
Sağ kolu yaralı Albay Le Baron adına,
Onun emriyle, Yardımcı Çavuş
La Rose.

Fabrizio köprüde nöbet tutmaya başladıktan yarım saat sonra, altı atlı, üç yaya avcının geldiğini gördü; albayın emrini aktardı onlara.

— Az sonra döneriz, dedi atlı avcılardan dördü, sonra hızla köprüyü geçtiler. Fabrizio bu arada öbür ikisiyle konuşuyordu. Gittikçe kızışan tartışma sırasında, üç yaya köprüyü geçti. Orada kalmış olan atlı avcılardan biri sonunda yazılı emri görmek istedi, sonra:

— Arkadaşlarıma götüreyim bunu, mutlaka geri geleceklerdir, deyip cebine koydu, sen burada bekle. Ardından atını dörtnala kaldırdı; arkadaşı da onu izledi. Bütün bunlar göz açıp kapayıncaya dek olup bitti.

Küplere binen Fabrizio, Cheval Blanc'ın pencerelerinden birinde gözüken yaralı askerlerden birine seslendi. Fabrizio'nun kolunda başçavuş sırmaları gördüğü adam aşağı indi, yanına gelirken bağırdı.

— Kılıcınızı çekin! Nöbettesiniz. Fabrizio söyleneni yaptı, sonra, emri alıp götürdüler, dedi.

— Dünkü olayın etkisindeler besbelli, dedi beriki, acı bir yüzle. Tabancalarımdan birini vereyim size; yine emri çiğnerlerse, havaya ateş edin, hemen gelirim ya da albayın kendisi gelir.

Fabrizio başçavuşun, emrin alınıp götürüldüğünü öğrenince, şaşkınlığını gösteren bir el hareketi yaptığını görmüştü; bunun kendisine yönelik bir hakaret olduğunu anladı, bir daha tongaya düşmemeye yemin etti.

Başçavuşun eyer tabancasını kuşanan Fabrizio gururla nöbetine döndüğünde sekiz süvarinin kendisine doğru geldiğini gördü. Geçişi engelleyecek biçimde tutınuştu köprüyü, onlara albayın buyruğunu aktardı; epey canları sıkıldı; en gözüpekleri geçmeye kalktı. Önceki sabah ona "Kılıcı batırma, şöyle ucunu dokundur," diyen dostu kantinci kadın öğüdünü dinleyip uzun düz kılıcını aşağı indirdi, emri çiğnemeye kalkana indirecekmiş gibi yaptı.

— Aaa şu çaylağa bakın, öldürecek bizi! diye bağırdı süvariler, dünden yeterince ölümüz yokmuş gibi! Hepsi kılıçlarını çekip Fabrizio'nun üstüne yürüdü.

"Tamam, işim bitti," diye düşündü; derken başçavuşun az önceki şaşkınlığı aklına geldi. Bir kez daha kendisini küçük düşürmek istemiyordu. Köprüde geri çekilirken, bir yandan da kılıcının ucunu dokundurmaya çalışıyordu. O düz ağır süvari kılıcını sallarken zorlanıyordu, acayip bir yüz ifadesi takınmıştı ki, süvariler çok geçmeden karşılarındakinin kim olduğunu anladılar; bunun üzerine, onu yaralamaya değil, üniforması sırtındayken doğramaya giriştiler. Bunun sonucunda Fabrizio'nun kollarına üç dört kılıç hafifçe dokundu. O ise, kantinci kadının öğüdünü dinleyerek, bütün gücüyle kılıcın ucunu dokundurmaya çabalıyordu. Aksiliğe bakın ki, bunlardan biri süvarilerden birinin elini yaraladı. Böyle çaylak bir asker tarafından yaralanışına çok sinirlenen adam da kılıcını uzattı, Fabrizio'nun uyluğunun üst yanına daldırdı. Böyle yaralanmasına, kahramanımızın bindiği atın, kavgadan kaçacak yerde, bundan hoşlanıyor gibi olması ve saldırganların üstüne yürümesi neden olmuştu. Fabrizio'nun sağ uyluğundan aşağı kan aktığını gören saldırganlar, işi fazla ileri götürmüş olmaktan korktular, köprüdeki sol korkulu-

ğu itip atlarını dörtnala kaldırdılar. Fabrizio da fırsat bulur bulmaz, albayı uyarmak üzere, tabancayla bir el ateş etti.

Deminkilerle aynı alaydan, dördü atlı ikisi yaya altı süvari köprüye doğru geliyordu, iki yüz adım öteden tabanca sesini duydular. Köprüde olup biteni anlamak üzere dikkatle baktılar, Fabrizio'nun arkadaşlarına ateş ettiğini sandılar, dört atlı kılıçlarını çekip üstüne saldırdı; bu seferki gerçek bir saldırıydı. Tabanca sesini işiten Albay Le Baron hanın penceresini açtı, atlarını dörtnala kaldırmış süvariler köprüye ulaşırken dışarı fırladı, atlılara "Durun!" diye emir verdi.

— Artık albay falan kalmadı, diye bağırdı içlerinden biri ve atını sürdü. Çileden çıkan albay, askerin sözünü kesti, yaralı sağ eliyle eyerin altından atın dizginlerine yapıştı.

— Dursana alçak asker! dedi süvariye, tanıdım seni, Yüzbaşı Henriet'nin birliğindensin.

— İyi ya, Yüzbaşı Henriet gelip kendisi emir versin bana! Yüzbaşı Henriet dün kendini öldürttü, diye ekledi sonra, hadi s... şimdi!

Bunları derken geçmek istedi, yaşlı albayı itti, o da köprünün parkelerine kıçüstü düştü. Köprünün iki adım ötesinde duran, yüzü hana dönük Fabrizio atını sürdü, saldırganın atının göğsü, eyerin altından yapıştığı dizginleri bırakmayan albayı yere yıkarken, kılıcının ucunu süvariye doğru salladı. Neyse ki, albayın tuttuğu dizginle yere doğru çekilen at başını yana salladı, bu yüzden Fabrizio'nun ağır süvari kılıcı atlının yeleğinden aşağı kaydı, adamın gözlerinin önünden geçti. Küplere binen süvari geri döndü, bütün gücüyle kılıcını indirdi, kılıç Fabrizio'nun yenini kesti, koluna saplandı. Kahramanımız yere yıkıldı.

Yaya süvarilerden biri, köprüyü savunan iki kişinin yere yıkıldığını görünce, bunu fırsat bildi, Fabrizio'nun atına atladı, dörtnala köprüye sürerek ata konmak istiyordu.

Handan fırlayan başçavuş albayın düştüğünü görmüştü, ağır yaralandığını sanıyordu. Fabrizio'nun atına doğru

koştu, kılıcını hırsızın böğrüne sapladı; beriki yere yıkıldı. Köprünün üstünde yalnızca başçavuşun olduğunu gören süvariler atlarını dörtnala kaldırıp uzaklaştılar. Başçavuş da kırlara doğru kaçtı.

Çavuş yardımcısı yaralıların yanına geldi. Fabrizio çoktan doğrulmuştu; acısı azdı, ama kolu epey kanıyordu. Albay daha yavaş doğruldu; yere yıkılışıyla epey sersemlemişti, ama yaralı değildi.

— Yalnızca elimdeki eski yara acıyor, dedi başçavuşa.

Çavuş yardımcısının yaraladığı süvari ölmek üzereydi.

— Şeytan alsın canını! diye bağırdı albay, siz boş yere tehlikeye attığım şu delikanlıyı düşünün asıl, dedi başçavuşla yanlarına koşan öbür iki süvariye. Zıvanadan çıkmış bu adamları durdurmak üzere kendim duracağım köprüde. Bu delikanlıyı hana götürüp kolunu sarın; gömleklerimden birini verin.

V. Bölüm

Bütün bu serüven bir dakika bile sürmemişti; Fabrizio'nun yaraları önemli değildi; albayın gömleğinden kesilmiş şeritlerle sarıldı. Hanın ilk katında bir yatak ayarlamak istiyorlardı ona.

— Ben birinci katta pışpışlanırken, dedi Fabrizio başçavuşa, ahırda kalan atım tek başına sıkılır, başka bir efendinin ardına takılıp gider.

— Gönüllü bir asker için hiç de fena laf değil bu! dedi başçavuş ve Fabrizio, atının bağlandığı yemliğe, taze samanların üzerine yerleştirildi.

Fabrizio kendini pek halsiz hissettiğinden, başçavuş ona bir çanak sıcak şarap getirdi, oturup azıcık konuştu. Laf arasına sıkıştırılan birkaç övgü kahramanımızı göklere uçurdu.

Fabrizio ancak ertesi gün tan ağarırken uyandı; atlar uzun uzun kişniyor, tepiniyorlardı; ahır dumanla dolmuştu. Fabrizio ilkin hiçbir şey anlamadı bu gürültüden, nerede olduğunu bile kestiremedi; sonunda dumandan boğulmak üzereyken evde yangın çıktığını anladı; göz açıp kapayıncaya dek ahırın dışında, at sırtındaydı. Başını kaldırdı; ahırın üstündeki iki pencereden yoğun bir duman çıkıyordu, çatı da döne döne yükselen kapkara bir dumanla kaplanmıştı. Gece yüze yakın asker kaçağı Cheval Blanc'a gelmişti; hep bir ağızdan bağırıp çağırıyor, küfürler ediyorlardı. Fabri-

zio'nun yakından görebildiği beş altısı zil zurna sarhoştu; içlerinden biri onu durdurmak istiyor, arkasından: "Nereye götürüyorsun atımı?" diye bağırıyordu.

Çeyrek fersah uzaklaşınca, başını çevirip baktı, kimse yoktu arkasında, ev alevler içindeydi. Fabrizio köprüyü tanıdı, yarası aklına geldi, sıkıca sarılmış kolunun alev alev yandığını hissediyordu. Peki yaşlı albaya ne olmuştu acaba? Kolu sarılsın diye gömleğini vermişti. Kahramanımız bu sabah son derece serinkanlıydı; yitirdiği kan kişiliğindeki hayalci yanı alıp götürmüştü.

"Sağa doğru!" dedi içinden, "hem de hemen." Bunun üzerine, köprünün altından geçtikten sonra, yolun sağına doğru akan ırmağı izlemeye başladı ağır ağır. İyi yürekli kantinci kadının öğüdünü tutuyordu. "O ne dostluk Tanrım!" diyordu içinden, "nasıl bir açıkyüreklilik!"

Bir saat yol aldıktan sonra, kendini epey güçsüz hissetti. "Vay canına, bayılacak mıyım ne?" dedi kendi kendine. "Bayılırsam, atımı, belki üstümdeki giysiyi, onunla birlikte bütün paramı çalarlar." Artık at sürecek gücü kalmamıştı, üstünde durmaya çalışıyordu ki, anayolun kıyısındaki tarlayı belleyen bir köylü yüzünün sarılığını gördü, ona bir bardak bira ile ekmek getirdi.

— Bu kadar solgun olduğunuzu görünce, büyük savaşın yaralılarından biri olduğunuzu düşündüm! dedi köylü.

Doğrusu hiçbir yardım bundan daha uygun bir zamanda gelemezdi. Kara ekmeği çiğnerken, Fabrizio'nun gözleri önüne bakınca acımaya başlamıştı. Biraz kendine gelince, teşekkür etti.

— Neredeyim? diye sordu.

Köylü ona, üç çeyrek fersah ötede, çok iyi bakılacağı Zonders kasabasının bulunduğunu söyledi. Ne yaptığını pek bilemeyen, ancak atın üstünde durmaya çalışan Fabrizio o kasabaya vardı. Kocaman, açık bir kapı gördü, girdi. Etrille Hanı'ydı bu. Hanın sahibi olan iriyarı bir kadın hemen

koştu. Duyduğu acımanın değiştirdiği bir sesle bağırıp yardım istedi kadın. İki genç kız gelip Fabrizio'yu attan indirdi; iner inmez bayıldı. Bir cerrah çağırdılar, yaraları sarıldı. O gün de, sonraki günlerde de Fabrizio ne olduğunun bilincinde değildi, sürekli uyuyordu.

Uyluğuna saplanan kılıç epey büyük bir iltihaba yol açmıştı. Başını kaldırabildiğinde, atına iyi bakılmasını istiyor, durmadan, çok para vereceğini söylüyor, bu da hanı işleten iyi yürekli kadınla kızlarını üzüyordu. On beş gündür el bebek gül bebek bakılmış, biraz aklı başına gelmeye başlamıştı; bir akşam, kendisini ağırlayan hanımlardan birinin çok keyifsiz olduğunu gördü. Az sonra bir Alman subay girdi odasına. Adamın sorularını yanıtlarken anlamadığı bir dil kullanıyorlardı, ama kendisinden söz edildiğini anladı; uyuyormuş gibi yaptı. Subayın odadan çıkmış olacağını düşündüğü anda, han sahiplerine seslendi:

— O subay adımı esir listesine yazmak için geldi, değil mi? Hancı kadın, yaşlı gözlerle onayladı bunu.

— Tamam öyleyse! diye bağırdı yatağında doğrularak, ceketimde para var, kentli giysisi satın alın bana, hemen bu gece atıma atlayıp gideyim. Yolda devrilip can vermek üzereyken beni kurtardınız; anamın yanına dönmemi sağlayarak bir kez daha kurtarın.

Hancı kadının kızları bir anda gözyaşlarına boğuldu; Fabrizio'ya bir şey olacak diye ödleri kopuyordu. Fransızcayı yarım yamalak anladıklarından birkaç soru sormak için yatağına yaklaştılar. Analarıyla Flamanca tartıştılar; ama sevgi dolu gözleri hep kahramanımızın üzerindeydi; kaçışının onları büyük tehlikeye atabileceğini, buna karşın denemek istediklerini anlar gibi oldu. Ellerini bitiştirip yürekten teşekkür etti onlara. Kasabadaki bir Yahudi bir takım elbise buldu; ancak akşam ona doğru giysiyi getirdiğinde, bunu Fabrizio'nun işlemeli asker ceketiyle kıyaslayan küçükhanımlar, epey daraltılması gerektiğini anladılar. He-

men işe koyuldular; yitirilecek zaman yoktu. Fabrizio ceketine dikilmiş birkaç napolyon altınını gösterdi, bunların yeni giysilerine dikilmesini rica etti. Yeni giysilerle birlikte pırıl pırıl bir çift çizme de getirilmişti. Fabrizio bu iyi yürekli kızlardan, süvari erinin botlarını, gösterdiği yerden kesmelerini rica etmekten çekinmedi, küçük elmaslar yeni çizmelerin astarına dikildi.

Fabrizio, yitirdiği kanın ve bunun doğurduğu zayıflığın garip bir etkisiyle, Fransızcayı neredeyse unutmuştu; taşra ağzıyla Flamanca konuşan ev sahiplerine İtalyanca sesleniyordu, dolayısıyla ancak işaretlerle anlaşıyorlardı. Çıkar gözetmeyen genç kızların hayranlığı elmasları görünce bir kat daha artttı; kılık değiştirmiş bir prens sandılar onu. Daha temiz yürekli olan küçük kız, Aniken, hiç çekinmeden sarılıp öptü. Fabrizio da onları sevimli buluyordu; gece yarısına doğru, önündeki uzun yoldan ötürü cerrah azıcık şarap içmesine izin verdiğinde, gitme isteği kalmamıştı hiç. "Başka nerede buradan daha iyi durumda olabilirim?" diyordu içinden. Bununla birlikte, sabah ikiye doğru giyindi. Odasından çıkmak üzereyken, iyi yürekli ev sahibi, atının birkaç saat önce hanı kolaçan etmeye gelen subay tarafından götürüldüğünü haber verdi.

— Vay alçak herif! diye bağırdı Fabrizio, üstelik bir yaralıya bu yapılır mı? Bu genç İtalyan, kendisinin atı nasıl aldığını anımsayacak kadar filozof değildi doğrusu.

Aniken gözyaşları içinde, ona bir at kiraladıklarını bildirdi; gitmesini hiç istemiyordu; vedalaşma çok dokunaklı oldu. İyi yürekli ev sahibinin akrabası uzun boylu iki genç Fabrizio'yu eyerin üstüne oturttular; giderken iki yanından tutuyorlar, küçük birliğin önünde yürüyen üçüncü gençse, birkaç yüz adım ileride, yolda devriye olup olmadığına bakıyordu. İki saat sonra, Etrille Hanı'nın konuksever sahibesinin bir yeğeninin evinde durdular. Fabrizio ne kadar üstelerse üstelesin, eşlik eden gençler yanından ayrılmaya

yanaşmadı; ormandaki geçitleri herkesten iyi bildiklerini öne sürüyorlardı.

— İyi ama, yarın sabah kaçtığım öğrenildiğinde ortalıkta görünmezseniz, yokluğunuz başınıza dert açar, diyordu Fabrizio.

Yeniden yola koyuldular. Neyse ki, gün ağarırken kalın bir sis kapladı ovayı. Saat sekize doğru küçük bir kentin yakınına vardılar. Gençlerden biri yanlarından ayrıldı, posta atlarının çalınıp çalınmadığına bakmaya gitti. Posta arabasının sahibi onları gizlemeye zaman bulmuş, yerlerine ahırına doldurduğu uyuz beygirleri koymuştu. Atların saklandığı bataklıktan iki at aldılar, Fabrizio üç saat sonra, iki güzel posta atının koşulduğu, kısmen dökülen küçük bir arabanın içindeydi. Biraz toparlanmıştı. Ev sahibi hanımın genç akrabalarından ayrılık günün son dokunaklı sahnesi oldu; Fabrizio'nun öne sürdüğü bütün gerekçelere karşın, para almaya yanaşmadılar.

— Şu durumda, paraya bizden çok sizin gereksinmeniz var, beyim, diye yanıt verdi yiğit delikanlılar. Sonunda, yolun verdiği heyecanla biraz toparlanan Fabrizio'nun, kendisini ağırlayan hanımlara duyduğu gönül borcunu dile getirmeye çalıştığı mektupları da alıp yola çıktılar. Fabrizio bu mektupları gözyaşları içinde yazmıştı, küçük Aniken'e yazdığı mektupsa gerçekten sevgi doluydu.

Yolculuğun geri kalan kısmında sıradışı bir şey olmadı. Amiens'e vardığında, uyluğuna saplanan kılıcın yeri epey sızlıyordu; köy cerrahı yarayı deşmeyi akıl edememiş, epey kanasa da irin toplamıştı. Fabrizio'nun açgözlü, dalkavuk bir ailenin işlettiği Amiens'deki handa geçirdiği on beş günde, bağlaşık düşman birlikleri Fransa'yı ele geçiriyorlardı ve Fabrizio başına gelenler üzerinde öyle derin düşündü ki, başka bir insan olup çıktı. Tek bir konuda çocuk kalmıştı. Gördüğü gerçek bir savaş mıydı ve Waterloo Savaşı mıydı bu? Ömründe ilk kez, okumaktan hoşlandı; gazetelerde ya

da savaşı anlatan öykülerde, Mareşal Ney'in ardına takılıp dolaştığı, daha sonra öbür generalle birlikte geçtiği yerleri tanımasını sağlayacak betimlemelere rastlamayı umuyordu hep. Amiens'te kaldığı sürece, Etrille Hanı'ndaki sevgili dostlarına hemen her gün mektup yazdı. İyileşir iyileşmez, Paris'e döndü; eski otelinde, annesiyle halasından gelmiş, hemen geri dönmesini isteyen yirmi mektup buldu. Kontes Pietranera'nın son mektubu kafasını epey kurcalayacak kadar gizemliydi, bütün tatlı düşlerini bozdu. En büyük felaketleri öngörebilmesi için tek bir sözcüğün yettiği insanlardandı; ondan sonra hayalgücü bunları en korkunç ayrıntılarla donatabiliyordu.

"Kendisiyle ilgili haberleri vermek üzere yazacağın mektupları sakın imzalama," diyordu Kontes. "Dönünce, hemen Como Gölü'ne gelme, Lugano'da, İsviçre toprağında bekle." Bu küçük şehre Cavi adıyla gidecek; şehrin en büyük otelinde, yapması gerekeni söyleyecek olan Kontes'in uşağıyla buluşacaktı. Şöyle bitiyordu halasının mektubu: "Yaptığın çılgınlığı elinden geldiği kadar gizle, üzerinde yazılı ya da imzalı hiçbir şey bulundurma; İsviçre'de Santa Margheritalı[18] dostlar saracaktır çevreni. Yeterince param olursa, Cenevre'ye, Balances Oteli'ne birini yollarım," diyordu Kontes, "o zaman, yazamadığım, ama buraya gelmeden bilmen gereken bütün ayrıntıları öğrenirsin. Ama Tanrı aşkına, bir gün bile kalma Paris'te; casuslarımız seni tanır orada." Bunun üzerine Fabrizio'nun hayalgücü en garip şeyleri gözünün önüne getirmeye başladı, halasının böyle tuhaf biçimde anlatmaya çalıştığı şeyleri keyifli keyifli kestirmeye çalışmaktan başka bir şey düşünemez oldu. Fransa'yı geçerken iki kez gözaltına alındı, ama bunlardan sıyrılmayı bildi; bu tatsız olaylar, taşıdığı İtalyan pasaportundan, gencecik yüzü ve sargılı koluyla bağdaşmayan o garip barometre satıcılığından dolayı başına gelmişti.

18 B. Pellico, Milano'da emniyet sarayı ile hapishanelerin bulunduğu bu sokağın adını bütün Avrupa'ya tanıtmıştır. (y.n.)

Sonunda, Cenevre'de Kontes'in bir adamıyla buluştu, adam ona Milano polisine ihbar edildiğini, İtalyan Krallığı'nda büyük bir çetenin suikast girişimlerini haber vermek üzere Napolyon'a haber götürdüğünün bildirildiğini anlattı. Polise yazılan ihbar mektubu, "Yolculuğunun amacı bu değilse, neden takma adla dolaşsın?" diyordu. Annesiyse şunu, yani doğruyu kanıtlamaya çalışacaktı:

1. İsviçre'den dışarı adım atmamıştı;

2. Ağabeyiyle tartıştıktan sonra kimseye haber vermeden şatodan çıkıp gitmişti.

Bunu duyan Fabrizio'nun göğsü kabardı. "Demek ki Napolyon'a gönderilen bir tür elçiyim ben!" dedi kendi kendine, "Ey Ulu Tanrım, o büyük adamla konuşma onuruna ermişim demek ki!" Birden, yedinci göbekten dedesinin, Sforza'nın ardına düşüp Milano'ya gelmiş adanın torununun, İsviçre kantonlarına birtakım önerilerde bulunup asker toplamaya giderken yakalandığını, Dük'ün düşmanları eliyle kafasının koparılması onuruna erdiğini anımsadı. Ailenin soykütüğünde resmedilen bu olayı hayalinde canlandırıyordu. Fabrizio, gelen uşağı sorguya çekerken, Kontes'in defalarca ağzından kaçırmamasını tembih ettiği bir ayrıntıyı adamın ağzından aldı. Onu Milano polisine gammazlayan ağabeyi Ascanio'ydu. Bunu işiten kahramanımızın kan beynine sıçradı. Cenevre'den İtalya'ya giderken Lozan'dan geçilir; Cenevre-Lozan postası iki saat sonra kalkıyordu gerçi, ama o hemen yola çıkmak, on on iki fersahlık yolu yaya geçmek istedi. Cenevre'den çıkmadan, yörenin iç karartıcı kahvelerinden birinde, kendisine ters baktığını öne sürdüğü bir delikanlıyla kapıştı. Aslında haklıydı. Cenevreli genç aklı başında, paradan başka bir şey düşünmeyen bir insandı, bizimkine bakıp deli sanmıştı; Fabrizio, kahveye girerken çevreyi öfkeli gözlerle süzmüş, sonra da getirilen kahveyi üstüne dökmüştü. Fabrizio'nun bu kavga sırasındaki ilk hareketi tam XVI. yüzyıla özgüydü doğrusu. Genç Cenevreliyi

düelloya çağıracağı yerde, bıçağını çekip üstüne atlamıştı. Fabrizio bu öfkeli anında, onur kuralları konusunda bütün öğrendiklerini unutuyor, hemen içgüdüye, daha doğrusu ilk çocukluk anılarına dönüyordu.

Lugano'da buluştuğu, halasının güvenilir adamı birtakım yeni ayrıntılar anlatarak öfkesini doruğa çıkardı. Fabrizio Grianta'da sevildiğinden, ağabeyinin çevirdiği dolap olmasa kimse ağzını açmayacak, herkes Fabrizio Milano'ya gitmiş gibi davranacak, polisin dikkati orada olmayışına çekilmeyecekti.

— Gümrük görevlilerine haber verilmiştir elbette, dedi halasının gönderdiği adam, anayoldan gidersek, Lombardiya-Venedik Krallığı'nın sınırında tutuklanırsanız.

Fabrizio'yla adamları Lugano ile Como Gölü'nü ayıran dağın bütün keçiyollarını tanırlardı. Avcı, daha doğrusu kaçakçı kılığına girdiler, üç kişi olduklarından ve epey yavuz gözüktüklerinden, gümrükçüler onları selamlamakla yetindi. Fabrizio şatoya gece yarısına doğru varacak biçimde ayarladı işleri; o saatte, babası ve saçları pudralı bütün uşaklar çoktan yatmış olurdu. Şatonun önündeki derin hendeğe rahatça indi, bir mahzenin penceresinden şatoya girdi; annesiyle halası orada bekliyordu; az sonra kız kardeşleri de koşup geldi. Sevgi gösterileriyle gözyaşları epey uzun sürdü, günün ilk ışıkları kendilerini mutsuz sayan bu insanları uyardığında akıllı uslu konuşmaya daha yeni başlamışlardı.

— Ağabeyinin senin gelişinden kuşkulanmayacağını sanıyorum, dedi Bayan Pietranera, becerdiği büyük işten beri onunla konuşmuyordum, kendini beğenmişliği, bana ona gücenme onurunu tattırmıştı çünkü. Ama bu akşam, gece çorbasında ona birkaç söz söyleme lütfunda bulundum; ne kadar sevindiğimi gösterip kuşkulandırmamak için bir bahane bulmak zorundaydım. Sonra baktım bu yalandan barışmayla pek övünüyor, sevincinden yararlanıp habire

içirdim, dolayısıyla pek sevdiği gammazlığı daha da ileri götürmeyi aklının köşesinden geçiremez.

— Bizim süvari erini senin dairende saklayalım, dedi Markiz, hemen yola çıkamaz, evde şu an sağlıklı düşünemeyiz, o korkunç Milano polisini kandırmanın bir yolunu bulmalıyız.

Öyle de yaptılar; ancak Marki ile büyük oğlu ertesi gün, Markiz'in sürekli görümcesinin odasında olduğunu fark ettiler. Mutluluktan uçan bu insanların o günkü coşku ve sevinçlerini betimlemeye zaman ayırmayacağız. İtalyanların yürekleri, ateşli hayalgücünün yarattığı çılgınca düşüncelerin, kaygıların pençesinde bizimkilerden daha çok kıvranır, ama duydukları sevinç çok daha yoğundur, daha uzun sürer. O gün Markiz'le Kontes mantıktan bütünüyle yoksundular; Fabrizio yaşadıklarını bilmem kaç kez yeniden anlatmak zorunda kaldı. Marki'yle oğlu Ascanio'nun casuslarından kaçmak epey zor olduğundan, sonunda ortak sevinçlerini Milano'da gizlemeye karar verdiler.

Como Gölü'ne gidebilmek için her zamanki sandalı aldılar; başka türlüsü binbir kuşku uyandırabilirdi; ancak Como iskelesine vardıklarında, Markiz çok önemli belgeleri evde unuttuğunu fark etti. Hemen sandalcıları eve gönderdi, adamlar iki hanımın Como Gölü'nde nasıl zaman geçirdiklerine hiç aldırmadılar. Hanımlar, kıyıya varır varmaz, Milano kapısının yanındaki yüksek Orta Çağ kulesinin dibinde bekleyen arabalardan birini kiraladılar. Arabacı ağzını açmaya fırsat bulamadan yola koyuldular. Kentin çeyrek fersah dışında, hanımların tanıdığı genç bir avcıyla karşılaştılar, kadınların yanında erkek olmadığından, büyük bir incelikle, avlana avlana gideceği Milano kapısına dek onlara eşlik etmeyi kabul etti. Her şey yolundaydı, hanımlar genç yolcuyla neşeli neşeli konuşuyorlardı, derken sevimli San Giovanni Tepesi ile ormanının kıyısındaki virajda yola ansızın kılık değiştirmiş üç jandarma fırladı, atların dizginlerine yapıştı.

— Eyvah kocam, ihanete uğradık! diye bağırıp bayıldı Markiz. Biraz geride duran çavuş sendeleye sendeleye arabaya yaklaştı, *trattoria*'dan[19] yeni çıkmış gibi bir sesle:

— Üstlendiğim görevden dolayı üzgünüm, ama sizi tutukluyorum General Fabio Conti, dedi.

Fabrizio, çavuşun, *general* diyerek kendisiyle dalga geçtiğini sandı. "Bunu sana ödetirim," dedi içinden; kılık değiştirmiş jandarmalara bakıyor, arabadan atlayıp tarlalara doğru koşmak için uygun anı kolluyordu.

Kontes, hiç düşünmeden gülümsedi, sonra çavuşa döndü:

— Sevgili çavuşum, dedi, şu on altı yaşındaki çocuğu General Conti mi sanıyorsunuz?

— Siz de General'in kızı değil misiniz? diye sordu çavuş.

— Babama baksanıza, dedi Kontes Fabrizio'yu göstererek. Jandarmalar kahkahayla gülmeye başladı.

— Fazla konuşmayın da pasaportlarınızı gösterin, dedi herkesin gülüşmesine sinirlenen çavuş.

— Bu hanımlar Milano'ya giderken izin belgesi taşımaz, dedi arabacı soğuk ve bilgiç bir yüzle; Grianta'daki şatolarından geliyorlar. Şu hanım Kontes Pietranera'dır, öbürü de Dongo markizi.

Epey afallayan çavuş hayvanların başına gidip adamlarıyla konuştu. Bu kafa kafaya konuşma tam beş dakika sürdü. Kontes Pietranera beylerden arabanın biraz ilerleyip gölgeye çekilmesine izin vermelerini istedi; daha sabahın on biri olduğu halde hava müthiş sıcaktı. Dikkatle dört bir yana bakıp sıvışma çaresi arayan Fabrizio, tarlalar arasındaki dar yoldan on dört on beş yaşlarında, mendilini yüzüne kapatmış, için için ağlayan bir genç kızın geldiğini gördü. Resmî giysili iki jandarmanın arasında yürüyordu, üç adım gerisinden, yine iki jandarma arasında, dinî bir geçitteki bir vali gibi kasıla kasıla yürüyen uzun, ince bir adam geliyordu.

— Nerede buldunuz bunları? dedi iyice sallanan çavuş.

19 İçkili lokanta. (ç.n.)

— Tarlalarda kaçarken yakaladık, pasaport falan hak getire!

Çavuşun aklı başından büsbütün gitti; ikisini yakalaması gerekirken, tam beş tutuklu vardı karşısında. Adamların birini vali gibi kasılan tutuklunun başına, öbürünü de yürümesinler diye atların önüne bırakıp birkaç adım uzaklaştı.

— Dur gitme, dedi Kontes yere atlayan Fabrizio'ya, her şeye yoluna girecek.

Jandarmalardan birinin bağırdığı işitildi.

— İyi ama izin belgeleri yok, her şeye karşın iyi bir av bunlar.

Çavuş yardımcısı kesin karar verememiş gibi duruyordu; Kontes Pietranera adı onu kaygılandırmıştı, ölümünden habersiz olduğu General'i tanıyordu. "Karısını nedensiz yere tutuklarsam, General öcünü almadan duracak adam değildir," diyordu içinden.

Uzun süren bu konuşma sırasında Kontes, arabanın yanında, ayakta, toz toprak içinde dikilen genç kızla sohbet ediyordu; kızın güzelliğine hayran olmuştu.

— Güneş başınıza geçecek, küçükhanım; şu yiğit asker arabaya binmenize izin verecektir sanırım, diye ekledi atların başında duran jandarmaya bakarak.

Arabanın çevresinde dolanan Fabrizio yardım etmek üzere kızın yanına geldi. Kız Fabrizio'nun koluna yaslanıp ayağını basamağa atarken, arabanın altı adım gerisinde duran vali kılıklı adam, saygı uyandırsın diye sesini yükselterek:

— Yolda kalın, sizin olmayan bir arabaya binmeyin.

Fabrizio bu buyruğu işitmemişti; genç kız arabaya binecek yerde, aşağı inmek istedi, Fabrizio kolundan tutmayı sürdürdüğünden, kucağına düştü. Oğlan gülümsedi, kızın yanakları kızardı; kız kendini kurtardıktan sonra bir süre bakıştılar.

— Doğrusu sevimli bir zindan arkadaşı olur, dedi Fabrizio içinden. Nasıl da derin düşünceler var bu alnın ar-

kasında. Demek ki sevmeyi biliyor. Çavuş kararlı bir yüzle yaklaştı.

— Bu hanımlardan hangisi Clelia Conti?

— Benim, dedi genç kız.

— Ben de General Fabio Conti'yim, diye bağırdı yaşlı adam, Parma Prensi Sayın Monsenyör hazretlerinin mabeyincisiyim; benim gibi bir adamın hırsız gibi kovalanmasını çok yakışıksız buluyorum.

— İki gün önce, Como iskelesinden tekneye binerken, pasaportunuzu soran polis müfettişini terslemediniz mi? Öyleyse, o da bugün sağda solda dolaşmanızı yasaklar!

— Sandalıma binmiş uzaklaşıyordum, fırtına kopmak üzereydi; rıhtımdaki sivil giysili adam iskeleye dönmemi istedi, ona adımı verdim, yoluma devam ettim.

— Peki bu sabah Como'dan kaçtınız mı?

— Benim gibi biri, Milano'dan kalkıp gölü görmeye gittiğinde yanına pasaport almaz. Bu sabah, Como'da, kapıda tutuklanacağımı söylediler, ben de kızımı yanıma alıp yaya yola çıktım; beni Milano'ya götürecek bir araba bulmayı umuyordum yolda, oraya varır varmaz ilk işim bölge sorumlusu General'e gidip şikâyetlerimi sunmak olacaktı.

Çavuşun omuzlarından büyük bir yük kalkmış gibiydi.

— Peki Generalim, tutuklandınız, sizi Milano'ya ben götüreceğim. Peki ya siz kimsiniz? dedi Fabrizio'ya.

— Oğlum Ascanio, diye karşılık verdi Kontes, Tümen Komutanı General Pietranera'nın oğlu.

— İyi ama izin pasaportunuz Sayın Kontes? dedi epey yumuşayan çavuş.

— O yaşta hiç yanına almadı pasaportunu; hiçbir zaman tek başına yolculuk yapmaz, hep yanımdadır.

Bu konuşmalar sırasında, General Conti jandarmaların karşısında gittikçe kabararak dikiliyordu.

— Bırakın konuşmayı, dedi jandarmalardan biri, tutuklusunuz, o kadar!

— Köylünün birinden bir at kiralamanıza izin versek, epey sevinirdiniz sanırım, dedi çavuş; yoksa Parma prensinin mabeyincisi olsanız da, bu sıcakta, şu tozlu yolda, atlarımızın ortasında yaya yürüyeceksiniz.

Bunun üzerine General küfretmeye başladı.

— Kes sesini be! diye bağırdı jandarma yeniden. Hani general üniforman? Her önüne gelen generalim diyemez ki!

General iyice küplere bindi. Bu sırada, arabanın içinde işler daha iyiydi.

Kontes, jandarmaları uşak gibi kullanıyordu. İki yüz adım ötedeki kır evinden şarap, özellikle de soğuk su alması için jandarmalardan birine bir gümüş vermişti. Tepeyi örten ormana dalıp kaçmak isteyen Fabrizio'yu yatıştırmayı başarmıştı, "Harika tabancalarım var," deyip duruyordu oğlan. Küplere binmiş General'den kızının arabaya binmesi için izin koparmıştı. Bu arada, kendisinden ve ailesinden söz etmeyi seven General, 38 Ekim 1803'te doğan kızının hepi topu on iki yaşında olduğunu söylemişti hanımlara; ama öyle aklı başındaydı ki, gören on dört, on beş yaşında sanıyordu.

Kontes bakışlarıyla, "Çok sıradan bir adam," diyordu Markiz'e. Bir saatlik konuşmadan sonra, Kontes sayesinde her şey yoluna girdi. Kontes'in "On liret veririm," demesi üzerine, yakın köyde işi olduğunu anımsayan jandarmalardan biri atını General Conti'ye bıraktı. Çavuş, General'le tek başına yola çıktı; öbür jandarmalar da, kır evinden bir köylünün getirdiği, küçük damacanaları andıran dört büyük şarap şişesiyle bir ağacın altına serildiler. Saygıdeğer mabeyinci, Milano'ya dönerken, kızının hanımların arabasında bir köşeye ilişmesine izin verdi, bu arada yiğit Kont General Pietranera'nın oğlunu tutuklamayı kimse aklına getirmedi elbette. İncelik gösterisine ve yaşanan küçük olayla ilgili yorumlara ayrılan ilk anlardan sonra Clelia Conti, Kontes gibi güzel bir kadının Fabrizio'yla konuşurken sesinde beli-

ren coşkunluğu yakaladı. Annesi değildi besbelli. Durmadan delikanlının kısa bir süre önce girişti̇ği son derece tehlikeli, kahramanca, gözüpek işe değinmeleri dikkatini çekti; ancak küçük Clelia Conti, çok zeki olsa da, bunun ne olduğunu anlayamadı.

Gözlerinden hâlâ yaşadığı olayın ateşi fışkıran bu genç kahramana şaşkınlıkla bakıyordu. Delikanlı da on iki yaşındaki kızın sıradışı güzelliği karşısında epey afallamıştı, bakışları kızın yüzünü kızartıyordu.

Milano'ya bir fersah kala Fabrizio amcasını göreceğini söyleyip hanımlardan izin istedi.

— Bu işten yakayı kurtarabilirsem, Parma'nın güzelliklerini ziyarete gelirim, dedi Clelia Conti'ye, o zaman Dongo ailesinden Fabrizio'nun adını anımsar mısınız acaba?

— Aferin, ne de güzel saklıyorsun kimliğini! dedi Kontes. Küçükhanım, bu yaramaz çocuğun oğlum olduğunu, soyadının da Dongo değil, Pietranera olduğunu unutmayın lütfen.

Fabrizio o akşam geç vakit, gözde bir gezinti yerine açılan *Renza* kapısından Milano'ya girdi. İki uşağın İsviçre'ye gönderilmesi Kontes'le Markiz'in birikmiş üç beş kuruşunu eritmişti; neyse ki Fabrizio'nun elinde hâlâ birkaç napolyon altını ve satmaya karar verdikleri bir elmas vardı.

Hanımları bütün kent tanıyıp seviyordu; Avusturya taraftarı, en saygın, dindar kişiler Fabrizio'yu bağışlatmak üzere, emniyet güçlerinin başı Baron Binder'e gittiler. Bu beyler, "Ağabeyiyle tartışıp baba ocağından kaçan on altı yaşındaki bir çocuğun yaptığı yanlışlığın nasıl ciddiye alınabileceğini anlayamıyoruz bir türlü," diyorlardı.

— Benim işim her şeyi ciddiye almaktır, diye karşılık veriyordu bilge ve ciddi bir insan olan Baron Binder yavaşça; o sıralarda ünlü Milano emniyetini örgütlüyor, 1746'da Avusturyalıları Cenova'dan kovan devrim gibi bir devrimin yaşanmamasını önlemeye çalışıyordu. Bay Pellico ve

Andryane'nin yaşadıklarıyla hayli ünlenmiş olan Milano polisi aslında o kadar acımasız değildi, yalnızca birtakım katı yasaları kimsenin gözünün yaşına bakmadan, akıllıca uyguluyordu. İmparator II. Franz, o gözüpek İtalyan hayalgücü üzerinde terör estirmek istiyordu.

— Genç Dongo markezinosunun her gün ne yaptığını *kanıtlarla* gösterin bana, diyordu Baron Binder sürekli; işe, Grianta'dan gittiği 8 Mart'tan başlayalım, anasının dairelerinden birinin odasında saklandığı bu kente dün akşam gelişine dek her günü belgeleyin, hemen kendisine kentin en sevimli, en afacan gençlerinden biri gibi davranayım. Delikanlının Grianta'dan ayrılışından sonraki bütün günlerin dökümünü veremezseniz, ne kadar soylu olursa olsun, ailesinin dostlarını ne kadar sayarsam sayayım, görevim onu tutuklatmak değil midir? Lombardiya'da İmparator ve kral hazretlerinin uyrukları arasında bulunabilecek birkaç hoşnutsuzun sözlerini Napolyon'a taşımaya gitmediğini kanıtlayana dek onu zindanda tutmak görevim değil mi benim? Ayrıca beyler, Dongolu delikanlı kendini bu konuda aklasa bile, düzenli bir pasaport almadan, üstelik takma adla, sıradan bir işçiye, başka bir deyişle kendi sınıfının çok altındaki bir insana verilmiş pasaportu bile bile kullanarak yurt dışına çıkmaktan suçlu olacaktır.

Bu acımasızca mantıklı sözler, emniyet müdürünün Dongo markizinin yüce makamına ve ona aracılık eden önemli kişilere borçlu olduğu saygı çerçevesinde söyleniyordu.

Baron Binder'in yanıtını öğrenen Markiz umutsuzluğa kapıldı.

— Fabrizio tutuklanacak, diye bağırdı hıçkırarak, zindana kapatılırsa, Tanrı bilir ne zaman çıkar! Babası da onu evlatlıktan reddeder!

Bayan Pietranera ile yengesi iki üç yakın dostlarıyla kafa kafaya verdiler, ama onlar ne derlerse desinler, Markiz oğlunu hemen ertesi gece kentten çıkarmak istedi.

— İyi ama, diyordu Kontes, Baron Binder oğlunun burada olduğunu biliyor; kötü bir adam değil o.

— Hayır, değil elbette, ama İmparator Franz'a yaranmak istiyor.

— İyi de, Fabrizio'yu içeri tıkmanın yükselmesine yardım edeceğine inansa, çoktan orada olurdu; şimdi oğlanı kaçırmak, adama karşı saygısızlık olur.

— Peki ama Fabrizio'nun nerede olduğunu bildiğini açıklaması "Onu hemen bize gönderin," demektir. Yoo, çeyrek saat sonra oğlum dört duvar arasında olacak diyerek yaşayamam ben! Baron Binder gözünü nereye dikerse diksin, kocamın konumundaki bir adama gövde gösterisinde bulunmayı oturduğu koltuğa yararlı buluyor, diye ekliyordu Markiz, oğlumu nereden alacağını bildiğini söylerken gösterdiği açıkyüreklilik bunu kanıtlıyor. Ayrıca, kardeşinin o yakışıksız ihbarından sonra Fabrizio'nun işlediği iki suçun bütün ayrıntılarını sayıp döküyor; bu iki suçun zindana tıkılmayı gerektirdiğini anlatıyor; bu da bize şunu demek değil midir: Sürgünü yeğliyorsanız, seçin.

— Sürgünü seçersen, diye yineliyordu Kontes, ömür boyu göremeyiz artık onu. Markiz'in, Avusturya'nın kurduğu mahkemede danışman olan eski bir dostuyla yaptığı bir konuşmaya katılan Fabrizio tabanları yağlamaktan yanaydı. Nitekim, hemen o akşam, annesiyle halasını Scala Tiyatrosu'na götüren arabayla gizlice konaktan ayrıldı. Kuşkulandıkları arabacı her zamanki gibi meyhanelerden birinde oyalanmaya gidince güvenilir biri olan uşak atların başında bekledi, o sırada köylü kılığındaki Fabrizio usulca arabadan indi, kentten çıktı. Ertesi sabah aynı rahatlıkla sınırı geçti, birkaç saat sonra, annesinin Novaro yakınlarında, Piemonte'deki, daha doğrusu Bayard'ın öldürüldüğü Romagnano'daki küçük toprağına varmıştı.

Hanımların Scala'da, localarına çıkıp gösteriyi nasıl dikkatle izlediklerini kolayca kestirebilirsiniz. Buraya, Dongo

konağında görünmeleri polis tarafından kötü yorumlanabilecek Liberal Parti üyelerinin görüşlerini almaya gelmişlerdi. Locada, Baron Binder'e bir kez daha başvurulmasına karar verildi. Bu son derece dürüst yasa adamına para önermek söz konusu bile olamazdı, üstelik ikisi de beş parasızdı, elmasın satışından kalanı alıp götürmesi için epey yalvarmışlardı Fabrizio'ya.

Bununla birlikte, Baron'un son sözünü öğrenmek çok önemliydi. Kontes'in dostları ona Borda adında epey sevimli genç bir piskoposluk meclisi üyesini anımsattılar; bu delikanlı, zamanında, çok aşağılık biçimde, Kontes'in gönlünü çelmeye çalışmıştı; başarıya ulaşamayınca, Kontes'in Limercati'ye duyduğu yakın dostluğu General Pietranera'ya çıtlatmış, bunun üzerine alçağın biri olarak çevreden uzaklaştırılmıştı. Bu genç piskopos şimdi her akşam Baron Binder'in eşiyle tarot oynuyordu, dolayısıyla kocasının da yakın dostuydu. Kontes müthiş zor bir işi üstlenip bu rahibi görmeye karar verdi ve ertesi sabah erkenden, adam evden çıkmadan kapısına dayandı.

Rahibin biricik uşağı Kontes Pietranera'nın geldiğini haber verdiğinde, adamın heyecandan soluğu kesildi; oldukça sade olan kıyafetinin dağınıklığını düzeltmeye bile çalışmadı.

— Hemen alın içeri, sonra çekilin, dedi bitkin bir sesle. Kontes içeri girdi; Borda ayaklarına kapandı.

— Talihsiz bir çılgın ancak bu konumda dinleyebilir emirlerinizi, dedi, o sabah gizlenmek üzere kısmen değiştirdiği kılığıyla karşı konulamaz güzelliğe sahip Kontes'e. Fabrizio'nun sürgün edilmesinin verdiği derin acı ve kendisine ihanet etmiş birinin evine gelebilmek için harcadığı çaba bakışlarına inanılmaz bir parlaklık kazandırmıştı.

— Emirlerinizi işte bu konumda dinlemek istiyorum, diye bağırdı piskopos, çünkü benden bir hizmet isteyeceğiniz açık, yoksa şu talihsSevda ve kıskançlıkla aklını kaçırmış bu çılgın; gönlünüzü kazanamayacağını anlayınca, aşağılık biri gibi davranmıştı size.

İçtendi bu sözler, piskoposluk meclisi üyesi şimdi büyük bir güce kavuştuğu için çok da güzeldi. Kontes öyle duygulandı ki, gözleri yaşardı; gelirken aşağılanma, korku kaplamıştı yüreğini, ama işte, bir anda bunların yerini acıma, biraz da umut alıyordu. Çok umutsuz bir durumdan, göz açıp kapayıncaya dek, neredeyse mutluluğa geçiyordu.

— Öp elimi, dedi rahibe elini uzatarak, kalk ayağa.[20] Yeğenim Fabrizio için bir iyilik istemeye geldim senden. Eski bir dosta anlatılabilir haliyle, işin aslı şu: On altı yaşında üzerinde durmaya değmez bir çılgınlık yaptı; Como Gölü kıyısındaki Grianta şatosundaydık. Bir akşam, saat yedide, İmparator'un, bir tekneyle Golfe-Juan'a çıktığını öğrendik. Fabrizio, ertesi sabah, dostlarından birinin, Vasi adındaki barometre satıcısının pasaportunu alarak Fransa'ya hareket etti. Barometre satıcısına hiç benzemediğinden, Fransa'da on fersah gitmemişti ki, temiz yüzü sebebiyle tutuklandı; kötü bir Fransızcayla anlatılan hayranlık duyguları kuşku uyandırıyordu. Bir süre sonra kaçtı, Cenevre'ye ulaşabildi; Lugano'ya onunla buluşmaya...

— Cenevre'ye demek istiyorsunuz sanırım, dedi piskopos gülümseyerek.

Kontes hikâyeyi tamamladı.

— Bir insanın elinden gelebilecek her şeyi yapacağım, diye karşılık verdi piskopos heyecanla; bütün içtenliğimle emrinizdeyim. Gerekirse, tedbirsiz işler bile yapabilirim, diye ekledi. Şu yoksul oturma odasının gökten inmiş melekten yoksun kalacağı, ömrümün en önemli dönüm noktası olan şu anda ne yapmam gerektiğini söyleyin hemen.

— Baron Binder'e gidip Fabrizio'yu doğduğu günden beri sevdiğinizi, bize geldiğiniz dönemde bu oğlanın doğumunu gördüğünüzü söyleyin ve size duyduğu dostluk adına, Fabrizio'nun, İsviçre'ye geçmeden önce, sıkı gözetim altında

20 İtalya'da birine sen diye seslenmenin, temiz ve açık bir dostluğun yanında daha yumuşak bir duyguyu da yansıttığını belirtmek gerekir. (y.n.)

tuttuğu liberallerden herhangi biriyle görüşüp görüşmediğini öğrenmek üzere elindeki bütün casusları görevlendirmesi için yalvarın ona. Baron'a biraz doğru bilgi verilirse, bunun yalnızca gerçek bir gençlik şaşkınlığı olduğunu görecektir. Dugnani Sarayı'ndaki güzel dairemde Napolyon'un kazandığı savaşların oymabaskılarının bulunduğunu biliyorsunuz. Bu resimlerin altındaki yazıları okuyarak öğrendi yeğenim okumayı. Zavallı eşim, o daha beş yaşındayken anlatıyordu ona bu savaşları; kocamın miğferini kafasına geçiriyorduk, çocukcağız uzun kılıcını yerlerde sürüyordu. Ve sonra, günün birinde, kocamın ulu Tanrı'sının, İmparator'un Fransa'ya döndüğünü öğrendi; şaşkın gibi, ona katılmak istedi ama başaramadı. Sizin Baron'a, böyle anlık çılgınlığa ne ceza verileceğini sorun.

— Tüh, diye bağırdı piskopos, az kalsın unutuyordum, şimdi lütfettiğiniz bağışlanmayı az da olsa hak ettiğimi göreceksiniz. Bakın, dedi masa üstündeki kâğıtları karıştırarak, o *coltorto*'nun[21] ihbarı bu, altındaki imza *Ascanio Valserra del DONGO,* olayı başlatan bu mektup; dün akşam emniyet bürosundan aldım onu, locanıza sürekli gelen birini bulma umuduyla Scala'ya gittim, bunu size onun aracılığıyla ulaştıracaktım. Bu belgenin bir kopyası çoktan Viyana'da. Savaşmamız gereken asıl düşman bu.

Piskopos ihbar mektubunu Kontes'le birlikte okudu ve o gün, güvenilir birine bunun kopyasını çıkartmayı kararlaştırdılar. Böylece Kontes Dongo konağına yüreği sevinçten pır pır ederek döndü.

— Şu eski *namussuz*'dan daha ince adam bulunmaz, dedi Markiz'e; bu akşam Scala'da, tiyatronun saatiyle on kırk beşte locamızdaki herkesi göndereceğiz, mumları söndüreceğiz, kapıyı kapatacağız, saat on birde piskopos neler yapabildiğini anlatmaya gelecek. Onu en az tehlikeye atacak yol olarak bunu bulabildik.

21 İkiyüzlü. (ç.n.)

Piskopos çok zeki bir adamdı; buluşmaya geç kalmamaya dikkat etti ve kendini beğenmişliğin bütün duygulara egemen olmadığı bu ülkede bulunması hiç de zor olmayan bir iyilikseverlik ve açıkyüreklilik gösterdi. Kocası General Pietranera'ya gidip Kontes'ten söz etmesi ömrünün en büyük pişmanlıklarından biriydi ve şimdi bunu telafi etmenin bir yolunu buluyordu.

O sabah, Kontes evinden ayrıldıktan sonra, "İşte bu sefer de yeğeniyle aşk yaşıyor," demişti kendi kendine, çünkü yaraları kapanmamıştı daha. Onun gibi kendini beğenmiş bir kadın, ayağıma geldi! O zavallı Pietranera'nın ölümünden sonra, eski sevgilisi Albay Scotti tarafından son derece güzel aktarılan, pek ince hizmet önerimi tiksinerek geri çevirmişti. "Şu güzel Bayan Pietranera 1500 liretle yaşayacak ha!" diye ekliyordu piskopos odada büyük kuvvetli adımlarla dolanırken. "Sonra kalkıp Grianta şatosuna, o iğrenç *secatore*'yle[22] Dongo markisiyle yaşamaya gidecek! Her şey aydınlandı şimdi! Doğrusu, şu genç Fabrizio çok çekici bir oğlan, uzun boylu, yakışıklı, yüzü de hep gülüyor... Üstüne üstlük, bakışlarında tatlı bir şehvet var... Tam ressam Correggio için yaratılmış bir yüz," diye ekliyordu piskopos acı acı.

"Aradaki yaş farkına gelince... o kadar da büyük değil... Fabrizio Fransızların ülkeye girişinden sonra, 98'e doğru doğdu sanırım; Kontes de olsa olsa yirmi yedi yirmi sekiz yaşındadır ve ondan daha güzeli, daha hayranlık vericisi bulunamaz; güzeli bol bu ülkede, hepsini gölgede bırakıyor; Pietranera, Marini'den, Gherardi'den, Ruga'dan, Aresi'den çok daha güzel... Delikanlı Napolyon'a katılmaya karar verdiğinde, o güzel Como Gölü'nün kıyısında bütün gözlerden uzak, mutlu yaşıyorlardı... Hâlâ soylu ruhlar var İtalya'da! Hem de ne yapılırsa yapılsın! Hey gidi sevgili ülke hey!.. Yoo, hayır," diye sürdürüyordu kıskançlıktan cayır cayır yanan adam, "yoksa her gün, her yemekte, Dongo markisinin

22 Soysuz. (ç.n.)

o korkunç yüzünü, ayrıca babasından beter olacak *Markezino Ascanio*'nun mumyayı andıran iğrenç suratını görüp midesi bulanarak taşrada bitkisel yaşam sürmesini açıklamanın başka yolu yok!.. Pekâlâ, elimden geldiğince hizmet ederim ona. Böylece, hiç değilse, dürbünümle görmekten kurtulurum."

Piskoposluk meclisi üyesi Borda, hanımlara olayı açıkça anlattı. Aslında Binder, bekledikleri gibi, kendilerine son derece iyi niyetli yaklaşmış; Fabrizio'nun Viyana'dan gelecek emirlerden önce sıvışmasına bayağı sevinmiş; Binder hiçbir kararı kendi başına alamazmış, bütün öbür işler gibi bunun için de emir bekliyormuş; Viyana'ya her gün bütün bilgilerin kopyasını yolluyor, sonra bekliyormuş.

Fabrizio'nun Romagnano'daki sürgünü sırasında şunları yapması lazımmış:

1. Her gün aksatmadan ayine gitmeli, krallığa yürekten bağlı, akıllı bir rahibe günah çıkarmalı ve günah çıkarma hücresinde ona yalnız lehine kullanılabilecek duygularını anlatmalı.

2. Zeki görünen hiç kimseyle görüşmemeli, ayrıca, her fırsatta yasaklanan ayaklanmalardan hep tiksintiyle söz etmeli.

3. Hiçbir kahvede gözükmemeli; Torino ve Milano'da yayımlanan resmî gazeteler dışında gazete okumamalı; genel olarak, okumaktan tiksinmeli, kitap okumamalı, Walter Scott'un romanları dışında, 1720'den sonra basılmış hiçbir kitabı eline almamalı.

4. Son olarak, diye ekledi piskopos biraz hınzırca, oradaki güzel ve elbette soylu hanımlardan birine açıkça ilgi göstermeli ki, bu onun karanlık, yeniyetme bir suikastçı olmadığını kanıtlayacaktır.

Kontes'le Markiz uyumadan önce Fabrizio'ya bitmek bilmez iki mektup yazıp Borda'nın verdiği öğütleri tatlı bir kaygıyla aktardılar.

Oysa Fabrizio'nun aklının köşesinden geçmiyordu komplo kurmak. O, Napolyon'u seviyordu, soylu bir insan olduğu için mutluluğu herkesten fazla hak ettiğine inanıyor, burjuvaları da gülünç buluyordu. Okuldan ayrılalı beri tek kitap açmamış, okulda da yalnızca Cizvitlerin onayladığı kitapları okumuştu. Romagnano'nın biraz dışında, ünlü mimar Sanmicheli'nin başyapıtlarından birine, göz kamaştırıcı bir konağa yerleşti; ama konakta otuz yıldır kimse oturmadığından bütün odalar akıyor, hiçbir pencere kapanmıyordu. Komisyoncunun atlarına el koydu, bütün gün hiç durmadan ata biniyor; kimseyle konuşmuyor, düşünüyordu. *Ultra*[23] bir aileden sevgili edinme öğüdü çok hoşuna gitti, hemen gereğini yaptı. Günah çıkarmak üzere, (Spielberg'inki gibi)[24] piskopos olmak isteyen, dümenci bir rahip seçti; ancak, olağanüstü bulduğu *Le Constitutionnel* adlı gazeteyi okumak üzere üç fersah yürüyor, kimsenin tanımayacağını umduğu gizemli bir kılığa giriyordu. "Alfieri ve Dante kadar güzel bu!" diye bağırıyordu çoğu kez. Fabrizio, oynaşından çok atı ve gazetesiyle ilgilenen Fransız gençlerine benziyordu. Ancak bu çocuksu, sağlam ruhta henüz *başkalarını taklit etmeye* yer yoktu; Romagnano'daki ensesi kalın burjuvalardan dost edinmedi; yalınlığını burnu büyüklük sayıyorlardı; kişiliği konusunda kimse bir şey söyleyemiyordu. *O, ağabey olmadığına üzülen bir küçük kardeş*, dedi rahip.

23 Aşırı kralcı. (ç.n.)

24 Bunun için, Tacitus gibi tarihe geçecek olan Andryane'nin masal kadar eğlenceli sıradışı anılarına bakın. (y.n.)

VI. Bölüm

Piskopos Borda'nın boş yere kıskançlık duymadığını itiraf etmeliyiz; Fabrizio, Fransa'dan döndükten sonra, eskiden tanıdığı yakışıklı bir yabancı gibi gözükmüştü Kontes Pietranera'nın gözüne. Oğlan sevgiden söz etse, hemen sevebilirdi onu; hem görünüşüne hem davranışına tutkulu, bir bakıma sınırsız bir hayranlık duymuyor muydu zaten? Ama Fabrizio gönül borcunu yansıtan öyle temiz bir coşku ve dostlukla öpüyordu ki onu, oğul sevgisine benzeyen bu dostlukta başka bir duygu arasa kendinden nefret ederdi. "Aslında," diyordu içinden, "beni birkaç yıl önce Prens Eugène'in sarayında tanımış olan dostlarım görse, yine güzel, hatta genç bulabilirler, ama onun gözünde saygıdeğer bir hanımım... ve kendimi beğenmeden söylemek gerekirse, yaşlı bir kadınım artık." Kontes, yaşamının bu evresi konusunda yanılsama içindeydi, ama bu bayağı kadınlardaki gibi de değildi. "Zaten Fabrizio'nun yaşında," diye ekliyordu, "zamanın yarattığı çöküntüler biraz abartılır; yaşı ilerlemiş bir erkek olsaydı..."

Oturma odasında dolanan Kontes bir aynanın karşısında durdu, gülümsedi. Bu arada, sıradışı bir insanın, ciddi biçimde, birkaç aydır Bayan Pietranera'nın kalbini fethetmeye çalıştığını belirtelim. Fabrizio'nun Fransa'ya hareket etmesinden az sonra, kendi kendine bütünüyle itiraf etmese de,

aklı Fabrizio ile meşgul olmaya başlayan Kontes müthiş bir melankoliye kapılmıştı. Bütün yaptıkları gözüne tatsız, bir bakıma yavan geliyordu; içinden, İtalya halklarının gönlünü kazanmak isteyen Napolyon'un Fabrizio'yu yaverliğine getireceğini söylüyordu.

— Benim için yok artık o! diye bağırıyordu ağlayarak, bir daha yüzünü göremem; mektup yazar belki, ama ne anlamım kalacak on yıl sonra onun gözünde?

Bu duygular içinde, bir gün Milano'ya gitti; orada Napolyon hakkında daha dolaysız haberler almayı umuyordu, ayrıca, belki Fabrizio hakkında da bir şeyler öğrenirdi. Açıkça dile getirmese bile, olduğu yerde duramayan bu insan, köydeki tekdüze yaşamdan sıkılmaya başlamıştı. "Yaşamak değil ki bu," diyordu içinden, "ölümü geciktirmek." Her gün aynı *pudralı* kafaları, kardeşini, yeğeni Ascanio'yu, onların oda uşaklarını görmek! Fabrizio olmadan gölde gezinmek neye yarardı? Biricik avuntusu, Markiz'le dost olmaktı. Ancak, Fabrizio'nun, kendisinden yaşça büyük, yaşamdan umudunu kesmiş annesiyle kurduğu yakın dostluk da artık pek çekici gelmiyordu ona.

Bayan Pietranera böyle garip bir durumdaydı işte; Fabrizio'nun gidişinden sonra, gelecekten pek umudu kalmamıştı; yüreğinin avutulmaya, yeniliğe gereksinmesi vardı. Milano'ya gelince, o günlerin gözdesi operaya tutuldu; Scala'ya, eski dostu General Scotti'nin locasına kapanıp saatlerce tek başına oturuyordu. Napolyon ve ordusu hakkında haber almak üzere buluştuğu adamlar ona bayağı ve kaba geliyordu. Eve dönünce, sabahın üçüne dek piyanosunda bir şeyler çalıyordu. Bir akşam Scala'da, Fransa haberlerini sormaya gittiği hanım arkadaşlarından birinin locasında Parmalı Bakan Kont Mosca'yla tanıştırdılar onu. Sevimli bir insandı, Fransa'dan ve Napolyon'dan, yüreğine yeni korku ya da umutlar salacak biçimde söz etti. Ertesi gün de gitti o locaya. O akıllı adam da geldi, gösteri boyunca, keyif

alarak konuştu onunla. Fabrizio gideli beri, böylesine canlı bir akşam geçirmemişti. Onu eğlendiren adam, Rovere Sorezana Kontu Mosca, o sırada, Milano'daki liberallerin zalimlik dedikleri sert uygulamalarıyla ünlü Parma Prensi IV. Ernesto'nun savaş, iç işleri ve maliye bakanıydı. Kırk kırk beş yaşlarındaydı; yüz hatları belirgindi, kendini beğenmiş değildi, kendisini sevimli kılan yalın ve neşeli bir havası vardı; Prens, onu garip bir istekle, güvenilir siyasal duyguları olduğunun kanıtı olsun diye pudralı peruka takmaya zorlamasa, çok daha yakışıklı bir adam olacaktı. İtalya'da insanların gururlarını incitmekten kimse korkmadığından hemen senlibenli olunur, en özel şeyler paylaşılır. Bundan kurtulmanın yolu, incindiğin zaman görüşmemektir.

— Neden böyle pudra sürüyorsunuz Kont? dedi Bayan Pietranera daha üçüncü görüşmelerinde. Sizin gibi sevimli, henüz genç, bizimle birlikte İspanya'da savaşmış bir insanın saçında pudra!

— Çünkü İspanya'da hiçbir şey çalmadım ve şu an hayatımı kazanmam gerekiyor. Zafer beni çılgına çevirmişti; başımızdaki Fransız General Gouvion-Saint-Cyr'in övgü dolu bir sözü benim için her şey demekti. Napolyon devrildiğinde, henüz onun hizmetinde bile kendi cebimden yerken, hayal âleminde gezinen babam general olacağımı sanıyordu ve Parma'da bir konak yaptırıyordu bana. Nihayet 1813'te, elimde kala kala, bitirilmesi gereken bir konakla emekli aylığı kaldı.

— Emekli aylığı. Kocamınki gibi 3500 liret mi?

— Kont Pietranera tümen komutanıydı. Benim gibi zavallı bir bölük komutanının aylığı 800 lirettir, üstelik onu da ancak maliye bakanı olduktan sonra almaya başladım.

Yanlarında, locanın katı liberal fikirleri olan sahibesi dışında kimse olmadığından, sorguya çekilen Kont Mosca, Parma'daki hayatından söz etmeye devam etti.

İspanya'da, General Saint-Cyr'in komutasında, nişan kazanmak ve biraz ünlü olmak için tüfek kurşunlarına meydan

okuyordum, bugünse, yüksek bir sosyal statü elde etmek, birkaç bin liret alabilmek için soytarı gibi giyiniyorum. Bu satranç oyununa girdikten sonra, üstlerimin küstahlığı karşısında, en yüksek yerlerden birine gelmek istedim; geldim de. Ama artık en mutlu günlerim Milano'ya gelebildiğim ender günler; bana öyle geliyor ki, İtalyan ordunuzun ruhu ancak burada yaşıyor.

Onca korku salan bir prensin bakanının konuşmasındaki bu içtenlik, bu *disinvoltura*[25] Kontes'i meraklandırdı; bakan olarak kendini son derece önemseyen bir bilgiçle karşılaşacağını sanmıştı, oysa bulunduğu yerin ciddiyetinden utanan bir insan görüyordu. Mosca ona Fransa'dan gelecek bütün yeni haberleri ulaştırma sözü verdi. Waterloo Savaşı'ndan önceki ay boyunca, Milano'da bu konuda konuşmak büyük patavatsızlıktı. İtalya var ya da yok olma sorunuyla burun burunaydı; Milano'da herkes umut ya da korku içindeydi. Bu genel karışıklık içinde Kontes, herkesin kıskançlıkla baktığı bir koltuktan böylesine rahat söz edebilen, aynı zamanda biricik haber kaynağı olan bu adam hakkında daha detaylı bilgiler edinmek istedi.

Bayan Pietranera'ya bu konuda çok ilginç ve garip şeyler aktarıldı. Mosca Kontu Rovere Sorezana'nın başbakan olmak üzere olduğu ve Parma'nın mutlak hâkimi, üstelik Avrupa'nın en varlıklı prenslerinden biri olan IV. Ranuccio Ernesto'nun herkesçe bilinen gözdesi olduğu söylendi ona. Kont biraz daha ciddi bir tavır takınmaya razı olsaymış, çoktan başbakanlığa gelirmiş; Prens'in onu bu konuda sık sık uyardığı söyleniyordu.

— İşlerini gayet iyi yürütüyorsam Prens hazretleri karşısındaki davranışlarımın ne önemi var, diye karşılık veriyordu Kont.

"Ama bu gözde adam öyle dikensiz gül bahçesinde yaşamıyor," deniyordu. Hiç kuşkusuz aklı başında, duyarlı bir

25 Umursamazlık. (ç.n.)

adam olan, ama böyle mutlak bir güçle tahta çıktıktan sonra epey afallayan, hani neredeyse yaşlı bir kadın kadar kuşkucu kesilen bir hükümdara yaranması gerekiyor.

IV. Ernesto sadece savaşta yiğit bir insandı. Savaş alanında, yiğit bir general olarak, bir birliği defalarca hücuma kaldırırken görmüşlerdi, ama babası III. Ernesto'nun ölümünden sonra, büyük bir talihsizlik sonucu tahta çıkıp sınırsız güce kavuşunca, liberallere ve de özgürlüğe karşı amansızca düşman kesilmişti. Kısa bir süre sonra, kendisinden nefret edildiğine inanmaya başladı; en sonunda da, küplere bindiği bir anda, bir anlamda bakanı olan Rassi adında bir sefilin öğüdüne uyup belki de pek az suçu olan iki liberali astırdı.

Ve o uğursuz andan sonra Prens'in yaşamı değişti; çok garip kuşkulara kapılan ıstırap dolu bir adam olup çıktı. Daha elli yaşında olduğu halde, jakobenlerden, Paris'teki merkez komiteden söz ederken, deyim yerindeyse yüzü, seksen yaşındaki yaşlı bir adamı andırıyor, çocukluğun o hayali korkuların kapılıyordu. Gözdesi Başsavcı (ya da büyük yargıç) Rassi yalnız efendisinin korkuları sayesinde etkili olabiliyor, gözden düştüğünü sandığı an, hemen çok daha karanlık, yeni bir hayal ortaya atıyordu. Yirmi otuz patavatsız yurttaş *Le Constitutionnel* gazetesini okumak üzere bir araya mı geldi, Rassi onları ifşa ediyor ve bütün Lombardiyalıların en büyük korkusu, ünlü Parma kalesine hapsediyordu hepsini. Bu kale çok yüksektir, yüz seksen ayak olduğu söylenir, o uçsuz bucaksız ovada ta uzaklardan görülür; hakkında ürkütücü şeyler anlatılan bu zindanın dış görünüşü, saldığı korkuyla, onu Milano'dan Bologna'ya uzanan ovanın hükümdarı yapar.

— İnanır mısınız? diyordu yolculardan biri Kontes'e, IV. Ernesto, geceleri, çeyrek saatte bir hep bir ağızdan aynı cümleyi haykıran seksen muhafızın koruduğu sarayındaki yatak odasında tir tir titrer. Bütün kapılar on anahtarla kilitlidir, alt üst bütün odalar asker doludur, jakobenler ödünü koparır.

Yerdeki parkelerden biri gıcırdasa, hemen tabancaya sarılır, yatağının altına bir liberalin gizlendiğine inanır. O anda şatodaki bütün çıngıraklar çaldığında, emir subaylarından biri hemen Kont Mosca'yı uyandırır. Şatoya koşan Emniyet Bakanı komployu inkâr etmeye kalkışmaz, tersine doğrular; tepeden tırnağa silah kuşanıp Prens'le birlikte dairenin her köşesini dolaşır, yatakların altına bakar, sizin anlayacağınız, yaşlı kadınlara özgü bir sürü gülünç işe girişir. Bütün bu önlemler, ancak yüz yüze bir çarpışmada adam öldürdüğü mutlu savaş günlerinde, Prens'e de çok aşağılayıcı gelebilirdi. İnce ruhlu bir adam olan Kont Mosca, bu önlemlerden utanır; yerine getirirken gülünç bulur onları, ama Prens'in ona duyduğu sınırsız güven, efendisini utandırmamak için olanca hünerini göstermesindendir. Parma'da Mosca'nın, Emniyet Bakanı olarak, odadaki bütün eşyanın altına, hatta kontrbas kutularının içine bile bakılması için ısrar ettiği söylenir. Prens'in kendisi karşı çıkar buna, Bakan'ın titizliğiyle alay eder. "İyi ama, şöyle düşünün," diye karşılık verir Mosca, "kendimizi öldürtürsek jakobenler hakkımızda ne alaycı şarkılar uydururlar. Burada yalnız canımızı değil, onurumuzu da koruyoruz." Ama galiba Prens bu söze tam olarak kanmazmış, çünkü kentte biri önceki gecenin şatoda uykusuz geçirildiğini söylemeye kalktı mı, Başyargıç Rassi bu münasebetsiz arkadaşı doğruca kaleye gönderirdi ve o yüksek ve Parma'da yakıştırılan adla, *havadar* kaleye kapatılan hükümlünün hatırlanabilmesi için artık bir mucize gerekirdi. Prens, asker olduğu ve İspanya'da düşürüldüğü pusulardan, elinde tabancasıyla, defalarca kurtulabildiği için Kont Mosca'yı, çok daha fırıldak ve alçak bir adam olan Rassi'ye yeğlerdi. Kaledeki zavallı mahkûmlar çok sıkı bir gizlilikle hapsedilirler ve haklarında türlü türlü hikâye anlatılır. Liberaller, Rassi'nin icat ettiği bir yöntemle, kaledeki zindancılar ve günah çıkartan rahiplerin hükümlüleri, hemen her ay içlerinden birinin ölüme götürüldüğüne inandır-

makla görevlendirildiklerini iddia ederler. O gün, zindanda yatanların seksen ayak yüksekliğindeki kulenin tepesindeki platforma çıkma izinleri vardır, oradan, ölüme götürülen zavallı kılığına girmiş bir casusa eşlik eden alayın geçişini izlerler. Aynı sahicilikteki bu ve benzeri hikâyeler çok ilgilendiriyordu Bayan Pietranera'yı ertesi gün, içten içe alay ettiği Kont Mosca'ya hikâyelerin detaylarını soruyordu. Kont'u eğlenceli bir insan sayıyor, "Farkında değilsiniz fakat gerçek bir canavarsınız, biliyor musunuz," diye sürdürüyordu Kontes. Kont bir gün, kaldığı hana dönerken "Şu Kontes Pietranera epey sevimli bir hanım elbette," dedi kendi kendine; "ayrıca akşamı onun locasında geçirmişsem, Parma'da anısı yüreğimi dağlayan kimi şeyleri de unutabiliyorum." Bu bakan, o umursamaz havasına, gösterişli davranışlarına karşın, *Fransız* ruhlu değildi; çektiği acıları *unutmayı* bilmiyordu. Başucunda bir diken varsa, onu kırmak, titreyen ellerini batıra batıra aşındırmak zorundaydı. İtalyancadan çevrilmiş bu cümle için özür dilerim. Bunu keşfetmesinin ertesi günü Kont, Milano'da onu bekleyen işlere karşın, günün bitmek bilmediğini fark etti; yerinde duramıyordu; arabasına koşulmuş atları epey yordu. Saat altıya doğru, *Corso*'ya[26] gitmek üzere atına atladı; orada Bayan Pietranera'ya rastlamayı umuyordu; göremeyince, Scala Tiyatrosu'nun sekizde açıldığını anımsadı; içeri girdi, o koca salonda hepi topu on kişi vardı. Orada olmaktan biraz utandı. "Kırk beş yaşında bir asteğmenin bile yüzünü kızartacak çılgınlıklara kalkışmak olacak şey mi?" dedi kendi kendine. Neyse ki kimse bunlardan kuşkulanmıyordu. Hemen kaçıverdi oradan, Scala Tiyatrosu'nu çevreleyen güzel sokaklarda, vakit geçsin diye gezinmeye başladı. Bu sokaklardaki kahveler, o saatte müşterilerle dolup taşar; kahvelerin önünde, iskemlelere kurulmuş meraklılar dondurmalarını yerken gelip geçeni çekiştirirler. Böyle bir aşağı bir yukarı gezinen Kont da dikkat

26 Çarşı, gezinti yeri. (y.n.)

çekmişti. Dolayısıyla, az sonra insanların kendisini tanıması ve yanına gelmeleri bayağı hoşuna gitti. Kolay terslenemeyecek bu münasebetsizlerden üçü dördü, bu kadar güçlü bir bakanla konuşma fırsatını kaçırmadı. İçlerinden ikisi ona dilekçe verdi; üçünsüyse, siyasal tutumu konusunda bol bol öğüt vermekle yetindi.

"İnsan bu kadar akıllıysa," gözüne uyku girmez, dedi kendi kendine; "bu kadar güçlü olunca, çıkıp rahatça dolaşamaz." Yeniden tiyatroya girdi, üçüncü sıradan bir loca kiralamayı düşündü; buradan, kimseye görünmeden, Kontes'in geleceğini umduğu ikinci sıradaki locayı tepeden görebilirdi. Bu sevdalıya hiç de uzun gelmedi o iki saat; görülmeyeceğine emin, rahatça yapabilecekti çılgınlığını. "Yaşlılık, her şeyden önce, böyle tatlı çocukluklar yapamamak değil mi?" diyordu kendi kendine.

Sonunda Kontes gözüktü. Dürbünü elinde, heyecanla ona bakıyordu. "Genç, pırlanta gibi, kuş kadar hafif," diyordu içinden, "yirmi beşinde bile değil. Güzelliği çekiciliğinin en son halkası. Nerede bulursun böylesine içten, *böylesine aldırmaz tavırlarıyla,* yaşadığı anın izlenimlerine kendisini bütünüyle kaptıran, sürekli yeni bir şeyin ardına takılıp götürülmeyi bekleyen birini? Kont Nani'nin o çılgınlıkları neden yaptığını çok kolay anlıyorum."

Kont, gözünün önündeki mutluluğu ele geçirme umuduyla, çılgın gibi davranmak için kusursuz gerekçeler buluyordu kendine. Ama maalesef ki, iç dünyasını işgal eden, onu kedere boğan hatıralar yaşını anımsattığında tatmin edici bir neden bulamıyordu. "Korkudan aklını kaçırmış düzenbaz bir adam bana rahat bir yaşam sağlıyor, yığınla para kazandırıyor; ama yarın işten atsa, yaşlı ve yoksul bir adam, yani dünyada en çok küçümsenen insan olarak ortada kalırım; böylece Kontes'e önerilecek çok hoş bir koca olurdum doğrusu!" Pek karanlıktı bu düşünceler, onları bırakıp Bayan Pietranera'ya döndü; gözlerini ondan alamıyor ve onu daha

iyi düşünebilmek için locasına inmiyordu. "Bana dediklerine göre, kocasını öldüren adamı kılıçla delik deşik etmeyi ya da hançerletmeyi aklından bile geçirmek istemeyen o aptal Limercati'ye oyun oynamak için yanına almış Nani'yi. Ben olsam, onun için yirmi kez çarpışırdım," dedi Kont heyecanla. Her defasında tiyatronun saatine bakıyordu. Tiyatronun siyah arka fonunda parıldayan rakamlarıyla saat her beş dakikada bir, dostun locasında geçirebilecek süre konusunda seyircileri uyarıyordu. İçinden "Onunla bu kadar kısa önce tanışmış biri olarak, locasında ancak yarım saat geçirebilirim," diyordu; "daha fazla kalırsam, milletin dikkatini üzerime çekerim bu yaşta, hele şu lanet pudralı saçlarım sayesinde, şu Kötülük Habercisi[27] kadar merak uyandırırım herhalde." Derken bir şey geldi aklına. "Ya Kontes kalkıp birini görmeye giderse, kendimi o hazdan yoksun bırakmanın ödülünü çok iyi alırım doğrusu." Kontes'i gördüğü locaya inmek üzere kalktı; ama ansızın, içinde bunun için en küçük bir isteğin kalmadığını fark etti. Merdivende durup "Aman ne güzel," diye söylendi gülerek; "utangaçlığın ta kendisi bu! Yirmi beş yıldır başıma böyle bir iş gelmemişti!"

Bir bakıma kendini zorlayarak girdi locaya; gülünç herhangi bir olay konusunda şaka yapmaya ya da rahat gözükmeye kalkışmadı; utangaç olma yürekliliğini gösterdi, heyecanını gülünç duruma düşmeden gösterebilmek için aklını kullandı. "Böyle pudralı saçlarla utangaç ha! Hem de, pudra olmasa kırları ortaya çıkacak saçlarla! İyi ama durum bu, dolayısıyla ancak abartırsam ya da bununla bir muzaffer gibi böbürlenirsem gülünçleşir." Zaten Grianta şatosunda kardeşinin, yeğeninin ve mahalledeki birkaç gerici adamın pudralı kafalarından bıkmış olan Kontes, yeni hayranının saçıyla uğraşmayı aklına getirmemişti bile.

Mosca locasına geldiğinde, Kontes kahkaha atmamak için kendisine engel olmaya başarmış, kendisine getirdi-

27 Cassandra. (y.n.)

ği Fransa'yla ilgili özel haberlere çevirmişti bütün dikkatini; Kont bunları uyduruyordu kuşkusuz. Kontes o akşam, onunla haberler üzerinde konuşurken, güzel, iyilik dolu bakışını fark etti.

— Parma'da, kölelerinizin arasındayken böyle dostane bir ifadeyle gezinmiyorsunuzdur umarım, dedi Kontes, herhalde böyle bir bakış her şeyi berbat ederdi, onlarda asılmama umudu uyandırırdı.

İtalya'nın en önemli diplomatı sayılan bu adamda zerre kadar bile kendini beğenmişlik olmaması pek garip geldi Kontes'e; dahası, çekici buldu onu. Ayrıca, Mosca'nın güzel ve ateşli konuşması kadar, bir akşamlığına dikkatli bir dinleyici rolünü üstlenmeye karar vermiş olması da onu hiç şaşırtmadı.

Büyük ve tehlikeli bir adımdı bu; Parma'da can yakacak kadınlarla karşılaşmayan Bakan açısından büyük talihti bu, Kontes, Grianta'dan birkaç gün önce gelmişti; ruhu kır yaşamının verdiği sıkıntıyla hâlâ kaskatıydı. Neşelenmek, gülmek nasıldır unutmuş gibiydi ve bu ışıltılı, ince ve pırıltılı yaşam tarzı Kontes'in gözünde yeni bir renge bürünmüş ve kutsallaşmıştı; hiçbir şeyle alay etmeye hazır değildi, kırk beş yaşında, utangaç bir âşıkla bile. Bir hafta sonra olsa, Kont'un bu pervasız cüreti başka türlü karşılanırdı.

Scala'da, bu küçük loca ziyaretleri genellikle yirmi dakika kadar tutulur, ama Kont, bütün akşamı Bayan Pietranera'yla buluşma mutluluğuna erdiği locada geçirdi. "Bu kadın bana bütün gençlik çılgınlıklarını yaptırıyor," diyordu içinden. Ama tehlikenin de farkındaydı. "Kırk fersah ötede yaşayan muktedir bir marki oluşum bu sersemliğimi bağışlatır mı acaba? Öyle sıkılıyorum ki Parma'da!" Buna karşın, on beş dakikada bir, kalkıp gitmeye niyetleniyordu.

— Şunu itiraf edeyim ki hanımefendi, dedi Kontes'e gülerek, Parma'da sıkıntıdan ölüyorum, dolayısıyla bu geliş gidişlerde karşılaştığım hazzın tadını çıkarmak hakkım değil

midir? Onun için, ötesini düşünmeden, bir akşamlık, yanınızda sevdalı gibi davranmama izin verin. Yazık ki, birkaç gün sonra, bana bütün yürek acılarını, hatta görgü kurallarını unutturan bu locadan uzakta olacağım.

Kont Mosca, Scala'daki locaya kurallara aykırı olarak yaptığı bu ziyaretten bir hafta sonra, anlatması sıkıcı olabilecek bir dizi küçük olay yüzünden, aşkından deliye dönmüş durumdaydı, Kontes de aradaki yaş farkının o kadar önemli olmadığını düşünmeye başlamıştı, zaten herkes sevimli buluyordu bu adamı. Kafalarda bu düşünceler dolaşırken, bir haberci Mosca'yı Parma'ya çağırdı. Prens tek başına korkuyormuş. Kontes de Grianta'ya döndü; hayalgücü artık bu güzelim yöreyi süsleyemiyordu, burası ona iyice ıssız göründü. "Bağlandım mı bu adama?" dedi kendi kendine. Mosca mektup yazdı, büyüleyici sözcük oyunları yoktu bu mektuplarda, sevilen varlığın yokluğu düşünce pınarını kurutmuştu; mektupları eğlendiriyordu ama Kontes'i, iyi niyetle yorumlanan bir oyunla, mektup getirene para ödemeyi sevmeyen Dongo markisinin ileri geri konuşmasından kurtulmak üzere, yazdıklarını Como'dan, Lecco'dan, Varese'den ya da gölün kıyısındaki öbür küçük kentlerden postalamak üzere kuryeler gönderiyordu. Gönderilen ulakların yanıt getirmesini sağlayacak bir yoldu bu; amacına da ulaştı.

Kısa süre sonra, posta günleri Kontes için olaya dönüştü; bu kuryeler, kendisi kadar yengesini de eğlendiren çiçekler, yemişler küçük, değersiz armağanlar getiriyordu. Kont'un anısı, büyük güce ait fikirlerine karışıyordu; Kontes, Kont hakkında söylenenleri merak etmeye başlamıştı, liberaller bile yeteneklerine saygı duyuyordu.

Kont'un kötü şöhretinin başlıca nedeni, sarayda *ultra* partinin lideri sayılmasıydı; liberal partinin başındaysa, her türlü dolabı çevirebilecek, dahası başarabilecek bir kadın, fazlasıyla zengin Markiz Raversi vardı. Prens, yönetimde et-

kili olmayan bu iki kesimi de hayal kırıklığına uğratmamaya özen gösteriyordu; Markiz Raversi'nin salonlarından aldığı birini bakan yapsa bile, iplerin kendisinde olacağını çok iyi biliyordu. Grianta'da, saray entrikaları hakkında binbir ayrıntı anlatılıyordu; herkesin çok yetenekli bir bakan, bir eylem adamı olarak tarif ettiği Mosca'nın yokluğu, bütün ağır ve kederli şeylerin simgesi pudralı saçlarını, üzerinde düşünülmesi gereksiz bir şey haline getiriyordu; önemsiz bir ayrıntıydı saçındaki pudra, pek güzel bir görev üstlendiği sarayın kaçınılmaz zorunluluklarından biriydi. "Saray çevresi gülünç ama eğlenceli bir yer," diyordu Kontes Markiz'e; ilginç bir oyun, ama kurallarına uymak gerekir." *Whist* denen iskambil oyununun kurallarına karşı çıkmayı bugüne dek kim aklına getirmiştir ki? Kurallara alıştıktan sonra, karşısındakine tek bir sayı aldırmamak ne hoştur.

Kontes bu sevimli mektupların yetenekli yazarını sık sık düşünüyordu; mektup aldığı günler çok hoştu; sandalını alıp mektupları göl üzerindeki güzel köşelerde, *Pliniana*'da, *Bellano*'da, *Sfondrata* ormanında okumaya gidiyordu. Bu mektuplar ona Fabrizio'nun yokluğunu azıcık unutturuyor gibiydi. Kont'un kendisini çılgınca sevmesine engel olamazdı ki zaten; bir ay geçmeden, tatlı bir dostlukla düşünür olmuştu onu. Mosca da bakanlıktan ayrılmayı, Milano'da ya da başka bir yerde birlikte yaşamayı önerirken, neredeyse içtendi. "400.000 liretim var," diye ekliyordu, "bu da bize ayda 15.000 getirir." "Yine bir locamız, atlarımız falan olur," diyordu Kontes içinden; tatlı düşlerdi bunlar. Como Gölü'nün çevresindeki göz kamaştırıcı güzellikler onu yeniden büyülemeye başlıyordu. Gölün kıyılarına gidip her şeye karşın, yeniden gerçekleşebilecekmiş gibi duran o parlak, sıradışı yaşamı düşlemeye koyuluyordu. Kral naibi dönemindeki gibi, kendini Milano'da, *Corso*'da mutlu ve neşeli dolaşırken görüyordu: "Gençlik geri gelir ya da en azından hareketli yaşam yeniden başlar benim için!"

Ateşli hayalgücü zaman zaman birtakım şeyleri gizliyordu belki, ama tehlikelerden kaçan insanların kapıldığı yanılsamalar da yoktu aklında. Öncelikle kendine iyi niyetle yaklaşan bir kadındı. "Birtakım çılgınlıklara girişemeyecek kadar yaşlı olsam da," diyordu kendi kendine, "sevda gibi yanılsamalara yol açabilen özenme de, bana Milano'da yaşamayı zehir edebilir. Kocamın ölümünden sonra, iki büyük serveti elimin tersiyle itişim de, soylu yoksulluğum da bana itibar sağladı. Zavallı küçük Kont Moscamda, o dangalak Limercati ile Nani'nin ayağının dibine serdikleri büyük servetin yirmide biri bile yok. Binbir güçlükle elde edilen üç kuruşluk dul aylığı, hizmetçilerime yol vermemin yanki uyandırması, bütün o parlak şeyler, hele kapısına yirmi arabanın dayandığı beşinci kattaki o ufacık oda, hepsi ne güzel bir manzaraydı o zamanlar. Ama ne kadar becerikli olursam olayım, elimdeki dul aylığıyla, Milano'da, Mosca'nın görevden ayrıldıktan sonra kazanacağı 15.000 liretin sağlayacağı rahat küçük burjuva yaşamını sürmeye kalkarsam tatsız anlar geçiririm. Ayrıca Milano'nun kıskanç insanları için korkunç bir silaha dönüşebilecek aykırı bir durum da var: Karısından uzun süre önce boşanmış olsa bile, Kont evli bir adam. Bu boşanma Parma'da biliniyor, ama Milano'da yeni öğrenilecek, herkes bunu benden bilecek. Böylece, güzelim Scalam da, Tanrı'nın özene bezene yarattığı Como Gölü de uçup gidecek!"

Kontes, aklından geçen bütün bu düşüncelere karşın, kendisinin azıcık serveti olsa, Mosca'nın görevden ayrılmasını kabul edecekti. Kendini yaşlı bir kadın sayıyor, saray yaşamı da gözünü korkutuyordu; ama Alpler'in beri yakasındakilere inanılmaz gelen şey, Kont'un görevinden seve seve ayrılmaya hazır oluşuydu. Ya da en azından, sevdiği kadını buna inandırmıştı. Bütün mektuplarında, sürekli artan çılgınlığıyla, Milano'da ikinci kez görüşme lütfunda bulunulmasını istiyordu ve Kontes tarafından kabul edildi

bu istek. "Size çılgınca bir sevgi duyduğumu söylesem yalan olur," diyordu Kontes bir gün Milano'da ona; "şu otuzumu geçtiğim günlerde, yirmi iki yaşındaki gibi sevsem çok mutlu olurdum doğrusu! Ama sonsuza dek süreceğini sandığım onca şeyin yıkıldığını gördüm! Çok sıcak bir dostluk besliyorum size karşı, sonsuz güveniyorum, çevremde dolaşan onca erkek arasında, sizi yeğlerim." Kontes bütünüyle içten olduğuna inanıyordu, oysa sona doğru, küçük bir yalan karışmıştı dediklerine. Fabrizio istese, belki, gönlündeki herkesi bastırırdı. Ama Kont Mosca'nın gözünde küçük bir çocuktu Fabrizio; Kont, genç şaşkının Novara'ya gidişinden üç ay sonra geldi Milano'ya ve hemen Baron Binder'e koşup onun bağışlanmasını istedi. Ama şimdi Kont, sürgünün kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu.

Milano'ya tek başına gelmemişti, arabasında altmış sekiz yaşında, küçük sevimli bir ihtiyar, yüzü gözü külrengi pudralı, çok cici, tertemiz, müthiş varlıklı, ama pek o kadar soylu olmayan Sanseverina-Taxis dükü vardı. Dedesi, Parma devletinin toprak vergisi tahsildarlığından milyonlar vurmuştu. Babası, şöyle bir gerekçeyle kendini *** sarayına Parma prensinin elçisi olarak göndertmişti.

— Prens hazretleri *** sarayındaki elçisine aylık 30.000 liret tahsis etmektedir. Kendisi de oldukça vasat bir görüntü sergiliyor orada. Bu görevi bana verme lütfunda bulunursa, 6.000 liret aylığa razı olurum. *** sarayındaki yıllık giderim hiçbir zaman 100.000 lireti aşmayacak, idarecim Parma'nın dışişleri kasasına her yıl 20.000 liret yatıracaktır. O parayla yanıma istediğiniz elçilik kâtibini verebilirsiniz, diplomatik sırları karıştırmaya da pek öyle düşkün değilim. Benim tek amacım ailemin henüz yeni başlayan soyluluğunu parlatmak, aileme ülkenin en yüce kamu görevlerinden biriyle ayrıcalık kazandırmak.

O elçinin oğlu, şimdiki dük, yarı liberal görünmek gibi aptalca bir hata yapmış ve iki yıldır oldukça umutsuzdu.

Napolyon günlerinde, yurt dışında kalma inadı yüzünden iki üç milyon yitirmiş, Avrupa'da düzen sağlandıktan sonra, babasının portresini süsleyecek türden bir nişanı elde edememişti; bu nişanın yokluğu onu yiyip bitiriyordu.

İtalya'da, aşkı izleyen samimiyet safhasına ulaşınca, iki sevgili arasında, kibrin doğasından kaynaklanan engellerden eser kalmamıştı. Bundan dolayı, Kont Mosca, hayran olduğu kadına büyük bir yalınlıkla şunu söyledi:

— Size sunulacak, her biri oldukça iyi tasarlanmış, iki üç plan önerim var; üç aydır yalnızca bunun düşünü kuruyorum. İlki, görevi bırakırım, Milano'da, Floransa'da, Napoli'de, nerede isterseniz, rahat bir burjuva yaşantımız olur. Prens'in iyi kötü sürecek yardımları dışında, yıllık 15.000 liretlik gelirimiz var. İkincisi, sözümün az çok geçtiği şu ülkeye gelme lütfunda bulunursunuz, toprak ya da *Sacca* örneğin, *Po* vadisine bakan bir ormanın içinde, sevimli bir köşk alırsınız, bir haftaya kalmadan bunun imzalı satış belgesi elinizde olur. Prens sizi sarayına alır. Ama burada büyük bir sakınca doğuyor. Kolayca kabul edilirsiniz saraya; kimse bana hayır demeyi göze alamaz; zaten Prenses kendini mutsuz sanıyor, ben de sizi düşünerek, kısa süre önce birtakım hizmetlerde bulundum ona. Ancak büyük sakıncayı yeniden anımsatıyorum. Prens koyu dindardır ve bildiğiniz gibi, kara talih evlenmemi istedi. Bu da milyonlarca tatsız ayrıntı getirir. Siz dulsunuz, bu güzel unvanı başkasıyla değiştirmek gerekir, bu da üçüncü önerimi doğuruyor.

Size öyle pek can sıkıcı olmayan bir koca bulmak gerekir. Ama bu adam her şeyden önce epey yaşlı olmalıdır, neden günün birinde onun yerini alma umudunu benden esirgeyeceksiniz? Tamam, işte, bu sıradışı işi Sanseverina-Taxis düküyle yoluna koydum, yarın Düşes olacak hanımın adını bilmiyor elbette. Yalnız, onun kendisini büyükelçi yapacağını ve yokluğu kendisini ölümlü varlıkların en talihsizi yapan, babasının sahip olduğu o itibarlı nişana kavuşturacağını bi-

liyor. Ayrıca, dük o kadar da ahmak değil; giysilerini, perukalarını Paris'ten getirtiyor. Asla art niyetli, kötülük eden bir adam değil, insanın ancak o büyük nişanla onurlu olacağına içtenlikle inanıyor ve varlıklı olmaktan utanıyor. O nişanı elde edebilmek için bir yıl önce gelip bana bir hastane açmayı önerdi; onunla dalga geçtim, ama o, bu evliliği önerdiğimde benimle alay etmedi; ilk şartım, elbette anlayacağınız gibi, Parma'ya ayak basmaması oldu.

— İyi ama, dedi Kontes, bana önerdiğiniz şeyin çok ahlâksızca olduğunu biliyorsunuz, değil mi?

— Bizim sarayda ve daha birçoklarında yapılanlardan daha ahlâksızca değil. Mutlak gücün en rahat yanı, halkın gözünde her şeyi kutsallaştırmasıdır. Buna karşılık, kimsenin gözüne çarpmayan gülünç şey nedir? Yirmi yıl boyunca uygulayacağımız siyaset, jakoben korkusu üzerine kurulacak, hem de nasıl bir korku bu! Her yıl kendimizi '93 arifesinde sanacağız. Resmî kabullerde bu konudaki sözlerimi duyacaksınız umarım! Güzel şeyler bunlar! Bu korkuyu biraz olsun azaltacak her şey soylularla dindarların gözünde *çok ahlâklı* olacaktır. Parma'daysa, soylu ve dindar olmayan herkes hapiste ya da hapse girmeye hazırlanıyor; bu evliliğin ancak görevden alındığım gün bizim ülkede dikkat çekeceğine emin olun. Bu düzenleme kimseyi kandırmayı amaçlamıyor, bence önemli olan bu. Lütuflarından sürekli yararlandığımız Prens buna tek bir koşulla razı oldu: Düşes olacak hanımın soylu bir aileden gelmesi. Oturduğum koltuk, geçen yıl bana yüz yedi bin liret kazandırdı; toplam gelirimse yüz yirmi iki bini buldu; bunun yirmi binini Lyon'a yatırdım. Öyleyse şunlardan birini seçin: 1. Parma'da yüz yirmi iki bin olan ama Milano'da en az dört yüz bin edecek bu parayla lüks bir yaşam, ama bu evlilikle size adını verecek bu adam yüzünü ancak kilisede görebileceğiniz sıradan adamlardan biri olacaktır. 2. Ya da on beş bin liretle Floransa ya da Napoli'de geçirilecek basit bir burjuva yaşamı. Sizinle aynı

görüşteyim, Milano'da çok hayranınız var; kıskançlık orada yakamızı hiç bırakmayacak, belki mutluluğumuzu bozacak, tadımızı kaçıracaktır. Parma'da sürülecek rahat yaşamın, Prens Eugène'in sarayındaki tantanalı yaşamı görmüş gözlerinize bile birtakım küçük yenilikler getireceğini sanıyorum; bütünüyle kapıyı kapatmadan bu yaşamı tanımak akıllıca olur kanısındayım. Sakın sizi etkilemeye çalıştığımı sanmayın. Bana gelince, ben seçimimi çoktan yaptım. Şu görkemli yaşam yerine bir evin dördüncü katında sizinle yaşamaktan daha çok hoşlanırım.

Bu garip evlilik olasılığı iki sevgili arasında her gün tartışıldı. Kontes, Scala'da verilen baloda Sanseverina-Taxis dükünü gördü, epey gösterişli buldu. Mosca, son konuşmalarından birinde, önerisini şöyle özetlemişti: Vaktinden önce yaşlanmamak, ömrümüzün geri kalan bölümünü neşe içinde geçirmek istiyorsak, kesin bir karar vermek gerekir. Prens bu işi onayladı; Sanseverina hiç de kötü adam sayılmaz; Parma'daki en güzel konak onun, sınırsız serveti var; altmış sekiz yaşında, büyük nişana delice bir tutku besliyor; ancak geçmişinden getirdiği büyük bir kara leke var: Bir zamanlar, on bin lirete Canova'nın yaptığı bir Napolyon büstünü almış. Yardımına koşmazsanız canını alacak ikinci günahıysa, bizim oralı, azıcık deli, ama tam bir dahi, ölüm cezasına çarptırdığımız Ferrante Palla'ya yirmi beş napolyon altını borç vermiş olmasıdır. Neyse ki bu ölüm cezası gıyabındadır. Bu Ferrante, ömrü boyunca, kimsenin güzelliğine erişemeyeceği iki yüz dize yazmıştır; okurum size onları, Dante'ninkiler kadar güzeldir. Prens, Sanseverina dükünü *** sarayına gönderir, yola çıkacağı gün sizinle evlenir, elçilik adını vereceği yolculuğunun ikinci yılında, onsuz yaşayamadığı *** nişanını alır. Sizin için, canınızı hiç sıkmayacak bir kardeş olur, istediğim bütün kâğıtları başta imzalar, ayrıca yüzünü pek az görürsünüz ya da hiç görmezsiniz, nasıl isterseniz. Vergi tahsildarı dedesi ve kendisine yakıştırılan liberalliği

gibi kötü şöhreti yüzünden Parma'ya ayak basmamaktan çok istediği bir şey yok. Bizim cellat Rassi, Dük'ün ozan Ferrante Palla aracılığıyla, *Le Constitutionnel* gazetesine gizlice abone olduğunu iddia etti ve bu iftira Prens'in bu evliliği onaylamasını uzun süre engelledi.

Kendisine anlatılanları en ince ayrıntısına dek izleyen tarihçi neden suçlu olsun? Anlattığı kişiler, büyük bir talihsizlikle onun paylaşmadığı tutkulara kapılıp son derece ahlâksız işler yapmışlarsa kusur onun mudur? Bütün öbürlerini eleyip ayakta kalabilmiş biricik tutkunun, boş şişinmeye yol açan paranın egemen olduğu bu ülkede artık böyle şeylere rastlanmıyor elbette.

Buraya dek anlattığımız olaylardan üç ay sonra, Sanseverina-Taxis düşesi, rahat sevimliliği ve ruhunun soylu dinginliğiyle Parma sarayını büyülüyordu; evi, hiç tartışmasız, kentin en hoş evi oldu. Kont Mosca da zaten efendisine böyle söz vermişti. Ülkenin en büyük iki hanımının götürüp tanıştırdıkları, tahtın o günkü sahibi Prens IV. Ranuccio Ernesto ile eşi Prenses hazretleri onu seçkin bir törenle karşıladılar. Düşes, sevdiği adamın yazgısına yön veren Prens'i çok merak ediyordu, onun gönlünü kazanmak istedi ve çok güzel başardı bunu. Uzun boylu, biraz şişman bir adamla karşılaştı; çevresini kuşatan insanlara göre saçları, bıyıkları, uzun favorileri soluk altın rengiydi; başkasında olsa kötü niyetli birisi, iğrenç bir sözcükle, yapağı gibi derdi. Tombul, etine dolgun bir yüzün ortasında, hemen hemen kadınsı, küçük bir burun yükseliyordu. Ancak Düşes, bu çirkinliklerin ayrımına varabilmek için, Prens'in çizgilerine ayrı ayrı bakmak gerektiğini fark etti. Genel olarak, akıllı, sağlam karakterli biri gibi görünüyordu. Prens'in davranışı ve duruşu gösterişten yoksun değildi elbette, ama çoğu kez karşısındakini etki altında bırakmak istiyordu; o zaman da sıkılganlaşıyor bacakları sağa sola yalpalamaya başlıyordu. Buna karşın, IV. Ernesto'nun insanın içine işleyen, egemen bir bakışı vardı;

ellerini kollarını soyluca hareket ettiriyordu, konuşması da hem ölçülü hem kısaydı.

Mosca, Prens'in gelenleri kabul ettiği büyük salonda XIV. Louis'nin tam boy portresi ile Floransa'ya özgü *scagliola*[28] tarzı güzel bir masa bulunduğu konusunda Düşes'i önceden uyarmıştı. Düşes, öykünmenin çok bariz olduğunu gördü; Prens belli ki XIV. Louis'nin soylu konuşmasını ve bakışını yakalamaya uğraşıyor ve II. Joseph'e benzeyebilmek için, *scagliola* masasına yaslanıyordu. Düşese birkaç şey söyledikten sonra hemen oturdu, ona da, toplumsal konumuna yakışan tabureyi bıraktı. Bu sarayda yalnız düşesler, prensesler, İspanya büyüklerinin eşleri kendiliklerden oturur; öbürleri, Prens ya da Prenses'in kendilerine otur demesini bekler ve bu ulu kişiler, düşes olmayanların oturmasına izin vermeden önce bir süre oyalanırdı. Düşes, Prens'te XIV. Louis'ye öykünmenin zaman zaman çok belirginleştiğini gördü; hele, başını arkaya yatırıp iyi yüreklilikle gülümserken.

IV. Ernesto, Paris'ten getirilmiş, o günlerin gözdesi bir frak giyerdi; tiksindiği bu kentten ona her ay bir frak, bir redingot, bir de şapka gönderiyorlardı. Düşes'i kabul ettiği günse epey garip giyinmişti, üzerinde kısa bir kırmızı pantolon, ipek çoraplar, benzerlerini II. Joseph'in portrelerinde görebileceğiniz, her yanı kapalı pabuçlar vardı.

Bayan Sanseverina'yı sevimli bir yüzle karşıladı; nükteli ve akıllıca sözler etti; ama Düşes bu iyi karşılamanın pek ileri gitmediğini hemen anladı.

— Neden biliyor musunuz? dedi Kont Mosca kabulden döndüğünde. Çünkü Milano, Parma'dan daha büyük, daha güzel bir kenttir. Sizi beklediğim, umduğum gibi karşılaması, başkentten gelmiş, güzel bir hanımın önünde taşralı gibi gözükmekten korkmuş olmasındandır. Ayrıca, dile getirmeye çekindiğim bir durumdan ötürü de rahatsızdı belki. Prens

28 Kolon, heykel ya da eşyaları mermer ve yarı değerli taşlarla süslemeyi esas alan bir teknik. (e.n.)

sarayında, *güzellik*'te sizinle yarışacak kadın görmüyordur. Kısa öğle uykusuna yatarken, geçen gün, bana sır vermekten çekinmeyen birinci oda hizmetçisi Pernice'yle de zaten bu konuyu konuşmuşlar. Yakında sarayın teşrifat geleneğinde küçük bir devrim yaşanacağını sanıyorum. Saraydaki en büyük düşmanım, General Fabio Conti adındaki salaktır. Düşünsenize, belki de ömründe tek bir gün savaşa katılan, dönünce de Büyük Friedrich gibi davranan sivrizekâlının biridir bu adam. Ayrıca, saraydaki liberal kesimin başı olduğundan, General Lafayette gibi soyluca gönül almaya özen gösterir. (Oysa Tanrı bilir bunların ne kadar liberal olduklarını!)

— Tanıyorum bu Fabio Conti'yi, dedi Düşes; Como yakınlarında gördüm onu; jandarmalarla tartışıyordu. Sonra, okurun belki de anımsadığı küçük serüveni anlattı.

— Hanımefendi, günün birinde teşrifatımızın derinliğini kavrayabilirseniz, genç kızların ancak evlendikten sonra sarayda boy gösterebileceklerini anlarsınız. Prens, Parma'sının bütün öbür kentlerden üstün olduğuna öyle ateşli bir yurtseverlikle inanır ki, günün birinde, bizim Lafayette'in kızı küçük Clelia Conti'yi saraya getirtip kendisine takdim ettireceğine bahse girerim. Gerçekten sevimlidir Clelia, bir hafta öncesine kadar, Prens'e bağlı devletlerin en güzel kızı sayılıyordu.

Efendimize düşman olanların yaydığı söylentiler Grianta şatosuna kadar ulaştı mı bilmem, diye sürdürdü Kont; bir canavara, çocuk yiyen bir deve çevirdiler onu. Oysa IV. Ernesto'nun çok sayıda küçük erdemi vardır, Akhilleus gibi yenilmez olsaydı, astığı astık hükümdarlara örnek olmayı sürdürürdü. Fronde denilen isyandan elli yıl sonra, Versailles yakınlarındaki bir toprakta, kimseye ilişmeden, kendi halinde yaşayan bilmem hangi ayaklanma kahramanının kafasını kestiren XIV. Louis'ye öykünerek, IV. Ernesto da iki özgürlükçüyü astırdı. Söylentiye göre, bu patavatsız arkadaşlar belirli günlerde Prens'i çekiştirmek için buluşuyor,

Tanrı'nın Parma'yı bu zorbadan kurtarmak üzere veba salgını göndermesi için dua ediyorlarmış. Prens'e zorba dedikleri kanıtlandı zaten. Rassi buna suikast girişimi dedi; ölüm cezasına çarptırdı adamları; içlerinden birinin, Kont L...'nin idamı korkunç oldu. Bu dediğim, benden önce oluyordu. Her şeyi değiştiren o andan sonra, diye ekledi Kont sesini kısarak, Prens, bir erkeğe yakışmayan, ama yararlandığım ayrıcalığın biricik kaynağı olan korku krizlerine kapılır oldu. Prens'in o korkusu olmasa, aptalların kol gezdiği bu sarayda, aniden, çok kolay elde edilmiş bir kariyer görülürdü benimkisi. İnanabiliyor musunuz, Prens her akşam yatmadan dairesindeki yatakların altına bakıyor ve iyi bir kolluk kuvvetine sahip olmak için bir milyon harcıyor, Parma'daki bu milyon, Milano'nun dört milyonuna bedeldir ve Düşes hazretleri, bu korkunç kolluk kuvvetinin başı şu an önünüzde. Kolluk kuvveti, yani korku sayesinde aavaş ve maliye bakanı oldum; içişleri bakanı amirim olduğundan, kolluk kuvveti de ona bağlı bulunduğundan, bu görevi, her gün seksen mektup yazmaktan haz duyan çalışma delisi bir serseme, Kont Zurla-Contarini'ye verdirdim. Bu sabah, üstüne kendi el yazısıyla, büyük bir zevkle "Protokol 20, 715" yazdığı bir mektup aldım Kont Zurla-Contarini'den.

Düşes Sanseverina, kocasının bir oynaşı var diye (enikonu güzel bir kadın olan Balbi markiziydi bu) kendini dünyanın en talihsiz kadını sayan, dolayısıyla belki dünyanın en sıkıcı kadınına dönüşen Parma Prensesi Clara-Paolina'yla tanıştırılmıştı. Düşes, karşısında çok uzun boylu, sıska, otuz altı yaşında olduğu halde ellisinde gözüken bir kadın buldu. Prenses'in, yapayalnız bırakılmamış olsa belki o kadar dikkat çekmeyecek iri yuvarlak gözlerin azıcık bozduğu düzgün ve soylu sayılabilecek bir yüzü vardı. Düşes'i öyle belirgin bir utangaçlıkla kabul etti ki, sarayda Kont Mosca'ya düşman birkaç kişi, Prenses'in tanıştırılan, Düşes'inse gerçek kral eşi gibi görüldüğünü söyleme küstahlığını gösterdi. Şa-

şıran, bir bakıma ne yapacağını bilemeyen Düşes, Prenses'in kendisine yakıştırdığı konumdan daha aşağı inmesini sağlayacak sözcükleri bulamıyordu bir türlü. Aslında o kadar da akılsız olmayan zavallı Prenses'i azıcık serinkanlı kılabilmek üzere, Düşes, bitkiler konusunda uzun uzun söz etmekten başka çare göremedi. Prenses gerçekten bilgiliydi bu konuda; tropik bölgelerden getirilmiş türlü bitkilerle bezeli çok güzel seraları vardı. Kendini sıkıntılı bir durumdan kurtarmaya çalışan Düşes bir anda Prenses Clara-Paolina'nın kalbini kazanıverdi; tanıştırılmanın başında utangaç, dili tutulmuş duran Prenses, sonunda öyle rahatladı ki, bütün kabul kuralları çiğnendi ve bu ilk kabul beş çeyrek saatten fazla sürdü. Düşes, ertesi gün kendisine egzotik bitkiler aldırdı ve büyük bir bitki sevdalısı tavrı takınmaya başladı.

Prenses bütün gününü, bilimle uğraşan, aynı zamanda akıllı ve çok dürüst bir insan olan Parma başpiskoposu, saygıdeğer Peder Landriani'yle geçirirdi; rahip, Prenses'in saraydaki nedimeleri ve *kendisine eşlik eden* iki hanımı çevresine alıp oturduğu koltuğun karşısına yerleştirilmiş (saraydaki yerine uygun) koyu kırmızı kadife kaplı iskemlede epey garip görünürdü. Uzun kır saçlı din adamı, doğrusunu isterseniz, Prenses'ten daha çekingendi; her gün görüşürlerdi ve huzura kabuller on beş dakikalık uzun bir suskunlukla başlardı. Bu yüzden, Prenses'e eşlik eden hanımlardan biri, Kontes Alvizi, onları ağızlarını açıp konuşmaya, suskunluklarını bozmaya razı edebildiği için bir tür gözdeye dönüşmüştü.

Düşes, tanıştırılma dizisini tamamlamak üzere, babasından daha uzun, annesinden daha çekingen bir insan olan veliaht Prens hazretlerinin huzuruna kabul edildi. Prens mineraller konusunda uzmandı ve on altı yaşındaydı. Düşes'in içeri girdiğini görünce kıpkırmızı kesildi ve öylesine eli ayağına dolaştı ki, bu güzel hanıma söyleyecek tek söz bulamadı. Epey yakışıklı bir erkekti, ömrünü, elinde çekiç, ormanda

geçiriyordu. Düşes tam bu suskun kabule son vermek üzere doğrulurken:

— Aman Tanrım! Ne kadar güzelsiniz hanımefendi! diye bağırdı Veliaht.

Tanıştırılan hanım da bundan epey hoşlandı doğrusu. Düşes Sanseverina'nın Parma'ya gelişinden iki üç yıl önce, yirmi beş yaşındaki Markiz Balbi, hani şu *güzel İtalyan kadını*nın kusursuz örneği sayılabilirdi. Şimdi de dünyanın en güzel gözleri, dünyanın en çekici hal ve tavrı ondaydı, ama yakından bakınca, cildinde Markiz'i erken yaşlanmış bir kadına çeviren sayısız kırışık vardı. Uzaktan bakıldığında, örneğin tiyatrodaki locasında, hâlâ soluk kesen bir güzeldi. Salondaki izleyiciler Prens'i ağzının tadını bilen bir adam sayıyorlardı. Her akşamını Markiz Balbi'nin yanında geçiriyordu, ama çoğu kez ağzını bile açmıyordu; zavallı kadın Prens'in yaşadığı sıkıntıyı görmekten iğne ipliğe dönmüştü. Çok kurnaz olduğunu iddia ederdi, sürekli hınzırca gülümsüyordu; dünyanın en güzel dişlerine sahipti, kurnaz bir gülümsemeyle, her an, sözlerinin anlattığından başka bir şey dile getirmeye çabalıyordu. Kontes Mosca, içi sıkıntıdan patlarken, yüzünü kırış kırış yapanın bu sürekli gülümseme olduğunu söylüyordu. Her işte Markiz Balbi'nin parmağı vardı. Devlet, Markiz'e (Parma'daki namuslu ifadeyle) bir *armağan* vermeden, bin liretlik bir alışveriş bile yapmıyordu. İngiltere'de altı milyon lireti olduğu söyleniyordu, oysa yakın tarihte edinilmiş serveti hepi topu bir milyon beş yüz bin liretti. Kont Mosca, Markiz'in çevirdiği ince dolaplardan kurtulabilmek, onu kendisine bağımlı kılabilmek için üstlenmişti maliye bakanlığını. Markiz'in biricik tutkusu, müthiş bir cimrilik kılığına bürünen korkuydu. Tepesini attırmak üzere, ikide bir *saman yatakta can vereceğim*, diyordu Prens'e. Düşes, Markiz Balbi'nin sarayındaki göz kamaştıran altın kaplamalı bekleme odasının, paha biçilemez bir mermer masaya akan tek bir mumla aydınlatıldığını,

oturma odasının kapılarında uşaklarının kapkara el lekeleri bulunduğunu gördü.

— Elli liret bahşiş beklercesine kabul etti beni, dedi Düşes sevdiği adama.

Düşesin elde ettiği başarılar, sarayın en becerikli kadınlarından birinin, Kont Mosca'ya muhalif kesimin başı, dolap çevirmede kimsenin eline su dökemediği ünlü Markiz Raversi tarafından kabulünde biraz kesintiye uğradı. Markiz, Sanseverina dükünün yeğeni olduğundan ve mirasa yeni düşesin el koymasından korktuğu için, birkaç aydır Kont'u koltuğundan indirmeye çalışıyordu. "Markiz Raversi küçümsenecek kadın değildir," diyordu Kont sevgilisine, "yapmayacağı hiçbir şey yoktur. Eşimden ayrıldım çünkü eşim Raversi'nin dostlarından şövalye Bentivoglio'yu kendisine âşık etmekte ısrar ediyordu." Sabah kalkar kalkmaz taktığı elmaslarla, yanaklarına sürdüğü kırmızı allıkla göze çarpan bu simsiyah saçlı, uzun boylu, erkeksi kadın Düşes'e başından düşman kesilmiş ve daha ilk kabulünde saldırıya geçmeye karar vermişti. Sanseverina dükü, ***'den yazdığı mektuplarda elçi oluşuna, o arada elde edeceği büyük nişana öyle çok seviniyordu ki, ailesi, servetinin bir bölümünü küçük armağanlara boğduğu karısına bırakmasından korkuyordu. Doğuştan çirkin Markiz Raversi'nin sevgilisi, sarayın en yakışıklı erkeklerinden biri, Kont Balbi'ydi. Genel olarak, işte böyle, el attığı her konuda başarılıydı bu kadın.

Düşes'in şatafatlı bir yaşam tarzı vardı. Sanseverina Sarayı Parma kentindeki en göz kamaştırıcı saraylardan biriydi; Dük, elçiliğine ve yakında elde edeceği büyük nişana öyle seviniyordu ki, bu konağı güzelleştirmek için oluk oluk para akıtıyordu. Onarım işleri Düşes'in idaresindeydi.

Kont, olacakları doğru kestirmişti. Düşes'in Prens'e takdiminden birkaç gün sonra, din işleri kadın topluluğuna üye edilip rahibe yapılan küçük Clelia Conti saraya geldi. Bu iltimasın Kont'un saygınlığına gölge düşürmesini önlemek üze-

re, Düşes sarayın bahçesini açma bahanesiyle bir şölen düzenledi ve son derece çekici davranışlarla, Como Gölü'nden tanıdığım genç arkadaşım dediği Clelia'yı gecenin kraliçesine dönüştürdü. Rastlantı bu ya, ışıklı tabelalarda kızın adının ilk harfleri görüldü. Genç Clelia, biraz düşünceli olsa da, gölün yakınında yaşadıkları küçük serüvenden, duyduğu gönül borcundan söz ederken çok şekerdi. Aşırı dindar olduğu, yalnız kalmaya bayıldığı söyleniyordu. "Babasından utanacak kadar akıllı olduğuna bahse girerim," diyordu Kont. Düşes bu genç kıza dostça sarıldı, ona karşı bir yakınlık vardı içinde; onu kıskanıyormuş gibi gözükmek istemiyor, bütün eğlencelerine kızı da katıyordu; sözün kısası, Kont'un uyandırdığı bütün öfkeyi elinden geldiğince azaltmaya çalışıyordu.

Talih Düşes'in yüzüne gülmüştü bir kere; sürekli fırtınalara açık bu sarayda yaşarken eğleniyordu; yaşamaya yeniden başlıyordu sanki. Mutluluktan uçan Kont'a yumuşacık bir sevgiyle bağlıydı. Büyük bir memnuniyet sağlayan konumu Kont'a, yalnız kendi çıkarını gözetme, kendi amaçladığını yapabilme konusunda kusursuz bir serinkanlılık kazandırmıştı. Düşes'in saraya gelişinden hepi topu iki ay sonra, başbakanlık koltuğuna ve başbakan olma onuruna kavuştu, bunlar onu hemen hemen efendisinin düzeyine çıkarıyordu. Kont, efendisinin iradesi üzerinde çok etkiliydi; Parma'da yaşayan herkesi şaşırtan bir kanıtı görüldü bunun.

Güneydoğu'da, kentin on dakika dışında, bütün İtalya'nın tanıdığı, esas kulesi altmış metre yüksekliğinde olan, ta uzaklardan görünen ünlü kale yükselir. XVI. yüzyıl başlarında, III. Paolo'nun torunları tarafından, Roma'daki Hadrianus'un anıtmezarına öykünerek Farneselere yaptırılmış bu kule o kadar büyüktür ki, tepesindeki sahanlığa kale komutanı için bir konakla Farnese kulesi adında yeni bir zindan oturtulmuştur. Sonradan güzel üvey annesinin sevgilisi olan II. Ranuccio Ernesto'nun büyük oğlunun onuruna

yaptırılan bu hapishane, ülkede güzelliği ve eşsizliği ile ünlüdür. Düşes bu kaleyi görmek istedi; görmeye geldiği gün Parma sıcaktan kavruluyordu, kuleye çıkınca biraz hava alıp serinledi ve öyle beğendi ki birkaç saat orada kaldı. Hemen koşup Farnese kulesinin salonlarını açtılar ona.

Düşes, geniş kulenin sahanlığında üç günde bir kendisine bağışlanan yarım saatlik gezintiden yararlanmaya çıkmış zavallı liberal bir hükümlüye rastladı. Parma'ya döndüğünde, mutlak bir hükümdarın sarayında gerekli olan ağzı sıkılığı henüz bütünüyle edinemediğinden, kendisine bütün hikâyesini anlatmış olan bu adamdan söz etti. Düşes'in anlattıkları üzerine, Raversi'nin partisi hemen atladı. Prens'i yerinden hoplatacağını umarak, önlerine gelene aktardılar. Oysa IV. Ernesto sık sık, önemli olanın, akıllara korku salmak olduğunu söylerdi. "*Ömür boyu* büyük bir laftır ve İtalya'da da başka yerlerdekinden daha korkunçtur," derdi. Dolayısıyla, şimdiye dek kimseyi bağışlamamıştı. Düşes, kuleyi gezmesinden bir hafta sonra, Prens'le Bakan'ın imzaladıkları, ad yeri boş bırakılmış, cezayı hafifleten bir mektup aldı. Adını yazacağı hükümlü, öte berisini geri alma ve ömrünün geri kalan bölümünü gidip Amerika'da geçirme hakkını elde ediyordu. Düşes konuştuğu adamın adını yazdı kâğıda. Talihsizliğe bakın ki, bu adam, yarı alçağın, zayıf ruhlunun biriydi; ünlü Ferrante Palla onun iftiralarıyla ölüm cezasına çarptırılmıştı.

Bu affın sıradışılığı Düşes Sanseverina'nın saraydaki konumunu daha da parlaklaştırdı. Kont Mosca mutluluktan havalara uçtu, ömrünün en güzel çağını yaşamaya başladı ve bunun Fabrizio'nun yazgısında çok belirleyici etkisi oldu. Delikanlı hâlâ Novara yakınlarındaki Romagnano'daydı, günah çıkarıyor, avlanıyor, kendisine salık verildiği üzere kitap yüzü açmıyor, soylu hanımlardan birine kur yapıyordu. Düşes bu sonuncu zorunluluğa hâlâ biraz şaşıyordu. Kont açısından anlam taşımayan başka bir işaret de, yanında her

konuda son derece içten davranan, yüksek sesle düşünen Düşes'in Fabrizio'dan sözlerini iyice tartarak bahsetmesiydi.

— İsterseniz, dedi bir gün Kont, Como Gölü'ndeki ağabeyinize yazarım, ayrıca ben ve ***'daki dostlarım için zor olsa da, Dongo markisini sizin sevimli Fabrizio'nunuzu bağışlamaya zorlarım. Fabrizio'nun Milano sokaklarında İngiliz atı dolaştıran insanlardan biraz üstün olduğuna kuşkum olmasa da, on sekiz yaşında hiçbir iş yapmamak, gelecekte de hiçbir şey yapmamak üzere yaşamak olur mu? Tanrı ona herhangi bir eğilim, örneğin oltayla balık tutma eğilimi bağışlamış olsaydı, buna saygı duyardım; ama bağışlansa bile, ne yapacak Milano'da? Belli bir saatte, İngiltere'den getirteceği ata binecek, başka bir saatte, atından daha az seveceği oynaşına gidecektir... Ama emir verirseniz, yeğeninize öyle bir yaşam sağlamaya çalışırım.

— Subay olmasını isterdim, dedi Düşes.

— Peki siz olsanız, bir kraldan, her an bir coşkuya kapılabilecek, ayrıca Napolyon'a Waterloo'ya gidip ordusuna katılacak kadar büyük hayranlık duyan bir genci, günün birinde önemli olabilecek bir yere getirmesini ister miydiniz? Napolyon Waterloo'da galip gelseydi hepimizin ne olacağını gözünüzün önüne getirin hele! Liberallerden korkmamıza gerek kalmazdı elbette, ama eski ailelerden gelen hükümdarlar ancak onun mareşallerinin kızlarıyla evlenerek hüküm sürebilirlerdi. O yüzden, Fabrizio için askerlik, dönüp duran tekerlekli bir kafeste sincaplık etmek olur. Bir adım ileri gidemeden ömür boyu koşmak. En küçük bir kıpırtısında halkın ödüllendirildiğini görüp acı çeker. Bugün, başka bir deyişle belki elli yıl daha, yani din eski saygınlığına kavuşturulmadığı, korku içinde yaşadığımız sürece, bir genç, ikide bir coşkuya kapılmamalı, akıllı olmamalıdır.

Bense, belki size çığlık attırabilecek ve beni, hem de uzun süre uğraştıracak başka bir şey düşündüm, bir çılgınlık yapmak istiyorum sizin için. Ancak biliyorsanız siz söyleyin,

şöyle hafif bir gülümsemeniz için göze almayacağım çılgınlık olabilir mi?

— Peki neymiş bu çılgınlık? diye sordu Düşes.

— Şu! Parma'da sizin aileden üç başpiskoposumuz oldu. 16...'da yazdığı eserleri olan Dongolu Ascanio; 1699'da Fabrizio, 1740'da ikinci Fabrizio. Fabrizio din adamlığını seçer de üstün erdemleriyle anılmak isterse, onu önce herhangi bir yere piskopos yaptırırım, sonra da, etkim sürüyorsa, Parma'ya başpiskopos olarak aldırırım. Bu tasarının büyük sakıncası şu: Birkaç yıl gerektiren bu güzel tasarıyı gerçekleştirecek kadar uzun süre bakan kalır mıyım? Prens ölebilir ya da aklına eser, bana yol verir. Ancak, Fabrizio için yapabileceğim, size yakışan tek şey budur.

Uzun uzun tartıştılar bu konuyu. Düşes'in hiç hoşuna gitmiyordu bu düşünce.

— Diğer mesleklerin Fabrizio'ya neden uygun düşmediğini bir daha anlatın lütfen, dedi Kont'a. O da anlattı.

— Gösterişli bir subay üniformasını çok arayacağınızı biliyorum, diye ekledi; bu konuda yapabileceğim bir şey yok.

Düşes, düşünmek için istediği bir aylık sürenin sonunda, Bakan'ın bilgece görüşlerini of çekerek benimsemek zorunda kaldı.

— Büyük kentlerden birinde bir İngiliz atının üstünde kasılarak dolaşmak ya da soyuna aykırı düşmeyecek bir yere gelmek; bu ikisinin arasında bir yol göremiyorum. Yazık ki, soylu bir bey ne hekim olabilir ne de avukat, oysa gün avukatların günü.

Unutmayın ki hanımefendi, diye üsteliyordu Kont, yeğeninize Milano sokaklarında en talihli sayılanların ulaşabildiği bir yazgı sağlayacaksınız. Bağışlanırsa, on beş, yirmi, otuz bin liret vereceksiniz ona; sizin açınızdan hiç önemi yok, ne sizin ne benim para biriktirme iddiamız var.

Düşes şan şerefe düşkündü; sıradan bir para yiyici olmasını istemiyordu Fabrizio'nun; sevgilisinin tasarısını benimsedi.

— Ama dikkat edin, Fabrizio'yu ortalıkta gördükleriniz gibi örnek bir rahip yapmak istemiyorum, diyordu Kont. Hayır, her şeyden önce yüce bir kişi olacak; isterse yine kör cahil kalabilir, ama Prens beni kendisine yararlı saydığı sürece, bu onun piskopos ve başpiskopos olmasına engel değildir. Vereceğiniz buyruklar önerimi değişmez karara dönüştürürse, diye ekledi Kont, Parma kol kanat gerdiğimiz genci sıradan unvanlı biri saymamalıdır. Onu burada sıradan bir rahip olarak görürlerse, sonraki terfileri göze batar; Parma'da *mor çoraplar*[29] giymiş, kendisine yakışan bir arabaya kurulmuş olarak görülmelidir. O zaman herkes yeğeninizin piskopos olacağını varsayacak, kimse şaşırmayacaktır.

Beni dinlerseniz, Fabrizio'yu ilahiyat öğrenmeye gönderin, üç yıl Napoli'de kalsın. Kilise Akademisi'nin tatillerinde, canı isterse Paris'i, Londra'yı görmeye gider; ama Parma'da hiç gözükmez.

Bu son söz Düşes'in içini ürpertti.

Yeğenine bir haberci gönderdi, "Piacenza'da buluşalım," dedi. Bu habercinin delikanlıya gerekli bütün parayı, pasaportu götürdüğünü belirtmeye gerek var mı bilmem?

Piacenza'ya Düşes'ten önce gelen Fabrizio koşup onu karşıladı ve öyle bir heyecanla sarılıp kucakladı ki, yengesi gözyaşlarına boğuldu. Kont'un orada bulunmayışına sevindi; Kont'la aşkları başladığından beri ilk kez yaşıyordu bu heyecanı.

Fabrizio, Düşes'in kendisi için tasarladıklarını dinlerken önce duygulandı, sonra kederlendi; Waterloo sorunu aşılınca asker olmayı ummuştu hep. O arada bir şey Düşes'in dikkatini çekti, romantik hayatlarla özdeşleştirdiği yeğeni hakkındaki izlenimi pekişmişti; İtalya'nın büyük kentlerinden birinde, ömrünü kahvelerde geçirmeyi reddetmişti Fabrizio.

29 İtalya'da, kollanan ya da bilgili gençler *monsignore* ve yüksek rütbeli rahipler olurlar, ama bu piskopos demek değildir; o zaman mor çorap giyilir. *Monsignore* olabilmek için yemin edilmez, mor çorapları çıkarıp evlenebilirsiniz. (y.n.)

— Kendini Floransa'da ya da Napoli'deki *Corso*'da safkan İngiliz atlarıyla düşünebiliyor musun? diyordu Düşes. Akşamları da bir araba, güzel bir daire falan. Fabrizio'nun elinin tersiyle ittiğini gördüğü bu bayağı mutluluğun vereceği hazları ballandıra ballandıra anlatıyordu. "Tam bir kahraman bu oğlan," diye düşünüyordu içinden.

— Peki, o tatlı yaşamın on yılından sonra ne yapacağım? diyordu Fabrizio, ne olacağım? O da bir İngiliz atına binmiş, dünyaya yeni adım atan yakışıklı bir yeniyetmeye meydanı bırakmak zorunda kalacak *olgun* bir delikanlı olacağım.

Fabrizio kiliseye girme düşüncesine şiddetle karşı çıktı; o New York'a gitmekten, Amerikan yurttaşlığına geçip cumhuriyetin askeri olmaktan söz ediyordu.

— Ne büyük yanılgı bu seninki! Savaşa falan girmeyeceksin, zarafetten, müzikten, aşktan yoksun olarak, yine kahvelerde geçireceksin ömrünü, diye karşılık verdi Düşes. İnan bana, hem senin hem benim için son derece kederli bir yaşam olur Amerika'daki. Sonra ona, dolar adındaki *Tanrı*'ya nasıl tapıldığını, oylarıyla her şeye karar veren boş gezenlere duyulan saygıyı anlattı. Yeniden kilise seçeneğine dönüldü.

— Kızıp köpürmeden önce, Kont'un senden istediğini anla, dedi Düşes. Başrahip Blanes gibi, iyi kötü sayılan, sıradan bir rahip olmayacaksın ki. Parma başpiskoposu amcalarının ne olduklarını anımsa; soykütüğündeki ek bölümünde, nasıl yaşadıklarını anlatan satırları oku. Senin adını taşıyan bir insana her şeyden önce, bulunduğu yerin önderi olmaya daha baştan aday, adaleti savunan, eli açık, soylu, yüce bir bey olmak yakışır... Ve ömrü boyunca tek bir düzenbazlık, ama yararlı bir düzenbazlık yapan bir insan olmak yakışır.

— Vah vah, kurduğum bütün hayaller uçup gidiyor, diyordu Fabrizio derin derin iç çekerek; çok büyük bir özveri bu! Şunu itiraf edeyim ki, mutlak hükümdarlar arasında bundan böyle, coşku ve ruhun yararına da olsa, böylesine iğrenç bir davranışın ağır basacağını hiç aklıma getirmemiştim.

— İyi ama, yüreğin küçük bir dileğinin, geçici bir hevesinin, coşkulu insanı alıp ömür boyu hizmet ettiği kesimin tam tersi yere taşıdığını unutma!

— Coşkulu ha! diye yineledi Fabrizio; garip bir suçlama doğrusu! Sevdalı bile olamam ben!

— Nasıl? diye bağırdı Düşes.

— Soylu ve dindar biri de olsa, güzel bir hanımın gönlünü çelmeye girişsem, ancak yüzünü gördüğüm zaman düşünebilirim ben onu.

Bu itiraf çok garip bir etki yarattı Düşes'in üzerinde.

— Novara kontesinden izin almak ve çok daha zor olsa da, ömür boyu kurduğum bütün düşlerden kopabilmek üzere bir ay süre istiyorum senden. Anneme mektup yazacağım, Belgirate'de, Maggiore Gölü'nün Piemonte kıyısında beni görmeye gelir ve otuz birinci gün, kimseye görünmeden Parma'ya gelirim.

— Sakın ha! diye bağırdı Düşes. Kont Mosca'nın onu Fabrizio'yla konuşurken görmesini istemiyordu.

Aynı kişiler Piacenza'da tekrar buluştu; bu kez Düşes epey telaşlıydı; sarayda kıyamet kopmuştu; Markiz Raversi'nin takımı ağır basmıştı; Kont Mosca'nın yerine, hani şu Parma'da *ultra* parti adı verilen kesimin önderi General Fabio Conti'nin geçirilmesi söz konusuydu. Düşes, gün geçtikçe Prens'in gözüne giren rakibin adını vermeden, her şeyi anlattı Fabrizio'ya. İşin içine Kont'un güçlü korumasından yoksun kalmayı da katarak, oğlanın geleceğini bir kez daha tartışmaya açtı.

— Napoli'deki Kilise Akademisi'nde üç yıl kalacağım, diye bağırdı Fabrizio; ama her şeyden önce soylu bir beyefendi olmam gerektiğine ve beni erdemli bir ruhban okulu yaşamı sürmeye zorlamadığına göre, Napoli'de kalmak hiç gözümü korkutmuyor, oradaki yaşam Romagnano'dakinden çok daha kolay geçecek demektir; oradaki soylu çevre beni jakoben saymaya başladı çünkü. Sürgün sırasında, ne

Latince ne yazım kurallarını bildiğimi, hiçbir şey bilmediğimi gördüm. Novara'da kendimi eğitmeyi düşünüyordum, Napoli'de seve seve ilahiyat okurum. Karmaşık bir bilim bu. Bunu duyan Düşes havalara uçtu.

— Saraydan kovulursak, Napoli'ye seni görmeye geliriz. Yeni bir mevkiye gelene dek mor çorapları giymeyi kabul ettiğine göre, günümüz İtalya'sını çok iyi tanıyan Kont sana yeni bir şey söylemekle görevlendirdi beni. Sana öğretilenlere inan ya da inanma, *sakın karşı çıkma.* Sana *whist* oyununun kuralların öğrettiklerini düşün; karşı çıkar mısın *whist*'in kurallarına? Kont'a Tanrı'ya inandığını söyledim, buna sevindi; bu inanç hem bu dünyada hem ötekinde yararlıdır. Ancak Tanrı'ya inanıyorsan, Voltaire, Diderot, Raynal gibi iki ayrı meclisi savunan görüşün öncüsü Fransız beyinsizlerinin adlarını sakın tiksinerek de olsa ağzına alma. Kırk yılda bir söz et onlardan, ama adlarını anman gerekirse, sakin bir alaycılıkla yap bu işi; görüşleri çoktan çürütüldü bu insanların, saldırılarının artık en küçük bir etkisi yok. Akademi'de sana söyleneceklere gözün kapalı inan. Senin en küçük karşı çıkışını bir kenara yazacak insanların bulunacağını düşün; iyi çevrilmişse şöyle küçük bir çapkınlık dolabın bile bağışlanır, ama kuşku bağışlanmaz; yaş ilerledikçe entrikalar silinir gider, kuşku artar. Günah çıkarırken bu ilkeyi göz önünde bulundur. Napoli başpiskoposuna vekalet eden bir piskoposa verilecek bir tavsiye mektubun olacak; Fransa'ya kaçışını ve 18 Haziran dolayında Waterloo yakınlarında olduğunu bir tek ona itiraf et. Ayrıca her şeyi mümkün olduğunca kısalt, bu serüveni en aza indir, yalnız saklamakla suçlanmayacak kadarını açığa vur; öylesine gençtin ki o sırada!

Kont'un sana verdiği ikinci öğüt şu: Konuşma sırasında aklına konuşmanın akışını değiştirebilecek parlak bir düşünce, çarpıcı bir yanıt gelirse, sakın parlak görünmeye kalkışma, dilini tut; zeki kişiler zekânı gözlerinde görürler. Piskopos olduğun zaman gösterirsin zekânı.

Fabrizio Napoli'ye, halasının gönderdiği gerçek birer Milanolu olan dört uşak ve sıradan bir arabayla geldi. Bir yıllık eğitimin sonunda kimse onun akıllı bir insan olduğunu düşünmüyor, herkes onu azıcık çapkın, son derece eli açık, görevlerini aksatmadan yerine getiren soylu bir bey sayıyordu.

Fabrizio açısından epey eğlenceli geçen o yıl Düşes için korkunç oldu. Kont üç dört kez varını yoğunu yitirme tehlikesiyle burun buruna geldi; onu gördüğünde, hastalandığı için eskisinden daha korkak olan Prens, Kont'u görevden alırsa onun bakanlığa getirilmesinden önce yerine getirilmiş idamların dayanılmaz azabından kurtulacağını sanıyordu. Kont Rassi iyice gözdeydi, ne olursa olsun el altında bulundurulması isteniyordu. Kont'un geçirdiği tehlikeler Düşes'i ona daha bir tutkuyla yakınlaştırdı, Fabrizio'yu düşünmüyordu artık. Olası emekliliklerini renklendirmek üzere iyi bir fırsat doğdu, Parma'nın biraz nemli havası, tıpkı bütün Lombardiya'nınki gibi sağlığına iyi gelmiyordu. Başbakan konumundaki Kont'un kimi zaman efendisini özel olarak yirmi gün görmemesine yol açan gözden düşmelerden sonra, Mosca ağır bastı. Rassi'nin yargıladığı özgürlükçülerin kapatıldıkları kaleye, özgürlük yanlısı olduğu öne sürülen General Fabio Conti'yi komutan yaptırdı. Mosca sevgilisine, "Conti hapishanesindekilere hoşgörülü davranırsa, siyasal fikirleri nedeniyle generallik görevini unutan bir jakoben olarak görevden alınır," diyordu; "sert ve acımasız davranırsa, ki bana sorarsan bu ağır basacaktır, özgürlükçülerin önderi olma özelliğini yitirir, kalede yakını bulunan bütün ailelere yabancılaşır. Bu adam, Prens'in yanında tepeden tırnağa saygılı bir havaya bürünmeyi başarıyor; gerekirse günde dört kez üstünü değiştiriyor; herhangi bir nezaket kuralını uzun uzun tartışabilir, ama kendisini kurtarabilecek biricik çetin yolu düşünebilecek kafaya sahip değil; ayrıca, ben oradayım."

Bakanlık bunalımını sona erdiren General Fabio Conti'nin atanışından bir gün sonra, Parma'nın aşırı kralcı bir gazeteye kavuşacağı öğrenildi.

— Ne büyük kavgalara yol açacak bu gazete! diyordu Düşes.

— Belki başyapıtım olan bu gazetenin yönetimini, istemesem de yavaş yavaş aşırı kralcılara bırakırım, diye karşılık veriyordu Kont gülerek. Yazarlara iyi birer ücret kopardım. Herkes o köşeleri kapmaya can atacaktır. Bu iş bize bir iki ay kazandırır, karşılaştığım tehlikeler unutulur. P. ve D. gibi ciddi insanlar şimdiden sıraya girmiş durumda.

— İyi ama, insanı isyan ettirecek kadar saçma bir gazete olur bu.

— Öyle olacağına eminim, diye karşılık veriyordu Kont. Prens her sabah onu okuyacak ve yaratıcı düşünceme hayran kalacak. Ayrıntılara gelince, ya onaylayacak ya da şaşıracak, böylece, çalışmaya ayıracağı iki saat boşa gidecektir. Gazete iyi işler becerecek, ama ciddi yakınmalar gelmeye başladığında, sekiz on ay sonra, bütünüyle en aşırıların eline geçmiş olacaktır. O zaman, canımı sıkan partinin buna bir yanıt vermesi gerekecektir, ben hemen gazeteye eleştiriler yöneltirim; aslında, tek bir insanın asılmasındansa, o korkunç saçmalıkların basılmasını yeğlerim ben. Resmî gazetenin basımından iki yıl sonra kim anımsar bir saçmalığı? Asılmış birinin oğullarının ve ailesinin besleyeceği hınçsa ben yaşadıkça sürer ve belki de ömrümü bile kısaltır.

Her an yeni bir şeye tutkuyla bağlanan, bir an bile boş durmayan, sürekli sağa sola koşuşturan Düşes, Parma sarayındaki herkesten akıllıydı; ama entrika çevirmek için gerekli sabır ve serinkanlılıktan yoksundu. Bununla birlikte Prens'in çevresindeki çeşitli grupların çıkarlarını yakından kollamayı başarmış, hatta Prens'in gözünde belli ölçüde bir itibar bile kazanmıştı. Bütün onurlara sahip bulunan, ama bütünüyle demode bir adabımuaşerete hapsedilmiş Prenses Clara-Pa-

olina kendini dünyanın en mutsuz kadını sayıyordu. Sanseverina düşesi onun gönlünü kazanmaya, ona sandığı kadar mutsuz olmadığını göstermeye girişti. Bu arada Prens'in eşini ancak akşam yemeğinde gördüğünü belirtelim. Yemek otuz dakika sürüyordu ve kimi zaman Prens haftalarca Clara-Paolina'ya tek bir söz bile etmiyordu. Bayan Sanseverina bunu değiştirmeyi denedi; elde ettiği, gittikçe artan dokunulmazlığıyla Prens'i eğlendiriyordu. İstese de, sarayda ortalığı karıştıran budalaları incitmemeyi beceremezdi zaten. Saraydaki dalkavukların, genellikle beş bin liret geliri olan bütün o Kont ya da markilerin ondan nefret etmelerine yol açan da işte bu kusursuz yeteneksizliğiydi. Daha ilk günden anladı bu talihsizliği; bunun üzerine, öncelikle kralın ve veliaht üzerinde mutlak bir egemenliği bulunan eşinin gözüne girmeye çalıştı. Düşes Prens'i eğlendirmeyi biliyor, kendisinden nefret eden dalkavukları gülünç düşürebilmek için en sıradan sözünü bile dikkatle dinlemesinden yararlanıyordu. Rassi'nin ona yaptırdığı sersemliklerden sonra, kanlı sersemlikler de hiçbir zaman unutturulmaz, Prens zaman zaman korkuyor, çoğu kez sıkılıyordu, bu da onu karamsar bir kıskançlığa düşürmüştü; hiç eğlenemediğini düşünüyor, başkalarının eğlendiğini görünce karalar bağlıyordu; mutlu birini görmeye dayanamıyordu. "Sevdalarımızı gizlemek gerekir," dedi Düşes sevdiği adama; Prens'e de, aslında son derece saygıdeğer bir insan olan Kont'a çok az vurgun olduğunu sezdirdi.

Bunu anlamak Prens hazretlerine mutlu bir gün geçirtti. Düşes zaman zaman, güya hiç tanımadığı İtalya'yı görmek üzere her yıl birkaç ay tatile çıkmayı tasarladığından söz ediyordu. Napoli'yi, Floransa'yı, Roma'yı görmeye gidecekmiş. Oysa yeryüzünde böyle kaçıp kaybolmak kadar Prens'i üzecek bir şey yoktur. En belirgin zayıflıklarından biri buydu, başkentinin küçümsendiğini gösteren her türlü girişim yüreğini dağlardı. Bayan Sanseverina'ya engel olamayacağını hissediyordu ve Bayan Sanseverina Parma'nın en parlak

kadınlarından biriydi. İtalyan tembelliği göz önünde bulundurulursa, inanılmaz bir şey oluyor, kırsalda yaşayanlar perşembe günkü kabul toplantılarına katılmaya koşuyorlardı; gerçek birer şölendi bu toplantılar; hemen her seferinde Düşes yeni ve çarpıcı bir şeyler yapıyordu. Prens bu perşembelerden birini görebilmek için yanıp tutuşuyordu; iyi de nasıl yapmalıydı bunu? Sıradan bir uyruğuna gitmek, ne kendisinin ne de babasının yaptığı bir şeydi!

Bir perşembe yağmur yağıyordu, hava soğuktu; dük her saniye Bayan Sanseverina'nın sarayına giden arabaların kaldırım taşlarını sarsan gürültüsünü işitiyordu. Birden sabırsızlandı; herkes eğleniyordu, ama o, ülkenin mutlak efendisi Prens, yeryüzündeki herkesten çok eğlenmesi gereken insan, sıkıntıdan patlıyordu! Hemen emir subayını çağırttı, Prens hazretlerinin sarayından Bayan Sanseverina Sarayı'na giden yola bir düzine güvenilir adam yerleştirmek üzere belli bir süre harcandı. Ama Prens'e bir yüzyıl gibi gelen ve belki yirmi kez çekilecek suikastçı hançerlerine göğüs gerecekmiş gibi, hiçbir önlem almadan, öyle pat diye dışarı çıkma isteğine kapılarak geçirdiği bir saatin ardından, Bayan Sanseverina'nın büyük salonunda boy gösterdi. Salona yıldırım düşse bu kadar şaşkınlık yaratmazdı. Her zaman çok gürültülü ve neşeli olan salonlara, Prens ilerledikçe, bir anda şaşkınlıkla karışık bir sessizlik çöküverdi; Prens'e dikilen bütün gözler fal taşı gibi açılmıştı. Dalkavuklar şaşkına dönmüştü; bir tek Düşes şaşkınlık belirtisi göstermedi. Konuşacak gücü bulduklarında, salonda bulunan bütün insanların biricik işi yaşanan olayın önemini saptamak oldu. Bu ziyaret Düşes'e önceden haber verilmiş miydi acaba, yoksa o da herkes gibi hazırlıksız mı yakalanmıştı?

Prens epey eğlendi, şimdi Düşes'in yaptığı ilk hareketin niteliğini de, büyük bir ustalıkla laf arasına sokuşturduğu geziye gitme fikrinin gücünü de göreceğiz.

Kendisine çok hoş, tatlı sözler söyleyen Prens'i uğurlarken, birden aklına garip bir fikir geldi, en sıradan şeymiş gibi, pat diye söyleme yürekliliğini gösterdi.

— Efendilerin en serinkanlısı Prens hazretleri, burada bana yağdırdıkları cümlelerden birkaçını Prenses'e söyleme lütfunda bulunurlarsa, bana güzel olduğumu söylemesinden çok daha mutlu olurdum. Çünkü Prenses'in, yüce efendimizin bendenizi onurlandıran şu küçük ayrıcalığa kötü gözle bakmasını hiç istemem. Prens gözünün içine bakıp kuru bir sesle:

— Hoşlandığım yere gitmek yalnız benim bileceğim şeydir sanırım, dedi.

Düşes kızardı.

— Ben yalnız yüce efendimizin boş yere yollara düşmemesini sağlamaya çalışıyordum, diye karşılık verdi Düşes hemen, çünkü bu sonuncu perşembe olacak; Bologna ya da Floransa'ya gideceğim birkaç günlüğüne.

Toplantı salonlarına dönerken, herkes Düşes'in artık tam bir gözde olduğuna inanıyordu, Parma'da o güne dek kimsenin göze alamadığı bir şeyi yapmaya cesaret etmişti. *Whist* masasındaki Kont'a gelmesini işaret etti, adam kalktı, Düşes'in ardına düştü. İkisi boş ama aydınlık bir salona geçti.

— Çok gözüpek davrandınız, dedi Kont ona; ben olsam, yapmayın derdim; ancak tutkulu yüreklerdeki mutluluk insanların sevdasını pekiştirir, diye ekledi gülerek, yarın sabah yola çıkarsanız, ben de yarın akşam peşinizden gelirim. Sadece yüklenme salaklığını gösterdiğim şu maliye bakanlığı angaryası beni geciktirir, ama şöyle dört saat sıkı çalışırsam pek çok kasayı teslim ederim. Hadi içeri girelim sevgili dostum ve şu bakancılık oyununu çekinmeden, sakınmadan oynayalım; belki de bu kentte yapacağımız son gösteridir bu. Kendisine meydan okunduğunu düşünürse, Prens her şeyi yapabilir; yaptığına da ibretlik gözüyle bakar. Buradaki insanlar gidince, bu geceye karşı hangi önlemleri alabileceği-

nizi konuşuruz; belki de vakit geçirmeden, Po yakınlarında bulunan Sacca'daki evinize gitmek en iyisi olur. Avusturya sınırına yarım saat uzakta olması avantajdır.

Düşes'in sevdası için de, özsaygısı için de çok tatlı bir andı bu; Kont'a baktı, gözleri yaşardı. Etrafı Prens'e gösterdikleri aynı saygıyı kendisine de göstermek için sıraya girmiş onca dalkavukla sarılmış bu güçlü mü güçlü Bakan, her şeyi, hem de kolayca, onun için bırakacaktı!

Toplantı salonlarına dönerken, sevinçten uçuyordu. Herkes önünde yerlere eğiliyordu.

"Mutluluk nasıl da değiştiriyor onu," diyordu çevresini kuşatan, muhtemelen tanıyamayacağız dalkavuklar. Ama aslında tipik Romalı bir ruh bu kadınki ve kentin efendisinin kendisine gösterdiği sıradışı lütfu alçak gönüllükle karşılamayı bilen bir insan!

Toplantının sonlarına doğru Kont yanına geldi.

— Size verecek haberlerim var. Bunun üzerine Düşes'in yakınındakiler uzaklaştı.

— Prens saraya döndükten sonra, karısına haber göndermiş, diye sürdürdü Kont. Yarattığınız şaşkınlığı düşünsenize! "Düşes Sanseverina'nın evinde geçirdiğim son derece eğlenceli akşamdan söz edeceğim size," demiş eşine. "O iş kokulu, köhne konağı ne hale getirdiğini ayrıntılarıyla anlatmamı kendisi rica etti," demiş. Sonra da Prens oturmuş, salonlarınızı tek tek tasvir etmeye girişmiş.

Sevinçten ağlayan eşinin yanında yirmi dakikadan fazla kalmış; Prenses, akıllı bir insan olduğu halde, Prens hazretlerinin bu havadan sudan konuşmasını destekleyecek tek bir söz bulamamış.

İtalya'daki liberaller ne düşünürse düşünsün, kötü yürekli biri değildi bu Prens. Aslında onların pek çoğunu zindana göndermişti elbette, ama zaman zaman birtakım anıları unutmak üzere yinelediği gibi, korktuğu için yapmıştı bunu: İblis canımızı almaya gelmişse en iyisi onun canını

almaktır. Anlattığımız gecenin ertesi günü çok neşeliydi, iki güzel iş yapmıştı: Hem perşembe toplantısına gitmiş hem eşiyle konuşmuştu. Akşam yemeğinde karısıyla konuştu; sizin anlayacağınız, Bayan Sanseverina'nın evindeki bu *perşembe*'nin saraydaki yankıları bütün Parma'yı sarsan bir devrime neden oldu; Bayan Raversi karalar bağladı, Düşes sevinçten havalara uçtu. Sevgilisinin işine yaramış, onun kendisine eskisinden daha büyük bir aşkla bağlandığını görmüştü.

— Bütün bunlar aklıma geliveren o patavatsız düşünce sayesinde oldu! diyordu Kont'a. Roma ya da Napoli'de olsak çok daha özgür olurdum elbette, ama böylesine çekici bir oyunu nerede bulurdum? Hayır sevgili Kontum, hiçbir yerde bulamazdım, ayrıca en büyük mutluluğum sizsiniz!

VII. Bölüm

Bundan sonraki dört yılı, anlattığımıza benzer son derece önemsiz saray yaşantısı ayrıntılarıyla doldurmak gerekir. Markiz, her baharda kızlarıyla birlikte Sanseverina Sarayı'na ya da Po kıyısındaki Sacca malikânesinde iki ay kalmaya geliyordu; bu sırada çok tatlı anlar yaşanıyordu; Fabrizio'dan söz ediyorlardı; ancak Kont, oğlanın bir kez bile Parma'ya gelmesine izin vermedi. Düşes'le Bakan, bu arada Fabrizio'nun becerdiği bir iki sersemliği unutturabilmek için biraz uğraştılar, ama Fabrizio da belirlenen davranış biçimine epey bilgece uyuyordu. İlahiyat öğrenen soylu bir beydi ve ilerlemek için asla erdemine güvenmiyordu. Napoli'de Eski Çağ'ı incelemeye merak sarmıştı; durmadan kazı yapıyordu; bu tutku atlara duyduğu sevginin yerini almış gibiydi. Daha genç yaşında Eski Çağ'ın en güzel kalıntıları arasında yer alan Tiberius'un bir büstünü bulduğu Miseno kazılarını sürdürebilmek için İngiliz atlarını satmıştı. Bu büstün bulunuşu Napoli'de tattığı hazların en büyüğü oldu. Başka gençleri taklit edecek, örneğin öyle ya da böyle bir sevdalı rolü oynamayacak kadar yüce ruhluydu. Oynaşsız kalmıyordu elbette, ama bunlar önemli değildi onun için ve yaşına karşın, aşktan habersiz olduğu söylenebilirdi; sevmekten çok seviliyordu. Serinkanlılığın en güzelini göstermesine hiçbir şey engel olmuyordu, çünkü onun gözünde

genç ve güzel bir kadın başka bir genç ve güzel kadınla eşdeğerdeydi; yalnız, en son tanıdığı en heyecan verici olanıydı, o kadar. Napoli'nin en çok hayranlık uyandıran kadınlarından biri buradaki son yılında onun uğruna bir sürü çılgınlık yapmış, bu onu ilkin eğlendirmiş, ama sonunda sıkıntıdan patlamıştı; öyle ki, yola çıkarken tattığı mutluluklardan biri sevimli A... düşesinin elinden kurtulmak olmuştu. Bu dediğimiz 1821'de oldu, bütün sınavlardan geçer not aldıktan sonra, okul yöneticisi ya da hocasına bir haçla bir armağan geldi, o da sık sık düşündüğü Parma'yı görmek üzere yola çıktı. *Monsignore* olmuştu, arabasına dört at koşuluydu; Parma'ya varınca, atların yalnız ikisini aldı, kente girince, arabayı San Giovanni Kilisesi'nin önünde durdurdu. Büyük amcası, *Généalogie latine*'in [Latin Soykütüğü] yazarı, Dongo ailesinden Başpiskopos Ascanio'nun görkemli mezarı buradaydı. Mezarın başında dua etti, onu birkaç gün sonra bekleyen Düşes'in sarayına yürüdü. Düşes'in salonu çok kalabalıktı, kısa bir süre sonra yalnız kaldı.

— Eee, hoşnut musun benden? dedi Fabrizio kollarına atılarak. Novara'da polisin izin verdiği oynaşımla sıkılacak yerde, sayende, Napoli'de epey mutlu dört yıl geçirdim.

Düşes'in ağzı bir karış açık kalmıştı, sokakta görse tanıyamazdı, İtalya'nın en yakışıklı erkeklerinden biri –gerçekten de öyleydi– olarak görüyordu Fabrizio'yu; hele yüzü çok güzeldi. Onu Napoli'ye, gözü kara bir yaban atı terbiyecisi olarak göndermişti; o günlerde, elinden bırakmadığı kırbaç varlığının bir parçası gibiydi. Şimdi, yabancıların yanında çok daha soylu ve ölçülüydü, baş başa kaldıkları zamansa, Düşes ilk gençliğinin bütün ateşini onda görüyordu. Perdahlanınca hiçbir şey yitirmemiş bir pırlanta gibiydi. Fabrizio'nun gelişinden bir saat sonra Kont Mosca çıkageldi; biraz erken gelmişti. Delikanlı, mürebbisine gönderilen haçtan büyük bir övgüyle söz etti; açıkça ifade edemediği diğer iyiliklerinden duyduğu gönül borcunu dile getirdi ve bunu

öyle kusursuz bir ölçüyle yaptı ki, Bakan, daha ilk görüşte ona iyi gözle bakmaya başladı. "Bu yeğen," dedi Düşes'in kulağına, "ileride ona kazandıracağınız bütün saygınlıklara layık." Her şey yolundaydı, ama Fabrizio'dan çok hoşnut kalan ve o ana dek yalnızca delikanlının yapıp söylediklerine dikkat eden Kont gözünü Düşes'e çevirdi ve çok garip bakışlarla karşılaştı. "Bu delikanlı bizim evde garip bir izlenim yaratıyor," dedi içinden. Bu düşünce ağzının tadını kaçırdı; Kont neredeyse *ellilik* olmuştu, çok acımasız bir sözcüktü bu elli yaş, ancak çılgınca âşık bir erkek bu yaşın yaratacağı sarsıntıyı hissedebilirdi. Bakan olarak göstermek zorunda bulunduğu sertliğin dışında, son derece iyi yürekli, sevilmeyi hak eden bir insandı. Ama ona göre, bu söz, *ellilik,* bütün yaşamını karartıyordu ve kendine karşı acımasız olmasına yol açabilirdi. Düşes'i Parma'ya gelmeye razı edeli beş yıl olmuş, özellikle başlarda, sık sık kıskançlığa kapılmış, ama Düşes gerçekten yakınmasına yol açmamıştı. Hatta Düşes'in saraydaki bazı yakışıklı delikanlılara özel bir ilgi duyuyormuş gibi davranmasının onun gözüne girmek için olduğuna inanıyordu ve haklıydı. Örneğin, Prens'in gösterdiği özel ilgiyi bile elinin tersiyle itmişti, nitekim Prens de bu konuda epey anlamlı bir söz etmişti:

— Prens hazretlerinin iltifatlarını kabul edersem, hangi yüzle çıkarım Kont'un karşısına, demişti Düşes gülerek.

— Ben de en az sizin kadar rahatsız olurdum. Sevgili Kont en yakın dostum! Ama kolay aşılacak bir engel bu, ben de üzerinde düşündüm. Kont'u, kalan ömrünü geçirmek üzere kaleye gönderirdik.

Fabrizio gelince Düşes o kadar sevindi ki, gözlerinin Kont'a neler düşündürebileceğine aldırmadı. Etki derin, kuşku giderilmez oldu.

Fabrizio, gelişinden iki saat sonra Prens tarafından kabul edildi; Düşes bu kabulün halk arasında yaratacağı olumlu etkiyi kestiriyor, iki aydır bunun peşinde koşuyordu; bu

özel görüşme Fabrizio'yu daha ilk anda sıradışı yapacaktı; bahane de, annesini görmek üzere Piemonte'ye gideceğinden, Parma'ya şöyle bir uğramasıydı. Düşesin yazdığı küçük ve sevimli bir pusula Fabrizio'nun Prens hazretlerinin emirlerini beklediğini haber verdiğinde, Prens hazretleri sıkıntıdan patlıyordu. "Pek yobaz bir avanak, tepsi gibi dümdüz ya da sinsi bir surat karşılayacak beni," diyordu içinden. Bölge komutanı başpiskopos, amcanın mezarına yapılan ziyareti çoktan haber vermişti. Prens, mor çorapları olmasa genç bir subay sanacağı uzun boylu bir delikanlının içeri girdiğini gördü.

Bu küçük şaşkınlık, sıkıntısını yok etti. "Neşeli biri bu delikanlı," dedi içinden, "Tanrı bilir ne iltimaslar istenecek onun için, elimden gelenin hepsi belki. Kente yeni geliyor, gözleri kamaşmış olmalı. Jakoben ağzıyla konuşayım; nasıl karşılık vereceğini görürüz."

Prens, birkaç gönül alıcı sözün ardından:

— Eee *Monsignore*, dedi Fabrizio'ya, Napoli halkı mutlu mu? Krallarını seviyorlar mı?

— Yüce Efendimiz, diye karşılık verdi Fabrizio bir an bile duraksamadan, sokakta dolaşırken, kral hazretlerinin çeşitli alaylarına mensup askerlerin harika kıyafetlerine hayran kalıyordum; soylu kişiler, olması gerektiği gibi, efendilerine saygı gösterir; ancak şunu itiraf edeyim ki, ömrüm boyunca yalnız alt tabakadan insanların, kendilerinden parasını ödeyerek aldığım hizmetler dışında bir şeyden söz etmemelerine üzülmüşümdür.

"Vay canına! Nasıl *oğlan* bu!" dedi Prens içinden, "ne de kurnaz şeymişsin sen! Tam Düşes Sanseverina'nın zekâsı." Bu oyuna kendini kaptıran Prens, Fabrizio'yu o tehlikeli konuda konuşturabilmek için epey dümen çevirdi. Neyse ki, tehlikenin iyice kamçıladığı delikanlı insanı hayran bırakan karşılıklar buldu. "İnsanların krallarını sevmekle böbürlenmesi bir bakıma küstahlıktır," diyordu, "her buyruğunu gözü kapalı yerine getirmeleri gerekir." Prens, bu kadar

ihtiyatlı tavır karşısında biraz sinirlendi: "Görünüşe göre Napoli'den akıllı biri geliyor buraya, hiç sevmem *böyle yaratıkları*; akıllı adamın, en güzel ilkelere bağlı olsa da, hatta Tanrı'ya inansa da, Voltaire'le, Rousseau'yla uzaktan yakından illaki bir akrabalığı vardır.

Prens, bu okul kaçkını delikanlının, kusursuz davranışları, itiraz edilemeyecek yanıtlarıyla kendisine kafa tuttuğunu sanıyordu; hiçbir beklentisi gerçekleşmiyordu; göz açıp kapayıncaya dek, saf adamlığı benimsedi, birkaç kelimede konuyu toplumların ve hükûmetin yüce ilkelerine getirdi, bunları durum ve koşullara uydurup halka açık toplantılarda ta çocukluğunda ezberlettikleri Fénelon'un birkaç cümlesini arka arkaya sıraladı.

— Bu ilkeler sizi şaşırtıyor delikanlı, dedi Fabrizio'ya (huzuruna kabul ettiğinde ona *monsignore* diye seslenmişti, yolcu ederken de yine *monsignore* demeyi düşünüyordu, ama konuşma sırasında dostça seslenmeyi daha ustaca, duygulu yaklaşıma daha uygun buluyordu). Evet, bu ilkeler sizi şaşırtıyor, delikanlı, bunların resmî gazetemde her gün yazılan mutlakiyet *nutuklarına* ("Tamı tamına böyle," dedi) benzemediğini itiraf ederim... Ama... Ey Ulu Tanrım! Ne diyorum ben? Gazetedeki o yazarları tanımıyorsunuz zaten.

— Prens hazretlerinin bağışlamasını dilerim; güzel yazıldığına inandığım Parma gazetesini okumanın dışında, XIV. Louis'nin 1715'te ölümünden bu yana yapılan her şeyin bir suç ve aptallık olduğunu düşünüyorum. İnsanın biricik amacı ruhunun kurtuluşudur, bu konuda iki ayrı görüş olamaz ve bu mutluluk sonsuza dek sürmelidir. Özgürlük, adalet, çoğunluğun mutluluğu gibi laflar hem iğrençtir hem suçu teşvik eder. İnsanların zihnine tartışma ve kuşkulanma alışkanlığını sokar. Bir millet meclisi, bu insanların *bakanlık* dediği şeye hiç güvenmez. O öldürücü *kuşkulanma* alışkanlığı bir kez başladı mı, insan zayıflığı onu her şeye uygular, insanoğlu kutsal kitaptan, kilisenin emirlerinden, gelenekten,

her şeyden kuşkulanmaya başlar; o zaman da işi biter. Korkunç derecede yanlış ve söylemesi suç sayılsa da, *Tanrı'nın başımıza gönderdiği* prenslerin gücü karşısında duyulan bu güvensizlik her birimize yirmi otuz yıllık mutluluk bir getirse bile, sonsuza dek sürecek cehennem azabına oranla yarım ya da bir yüzyılın ne önemi vardır?

Fabrizio'nun, konuşurken, düşüncelerine seslendiği insanın en hoşuna gidecek biçimi vermeye çalıştığı görülüyordu, ezberlediği bir dersi okumadığı açıktı.

Prens, kısa bir süre sonra, yalın ve ciddi davranışları canını sıkan bu gençle savaşmaktan vazgeçti.

— Güle güle, *Monsignore,* dedi ansızın, Napoli Kilise Akademisi'nde harika bir eğitim verildiğini görüyorum ve bu güzel fikirler böylesine seçkin bir akla rastlayınca çok parlak sonuçlar elde ediliyor. Güle güle, dedi ve sırtını döndü.

"Hiç hoşuna gitmedim bu hayvanın," dedi Fabrizio içinden.

"Şimdi geriye, bu yakışıklı genç adamın herhangi bir şeye tutkuyla bağlanıp bağlanamayacağını görmek kalıyor," dedi kendi kendine Prens; "onu da yapabiliyorsa, dört dörtlüktür... Halasından öğrendiklerini daha akıllıca tekrarlayabilir mi bir insan? Onu dinlerken, halası konuşuyormuş gibi geldi bana; ülkemde bir devrim olsa, bir zamanlar Napoli'deki San Felice gibi, *Moniteur* gazetesini o idare ederdi! Ancak San Felice, yirmi beş yaşında ve güzel bir kadın olduğu halde, asıldı! Akıllı kadınların kulağına küpe olmalı bu." Ancak Prens, Fabrizio'yu Düşes'in öğrencisi sanırken yanılıyordu. Tahtın üzerine ya da yakınına doğan zeki insanlar, kısa sürede incelikli düşünme yetilerini yitirirler; çevrelerinde, kabalık olarak gördükleri konuşma özgürlüğünü yasaklarlar; yalnızca birtakım maskeler görmek isterler ve insanları tenlerinin güzelliğine bakarak yargılamaya kalkarlar; işin hoş yanı, sezgilerinin çok ince olduğuna inanmalarıdır. Örneğin ele aldığımız olayda, Fabrizio, ağzından çıktığını işittiğimiz

sözlerin hemen hepsine inanıyordu; bütün o büyük ilkeler olsa olsa ayda bir kez aklına gelirdi elbette ama arzulu, zekiydi, ayrıca inançlıydı.

XIX. yüzyılın gönlünü kaptırdığı özgürlük özlemi, *büyük kitleleri mutlu etme* modası ve saplantısı, ona göre, diğer bütün düşünceler gibi geçip gidecek bir *sapkınlık*tı, ama tıpkı bir ülkeye bulaşan vebanın yığınla insanın canını alması gibi, pek çok ruhu öldürdükten sonra geçecekti. Fakat bütün bunlara karşın Fabrizio, Fransız gazetelerini büyük bir hazla okuyor, hatta bunları temin ederken epey ihtiyatsız davranıyordu.

Fabrizio saraya kabulünden kafası allak bulak dönüp halasına Prens'in çeşitli saldırılarını anlattı.

— Vakit geçirmeden Saygıdeğer Başpiskoposumuz Peder Landriani'ye gitmelisin, dedi Düşes; yürüyerek git oraya, merdivenleri usulca çık, girişte sakın gürültü etme; seni bekletirlerse, çok daha iyi, bin kere daha iyi olur! Kısacası, *havari gibi* ol!

— Anladım, dedi Fabrizio, adamımız tam bir Tartuffe.[30]

— Tam tersine, erdemin ta kendisi.

— Kont Palanza'nın idamı sırasında yaptıklarından sonra bile mi? diye sordu şaşıran Fabrizio.

— Evet dostum, yaptıklarından sonra bile. Başpiskoposumuzun babası maliye bakanlığında küçük bir görevliydi, sıradan basit bir küçük burjuvaydı ki, bu her şeyi açıklar. Monsenyör Landriani geniş, derin görüşlü, çok akıllı bir insandır; içten biridir, erdemi sever. İmparator Decius yeniden dünyaya gelse, geçen hafta gösterilen Opera'daki Polyeucte[31] gibi, din uğruna seve seve şehit olurdu. Madalyonun güzel yüzü bu; bir de tersi var: Kralımızın ya da başbakanın karşısına çıkınca, bu büyüklük karşısında gözleri kamaşır, eli aya-

30 Molière'in *Tartuffe* isimli oyununun başkişisi. (e.n.)

31 Poliuto de Donizetti'nin operaya uyarladığı, P. Corneille'in aynı isimli oyununun başkişisi. (e.n.)

ğına dolaşır, yüzü kızarır; ağzını açıp hayır diyemez. Yaptıkları bu yüzdendir ve bunlar ona bütün İtalya'da kötü bir ün kazandırmıştı; ama insanların bilmediği, kamuoyu onu Kont Palanza'nın yargılanması konusunda aydınlatınca, kendisini *Davide Palanza*'nın adındaki harf sayısı kadar, on üç hafta kuru ekmek ve suyla yaşama cezasına çarptırdığıdır. Bu sarayda *Rassi* adında, çok zeki bir alçak var, başsavcı ya da hazineden sorumlu bakan, Kont Palanza'nın ölümü sırasında aklını çeldi, büyü yaptı Peder Landriani'ye. On üç haftalık oruç sırasında, Kont Mosca, acıdığı için, biraz da hınzırlık olsun diye, onu haftada bir, hatta iki kez akşam yemeğine çağırıyordu; iyi yürekli Başpiskopos, göze girebilmek için, herkes gibi yemeğini yiyordu. Efendimizin onayladığı bir eylem konusunda çileye yatmak ona göre başkaldırı ve jakobenlik olurdu. Ama saygılı bir uyruk olmanın onu herkes gibi yemeye zorladığı her bir akşam yemeğinin yerine, kendine iki günü su ve ekmekle geçirme cezası verdiğini herkes biliyordu.

Birinci sınıf bir bilgin, son derece akıllı bir insan olan Monsenyör Landriani'nin tek bir zayıf yanı vardır, *sevilmek ister*. Bu yüzden, sevgi dolu gözlerle bak ona ve üçüncü ziyaretinde de gerçekten sev. Buna soyluluğunu da eklersek, adam hemencecik büyük bir hayranlık besler sana. Seni merdivenlere dek yolcu ederse sakın şaşırma, davranışlarına alışmış gibi davran; soylu insanlar karşısında diz üstünde doğmuş bir insandır o. Zaten yalın ol, havari gibi gözük, zeki, parlak bir insan olma, hiçbir söze anında yanıt verme; gözünü korkutmazsan senden hoşlanacaktır; seni içinden gelerek başyardımcısı yapmalıdır. Kont'la ben senin böyle hızlı ilerlemene şaşıracak, hatta kızacağız, Prens açısından son derece önemlidir bu.

Fabrizio hemen Başpiskopos'un evine koştu. Büyük bir talih sonucu, iyi yürekli din adamının azıcık sağır uşağı, *del Dongo*[32] sözünü duyamadı; Fabrizio adında, genç bir rahi-

32 Dongo ailesinden. (ç.n.)

bin geldiğini haber verdi; Başpiskopos, ahlâki açıdan pek de örnek sayılmayacak bir köy rahibiyle görüşmekteydi, azarlamak üzere çağırtmıştı onu. O sırada adamı paylıyordu, bu da onun için dayanılmaz bir şeydi, yüreğinde bu acıyı uzun süre taşımak istemiyordu; dolayısıyla, Büyük Başpiskopos, Dongo ailesinden Ascanio'nun küçük yeğenini tam üç çeyrek saat bekletti.

Rahibi ikinci bekleme odasına dek geçirdikten sonra, orada bekleyen adama, geçerken, *nasıl bir hizmette bulunabileceği* sorduğu zaman, mor çorapları görüp Dongo ailesinden Fabrizio adını duyunca kapıldığı umutsuzluğu ve sıraladığı özürleri nasıl anlatalım şimdi? Bu sahne genç kahramanımızın o kadar hoşuna gitmişti ki, daha bu ilk ziyarette, kutsal din adamının elini sevgi dolu bir coşkuyla öptü. Başpiskopos'un umutsuzluk içinde, "Dongo ailesinden birinin evimin girişinde beklemesi olacak şey mi!" deyip duruşunu duymalıydınız. Özür olarak ona, rahibin olayını, yaptığı yanlışlıkları, ona verdiği yanıtları, kısacası her şeyi anlatmakla yükümlü saydı kendini.

"O zavallı Kont Palanza'nın idamını çabuklaştıran adamın bu olması mümkün mü?" diye düşünüyordu Fabrizio Sanseverina Sarayı'na dönerken.

— Ekselansları ne düşünüyorlar, dedi Kont Mosca onu Düşes'in yanına dönerken görünce. (Kont, Fabrizio'nun kendisine *ekselansları* demesini istemiyordu.)

— Çok şaşkınım; hiç tanımıyormuşum insanları. Adını bilmesem, bu adamın tavuk bile kesemeyeceğine bahse girerdim.

— Ve o bahsi kazanırdınız, diye sürdürdü Kont; ama Prens'in karşısında ya da benim karşımdaysa, ağzını açıp hayır diyemez. Doğrusunu istersen, iyice etkili olabilmek için, ceketimin üstüne geçirilmiş o kalın sarı kurdelenin bulunması gerekir; frak giyince dediğime karşı çıkar, bu yüzden, onu kabul ederken hep üniformamı giyerim. Siyasal gücün

saygınlığını ayaklar altına almak bize yakışmaz, Fransız gazeteleri zaten hızla yıpratıyorlar; *saygıya duyulan çılgınca bağlılık* biz yaşadıkça var olacaktır sevgili yeğenim, sizse, saygıdan sonra bile yaşayacaksınız. İyi yürekli bir insan olacaksınız siz!

Fabrizio, Kont'un yanında bulunmaktan çok hoşlanıyordu. Onunla konuşurken gülünç oyunlar oynamayan ilk yüksek mevkili adamdı; ayrıca ortak bir zevkleri vardı: Eski Çağ'dan kalma şeylere ve kazılara düşkünlük. Kont'unsa, delikanlı kendisini büyük bir dikkatle dinlediği için göğsü kabarıyordu; ama arada büyük bir engel vardı: Fabrizio, Sanseverina sarayının bir dairesinde kalıyor, gününü Düşes'in yanında geçiriyor, tam bir çocuksulukla, bu yakınlığın kendisini mutlu ettiğini açığa vuruyordu, ayrıca Fabrizio'nun, insanın umudunu kıracak kadar güzel gözleri, ipeksi bir teni vardı.

Öte yandan, acımasız kadınla kırk yılda bir karşılaşan IV. Ranuccio Ernesto da, Düşes'in sarayda herkesin çok iyi bildiği namusu konusunda, kendisine bir ayrıcalık tanımamasına müthiş alınıyordu. Daha önce gördük, Fabrizio'nun zekâsı ve akıllı davranışı daha ilk günden şaşırtmıştı onu. Halasıyla birbirlerine gösterdikleri pervasız dostluğu kötüye yordu; büyük bir dikkatle dalkavuklarının dediklerine kulak kabarttı, pek çok şey konuşuluyordu elbette. Genç adamın gelişi ve elde ettiği sıradışı kabul bir ay boyunca konuşuldu ve sarayda şaşkınlık yarattı; bunun üzerine, Prens de bir yargıya vardı.

Muhafızları arasında, şarabın gazabına garip bir dirençledayanan sıradan bir asker vardı; bu adam ömrünü meyhanede geçiriyor, böylece askerler arasındaki havayı dolaysız olarak efendisine aktarıyordu. Carlone'nin eğitimi yoktu, olsa çoktan terfi ederdi. Ona verilen emir, her gün, büyük saat öğleni çalar çalmaz sarayın gitmekti. Prens'in kendisi de, on ikiden biraz önce, giyindiği asma kat oda-

sındaki paravanın arkasına yerleşirdi. O gün de, saat on ikiyi vurduktan az sonra paravanın arkasına geldi, askeri yerinde buldu; Prens'in cebinde kâğıt kalem vardı, askere şu pusulayı yazdırdı:

"Ekselansları çok akıllı kuşkusuz ve bu devlet onun derin öngörüsüyle bu kadar iyi yönetiliyor. Ancak, sevgili Kontum, bu kadar büyük bir başarı kıskançlığa yol açar, güçlü öngörünüz yakışıklı bir gencin, belki de elinde olmadan, sıradışı bir tutkuya yol açtığını kestirememişse, insanların biraz arkanızdan gülmesinden korkarım. Söylendiğine göre, bu talihli fani, hepi topu yirmi üç yaşında ve sevgili Kont, işleri karıştıran, ikimizin de bunun iki katı yaşta olması. Akşamları Kont, belli bir uzaklıktan sevimli, şen şakrak, şakacı, olabildiğince çekici bir insan; ama sabahları, evin içinde, doğrusunu isterseniz, yeni gelen oğlan belki de çok daha cezbedici. Biz kadınlarsa, hele yaşımız otuzu geçmişse, gençliğin verdiği tazeliği çok önemseriz. Sarayımızda bu sevimli gencin iyi bir yere, hem de nereye getirileceğinden söz edilmiyor mu? Ve size bundan sürekli söz eden kişi aslında kim ekselansları?"

Prens pusulayı aldı, askere iki altın verdi.

— Aylığınızın dışında bu, dedi asık suratla; kimseye bir şey söylemek yok, yoksa kalenin dibindeki zindanların en rutubetlisini boylarsın. Prens'in çalışma odasında, okuma yazma bilmediği öne sürülen ve hazırladığı polis raporlarını bile, kaleme almayan bu askerin elinden çıkmış, saraydaki insanların çoğunun adreslerinin bulunduğu zarflar vardı. İhtiyacı olan zarfı aldı Prens.

Rastlantıya bakın ki, birkaç saat sonra, Kont Mosca'ya postayla bir mektup geldi; geleceği saat hesaplanmıştı, elinde mektupla içeri giren postacının başbakanlık sarayından çıktığı anda, Mosca, Prens hazretleri tarafından çağrıldı. Gözdenin böyle kara kederlere büründüğü hiç görülmemişti; Prens, iyice tadını çıkarmak üzere, onu görünce bağırdı.

— Benim bakanımla çalışmaya değil, dostumla gelişigüzel çene çalıp dinlenmeye ihtiyacım var. Korkunç bir baş ağrısı çektim bu akşam, kapkara düşünceler üşüştü aklıma. Başbakan Kont Mosca della Rovere'nin, yüce efendisinin yanından ayrılma iznini aldığında ne korkunç durumda olduğunu belirtmeye gerek var mı bilmem? IV. Ranuccio Ernesto insanı yüreğinden hançerlemekte müthiş ustaydı doğrusu; burada, hiç de haksızlık etmeden, avıyla oynayan kaplan benzetmesi yapacağım.

Kont arabasını dörtnala evine sürdürdü; geçerken, hiçbir canlıya yukarıya çıkma izni verilmemesini emretti, hizmetlilerin denetçisine izin verdiği (anlayacağınız, sesinin erişeceği yerde bir insan olduğunu bilmek öfkelendirecekti onu) bildirildi, koşup tabloların bulunduğu büyük salonuna kapandı. Orada bütün öfkesin dışa vurabildi; aklı başından gitmiş bir insan olarak, ışık yaktırmadan, salonun içinde dolanıp durdu. Akşamı bu salonda geçirdi. Tutacağı yolu saptayabilmek üzere, yüreğini bastırmaya çalışıyordu. En azılı düşmanının bile acımasını sağlayacak kaygılar içinde, kendi kendine, "Tiksindiğim adam Düşes'in evinde, her an yanında," diyordu. "Yanındaki kadınlardan birini konuşturmaya mı çalışsam? Bundan tehlikeli bir şey olamaz; Düşes öyle iyi yürekli ki; kadınlara öyle iyi para veriyor ki! Tapılacak bir kadın onlar için!" (Ulu Tanrım, zaten kim ona tapmıyor ki!) "Asıl sorun şu," diye sürdürüyordu öfkeyle.

"Beni yiyip bitiren kıskançlığı açığa vurayım mı, yoksa hiç sözünü etmeyeyim mi?

Susarsam, her şey gözümün önünde olup bitecek. Gina'yı tanırım, bir anda parlayan bir kadındır, ne yapacağını kendisi bile bilmez; kendine daha başından bir rol biçmeye kalkışınca, eli ayağına dolaşır; eylem sırasında yepyeni bir fikir gelir aklına, yeryüzündeki en iyi fikirmiş gibi hemen heyecanla onu izlemeye başlar ve her şeyi berbat eder.

Çektiğim acıyı belli etmezsem, benden gizlenmezler, neler olup bittiğini görürüm o zaman...

Öyle ama, konuşursam başka durum ve koşulların doğmasına yol açarım; insanları düşünmeye zorlarım; olabilecek pek çok korkunç şeyi önlerim... Belki de oğlan uzaklaştırılır (Kont derin bir soluk aldı), o zaman hemen hemen kazanmış olurum; Gina başlangıçta biraz öfkelense bile, yatıştırırım... Üstelik bu kızgınlıktan daha doğal ne olabilir? On beş yıldır oğlu gibi seviyor onu. Bütün umudum bunda zaten, *bir oğul gibi*... Ama Waterloo'ya gitmek üzere evden kaçışından beri görmedi onu; üstelik Napoli'den döneli beri, özellikle Gina açısından, başka bir erkek oldu." "*Başka bir erkek*," diye yineledi öfkeyle, "bu erkek son derece cazibeli; özellikle de insana büyük mutluluk vaat eden o çocuksu, yumuşacık hava ve o gülümseyen gözler! Düşes bu gözlerden bizim sarayda görmeye alışmamıştır sanırım! Orada yalnızca donuk ya da şeytanca bakışlar var. Başını işten alamayan, beni her an beş paralık edebilecek bir adam üzerindeki etkime dayanarak egemenlik kuran ben, nasıl bakıyorum acaba çoğu zaman? Ah, ah! Ne kadar dikkat edersem edeyim, özelikle bakışlarım yaşlanmış olmalıdır! Neşeli halim dahi alaycılığı andırmıyor mu? Yoo, içten olmak gerek, dahasını söyleyeyim, neşem, kendisine en yakın şey olarak, mutlak gücü... ve kötü yürekliliği hissettirmiyor mu? Zaman zaman, hele sinirlendiğimde, kendi kendime, istediğimi yapabilirim, demiyor muyum? Üstelik buna bir saçmalık ekliyorum. Bütün öbür insanların elde edemediklerine sahip olduğuma göre, herkesten daha mutlu olmalıyım. Var olan şeylerin dörtte üçüne hükmetme gücüm var... Evet, evet, dürüst olalım: Böyle düşünme alışkanlığı gülüşümü etkiliyordur... Bana, kendinden hoşnut bencil bir insan havası veriyordur... Oysa bu oğlanın gülüşü nasıl da sevimli! İlk gençliğin kolay mutluluğunu saçıyor çevresine ve karşısındakine de aynı mutluluğu tattırıyor."

Kont açısından büyük talihsizlik, ama o akşam hava fırtına öncesindeki sıcak, boğucu havaydı; sizin anlayacağınız, insana en aşırı kararları aldıran havalardan biri. Bu sevdalı

adamı üç saat boyunca uğraştıran bütün akıl yürütmeleri, aklına gelen bütün bakış açılarını nasıl anlatmalı? Sonunda, sırf şu düşünceden dolayı, ihtiyatlı davranış ağır bastı: "Çıldırdım galiba; düşüneyim derken hiç düşünmüyorum; daha acımasız bir tutum takınmak üzere dönüp duruyor, gözümün önünde duran herhangi bir kesin kararın yanından geçip gidiyorum. Çektiğim acıdan dolayı gözüm körleştiğine göre, bütün bilge insanların onayladığı, ihtiyat adı verilen kuralı izleyelim.

Zaten o öldürücü *kıskançlık* sözünü bir kez ettim mi, bu işteki rolüm sonsuza dek belirlenmiş demektir. Oysa bir şey demezsem, her şeyin efendisi kalır, yarın konuşurum." İçine girdiği bunalım çok şiddetliydi, biraz daha sürerse Kont aklını kaçıracaktı, derken yatıştı, gözü imzasız mektuba takıldı. Kimden gelmiş olabilirdi? Adları sıralamaya başladı, her birini ayrı ayrı değerlendirdi, böylece dikkati dağıldı, derken Kont, huzura kabulünün sonunda, "Evet sevgili dostum, sınırsız bir güce sahip olma isteği de içinde, en mutlu ihtirasın vereceği hazların ve gönül okşamalarının, sevecenlik ve aşkla dolu ilişkilerin tattıracağı ev içi mutluluğun yanında hiç olduklarını kabul edelim," derken, Prens hazretlerinin gözünde beliren kurnaz pırıltıyı anımsadı. "Prens olmadan önce bir erkeğim ben; sevme talihine erdiğim zaman, oynaşım, Prens'e değil, erkeğe seslenir." Kont bu kurnaz mutluluğu mektuptaki şu cümleyle bir arada düşündü. *Bu devlet sizin bilgeliğiniz sayesinde bu kadar iyi yönetiliyor.* "Prens'in bu sözünü saraydaki dalkavuklardan biri söylese, gereksiz ihtiyatsızlık olurdu," diye bağırdı; "mektup Prens hazretlerinden geliyor."

Bu sorun çözüldükten sonra, mektubun kimden geldiğini bulmanın tattırdığı küçük sevincin yerini, yeniden Fabrizio'nun karşı konulmaz cazibesinin acımasız görüntüsü aldı. Zavallı adamın yüreğine büyük bir ağırlık çöktü. "İmzasız mektubu kimin yazdığının ne önemi var!" diye haykırdı

öfkeyle, "gözüme soktuğu olay değerinden bir şey yitiriyor mu?" Bu derece çıldırışını bağışlatmak istercesine, "Bu gelip geçici heves yaşamımı değiştirebilir," dedi kendi kendine. "Her şeyden önce, Gina onu şöyle ya da böyle seviyorsa, kalkıp birlikte Belgirate'ye, İsviçre'ye, dünyanın herhangi bir yerine gider. Varlıklı, ayrıca yılda birkaç louis ile yaşasa bile, ne önemi var? Bir hafta önce, öylesine güzel düzenlenmiş, öylesine göz kamaştırıcı konağının onu sıktığını itiraf etmiyor muydu? Bu genç ruha yeni bir şeyler gerek! Ve o yeni mutluluk nasıl da büyük bir yalınlıkla çıkıp geliyor! Kendisini bekleyen tehlikeyi düşünmeye, bana acımaya fırsat bulamadan sürüklenip gidecektir! Oysa ben nasıl da mutsuzum," diye bağırdı Kont gözyaşları içinde.

O akşam Düşes'in yanına gitmemeye yemin etmişti, ama kendisini tutamadı; onu hiç bu kadar özlememişti. Gece yarısına doğru yanına gitti; Düşes'i yeğeniyle baş başa buldu; saat onda herkesi göndermiş, kapısını kapatmıştı.

Bu iki varlık arasındaki sıcak yakınlığı, Düşes'in çocuksu sevincini görünce, birden, tabloların olduğu salonda geçirdiği uzun saatler boyunca hiç aklına gelmeyen korkunç bir zorluk belirdi Kont'un önünde: Kıskançlığını nasıl saklayacaktı?

Hangi bahaneye sığınacağını şaşırdı, o akşam Prens'i kendisine karşı epey ters bulduğunu, bütün savlarına karşı çıktığını falan söyledi. Düşes'in kendisini yarım kulakla dinlediğini, bir gün önce olsa, onu sonsuz kaygılara düşürecek ayrıntılara hiç dikkat etmediğini görünce içi acıdı. Kont gözünü Fabrizio'ya çevirdi. O güzel Lombardiyalı yüzü ona hiç bu kadar yalın ve soylu gözükmemişti! Fabrizio, anlattığı sıkıntıları Düşes'e oranla daha büyük dikkatle dinliyordu.

"Doğrusu ya," dedi içinden, "bu yüzde iyi yürekliliğin en büyüğüyle karşı konulmaz, çocuksu, sevecen bir sevinç birbirine eklenmiş. Şunu demek istiyor: Onun insana tattıracağı aşk ve mutluluktan başka ciddi şey yoktur bu dünyada. Ama eğer akıl gerektiren bir ayrıntıya mı geldiniz, bakışı canlanıp sizi şaşırtıyor, ne düşüneceğinizi bilemiyorsunuz.

Çok yukarıdan baktığı için, onun gözünde her şey çok basit. Ey Ulu Tanrım! Nasıl yenersin böyle bir düşmanı? Öte yandan, Gina'sız yaşamın ne anlamı kalır? Bir kadın için her şeyden değerli olması gereken, şu körpe akıldan doğan tatlı şakaları nasıl da kendinden geçerek dinliyor!"

Birden korkunç bir düşünce saplandı Kont'un yüreğine: "Oğlanı gözünün önünde bıçaklasam, sonra da kendimi mi öldürsem acaba?"

Ayakta zor durarak, şöyle bir dolandı odada, hançerin sapını sımsıkı tutuyordu. Öbür iki insan, ona dikkat bile etmiyordu. Arabacısına bir emir vereceğini söyledi, kimse dediğine kulak asmadı; Düşes, Fabrizio'nun söylediği bir söze gülüyordu tatlı tatlı. Kont ilk salondaki lambalardan birine yaklaştı, bıçağının ucunun keskin olup olmadığına baktı. Geri dönüp delikanlıya yaklaşırken, "Bu genç karşısında çok sevimli olmalı, kusursuz davranmalı," diyordu kendi kendine.

Çıldırmak üzereydi; birbirlerine doğru eğildiklerinde, gözünün önünde öpüştüklerini sanıyordu. "Ben buradayken olanaksız," dedi içinden; "aklım karışıyor. Sakinleşmek gerek; kaba davranırsam, Düşes, gururunu incittim diye, kalkar onunla Belgirate'ye gider ve yolda edecekleri herhangi bir söz birbirlerine besledikleri duyguya bir ad veriverir; ondan sonra, bir anda her şey olup biter.

Yalnızlık o sözü kalıcı kılar, ayrıca, Düşes beni bıraktıktan sonra ne olurum? Ya Prens açısından binbir güçlüğü yendikten sonra, şu yaşlı ve kaygılı suratımı Belgirate'de gösterince, mutluluktan uçan bu insanların önünde ne yaparım?

Zaten burada bile *terzo incomodo*'yum! (Hey gidi güzelim İtalyan dili, tam da aşk için yaratılmış.) *Terzo incomodo!*[33] Akıllı bir insanın bu iğrenç rolü üstlenmesi ve kalkıp gitmeyi başaracak gücü bulamaması ne büyük acı!"

33 Rahatsız eden üçüncü kişi. (y.n.)

Kont patlamak ya da en azından, yüzünün allak bullak oluşuyla acısını açığa vurmak üzereydi. Salonda dolanırken kapının yakınına geldi, tatlı bir sesle içinden gelerek "Hadi hoşça kalın, elimizi kana bulamayalım!" diye bağırıp çıktı.

Kont, kimi zaman Fabrizio'nun üstünlüklerini art arda sıralayarak, kimi zaman da çok acımasız kıskançlık bunalımları geçirerek yaşadığı o korkunç gecenin sabahında genç oda hizmetçisini çağırtmayı akıl etti; bu adam Düşes'in oda hizmetçilerinden, gözdesi, Cecchina adında bir genç kızın çevresinde dolanıyordu. Talihe bakın ki, bu genç uşak çok temkinli, hatta paragözdü ve Parma'nın resmî binalarından birinde kapıcı olmak istiyordu. Kont bu adama hemen oynaşı Cecchina'yı çağırtmasını emretti. Adam isteneni yerine getirdi. Kont bir saat sonra ansızın, genç kızın sevgilisiyle baş başa kaldığı odaya girdi. Kont, ellerine sıkıştırdığı avuç dolusu altınla ödlerini patlattı; sonra gözünün içine bakarak, tir tir tireyen Cecchina'ya iki çift söz etti:

— Düşes, *Monsignore* ile sevişiyor mu?

— Hayır, dedi genç kız bir süre sustuktan sonra, hayır, *henüz sevişmiyor*, ama gülerek de olsa, kendinden geçerek, sık sık hanımefendinin elini öpüyor.

Bu tanıklık, Kont'un aklı başından giderek sorduğu yüz soruya verilen yanıtlarla tamamlandı; kaygılı aşkı bu zavallılara avuç dolusu altın kazandırdı. Sonunda söylenenlere inandı, mutsuzluğu azaldı.

— Düşes bu konuşmadan kuşkulanırsa, sevgilinizi yirmi yıllığına kaleye kapattırırım, ancak saçı ağarınca görürsünüz onu, dedi Cecchina'ya.

Birkaç gün geçti. Fabrizio'nun bütün neşesi kaçmıştı.

— İnan bana, diyordu Düşes'e, Kont Mosca bana diş biliyor.

— Ekselansları açısından çok yazık doğrusu, diye karşılık veriyordu Düşes, yarı öfkeli bir sesle.

Fabrizio'nun neşesini kaçıran asıl neden bu değildi. "Rastlantıların beni sürüklediği bu konum hiç de kabul edilebilir değil," diyordu kendi kendine. "Düşes'in hiç konuşmayacağından eminim, ensest bir ilişkiyi çağrıştıracak bir sözden tiksinir. Ama ya tedbirin elden bırakıldığı, çılgın bir günün ardından, bilincini tartmaya kalkarsa, benden aldığı hazzı keşfettiğime inanırsa, ne duruma düşerim? Tam *Casto Giuseppe*[34] olurum.

Güzel bir itirafla ciddi bir aşka meraklı olmayacağımı mı anlatmalı? Bu olguyu küstahlığı andırmayacak bir biçimde dile getirebilecek ustalık yok beynimde. Geriye, Napoli'de bırakılmış büyük bir aşk kalıyor; o zaman da, yirmi dört saatliğine oraya dönmek gerekir. Akıllıca bir yol bu, ama o kadar zahmete değer mi? Parma'da daha alt katmandan biri de sevilebilir, ancak bu hoşa gitmez; ancak bunların hepsi, hiçbir şey sezmek istemeyen korkunç adam olmaktan daha iyidir. Bu son yolu tutarsam geleceğim tehlikeye düşebilir elbette; o zaman, çok tedbirli davranıp birtakım insanların sessizliğini satın alarak, tehlikeyi azaltmak gerekir." Ama Fabrizio'nun kafasında dönüp dolaşan bu düşüncelerin ortasında oldukça acımasız bir gerçek vardı: O, Düşes'i yeryüzündeki her şeyden daha çok seviyordu... "İnsanın bu kadar gerçek bir şeye karşısındakini inandıramayacağından kuşkulanması için iyice beceriksiz olması gerekir," diyordu öfkeyle kendi kendine. Bu durumdan kurtulacak ustalığı gösteremeyince, karamsar, acılı bir insan olup çıktı. "Ey Ulu Tanrım! Yeryüzünde yürekten bağlı bulunduğum biricik insanla aram açılırsa halim nice olur?" Öte yandan, Fabrizio, yakışık almayan bir söz ederek böylesine tatlı bir mutluluğu bozmayı da göze alamıyordu. Büyülenmişti! Bu kadar güzel ve sevimli bir kadının yakın dostluğu öylesine tatlıydı ki! Yaşamın o en bayağı ilişkileri içinde anlattığı saray entrikalarıyla kendisini bir komedi izler gibi eğlendiren Düşes hima-

34 Hadımağası Potifar'ın karısını seven Yusuf için kullanılır bu deyim. (y.n.)

yesiyle, onu sarayda çok güzel bir konuma getirmişti. "Ancak, çakan ilk şimşekle bu uykudan uyanabilirim," diyordu kendi kendine. "Bu kadar çarpıcı bir kadınla hemen hemen baş başa geçirilen bu tatlı, neşeli akşamlar bizi alıp daha iyi bir yere götürürse, bende bir âşık bulduğuna inanır; kendimden geçmemi, birtakım çılgınlıklar yapmamı bekler; bense ona dostluğun en canlısını sunabilirim, ama bu aşk olmaz; doğa beni bu yüce çılgınlıktan yoksun bırakmış. Kimbilir hangi suçlamalarla karşılaşırım bu konuda! Düşes A...'nın dedikleri hâlâ kulaklarımda, ama o umurumda bile değildi, alay ediyordum! Sevgide kusur işlediğimi sanacaktır, oysa bende sevgi eksik; hiçbir zaman anlamak istemeyecektir beni. Sıklıkla, benim de bilmek zorunda olduğum saraydaki bir olayı, dünyada eşi olmayan bir çılgınlıkla anlatmasının ardından, çoğu kez elini, ara sıra da yanağını öpüyorum. O el benimkine başka türlü sarılırsa ne yaparım?"

Fabrizio her gün Parma'nın en saygın, neşeden en uzak evlerinde boy gösteriyordu. Düşes'in verdiği ustaca öğütlerle, baba oğul iki prense de, Prenses Clara-Paolina'ya da, Başpiskopos hazretlerine de yaranmaya çalışıyordu. Bunda başarılı da oluyordu, ama bu onu, Düşes'le arasının açılmasından duyduğu öldürücü korkudan kurtarmıyordu.

VIII. Bölüm

Böylece, saraya gelişinden bir ay sonra, Fabrizio'nun yüreğinde saraylılara özgü bütün acılar boy göstermiş, onu mutlu eden biricik yakın dostluk da zehirlenmişti. Bir akşam, saltanat süren bir âşık gibi gözüktüğü Düşes'in salonundan kafasında bu kaygılarla çıktı; kentte rastgele dolaştı, ışıkları yanan bir tiyatronun önünden geçti; içeri girdi. Sırtında dinî giysileri bulunan bir insanın yapmaması gereken düşüncesiz bir hareketti bu, ama o, hepi topu kırk bin kişinin yaşadığı küçük bir kent olan Parma'da bundan kaçınmaya söz vermişti. Gerçi daha ilk günden resmî kılığını çıkarıp atmıştı, soylu insanların yanına gitmediği zaman, yas tutan biri gibi yalnızca karalar giyiyordu.

Tiyatroda, kimseye görünmemek için üçüncü katta bir loca tuttu; Goldoni'nin *Lokantacı Kadın*'ı oynanıyordu. Salonun mimarisine bakıyordu. Gözü arada bir sahneye çevriliyordu. Ama kalabalık salon her an kahkahadan kırılıyordu; Fabrizio gözünü lokantacı kadını canlandıran genç oyuncuya çevirdi, gülünç buldu onu. Daha dikkatle baktı, epey sevimli, özellikle de doğal gözüktü gözüne. Goldoni'nin kendisine söylettiği güzel şeylere, ilkin kendisi gülen, temiz yürekli bir genç kızdı ve bunları söylerken son derece şaşkındı. Adını sordu, *Marietta Valserra* dediler.

"Aaa! Çok garip, benim adımı almış," diye düşündü; o akşam için yapmayı tasarladığı şeylere karşın, ancak oyun

bitince ayrıldı tiyatrodan. Ertesi gün yine geldi; üç gün sonra, Marietta Valserra'nın nerede oturduğunu biliyordu.

Epey çaba harcayarak bu adresi elde ettiği akşam, Kont'un kendisine güleryüz gösterdiğini fark etti. Tedbirli davranabilmek için büyük çabalar harcayan zavallı kıskanç âşık, genç adamın peşine hafiyeler takmıştı ve tiyatro serüveninden çok hoşnuttu. Kont'un, Fabrizio'ya sevimli davranmaya karar verdiğinin ertesi günü, genç adamın uzun, mavi bir redingot giyip yarı gizlenerek, Marietta Valserra'nın oturduğu, tiyatronun arkasındaki eski binanın dördüncü katına çıktığını öğrenince duyduğu sevinci nasıl anlatmalı? Fabrizio'nun kadının karşısına takma adla çıktığını, üstelik kentte üçüncü sınıf uşakları canlandıran, köylerdeyse ip üzerinde cambazlık yapan Giletti adında bir haytanın kıskançlığına yol açma onuruna erdiğini öğrenince sevinci iki kat arttı. Marietta'nın bu asil âşığı Fabrizio'ya küfürler yağdırıyor, onu öldürmek istediğini söylüyordu.

Opera toplulukları, sahneye konacak konuları parayla sağdan soldan satın alan ya da bedavaya bulan bir *impresario*[35] tarafından kurulur, rasgele kurulan topluluk en fazla bir ya da en çok iki sezon bir arada kalır. Ama *komedi kumpanyaları* için durum böyle değildir; kentten kente dolaşan, iki üç ayda bir ev değiştiren bu topluluklar, bireyleri birbirlerini seven ya da nefret eden bir aile oluştururlar. Söz konusu topluluklarda, oynayacakları kentlerdeki *yakışıklıları*n bozmakta zaman zaman epeyce zorlandıkları çiftler oluşur. Bizim kahramanın başına gelen de buydu. Küçük Marietta onu yeterince seviyor, ama biricik efendisi olduğunu öne sürüp onu yakından gözleyen Giletti'den ölesiye korkuyordu. Adam her yerde *monsignore*'yi öldüreceğini söylüyordu, çünkü Fabrizio'yu izlemiş, adını öğrenmeyi başarmıştı. Bu Giletti dünyadaki en çirkin, aşka en az yakışan adamdı;

35 Opera topluluklarını yöneten ya da bu topluluklara maddi destek veren kişi. (e.n.)

sırık gibi uzun, sıska mı sıskaydı, yüzü gözü çiçek lekesiyle doluydu ve biraz da şaşıydı. Üstelik işinde pek becerikli olduğundan, genellikle arkadaşlarının toplandığı kulislere dalar, ellerini ayaklarıyla birleştirip araba tekeri gibi döner ya da benzer hokkabazlıklar yapardı. Sahnedeki oyuncunun yüzünü unla beyazlaştırmak zorunda olduğu ve bir dünya dayak atması ya da yemesini gerektiren rollerde oldukça başarılıydı. Fabrizio'nun bu saygıdeğer rakibi ayda otuz iki liret kazanıyor, dolayısıyla epey zengin sayıyordu kendini.

Hafiyeleri bu artık kuşku götürmez ayrıntıları aktardıklarında Kont ölümün eşiğinden dönmüş gibi oldu. Şakacılığı geri geldi; Düşes'in salonlarında çok daha neşeli, tatlı bir insan olup çıktı ve ona can veren bu küçük serüveni kadına anlatmaktan özenle kaçındı. Hatta Düşes'in olup biteni elden geldiğince geç öğrenmesi için her türlü önlemi aldı. En sonunda, sağduyunun ona aylardır boş yere bağıra çağıra verdiği, gözden düşen sevgilinin yolculuğa çıkması gerektiği öğüdünü dinleme cesaretini gösterdi.

Önemli bir iş onu Bologna'ya çağırdı, bakanlık habercileri günde iki kez ona resmî kâğıtlarından çok küçük Marietta'nın sevgisiyle, Giletti'nin korkunç öfkesiyle, Fabrizio'nun en son girişimleriyle ilgili haberleri taşır oldu.

Kont'un görevlendirdiği adamlardan biri Giletti'nin en büyük başarılarından birini, *börek ve iskelet soytarı* sahnesini birkaç kez oynattı (aynı kadının gönlünü çelmek için onunla yarışan Brighella'nın onu kıstırıp sopa çektiği anda böreğin içinden çıkar bu sahnede); bu, eline yüz liret sıkıştırmak için bahane oldu. Borç içinde yüzen Giletti bundan kimseye söz etmedi elbette, ama böbürlenmeye başladı.

Fabrizio'nun gelip geçici hevesleri, incinmiş bir gurura dönüştü (kaygılar onu, daha bu yaşta, birtakım geçici heveslere kapılır hale getirmişti). Gururu onu alıp tiyatroya getiriyordu; küçük kız sevinçle oynuyor ve onu eğlendiriyordu; tiyatrodan çıktıktan sonra bir saatliğine sevdalı oluyordu.

Fabrizio'nun gerçek tehlikelerle karşı karşıya bulunduğu haberi üzerine Kont Parma'ya döndü; Napolyon'un Dragon süvari alaylarında askerlik yapmış olan Giletti, ciddi ciddi Fabrizio'yu öldürmekten söz ediyor, sonra Romagnano'ya kaçmak üzere önlem alıyordu. Okur eğer çok gençse, bu erdem gösterisi karşısında duyduğumuz hayranlığa epey şaşabilir. Oysa Bologna'dan dönmek Kont için öyle azımsanacak bir kahramanlık değildi, çünkü sabahları yüzü yorgundu; Fabrizio'ysa öylesine genç ve taze, öylesine dingindi ki! Fabrizio'nun yokluğunda, böylesine sudan bir nedenle ölmesinden dolayı kim suçlayabilirdi onu? O, yapabilecekleri, ama yapmadıkları bir iyiliğin pişmanlığını sonsuza dek yüreklerinde taşıyacak ender insanlardandı; ayrıca, kendi yüzünden, Düşes'i kederli görmeye dayanamazdı.

Döndüğünde Düşes'i sessiz ve neşesiz buldu; olup biten şuydu: Pişmanlıklar içinde kıvranan ve bu işi yapmak üzere aldığı paranın büyüklüğüne bakarak işlediği kusurun önemini anlayan küçük hizmetçi kız Cecchina vicdan azabından hasta düşmüştü. Onu seven Düşes bir akşam odasına çıktı. Küçük kız bu iyi yüreklilik karşısında direnemedi, hüngür hüngür ağlamaya başladı, aldığı paranın kalanını hanımına vermek istedi, sonunda da Kont'un sorduklarıyla verdiği yanıtları itiraf etme cesaretini gösterdi. Düşes hemen koşup lambayı söndürdü, bu garip sahne konusunda kimseye bir şey demeyeceğine söz vermesi koşuluyla onu bağışlayacağını söyledi küçük Cecchina'ya, "Zavallı Kont," diye ekledi alçak sesle, "gülünç düşmekten korkuyor; bütün erkekler böyledir."

Düşes hemen kendi dairesine indi. Odasına girer girmez de, gözyaşına boğuldu; doğumunu gördüğü Fabrizio'yla sevişme düşüncesini iğrenç buluyordu; iyi de, bu hal tavırları ne anlama geliyordu?

Kont'un onu içinde bulduğu derin melankolinin birinci nedeni buydu; Kont döndükten sonra, ona, hatta Fabri-

zio'ya karşı tahammülsüzlük nöbetlerine girmeye başladı; ne birini görmek istiyordu ne öbürünü. Fabrizio'nun küçük Marietta'nın gözünde nasıl gülünç duruma düştüğünü düşündükçe canı sıkılıyordu; çünkü Kont, sır saklayamayan gerçek bir sevdalı gibi, her şeyi söylemişti Düşes'e. Bu tatsız olaya ayak uyduramıyordu; taptığı put yıkılmıştı; sonunda, aralarının çok iyi olduğu bir anda, Kont'a akıl danıştı; bu da kendisini Parma'ya döndüren dürüst davranışın ödülü oldu, müthiş sevindirdi.

— Bundan kolay ne var! dedi Kont gülerek; gençler bütün kadınlara sahip olmak isterler, ertesi günse akıllarına bile gelmez. Dongo markizini görmek üzere Belgirate'ye gitmeyecek mi? Tamam işte, hemen yola çıksın! O yokken komedi kumpanyasının yeteneklerini başka yere taşımasını rica eder, yol giderlerini veririm; ama rastlantının önüne çıkaracağı ilk güzel kadına vurulduğunu görürüz yakında. İşin doğal akışına uygundur bu, başka türlü olmasını da istemezdim doğrusu... Gerekirse Markiz'den oğluna bir mektup yazmasını isteyin.

Tam bir kayıtsızlıkla dile getirilen bu sözlerden sonra, Düşes'in aklında şimşek gibi bir düşünce çaktı: Giletti'den korkuyordu. Kont, o akşam, gayriihtiyari konuşuyormuş gibi, Viyana'ya giderken Milano'dan geçecek bir postanın olduğunu haber verdi; üç gün sonra Fabrizio annesinden mektup aldı. Giletti'nin kıskançlığı yüzünden, Marietta'nın *mammacia*[36] yerine koyduğu yaşlı bir kadın aracılığıyla doğrulukları konusunda güvence verdiği güzel niyetlerinden istifade etmeye henüz vakit bulamadığı için, epey canı sıkılarak yola çıktı.

Fabrizio annesiyle kız kardeşlerinden birini, Maggiore Gölü'nün sağ kıyısındaki büyük Piemonte köyü Belgirate'de buldu; gölün sol kıyısı Milanolulara aittir, dolayısıyla Avusturya'nındır. Como Gölü'ne koşut olan, onun gibi kuzeyden

36 Analık, mama. (ç.n.)

güneye uzanan bu göl yirmi fersah kadar batıdadır. Dağ havası, ona çocukluğunu geçirdiği yerleri anımsatan bu gölün görkemli ve dingin görünüşü falan üst üste binince, Fabrizio'nun öfkeye dönüşebilecek acısını tatlı bir üzüntüye dönüştü. Şimdi artık Düşes'i sınırsız bir sevgiyle anımsıyordu; uzaktayken bu sevgi ona başka hiçbir kadına duymadığı bir sevgi gibi geliyordu; hiçbir şey Düşes'ten ayrılmaktan daha acı gelmiyordu ona, bu ruh hali içinde, şöyle küçük bir cilve yapma lütfunda bulunsa, örneğin karşısına bir rakip çıkarsa, hemen gönlüne egemen olurdu. Oysa, kendine acımasız suçlamalar yönelten Düşes, bu kadar ileri gitmek şöyle dursun, kendisinden uzaklaşan yolcunun adımlarını sayıyordu. Hâlâ, gelip geçici bir fantezi saydığı şey çok korkunç bir şeymiş gibi kendini suçluyordu; Kont'a gösterdiği ilgi ve özeni iki katına çıkardı; bunca letafet karşısında kendinden geçen Mosca da kendisine ikinci bir Bologna yolculuğu salık veren sağduyusunun sesine kulak vermez oldu.

Milano düküyle evlendirdiği büyük kızının düğünüyle uğraşan Dongo markizi sevgili oğluna hepi topu üç gün ayırabildi; Fabrizio ondan şimdiye dek böylesine sıcak bir sevgi görmemişti. Fabrizio'nun ruhunu sarmakta olan melankolinin içinde, ansızın garip, hatta gülünç bir fikir belirdi. Rahip Blanes'e gidip akıl danışmak istediğini itiraf edelim mi? Bu kusursuz yaşlı adam, neredeyse birbirine denk, çocukça tutkuların dört bir yana çekiştirdiği bir yüreğin çektiği acıları hiç mi hiç anlayamayacak durumdaydı; ayrıca, Fabrizio'nun, ona Parma'da kollanması gereken çıkarların önemini anlatabilmesi için onunla en az bir hafta geçirmesi gerekirdi; ama Fabrizio ondan öğüt almayı düşünürken, on altı yaşın duygularının tazeliğine yeniden kavuşuyordu. İster inanın ister inanmayın, Fabrizio rahiple yalnızca bilge bir insan, ona koşulsuz bağlı bir dost olarak konuşmak istemiyordu; bu yolculuğun konusu ve onun sürdüğü elli saat boyunca kahramanımızı saran duygular o kadar saçmaydı

ki, hikâyenin çıkarı açısından silinip atılmaları çok daha iyi olurdu kuşkusuz. Korkarım ki Fabrizio'nun çocukça saflığı, onu okurun sevgisinden yoksun bırakacaktır; ne yapalım, böyleydi işte, şimdi neden başkasını değil de onu övelim? Ben ne Kont Mosca'yı övdüm, ne de Prens'i.

Her şeyi anlatmamız gerektiğine göre şu bilgileri de verelim: Fabrizio annesine Maggiore Gölü'ün sol kıyısına, Avusturya tarafındaki Laveno limanına dek eşlik etti, kadın akşam sekize doğru indi oraya. (Göl tarafsız bölge sayılır, karaya ayak basmayana pasaport sorulmaz.) Ama gece bastırır bastırmaz, dalgaların içine dek inen küçük bir ağaçlığın arasına, aynı Avusturya kıyısına çıktı Fabrizio. Bir *sediola*, iki kişilik, hızlı bir kır arabası kiralamıştı, böylece elli adım gerisinden anasının arabasını izleyebildi; *casa del Dongo*'nun uşaklarından birinin kılığına bürünmüştü, dolayısıyla polis te ya da gümrükte görevli sayısız insandan hiçbirinin aklına ona pasaport sormak gelmedi. Como Gölü'nden çeyrek fersah ötede, Markiz'le kızının geceyi geçirmek üzere durdukları yerde, soldaki bir patikaya saptı; bu yol, Vico köyünün dışından dolanır, gölün en ucunda, yeni açılmış dar bir yolla buluşur. Vakit gece yarısıydı, Fabrizio jandarmayla karşılaşmayabilirdi. Dar yolun aralarından geçtiği ağaç kümelerinin kara gölgesi hafif bir sisin kapladığı yıldızlı göğe vuruyordu. Gölün suları da gökyüzü de son derece dingindi; Fabrizio'nun ruhu apansız beliren bu güzelliğe dayanamadı; arabayı durdurdu, göle doğru uzanarak sanki bir burun oluşturan bir kayanın tepesine oturdu. Evrenin sessizliği yalnız, gelip kumsalda son nefesini veren göldeki dalgaların düzenli şıpırtısıyla bozuluyordu. Fabrizio'da da İtalyan yüreği vardı; bundan dolayı sizden onun adına özür dilerim. Onun daha az sevilmesine yol açan şey şuydu: Genelde kibirli olmasa da birden kibre kapılırdı, sadece benzersiz güzellik karşısında duygulanır, yüreğindeki acının keskinliğini ve ağırlığını azaltırdı. Bu ıssız kayanın üstünde, emniyet görevlilerinden

sakınmasına gerek kalmamış bu yerde, karanlık gece ile o engin sessizliğin koruyucu kanatları altında, tatlı yaşlar süzüldü gözlerinden ve hemen hiçbir bedel ödemeden, nicedir tatmadığı mutlu anlar yaşadı.

Bir daha Düşes'e yalan söz söylememeye karar verdi, o anda onu hayranlıkla sevdiğinden, *sevdiği*'ni asla söylememeye de yemin etti; bu adla anılan tutku ruhuna yabancı olduğuna göre, aşk sözcüğünü ağzına almayacaktı. O anda kendisine mutluluk veren yüce gönüllülük ve erdem coşkusu içinde, ilk fırsatta Düşes'e her şeyi söylemeyi kararlaştırdı. Aşk denen şeyi o güne dek tatmamıştı. Bu yürekli kararı aldıktan sonra, ağır bir yükten kurtulmuş gibi oh çekti. "Belki Marietta'yla ilgili birkaç söz eder, tamam! Bir daha görmem küçük Marietta'yı," diye yanıtladı kendi kendine sevinçle.

Gün boyu süren boğucu sıcak sabah yeliyle azalmaya, ağaran gün Como Gölü'nün kuzeyinde ve batısında yükselen Alpler'in doruklarını hafif bir ışıkla aydınlatmaya başlamıştı. Haziranda bile karla kaplı dağların devasa kütleleri, her zaman dupduru olan masmavi gökyüzünü resmediyordu. Alpler'in bir kolu güneyde, Como Gölü yamaçlarını Garde Gölü'nünkilerden ayıran mutlu İtalya'ya doğru uzanırdı. Fabrizio bu yüce dağların bütün kollarını izliyordu, ağaran tan, boğazlarda yükselen sisi aydınlatarak bu kolları ayıran vadileri ortaya çıkarıyordu.

Fabrizio az önce yeniden yola koyulmuştu; Durini yarımadasını oluşturan tepeyi aştı, sonunda Başrahip Blanes'le sık sık yıldızları gözlediği Grianta köyünün çan kulesi gözüktü. O günlerde ne bilgisizdim! "Ustamın karıştırdığı o gökbilim kitaplarının gülünç Latincesini bile anlayamıyordum," diyordu kendi kendine; "ve o metinlere, şurasından burasından birkaç kelime anlayabildiğim, özellikle hayalgücüm onlara bir anlam, daha çok da romanesk bir hava vermek görevini üstlendiği için saygı duyuyordum."

Daldığı düşler yavaş yavaş belli bir akış kazandı. Bu bilimin de gerçek bir yanı olabilir miydi acaba? Neden öbür bilim dallarından ayrı olsundu? Örneğin, belli sayıda salakla cin fikirli insan, *Meksikaca* bildikleri konusunda anlaşmaya varırlar; bu nitelikleriyle onlara saygı duyan toplumlar ile ceplerine para koyan hükûmetlere kendilerini benimsetirler. Özellikle de akılsız oldukları ve işbaşındaki iktidar, halkları ayağa kaldırmalarından, iyilik duygularına yaslanarak tumturaklı sözler etmelerinden korkmadığı için ihsanlara boğulurlar! Örneğin Rahip Bari öyledir, Prens IV. Ernesto geçende onu, Dionysos'a yazılmış bir *dithyrambos*'un on dokuz dizesini ilk haline göre düzenlediği için, dört bin liret yıllık gelir ve onur haçı ile ödüllendirmişti.

"Ey Ulu Tanrım! Bunları gülünç bulmaya hakkım var mı? Yakınmak bana düşer mi?" dedi ansızın durarak, "o haçtan benim Napoli'deki eğitmenime de verilmedi mi?" Fabrizio yüreğinin derinlerinde büyük bir rahatsızlık hissetti. Bir zamanlar yüreğini çarptıran güzelim erdem coşkusunun yerini bir soygundan elde edilen ganimetin verdiği iğrenç zevk almıştı. "Ne yapalım!" dedi sonunda, kendinden hoşnut olmayan insana özgü ölgün bakışlarla, "mademki yaradılışım bana böyle kötü bir oyuna katılma izni veriyor, katılmamak düpedüz kandırmaca olur; ama toplum içinde bunları kötülemekten kaçınmalıyım." Bu akıl yürütmeler büyük ölçüde doğruydu elbette; ama Fabrizio bir saat önce eriştiği o yüce mutluluğu yitirmişti. Ayrıcalık düşüncesi, mutluluk denen ve o her zaman narin olan bitkiyi kurutuvermişti.

"Yıldızlara bakarak müneccimlik yapmaya inanmamak gerekiyorsa," diye sürdürdü düşüncesini, kendi kendini şaşırtmaya çalışarak, "matematiğe dayanmayan bilimlerin dörtte üçü bir grup coşkulu alıkla cin fikirli ikiyüzlünün bir araya gelmesinden oluşuyorsa ve bu insanların parasını hizmet ettikleri kişiler veriyorsa, neden acaba mukadder alameti sık sık, heyecanla düşünüyorum? Vaktiyle B*** hapisha-

nesinden, sırtımda gerçek bir suç işlediği için zindana atılmış bir askerin giysileriyle, onun izin belgesiyle çıkmıştım."

Fabrizio'nun akıl yürütmesi bundan öteye gidemedi; karşılaştığı güçlük çevresinde dolanıp duruyor, onu bir türlü aşamıyordu. Çok gençti; boş kaldığı anlarda ruhu, hayalgücünün kendisine sunmaya her zaman hazır olduğu romantik olayların tadını doya doya çıkarıyordu. Karşılaştığı şeylerin gerçek özelliklerine sabırla bakıp bunların nedenlerini aramaya zaman ayıracak insan değildi. Gerçek ona hâlâ yavan ve çamura bulanmış gibi geliyordu; gerçeği görmekten hoşlanmamayı anlayabiliyorum, ama o zaman üzerinde akıl yürütmemek gerekir. Hele hele, kendi bilgisizliğinin çeşitli parçalarına yaslanarak ona karşı çıkmamak gerekir.

Böylece Fabrizio, akılsız bir insan olmamasına rağmen, kehanetlere az da olsa inanmasının kendisi için bir din, yaşama adım atarken edindiği derin bir izlenim olduğunu görmeyi başaramadı. O inancı düşünmek onu duyumsamaktı, bir mutluluktu. O ise bunun nasıl, örneğin geometri gibi gerçek, *kanıtlanmış* bir bilim olabileceğini araştırmakta direniyordu. Belleğini tarıyor, büyük bir tutkuyla, gözlediği alametlerin ardından bunların haber verdikleri mutlu ya da mutsuz olayın gelip gelmediğini gösteren ayrıntıları arıyordu. Oysa belli bir akıl yürütmeyi izlediğini, doğruya doğru yol aldığını sanırken, dikkatli olması gerektiği önceden haber verilen şeyin bu mutlu ya da mutsuz olayın gerçekleşmesiyle sonuçlandığı örneklerin anısı üzerinde keyifle duruyor, ruhu saygıyla doluyor, müthiş duygulanıyordu. Olacakların kestirilmesine karşı çıkacak, hele hele bunu alaylı bir dille yapacak kişiden ölesiye tiksinebilirdi.

Fabrizio aldığı yola dikkat etmeden yürüyordu, işe yaramayan akıl yürütmeleri için de durum aynıydı, bir de başını kaldırdı ki, babasının duvarı karşısında. Güzel bir taraçaya destek olan, yolun sağındaki bu duvarın yüksekliği kırk ayaktan fazlaydı. Taraçanın korkuluğuna yakın yerleştiril-

miş bir dizi uzun yontma taştan yapılmış kordon anıtsal bir görünüm veriyordu. "Hiç fena değil," dedi Fabrizio içinden kayıtsızca, "mimarisi güzel, neredeyse Roma tarzı." Bunu derken, Eski Çağ'la ilgili bilgilerini güne uyarlıyordu. Sonra tiksintiyle başını çevirdi; babasının sert davranışları, daha da önemlisi, Fransa'dan dönüşünde ağabeyi Ascanio'nun, kendisini polise gammazladığı aklına gelmişti.

"Şimdiki yaşamıma bu gayriinsani gammazlama yol açtı; bundan nefret edebilirim, küçük görebilirim, fakat sonuçta bütün yazgımı değiştirdi. Halam güçlü bir bakanla sevişmese, Novara'ya sürüldükten sonra, babamın işlerini yürüten adamın evinde zorla katlanılan biri haline gelseydim halim nice olurdu? Ya da hâlâ beni şaşkınlığa uğratan bir coşkuyla seven bu tutkulu ve sevecen ruhun yerine kupkuru, sıradan bir ruh taşısaydı? Düşes, kardeşi Dongo markisininkine benzeyen bir ruh taşısaydı nerede olurdum şimdi?"

Fabrizio, bu acımasız anıların ağırlığı altında ezilmiş, kararsız adımlarla yürüyordu; görkemli şatonun tam karşısındaki hendeğin kıyısına geldi. Zamanın kararttığı o büyük yapıya şöyle bir göz attı. Mimarinin soylu dili bile onu etkileyemedi; ağabeyiyle babasının anısı, ruhunu her türlü güzelliğe kapatmıştı; şimdi artık ikiyüzlü ve tehlikeli düşmanların karşısında tetikte durmaya veriyordu bütün dikkatini. 1815'ten önce oturduğu üçüncü kattaki küçük pencereye, bir an, tiksintiyle baktı. Babasının kişiliği ilk çocukluk anılarının bütün sevimliliğini alıp götürmüştü. "7 Mart akşamı saat 8'den beri bu odaya adım atmadım," diye düşündü. "Vasi'nin pasaportunu almak üzere çıktım, ertesi gün de hafiyelerin korkusundan hemen yola koyuldum. Fransa yolculuğundan sonra yeniden uğradığımdaysa, oymabaskı resimlerimi görmek için bile yukarı çıkamadım, bütün bunlar kardeşimin gammazlaması yüzünden oldu."

Fabrizio tiksintiyle başını öte yana çevirdi. "Başrahip Blanes artık seksen üç yaşında," dedi içinden, kederli ke-

derli, "kız kardeşimin dediğine göre, artık hiç gelmiyormuş şatoya; yaşlılığın getirdiği elden ayaktan düşme yol açmış buna. O sağlam, soylu kalp yaştan ötürü buz gibi dondu. Kimbilir ne zamandır çan kulesine çıkmıyordur! Uyanana dek kilerde, fıçıların ya da cenderenin altında saklanırım; o iyi yürekli yaşlı adamın uykusunu bölemem; yüzümü gözümü bile unutmuştur belki; o yaşta altı yıl çok şeydir! Belki de eski dostumun mezarıyla karşı karşıya gelirim! Doğrusu, buraya babamın şatosunun bende yarattığı mide bulantısıyla yüzleşmeye gelmek tam bir çocukluk."

Fabrizio bunları düşünürken kilisenin küçük avlusuna giriyordu; eski çan kulesinin ikinci katındaki dar pencerenin Başrahip Blanes'in küçük feneriyle uzun uzun aydınlandığını görünce aklını kaçıracak kadar şaşırdı. Rahip, gözlemevini oluşturan tahta kafese çıkarken, ışık gökyüzü haritasını okumasını engellemesin diye, fenerini oraya bırakırdı hep. Bu harita, bir zamanlar şatodaki bir portakal fidanının dikili olduğu topraktan yapılmış geniş bir saksının üstüne gerilmişti. Saksının dibinde lambaların en küçüklerinden biri yanıyor, küçük teneke borusu lambanın dumanını dışarı veriyor, bu borunun gölgesi de harita üzerinde kuzeyi gösteriyordu. Bütün bu sıradan şeylerin anısı Fabrizio'nun ruhunu heyecana boğdu, içi mutluluk doldu.

Hemen hiç düşünmeden, iki elini ağzına götürüp alçak sesle bir zamanlar kuleye alınmasını sağlayan kısa ıslığı çaldı. Anında, çan kulesinin kapısındaki kilidi açmak üzere, gözlemevinden sarkan ipin birkaç kez çekildiğini işitti. Heyecandan uçarak merdivenlere koştu; rahibi her zamanki yerinde, tahta koltuğunda oturur buldu; gözünü çeyrek dairenin üstüne oturtulmuş küçük dürbüne dayanıştı. Sol eliyle gözlemini kesmemesini işaret etti; az sonra bir iskambil kâğıdının üzerine bir rakam yazdı, ardından, gözyaşları içinde ona sarılmaya koşan kahramanımıza kucak açtı. Gerçek babası Başrahip Blanes'ti.

— Bekliyordum seni, dedi Başrahip Blanes, özlem bildiren ilk sevgi sözlerinden sonra. Rahip bilgeliğini mi sürdürüyordu; yoksa sık sık Fabrizio'yu düşündüğünden, yıldızlardan gelen herhangi bir işaret ona, rastlantıyla geri döndüğünü haber mi vermişti?

— Ölümüm yakın, dedi Başrahip Blanes.

— Ne diyorsunuz! diye bağırdı Fabrizio heyecan içinde.

— Evet, öyle, diye sürdürdü rahip ciddi ve hiç üzgün olmayan bir sesle. Seni gördükten beş buçuk ya da altı buçuk ay sonra, mutluluğunu tamamlayan canım sönüp gidecek. *Come face al mancar dell alimento*[37]

Son dakika gelip çatmadan, belki bir iki ayı konuşmadan geçiririm, sonra Tanrı babamızın kucağına döneceğim; beni bekçi olarak oturttuğu yerde görevimi iyi yapabildimse elbette.

Sense yorgunluktan bitkinsin, heyecanın uykunu getirmiştir. Seni beklerken, aletlerimi koyduğum büyük sandığa bir şişe kanyak, bir ekmek koydum. Bunları canına kat, beni biraz dinlemek için kuvvetin yerine gelsin. Gecenin yerini gündüz almadan sana söyleyeceklerim var; şu anda onları belki de bugün yarına kıyasla çok daha açık seçik görüyorum. Çünkü her zaman zayıf varlıklarız yavrum, bu zayıflığı hep hesaba katmak gerekir. Yarın, bu yaşlı adam, bu dünyanın insanı belki ölüm hazırlıklarıyla uğraşır, üstelik yarın akşam saat 9'da yanımdan ayrılman gerek.

Fabrizio her zamanki gibi, ses çıkarmadan dediklerini yerine getirdi.

— Waterloo'yu görmeye çalışırken, önce hapse düştüğün doğru demek, diye sürdürdü yaşlı adam.

— Evet sevgili peder, diye karşılık verdi şaşıran Fabrizio.

— Çok nadir bulunur bir fırsat olmuş bu o zaman, çünkü sesimle uyarılacak ruhun ondan çok daha sert, çok daha korkunç bir zindana hazırlanabilir! O zindandan belki de

37 Tıpkı yağı tükenen kandil gibi. (y.n.)

bir cinayetle kurtulacaksın, ama Tanrı'nın yardımıyla, bu cinayeti sen işlemeyeceksin. Nefsin ne derse desin, sakın cinayet işleme; o zaman suçsuz birinin canını almak gerekecek sanırım; bu insan, farkına varmadan, senin haklarını kötüye kullanıyor olacak; şeref kurallarını izleyen nefsine karşı durabilirsen, yaşamın insanların gözünde mutlu olacak... Bir an düşündükten sonra, bilge insanın gözünde de, akılcı olarak mutlu, diye ekledi; sen de benim gibi, tahta bir iskemlede, her türlü şatafattan uzak, bütün şatafatlardan arınmış olarak ve benim gibi, yeryüzünde herhangi bir büyük günah işlemeden can vereceksin.

Gelecekte yaşayacağın şeylerle ilgili konular bittiğine göre, ekleyecek daha önemli bir şeyim yok. Sözünü ettiğim hapisliğin ne kadar olacağını görmeye çalıştım, başaramadım; altı ay mı, bir yıl mı, on yıl mı? Hiçbir şey göremedim; belli ki bir yanlışlık yaptım, onun üzerine gök de beni bu belirsizliğin acısıyla cezalandırmak istedi. Yalnızca hapisten çıktıktan sonrasını görebildim, ancak acaba tam çıkarken mi olacak bilmiyorum, benim cinayet adını verdiğim şey olacaktır, ama neyse ki bu cinayetin senin tarafından işlenmeyeceğinden hemen hemen emin olduğumu sanıyorum. Bir cinayete bulaşma zayıflığını gösterirsen, hesaplarının geri kalanı uzun bir yanılgı olur. O zaman tahta bir iskemlede, beyazlar giymiş olarak, huzur içinde can vermeyeceksin. Başrahip Blanes, bunları söylerken doğrulmak istedi; Fabrizio işte o zaman yaşlılığın getirdiği hasarları fark etti; rahip ayağa kalkıp yüzünü Fabrizio'ya çevirebilmek için yaklaşık bir dakika harcadı. Orada kıpırdamadan duruyor, sessizce bu hareketi yapmasını bekliyordu. Rahip birkaç kez sarıldı ona; olanca sevgisiyle kucakladı. Sonra, eski neşesiyle sürdürdü: Aletlerimin arasında biraz yer aç da azıcık rahatça uyumaya çalış; benim kürklerimi al; Düşes Sanseverina'nın dört yıl önce gönderdiği çok değerli birkaç kürk bulacaksın. Benden seninle ilgili bir kehanette bulunmamı istedi, kürk-

leri şu güzel kadranı sakladım, ama kehaneti ona bildirmekten kaçındım. Geleceğin haber verilmesi oyunun kuralını bozar, olayın değiştirilmesi tehlikesini yaratabilir; o zaman bütün bilim çocuk oyuncağı gibi yere serilir; ayrıca, o her zaman pek güzel görünen Düşes'e söylenmesi zor şeyler de vardı. Bu arada, yedi ayini için, kulağının dibinde korkunç bir gürültü koparacak, çanlardan korkma sakın uyurken; daha sonra bir alt katta, bütün aletlerimi titretecek büyük çanı çalarlar. Din şehidi, asker San Giovita Yortusu bugün. Küçük Grianta köyünün, büyük Brescia kentiyle aynı koruyucuya sahip olduğunu biliyorsun; laf aramızda, bu koruyucu, benim ünlü ustam Ravennalı Jacopo Marini'yi pek hoş bir biçimde kandırmıştır. Ustam bana birçok kez oldukça parlak bir rahiplik yaşamı geçireceğimi, Brescia'daki harika San Giovita Kilisesi'ne rahip olacağımı haber verdi; en çok yedi yüz elli hanesi bulunan küçük bir köye rahip oldum! Ama böylesi çok daha iyi oldu. On yıl kadar önce, Brescia'da rahip olsaydım, Moravya'nın tepelerinden birinde, Spielberg'de zindana atılmış olacağımı gördüm. Yarın sana, düzenleyeceğim büyük ayinde şarkı söylemeye gelen bütün çevre rahiplerine vereceğim büyük akşam yemeğinden aşırılmış bin türlü tatlı yemek getireceğim. Bunları alt kata getireceğim, ama sakın beni görmeye çalışma, ancak çıktığımı işitince aşağıya inip o güzel şeyleri al. Beni *gündüz* görmemelisin, yarın, yediyi yirmi yedi geçe güneş batar, ben sekize doğru seni görmeye geleceğim, seninse saatler henüz dokuzu gösterirken, yani onu vurmadan önce yola çıkmış olman gerekir. Çan kulesinin pencerelerinden seni görmemelerine dikkat et; jandarmalarda eşkâlin var. Hepsi, bir bakıma ünlü bir zorba olan kardeşinin buyruğunda. Dongo markisi gün geçtikçe zayıf düşüyor, diye ekledi Başrahip Blanes, seni yeniden görse, belki eline bir şey tutuştururdu. Ama kaçamak yollarla ayrıcalık edinmek senin gibi birine yakışmaz, senin gücün günün birinde vicdanından gelecek.

Marki, oğlu Ascanio'dan tiksiniyor, elindeki beş altı milyon sonunda bu oğluna kalacak. Doğrusu da budur. Sanaysa, o öldüğünde, dört bin liretlik bir gelir ile yol gösterdiğin insanların yası için elli arşın kara kumaş kalacak.

IX. Bölüm

Fabrizio'nun ruhu, yaşlı adamın söyledikleriyle, yönelttiği aşırı dikkatle, yaşadığı büyük yorgunlukla bitkin düşmüştü. Uyumakta büyük zorluk çekti; uykusu da düşlerle, belki dinlediği kehanetlerle çalkalandı. Sabah onda çan kulesini tepeden tırnağa sarsan bir sarsıntıyla uyandı, korkunç gürültü dışarıdan geliyordu sanki. Neye uğradığını şaşırarak ayağa fırladı, önce dünyanın sonu geldi sandı, sonra hapiste olduğunu düşündü; on kişi yetecekken, ulu Ermiş Giovita onuruna tam kırk köylünün çaldığı koca çanın sesini tanıyabilmesi epey zaman aldı.

Görünmeden bakabileceği uygun bir köşe aradı; bu yükseklikten bakınca bahçeleri ve hatta babasının şatosunun iç avlusunu bile görebildiğini fark etti. Unutmuştu onu. Yaşamın sonuna merdiven dayamış bu babayı düşünmek bütün duygularını değiştiriyordu. Yemek odasının büyük balkonunda ekmek kırıntıları arayan serçeleri bile görüyordu. "Bunlar bir zamanlar benim evcilleştirdiklerimin çocukları olmalı," dedi içinden. O balkon da sarayın öbür balkonları gibi irili ufaklı toprak saksılara dikilmiş portakal ağaçlarıyla doluydu; sınırları çok belli, pırıl pırıl bir güneşin, sınırlarını belirgin gölgelerle ortaya çıkardığı süslü avlu gerçekten çok görkemliydi.

Babasının güçten düşmesi geldi aklına. "Çok garip doğrusu," diyordu kendi kendine, "babam benden hepi topu

otuz beş yaş büyük; otuz beş, yirmi üç daha, eder elli sekiz!" Onu hiçbir zaman sevmemiş olan bu katı yürekli adamın yattığı odanın pencerelerine takılan gözleri yaşardı. Yatak odasının hemen önündeki portakal ağaçlı taraçadan babasını geçer gibi görünce ürperdi, damarlarındaki kan dondu; oysa bu, uşaklardan biriydi. Tam çan kulesinin altında, beyazlara bürünmüş, birkaç gruba ayrılmış genç kızlar tören alayının geçeceği yerde kırmızı, mavi, sarı çiçek desenleri çiziyorlardı. Ama Fabrizio'nun ruhuna bundan daha derinden seslenen başka bir görüntü vardı. Çan kulesinin tepesinden, bakışları gölün birkaç fersah ötedeki iki koluna uzanıyordu ve bu olağanüstü görüntü az sonra bütün öbürlerini unutturdu; en yüce duyguları uyandırmıştı içinde. Çocukluğunun bütün anıları üşüştü beynine ve çan kulesinde mahpuslukla geçen o gün, belki de ömrünün en mutlu günlerinden biri oldu.

Mutluluk, onu, mizacına oldukça yabancı bir düşünceler düzlemine taşıdı; bu genç yaşta, yaşadığı olayları, ömrünün sonuna gelmiş biri gibi değerlendirmeye başlamıştı. Birkaç saat süren tatlı düşün ardından, "Kabul etmek gerekir ki Parma'ya geleli beri, Napoli'de, Vomero yollarında at koştururken ya da Misene kıyısında koşarken tattığıma benzer sakin ve kusursuz bir sevinç duymadım," dedi içinden. "O kötü yürekli küçük sarayın karmaşık çıkarları beni de kötü yürekli yaptı... Nefret etmekten en küçük bir zevk duymuyorum, hatta hiç düşmanım yok, ama olduğu zaman da düşmanlarımı küçük düşürmek bana tatsız bir mutluluk verirdi. Hey, dur bakalım," dedi ansızın, "Giletti düşman işte bana... Çok garip," dedi içinden, "o çirkin mi çirkin adamı cehennemin dibini boylarken görmekten alacağım zevk, Marietta'dan aldığım hafif hazzın üstüne çıkıyor... Napoli'de ona âşık olduğumu söylediğim için sevmek zorunda kaldığım A*** düşesinden daha değerli değil gözümde. Ey Ulu Tanrım, o güzel düşesin beni kabul ettiği o uzun buluşmalar sırasında nasıl da canım sıkılmıştı; oysa Marietta'nın beni iki

kez ağırladığı ve her seferinde hepi topu iki dakika süren o karman çorman, mutfak yerine de geçen odasında hiç böyle bir şey duymadım. Ey Ulu Tanrım! Ne yiyor, ne içiyor bu insanlar! İnsanın yüreği sızlar! Ona ve analığına her gün üç kez biftek yiyebilecek kadar para verebilirdim... Mariettacık o saray yaşamının getirdiği kötü düşünceleri kovuyordu kafamdan," diye ekledi.

"Düşes'in dediği gibi, keşke kahve kahve dolaşsaydım; onun eğilimi bu yöndeydi, benden çok daha akıllı elbette. Onun yardımlarıyla ya da annemin Lyon'a yatırdığı, ileride benim olacak kırk binle ve dört bin liret yıllık gelirle, her zaman bir atım, kazılara ayıracak param ve bu kazılardan bulduklarımı biriktireceğim camlı bir dolabım olurdu. Görünüşe göre hiç âşık olamayacağım belli olduğundan, bunlar benim için büyük mutluluk kaynağı olurdu; ölmeden gidip Waterloo Savaşı'nın yapıldığı alanı görmek, atımdan indirilip yere oturtulduğum çayırı bulmak isterdim doğrusu. Bu kutsal yolculuğu tamamladıktan sonra, sık sık şu olağanüstü gölü görmeye gelirdim; bu dünyada bundan daha güzel şey olamaz, en azından benim gözümde. Mutluluğu uzaklarda aramaya kalkmanın ne anlamı var, işte burada, elimin altında!"

"Ah!" dedi Fabrizio kendi kendine karşı çıkmak üzere, "Polis beni Como Gölü'nden kovuyor, ben de o polisin indireceği sopayı idare eden insanlardan daha gencim." "Burada bir A*** düşesi bulamam elbette," diye ekledi gülerek, "ama aşağıda kaldırım taşlarına çiçekler yerleştiren şu küçük kızlardan birini bulurum, onu da en az o kadar severim. İkiyüzlülük aşkta bile yüreğimi dondurur, bizim soylu hanımlarsa hep çok yüce etkilerin peşindedir. Napolyon onlara birtakım fikirler ve sabır aşıladı."

"Hay aksi şeytan!" dedi ansızın pencereden uzaklaşırken, çanları yağmurdan koruyan koca tahta paravanın yarattığı gölgeye karşın görülmekten korkarak, "tören giysileri giymiş jandarmalar geliyor." Gerçekten de, köyün anayolunun

başında dördü astsubay, on jandarma belirmişti. Başçavuş onları tören alayının geçeceği yola yüzer adım aralıkla dikiyordu. "Burada herkes tanır beni; görürlerse, anında Como Gölü kıyısından geçip Spilberg'de bulurum kendimi, orada da her bir ayağıma elli kilo ağırlığında bir zincir geçirirler. Bu da nasıl acı gelir Düşes'e!"

Fabrizio'nun, her şeyden önce yirmi beş metre daha yüksekte bulunduğunu, bulunduğu yerin görece karanlık olduğunu, ona çevrilecek gözlere pırıl pırıl bir güneşin vurduğunu, son olarak da, insanların fal taşı gibi gözlerle dolaştığı sokaklarda bütün evlerin San Giovita onuruna beyaz kireçle boyandığını anımsayabilmesi için birkaç dakika geçti. Böylesine açık seçik düşüncelere karşın, Fabrizio'nun İtalyan ruhu, jandarmalarla arasına perde gibi gerdiği, ortasına da gözü için iki delik açtığı eski bez parçası olmasa, gördüğünden en küçük bir zevk alamayacak durumdaydı.

Çanlar on dakikadır yeri göğü inletiyordu, tören alayı kiliseden çıkarken *mortaretti*'lerin (ya da küçük topların) sesi duyuldu. Fabrizio başını çevirdi; göle bakan, bir korkuluk ile çevrelenmiş küçük bahçeyi tanıdı; gençliğinde, *mortaretti*'lerin bacaklarının arasında patlamalarını görmek üzere sık sık buraya gelir, annesi de bu yüzden bayram günleri onu dizinin dibinde görmek isterdi.

Her şeyden önce bu *mortaretti*'lerin, boyu dört parmak kalacak şekilde kesilmiş tüfek namlularından başka bir şey olmadıklarını belirtelim; bu yüzden köylüler, Avrupa'da yürütülen siyasetin 1796'dan beri Lombardiya ovalarına bol bol serpiştirdiği tüfek namlularını iştahla toplarlar. Dört parmağa indirilen bu küçük toplar ağzına dek barut doldurulur, dikey olarak toprağa oturtulur, aralarına ince bir çizgi halinde barut dökülür; tabur gibi üç sıra dizilirler, tören alayının geçeceği yerin yakınlarına, iki üç yüz tanesi yerleştirilir. San Sacramento yaklaşırken yerdeki ince barut ateşlenir, bunun üzerine dünyanın en düzensiz, en gülünç çatırtısı başlar; ka-

dınlar sevinçten havaya uçar. Gölün üzerinde, uzaktan, suyun yumuşattığı *mortaretti*'lerin sesini işitmekten daha hoş bir şey yoktur; çocukluğunda onu o kadar sevindirmiş bu garip gürültü kahramanımızın beynine üşüşen ciddi düşünceleri kovdu; gidip rahibin büyük dürbününü aldı, böylece tören alayına katılan kadınlarla erkeklerin çoğunu tanıdı. Fabrizio'nun on bir on iki yaşlarında bıraktığı çok sayıda sevimli küçük kız şimdi artık gençliğinin baharında göz kamaştırıcı birer kadın olmuştu; bu kadınlar kahramanımızın cesaretini yerine getirdi, onlarla konuşmak için jandarmalara meydan okuyabilirdi.

Tören alayı geçti, Fabrizio'nun göremediği bir yan kapıdan kiliseye girdi, kısa bir süre sonra çan kulesinin tepesindeki sıcak dayanılmaz hale geldi; köyde yaşayanlar evlerine çekildi, büyük bir sessizlik kapladı ortalığı. Birçok tekne Bellagio'ya, Menaggio'ya, göl kıyısındaki daha başka köylere dönecekleri yüklenip açıldı; Fabrizio çekilen her küreğin sesini işitiyordu. Bu ufacık, basit ayrıntı onu kendinden geçiriyordu; o anda duyduğu sevince saraylarda geçirdiği karmaşık yaşamın bütün kederi, bütün sıkıntısı karışıyordu. Şu anda, göğün olanca derinliğini yansıtan, dingin mi dingin şu güzelim gölde bir fersah gezinse nasıl büyük mutluluk duyardı! Çan kulesinin alt kapısının açıldığını işitti. Başrahip Blanes'in yaşlı hizmetçisiydi gelen, kocaman bir sepet getiriyordu; kadınla konuşmamak için kendini zor tuttu. "En az efendisi kadar sever beni," diyordu içinden, "üstelik bu akşam dokuzda gidiyorum; bana edeceği yemini birkaç saat tutamaz mı acaba? Evet, ama öyle yaparsam dostumu üzmüş olurum!" dedi Fabrizio kendi kendine, "üstelik jandarmalarla başını derde sokarım!" Bunun üzerine, tek söz etmeden, Ghita'nın çıkıp gitmesine izin verdi. Harika bir akşam yemeği yedi, sonra birkaç dakika uyumak üzere ortalığı düzenledi. Ancak sekiz buçukta uyanabildi, karanlık basmıştı, Başrahip Blanes kolundan tutmuş sarsıyordu.

Blanes oldukça yorgundu, düne göre elli yaş daha ihtiyarlamıştı. Ciddi konulara girmedi. Tahta koltuğuna oturup "Gel sarıl bana," dedi, Fabrizio ona birkaç kez sarıldı. "Şu uzun ömrü sona erdirecek ölüm bu ayrılıştan daha dayanılmaz olmayacak," dedi sonunda. "İhtiyaçlarını karşılaması için Ghita'ya bırakacağım bir kese var, ama günün birinde sen de gelip istersen, geri kalanını sana verecek. Çok iyi tanırım onu. Ben böyle dedikten sonra, kesin emir vermezsen, sana çok para kalsın diye, yılda dört kereden fazla et bile almayacaktır. Sen de yoksul düşebilirsin, yaşlı dostunun üç beş kuruşu işine yarar. Kardeşinden korkunç kötülükleri dışında hiçbir şey bekleme, topluma yararlı olacak bir işle para kazanmaya çalış. Ufukta çok garip kasırgalar görüyorum; elli yıl sonra belki de kimse aylak insan istemeyecek. Annenle halan yanında olmayabilir, kız kardeşlerin de kocalarının boyunduruğunda olacaktır... Hadi git, hadi git, hemen kaç!" diye bağırdı Blanes telaşla; saatin on olduğunu haber verecek saat kulesinde küçük bir gürültü işitmişti; son bir kez ona sarılmak isteyen Fabrizio'ya izin vermeye yanaşmadı.

— Acele et, acele et! diye bağırdı; aşağı inmen en az on dakika sürer; düşmemeye dikkat et, düşersen kötüye işaret olur.

Fabrizio merdivenlere seğirtti, alana çıkınca koşmaya başladı. Tam babasının şatosunun önüne gelmişti ki, saat onu vurdu; çanın her vuruşu göğsünde çınlıyor, ruhunu allak bullak ediyordu. Düşünmek, daha doğrusu, daha dün soğuk bakışlarla yargıladığı o görkemli yapıyı seyretmenin uyandırdığı tutkulu duyguları içine sindirebilmek üzere durdu. Birtakım ayak sesleri onu daldığı düşlerden uyandırdı; dört jandarmanın ortasında buldu kendini. Akşam yemeğini yerken fitillerini yenilediği iki tabancası vardı, kurarken çıkardığı hafif gürültü jandarmaların dikkatini çekti, az kalsın onu tutukluyorlardı. Büyük tehlike içinde olduğunu hissetti, jandarmalardan önce ateş etmeyi düşündü; hakkıydı bu, çünkü tepeden tırnağa silahlı dört adama karşı koyabilme-

sinin tek yolu buydu. Neyse ki, meyhaneleri boşaltmak üzere dolaşan jandarmalar bu sevimli mekânlarda kendilerine sunulan ikramları hepten geri çevirmemişlerdi. Görevlerini yerine getirmeye hemen karar veremediler. Fabrizio olanca hızıyla koşarak uzaklaştı. Jandarmalar "Dur! Dur!" diye bağırarak birkaç adım koştu, sonra ortalık sessizliğe büründü. Fabrizio, üç yüz adım ötede, soluk almak üzere durdu. "Tabancalarımı kurarken çıkardığım gürültü az kalsın beni yakalatacaktı. O güzel gözlerini yeniden görebilmek kısmet olsa, Düşes o anda bana, 'On yıl sonra başına gelecekleri hayal edip zevk almaya bakacağına şu an etrafında olup bitenlerle ilgilensen daha iyi edersin,' diye öğüt verirdi."

Fabrizio, atlattığı tehlikeyi düşününce ürperdi; adımlarını hızlandırdı, ama az sonra, koşmaktan kendini alamadı; oysa bu hiç de ihtiyatlı bir davranış değildi, çünkü eve dönen birkaç köylünün dikkatini çekti. Koşmaktan ancak Grianta'dan yaklaşık bir fersah ötede, dağa ulaştığı zaman vazgeçebildi; durduktan sonra da, Spielberg'i düşününce, sırtından soğuk terler boşaldı.

"Aman ne korkuydu öyle!" dedi içinden ve bunu dediği için utanası geldi. "İyi ama, halam bana öğrenmem gereken ilk şeyin kendimi bağışlamak olduğunu söylemiyor mu? Kendimi hep, var olamayacak, kusursuz bir örnekle kıyaslıyorum. Tamam, korkmuş olmamdan dolayı kendimi bağışlıyorum, fakat özgürlüğümü korumaya da hazırdım, beni hapse tıkmak isteyen dört asker de ayakta kalamazdı." "Şu anda yaptığım da askerce değil," diye ekledi; "istediğimi yaptıktan, belki düşmanlarımı uyandırdıktan sonra hızla geri çekilecek yerde, rahibimin haber verdiğinden daha gülünç bir hayal oyunuyla eğleniyorum."

Gerçekten de, en kestirme yoldan gidip sandalının kendisini beklediği Maggiore Gölü kıyısına ulaşacak yerde, *ağacını* görmek için yolu uzatıyordu. Okur, annesinin yirmi üç yıl önce diktiği kestane ağacına beslediği sevgiyi anım-

sıyordur belki. "O ağacı kestirmek kardeşime çok yakışır doğrusu," dedi içinden; "ama onun gibiler ince şeyleri hissedemez; aklına bile getirmemiştir bunu. Ayrıca, kestirmiş olsa da kötüye işaret olmaz bu," diye ekledi kararlıca. İki fersah sonra, gözlerine inanamadı; kötü yürekli insanlar ya da fırtına körpe ağacın ana dallarından birini kırmış, dal kuruyup aşağı sarkmıştı. Fabrizio hançerini çıkardı, dalı özenle kesti, gövdeye su sızmasın diye, kesiği güzelce yonttu. Sonra, gün ağarmak üzere olduğundan, zamanı çok değerli olsa da, sevgili ağacının çevresindeki toprağı kazmaya tam bir saat harcadı. Bütün bu çılgınlıkları yaptıktan sonra, Maggiore Gölü'nün yolunu tuttu. Doğrusunu isterseniz, üzgün değildi artık, ağaç yeni filizler vermişti, eskisinden daha canlıydı, beş yılda iki misli uzamıştı. Kırılan dal önemsiz bir kazadan başka şey değildi; kesildikten sonra, ağaca hiç zarar vermiyordu, hatta daha yukarıdan filiz verecek, çok daha ince ve uzun duracaktı.

Fabrizio bir fersah gitmemişti ki, göz kamaştıran beyaz bir şerit yörenin en ünlü dağını, *Resegone di lecco*'yu ortaya çıkardı. Yürüdüğü yol köylülerle dolmaya başladı; ancak Fabrizio, askerce şeyler düşüneceği yerde, Como Gölü'nün çevresindeki ormanların ulu ya da etkileyici görünüşlerine bakıp duygulanıyordu. Belki de dünyanın en güzel manzaralarıdır bunlar. İsviçre'de söylendiği gibi, insana çil çil altın kazandıracak türden değildirler, ama insanın ruhuna seslenen manzaralardır. Lombardiya-Venedik yöresinin saygıdeğer jandarmalarıyla başı dertte olan Fabrizio'nun durumunda, doğanın diline kulak vermek tam bir çocukluktu elbette. "Sınırın yarım fersah ötesindeyim," dedi kendi kendine, "sonunda, sabah devriyesine çıkan gümrükçülerle jandarmalara rastlarım az sonra, zarif bir kumaştan yapılmış şu giysi onlara kuşku verici gözükebilir, pasaportumu sorarlar; pasaporttaysa dosdoğru kodese tıkılacak birinin adı yazılı; demek ki cinayet işlemek gibi eğlenceli bir zaruretle karşı

karşıyayım. Jandarmalar, her zamanki gibi ikişer ikişer geziyorsa, içlerinden birinin yakama yapışmasını bekleyemem kuzu kuzu; düşerken şöyle bir an tutsa, Spielberg'deyim demektir." Fabrizio, belki de eniştesi Kont Pietranera'nın eski askerlerinden birine, ondan önce davranıp ateş etmek zorunda kalma düşüncesinden hiç hoşlanmadı, koşup büyük bir kestane ağacının kovuğuna gizlendi; ormanda tabancalarını hazırlarken, o günlerde Lombardiya'da pek gözde olan *Mercadante*'nin bir şarkısını söyleyerek yürüyen bir adamın sesini işitti.

"Bu iyiye işaret işte!" dedi Fabrizio içinden. Ayin gibi dinlediği şarkı, düşüncelerine karışmaya başlayan hafif öfke belirtisini yok etti. Anayolun iki yanına baktı, kimseyi göremedi. İçinden, "Şarkı söyleyen her kimse şu yan yolların birinden çıkıp gelecek," der demez, tertemiz İngiliz tarzı giysiler içinde, sıradan bir ata binmiş, biraz sıska da olsa safkan bir atı yularından çeken, ağır ağır ilerleyen bir uşakla karşılaştı.

"İnsanın karşılaştığı tehlikelerin, komşularına tanıdığı haklara denk olduğunu söyleyen Kont Mosca gibi düşünsem, şu uşağın kafasını tabancayla kırar, o sıska atın üstüne kurulduktan sonraysa, dünyanın bütün jandarmalarıyla dalga geçerdim," dedi Fabrizio içinden. "Parma'ya döner dönmez bu adama ya da dul karısına para gönderirdim... Ama böylesi çok iğrenç bir şey olurdu!"

X. Bölüm

Fabrizio, kendi kendine böyle ahlâk dersi verirken, Lombardiya'yı İsviçre'ye bağlayan anayolda zıplıyordu. Yol burada, ormanın dört beş yüz ayak dışındadır. "Adamım korkarsa," dedi Fabrizio içinden, "anında dörtnala kaçar, ben de salak gibi şurada kalırım." Bunu derken, şarkıyı kesmiş olan uşağın on adım ötesindeydi; gözlerindeki korkuyu gördü; belki de atlarının başını çevirmek üzereydi. Fabrizio, ne yapacağına karar vermemiş olsa da, bir sıçrayışta zayıf atın dizginine yapıştı.

— Bak dostum, dedi uşağa, sıradan bir hırsız değilim, çünkü size yirmi liret vererek işe başlıyorum, ancak atınızı ödünç almak zorundayım; hemen tabanları yağlamazsam öldürüleceğim. Mutlaka tanıdığınız dört ünlü avcı, yani Riva kardeşler peşimde; kız kardeşlerinin odasında yakaladılar beni, pencereden atladım, şimdi karşındayım. Köpekleriyle tüfeklerini alıp ormana daldılar. İçlerinden birinin yolun karşısına geçtiğini görünce, şu kocaman kestane ağacının oyuğuna saklandım, ama köpekleri az sonra yerimi bulur! Atınıza atlayıp Como'nun bir fersah ilerisine dek dörtnala süreceğim; Milano'ya gidip kral naibinizin ayağına kapanacağım. Gönül rızasıyla evet derseniz, atınızı, size verilecek iki napolyon altınıyla birlikte posta durağındaki hana bırakacağım. Ama karşı koymaya kalkarsanız, şu tabancayla geber-

tirim. Ben gittikten sonra jandarmaları arkama salarsanız, İmparator'un emir eri, kuzenim Yiğit Kont Alari kemiklerinizi bir güzel kıracaktır.

Fabrizio son derece sakin bir sesle, konuştukça uyduruyordu bu hikâyeyi.

— Zaten adımın da gizlisi saklısı yok, dedi gülerek; Dongo markezinosu Ascanio'yum ben, şatom hemen şurada, Grianta'da. Hay dinine yandığımın, bırak şu atı! diye bağırdı sesini yükselterek.

Ağzı açık kalmış uşak tek söz etmiyordu. Fabrizio tabancasını sol eline aldı, uşağın bıraktığı dizgine yapıştı, ata atlayıp dörtnala sürdü. Üç yüz adım gidince, söz verdiği yirmi lireti bırakmayı unuttuğunu anımsayıp durdu. Uşağın dörtnala ardına düştüğü yolda hâlâ kimsecikler yoktu; mendilini sallayıp gelmesini işaret etti, elli adım öteye geldiğini görünce, yola bir avuç attı, yeniden yola koyuldu. Uzaktan uşağın yere saçılan paraları topladığını gördü. "Al sana gerçekten mantıklı bir adam," dedi Fabrizio kendi kendine, gereksiz tek söz etmiyor. Atını hızla güneye sürdü, ıssız bir evde durdu, birkaç saat sonra yeniden yola çıktı. Sabahın ikisinde Maggiore Gölü'nün kıyısındaydı; suda salınan sandalını gördü, kararlaştırılan işareti verince sandal geldi. Hayvanı geri vereceği köylüyü göremedi, soylu hayvanı serbest bıraktı da üç saat sonra Belgirate'deydi. Burası dost ülke olduğundan, biraz dinlendi; keyfi yerindeydi, düşündüğünü başarıyla yerine getirmişti. Sevincinin gerçek nedenlerini açıklayalım mı? Ağacı göz kamaştırıcıydı, ruhu da, Başrahip Blanes'in kollarında bulduğu derin sevgiyle gücünü tazelemişti. "Bana bildirdiği kehanetlere gerçekten inanıyor mu acaba?" diyordu kendi kendine; "Yoksa kardeşim beni her türlü kötülüğü yapabilecek dinsiz kitapsız bir jakoben olarak anlattığından, bana kötü bir oyun oynayacak herhangi bir hayvanın kafasını kırmama engel mi olmak istiyor?" Fabrizio ertesi gün Parma'daydı; her zaman yaptığı gibi, yolcu-

luğunun hikâyesini bütün ayrıntılarıyla anlatarak Düşes'le Kont'u epey eğlendirdi.

Fabrizio Sanseverina Sarayı'na vardığında, kapıcının da bütün öbür uşakların da yakalarında en büyük yas nişanı nı taşıdıklarını gördü.

— Kimi yitirdik? diye sordu Düşes'e.

— Kocam olacak sıradışı insan Baden'de öldü. Konağını bana bıraktı; zaten kararlaştırılmış bir şeydi bu, ama dostluk belirtisi olarak bıraktığı üç yüz bin liret çok canımı sıkıyor. Bana her gün korkunç oyunlar oynayan yeğeni Markiz Raversi'nin yararlanmaması için bu paradan vazgeçmek istemiyorum. Bu konunun uzmanı sensin, bana iyi bir heykeltıraş bul; Dük'e üç yüz bin liretlik bir mezar yaptırayım. Bunun üzerine Kont, Raversi'yle ilgili hikâyeler anlatmaya koyuldu.

— Onu iyiliklerle yumuşatmaya boşu boşuna çalıştım, dedi Düşes. Dük'ün yeğenlerine gelince, hepsini albay ya da general yaptırdım. Buna karşılık, onlar ikide bir bana imzasız korkunç mektuplar gönderiyorlar, bu gibi mektupları okumak üzere bir kâtip tutmak zorunda kaldım.

— O mektuplar işledikleri suçların en hafifleri, diye sürdürdü Kont Mosca; sürekli şuna buna kara çalıyorlar. İstesem, bu çeteyi belki yirmi kez yargıç karşısına dikerdim, dedikten sonra Fabrizio'ya dönüp ekselansları, yargıçlarımın bunları cezaya çarptırıp çarptırmayacağını kolayca kestirebilir, diye ekledi.

— Tamam! diye karşılık verdi Fabrizio, sarayda herkesi eğlendiren bir saflıkla işin keyfimi kaçıran yanı, ben bu adamların gerçekten vicdanlarıyla karar veren yargıçlar tarafından cezalandırıldıklarını görmek isterdim.

— Bilgelik edinmek üzere yolculuklara çıktığınıza göre, böyle yargıçların adresini verirseniz beni çok sevindirirsiniz, yatmadan onlara mektup yazarım.

— Ben bakan olsam, böyle dürüst yargıçların bulunmayışı gururumu incitirdi.

— Bana kalırsa, Fransızları o kadar seven, hatta bir ara o yenilmez kolunu onlara ödünç veren ekselansları şu anda onların en büyük özdeyişlerinden birini unutuyorlar: *Şeytan sizi öldüreceğine siz onu öldürün*. Benim yerimde olsanız, bütün gün *Fransız Devrimi* tarihini okuyan şu ateşli insanları, suçladıklarımı aklayan yargıçlarla nasıl yöneteceğinizi görmek isterdim doğrusu. O tür yargıçlar en açık seçik suçluları bile cezalandırmaz, sonra da kendilerini birer Brutus sayarlardı. Ama ben sizinle şunu tartışacağım: O ince ruhunuz, biraz sıska o güzelim atı Büyük Göl'ün kıyısında salıverdiği için hiç pişmanlık duymuyor mu?

— Vereceği ilanlarla onu bulacak köylülerin hayvanı geri getirmelerini sağlamak üzere atın sahibinin yapacağı bütün giderleri karşılamayı düşünüyorum, dedi Fabrizio son derece ciddi bir yüzle; yitirilmiş at ilanlarını izlemek üzere her gün Milano gazetesini okuyacağım; bu atın özelliklerini iyi biliyorum.

— Gerçekten çok saf bu oğlan, dedi Kont Düşes'e. İyi ama yel gibi sürdüğü at tökezlese, ne olurdu acaba ekselanslarının hali? Spielberg'i boylamış olurdunuz sevgili yeğenim ve benim bütün yapabileceğim, ayaklarınızın her birine vurulacak pranganın ağırlığını ancak on beş kilo indirmek olurdu. O keyifli yerde on on beş yıl yatardınız; belki bacaklarınız iltihaplanıp kangren olurdu, onları kıtır kıtır keserlerdi...

— Yoo, acıyın lütfen! Fazla uzatmayın bu acıklı romanı, diye bağırdı Düşes, gözleri yaşlı. Döndü işte...

— İnanın bana, buna en az sizin kadar seviniyorum, diye karşılık verdi Bakan, olanca ciddiyetiyle; yalnız bu acımasız çocuk, madem Lombardiya'ya girmeyi düşünüyordu, neden benden uygun bir ad taşıyan bir pasaport istemedi? Tutuklandığını haber alır almaz Milano'ya giderdim, oradaki dostlarım seve seve göz yumar, jandarmalarının Parma prensinin bir uyruğunu tutukladıklarını varsayarlardı.

Atı öyle koşturuşunuzun gerçekten eğlenceli, sevimli bir hikâye olduğunu kabul ediyorum, diye sürdürdü Kont daha az ciddi bir sesle; ormandan anayola çıkışınız epey hoşuma gidiyor; ancak, aramızda kalsın, mademki canınız o uşağın elindeydi, onunkini almaya hakkınız vardı. Ekselanslarına parlak bir gelecek hazırlayacağız, en azından hanımefendi bana bunu emrediyor ve sanırım en azılı düşmanlarım bile, onun emirlerinin dışına çıkmakla suçlayamazlar beni. O sıska atla çan kulesine doğru yaptığınız o garip yarış sırasında atın ayağı takılsa, hanımefendi de ben de nasıl büyük bir acı duyardık! O zaman atın boynunuzu kırması çok daha iyi olurdu, diye ekledi Kont.

— Bu akşam son derece trajik laflar ediyorsunuz sevgili dostum, dedi duygusallaşan Düşes.

— Çünkü yanımızdaki yöremizdeki olaylar acıklı, diye karşılık verdi Kont aynı heyecanla; her şeyin bir şarkıyla ya da bir iki yıllık hapisle sonuçlandığı Fransa değil burası ve bütün bunları size gülerek anlatırken hataya düşüyorum aslında. Ah sevgili küçük yeğenim, sizi piskopos yapabildiğim günü göreceğim sanırım, çünkü burada hazır bulunan Düşes hazretlerinin çok mantıklı olarak istedikleri gibi, hemencecik Parma başpiskoposu yapamam sizi; bizim bilgece öğütlerimizden uzak kalacağınız o piskoposlukta nasıl bir siyaset izleyeceğinizi azıcık anlatır mıydınız?

— Fransız dostlarımın dedikleri gibi, o benim canımı almadan şeytanı gebertirim, diye karşılık verdi Fabrizio gözleri ışıl ışıl; bana vereceğiniz koltuğu elimdeki bütün olanaklarla, gerekirse tabancalarla korurum. Dongoların soykütüğünde, Grianta şatosunu inşa ettiren atamızın hikâyesini okudum. Ömrünün sonlarına doğru, yakın dostu Milano Dükü Galeazzo onu bizim göldeki güçlü bir şatoyu görmeye gönderir; İsviçrelilerin ülkeyi yeniden istila etmesinden korkulmaktadır. "Bu arada Komutan'a kısa bir nezaket mektubu yazmalıyım," der sözünü ettiğim Milano dükü, onu gönderirken;

iki satırlık bir mektup yazıp eline verir; sonra, "Adamı satın almak çok daha iyi olur," der Prens. Dongolu Vespasiano yola çıkar, ama göl üzerinde giderken, bilgili bir insan olduğundan, eski bir Yunan hikâyesini anımsar; efendisinin mektubunu açar, kale komutanına oraya varır varmaz öldürülmesi emrini okur. *Sforza*, bütün dikkatini atamıza oynadığı oyuna verdiğinden, mektubun son satırıyla imzası arasında boşluk bırakmıştı; Dongolu Vespasiano oraya göl üzerindeki bütün şatoların yöneticiliğinin ona bırakılması emrini yazar, mektubun üstünü yok eder. Kaleye varılıp kim olduğu anlaşılınca, komutanı bir kuyuya atar, Sforza'ya savaş açar, birkaç yıl sonra kaleyi verip ailemizin bütün kuşaklarını servete kavuşturan, günün birinde de bana dört bin liret gelir getirecek olan şu uçsuz bucaksız toprakları alır.

— Bir akademisyen gibi konuşuyorsunuz, diye bağırdı Kont gülerek; çok akıllıca bir oyun anlatıyorsunuz bize, ama böyle çarpıcı şeyler yapabilme fırsatı ancak on yılda bir eline geçer insanın. Yarı aptal, ama her gün ihtiyatlı davranan, dikkatli bir insan çoğu kez hayalgücü geniş insanları alt etme hazzını tadar. Napolyon, Amerika'ya kaçmaya çalışacak yerde, çılgınca bir hayale kapılıp ihtiyatlı *John Bull*'a gitti. John Bull, tezgâhının arkasında, Napolyon'un Temistokles'ten söz eden mektubunu okurken epeyce güldü. Dünya durdukça, aşağılık Sancho Panza'lar soylu Don Quijote'lere üstün gelecektir. Olağandışı hiçbir şey yapmamaya razı olursanız, çok sayılan değilse bile sayılan bir piskopos olmanızdan kuşku duymam. Bununla birlikte, uyarım hâlâ geçerli: ekselansları şu at işinde çok düşüncesiz davrandılar, az kalsın ömür boyu hapsi boyluyorlardı.

Bu söz Fabrizio'yu ürpertti, uzun süren derin bir şaşkınlığa gömüldü. "Atılacağım zindan hemen oracıkta mıydı?" diyordu içinden. "İşlememem gereken suç o muydu?" Blanes'in, alaya aldığı bütün sözleri şimdi artık gerçek birer kehanet gibi gözüküyordu gözüne.

— İyi ama neyin var? dedi Düşes şaşkınlık içinde; Kont kapkara düşüncelere daldırdı seni.

— Karşı çıkacak yerde, yeni bir gerçekle aydınlandım, aklım onu benimsedi. Ömür boyu hapsin hemen önünden geçtiğim doğru! Ama o uşak İngiliz tarzı giysileriyle öyle tatlıydı ki! Onu öldürmek çok yazık olurdu!

Bakan onun bu sevimli bilgeliğine bayıldı.

— Yine de her açıdan çok iyi, dedi Düşes'e bakarak. Bakın dostum, dünyanın belki de en çok arzulanan şeyini yapıp bir gönlü fethettiniz.

"Hah! Şu küçük Marietta'yla ilgili bir şaka işte bu," diye düşündü Fabrizio. Yanılıyordu; Kont ekledi:

— İncil'e *yakışan* yalınlığınız saygıdeğer Başpiskoposumuz Peder Landriani'nin kalbini kazandı. İleriki günlerden birinde sizi piskopos naibi yapacağız ve işin en hoş yanı, ikisi sanırım siz doğmadan naip olmuş şimdiki çalışkan, saygın üç naibin, başpiskoposlarına gönderecekleri bir mektupla sizin hepsinin önüne geçirilmenizi istemeleri olacak. Bu beyler buna sebep olarak ilkin erdemlerinizi gerekçe gösteriyor, ikinci olarak da ünlü Başpiskopos Dongolu Ascanio'yla akrabalık bağınızı belirtiyor. Erdemlerinize duyulan saygıyı öğrenir öğrenmez, piskopos naiplerinin en yaşlısının yeğenini yüzbaşı yaptım; Mareşal Suchet'nin Tarragona'yı kuşatmasından bu yana teğmendi.

— Çok iyi becerdiğin gibi, en sıradan kılığınla, hemen Başpiskoposunu sevgiyle görmeye git, diye bağırdı Düşes. Kız kardeşinin düğününü anlat ona; onun Düşes olacağını öğrenince, seni piskoposluğa çok daha elverişli bulacaktır. Ancak, Kont'un atanmanla ilgili sözlerini hiç işitmedin.

Fabrizio hemen başpiskoposluk sarayına koştu; orada, kolayca becerdiği üzere, çok yalın ve alçakgönüllü davrandı; asıl başaramadığı, soylu bir bey gibi davranmaktı. Monsenyör Landriani'nin uzun hikâyelerini dinlerken, içinden "Sıska atın dizginini tutan uşağa ateş etmeli miydim?" diye

soruyordu. Aklı evet diyor, ama yüreği o yakışıklı gencin yüzü gözü dağılmış olarak attan düşüşünü görmeye dayanamıyordu.

Atın ayağı tökezleseydi kapatılacağım zindan, kehanette bildirilen zindan mıydı acaba?

Bu soru onun için son derece önemsizdi, Başpiskopos ise gösterdiği derin dikkatten çok hoşnut kaldı.

XI. Bölüm

Fabrizio, Başpiskopos'un evinden çıkar çıkmaz küçük Marietta'ya koştu; uzaktan, şarap getirtip yakın dostları suflör ve mum söndürücü adamlarla âlem yapan Giletti'nin kalın sesini işitti. Verdiği işarete yalnız *ana* yerine geçen kişi anlamına gelen *mammacia* ile karşılık verdi.

— Sen gideli epey değişiklik oldu, diye bağırdı; oyuncularımızın iki üçü büyük Napolyon bayramını içki âlemiyle kutlamakla suçlandı ve artık jakoben denilen zavallı topluluğumuz Parma devletinden çıkıp gitme emri aldı, o zaman yaşasın Napolyon! Ama söylendiğine göre, Bakan'ın bu işte parmağı var. Kesin olan, Giletti'de para var, ne kadar bilemem ama birkaç avuç altını olduğunu gördüm. Marietta Mantova ve Venedik'e yapacağı yolculuk için yönetimden beş altın aldı, ben de bir. Seni hâlâ seviyor, ama Giletti'den korkuyor; üç gün önce, yaptığımız son gösteride onu öldürmek istedi; iki korkunç tokat attı kıza ve daha da kötüsü, mavi şalını yırttı. Ona bir mavi şal armağan edersen çok iyi olur, bunu piyangoda kazandığımızı söyleriz. Jandarmaların baştrampetçisi yarın bir yarışma düzenliyor, bunun saatini bütün sokak başlarında göreceksin. Bizi görmeye gel; uzunca bir süre dışarıda kalmak üzere gitmişse, ben pencereye çıkar sana yukarı çıkmanı söylerim. Bize güzel şeyler getirmeye çalış, Marietta seni büyük bir tutkuyla seviyor.

O iğrenç binanın döner merdivenlerinden inerken pişmanlıktan kıvranıyordu Fabrizio, "Hiç değişmedim," dedi kendi kendine, "yaşama felsefi yaklaştığım gölümüzün kıyısında aldığım bütün güzel kararlar uçup gitti. Ruhum o sırada yerli yerinde değildi, düşündüklerimin hepsi bir düştü, kaskatı gerçek karşısında eriyip gitti. Fabrizio akşam on bire doğru Sanseverina Sarayı'na dönerken, "Harekete geçme zamanı geldi," dedi kendi kendine. Ama Como Gölü'nün kıyısında geçirdiği gece ona son derece kolay gözüken yüce içtenlikle konuşma cesaretini boşu boşuna aradı yüreğinde. "Konuşursam, yeryüzünde en çok sevdiğim insanı kızdıracağım, beceriksiz bir oyuncuya benzeyeceğim; kimi coşku anları dışında, gerçekten beş para etmem."

— Kont bana inanılmaz derecede iyi davranıyor, dedi Düşes'e, Başpiskopos'a yaptığı ziyareti özetledikten sonra; benden zamanla daha çok hoşlandığını fark ettiğim için, bu davranışına daha çok değer veriyorum; dolayısıyla ona karşı dürüst olmalıyım. En azından iki gün önce yaptığı yolculuğa bakarsak, *Sanguigna*'daki kazılarına çılgınca tutkun; işçilerinin yanında iki saat kalabilmek için on iki fersah at koşturmuş. Geçende temelleri bulunan Eski Çağ tapınağından heykel parçaları çıkarılırsa, parçaların çalınmasından korkuyor; ona Sanguigna'ya gidip otuz altı saat kalmayı teklif etmek istiyorum. Yarın saat beşe doğru Başpiskopos'u görmem gerekiyor, akşam yola çıkar, yolculuğu gece serinliğinde yaparım.

Düşes buna hemen yanıt vermedi.

— Benden uzaklaşmak için bahane arıyor gibisin, dedi sonunda sevgi dolu bir sesle; Belgirate'den döner dönmez, yola çıkmak için bir gerekçe buluyorsun.

"Hah işte, konuşmanın tam sırası," dedi Fabrizio içinden. "Ama gölde azıcık deliydim, kapıldığım içtenlik coşkusu içinde, iltifatlarımın küstahlıkla sonlanacağını fark edemedim. Evet, seni dostlukların en sağlamıyla seviyorum

elbette, ama ruhum aşka yatkın değil, demek. Bana âşık olduğunuzu görüyorum, ama dikkat edin, aynı biçimde karşılık veremem size, demek anlamına gelmez mi? Düşes âşıksa, bunun anlaşılmasına kızabilir, yok eğer bana yalnız dostluk besliyorsa, o zaman da küstahlığım karşısında öfkelenecektir... Bağışlanmayan saygısızlıklardan biri olur bu."

Fabrizio, bütün bunları düşünürken, yaklaşan felaketi gören biri gibi, ciddi ve vakur bir tavırla, gayriihtiyari bir hareketle salonda dolaşıyordu.

Düşes hayranlıkla ona bakıyordu; doğumunu gördüğü çocuk değildi artık bu, her dediğini yerine getirmeye hazır yeğen de değildi. Ciddi bir erkekti ve kendisini ona sevdirmek çok hoş olacaktı. Oturduğu sedirnden kalktı, kendini heyecanla kollarına atarken:

— Benden kaçmak mı istiyorsun? diye sordu.

— Yoo, hayır, kaçmak değil, dedi Fabrizio, bir Roma imparatoru edasıyla, ama aklı başında davranmak istiyorum.

Bu söz birkaç anlama gelebilirdi: Fabrizio daha ileri gitme cesaretini gösteremedi, bu güzeller güzeli kadını incitmeyi göze alamadı. Çok gençti, hemen heyecana kapılabilirdi; aklı ona, söylemek istediğini en iyi biçimde dile getirecek güzel bir yolu gösteremiyordu. Doğal bir dürtüyle, akıl ve mantığını hiçe sayarak bu sevimli kadını kucakladı, öpücüğe boğdu. Tam o anda Kont'un arabasının avluya girdiği duyuldu ve hemen hemen aynı anda Kont da salonda belirdi; müthiş heyecanlıydı.

— Çok garip duygular uyandırıyorsunuz insanlarda, dedi Kont, söyleyecek söz bulamayan Fabrizio'ya.

Başpiskopos, o akşam, perşembeleri kendisini kabul eden Prens hazretleriyle buluşmuştu; Prens az önce bana, Başpiskopos'un, kendisinin ilkin hiçbir şey anlamadığı, önceden ezberlenmiş, son derece bilgece bir söylevle başladığını anlattı. Landriani sonunda, Parma Kilisesi için, Dongo ailesinden *Monsignore* Fabrizio'nun birinci piskopos naibi

olarak atanmasının ve yirmi dört yaşını doldurduktan sonra da, *ileride yerine geçmek üzere, başpiskopos* vekili olmasının çok önemli olduğunu bildirmiş.

"Bu ileride yerine geçme lafı beni ürküttü doğrusu," dedi Kont; "böylesi biraz ileri gitmek oluyordu, Prens'in küplere binmesinden korktum. Ama o bana baktı ve Fransızca *bütün bunlar sizin başınızın altından çıkıyor beyim,* dedi."

— Tanrı'nın ve ekselanslarının önünde yemin edebilirim ki, diye bağırdım olanca gücümle, bu *ileride yerine geçme* işinden haberim yoktu. Dolayısıyla, burada birkaç gün önce konuştuğumuz doğruyu dile getirdim; ardından büyük bir coşkuyla, bana, işe başlamak üzere küçük bir piskoposluk bahşetme lütfunda bulunurlarsa, ekselanslarına yaptığı iyilikten ötürü sonsuz gönül borcu duyacağımı ekledim. Prens'in bana inandığını sanırım, çünkü son derece yalın bir tavırla bana lütufkâr davranmayı uygun buldu. Bu benimle Başpiskopos arasındaki resmî bir iş, siz buna karışmıyorsunuz, dedi; adamcağız bana uzun, epey can sıkıcı bir rapor sunuyor, bununla bir öneride bulunuyor; bense ona buz gibi bir sesle, sözü geçen kişinin henüz çok genç olduğunu, özellikle de sarayımda çok yeni olduğunu söyledim; öyle yaparsam, İmparator'un tavsiye mektubu gönderdiği ve bu mektupla Lombardiya-Venedik Krallığı'ndaki büyük görevlilerin oğluna böylesine yüksek bir yere gelebilme umudu verilmiş olacağını anlattım. Başpiskopos böyle bir tavsiye mektubunun hiçbir zaman söz konusu olmadığını belirterek karşı çıktı. Bunu *bana* söylemek büyük bir aptallıktı; bu kadar anlayışlı bir adamdan gelmesine şaştım; ancak benimle konuşurken hep eli ayağına dolaşır, ama o akşam iyice heyecanlıydı, bundan neyi yürekten istediğini anladım. Ona, genç Dongo hakkında yüce bir makamdan herhangi bir tavsiye gelmediğini ondan daha iyi bildiğimi, sarayımda kimsenin delikanlının yeteneklerini yadsımadığını, davranışlarından kimsenin çok kötü söz etmediğini, ama oğlanın biraz *taşkın* olmasından

çekindiğimi, bir prens olarak hiçbir yönden emin olamayacağım bu tür çılgınları hiçbir zaman önemli yerlere getirmemeye söz verdim. "Bunun üzerine," diye sürdürdü Prens hazretleri, "birincisi kadar uzun, yeni bir dokunaklı söyleve katlanmak zorunda kaldım. Başpiskopos Tanrı evindeki duygusal taşkınlığı övüyordu bana." "Beceriksiz," dedim kendi kendime, "saçmalıyor, hemen hemen bir lütuf olan bu atamayı tehlikeye atıyorsun," bunun için kısa kesmek, bana sevgiyle teşekkür etmek yeterdi. Ama hayır. Adam gülünç bir cüretle sürdürüyordu dinî övgüsünü; küçük Dongo'ya zarar vermeyecek bir yanıt arıyordum; buldum bu yanıtı ve göreceğiniz gibi, epey başarılı bir yanıt oldu. Monsenyör, dedim ona, VII. Pius büyük bir Papa ve ermişti; diğer bütün papalar içinde, Avrupa'yı ayaklarına kapanmış sayan tiran Napolyon'a *hayır* demeyi bir tek o göze aldı; ancak taşkınlığa yatkındı, bu yüzden, Imola'da piskopos olduğu zaman, *Kardinal Yurttaş* Chiaramonti'ye, Alpler'in beri yakasında cumhuriyet kurulması için o ünlü pastoral şiirini yazabildi.

Zavallı Başpiskoposumun ağzı açık kaldı, şaşkınlığını artırmak üzere ona, büyük bir ciddiyetle, "Güle güle Monsenyör, öneriniz üzerinde yirmi dört saat düşüneceğim," dedim. Zavallı adam benim *güle güle*'den sonra son derece beceriksiz, yersiz bir rica daha ekledi. "Şimdi Rovereli Kont Mosca, hoşuna gidecek bir şeyi yirmi dört saat geriye atamayacağını Düşes'e bildirmekle görevlendiriyorum sizi; şuraya oturun ve Başpiskopos'a bu işi bitiren mektubu yazın." Oturup mektubu yazdım, imzaladı, sonra bana, "Bunu hemen Düşes'e götürün," dedi. Alın hanımefendi, mektup burada, sizi bu akşam görebilme mutluluğunu da bana o bağışladı.

Düşes mektubu kendinden geçerek okudu. Kont'un anlattığı uzun hikâye sırasında Fabrizio da toparlanacak zamanı bulmuştu. Bu olaya hiç şaşmadı, böyle sıradışı yükselmelere, bir burjuvayı çılgına çevirebilecek bu felek oyunlarına daha başından hakkı olduğuna inanan gerçek bir soylu gibi

davrandı; duyduğu gönül borcunu ölçülü sözlerle dile getirdi, sonunda da Kont'a şöyle dedi:

— İyi bir saray adamı efendilerinin tutkularını pohpohlamalıdır. Dün, işçilerinizin bulacakları heykel parçalarını çalmalarından korktuğunuzu söylüyordunuz; ben de kazıya bayılırım; izin verirseniz gidip işçilerinize bakayım. Yarın akşam, sarayda ve Başpiskopos'un evinde gerekli teşekkürleri ettikten sonra, Sanguigna'ya hareket ederim.

— İyi ama, iyi yürekli Başpiskopos'un Fabrizio'ya beslediği bu apansız sevgi nereden geliyor dersiniz? dedi Düşes Kont'a.

— Bunu keşfetmeme gerek yok; kardeşi yüzbaşı olan piskopos naibi dün bana diyordu ki, "Peder Landriani şu ilkeden yola çıkar: Unvan sahibi piskopos yardımcısından daha üstündür, emri altındaki bir Dongo'nun kendisine minnet duyması ve hizmet etmesinden büyük sevinç duyacaktır. Fabrizio'nun soylu aileden gelişi içindeki mutluluğu artırır." Böyle birinin yardımcısı olması! İkinci olarak, Monsenyör Fabrizio hoşuna gitti, onun karşısında utanıp sıkılmıyor; son olarak da, on yıldır, Parma'daki yerine geçmek istediğini yüksek sesle dile getiren, üstelik değirmenci çocuğu olan Piacenza piskoposundan kıyasıya nefret eder. Piacenza piskoposu o koltuğa oturma amacıyla, Markiz Raversi'yle sıkı ilişki kurmuştur, şimdi yeni gelişen bu ilişkiler Başpiskopos'u en gözde tasarısını, Dongo ailesinden birini kurmay heyetine katıp ona emirler vermeyi gerçekleştirme konusunda başarısız olacağını sandığından tir tir titretiyor.

Fabrizio iki gün sonra erkenden Colorno'nun karşısındaki (Parma prenslerinin Versailles'ıdır bu), Sanguigna kazılarının başındaydı; kazı alanı Parma'yı ilk Avusturya kenti Casalmaggiore Köprüsü'ne uzanan anayolun yanı başındaki ovayı kaplıyordu. İşçiler ovayı sekiz ayak derinliğinde, elden geldiğince dar bir hendek açarak ikiye bölüyorlardı; eski Roma yolu boyunca, Orta Çağ'da bile ayakta durduğu söy-

lenen ikinci tapınağın kalıntıları aranıyordu. Prens'in buyruklarına karşın, birçok köylü arazisinden geçen bu uzun hendeklere hiç iyi gözle bakmıyordu. Onlara ne söylenirse söylensin, hazine arandığını sanıyorlardı. Fabrizio'nun orada oluşu birkaç küçük ayaklanmayı önlemek açısından gayet iyiydi. O da hiç sıkılmıyor, kazıları merakla izliyordu; zaman zaman eski bir madalya bulunuyor, işçilerin aralarında anlaşıp bunu iç etmelerine vakit bırakmamak istiyordu.

Hava çok güzeldi, sabah altı suları olmalıydı. Tek namlulu eski bir tüfek ödünç almıştı, birkaç tarlakuşuna ateş etti; yaralanan biri anayola düştü; yaralı kuşun ardına düşen Fabrizio, Parma'dan gelip Casalmaggiore sınırına doğru giden arabayı gördü. Tam tüfeğini yeniden doldurduğu anda, ağır ağır yaklaşan kırık dökük arabadakinin küçük Marietta olduğunu anladı. Sırık gibi Giletti de, anası saydığı yaşlı kadın da yanındaydı.

Giletti, Fabrizio'nun elinde tüfeğiyle, kendisine hakaret etmek, belki de küçük Marietta'sını elinden almak üzere yolun ortasına dikildiğini sandı. Yürekli bir adam olarak arabadan atladı; sol elinde kocaman paslı bir tabanca vardı, sağ elindeyse, topluluktaki imkânsızlıklar nedeniyle marki rolünü oynadığı zaman yararlandığı kılıflı kılıcı tutuyordu.

— Bak hele şu hayduda! diye bağırdı; burada sınırdan hepi topu bir fersah uzaktayım; hesabını görürüm şimdi; mor çorapların burada seni korumaz.

Fabrizio Marietta'ye kaş göz ediyor, Giletti'nin kıskanç haykırışlarıyla hiç ilgilenmiyordu; birden göğsünden üç adım ötede paslı tabancanın ucunu gördü; tüfeğini sopa gibi kullanıp tabancayı kullanmaya son anda vakit bulabildi. Tabanca ateş aldı, ama kimseyi yaralamadı.

— Dur be sersem herif... diye bağırdı Giletti *vetturino*'ya,[38] o sırada, karşısındakinin tüfeğinin namlusuna yapışıp bedeninden uzaklaştırmayı başarmıştı; ikisi de, Fabrizio ile tüfe-

38 Arabacı. (ç.n.)

ğini var güçleriyle kendilerine çekiyorlardı; daha güçlü olan Giletti'nin elleri kavuşmuş tetiğe doğru ilerliyordu, neredeyse tüfeği ele geçirmek üzereydi ki, Fabrizio, kullanmasını önlemek için tetiğe bastı. O arada, tüfeğin ucunun Giletti'nin omzunun üç parmak üstüne geldiğini fark etmişti. Tüfek tam kulağının dibinde patladı. Biraz şaşırdı, ama göz açıp kapayıncaya dek toparlandı.

— Vay serseri vay, kellemi uçurmak istiyorsun demek! Şimdi hesabını görürüm ben senin. Giletti, marki kılıcının kınını sıyırıp attı, şaşırtıcı bir hızla Fabrizio'ya saldırdı. Bizimkinin silahı yoktu, hapı yuttuğunu sandı.

Giletti'nin on adım ötesinde duran arabaya doğru kaçtı; sola geçti, arabanın makasına yapıştı, hızla çevresinde dolandı, açık duran sağ kapının yanından geçti. Uzun bacaklarıyla ileri atılmış olan ve arabanın makasına yapışmayı akıl edemeyen Giletti koşarak geldi, birkaç adım attıktan sonra durabildi. Fabrizio tam açık kapının yanından geçerken, Marietta'nın alçak sesle:

— Kendine dikkat et; öldürecek seni. Al şunu! dediğini işitti.

Ve aynı anda, açık kapıdan, büyük bir av bıçağının düştüğünü gördü; almak üzere eğildi, ama aynı anda Giletti'nin salladığı kılıç omzuna saplandı. Doğrulurken Giletti'yle burun buruna geldi, adam kılıcının sapını suratına indirdi; neredeyse can verecekti. Neyse ki, Giletti ona kılıcı saplayamayacak kadar yakındı. Kendini toparlayan Fabrizio olanca gücüyle kaçmaya başladı; koşarken av bıçağının kılıfını sıyırıp attı, zekice bir hareketle hızla geri döndü, kendisini kovalayan Giletti'nin üç adım ötesindeydi ve Giletti durmamıştı, Fabrizio bıçağını salladı; Giletti kılıcıyla av bıçağının ucunu azıcık kaldıracak vakti bulabilmişti, ama bıçak sol yanağına saplandı. Adam yanından çok hızlı geçmişti. Fabrizio uyluğuna bir şeyin saplandığını hissetti, Giletti'nin açmaya zaman bulabildiği bıçağıydı bu. Fabrizio sağa sıçra-

dı; geri döndü; şimdi artık iki düşman tam kapışacak kadar uzaktılar birbirlerinden.

Giletti çıldırmış gibi küfürler ediyordu.

— Seni aşağılık rahip seni, şimdi gırtlağını keseceğim senin! deyip duruyordu. Fabrizio soluk soluğaydı, konuşamıyordu; suratına inen kılıcın kabzası canını çok yakıyor, burnu da şarıl şarıl kanıyordu; av bıçağıyla birkaç saldırıyı savuşturdu ve ne yaptığını bilmeden birkaç tekme salladı; kendini halkın önünde gösteri maçına çıkmış bir boksör sanıyordu. Bu düşünce aklına işçilerinden ötürü gelmişti: Yirmi beş yirmi altı işçi, çevrelerinde halka oluşturmuş, çok uzakta duruyorlardı; vuruşanlarsa sürekli koşuyor, birbirinin üstüne atılıyordu.

Kapışma biraz yavaşlamış gibiydi; tekmelerle tokatlar artık eskisi kadar hızla birbirini izlemiyordu. Fabrizio "Bu kadar acı duyduğuma göre, yüzüm dağılmış olmalı," dedi içinden. Bunu düşününce öfkelendi, av bıçağını doğrultup düşmanına saldırdı. Bıçağın ucu Giletti'nin sağ göğsüne girdi, sol omzundan çıktı; aynı anda Giletti'nin kılıcı da boylu boyunca Fabrizio'nun kolunun üst yanına giriyordu, neyse ki, kılıç derinin altında kaydı, yalnız küçük bir yara açtı.

Giletti yere yıkılmıştı; Fabrizio, Giletti'nin bıçağı tutan sol eline bakarak ona doğru ilerlerken, el istemsizce açıldı, tuttuğu silahı bıraktı.

"Geberdi serseri," dedi Fabrizio kendi kendine; suratına baktı, Giletti'nin ağzından oluk oluk kan geliyordu. Fabrizio arabaya koştu.

— Aynanız var mı? diye bağırdı Marietta'ya. Marietta sapsarı bir yüzle ona bakıyor, karşılık veremiyordu. Yaşlı kadın büyük bir soğukkanlılıkla yeşil bir el işi torbayı açtı, Fabrizio'ya el büyüklüğünde saplı küçük bir ayna uzattı. Fabrizio aynaya bakıp yüzünü inceliyordu. "Gözler sağlam, bu bile kâr," diyordu içinden; dişlerine baktı, hiçbiri kırılmamıştı. "Neden bu kadar acı çekiyorum peki?" dedi alçak sesle.

Buna yaşlı kadın karşılık verdi.

— Yanağınızın üst kısmı, Giletti'nin kılıcının kabzasıyla oradaki kemiğinizin arasında ezildi de ondan. Yanağınız morarıp şişmiş; hemen sülük yapıştırın, hiçbir şeyiniz kalmaz.

— Hemen sülük mü yapıştırayım! dedi Fabrizio gülerek, sonra kendini toparladı. İşçilerin Giletti'nin başına toplandıklarını, dokunmaya cesaret edemeden baktıklarını gördü.

— Hemen yardım edin bu adama, diye bağırdı işçilere; üstündekileri çıkarın... Daha sürdürecekti ama başını kaldırınca, üç yüz adım uzakta düzenli adımlarla yürüyen, olayın geçtiği yere doğru gelen beş altı adam gördü.

"Jandarma bunlar," diye düşündü, "ortada bir ölü olduğuna göre, beni tutuklayacaklar, o zaman Parma'ya görkemli bir biçimde dönme onuruna kavuşurum. Saraydaki, halamdan nefret eden, Markiz Raversi'nin dostu dalkavuklar için nasıl bir hikâye ama!"

Bunun üzerine, cebindeki bütün parayı göz açıp kapayıncaya dek ağzı açık kalmış işçilere fırlatıp arabaya koştu.

— Jandarmaların beni izlemesine engel olursanız, diye bağırdı işçilerine, sizi servete boğarım; onlara benim suçsuz olduğumu, bu adamın *üstüme saldırdığını, beni öldürmek istediğini* söyleyin.

— Sen de, dedi *vetturino*'ya, hemen atlarını dörtnala kaldır, Po Nehri'ni jandarmalar beni yakalayamadan geçmeyi başarırsan, dört napolyon altının olacak.

— Tamam! dedi arabacı; ama korkmayın, onlar yaya, küçük atlarım tırıs gitseler bile onları çok geride bırakırız. Bunları derken, atları dörtnala kaldırdı.

Kahramanımız arabacının kullandığı *korku* kelimesiyle şok olmuştu ama yüzüne inen kabza darbesinden sonra gerçekten müthiş korkmuştu.

— Bize doğru gelecek atlılarla karşılaşabiliriz, dedi alacağı dört napolyon altınını düşünen tedbirli arabacı, arkamızdan yürüyen adamlar da bizi tutuklamaları için bunlara seslenebilir. Bu "Silahlarınızı yeniden doldurun," demekti...

— Ah, ne kahramansın, benim küçük rahibim! diye bağırıyordu Fabrizio'ya sarılan Marietta. Yaşlı kadın kapıdan dışarı bakıyordu. Bir süre sonra başını içeri çekti.

— Kimse gelmiyor arkanızdan beyefendi, dedi Fabrizio'ya büyük bir serinkanlılıkla; önümüzdeki yolda da kimse yok. Avusturya polisinde görevli memurların ne kadar dikkatli olduklarını bilirsiniz. Po kıyısındaki bentte böyle dörtnala araba sürdüğünüzü görürlerse, kuşkunuz olmasın, sizi tutuklarlar.

Fabrizio kapıdan dışarı baktı.

— Yavaşla, dedi arabacıya. Pasaportunuz hangi ülkenin? diye sordu yaşlı kadına.

— Bir değil, üç pasaportumuz var, diye karşılık verdi yaşlı kadın, her biri dört lirete patladı. Bütün yıl sağda solda dolaşan sanatçılar için korkunç bir şey değil mi? Bu drama sanatçısı B. Giletti'nin pasaportu, sizin olsun; Marietta ile benim ikişer pasaportumuz da burada. Ama Giletti bütün paramızı almıştı, ne yapacağız şimdi?

— Ne kadardı ondaki paranız? dedi Fabrizio.

— Beşer liretlik kırk gümüş, dedi yaşlı kadın.

— Yok canım, altı gümüş ve birkaç bozukluk, dedi Marietta gülerek; küçük rahibimin kandırılmasını istemem.

— İyi ama beyefendi, diye sürdürdü yaşlı kadın hiç istifini bozmadan, sizden otuz dört gümüş sızdırmaya çalışmam çok doğal değil mi? Nedir sizin için otuz dört altın? Bizse koruyucumuzu yitirdik; bizi kim barındıracak, yola çıkarken *vetturini*'yle[39] kim pazarlık edecek, herkesi kim korkutacak? Giletti yakışıklı bir adam değildi, ama tam bize göreydi ve şu küçük kız size âşık olacak kadar aptallık etmese, Giletti hiçbir şeyin farkında olmayacaktı, siz de bize çil çil gümüşler verecektiniz. İnanın çok yoksuluz.

Fabrizio çok duygulandı; kesesini çıkarıp yaşlı kadına birkaç napolyon verdi.

---

39 Arabacılar. (ç.n.)

— Bakın, bana da yalnız on beş altın kaldı, dedi, dolayısıyla artık yakamdan düşün.

Küçük Marietta boynuna atıldı, yaşlı kadın da ellerini öptü. Bu arada araba tıngır mıngır yol alıyordu. Avusturya sınırına yaklaşıldığını haber veren siyah çizgiler çekilmiş sarı bariyerler uzakta görününce, yaşlı kadın Fabrizio'ya şöyle dedi:

— Cebinizde Giletti'nin pasaportu, yaya girerseniz daha iyi edersiniz, biz de süslenme bahanesiyle biraz duracağız. Ayrıca, gümrük ötemize berimize bakar. Siz, beni dinlerseniz, Casalmaggiore Köprüsü'nü aheste aheste geçin; bir kahveye girin, bir kadeh içki yuvarlayın; köyün dışına çıkınca, tabanları yağlayın. Avusturya denen ülkede polis şeytan gibi uyanıktır. Birinin öldüğünü, üstünüzde sizin olmayan bir pasaport bulunduğunu hemen öğrenirler. Göz açıp kapayıncaya dek iki yıllığına zindana tıkılırsınız. Kentten çıkınca sağa gidip Po Nehri'ne inin, bir tekne kiralayın, Ravenna ya da Ferrara'ya iltica edin, Avusturya topraklarını mümkün olduğunca çabuk terk edin; herhangi bir gümrükçüden başka bir pasaport alırsınız, taşıdığınız pasaport canınıza mal olabilir; pasaportun sahibini öldürdüğünüzü unutmayın.

Fabrizio, Casalmaggiore tekne köprüsüne doğru yürürken, Giletti'nin pasaportunu dikkatle okuyordu. Kahramanımız büyük korku içindeydi, Kont Mosca'nın, Avusturya toprağına dönmesi halinde karşılaşacağı tehlikeler konusunda söylediklerini çok iyi anımsıyordu; oysa onun gözünde başkenti Spielberg olan bu ülkeye girmesini sağlayacak korkunç köprü iki yüz adım ötesindeydi. İyi de, başka ne yapabilirdi? Parma devletini güneyden kuşatan Modena Dukalığı, imzalanmış özel anlaşma uyarınca kaçakları geri veriyordu; Cenova yakınlarında sınırı oluşturan dağlar çok uzaktı; o bu dağlara ulaşamadan, başına gelenler Parma'da duyulurdu; dolayısıyla geriye yalnız Po'nun sol kıyısındaki Avusturya eyaletleri kalıyordu. Avusturyalı yetkililere tu-

tuklanması için yazı yazılana dek belki iki üç gün geçerdi. Fabrizio, uzun uzun düşündükten sonra, kendi pasaportunu sigaranın ateşiyle tutuşturdu; Avusturya'da Dongo ailesinden Fabrizio olmaktansa başıboş bir serseri olmak çok daha iyiydi; belki üstünü başını ararlardı.

Talihini o talihsiz Giletti'nin pasaportuna bağlamanın verdiği son derece doğal tiksintinin yanında, elindeki belgenin beraberinde getirdiği birtakım somut güçlükler de vardı. Fabrizio'nun boyu pasaportun belirttiği gibi beş ayak on parmak değil, olsa olsa beş ayaktı; yirmi dört yaşına geliyor ve çok daha genç gösteriyordu. Giletti ise otuz dokuz yaşındaydı. Kahramanımızın, köprüye inmeye karar vermeden önce, Po üzerindeki iskelenin yanındaki bentte tam yarım saat gezindiğini itiraf etmek zorundayız. "Benim yerimdeki başka birine ne öğütlerdim?" dedi sonunda kendi kendine. "Hiç kuşkusuz geçmeyi." Parma devletinde kalmak tehlikeliydi; canını korumak için de olsa, birini öldüren adamın peşine jandarma gönderilebilirdi. Fabrizio cebindekileri çıkardı, bütün kâğıtları yırttı, bir tek mendiliyle sigara kutusunu bıraktı; karşılaşacağı üst baş aramasını olabildiğince kısaltmak istiyordu. Ne cevap vereceğini kestiremediği korkunç karşı çıkışı düşündü. Adının Giletti olduğunu söyleyecekti, oysa iç çamaşırlarında F. D. harfleri vardı.

Görüldüğü gibi, Fabrizio da hayalgücünün işkence ettiği talihsiz insanlardan biriydi; bu İtalya'da aklı başında pek çok insanın kusurudur. Aynı cesarete sahip, hatta daha yüreksiz bir Fransız askeri olsa, karşılaşacağı güçlükleri aklına getirmeden, hemen geçerdi köprüden; ama bu işi soğukkanlılıkla yapardı, Fabrizio ise, külrengi giysili bir adam, iskelenin ucunda ona. "Pasaportunuz için karakola girin," dediğinde serinkanlı olmaktan çok uzaktı.

Karakolun duvarları, görevlilerin pipoları şapkalarının asıldığı çivilerle kaplıydı. Memurların arkasına sıralandıkları çam ağacından yapılmış büyük çalışma masası mürekkep ve

şarap lekesi doluydu; yeşil deri kaplı iki üç kalın kayıt defterinde bin türlü leke göze çarpıyordu, defterlerin yaprakları el değdikçe kararmıştı. Üst üste yığılmış kayıt defterlerinin tepesinde, bir gün önce İmparator adına düzenlenen bayramlardan birinde kullanılmış defne dallarından üç harika taç vardı.

Bütün bu ayrıntılar Fabrizio'nun dikkatini çekti, yüreği daraldı; Sanseverina Sarayı'ndaki güzel dairesinin sıradışı şatafatıyla iç açıcılığının bedelini böyle ödüyordu. O pis karakola girmek, alt tabakadan biri gibi görünmek zorundaydı; sorguya çekilecekti.

Pasaportunu almak üzere sararmış elini uzatan görevli kısa boylu, kara bir adamdı, boyunbağında pirinçten bir iğne vardı. "Öfkeli bir yurttaş bu," dedi içinden; adam pasaportta yazanları okurken müthiş şaşırdı, okuması tam beş dakika sürdü.

— Kaza geçirdiniz galiba, dedi, yabancının yanağına bakarak.

— *Vetturino* bizi Po Nehri'nin kıyısındaki bendin dibine yuvarladı.

Bunun ardından yine sessizlik kapladı ortalığı, görevli korkunç bakışlar atıyordu yolcuya.

"İşim bitti," dedi Fabrizio içinden, "bana verilecek kötü bir haberinin olduğunu söyleyecek şimdi, ardından tutuklanacağım." O anda hiç de mantıklı olmayan kahramanımızın aklından bin türlü çılgın düşünce geçiyordu. Örneğin, yazıhanenin açık kapısından kaçmayı düşündü bir ara, "Sırtımdakileri çıkarırım; Po Nehri'ne atlarım, yüzerek geçerim herhalde nehri. Spielberg'i boylamaktan çok daha iyidir bu." O bu kaçışın hesaplarını yaparken, polis gözünü dikmiş ona bakıyordu, o iki yüz görülecek şeydi doğrusu. Tehlikenin varlığı mantıklı insana dehâ verir, bir bakıma, onu kendi yeteneklerinin üstüne çıkarır; hayalci insanaysa bir sürü roman yazdırır, evet, gözüpek romanlardır bunlar, ama çoğu kez abuk subuktur.

Boyunbağını pirinç iğneyle süslemiş bu polis memurunun kılı kırk yaran bakışları altındaki kahramanımızın öfkeli gözlerini görecektiniz. "Onu öldürsem, cinayetten yirmi yıl kürek ya da ölüm cezasına çarptırılırım," diyordu Fabrizio içinden, "buysa Spielberg'de her ayağında altmışar kiloluk zincirle, besin olarak yalnız iki lokma kuru ekmek yemekten çok daha iyidir, hem de yirmi yıl boyunca; dolayısıyla kırk dört yaşında çıkarım zindandan." Fabrizio, kendi pasaportunu yaktığına göre, eldeki hiçbir şeyin polise, onun topluma başkaldırmış Dongo ailesinden Fabrizio olduğunu göstermediğini unutuyordu.

Görüldüğü gibi, kahramanımız yeterince korkmuştu; polisin zihnini karıştıran düşünceleri okuyabilse çok daha korkacaktı elbette. Bu adam Giletti'nin dostuydu; onun pasaportunu başka birinin elinde görünce ne kadar şaşırdığını düşünün; ilk aklına gelen onu tutuklatmak oldu, sonra Giletti'nin, görünüşe göre Parma'da başına kötü bir iş gelen şu yakışıklı gence pasaportunu satmış olabileceğini düşündü. "Bunu tutuklatırsam, Giletti'nin de başı derde girer; pasaportunu sattığı ortaya çıkar; öte yandan, Giletti'nin dostu olarak, başka birinin taşıdığı pasaportuna geçiş damgası vurduğum ortaya çıkarsa amirlerim ne der?"

— Biraz bekleyin, beyefendi, sonra polis alışkanlığıyla ekledi. Bir sorun çıktı da.

Fabrizio ise içinden, "Şimdi kaçtığım anlaşılacak," dedi.

Nitekim memur odadan çıkıp kapıyı açık bırakmış, pasaport da çam masada kalmıştı. "Tehlike açık," dedi Fabrizio kendi kendine; "pasaportumu alıp ağır adımlarla köprüyü geçerim, bekleyen jandarmaya, sorarsa, Parma devletinin son köyündeki polis komiserine pasaportumu damgalatmayı unuttuğumu söylerim." Tam Fabrizio pasaportu eline aldığı anda, büyük bir şaşkınlıkla, pirinç iğneli görevlinin sesini işitti.

— Öff, dayanamıyorum artık; sıcaktan bunaldım; kahveye gidip yarım bardak bir şey içeyim. Piponuzu bitirince

yazıhaneye girin, damgalanacak bir pasaport var; yabancı orada.

Parmak ucunda çıkmak üzere olan Fabrizio, şarkı söyleyen bir yandan da kendi kendine, "Tamam, gidip şu pasaporta bakalım, onlara imzayı ben atarım," diyen yakışıklı bir gençle burun buruna geldi.

— Beyefendi nereye gitmek istiyor acaba?

— Mantova, Venedik ve Ferrara'ya.

— Tamam, Ferrara olsun, diye karşılık verdi görevli ıslık çalarak; bir mühür aldı, mavi mürekkeple pasaporta görüldü damgasını vurdu. Sonra hızla, yine mührün boş yerine Mantova, Venedik, Ferrara sözcüklerini ekledi. Ardından elini havada birkaç kez çevirdi, imzaladı, paraf için yeniden mürekkep hokkasına batırdı, ağır ağır, oldukça özenli bir biçimde işi tamamladı. Fabrizio gözünü dikmiş diviti izliyordu; görevli keyifle imzasına baktı, beş altı nokta ekledi, sonra.

— İyi yolculuklar beyefendi, diyerek pasaportu Fabrizio'ya uzattı.

Fabrizio, hızını gizlemeye çalıştığı adımlarla uzaklaşırken, sol koluna yapışıldığını hissetti. İçgüdüsel olarak elini hançerinin kabzasına attı, çevresi evle dolu olmasa, belki de düşüp bayılırdı. Sol koluna yapışan adam, onu böyle ürkmüş görünce, özür diler gibi konuştu:

— Üç kez seslendim beyefendiye, dedi, ama karşılık vermedi; gümrüğe bildirecek bir şeyiniz var mı?

— Üstümde yalnız mendilim var; hemen şu yakına, akrabalarımdan birinin evine avlanmaya gidiyorum.

Bu akrabanın adı sorulsa eli ayağına dolaşabilirdi. Fabrizio, o sıcak havada, geçirdiği bütün heyecanlarla, Po'ya düşmüş gibi sırılsıklam olmuştu. "Oyuncular arasında cesaretsiz biri değilim, ama şu pirinç iğneli görevliler beni çileden çıkarıyor; bu fikirden yola çıkarak, Düşes'e gülünç bir sone yazarım."

Fabrizio, Casalmaggiore'ye girer girmez, sağda, Po Nehri'ne doğru inen kötü bir sokağa saptı. "Dionysos ve Demeter'in yardımlarına çok ihtiyacım var," dedi kendi kendine, bir sopaya tutturulmuş bir bez parçasının sallandığı küçük bir dükkâna girdi. Bezin üzerinde *Trattoria* yazıyordu. Çok ince iki tahta çemberin tuttuğu, yerden üç ayak yukarıya dek uzanan eski bir çarşaf, *trattoria*'nın kapısını güneşin yakıcı ışınlarından koruyordu. Lokantada açık saçık giyinmiş, çok güzel bir hanım saygıyla karşıladı kahramanımızı, bu da çok hoşuna gitti; açlıktan öldüğünü söyledi hemen. Kadın yemeği hazırlarken, otuz yaşlarında bir adam girdi içeri, girerken selam vermemişti; derken, alışkın bir tavırla çöktüğü sıradan fırlayıp Fabrizio'ya, *Eccellenza, la riverisco,*[40] dedi. Fabrizio o anda çok neşeliydi, birtakım karanlık tasarılar kuracak yerde, gülerek karşılık verdi.

— İyi de, nereden tanıyorsun ekselanslarını?

— Nasıl olur! Ekselansları, Sayın Sanseverina düşesinin arabacılarından Lodovico'yu tanımadılar mı? *Sacca*'da, her yıl gittiğimiz yazlık evde, hep ateşleniyordum; hanımefendiden emekli aylığı isteyip ayrıldım. Şimdi zenginim artık. Alacağım yıllık en çok on iki gümüş emekli aylığının yerine, hanımefendi beni özgür bırakırken şiir yazmamı söyledi, çünkü *halk dilinde* şiir yazan bir ozanım ben ve bana yirmi dört gümüş bağışladı, Kont hazretleri de, başım sıkışırsa gidip onu görmemi söyledi. İyi bir Hristiyan olarak Velleja manastırına çekilmeye karar verdiğinde, *monsignore*'yi konaklardan birine götürme onuruna ermiştim.

Fabrizio adama baktı, biraz anımsadı. Sanseverina Sarayı'nın en iyi giyinen arabacılarından biriydi. "Artık zenginim," diyordu, oysa sırtında yırtık bir gömlekle, ancak dizlerine gelen, rengi çoktan kapkara olmuş bir pantolon vardı; bir çift pabuçla kötü bir şapka, takımı tamamlıyordu. Üstelik on beş gündür tıraş olmamıştı. Fabrizio, omletini yerken

40 Sizi selamlarım, ekselansları. (y.n.)

onunla eşitiymiş gibi konuştu; Lodovico'nun lokantacı kadının sevgilisi olduğunu sandı. Yemeğini hızla bitirdi, sonra Lodovico'ya, alçak sesle, "Size diyeceklerim var," dedi.

— Ekselansları rahatça konuşabilir, gerçekten iyi yürekli bir kadındır bu, dedi Lodovico tatlı bir yüzle.

— Bakın dostlarım, diye sürdürdü Fabrizio hiç duraksamadan, başım dertte, yardımınıza ihtiyacım var. Her şeyden önce, başıma gelenin hiçbir siyasal yanı yok; yalnızca oynaşıyla konuştuğum için canım, almaya kalkan birini öldürdüm.

— Zavallı genç adam! dedi lokantacı kadın.

— Ekselansları bana güvenebilir! diye bağırdı gözleri en sağlam bağlılıkla alev alev yanan arabacı; ekselansları nereye gitmek isterler?

— Ferrara'ya. Pasaportum var, ama olayı öğrenmiş olabilecek jandarmalara çatmak istemiyorum.

— Ne zaman yolcu ettiniz öbür adamı?

— Bu sabah altıda.

— Ekselanslarının üstünde kan lekesi yok ama? dedi lokantacı kadın.

— Ben de bunu düşünüyordum, diye sürdürdü arabacı, ayrıca bu elbiselerin kumaşı çok zarif; bizim buralarda böylesi pek görülmez, bu da bakışları üzerinize çevirir; Yahudi'den size elbise alayım. Ekselansları aşağı yukarı benim boyumda, ama daha ince.

— Yalvarırım bana ekselansları deyip durmayın, bu da dikkat çekebilir.

— Olur, ekselans, dedi arabacı lokantadan çıkarken.

— Hey, hey! diye seslendi Fabrizio, ya para! Hemen geri gelin!

— Para da ne demek! dedi lokantacı kadın, elinde hizmetinize ayrılmış altmış yedi gümüş var. Ayrıca benim de, seve seve hizmetinize sunduğum kırk gümüşüm var, diye ekledi sesini alçaltarak; başına böyle olaylar geldiğinde, insanın üstünde para bulunmaz.

Fabrizio, havanın sıcaklığından ötürü, *trattoria*'ya girerken üstündekileri çıkarmıştı.

— Şimdi biri gelse başımızı derde sokacak bir yelek var sırtınızda. O *güzel İngiliz kumaşı* dikkat çeker.

Kaçak kahramanımıza, kocasının kara yeleğini getirdi. O sırada iç kapıdan uzun boylu bir genç girdi dükkâna, epey şık giyinmişti.

— Kocam bu, dedi lokantacı kadın. Pietro Antonio, diye seslendi kocasına, beyefendi Lodovico'nun bir dostu; bu sabah, nehrin öte yakasında başına bir kaza gelmiş, Ferrara'ya kaçmak istiyor.

— Tamam, onu oraya geçiririz, dedi kocası son derece nazik bir tavırla, Carlo Giuseppe'nin teknesi var.

Köprünün başındaki karakolda geçirdiği korkuyu anlattığımız gibi, zayıflığından ötürü, kahramanımızın gözünün yaşardığını da aynı doğallıkla itiraf edeceğiz; bu köylülerde karşılaştığı koşulsuz bağlılık onu gerçekten duygulandırmıştı. Ayrıca halasının kişiliğinden gelen iyi yürekliliğini de düşünüyordu; elinden gelse bu insanları servete boğardı. Lodovico, elinde paketle geri geldi. Öbür adama:

— İşimiz tamam galiba? dedi kocası dostça.

— Sorun o değil, diye sürdürdü Lodovico telaşlı bir havayla, herkes sizden söz etmeye başlıyor, bizim *vicolo*'ya[41] girerken geçirdiğiniz kararsızlık da, saklanmak isteyen biri gibi anayoldan kaçışınız da insanların dikkatini çekmiş.

— Hemen yatak odasına çıkın, dedi kadının kocası.

O kocaman, güzel odanın iki penceresinde cam yerine külrengi bez vardı; altı ayak genişliğinde, beş ayak yüksekliğinde dört yatak göze çarpıyordu.

— Çabuk, çabuk! dedi Lodovico; köye yeni gelmiş, aşağıdaki güzel kadının gönlünü çelmeye çalışan, kasıntı kasıntı dolaşan aptal bir jandarma var, ona daha başından yolda vazife başındayken bir kurşun yiyebileceğini söyledim; o kö-

41 Ara sokak. (ç.n.)

pek ekselanslarından söz edildiğini duyarsa, bize kötü bir oyun oynamak ister, Teodolinda'nın *trattoria*'sını karalamak için, sizi burada tutuklamaya kalkar.

— Yaa! diye sürdürdü Lodovico, kanlı gömleğini ve mendille sıkılmış yaralarını görünce, *porco*[42] kendini savundu demek? Tutuklanmanıza yetecek yüz gerekçe daha işte. Gömlek almadım size.

Hiç çekinmeden kocasının giysi dolabını açtı, gömleklerden birini Fabrizio'ya uzattı, o da hemen taşralı zengin bir burjuva gibi giyindi. Lodovico duvara asılmış bir fileyi indirdi, Fabrizio'nun giysilerini bir balık sepetine doldurdu, koşarak aşağı indi, hızla arka kapıdan çıktı; Fabrizio da ardından.

— Teodolinda, diye bağırdı dükkânın önünden geçerken, yukarıdakileri sakla, biz söğütlükte bekleyeceğiz; Pietro Antonio, sen de bize hemen bir tekne yolla, iyi para veririz.

Lodovico Fabrizio'yu en az yirmi hendekten geçirdi. Hendeklerin geniş olanlarının üzerinde, köprü yerine geçen uzun, esnek tahtalar vardı; Lodovico, geçtikten sonra tahtaları çekiyordu. Son hendeğe gelince, hızla çekti tahtayı.

— Şöyle bir soluk alalım şimdi, dedi; o köpek jandarmanın ekselanslarına ulaşabilmesi için iki fersahtan fazla yürümesi gerekecek. Yüzünüz sapsarı, dedi Fabrizio'ya; küçük içki şişesini unutmadım elbette.

— Çok iyi etmişsin doğrusu. Uyluğumdaki yara kendini hissettirmeye başladı, ayrıca köprünün başındaki polis karakolunda müthiş korktum.

— İnanırım, dedi Lodovico; zaten sırtınızdaki kanlı gömlekle o karakola girmeye nasıl cesaret ettiğinizi anlayamıyorum. Yaralara gelince, bunun çaresini bilirim. Serin bir yere koyarım sizi, bir saat uyursunuz; bulabilirlerse, tekne bizi almaya gelir; yoksa iki fersahcık daha yürürüz, sizi bir değirmene götürürüm, orada ben bir tekne bulurum. Ekselansları

42 Domuz. (ç.n.)

benden daha iyisini bilirler. Hanımefendi kazayı öğrenince çok üzülür; öldürücü yara aldığınız, belki de öbür adamı kalleşçe öldürdüğünüz söylenecektir ona. Markiz Raversi, hanımefendiyi üzecek her türlü söylentiyi yaymaktan geri durmayacaktır. Ekselansları bir mektup yazsalar.

— İyi de, nasıl ulaştıracağız mektubu?

— Gideceğimiz değirmende çalışan oğlanlar günde on iki metelik kazanır; bir buçuk günde Parma'ya ulaşırlar, öyleyse yolculuk için dört liret gerekir; iki liret de pabuçlarındaki aşınma için. Hizmet benim gibi yoksul biri için yapılsa, altı liret tutardı; bir beyefendiye yapıldığına göre, ben olsam on iki verirdim.

Sık ve serin söğüt ve kızılağaç koruluğuna geldiklerinde, Lodovico bir saatliğine uzaklaşıp mürekkeple kâğıt aramaya gitti.

— Ey Ulu Tanrım, ne de rahatım burada! diye bağırdı Fabrizio. Elveda talih, hiçbir zaman başpiskopos olamam artık!

Lodovico dönünce onu mışıl mışıl uyur buldu, uyandırmak istemedi. Tekne ancak gün batarken geldi; Lodovico onu uzaktan görünce, Fabrizio'ya seslenip iki mektup yazmasını istedi.

— Ekselansları benden çok daha iyisini bilirler, dedi Lodovico ezilip büzülerek, bir şey daha söylersem, kendilerini rahatsız edeceğimden korkarım.

— Sandığınız kadar salak değilim, diye karşılık verdi Fabrizio, ayrıca ne söylerseniz söyleyin, gözümde hep halamın sadık hizmetlisi ve beni büyük bir beladan kurtarmak üzere elinden geleni yapan kişi olarak kalacaksınız.

Lodovico'yu konuşmaya razı edebilmek için daha epey dil dökmek gerekti, karar verdikten sonra, şöyle beş dakikalık bir giriş yaptı. Fabrizio önce sabırsızlandı, sonra kendi kendine, "İyi ama kimin kusuru bu?" dedi, "Bu adamın oturduğu yerden çok iyi gördüğü içi boş gururumuzun."

Lodovico'nun hanımına bağlılığı sonunda onu açık konuşma tehlikesini göze almaya itti.

— Markiz Raversi elindeki iki mektubu almak için Parma'ya göndereceğiniz yaya haberciye kaç para verirdi acaba! Sizin el yazınızla yazılmışlar, dolayısıyla size karşı hukukî kanıttırlar. Ekselansları belki beni meraklı bir saygısız sayacaklardır; ayrıca, belki Düşes hazretlerine benim gibi bir arabacının zavallı yazısını göstermekten utanç duyabilir; ama beni haddini bilmez saysanız da, güvenliğiniz beni ağzımı açmaya zorluyor. Ekselansları bu iki mektubu bana yazdıramazlar mı? O zaman yalnız ben tehlikeye atılmış olurum, üstelik biraz sıkıştırılırsam, tarlanın ortasında bir elinizde divit, öbüründe tabancayla karşıma dikildiğinizi, beni bu mektupları yazmaya zorladığınızı söylerim.

— Sevgili Lodovico, uzatın bana elinizi, diye bağırdı Fabrizio, gizleyecek bir sırrım bulunmadığını kanıtlayayım size, oldukları gibi kopyalayın bu iki mektubu.

Lodovico gösterilen güvenin değerini eksiksiz anladı, çok duygulandı, ama iki satır yazdıktan sonra, teknenin ırmakta hızla yol aldığını görünce.

— Ekselansları onları okuyup bana yazdırırsa mektuplar daha çabuk bitecek, dedi Fabrizio'ya. Mektuplar bitince, Fabrizio son satıra birer A ve B yazdı, başka bir kâğıt parçasına da Fransızca, *A ile B'ye inanın,* yazıp buruşturdu. Haberci bu buruşturulmuş kâğıdı giysisine saklayacaktı.

Tekne, sesin ulaşabileceği yere gelince, Lodovico sandalcılara farklı adlarla seslendi; adamlar karşılık vermedi elbette ve gümrükçülerin kendilerini görüp görmediğini anlamak üzere dört bir yana bakınarak, beş altı yüz metre öteye yanaştılar.

— Emrinizdeyim, dedi Lodovico Fabrizio'ya; mektupları Parma'ya benim götürmemi ister misiniz? Yoksa sizinle Ferrara'ya mı geleyim?

— Benimle Ferrara'ya gelmenizi istemeye cesaret edemiyordum doğrusu. Kıyıya çıkmak, pasaport göstermeden

kente girmeye çalışmak gerekecek. Ayrıca Giletti adıyla dolaşmaktan nefret ettiğimi söylemek isterim size ve bana başka bir pasaport satın alabilecek yalnız sizi görüyorum.

— Neden Casalmaggiore'de söylemediniz bunu! Bana harika bir pasaport satacak bir casus tanıyorum, hem de ucuza, kırk elli lirete.

Po Nehri'nin sağ yakasında doğmuş olan, dolayısıyla Parma'ya gidebilmek için pasaporta ihtiyacı bulunmayan sandalcılardan biri mektupları götürme görevini üstlendi. Kürek çekmeyi bilen Lodovico, öbür sandalcıyla birlikte sandalı hızla yüzdürmek için işe koyuldu.

— Aşağı Po'da, birçok silahlı polis teknesiyle karşılaşacağız, dedi, onlardan kurtulmanın yolunu biliyorum.

Belki on defadan fazla, söğüt ağaçlarıyla kaplı, küçük adacıkların arasına saklanmak zorunda kaldılar. Polis teknesinin önünden boş sandalların geçebilmesi için üç kez karaya çıkmaları gerekti. Lodovico bu uzun molalardan yararlanarak Fabrizio'ya birçok şiirini okudu. Duygular yerli yerindeydi, ama ifade biçimi köreltmişti duyguları, yazılmasalar da olurdu; işin garibi, bu eski arabacının çok canlı, renkli tutkuları ve bakış açıları vardı; ama bunları yazıya döktüğünde, çok sıradan, buz gibi biri olup çıkıyordu. "Buysa, dünyada gördüğümüzün tam tersi," dedi Fabrizio içinden; "şimdi her şeyi ustaca anlatmayı biliyoruz, ama yüreklerin söyleyecek sözü yok." O zaman, bu sadık uşağa yapabileceği en büyük yardımın, şiirlerindeki yazım yanlışlarını düzeltmek olacağını anladı.

— Defterimi verdiğim zaman benimle alay ediyorlar, dedi Lodovico; ama ekselansları, bana kelimelerin nasıl yazıldığını harfi harfine söylerse, kıskanırlar artık. Yazın pek ahım şahım değil diyemez kimse. Yazım yanlışları dehayı belirlemez ki.

Fabrizio ancak ertesi gece, *Ponte Lago Oscuro*'dan bir fersah uzaktaki kızılağaç ormanına varabildi. Bütün gün bir

kenevir tarlasına saklanmıştı, Ferrara'ya da Lodovico ondan önce girdi; yoksul bir Yahudi'nin küçük evini kiraladı, adam çenesini tutarsa epey para kazanacağını hemen anlamıştı. Akşam hava kararırken, Fabrizio küçük bir atın sırtında girdi Ferrara'ya; bu yardıma ihtiyacı vardı, ırmakta güneş çarpmıştı, çünkü uyluğundaki bıçak yarasıyla, Giletti'nin çarpışmanın başında omzuna sapladığı kılıcın yarası iltihaplanmış, ateşi çıkmıştı.

XII. Bölüm

Ev sahibi ağzısıkı Yahudi bir cerrah bulmuştu; adam kesede para olduğunu anladığından, Lodovico'ya, vicdanının onu, arabacının *kardeşim* diye seslendiği gencin yaraları konusunda polise rapor vermeye zorladığını söyledi.

— Yasa açık, diye ekledi, kardeşinizin anlattığı gibi, elinde bıçakla merdivenden düşüp kendini yaralamadığı da ortada.

Lodovico bu dürüst cerraha, buz gibi bir sesle, vicdanının sesini dinlerse, Ferrara'dan ayrılmadan önce, elinde bıçak, merdivenden kendisinin üzerine düşme onuruna ereceğini bildirdi. Bu olayı anlatınca, Fabrizio onu kınadı, şimdi artık bir an önce tabanları yağlamak gerekiyordu. Yahudi'ye, kardeşine hava aldırmak istediğini söyledi; gidip bir araba buldu ve dostlarımız bir daha dönmemek üzere evden çıktılar. Okur, pasaport olmayışının zorunlu kıldığı bütün bu girişimleri fazla uzun buluyordur kuşkusuz; böyle tedbir gerektiren işler Fransa'da pek görülmez ama İtalya'da, hele Po kıyısında herkes pasaporttan söz eder. Ferrara'dan gezintiye gider gibi sorunsuz çıkar çıkmaz, Lodovico arabaya yol verdi, sonra başka bir kapıdan kente döndü, onları on iki fersah öteye götürecek bir *sediola*[43] kiralayıp Fabrizio'yu almaya geldi. Dostlarımız, Bologna yakınlarına geldiklerinde, arabayı tarlalar arasına Floransa'dan Bologna'ya uzanan yola sürdürdüler;

43 Tek kişilik araba. (y.n.)

geceyi, sefil bir handa geçirdiler, ertesi gün, Fabrizio kendinde azıcık yürüyecek kadar güç bulunca, gezintiye çıkmış insanlar gibi Bologna'ya girdiler. Giletti'nin pasaportunu yakmışlardı. Oyuncunun ölümü öğrenilmiş olmalıydı ve öldürülmüş birinin pasaportunu taşımaktansa pasaportsuz dolaşmak daha az tutuklanma tehlikesi yaratırdı.

Lodovico Bologna'da, büyük konaklarda çalışan iki üç uşak tanıyordu; onların yanına gidip ağızlarını yoklaması kararlaştırıldı. Onlara Floransa'dan geldiğini, küçük kardeşiyle birlikte yolculuk yaptığını, uyumak isteyen kardeşinin, güneş doğmadan bir saat önce tek başına yola çıkmasına izin verdiğini söyleyecekti. Lodovico'nun öğle sıcağını atlatmak üzere duracağı köyde yanına gelecekti. Ancak, kardeşinin gelmediğini gören Lodovico geri dönmeye karar vermişti; kardeşini birkaç bıçak darbesiyle ve taşla yaralanmış bulmuştu, üstüne üstlük, ona sataşan adamlar tarafından soyulmuştu. Bu kardeş yakışıklı bir delikanlıydı, atları tımar edip sürmeyi, okuma yazma bilirdi, iyi bir evde iş bulmak istiyordu. Lodovico, gerekirse, Fabrizio yere düşünce, hırsızların çamaşırlarıyla pasaportlarının bulunduğu küçük çantayı da alıp kaçtıklarını ekleyecekti sözlerine.

Fabrizio, Bologna'ya vardıklarında, kendisini çok yorgun hissettiği ve pasaportu olmadığı için bir hana gitmeye cesaret edemediği için, büyük San Petronio Kilisesi'ne girdi. Çok serindi kilisenin içi; kısa sürede toparlandı. "Ne kadar hayırsızım," dedi ansızın, "kiliseye girip kahvede oturur gibi oturuyorum!" Hemen diz çöktü, Giletti'yi öldürme talihsizliğine düştüğünden beri kendisini koruduğu açıkça belli olduğu için Tanrı'ya yürekten şükürler etti. Onu hâlâ tiril tiril titreten tehlike, Casalmaggiore'deki polis karakolunda tanınma olasılığıydı. "Bana onca kuşkulu gözlerle bakan, pasaportumu tam üç kez karıştıran memur nasıl oldu da boyumun beş ayak on parmak olmadığını, otuz dokuz yaşında olmadığımı, yüzümde çiçek hastalığından kalma bariz bir iz

bulunmadığını göremedi," diyordu kendi kendine. "Ey yüce Tanrım, ne çok lütufta bulundunuz bana! Ve şu değersiz varlığımı ayaklarınızın dibine sermekte şu ana dek geciktim! Beni yutmak üzere çoktan kapılarını açmış Spielberg zindanından kurtulabilmek için, bir fani olarak alacağım önlemlerin yeteceğine inandırdı boş gururum!"

Fabrizio, Tanrı'nın uçsuz bucaksız iyilikseverliği karşısında, kendinden geçmiş bir halde bir saati aşkın süre orada kaldı. Lodovico ses çıkarmadan yaklaştı, tam karşısında durdu. Alnını ellerine dayamış olan Fabrizio başını kaldırdı, sadık uşağı gözlerinden aşağı süzülen yaşları gördü.

— Bir saat sonra gelin, dedi Fabrizio oldukça sert bir tonda.

Lodovico dindar olduğundan, bu sertliği bağışladı. Fabrizio, ezbere bildiği tövbe duasını birkaç kez okudu; şu anki durumunu dile getiren satırlara gelince uzun uzun duruyordu.

Fabrizio pek çok şey için Tanrı'dan özür diliyordu, ama ne gariptir, Kont Mosca başbakan olduğu ve rahat bir yaşam sağlayacağına inandığı için başpiskopos olmak istemesini bu kusurlar arasında saymıyordu. Evet, gönülsüzce razı olmuştu buna, ama aslında bir bakanlık ya da generallik gibi düşünmüştü. Düşesin bu tasarısını vicdanen değerlendirmeyi hiç aklına getirmemişti. Milanolu Cizvitlerden aldığı dinî eğitimin çarpıcı bir özelliğiydi bu. Söz konusu din, insanların *alışılmadık şeyler düşünme cesaretini yok eder,* başta da *insanın kendi kendisini sorgulamasını,* en büyük günah sayıp yasaklar; bu da, Protestanlık'a doğru atılmış bir adımdır. İnsanın ne günah işlediğini öğrenebilmesi için, rahibine danışması ya da *Kefarete Hazırlık* adını taşıyan kitaplarda sayılıp dökülen günahları okuması gerekir. Fabrizio, Napoli Kilise Akademisi'nde öğrendiği Latince günah listesini ezbere biliyordu. Dolayısıyla günah listesini sıralarken, adam öldürme bölümüne gelince, birinin canına kıydığı için Tanrı'dan

bin kere af dilemişti, ama bunu kendi canını korumak için yapmıştı. *Simonia*'yla (para karşılığında saygın dinî görevler satın alma bölümüyle) ilgili satırları, hiç üzerinde durmadan hızlı hızlı geçmişti. Parma başpiskoposunun başyardımcısı olabilmek için beş yüz louis vermesi istense, tiksinerek geri çevirirdi; ama akılsız, hele mantıksız olmadığı halde, Kont Mosca'nın kendisini kayırmasının da bir *simonia* olduğu hiç aklına gelmemişti. Cizvitlerin verdiği eğitimin büyük başarısı budur işte: Gün gibi ortada, şeylere dikkat etmeme alışkanlığını kazandırmak. Kişisel çıkar çatışmaları içerisinde ve Paris alaycılığı ile yetişmiş bir Fransız görse, kötü yüreklilik etmeden, diz çöküp yüreğini olanca içtenliğiyle ve en derin duygularla Tanrı'ya açan Fabrizio'yu ikiyüzlülükle suçlardı.

Fabrizio kiliseden, ertesi gün günah çıkarırken söyleyeceklerini hazırladıktan sonra çıktı ancak; Lodovico'yu, San Petronio Kilisesi'nin önündeki geniş sütunlu avlunun merdivenlerinde oturur buldu. Büyük bir fırtınadan sonra ortalığı kaplayan arı berrak hava gibi, Fabrizio'nun ruhu da şimdi artık sakin, mutlu, bir bakıma yenilenmişti.

— Çok iyiyim, yaralarımın acısını bile duymuyorum, dedi Lodovico'nun yanına gelince; ancak her şeyden önce sizden özür dilemeliyim; kilisede benimle konuşmaya geldiğinizde öfkeyle cevap verdim size; vicdanımla baş başaydım o sırada. Peki, ne durumda bizim işler?

— Daha iyi durumda. Ekselanslarına yakışmasa da, arkadaşlarımdan birinin eşi ve sözü geçen bir polis şefiyle aşna fişne yapan bir kadının evinde bir oda kiraladım. Yarın gidip polise pasaportlarımızın çalındığını haber vereceğim; bu bildirim ciddiye alınacaktır; ama polisin Casalmaggiore'ye, orada Lodovico Sanmicheli adında birinin yaşayıp yaşamadığını, bunun Sayın Sanseverina düşesinin hizmetinde çalışan, Fabrizio adında bir kardeşinin bulunup bulunmadığını soran yazısının gönderilmesi için ödeme yapacağım. Bütün bunları yapınca, *siamo a cavallo*.[44]

44 "Kurtulduk artık," anlamına gelen bir İtalyanca deyim. (y.n.)

Fabrizio'nun yüzü birden ciddileşmişti. Lodovico'dan bir dakika beklemesini rica etti, neredeyse koşarak kiliseye döndü, girer girmez diz çöktü; alçakgönüllülükle yerdeki mermer döşemeleri öpüyordu. "Ey Ulu Tanrım, mucize bu!" diye bağırıyordu gözyaşları içinde, "Ruhumun doğru yola dönmeye hazır olduğunu görünce, beni kurtardınız. Yüce Tanrım! Günün birinde herhangi bir olayda öldürülebilirim. Can verirken ruhumun ne durumda olduğunu anımsayın lütfen." Ondan sonra Fabrizio Yedi Tövbe Duası'nı en büyük sevinçle kendinden geçerek yeniden okudu. Dışarı çıkmadan önce, büyük bir Meryem Ana resminin önünde, demir bir ayak üstüne yerleştirilmiş demir üçgenin yakınında oturan yaşlı kadının yanına gitti. Demir üçgenin kenarları iri çivilerle çevriliydi. Dindarlar, ünlü ressam Cimabue'nin yaptığı Meryem Ana resminin önünde yaktıkları küçük mumları bu çivilere dikiyorlardı. Fabrizio oraya yaklaştığında, yanan yalnızca yedi mum gördü; sonra üstünde düşünmek üzere bu ayrıntıyı belleğine yerleştirdi.

— Mumlar ne kadar? dedi yaşlı kadına.

— Tanesi iki metelik.

Aslında mumlar divit kadar ince, hepi topu bir ayak boyundaydı.

— Sizin üçgene daha ne kadar mum konabilir?

— Altmış üç, çünkü yedisi yanıyor.

"Ah!" dedi Fabrizio içinden, "altmış üç, yedi daha eder yetmiş. Bunu aklımda tutmalıyım." Mumların parasını ödedi, kendi eliyle yerleştirdi, ilk yedisini yaktı, adağını sunmak üzere diz çöktü, ayağa kalkarken yaşlı kadına:

— *Bağışladığı bir lütuf için bunlar*, dedi. Açlıktan ölüyorum, dedi Lodovico'nun yanına dönünce.

— Meyhaneye girmeyelim, eve gidelim; ev sahibi hanım yemek için gerekenleri alır size; o arada yirmi meteliğinizi çalacak ve evine yeni gelen insana daha çok bağlanacaktır.

— Bu da bizi daha en az bir saat aç bırakır, dedi Fabrizio bir çocuk serinkanlılığıyla gülerek, sonra San Petronio'ya

yakın meyhanelerden birine daldı. Büyük bir şaşkınlıkla, oturduğu masaya yakın masalardan birinde, geçmişte Cenevre'ye onu görmeye gelmiş olan, halasının baş uşağı Peppe'yi gördü. Fabrizio ona susmasını işaret etti; yemeğini hızla yedikten sonra, dudaklarında mutlu gülümseme, ayağa kalktı; Peppe de ardından ve kahramanımız, üçüncü kez San Petronio Kilisesi'ne girdi. Lodovico işi efendisinin takdirine bırakarak, dolaşmak üzere alanda kaldı.

— Ey Ulu Tanrım, Sayın Monsenyör! Yaralarınız ne durumda? Düşes hazretleri inanılmaz endişeli. Bütün bir gün Po adalarından birinde cansız yattığınızı sandı; hemen şimdi kendisine bir haberci salacağım. Altı gündür sizi arıyorum, bunun üç gününü Ferrara'da geçirdim, bütün hanlara baktım.

— Bana bir pasaport getirdiniz mi?

— Üç ayrı pasaport getirdim. Birincisi ekselanslarının adını ve unvanlarını taşıyor; ikincisinde yalnız adınız var; üçüncüsü ise uydurma bir ada, Giuseppe Bossi'ye ait. Ekselansları Floransa'dan mı yoksa Modena'dan mı gelmiş, buna bağlı olarak pasaportların her biri ikişer nüsha yapıldı. Şimdi bütün yapacağınız kent dışında gezintiye çıkmak. Kont hazretleri, sahibi dostu olan *Pelegrino* Hanı'nda kalırsanız sevinecek.

Fabrizio gelişigüzel dolaşıyormuş gibi, kilisenin kendi mumlarının yandığı sağ sahanlıkta yürüdü; gözlerini Cimabue'nin *Meryem*'ine dikti, diz çökerken de Peppe'ye, "Şükretmem gerekiyor," dedi; Peppe de diz çöktü. Peppe, kiliseden çıkarken Fabrizio'nun sadaka isteyen bir dilenciye yirmi liret verdiğini fark etti; dilenci sevinç çığlıkları attı, bu da genellikle San Petronio alanını dolduran binbir çeşit dilenciyi cömert hayırseverin ardına taktı. Hepsi napolyoncuklardan pay kapmak istiyordu. Kalabalığı yaramayan kadınlar Fabrizio'nun üstüne çullandılar, napolyon altınını "Tanrı'nın yoksul kulları arasında paylaştırılsın diye vermediniz mi?" diye bağırmaya başladılar. Altın tokmaklı basto-

nunu havaya kaldıran Peppe, ekselanslarını rahat bırakmalarını emretti.

"Aman ekselans," diye sürdürdü kadınlar daha kulak paralayan bir sesle, "şu zavallı kadınlara da bir napolyon altını verin!" Fabrizio adımlarını hızlandırdı, kadınlar da bağıra bağıra ardına düştü, ayrıca, ara sokaklardan fırlayan erkek dilenciler olayı küçük bir ayaklanmaya çevirdi. İnanılmaz derecede pis ve canlı kalabalık! *Ekselans* diye bağırıyordu. Fabrizio bu itiş kakıştan kurtulmakta epey zorluk çekti ve bu sahne hayalgücünü yeryüzüne döndürdü. "Aslında alkışlanacak tek yanım var, ayaktakımına bulaşmak," dedi içinden.

Kadınlar, kentten çıktığı Saragossa kapısına dek izlediler onu; Peppe de elindeki sopayı ciddi biçimde sallayarak ve biraz bozuk para atarak uzaklaştırdı onları. Fabrizio, Bosco'daki sevimli San Michele Tepesi'ne tırmandı, surların dışından kentin bir bölümünü dolandı, bir keçiyoluna saptı, Floransa yolunun beş yüz adım ötesine geldi, oradan Bologna'ya döndü, polis memuruna bütün özelliklerinin açıkça belirtildiği pasaportu verdi. Bu pasaport onu, ilahiyat öğrencisi Giuseppe Bossi diye tanıtıyordu. Fabrizio bu pasaportun sağ alt köşesinde, rastlantıyla oluşmuşa benzeyen bir kırmızı mürekkep lekesi gördü. Elindeki pasaport, uşaklarının ona *ekselansları* diye seslenmesini sağlayacak hiçbir unvan taşımadığı halde, yol arkadaşı ona San Petronio Kilisesi'nin önündeki dilencilerin karşısında *ekselansları* dediği için iki saat sonra bir hafiye takıldı peşine.

Fabrizio hafiyeyi fark etti ve epey dalga geçti; şimdi artık ne pasaport düşünüyordu ne de polis, her şeyle çocuklar gibi eğleniyordu. Yanında kalma emri almış olan Peppe, onun Lodovico'dan çok hoşnut olduğunu görünce, bu güzel haberleri Düşes'e kendisi götürmek istedi. Fabrizio sevdiklerine iki uzun mektup yazdı; derken, aklına Saygıdeğer Başpiskopos Landriani'ye de yazmak geldi. Bu mektubun etkisi büyük oldu, Giletti'yle yapılan kavgayı eksiksiz anlatıyordu.

Aşırı duygulanan Başpiskopos Prens'e okudu, o da bu genç *monsignore*'nin, bu kadar korkunç bir cinayeti bağışlatmak üzere neler yazdığını görmek için epey merakla dinledi. Markiz Raversi'nin sayısız dostu sayesinde, gerek Prens, gerek bütün Parma halkı, yirmi otuz köylünün küçük Marietta'yı elinden almaya kalkma küstahlığını gösteren kötü bir oyuncuyu gebermesinde Fabrizio'ya yardım ettiğini öğrenmişti. Zorbaların saraylarında, modaya Paris'in hükmetmesi gibi, ilk becerikli dümenci de *doğru*ya hükmeder.

— Şu işe bak! diyordu Prens Başpiskopos'a, bu gibi işler başkalarına yaptırılır; işi insanın kendisinin yapması, alışılmış şey değildir; ayrıca insan Giletti gibi bir oyuncunun canını almaz, satın alır.

Fabrizio, Parma'da olup bitenlerin hiçbirinden haberdar değildi. Oysa yaşarken ayda otuz iki liret kazanan bu oyuncunun ölümünün, aşırı kralcıların hükûmeti ile başındaki Kont Mosca'nın devrilmesine yol açıp açmayacağı konuşuluyordu orada.

Prens Giletti'nin ölümünü öğrenince, Düşes'in başına buyruk havalarına sinirlendiği için, Başsavcı Rassi'ye bu davayı, bir özgürlük yanlısı söz konusuymuş gibi ele almasını emretti. Oysa Fabrizio, toplum içinde, kendisi gibi birinin, yasaların üstünde olduğunu sanıyordu; ama buna inanırken, unvan sahibi kişilerin cezalandırılmadıkları ülkelerde, entrikanın her şeyi yapabileceğini, hatta o entrikayı çevirenlere bile zarar verebileceğini hesaba katmıyordu. Lodovico'ya sık sık, yakında dünya âleme duyurulacak suçsuzluğundan söz ediyordu; en büyük gerekçesi, suçlu olmayışıydı. Ama Lodovico günün birinde ona şöyle dedi:

— O kadar akıllı ve eğitimli bir insan olan ekselanslarının bütün bunları benim gibi sadık bir uşağına anlatma zahmetine girmesinin nedenini anlayamıyorum doğrusu; ekselansları fazla tedbirli davranmıyorlar, söyledikleri ancak halk ya da mahkeme önünde söylenecek şeyler. "Bu adam

beni katil sayıyor, ama yine de seviyor," dedi Fabrizio içinden, daldığı düşlerden uyanarak.

Peppe'nin gidişinden üç gün sonra, XIV. Louis zamanındaki gibi bir ipek kordonla mühürlenmiş ve üstünde *Parma Piskoposluğu Birinci Piskopos Yardımcısı, Piskoposluk Meclisi Üyesi, Dongo ailesinden Saygıdeğer Fabrizio Beyefendi Hazretleri*'ne yazan kalın bir zarf alınca epey şaşırdı.

"Vay canına, şimdiden bütün bunları oldum mu?" dedi kendi kendine, gülerek. Başpiskopos Landriani'nin mektubu mantık ve açıklık yönünden tam bir başyapıttı; dolu dolu on dokuz sayfaydı ve Gilletti'nin ölümü sonrasında Parma'da olup biten her şeyi anlatıyordu.

"Mareşal Ney'in komutasındaki bir Fransız ordusu kentin üstüne yürüse bu kadar etkili olmazdı," diyordu iyi yürekli Başpiskopos, "Sevgili oğlum, Düşes'le benim dışımda herkes, soytarı Giletti'yi zevk için öldürdüğünüze inanıyor. Başınıza böyle bir felaket gelince, iki yüz louis vererek, altı ay ortalarda gözükmeyerek unutturabilirdiniz; ama Markiz Raversi bu olaydan yararlanarak Kont Mosca'yı devirmek istiyor. Halk sizi, birinin canını almak gibi korkunç bir günahla suçlamıyor, bu iş için *bulo*'yu[45] görevlendirmeyi *akıl edememek*le, daha doğrusu buna tenezzül etmeme küstahlığında bulunmakla suçluyor. Size burada, çevremde söylenenleri açık bir dille aktarıyorum, çünkü sonsuza dek kınanacak bu felaket başınıza geleli beri, her gün sizi haklı çıkarma fırsatı yakalamak üzere kentin en saygın evlerinden üçüne gidiyorum. Ve Yüce Tanrı'nın bana bağışlamak lütfunda bulunduğu güzel konuşma yeteneğini şimdiye kadar hiç böylesine iyi kullanmamıştım."

Böylece, Fabrizio'nun gözündeki perdeler kalkıyordu; Düşes'in büyük dostluk gösterileriyle dolu sayısız mektubu bunları anlatmaya yanaşmıyordu çünkü. Düşes ona, zafer kazanarak dönemeyecekse, Parma'dan sonsuza dek ayrılma-

45 Bileği güçlü, alt tabakadan çıkma olanlarından. (y.n.)

ya yemin ediyordu. Başpiskoposunkiyle birlikte gelen mektubunda: "Kont senin için elinden geleni yapacak elbette," diyordu. "Bana gelince, bu güzel çılgınlıkla kişiliğimi değiştirdin; şimdi artık banker Tombona kadar cimriyim; çalışanlarımın hepsine yol verdim, hatta daha fazlasını yaptım, Kont'a, sandığımdan daha büyük olan servetimin dökümünü çıkarttırdım. O harika Kont Pietranera'nın ölümünden sonra, Giletti gibi bir varlık karşısında canını tehlikeye atacak yerde, asıl onun öcünü almalıydın. Daha başka şeylerin yanında bin iki yüz liret yıllık gelir ve beş bin liret borçla ortada kalmıştım. Paris'ten getirilmiş iki buçuk düzine beyaz saten terliğim vardı, ama sokakta giymek için de tek bir çift pabucum olmadığını anımsıyorum. Dük'ün bana bıraktığı, ona göz kamaştırıcı bir mezar yapmakta kullanmayı düşündüğüm üç yüz bin lireti almaya karar vermiş gibiyim. Öte yandan, birinci düşmanın, daha doğrusu benim düşmanım, Markiz Raversi; Bologna'da bir başına sıkılıyorsan, tek kelime yeter, hemen yanına gelirim. İşte sana dört havale çeki," vs.

Düşes Fabrizio'ya Parma'daki insanların başına gelenler konusunda neler dediğine dair tek söz etmiyor, her şeyden önce oğlanın üzüntüsünü azaltmak istiyordu. Ayrıca Giletti gibi gülünç bir adamın ölümünün Dongo ailesinden birine yüklenebilecek ciddi bir suç olduğuna inanmıyordu. "Atalarımız kimbilir kaç Giletti'yi öbür dünyaya yollamıştır," diyordu Kont'a, "kimsenin aklından onları suçlamak geçmemiştir."

İlk kez olup bitenin gerçek yüzünü gören Fabrizio, büyük şaşkınlık içinde, Başpiskopos'un mektubunu incelemeye girişti. İşin kötüsü, Başpiskopos da Fabrizio'nun gerçekte olduğundan daha çok bilgi sahibi olduğunu sanıyordu. Fabrizio, Markiz Raversi'nin ekmeğine yağ sürenin, ölümle biten o kavgada *görgü* tanığının bulunmayışı olduğunu anladı. Olayın haberini Parma'ya ilk getiren uşak, kavga patlak verdiğinde, Sanguigna köyündeki handaydı; küçük

Marietta ile ona analık eden yaşlı kadın ortalıktan yok olmuştu; Markiz de o anda arabayı süren, şimdi korkunç şeyler anlatan *vetturino*'yu satın almıştı. "Soruşturma gizlilik içinde sürdürülüyor. Hristiyan iyilikseverliğinden ötürü hakkında kötü bir şey söyleyemeyeceğim, ama servetini, talihsiz sanıkların ardına tavşanı kovalayan tazı gibi düşerek elde etmiş olan, ki ne kadar aşağılık ve satılmış biri olduğunu asla hayal edemezsiniz ve öfkelenmiş bir prens tarafından bu davayı yürütmekle görevlendirilen Başsavcı Rassi'nin tutturduğu dosyada *vetturino*'nun üç ifadesini okuma olanağını buldum," diyordu Başpiskopos. "Bizim için büyük talih, bu alçak adam çelişkiye düşüyor. Ve benden sonra kilisemin başına geçecek olan birinci piskopos yardımcıma seslendiğim için şunu da ekleyeyim ki, o şaşkın günahkârın oturduğu mahallenin rahibini görevlendirdim. Evet sevgili oğlum, kesinlikle aramızda kalması koşuluyla şimdi size, bu rahibin, *vetturino*'nun karısı aracılığıyla, Markiz Raversi'den kaç altın aldığını öğrendiğini söyleyeceğim; Markiz'in arabacıya size iftira etmesi için baskı yaptığını söyleyemeyeceğim, ama yapmış da olabilir. Altınlar Markiz'in gizli saklı işlerini yürüten kirli bir rahip tarafından verilmiş, bu adamın ayin yönetmesini yasaklamak zorunda kaldım. Benden bekleyebileceğiniz, zaten görevim olan öbür girişimleri sayıp dökerek sizi yormak istemiyorum. Başkiliseden meslektaşınız, Tanrı'nın izniyle yalnız kendisine kalan aile mallarının insanın ne kadar işine yarayacağını gereğinden sık anımsayan bir piskoposluk meclisi üyesi, İçişleri Bakanı Sayın Kont Zurla'nın huzurunda, o önemsiz olayın (talihsiz Giletti'nin öldürülmesinden söz ediyordu) sizin tarafınızdan yapıldığının hemen hemen kanıtlandığını söyleyince, hemen karşıma getirttim ve üç başyardımcımın, saray rahibimin, bekleme odasındaki iki rahibin önünde, biz piskopos kardeşlerine, kilise arkadaşlarından biri aleyhinde bu kadar kesin bir kanıya varmasını sağlayan bilgileri aktarmasını rica ettim. Talihsiz adam

yalnızca inandırıcı olmayan gerekçeler ileri sürebildi; herkes ona karşı çıktı ve benim ayrıca bir şeyler söylememe gerek kalmadan, gözyaşlarına boğuldu, bütünüyle yanıldığını itiraf etti, bunun üzerine, ben de hem kendi adıma hem orada bulunanlar adına, on beş gündür hakkınızda ettiği kötü sözlerin etkisini silmek için elinden gelen çabayı göstermesi koşuluyla, bu sırrın aramızda kalacağına yemin ettim.

Sevgili oğlum, çoktan bildiğiniz bir şeyi, yani Kont Mosca'nın kazılarda çalıştırdığı, Markiz Raversi'nin bu cinayette parayla size yardım ettiklerini öne sürdüğü otuz dört köylünün otuz ikisinin, size saldıran adam karşısında canınızı kurtarmak üzere av bıçağına sarıldığınız an kazdıkları hendeklerde olduklarını yinelemeyeceğim. Hendeğin dışındaki iki köylü, öbür arkadaşlarına, *Yetişin, monsenyörü öldürüyorlar!* diye bağırmış. Bir tek bu çığlık bile suçsuzluğunuzu bütün parlaklığıyla gözler önüne seriyor. Ama işte, Başsavcı Rassi bu iki köylünün yok olduğunu öne sürüyor; ayrıca, hendekte çalışan sekiz kişi buldular; bunların altısı ilk sorgularında, *Yetişin, monsenyörü öldürüyorlar!* diye bağırıldığını işittiklerini bildirdiler. Ama ben, dolaylı yoldan, beşinci sorguya çekilişlerinde, o çığlığı doğrudan kendilerinin mi duyduğunu, yoksa arkadaşlarından birinin mi anlattığını anımsamadıklarını söylediklerini biliyorum. Kazıda çalışan bu işçilerin adreslerinin bildirilmesi için gereken emirler verildi, rahipleri onlara, birkaç altın uğruna doğruyu çarpıtırlarsa cehennemi boylayacaklarını anlatacak."

Aktardığımız satırlara bakarak iyi yürekli Başpiskopos'un binbir ayrıntıya girdiği kolayca anlaşılabilir. Sonra, Latince şunları ekliyordu:

"Bu olay aslında bakan değiştirme girişiminden başka bir şey değil. Hüküm giyerseniz, bu kürek ya da ölüm cezası olur, o zaman ben de başpiskoposluk koltuğundan, sizin suçsuz olduğunuzu, yalnızca haydudun biri karşısında canınızı koruduğunuzu, son olarak da, düşmanlarınız ağır bastığı sü-

rece Parma'ya dönmenizi yasakladığımı bildireceğim. Hatta, hak ettiği üzere, başyargıcı açıkça kınamayı bile düşünüyorum; bu adama gösterilen saygı, nadiren kişiliği kadardır. Ama başyargıcın bu haksız kararı aldığı gün Sanseverina düşesi Parma kentinden, hatta prensliğinden ayrılacaktır. O zaman hiç kuşkusuz Kont da istifasını verecektir. O durumda büyük olasılıkla, General Fabio Conti bakanlığa yükselir ve Markiz Raversi göklere uçar. Sizin olayın tatsız yanı, aklı başında hiç kimse, suçsuzluğunuzu ortaya çıkaracak, tanıkları etki altında bırakan oyunları bozacak girişimleri üstlenmeye yanaşmaması. Bu görevi Kont üstlenmeye çalışıyor; ama o da kimi ayrıntılara inemeyecek kadar yüksek bir yerde oturan soylu bir bey; ayrıca, emniyetten sorumlu bakan olarak, daha ilk anda, size karşı en sert emirleri vermiş olmalıdır. Son olarak şunu söylemeye cesaret edebilecek miyim acaba? Yüce efendimiz suçlu olduğunuza inanıyor ya da en azından öyle görünüyor, dolayısıyla olaya tuz biber ekiyor." (*Yüce efendimiz* ve *öyle görünüyor* sözcükleri Yunanca yazılmıştı ve Fabrizio, bunları yazmayı göze aldığı için büyük bir gönül borcu duydu Başpiskopos'a. Mektubun bu satırlarını çakıyla oyup çıkardı.)

Fabrizio mektubu okurken belki yirmi kez ara verdi; duyduğu derin minnetle yüreği çarpıyordu. Hemen oturup sekiz sayfalık bir cevap yazdı. Gözyaşları kâğıdı ıslatmasın diye sık sık başını doğrultmak zorunda kaldı. Ertesi gün tam mektubu mühürlerken, dilini çok dünyevi buldu. "Latince yazayım bunu," dedi kendi kendine, "o zaman saygıdeğer Başpiskopos hazretlerine daha çok yakışır." Ama Cicero'ya öykünerek güzel ve uzun Latince cümleler kurmaya giriştiği anda, Başpiskopos'un Napolyon'dan söz ederken ona *Buonaparte* demeyi yeğlediğini anımsadı; o zaman, bir gün önce gözünü yaşartan duygular bir anda yok oldu. "Ey İtalya kralı", diye bağırdı, "yaşarken onca insanın sana gösterdiği bağlılığı ölümünden sonra ben sürdüreceğim. Başpiskopos

beni seviyor elbette, ama ben Dongo ailesinden olduğumu ve kendisi de bir burjuva çocuğu olduğu için." Yazdığı İtalyanca mektup boşa gitmesin diye, üstünde gerekli değişiklikleri yapıp Kont Mosca'ya gönderdi Fabrizio.

Aynı gün, sokakta küçük Marietta'ya rastladı; kızın yanakları sevinçten al al oldu, yanına gelmeden ardına düşmesini işaret etti. Hızla ıssız bir kemeraltına sığındı; orada, tanınmamak için, o günlerde moda olan siyah dantelli eşarbı iyice başına çekti; sonra, birden dönüp:

— Nasıl oluyor da sokakta böyle rahatça dolaşıyorsunuz? dedi Fabrizio'ya. Fabrizio da ona başından geçenleri anlattı.

— Ey Ulu Tanrım! Ferarra'da mıydınız? Bense ne kadar aradım sizi! Beni ille de Venedik'e götürmeye çalışan o yaşlı kadınla kavga ettim. Avusturya'nın kara listesinde olmanızdan dolayı oraya asla ayak basmayacağınızı çok iyi biliyordum. İçimden bir ses sizi burada bulacağımı söylediğinden, Bologna'ya gelebilmek için altın gerdanlığımı sattım; iki gün sonra da yaşlı kadın geldi. O yüzden sizi bizim eve çağırmayacağım, yine para isteyerek beni müthiş utandırır nasılsa. O talihsiz günden beri epey rahat yaşadık, ona verdiğiniz paranın ancak dörtte birini harcadık. Gelip sizi *Pelegrino* Hanı'nda görmek istemem, böylesi *tantana* koparır. Issız bir sokakta küçük bir oda kiralayın, *Ave Maria*'da (akşam duası okunurken) burada, bu kemeraltında olacağım.

Kız, bunları söyledikten sonra hızla uzaklaştı.

XIII. Bölüm

Beklenmedik bir zamanda bu sevimli insanı görünce kafasındaki bütün ciddi düşünceler uçup gitti. Fabrizio, Bologna'da tam bir güvenlik içinde, sevinçli bir yaşam sürmeye başladı. Yaşamın, dolduran şeylerle böyle safça mutlu olma eğilimi, Düşes'e yazdığı mektuplara yansıyordu; öyle ki, kadın sonunda alınmaya başladı. Fabrizio bunun pek farkına varamadı; yalnız saatinin kadranına, küçük harflerle şunları yazdı: "Düşes'e yazarken, din adamıyken, Kilise'ye bağlıyken dememeliyim; öfkeye yol açıyor." Çok hoşnut olduğu iki küçük at almıştı. Küçük Marietta Bologna çevresindeki güzel yerleri görmek istediği zaman, kiraladığı arabaya koşuyordu onları; hemen her akşam kızı *Reno* Şelalesi'ne götürüyordu. Dönüşte, kendini bir bakıma Marietta'nın babası sayan sevimli Crescentini'ye uğruyordu.

"Doğrusu, azıcık değer olan birine yakıştıramadığım kahve yaşamı buysa, onu elimin tersiyle itmek hataymış," diyordu Fabrizio içinden. Ama kahveye sadece *Le Constitutionnel* gazetesini okumaya gittiğini, onun dışında yanından bile geçmediğini, Bologna soylularına tam bir yabancı olduğunu ve dolayısıyla aristokrat gururunun şimdiki sevincine pek karışmadığını unutuyordu. Küçük Marietta'nın yanında değilse, gökbilim dersi aldığı rasathanede görülüyordu; öğretmen ona büyük bir sevgi besliyor, Fabrizio da ona,

pazarları karısıyla *Montagnola Corso*'da caka satsın diye atlarını veriyordu.

Ne kadar az saygın olursa olsun, bir insanı felakete sürüklemekten nefret ediyordu. Marietta yaşlı kadını görmesini asla istemiyordu; ama kızın kilisede olduğu bir gün, *mammacia*'nın odasına çıktı, kadın onu görünce öfkeden kıpkırmızı kesildi. "İşte şimdi Dongoluğunu göstermenin tam sırası," dedi Fabrizio içinden.

— İşi olduğu zaman ayda ne kazanıyor Marietta? diye bağırdı, Paris'te Bouffe Tiyatrosu'nun balkonuna giren haysiyetli bir delikanlı edasıyla.

— Elli gümüş.

— Her zamanki gibi yalan söylüyorsunuz; ya doğruyu söyleyin ya da Tanrı adına yemin ederim, metelik alamazsınız.

— Pekâlâ, Parma'da, sizi tanıma talihsizliğine uğradığımızda, bizim toplulukta yirmi iki gümüş kazanıyordu; ben de on iki gümüş alıyordum ve koruyucumuz Giletti'ye gelirimizin üçte birini veriyorduk. Bunun üzerine, Giletti hemen her ay Marietta'ya bir armağan alıyordu; o armağan da iki gümüş tutuyordu.

— Yine yalan atıyorsunuz; siz hepi topu dört gümüş alıyordunuz. Ama Marietta'ya iyi davranırsanız, *impresario*'ymuşum gibi sizi işe alırım; her ay siz on iki kazanırsınız, o da yirmi iki gümüş... Ama kızın gözlerini yaşlı görürsem, kendinizi kapının dışında bulursunuz.

— Burnunuz bir karış havada; eli açıklığınız bizi öldürüyor ama, diye karşılık verdi yaşlı kadın kızgın bir sesle; siz araya girince *avviamento*'yu[46] kaybediyoruz. Ekselanslarının gözünden düşme talihsizliğine uğradığımız zaman, artık hiçbir topluluk bizi tanımayacak, hepsi dolu olacak; iş bulamayacağız ve sizin yüzünüzden açlıktan öleceğiz.

— Cehenneme kadar yolun var, dedi Fabrizio, o çıkıp giderken.

---

46 Yağlı müşterileri. (y.n.)

— Cehenneme falan gitmem, aşağılık dinsiz! Doğruca polis karakoluna giderim, orada benim ağzımdan, sizin rahiplikten ayrılmış bir *monsignore* olduğunuzu, adınızın da tıpkı benimki gibi, Giuseppe Bossi falan olmadığını öğrenirler. Fabrizio o arada birkaç basamak inmişti, geri geldi.

— Polis benim gerçek adımın ne olduğunu senden iyi biliyor, her şeyden önce; ama beni ele vermeye kalkarsan, böyle bir alçaklık yaparsan, dedi büyük bir ciddiyetle, Lodovico hesabını görür, şu yaşlı bedenine, öyle altı değil, düzinelerle bıçak yersin, en az altı ay hastanede yatarsın, hem de tütünsüz.

Yaşlı kadın sarardı, sarılıp öpmek üzere Fabrizio'nun eline atıldı.

— Marietta'yla bana sağlayacağınız yaşamı minnetle kabul ediyorum. Öyle temiz yüzlüsünüz ki, sizi budala sanıyordum; ayrıca şunu kabul edin, benim yerimde başkası da olsa aynı yanılgıya düşerdi; size hep soylu bey yüzü takınmayı salık veriyorum.

Bunu dedikten sonra, insanı hayran bırakan bir yüzsüzlükle ekledi.

— Bu öğüdümü iyi düşünün ve kış yaklaştığına göre, Marietta'yla bana, San Petronio Meydanı'ndaki büyük dükkânda satılan o güzel İngiliz kumaşlarından yapılmış iki esaslı elbise armağan edin.

Güzel Marietta'ya duyduğu sevgi Fabrizio'ya en tatlı dostluğun hazlarını tattırıyor, Düşes'in yanında bulacağı türden bir mutluluğu düşündürüyordu.

"İyi ama," diyordu zaman zaman kendine, "insanların aşk adını verdikleri o her şeyi bastıran tutkulu kaygıya hiç yatkın olmayışım garip değil mi? Novara ya da Napoli'de karşıma çıkan ilişkilerde, varlığı bana güzel bir ata binmekten daha çekici gelecek bir kadına rastladım mı hiç? Şu aşk dedikleri yalan mı acaba?" diye ekliyordu. "Saat altıda karnımın acıkmasını nasıl seviyorsam öyle seviyorum kadınları

da. Şu yalancıların, Othello'nun, Tancredi'nin[47] aşkı dedikleri şey, bu bayağı eğilim olmasın? Yoksa benim yapım öbür erkeklerinkine benzemiyor mu? Neden gönlüm tutkudan yoksun olsun? Böylesi, garip bir yazgı olurdu doğrusu."

Fabrizio Napoli'de, özellikle son günlerinde, soylu kanlarına, güzelliklerine, uğruna gözden çıkardıkları hayranlar dünyasındaki yerlerine güvenerek onu parmağında oynatacağını sanan kadınlara rastlamıştı. Bunu gören Fabrizio, ilişkileri büyük bir gürültüyle ve hızla bitirmişti. "Düşes Sanseverina adındaki o güzel kadınla iyi geçinmenin verdiği, hiç kuşkusuz büyük o hazza kendimi kaptırırsam, şu altın yumurtlayan tavuğu kesen şaşkın Fransız'a dönerim. Tatlı duyguların verdiği biricik mutluluğu Düşes'e borçluyum; onunla dostluğum yaşamımın ta kendisi; ayrıca o olmasa ben kimim? Novara yakınlarındaki yıkık dökük şatoda binbir güçlükle yaşamaya mahkûm edilmiş zavallı bir sürgün. Şiddetli sonbahar yağmurlarında, başıma bir iş gelmesin diye, yatağımın üstüne şemsiye açtığımı anımsıyorum. *Mavi kanımdan* (sahip olduğum büyük nüfuzdan) dolayı buna katlanan, ama evindeki konukluğumu uzun bulmaya başlayan kâhyanın atlarına biniyordum; babam bana bin iki yüz liret gelir bağışlamıştı ve bir jakoben beslediği için kendini lanetli sayıyordu. Zavallı anamla kız kardeşlerim, oynaşlarıma küçük armağanlar vereyim diye kendilerini elbisesiz bırakıyorlardı. Bu cömertlik yüreğimi parçalıyordu. Üstelik çevremdekiler sefaletimi anlamaya başlıyor, yöredeki genç soylular bana acıyordu. Ukalanın biri, önünde sonunda, böyle duvara çarpmış yoksul bir jakobene duyduğu küçümsemeyi açığa vuracaktı elbette, çünkü onların gözünde bundan başka bir şey değildim. İndirdiğim ya da yediğim bir kılıç darbesi sonunda beni Fenestrelles kalesine düşürürdü ya da yine yıllık bin iki yüz liret gelirle yeniden İsviçre'ye sürgüne zorlardı. Bütün bu felaketlerin başıma gelmemesini

47 G. Rossini'nin aynı isimli operasının başkişisi. (e.n.)

Düşes'e borçluydum; üstelik benim ona göstermem gereken tutkulu dostluğu o bana gösteriyor.

Beni kederli, salak bir hayvan yapacak o gülünç ve bayağı yaşamın yerine, dört yıldır büyük bir kentte yaşıyorum, harika bir arabam var; bütün bunlar taşrada yaşamanın getireceği kıskançlığı da daha başka aşağılık duyguları tanımamı önledi. O aşırı sevimli hala, beni her gün, bankadan yeterince para çekmediğim için azarlıyor. Bu harika konumu bozmak mı istiyorum acaba? Yeryüzündeki biricik dostumu yitirecek miyim? Oysa benim gibi aşkla sevmeyi bilmeyen birinin, tek bir *yalan* söylemesi, zaten büyük hayranlık duyduğu, yeryüzünde eşi bulunmayacak sevimli bir kadına *seni seviyorum* demesi yeterdi. O zaman kadıncağız bütün gün, beni, yabancısı olduğum sevgi gösterilerinde bulunmamakla suçlardı. Oysa yüreğimdekileri görmeyen, bir okşamayı kendinden geçme sayan Marietta ise aşktan deliye döndüğümü sanıyor, kendini de kadınların en mutlusu sayıyor.

Oysa ben, hani şu *aşk* denen tatlı ilgiyi bir tek Belçika sınırına yakın *Zonders* Hanı'ndaki küçük Aniken'e duydum."

Şimdi, Fabrizio'nun en kötü işlerinden birinden söz edeceğiz istemeye istemeye. O dingin bir yaşam sürerken, aşka isyan eden bu yüreği sefil bir vicdan azabı kapladı, alıp uzaklara sürükledi. O günlerde, hiç kuşkusuz çağımızın en başta gelen şarkıcılarından ve belki de şimdiye kadar görülmüş en şıpsevdi bir kadın, ünlü Fausta F*** de Bologna'daydı. Venedikli büyük şair Burati onun için, hem prenslerin hem de köşe başındaki sokak çocuklarının ağzından düşmeyen, o ünlü yergi dolu şiiri yazmıştı.

"İstemek ya da istememek, bir an hayran kalmak ya da nefret etmek, ancak daldan dala atlayarak mutlu olmak, bütün dünya ona hayranken dünyaya metelik vermemek, Fausta'nın vardır buna benzer sayısız kusuru. O yüzden sakın yüzüne bakma bu yılanın. Eğer günün birinde karşına çıkarsa, korunmasız adam, unut gelip geçici heveslerini. Duydun

mu onun sesini, kendinden geçersin ve aşk sana bir zamanlar Kirke'nin Odysseus'un yoldaşlarına yaptığını yapar."

Bu güzellik mucizesi, şimdilik, genç Kont M***'nin korkunç kıskançlığına hiç mi hiç aldırmadan, gür favorilerinin ve yüce küstahlığının büyüsüne kapılmış durumdaydı. Fabrizio, Kont'a Bologna sokaklarında rastladı ve kaldırımları işgal ederken takındığı kendini beğenmiş tavırlar, insanlara bahşetme havaları karşısında dondu kaldı. Bu delikanlı çok zengindi, istediği her şeyi yapabileceğini sanıyordu. Küstahlıklarıyla hemen herkesin düşmanlığını kazandırdığından, Brescia yakınlarındaki topraklarından getirtip kendi mülkünün üniformalarını giydirdiği sekiz on *buli*'den[48] oluşan *prepotenze*'sini[49] yanına almadan kimseye gözükmüyordu. Rastlantıyla Fausta'yı dinlediği günlerde, Fabrizio'nun bakışları birkaç kez bu korkunç Kont'a takılmıştı. Fabrizio kadının meleksi sesini duyunca şaşırmıştı; böyle bir şeyi hiç hayal etmemişti; onu duyunca, sürdüğü yaşamın *yavanlığı*yla çelişen asil duygulara kapılmıştı. "Peki ya bu aşksa?" demişti kendi kendine. Böyle bir duygunun ne olabileceğini epey merak eden, ayrıca yeryüzündeki bütün borazancıbaşılardan daha korkunç bir suratla ortalıkta dolaşan Kont M***'ye meydan okumaktan büyük zevk alan kahramanımız, Kont'un Fausta'ya tuttuğu Tanari konağının önünden sıkça geçme çocukluğunu yapmıştı.

Fausta'nın dikkatini çekmeye çalıştığı bir gün, akşama doğru, Tanari konağının kapısında, Kont'un, *buli*'sinin keskin kahkahaları karşıladı Fabrizio'yu. Hemen evine koştu, bir güzel silahlandı, konağın önünden bir daha geçti. Paravanların ardına gizlenmiş Fausta onun geri gelmesini bekliyordu, bu onu cesaretlendirdi. Dünyanın en kıskanç insanı olan Kont M*** Bay Giuseppe Bossi'yi özellikle kıskandı, gülünç laflarla sataştı; bunun üzerine, kahramanımız her

48 Bıçkın. (ç.n.)
49 Koruma. (ç.n.)

sabah ona, şu satırların bulunduğu bir mektup göndermeye başladı:

"B. Giuseppe Bossi zararlı böcekleri yok eder, Pelegrino, Larga sokağı, 79 numarada oturur."

Sınırsız servetinin, *asil kanı*nın ve otuz uşağının kazandırdığı saygı gösterilerine alışmış olan Kont M*** bu pusulanın dilini anlamazlıktan geldi.

Fabrizio bu arada Fausta'ya da yazıyordu; M***, belki de sevgilisinin kayıtsız kalmadığı bu rakibin peşine hafiyeler taktı; önce gerçek adını öğrendi, sonra, bu sıralar Parma'ya gidemediğini. Bunun üzerine, Kont M***, *buli*'si, göz kamaştırıcı atları ve Fausta Parma'ya doğru yola çıktılar.

Oynanan oyuna kapılan Fabrizio da ertesi gün arkalarına düştü. Lodovico'nun duygulu sözleri hiçbir işe yaramadı; Fabrizio onu yanından uzaklaştırdı; kendisi de epey yiğit bir insan olan Lodovico, onun cesaretine hayran oldu; ayrıca bu yolculuk onu da Casalmaggiore'deki oynaşına yaklaştırıyordu. Lodovico'nun aracılığıyla, Napolyon ordusunun sekiz on eski askeri, uşak kılığında, B. Giuseppe Bossi'nin yanına girdi. "Fausta'yı izleme çılgınlığını yaparken, umarım Kont Mosca'nın polisleriyle de Düşes'le de karşılaşmam, yalnız kendimi gösteririm. Daha sonra halama, şimdiye dek hiç yaşamadığım o duyguyu, aşkı aramaya çıktığımı söylerim. Doğrusu, yüzünü görmediğim zaman bile Fausta'yı düşünüyorum... İyi de, sesinin anısını mı seviyorum, yoksa kendisini mi?" Fabrizio din adamlığını bir yana bırakmış, hemen hemen Kont M***'ninkiler kadar korkunç bıyık ve favoriler bırakmış, bu da onu epeyce değiştirmişti. Karargâhını Parma'ya kurmadı, öylesi tedbirsizlik olurdu, halasının şatosunun bulunduğu *Sacca* yolu üzerinde, orman içindeki yakın bir köye yerleşti. Lodovico'nun verdiği öğüdü tutarak, bu köyde kendini, her yıl ava yüz bin liret harcayan, alabalık avladığı Como Gölü'nden birkaç gün içinde gelecek olan sıradışı bir İngiliz soylusunun özel uşağı gibi tanıttı. Bir talih so-

nucu, Kont M***'nin güzel Fausta için kiraladığı şirin küçük saray da Parma'nın güney kesiminde, Sacca yolu üzerindeydi ve Fausta'nın pencereleri kalenin yüksek kulelerinin önünde uzanan ulu ağaçlı güzel yollara bakıyordu. Bu ıssız yörede kimse Fabrizio'yu tanımıyordu; kendisi de Kont M***'yi takip ettirmekten geri kalmamıştı ve adamın, herkesi hayran bırakan şarkıcının yanından ayrıldığı bir gün, güpegündüz sokakta dikilme yürekliliğini gösterdi; aslında, olağanüstü bir ata binmiş, tepeden tırnağa silahlanmıştı. İtalya'nın her yanını dolaşan, bazıları gerçek birer usta olan müzisyenler çalgılarını alıp Fausta'nın penceresinin dibine geldiler. Kısa bir girişten sonra, kadının onuruna güzel bir kantat söylediler. Fausta pencereye çıktı, yolun ortasında at sırtında duran, onu ilkin çelebice selamlayan, sonra da sadece tek bir şey ifade eden bakışlarla süzen, ince mi ince delikanlıyı fark etti. Fabrizio'nun sırtındaki abartılı İngiliz giysilerine karşın, Bologna'dan ayrılmasına yol açan tutkulu mektupların yazarını tanımakta güçlük çekmedi. "Çok garip biri," dedi kendi kendine, "galiba seveceğim onu. Yüz altın duruyor karşımda, şu korkunç Kont M***'yi yüzüstü bıraksam yeridir. Ne kıvrak zekâsı var ne de öngörüsü, ancak adamlarının korkunç suratları sayesinde azıcık eğlenceli."

Ertesi gün, Fausta'nın her gün saat on bire doğru, büyük amcası Başpiskopos *Ascanio del Dongo*'nun gömüldüğü, kent ortasındaki San Petronio Kilisesi'ne ayin dinlemeye gittiğini öğrenen Fabrizio, kadının peşine takılma yürekliliğini gösterdi. Aslında Lodovico ona en güzel saçlardan yapılmış, göz kamaştırıcı bir kızıl İngiliz perukası bulmuştu. Yüreğini kavuran aşk ateşinin rengindeki saçlarından yola çıkarak Fausta'nın çok hoşuna giden bir şiir yazdı; bilinmeyen bir el bunu piyanosunun üstüne yerleştirmişti. Bu küçük savaş bir hafta sürdü, ama Fabrizio, attığı bütün adımlara karşın hiç yol alamadığına inanıyordu; Fausta onunla görüşmeye yanaşmıyordu. Tuhaflıkları son haddine vardırmıştı; sonra-

ları kadın, ondan korktuğunu söylemişti. Fabrizio'nun bu oyunu sürdürmesine artık yalnızca şu aşk denen duyguya ulaşma umudu yol açıyor, ancak canı da sıkılıyordu.

— Hadi buradan gidelim efendim, âşık maşık değilsiniz, deyip duruyordu Lodovico; sizde yalnızca soğukkanlılık ve umut kırıcı bir sağduyu görüyorum. Üstelik bir adım ilerleyemiyorsunuz; rezil olmadan sıvışalım.

Aslında Fabrizio, Fausta'nın Düşes Sanseverina'nın evinde şarkı söyleyeceğini öğreninceye kadar sıkıldığı ilk anda bu işten vazgeçmeye hazırdı, "Bu olağanüstü ses belki yüreğimde aşk ateşi yakar, "dedi kendi kendine ve kılık değiştirip bütün gözlerin kendisini tanıdığı saraya girme cesaretini gösterdi. Dinletinin sonlarına doğru, büyük salonunun kapısında dikilen avcı kılığındaki insanı görünce Düşes'in nasıl heyecanlandığını düşünün; adamın duruşu birini anımsatıyordu. Kont Mosca'yı buldu, o da Düşes'e Fabrizio'nun gerçekten inanılmaz, kendine özgü çılgınlığını anlattı. Bayılıyordu bu çılgınlığa. Düşes dışındaki birine âşık olmak çok hoşuna gidiyordu; siyaset dışındaki konularda akıllı biri olan Kont, ancak Düşes'i mutlu ederse mutlu olabileceğini söyleyen özdeyişe uygun davranıyordu. "Onu kendisinden kurtaracağım," dedi sevdiği kadına; "bu sarayda tutuklanırsa düşmanlarımızın duyacağı sevinci düşünün! O yüzden yüzü aşkın adamım var burada, büyük su deposunun anahtarlarını bunun için aldırdım sizden. Fausta'ya çılgınca âşıkmış gibi davranıyor, ama bugüne dek onu kraliçe gibi yaşatan Kont M***'nin elinden alamadı kadını." Düşes'in yüzünde çok büyük bir keder belirdi. Demek ki Fabrizio da ciddi, tatlı bir sevgi duyamayan çapkının biriydi.

— Ve gelip bizi görmüyor! İşte bunu bağışlayamam! dedi sonunda; bense her gün ona, Bologna'ya mektup yazıyorum!

— Ölçülü davranışına saygı duyuyorum, diye karşılık verdi Kont, atıldığı serüvenle bizi zor duruma düşürmek is-

temiyor, sonra bütün yaşadıklarını anlatırken dinlemek hoş olacak doğrusu.

Fausta, kafasını kurcalayan şeyi saklayamayacak kadar ağzı gevşek bir aptaldı. Söylediği her şarkıyı, avcı kılığındaki genç adama gönderdiği dinletinin ertesi günü, Kont M***'ye, kendisini dikkatle izleyen gizli hayranından söz etti.

— Nerede görüyorsunuz onu? diye sordu küplere binen Kont.

— Sokakta, kilisede, diye karşılık verdi şaşkına dönen Fausta. Hemen patavatsızlığını onarmaya ya da en azından Fabrizio'yu çağrıştırabilecek her şeyi yok etmeye girişti. Uzun boylu, kızıl saçlı, mavi gözlü birini anlatmaya başladı; büyük olasılıkla, çok varlıklı ve beceriksiz bir İngiliz ya da bir prensti adam. Anlatılanlarla kafasında hiçbir belirmeyen Kont M***, bunun üzerine, içi boş kendini beğenmişliğine çok yakışan bir yorumla, bu rakibin ileride Parma tahtına çıkacak Prens'ten başkası olamayacağına karar verdi. Beş altı eğitmen ve yardımcı eğitmenle korunan, tembihsiz ortada dolaştırılmayan bu dalgın bakışlı delikanlı, yanına yaklaşmasına izin verilen eli ayağı düzgün bütün kadınlara yiyecek gibi bakıyordu. Düşes'in sarayındaki şarkı akşamında, toplumsal konumu onu bütün dinleyicilerin önüne, güzel Fausta'dan üç adım uzaktaki tek koltuğa yerleştirmiş, bakışları Kont M***'nin özellikle dikkatini çekmişti. Hey gidi içi boş kendini beğenmişlik hey! Rakip olarak bir prensin ortaya çıkması Fausta'nın pek hoşuna gitti, temiz yüreklilikle sayıp döktüğü binbir ayrıntıyla bu kanıyı pekiştirdi.

— Sizin soyunuz, diyordu Kont'a, bu delikanlının geldiği Farnese ailesi kadar eskidir.

— O kadar eski derken ne demek istiyorsunuz? Ailemde piçlik[50] yoktur.

---

50 Farnese ailesinin erdemleriyle ünlü ilk hükümdarı Pier-Luigi, bilindiği gibi, Papa III. Paolo'nun gayrimeşru çocuğuydu. (y.n.)

Ne şans ki Kont M*** bu sözde rakibini hiçbir zaman görme fırsatını bulamadı; dolayısıyla zihninde o göğsünü kabartan, bir prense rakip olma düşüncesi hep var oldu. Gerçekten de girişti̇ği iş Parma'ya ayak basmasını gerektirmediği zaman, Fabrizio Sacca dolayındaki ormanlarda, Po kıyılarında vakit geçiriyordu. Kont M***, Fausta'nın sevgisi için bir prensle yarışmak zorunda olduğuna inanalı beri daha kibirli, aynı zamanda daha tedbirli olmuştu; kadından davranışlarına daha bir çekidüzen vermesini büyük ciddiyetle rica etti. Kıskanç ve tutkulu bir âşık olarak dizleri üzerine çöktükten sonra, Prens'in tuzağına düşmemesinin kendisi için bir onur meselesi olduğunu açıkça söyledi.

— İzninizle, seversem tuzağına düşmüş olmam ki; şimdiye kadar ayaklarıma kapanmış bir prens görmedim ben.

— Teslim olursanız, diye sürdürdü Kont kadına tepeden bakarak, belki kalkıp bir prensten öç alamam; ama yine de alırım öcümü, ve bunu dedikten sonra, kapıları çarparak çıkıp gitti. Fabrizio, o anda gelse, davayı kazanmış olurdu.

— Canınızı seviyorsanız, dedi Kont bir akşam dinletiden sonra izin isterken, genç Prens'in evinize girdiğini hiç duymayayım. Hay dinine yandığımın, ona bir şey yapamam elbette! Ama sakın bana, size her şeyi yapabileceğimi anımsatmayın!

— Ah sevgili Fabriziocuğum, diye bağırdı Fausta; seni nerede bulacağımı bir bilseydim!

Çocukluğundan beri etrafında dalkavuklar hiç eksik olmayan zengin bir delikanlıya, incinmiş gururu ne yaptırmaz ki. Kont M***'nin Fausta'ya duyduğu gerçek tutku öfkeyle kamçılandı. Topraklarında bulunduğu İmparator'un biricik oğluyla karşı karşıya gelmek gibi tehlikeli bir olasılık bile durdurmadı onu; gidip bu prensi görmeyi ya da en azından izlettirmeyi de düşünmedi. Başka türlü saldırıya geçemeyen Kont M***, Prens'i gülünç duruma düşürmeyi göze aldı. "Parma prensliğinden ömür boyu dışlanırım," dedi kendi

kendine, "olsun, ne önemi var?" Oysa Kont M*** düşmanının konumunu öğrenme zahmetine girse, zavallı genç Prens'in, yanında görgü kurallarının can sıkıcı bekçileri üç beş yaşlı adam olmadan sokağa çıkamadığını ve tatmasına izin verilen biricik hazzın da mineral bilimi olduğunu görürdü. Fausta'nın ve Parmalı kalburüstü insanların doldurduğu küçük konak gece gündüz gözetleniyordu; M*** kadının ne yaptığını, özellikle de çevresinde neler yapıldığını saati saatine biliyordu. Bu kıskanç âşığın aldığı önlemleri şu açıdan alkışlayabiliriz: O maymun iştahlı kadın başlangıçta sıkılaştırılan bu gözetim altında tutulduğundan hiç kuşkulanmadı. Görevlendirdiği bütün insanların raporları Kont M***'ye, kızıl bir peruka takmış çok genç bir erkeğin sık sık Fausta'nın penceresi dibinde göründüğünü, ancak her seferinde yeni bir kılığa girdiğini bildiriyordu. "Belli ki Prens bu," diyordu M*** kendi kendine, "yoksa neden kılık değiştirsin? Tamam ama, benim gibi biri ona pabuç bırakmaz. Venedik Cumhuriyeti hakkımı yememiş olsaydı, bugün ben de hüküm süren bir prenstim."

Santo Stefano günü, casusların yazdığı raporlar daha da karanlıktı; bunlara bakılırsa Fausta, adı bilinmeyen delikanlının üstelemelerine karşılık vermeye başlıyordu. "Şu kadını alıp hemen buradan gidebilirim," dedi M*** kendi kendine. "İyi ama, Bologna'da bir Dongo'dan kaçtım, burada da bir prensten kaçacağım! Peki, o genç adam ne diyecek o zaman? Beni korkutmayı başardığını düşünebilir! Hay dinine yandığımın! Ben de onunki kadar soylu bir ailedenim." M*** öfkeden kudurmuştu, ancak talihsizliğe bakın ki, çok alaycı olduğunu bildiği Fausta'nın gözünde kendini kıskançlıktan ötürü gülünç duruma düşürmek de istemiyordu. Dolayısıyla, *Santa Stefano* günü, kadının yanında bir saat kaldıktan, yani kendisine tam bir ikiyüzlülük gibi görünen kabulden sonra, saat on birde, San Giovanni Kilisesi'ndeki ayine katılmak üzere giyinmesi için yanından ayrıldı. Evine döndü ve

ilahiyat okuyan genç rahipler gibi siyah giysiler giydi. San Giovanni Kilisesi'ne koştu; sağdan üçüncü mihrabı süsleyen mezartaşlarından birinin arkasına yerleşti; mezarı üzerinde diz çökmüş olarak canlandırılmış bir kardinal heykelinin kolunun altından kilisede olup biten her şeyi görüyordu; bu heykel küçük kiliseye vuran ışığı azaltıyor, onu yeterince saklıyordu. Az sonra, Fausta'nın her zamankinden daha güzel bir halde çıkageldiğini gördü; pek süslü giyinmişti ve en seçkin çevrelerden yirmi hayranı çevresinde dönüyordu. "Gözleri de, dudakları da sevinçten ışıl ışıldı; burada sevdiği, ama benim yüzümden uzun süredir göremediği adamla buluşacak besbelli," dedi içinden. Birden Fausta'nın gözlerindeki mutluluk iki katına çıktı. "Rakibim burada," dedi M*** ve boş gururun verdiği öfke sınır tanımaz oldu. "Kılık değiştirmiş genç bir prensin yedeği olmak için mi buradayım ben?" Ancak, harcadığı bütün çabaya karşın, hırslı gözleriyle dört bir yanda aradığı rakibini bulamadı.

Fausta, aşk ve mutluluk dolu bakışlarını kilisenin her yanında dolaştırdıktan sonra, M***'nin hep gizlendiği karanlık köşeye çeviriyordu. Tutkulu bir yüreğin kapıldığı aşk en küçük ayrıntıyı abartmaya yatkındır, en komik kanılara varır bunlardan, zavallı M*** de sonunda Fausta'nın onu gördüğüne, harcadığı bütün çabaya karşın öldürücü kıskançlığını fark ettiğine, o sevgi dolu bakışlarla kendisini hem kınamak, hem kendisinin gönlünü almak istediğine inandı.

M***'nin arkasına yerleştiği kardinalin mezarı San Giovanni Kilisesi'nin mermer tabanından dört beş ayak yüksekti. Zamanın modasına uygun yapılan ayin, saat bire doğru bitti, katılanların çoğu gitti, Fausta da dua etme bahanesiyle, kentin *buli*'lerinin yanından uzaklaştı; oturduğu iskemleden inip diz çöktü, daha yumuşak, daha parlak hale gelmiş gözlerini M***'ye çevirdi; kilisede hemen hemen kimse kalmadığından, bakışlarının mutluluk içinde kardinalin heykeline yönelmesi için artık bütün kiliseyi taramasına gerek kalmı-

yordu. Kendine bakıldığını sanan Kont M***, "Aman Tanrım, bu ne hoşluk," diyordu içinden. Derken, Fausta ansızın ayağa kalkıp elleriyle birtakım garip işaretler yaptıktan sonra, kiliseden çıktı.

Sevdadan başı dönmüş, o çılgın kıskançlığını hemen hemen unutan M*** tam oynaşının konağına koşmak, ona binlerce kez teşekkür etmek üzereydi ki, kardinalin mezarının önünden geçerken, baştan aşağı karalara bürünmüş genç bir adam gördü; bu uğursuz yaratık, mezartaşının önünde diz çökmüştü, görünmüyordu. Kıskanç âşığın bakışları onun üzerinden aşmış ve onu yakalayamamıştı.

Delikanlı ayağa kalktı, hızla yürüdü ve aynı anda, adamları gibi duran, garip görünüşlü, kaba saba yedi sekiz kişi çevresini alıverdi. M*** arkalarında seğirtti, ancak kilisede tahta dolabın bulunduğu girişte hiç gürültü patırtı çıkarmadan, rakibini koruyan o kaba saba adamlar tarafından durduruldu; sokağa çıkabildiğinde, külüstür görünen buna karşılık göz kamaştırıcı iki atın koşulduğu bir arabanın kapısının kapandığını görebildi ve araba bir anda gözden yitti.

Öfkeden köpürerek evine döndü; az sonra gözcüleri geldi, büyük bir serinkanlılıkla ona, rahip kılığındaki gizemli âşığın o gün, San Giovanni Kilisesi'nin loş mihrabının girişine yerleştirilmiş bir mezarın önünde dindarca diz çöktüğünü aktardılar. Fausta kilise hemen hemen boşalana dek kalmış, ondan sonra o bilinmeyen adama birkaç işaret yapmıştı; elleriyle haç çıkarır gibiydi. M*** hemen, kendisini aldatan kadının yanına koştu; kadın, ilk kez tedirginliğini gizleyemedi; âşık kadınlara özgü saflıkla, her zamanki gibi San Giovanni Kilisesi'ne gittiğini, ama kendisini rahatsız eden adamı göremediğini anlattı. Bunun üzerine kendinden geçen M***, onu varlıkların en aşağılığı olarak nitelendirdi, kendi gözüyle gördüklerini anlattı, kadının yalanları suçlamaları daha da alevlendirdiği için, hançerini çekip üstüne yürüdü. O zaman Fausta, büyük bir soğukkanlılıkla:

— Evet, yakındığınız her şey doğru, dedi, ancak gözüpekliğiniz sizi, ikimizi de tehlikeye düşürecek öç alma tasarılarına sürüklemesin diye bile bile sakladım onları; çünkü şunu iyi bilin ki, bana kalırsa, beni sürekli sevgi gösterileriyle bunaltan insan, hele bulunduğumuz topraklarda, isteklerine engel tanımayacak güce sahip biridir.

Fausta, M***'ye aslında üzerinde hiçbir hakkının bulunmadığını ustaca anımsattıktan sonra, bundan böyle belki de San Giovanni Kilisesi'ne gitmeyeceğini söyledi. M*** çılgınca âşıktı, genç kadının gönlünde, tedbirliliğe biraz da hoppalık eklenince, kolu kanadı düştü. Hemen Parma'dan ayrılmayı düşündü; ne kadar güçlü olursa olsun, genç Prens ardından gelemezdi, düşerse de artık toplumsal konumları denk olmazdı. Ama gurur bir kez daha ağır bastı, bu gidişin kaçış anlamına geleceğini gösterdi, Kont M*** de bunu düşünmeyi kendine yasakladı.

"Benim küçük Fabriziomun varlığından kuşkulanmıyor," dedi keyiften uçan şarkıcı hanım, "bu durumda onunla bir güzel eğlenebiliriz!"

Fabrizio başına konan talih kuşunun farkına varamamıştı; şarkıcı hanımın pencerelerini ertesi gün sımsıkı kapalı bulduğunda Fabrizio ve kadını hiçbir yerde göremeyince, giriştiği oyun gözüne iyice uzun gözükmeye başladı. Bazı şeylere pişmandı. "Emniyetten sorumlu zavallı Kont Mosca'yı ne duruma düşürüyorum acaba? Hafiyelerine yakalanmadan ülkeye girebildiğime göre, beni onun suç ortağı sanacak herkes! İyi de, bu kadar uzun süre üstünde durduğum bir tasarıyı yarıda bırakırsam, aşk denemelerimi anlattığım zaman Düşes ne der bana?"

Fausta'nın konağıyla büyük kilise arasındaki ulu ağaçların altında kendine böyle ahlâk dersleri vere vere dolanıp her şeyden vazgeçmeye hazırlanırken, kısacık boylu bir hafiyenin kendisini izlediğini fark etti; ondan kurtulmak için bir sürü ara yola sapması işe yaramadı, o minnacık yaratık

sırtına yapışmış gibiydi. Sabırsızlandı, adamlarının nöbet tuttuğu ıssız bir yola koştu, bir işaretiyle adamları o zavallı küçük hafiyenin üstüne çullandı, beriki de dizlerine kapandı. Fausta'nın oda hizmetçisi *Bettina*'ydı bu; kapalı kapılar arkasında geçirilen üç sıkıntılı günden sonra, hanımı Fausta ile kendisinin çok korktuğu Kont M***'nin hançerinden kurtulmak üzere erkek kılığına girmiş, gelip Fabrizio'ya tutkuyla sevildiğini, görmek için yanılıp tutuşulduğunu haber vermek istemişti; ancak artık San Giovanni Kilisesi'ne gelemezlerdi. "Eh, tam zamanıydı doğrusu," dedi Fabrizio içinden, "yaşasın sebat!"

Oda hizmetçisi çok güzeldi; bu, Fabrizio'yu daldığı ahlâk ile ilgili düşlerden uyandırıverdi. Kız ona, o akşam dolaştığı gezinti yerinin de sokakların da, kendisi farkına varmasa da, M***'nin casuslarıyla dolu olduğunu söyledi. Zemin ve birinci katlarda odalar kiralamış, kepenklerin ardına gizlenmiş, çıt çıkarmadan, en ıssız sokaklarda olup biteni gözlüyor, konuşulanları dinliyorlardı.

— O casuslar sesimi tanısa, eve döndüğüm anda gözümün yaşına bakmadan bıçaklarlardı beni, belki hanımımı da, dedi küçük Bettina.

Duyduğu büyük korku onu Fabrizio'nun gözünde daha da sevimli kılıyordu.

— Kont M*** küplere bindi, diye sürdürdü, ve hanımefendi onun her şeyi yapabileceğini biliyor... Beni buradan yüz fersah uzağa gitmek istediğini size söylemekle görevlendirdi!

Sonra, San Stefano günü yaşanan olayı, Fabrizio'ya duyduğu sevgiyle çılgına dönen Fausta'nın sevdalı bakışları ve el işaretlerinin birini bile kaçırmayan M***'nin duyduğu öfkeyi anlattı. Kont hançerini çekip Fausta'nın saçına yapışmıştı, akıllı davranmasa, hapı yutmuştu.

Fabrizio güzel Bettina'yı yakınlardaki küçük daireye çıkardı. Torinolu olduğunu, o sırada Parma'da bulunan ünlü birinin oğlu olduğunu, bundan ötürü çok temkinli davran-

ması gerektiğini anlattı kıza. Bettina da ona, görünmek istediğinden çok daha büyük bir beyefendi olduğunu söyleyerek karşılık verdi. Kahramanımızın, bu sevimli kızın kendisini tahtın varisi prens kadar önemli biri sandığını anlaması biraz zaman aldı. Fausta Fabrizio'dan hem korkuyor, hem de onu sevmeye başlıyordu; oda hizmetçisine onun adını söylememeye, yalnız Prens'ten söz etmeye karar vermişti. Fabrizio sonunda güzel kıza doğru tahmin ettiğini açıklamak zorunda kaldı.

— Ama adım duyulursa, diye ekledi, hanımına duyduğum sevginin sayısız kanıtını ortaya koymuş olmama karşın, onu görmekten derhal vazgeçmem gerekir ve günün birinde görevden alacağım bütün o kötü yürekli bakanlar, kendisine, şimdiye dek varlığıyla güzelleştirdiği ülkeyi hemen boşaltması emrini gönderirler.

Fabrizio sabaha doğru küçük oda hizmetçisiyle, Fausta'ya ulaşabilmek üzere birkaç buluşma tasarısı geliştirdi; Lodovico'yu ve onun çok becerikli adamlarından birini çağırttı, kendisi Fausta'ya en mübalağalı sözlerden oluşan mektubu yazarken, adamlar Bettina'yla konuştu; durum trajedilerin bütün abartılı özelliklerini taşıyordu doğrusu, Fabrizio da bunları pekiştirmekten geri kalmadı. Genç Prens'le görüştüğü için havalara uçan küçük oda hizmetçisinden ancak gün ışırken ayrıldı.

Şimdi artık Fausta, sevgilisiyle aynı görüşteydi, o yüzden sevgilisinin ancak pencerenin dibinden içeri alındığı zaman küçük konağa gireceği, o vakit bunun için bir işaret verileceği belki yüz kez yinelendi. Ama Bettina'ya vurulan, Fausta'yla da sorunun çözümüne yakın olduğuna inanan Fabrizio, Parma'nın iki fersah ötesindeki köyünde duramadı. Ertesi gün, gece yarısına doğru at sırtında ve elbette adamlarıyla, Fausta'nın penceresinin altına gelip o günlerde pek tutulan, sözlerini değiştirdiği bir şarkıyı söylemeye başladı. "Sevdalı beyler böyle davranmaz mı?" diyordu kendi kendine.

Fausta kendisiyle buluşma arzusunu belli edeli beri, bütün bu koşuşturmaca çok uzun geliyordu Fabrizio'ya. "Yoo, sevmiyorum artık," diyordu konağın pencereleri dibinde oldukça berbat bir şarkı söylerken; "Bettina gözüme Fausta'dan yüz kere daha üstün gözüküyor ve şu anda beni onun içeri almasını isterdim." Fabrizio böyle canı sıkkın bir halde köyüne dönerken, Fausta'nın konağından beş yüz adım ötede, on beş yirmi adam çullandı üstüne, dördü atının dizginlerine yapıştı, ikisi de kollarına. Lodovico'yla Fabrizio'nun fedaileri saldırıya uğradılar, ama kendilerini kurtardılar; birkaç el ateş ettiler. Bütün bunlar bir anda olup bitti. Sokakta, göz açıp kapayıncaya dek, büyü yapılmış gibi, elli meşale birden yandı. Adamların hepsi tepeden tırnağa silahlıydılar. Fabrizio, kollarına yapışan adamlara karşın, atından atlamıştı; kaçmaya çalıştı; üstelik kolunu mengene gibi sıkan adamlardan birini yaralamayı da başarmıştı; ama adamın kendisine büyük bir saygıyla şunları söylediğini işitince iyice şaşırdı:

— Ekselansları bu yaradan ötürü bana iyi bir maaş bağlayacaktır; bu da, Prensime kılıç çekerek ihanet suçu işlemekten çok daha iyidir benim için.

"Sersemliğimin cezası bu işte," dedi Fabrizio içinden, "hiç de keyif almadığım bir günah yüzünden cehennemde yakacağım kendimi."

Bu küçük kavga girişimi sona erdiğinde, en süslü giysileriyle, taşıma kolları altın sarısı, garip boyalı bir tahtırevan taşıyan birkaç uşak belirdi. Maskeli insanların karnaval sırasında kullandıkları gülünç tahtırevanlardan biriydi bu. Altı adam, ellerinde hançer, serin havanın sesine iyi gelmeyeceğini söyleyerek, ekselanslarından bu tahtırevana oturmasını rica ettiler; herkes saygı gösterisinde bulunuyor, *prens* lafı sık sık yineleniyordu, hem de bağıra bağıra. Tören alayı yola koyuldu. Fabrizio, sokakta yanmış meşale taşıyan elliyi aşkın adam saydı. Saat sabahın biri olmalıydı, herkes pencerelere

koşmuştu, olay büyük bir ciddiyet içinde yaşanıyordu. "Kont M***'den bir hançer yiyeceğimi sanıyordum," dedi Fabrizio içinden; "o ise beni gülünç duruma düşürmekle yetiniyor, bu kadar ince zevkli olduğunu ummuyordum doğrusu. Yoksa gerçekten bir prensle mi karşı karşıya olduğunu düşünüyor? Prens değil Fabrizio olduğumu öğrenirse, ne sopa yerim!"

Elli meşaleli, yirmi silahlı adam Fausta'nın penceresi dibinde uzun süre durduktan sonra kentin bütün güzel konaklarının önünden geçtiler. Tahtırevanın iki yanına yerleşmiş iki uşak, Prens hazretlerine, bir emri olup olmadığını soruyorlardı. Fabrizio serinkanlılığını hiç kaybetmedi; meşalelerin yarattığı aydınlıkta, Lodovico'yla adamlarının tören alayını ellerinden geldiğince izlediklerini görüyordu. Kendi kendine, "Lodovico'nun hepi topu sekiz adamı var, saldırmayı göze alamıyor," diyordu. Fabrizio, oturduğu tahtırevanın içinden, bu kötü şakayla görevlendirilmiş adamların tepeden tırnağa silahlı olduklarını görüyordu. Kendisine özen gösteren uşaklara gülümsemeye çalışıyordu. İki saati aşkın bu geçit töreninden sonra, Sanseverina Sarayı'nın bulunduğu sokağın yakınından geçeceklerini anladı.

Tam o sokağın köşesinde, tahtırevanın öndeki kapısını açtı, kollardan birinin üstünden atladı; elindeki meşaleyi yüzüne uzatan iriyarı uşaklardan birini hançeriyle yaraladı; ikinci uşak elindeki meşaleyle sakalını tutuşturdu, ama Fabrizio sonunda Lodovico'ya ulaşıp, *gebert, meşale taşıyanların hepsini gebert!* diye bağırdı. Lodovico kılıcını salladı ve Fabrizio'yu ardına düşen iki adamdan kurtardı. Fabrizio koşarak Sanseverina Sarayı'nın kapısına geldi; kapıcı merakla, ana kapının ortasında üç ayak yükseklikteki küçük kapıyı açmış, şaşkın şaşkın o meşaleli adam kalabalığına bakıyordu. Fabrizio bir sıçrayışta içeri atladı, küçük kapıyı kapattı; bahçeye koştu, ıssız bir sokağa açılan kapıdan dışarı çıktı. Bir saat sonra kent dışındaydı. Modena prensliğinin sınırlarını geçip güvenliğe kavuşuyordu. O akşam Bologna'ya

döndü. "Amma serüven ha," dedi içinden; "güzelimle konuşamadım bile." Hemen oturdu, Kont'la Düşes'e özür mektupları yazdı; bunlar, oldukça temkinli bir dille yazılmış, yüreğinden geçenleri dile getirse de düşmana herhangi bir sır vermeyen mektuplardı. "Benimkisi aşka dair bir tutkuydu," diyordu Düşes'e; "onu tatmak için yeryüzünde elimden geleni yaptım, ama görünüşe göre doğa, bana sevecek, kara sevdalara kapılacak bir yürek vermeye yanaşmamış; bayağı bir hazzın üstüne çıkamıyorum." vs.

Bu serüvenin Parma'da kopardığı gürültüyü anlatamayız. İşin gizemli yanı merakı kamçılıyordu. Çok sayıda insan meşalelerle tahtırevanı görmüştü. İyi de, havaya kaldırılan, insanların böyle bir saygı gösterisinde bulunduğu kişi kimdi? Ertesi gün kentteki saygın insanların hepsi hayattaydı.

Tutsağın kaçtığı ara sokakta oturan alt tabakadan kişiler bir ceset gördüklerini söylüyordu, ancak sabah evlerinden çıkmayı göze aldıklarında, yere saçılmış bir yığın kandan başka bir şey göremediler. O gün kente yirmi binden fazla meraklı akın etti. İtalya kentleri böyle sıradışı gösterilere alışıktır, ama gösterinin *nedenini* ile *nasılını* her zaman bilirler. Bu olaydaysa, hatta üzerinden bir ay geçip artık yalnız meşaleli gezintiden söz edildiği zaman bile, Kont Mosca'nın gösterdiği ihtiyatlı politika sayesinde, Fausta'yı Kont M***'nin elinden kapmaya çalışan rakibin adını öğrenemediler. O kıskanç, intikam ateşiyle yanıp tutuşan âşıksa gezinti başlar başlamaz tabanları yağlamıştı. Kont'un verdiği bir emirle, Fausta kaleye kapatıldı. Düşes, aksi halde önünde sonunda Fabrizio ismine ulaşacak olan Prens'in merakına engel olmak için, Kont'un mecbur kaldığı bu küçük haksızlığa epey güldü.

Parma'da, bir Orta Çağ hikâyesi yazmak üzere kuzeyden gelmiş bir bilgin vardı; adam kitaplıklarda elyazmaları arıyordu, Kont da ona her türlü izni vermişti. Henüz pek genç olan bu bilgin çabuk köpüren bir insandı; öyle alıngandı ki, Parma'da herkesin onunla alay etmek için fırsat kolladığına

inanıyordu. Küçük çocuklar sokaklarda, büyük bir gururla gözler önüne serdiği gür kızıl saçlarından ötürü, zaman zaman peşine düşüyorlardı. Bu bilgin, handa, kendisinden her şey için çok para alındığına inanıyordu; bizim bu İngiliz, bir hindinin, elmanın, bir bardak sütün falan fiyatını söyleyen, o sıralar da yirminci basıma ulaşmış *Travels of a Certain Mrs. Starke* [Malum Bayan Starke'nin Yolculukları] kitabına bakmadan hiçbir şeye para vermiyordu.

Fabrizio'nun zorla gezintiye çıkarıldığı akşam, bizim kızıl yeleli bilgin handa küplere bindi, sıradan bir şeftali için kendisinden iki metelik isteyen *cameriere*'yi[51] cezalandırmak üzere cebinden küçük tabancalar çıkardı. O küçük tabancalar büyük suç olduğundan, tutuklandı!

Bu öfkesi burnunda bilgin ince uzun boylu olduğundan, ertesi sabah Kont'un aklına, onu Prens'e, Fausta'yı Kont M***'nin elinden almaya kalktığı için kaçırılan gözüpek bir âşık olarak göstermek geldi. Cepte küçük tabanca taşımanın cezası Parma'da üç yıl kürektir, ama hiçbir zaman uygulanmamıştır. Bilgin kendisini iktidardaki kimselerin korkaklıkları dolayısıyla, küçük cep tabancası taşıyanlara verilen cezaları anlatarak kendisini korkutan bir avukattan başka kimseyi görmediği bir on beş gün geçirdi, sonra başka bir avukat geldi kaleye ve ona Kont M***'nin adı bilinmeyen rakibe yaptırdığı zorunlu gezintiyi anlattı.

— Emniyet güçleri Prens'e bu rakibin kim olduğunu öğrenemediğini itiraf edemiyor. Fausta'nın gönlünü kazanmak istediğinizi, penceresinin dibinde şarkı söylerken elli haydudun gelip sizi kaçırdığını, bir saat saygı gösterisinde bulunmak dışında bir şey yapmadan sokaklarda dolaştırdıklarını itiraf edin. Bu itirafın küçük düşürücü bir yanı yok, yalnızca bir laf. Siz bu sözü eder etmez polisi sıkıntıdan kurtarırsınız, o da sizi alıp bir posta arabasına oturtur, sınıra götürüp "İyi akşamlar," der.

---

51 Oda hizmetçisi. (y.n.)

Bilgin bir ay direndi; bir iki kez Prens az kalsın onu içişleri bakanlığına getirtip sorgusunda hazır bulunacaktı. Tam bu olayı unutmuştu ki, canı sıkılan tarihçi her şeyi itiraf etmeye karar verdi, bulunduğu yerden alınıp sınıra götürüldü. Prens de, Kont M***'nin rakibinin kızıl saçlı biri olduğuna inandı.

Gezintiden üç gün sonra, Bologna'da saklanan Fabrizio, sadık Lodovico'yla Kont M***'yi bulma çareleri ararken, onun da Floransa yolu üstündeki bir dağ köyünde saklandığını öğrendi. Kont'un yanında yalnızca üç *buli*'si vardı; ertesi gün, gezintiden dönerken, kendilerini Parma polisi diye tanıtan maskeli sekiz adam tarafından kaçırıldı. Gözleri bağlandıktan sonra, dağın iki fersah ötesindeki bir hana götürüldü; burada büyük bir saygıyla karşılandı, çok zengin bir sofrayla karşılaştı. İtalya ile İspanya'nın en güzel şarapları sunuldu.

— Devlet tutuklusu muyum? diye sordu Kont.

— Yok canım! diye karşılık verdi yüzü maskeli Lodovico büyük bir incelikle. Tahtırevanla dolaştırtarak sıradan bir yurttaşa hakarette bulundunuz; yarın sabah, sizi düelloya çağırıyor. Onu öldürürseniz, Cenova yolunda sizi iki güzel at, para ve yedek at bekliyor.

— Adı ne bu kabadayının? dedi sinirlenen Kont.

— Adı *Bombace*. İstediğiniz silahı seçebileceksiniz, iyi tanıklarınız da olacak, ama ikinizden birinin ölmesi gerek!

— İyi ama cinayet bu! dedi ürken Kont M***.

— Tanrı korusun! Bu yalnızca, gece yarısı Parma sokaklarında dolaştırdığınız, yaşamaya devam ederseniz hep adı lekelenmiş olarak kalacak biriyle yapacağınız bir düello. İkinizden biri fazla yeryüzünde, dolayısıyla onu öldürmeye bakın; bunun için hazırlık yapmak gerektiğinden, birkaç saat sonra, ince kılıç, tabanca, kılıç, her türlü silahınız olacak; bildiğiniz gibi Bologna polisi çok uyanıktır, onuruyla alay ettiğiniz gençle yapacağınız düelloyu önlememesi gerekiyor.

— İyi de bu genç bir prensse...

— Yoo, sizin gibi sıradan bir yurttaştır, sizden çok daha az varlıklıdır, ama sizinle ölümüne dövüşmek istiyor ve sizi uyarıyorum, dövüşmeye de zorlayacaktır.

— Dünyada hiçbir şeyden korkmam ben! diye bağırdı M***.

— Çarpışacağınız insan da en çok bunu istiyor zaten, diye yanıtladı Lodovico. Yarın gün doğarken canınızı korumaya hazırlanın; öfkelenmekte haklı olan ve gözünüzün yaşına bakmayacak birinin saldırısına uğrayacaksınız; bakın, bir daha söylüyorum, istediğiniz silahı seçebileceksiniz; vasiyetinizi de hazırlayın.

Ertesi sabah, saat altıya doğru, Kont M***'ye kahvaltı verildi, sonra tutulduğu odanın kapısı açıldı, kırdaki bir hanın avlusuna çıkarıldı; avlu epey yüksek çit ve duvarlarla çevriliydi, kapıları da sımsıkı kapalı.

Kont M***, yaklaştırıldığı bir masada şarap ve içki şişeleri, iki tabanca, iki ince kılıç, iki kılıç, kâğıt ve mürekkep buldu; hanın avluya açılan pencerelerine yirmiye yakın köylü üşüşmüştü. Kont onlara seslendi:

— Beni öldürmek istiyorlar! diye bağırdı; kurtarın beni!

— Ya yanılıyorsunuz ya da bu insanları yanıltıyorsunuz! diye bağırdı, avlunun öbür ucunda, silahların bulunduğu masanın yanında duran Fabrizio; sırtındaki ceketi çıkarmış, yüzünü de eskrim salonlarında bulunan demir bir maskeyle gizlemişti.

— Sizi, yanı başınızda duran demir maskeyi takıp bir kılıç ya da tabanca alarak bana doğru yürümeye çağırıyorum; dün akşam söylendiği gibi, istediğiniz silahı seçebilirsiniz.

Kont M*** binbir güçlük çıkarıyor, çarpışmaya yanaşmıyordu; Fabrizio da, Bologna'nın beş fersah dışında, dağda olmalarına karşın, polisin çıkıp gelmesinden korkuyordu; rakibine en korkunç küfürleri savurdu; sonunda Kont M***'yi öfkelendirmeyi başardı; adam ince kılıçlardan birini kapıp Fabrizio'nun üstüne yürüdü; dövüş gevşek hareketlerle başladı.

Birkaç dakika sonra da, büyük bir gürültüyle kesildi. Kahramanımız, ömür boyu pişmanlık duyacağı ya da en azından kötü söylentilere yol açacak bir işe giriştiğini çok iyi sezmişti. Lodovico'yu yollayıp çevreden kendisine tanık toplatmıştı. Lodovico gitmiş, yakındaki ormanda çalışan yabancılara para vermişti; bunlar, parayı veren adamın düşmanını öldürmek gerekiyor sanmış, naralar atarak gelmişlerdi Lodovico'yla birlikte. Hana varınca, Lodovico onlara gözlerini dört açmalarını, çarpışan iki gençten birinin hainlik yapıp yapmadığını, öbürüne yasadışı bir saldırıda bulunup bulunmadığını tespit etmelerini istemişti.

Köylülerin "Ölüm!" çığlıklarıyla kesilen çarpışma bir türlü yeniden başlayamıyordu; Fabrizio, Kont'u yine kendini beğenmişlikle suçladı.

— Kont hazretleri, diye bağırıyordu ona, insan küstah sa, yiğit de olmalıdır. Durumun sizin için zor olduğunu görüyorum, siz yiğit insanlara para vermeyi seversiniz. Yeniden deliye dönen Kont da, Napoli'de ünlü Battistini'nin eskrim merkezine gittiğini söylemeye başladı bağıra bağıra; geri gelen öfkeyle Kont M*** daha sıkı vuruşmaya girişti, ama bu, Fabrizio'nun, birkaç ayını yatakta geçirtmek üzere, çok güzel bir vuruşla kılıcını göğsüne saplamasına engel olamadı. Yaralının ilk bakımını yapan Lodovico eğilip kulağına:

— Bu düelloyu polise ihbar ederseniz, yatağınızda hançerlerim sizi, dedi.

Fabrizio hemen Floransa'ya kaçtı; Bologna'da gizlendiği için, Düşes'in gönderdiği bütün kınayıcı mektupları Floransa'da alabildi; düzenlediği dinletiye gelmiş, ama kendisiyle konuşmamış olmasını bağışlayamıyordu. Fabrizio Kont Mosca'nın mektuplarına bayıldı, her satırından açık dostluk ve soylu duygular fışkırıyordu. Kont'un kendisine, düello konusunda hakkında belirecek kuşkuları gidermek üzere, Bologna'ya yazdığını anladı; polis çok adil davrandı. Yalnızca yaralılardan birinin adı saptanabilmiş (Kont

M***) iki yabancı, otuzu aşkın köylünün önünde kılıçla çarpışmışlardı; köylüler arasında, çarpışmanın sonlarına doğru, düellocuları ayırmak üzere boşu boşuna uğraşmış olan köyün rahibi da vardı. Giuseppe Bossi'nin adı hiç geçmediğinden, Fabrizio, iki aydan daha kısa bir süre sonra, onu, kaderinin aşkın soylu ve bilge yönünü asla tatmamaya mahkûm ettiğine inanmış bir halde Bologna'ya dönmeyi göze aldı. Ve oturup bunu keyifle, uzun uzun anlattı Düşes'e; yalnız yaşamaktan bıkmıştı, Kont'un ve halasının yanında geçirdiği tatlı akşamları tutkuyla özlüyordu. Onlardan ayrıldığından beri, sevilen insanların yanında duyulan mutluluğu bir daha tatmamıştı.

"Kendime ve Fausta'ya yaşatmak istediğim aşk konusunda öyle sıkıldım ki," diyordu Düşes'e, "uçarı gönlü benden yana olsa da, şimdi artık yirmi fersah yolu aşıp onu sözünü tutmaya davet etmek için gidemem; dolayısıyla, dediğin gibi, şu sıralar çılgınca bir başarı kazandığı Paris'e giderim diye korkma. Buna karşılık, dostlarına böyle iyi davranan Kont'un ve senin yanında bir akşam geçirebilmek için dağları aşarım."

İKİNCİ KİTAP

Çılgınlar, bu cumhuriyet laflarıyla, krallıkların en iyisinin tadını çıkarmamızı engelleyecekler...
(s.448)

XIV. Bölüm

Fabrizio, Parma'ya yakın köylerden birinde aşkı kovalarken, onun bu kadar yakınında olduğunu bilmeyen Başsavcı Rassi, Fabrizio tam bir liberalmiş gibi bakıyordu onun davasına. Sanığın tanıklarını bulamıyormuş gibi yaptı, daha doğrusu onların gözünü korkuttu ve sonunda, yaklaşık bir yıl süren ustaca bir çalışmanın ardından, Fabrizio'nun Bologna'ya son dönüşünün üzerinden yaklaşık iki ay geçtikten sonra Markiz Raversi, bir cuma günü toplantı salonunda, sevinçten uçarak, bir saat önce küçük Dongo hakkında verilmiş kararın, yarın Prens'in onayına sunulacağını ve onaylanacağını duyurdu. Düşes, birkaç dakika sonra, can düşmanının bu söylediklerini öğrendi.

"Kont'un görevlendirdiği insanlar işlerini beceremiyor-besbelli!" dedi kendi kendine; daha bu sabah, kararın bir haftadan önce verilemeyeceğine inanıyordu çünkü. "Belki o da benim küçük piskopos naibimi Parma'dan uzaklaştırmaktan hiç rahatsız olmaz; ama günün birinde biz, onun geri gelip başpiskoposumuz olduğunu göreceğiz," diye ekledi şarkı mırıldanarak. Sonra zili çaldı.

— Bütün hizmetçileri bekleme odasında toplayın, dedi oda hizmetçisine, aşçılar bile gelsin; mevki komutanına gidip dört posta atı için izin alın ve yarım saate kalmadan o atlar arabama koşulsun.

Evdeki bütün kadınlar bavulları hazırlamaya girişti. Düşes hemen sırtına bir yol giysisi geçirdi ve bütün bunlar Kont'a hiçbir şey söylenmeden yapıldı; onunla azıcık dalga geçme düşüncesi Düşes'i sevinçten uçuruyordu.

— Bakın dostlarım, dedi toplanan hizmetçilere, zavallı küçük yeğenimin, çılgının biri karşısında canını koruduğu için, gıyabında cezaya çarptırılacağını öğrendim; asıl Giletti onu öldürmek istiyordu. Her biriniz Fabrizio'nun ne kadar tatlı, zararsız bir insan olduğunu gözünüzle gördünüz. Bu korkunç suçlamaya dayanamadığım için, Floransa'ya gidiyorum. Her birinize onar yıllık aylık bırakıyorum; sıkıntıya düşerseniz, bana yazın; bir altınım dahi oldukça, size de bir şey düşecektir.

Düşes söylediklerinin ne anlama geldiğini biliyordu; bu son sözlerinden sonra, hizmetçiler gözyaşlarına boğuldu; onun da gözleri yaşarmıştı; duygulu bir sesle ekledi:

— Hem benim için hem de yarın sabah kürek ya da çok daha iyisi, ölüm cezasına çarptırılacak olan, piskoposluğun birinci naibi, Dongo ailesinden Fabrizio için dua edin.

Hizmetçilerin gözyaşları iki katına çıktı, sonra yavaş yavaş isyan çığlıklarına benzemeye başladı; Düşes arabasına binip Prens'in sarayına sürdürdü. Vakit geç olmasına rağme, o günkü muhafız yaveri General Fontana ile haber gönderip huzura kabulünü istedi; saraya uygun giyinmemişti, bu da yaveri epey şaşırttı. Prens ise bu huzura kabul isteğine ne şaşırdı ne de kızdı. "Güzel gözlerden yaş döküldüğünü göreceğiz," dedi ellerini ovuşturarak. "Af istemeye geliyor; sonunda bu güzellik de dizlerime kapanacak! O kimseye aldırmayan havalarıyla dayanılmazdı! Güzel gözleri, kendisine ters gelen en küçük bir şeyde bana, 'Napoli ya da Milano, sizin ufacık Parma'nızdan çok daha sevimli yerlerdir,' der gibiydi. Doğrusu ya, ne Napoli'de sözüm geçiyor ne de Milano'da; ama bu soylu hanım sonunda, yalnız bana bağlı olan, ölesiye istediği bir şey istemeye geliyor benden; öteden

beri, bu yeğenin gelişiyle büyük fırsatları da getirdiğini düşünmüştüm hep."

Prens, bunları düşünüp kendini tatlı tahminlere kaptırken, kapısında General Fontana'nın silahlı bir er gibi esas duruşta beklediği büyük çalışma odasında dolanıyordu. Prens'in parlayan gözlerini görüp Düşes'in sırtındaki yol giysisini anımsayınca, "Krallığa son veriliyor galiba," diye düşündü. Prens ona:

— Sayın Düşes'ten çeyrek saat beklemesini rica edin, deyince şaşkınlığı son sınırına vardı.

Yaver geçit törenindeki bir asker gibi geriye döndü; Prens yine gülümsedi. "Fontana o kendini beğenmiş Düşes'in bekletilmesine alışık değil," dedi içinden. *Çeyrek saat kadar beklemeniz gerekecek* derkenki şaşkın yüzü, bu çalışma odasının tanık olacağı duygulandırıcı gözyaşlarını hazırlayacaktır. O çeyrek saat Prens için son derece tatlı geçti; kararlı, ölçülü adımlarla odada dolaşıyordu, *saltanatının tadını çıkarıyordu.* "Burada yerli yerinde olmayan hiçbir şey söylenmemeli; Düşes'e beslediğim duygular ne olursa olsun, onun sarayımdaki en yüce hanımlardan biri olduğunu unutmamak gerek. XIV. Louis, yaptıklarından hoşlanmadığı zaman, Prenses kızlarıyla nasıl konuşuyordu?" Bunu düşünürken, gözleri büyük kralın resmine takıldı.

İşin en eğlenceli yanı, Prens'in, Fabrizio'yu bağışlayıp bağışlamayacağını da, bu bağışlamanın nasıl olacağını hiç düşünmemiş olmasıydı. Yirmi dakikanın sonunda, sadık Fontana yeniden kapıda belirdi, ama hiçbir şey demedi. "Düşes Sanseverina girebilir," diye bağırdı Prens sahnedeymişçesine. "Şimdi gözyaşları başlayacak işte," dedi içinden ve böyle bir sahneye hazırlanmak üzere mendilini çıkardı.

Düşes ise şimdiye dek her zamankinden çok daha güzel ve çevikti; en çok yirmi beşinde gösteriyordu. Onun hafif, hızlı ayaklarının halılar üzerinde kayıp gidişini gören zavallı yaver az kalsın bayılıyordu.

— Yüce ekselanslarından binlerce kez özür dilerim, dedi Düşes, tüy gibi hafif ve neşeli sesiyle, karşılarına, hiç de uygun olmayan bu kılıkta çıktım, ama ekselansları beni iyiliklerine o kadar alıştırdılar ki, bana bu lütfu da bağışlayacaklarını umdum.

Düşes, Prens'in yüz ifadesinden haz almasına zaman kalsın diye ağır ağır konuşuyordu; Prens'in kapıldığı büyük şaşkınlık ve başıyla kollarının hareketiyle kendini açık eden gururlu hali onu göz kamaştırıcı kılıyordu. Prens yıldırım çarpmışa dönmüştü; titrek, tiz sesiyle, *Nasıl olur! Nasıl olur!* deyip duruyordu. Düşes, saygıdanmış gibi, övgüsünü bitirdikten sonra yanıt vermesi için zaman bıraktı ve ekledi:

— Yüce ekselanslarının kılığımın uygunsuzluğunu bağışlayacağını umarım; ancak bunu söylerken alaycı gözleri öyle parlıyordu ki, Prens dayanamadı; gözlerini tavana çevirdi, buysa onun elinin ayağına dolaştığını gösteren en belirgin işaretti.

— *Nasıl olur! Nasıl Olur!* dedi yine; sonunda bir cümle bulabildi: Otursanıza, Sayın Düşes; bir koltuk çekip işaret etti, hem de büyük bir incelikle. Düşes bu inceliğe duyarsız kalmadı, bakışlarındaki şiddeti hafifletti.

— *Nasıl olur! Nasıl olur!* diye yineledi, koltuğuna henüz yerleşememiş gibi sağa sola kıpırdayan Prens.

— Arabayı koşturmak üzere gece serinliğinden yararlanmak istedim, diye sürdürdü Düşes ve yokluğum uzun sürebileceğinden, ekselanslarına beş yıldır bendenize bağışladıkları iyiliklerden ötürü teşekkür etmeden topraklarından ayrılmak istemedim. Prens ancak bu sözlerden sonra olup biteni kavradı, sarardı. Öngörüleri boşa çıkan bir dünyalıydı o anda; sonra, gözünün önündeki XIV. Louis'nin resmine yakışır, saygın bir duruş benimsedi yeniden. "Yaşasın," dedi Düşes içinden, "yine bir erkek geldi karşıma."

— Peki bu apansız gidişin nedeni nedir? dedi Prens oldukça toparlanmış bir sesle.

— Bunu nicedir tasarlıyordum, diye karşılık verdi Düşes, ayrıca yarın kürek ya da ölüm cezasına çarptırılacak olan *Monsenyör* Dongo'ya yapılan küçük hakaret gidişimi hızlandırdı.

— Peki hangi kente doğru?

— Napoli'ye sanırım. Sonra ayağa kalkıp ekledi: Şimdi artık ekselanslarından izin istemekten, *eski* iyiliklerinden ötürü kendisine teşekkür etmekten başka işim kalmıyor. Bu sefer de o, öyle kesin bir tavırla konuşuyordu ki, Prens iki saniye sonra her şeyin biteceğini anladı; yola çıkış başladığına göre, artık hiçbir düzenleme yapılamayacağını biliyordu; attığı adımdan dönmeyecek bir kadındı o. Ardından koştu.

— Sayın Düşes, dedi eline sarılarak, sizi öteden beri, hem de başka bir ad alması size bağlı bulunan bir dostlukla sevdiğimi çok iyi biliyorsunuz. Ortada bir cinayet var, kimse bunu yadsıyamaz; davanın yürütülmesini en iyi yargıçlarıma verdim...

Onun bu sözleri üzerine Düşes olanca gururuyla dikildi; bütün saygı, hatta görgü gösterileri bir anda yok oldu. Hakarete uğramış, kötü niyetli birine seslenen, hakarete uğramış bir kadın çıktı ortaya. Her sözünü tartarak, büyük bir öfkeyle, hatta küçümsemeyle Prens'e şöyle dedi:

— Yeğenimi ve birçok başka insanı ölüm cezasına çarptıran öbür iğrenç katillerin ve Başsavcı Rassi'nin adını duymamak için ekselanslarının topraklarını terk ediyorum. Aklı çelinmediği zaman nazik ve zeki bir prens olan ekselansları, yanlarında geçireceğim son anlara acı bir duygu katmak istemiyorlarsa, büyük bir alçakgönüllülükle kendilerinden bin gümüşe ya da bir nişana satılan o aşağılık yargıçlardan bana söz etmemelerini rica edeceğim.

Bu sözler öyle bir havayla ve öyle gerçek duygularla söylendi ki, Prens ürperdi; bir an için, saygınlığının çok daha dolaysız bir suçlamayla tehlikeye düşeceğini sandı, ama sonunda bütün bu duygular hayranlıkta toplandı. Bayılıyordu

Düşes'e; bütün kişiliğiyle o anda çok yüce bir güzelliğe erişti. "Ey Ulu Tanrım! Ne kadar güzel!" dedi Prens içinden; "böyle benzersiz, belki bütün İtalya'da eşi bulunmayan bir kadına bir şeyler bağışlamalı insan... Kim bilir! Biraz akıllı davranırsam onu günün birinde oynaşım yapmak olanaksız değildir belki; şu Markiz Balbi denen kuklayla bu kadın arasında dağlar var, üstelik o kuklayla her yıl zavallı uyruklarımın üç yüz bin liretini çalıyor... İyi de, yanlış mı işittim acaba?" diye düşündü ansızın; "yeğenimi ve daha başka bir sürü insanı mahkûm eden," dedi; bunun üzerine öfke bütün öbür duyguları bastırdı ve Prens, bir an sustuktan sonra, yüksek makamların insanlarına yakışan bir gururla sordu:

— Peki hanımefendinin gitmemesi için ne yapılmalı?

— Elinizden gelmeyen bir şey, diye karşılık verdi Düşes, alayın en acısını ve elden geldiğince az gizlenen bir küçümsemeyi yansıtan bir sesle.

Prens'in aklı başından gitmişti, ama mutlak krallık uğraşı ona içinden gelen ilk tepkiye karşı koyma alışkanlığı kazandırmıştı. "Önce bu kadını ele geçirmeli, kendime karşı görevim bu, sonra sürünecek kadar küçük düşürmeli..." Bu odadan çıkarsa bir daha yüzünü göremem." Ancak öfke ve nefretle başı dönerken hem kendine borçlu olduğu şeyi yerine getirecek, hem de Düşes'in sarayından çıkıp gitmesini engelleyecek sözü nerede bulacaktı? "İnsan bir jesti ne yineleyebilir ne de gülünç kılabilir?" dedi içinden, sonra gidip çalışma odasının kapısıyla Düşes'in arasına dikildi. Az sonra, kapının usulca vurulduğunu işitti.

— Salak varlığıyla kapıma dayanan zıpçıktı kim, diye bağırdı ciğerlerinin bütün gücüyle. Zavallı General Fontana tam anlamıyla allak bullak olmuş, sapsarı yüzünü gösterdi ve can çekişen biri gibi güçlükle şunları söyleyebildi:

— Ekselansları, Kont Mosca huzura kabulünü diliyor.

— Girsin! dedi Prens bağırarak ve Kont Mosca kendisini selamlarken ekledi.

— Bakın şimdi! Sayın Düşes Sanseverina da gelmiş şu anda Napoli'ye yerleşmek üzere Parma'dan ayrılmak istediğini öne sürüyor ve üstüne üstlük bana birtakım saygısızca şeyler söylüyor!

— Nasıl olur! dedi sapsarı kesilen Mosca.

— Ne! Sizin bu gidiş tasarısından haberiniz yok muydu?

— İlk duyan ben değilim, saat altıda yanından ayrıldığımda hanımefendi neşeli ve mutluydu.

Bu söz Prens üzerinde inanılmaz bir etki yarattı. Önce Mosca'ya baktı; gittikçe sararan yüzü doğru söylediğini, Düşes'in giriştiği oyuna suç ortaklığı etmediğini gösteriyordu. "Öyleyse, sonsuza dek yitiriyorum onu," dedi içinden; "haz ve intikam bir anda uçup gidiyor. Napoli'de, yeğeni Fabrizio'yla, küçük Parma prensinin öfkesi konusunda kimbilir ne iğneli laflar ederler." Düşes'e baktı; yüreğinde öfkenin ve küçümsemenin en şiddetlisi çekişiyordu; bakışları o anda Kont Mosca'ya takılmıştı ve o güzel ağzın ince mi ince çizgileri küçümsemelerin en acısını dile getiriyordu. Bu yüz, tepeden tırnağa, "Aşağılık dalkavuk!" diye bağırıyordu. Prens bu yüzü uzun uzun inceledikten sonra, "Demek ki artık onu bu ülkede tutma olanağını yitiriyorum," diye düşündü. "Şu anda bu odadan çıkıp gitse, benim için bitmiş olacak. Tanrı bilir Napoli'de neler söyleyecek yargıçlarım konusunda... Ve Tanrı'nın kendisine bağışladığı bu akılla, bu inandırma gücüyle herkesi söylediğine inandıracaktır. Geceleri kalkıp yatağının altına bakan gülünç zorba olarak tanıtacak beni herkese..." Bunun üzerine Prens, ustaca bir manevrayla ve heyecanını yatıştırmak için odanın içinde dolanıyormuş gibi yaparak yeniden çalışma odasının kapısı önüne dikildi; Kont üç adım ötesinde, sağında duruyordu, yüzü sapsarıydı. Öylesine bozulmuştu ve titriyordu ki, Düşes'in görüşmenin başında oturduğu, Prens'in de bir öfke anında öteye ittiği koltuğun arkalığına yaslanmak zorunda kaldı. Kont sevdalıydı. "Düşes giderse, ben de ardından giderim," dedi için-

den; "peki benim ardına takılmamı ister mi bu kadın? Asıl sorun bu işte."

Prens'in solunda duran Düşes, kollarını kavuşturup göğsüne bastırmış, insanı hayran bırakan bir saygısızlıkla ona bakıyordu; bir süre önce bu soylu başa egemen olan canlı renklerin yerini tam ve derin bir sarılık almıştı.

Öbür iki kişinin tersine, Prens'in yüzü kıpkırmızı ve kaygılıydı; sol eli, sinirli sinirli, giyisisinin altında kalan büyük kordona taktığı haçla oynuyordu; sağ eliyle de çenesini okşuyordu.

— Ne yapmalı? dedi Kont'a, ne yapacağını bilemeyerek ve her konuda birilerine danışma alışkanlığına kendini kaptırarak.

— Doğrusu, bilmiyorum Prens hazretleri, diye yanıtladı can vermek üzereymiş gibi duran Kont. Sözcükleri binbir güçlükle söylüyordu. Bu sesin büründüğü hava Prens'e, yaralanmış gururunun o anki kabulde bulabileceği ilk avuntuyu tattırdı ve bu küçük mutluluk gururunu tatmin edecek bir cümle bulmasını sağladı.

— Anlaşıldı; üçümüz içinde en mantıklı benim, dedi; insanlar içindeki konumumu bütünüyle bir yana bırakmak istiyorum şimdi. *Bir dost gibi* konuşmak istiyorum, dedi XIV. Louis'nin mutlu günlerinden kalma lütufkâr bir gülüşü taklit ederek, *dostlarıyla konuşan bir dost gibi.* Sayın Düşes, dedi sonra, size bu zamansız kararı unutturabilmek için ne yapılmalı acaba?

— Doğrusunu isterseniz, hiç bilmiyorum, diye karşılık verdi Düşes cömert bir gülümsemeyle, Parma'dan o kadar tiksiniyorum ki, gerçekten bilmiyorum. Hiçbir iğneleme yoktu bu sözde, içtenliğin onun ağzında dile geldiği görülüyordu.

Kont hızla ona doğru döndü; dalkavuğun ruhu bu sözlerle irkilmişti. Yalvaran bakışlarla baktı Prens'e. Prens, büyük bir saygınlık ve soğukkanlılıkla bir süre bekledi; sonra Kont'a dönerek konuştu:

— Candan dostunuzun tam anlamıyla çileden çıktığını görüyorum; bu da çok anlaşılır bir şey, yeğenine *hayran.* Ve Düşes'e dönerek, dünyanın en gönül alıcı bakışlarıyla ve bir oyundan alıntı yapıyormuş havası içinde ekledi: *Şu güzel gözlerin hoşuna gidecek ne yapmalı?*

Düşes o arada düşünmeye vakit bulmuştu; *ultimatum*[52] verir gibi, kararlı bir sesle, ağır ağır yanıt verdi:

— Prens hazretleri, hep yazdıklarına benzer bir af mektubu yazarlar bana; Başpiskopos'un birinci naibi, Dongo ailesinden Fabrizio'nun suçlu olduğuna aklı yatmadığından, önüne getirildiği zaman bu cezayı imzalamayacağını ve bu haksız yargılamanın ileride bir bağlayıcılığının olmayacağını bildirirler.

— Neresi *haksız!* diye bağırdı kulaklarına dek kızaran ve yeniden küplere binen Prens.

— Bununla bitmiyor! diye karşılık verdi Düşes, eski Romalılara özgü gururuyla; hemen *bu akşam*, diye ekledi duvardaki sarkaçlı saate bakarak, saat on bir çeyrek olmuş bile, evet, hemen bu akşam, Prens hazretleri Markiz Raversi'ye adam gönderip akşamın ilk saatlerinde toplantı salonunda sözünü ettiği bir davanın vermiş olacağı yorgunluğu gidermek üzere yazlığına çekilmesini öğütlemelidir. Prens, öfkeden deliye dönmüş biri gibi dolanıyordu çalışma odasında.

— Böyle bir kadın görülmüş mü! diye bağırıyordu kendi kendine; bana saygısızlık ediyor.

Düşes sevimli bir edayla yanıt verdi:

— Saygıdeğer Prens hazretlerine saygısızlık etmeyi aklımdan bile geçirmem; ekselansları, *dostlarıyla konuşan bir dost gibi* konuştuklarını söyleme lütfunda bulunmuşlardı. Zaten artık Parma'da kalmak istemiyorum, diye ekledi, son derece küçümseyici olan bakışlarını Kont'a çevirerek. Söylenen sözler bir bağlanmayı dile getiriyor gibi olsa da, bu bakış Prens'in karara varmasını sağladı; söze falan aldırmıyordu artık.

---

52 Ultimatom. (ç.n.)

Bir iki şey daha konuştular, ama sonunda Kont Mosca Düşes'in istediği af mektubunu yazma emrini aldı. *Bu haksız yargılamanın ileride bağlayıcılığı olmayacaktır,* cümlesini yazmadı. "Prens'in, önüne getirilecek cezayı imzalamamaya söz vermesi yeter" dedi Kont kendi kendine. Prens, mektubu imzalarken göz ucuyla ona teşekkür etti.

Oysa Kont çok yanıldı, Prens yorgundu, önüne ne getirilse imzalardı; bu işten iyi sıyrıldığını düşünüyordu ve olup biten her şey gözünde birkaç sözcükle özetleniyordu: "Düşes giderse, bir haftaya kalmadan sarayımı yeniden sıkıcı bulurum." Kont, hükümdarın tarihi düzeltip dünün tarihini attığını gördü. Duvardaki sarkaçlı saate baktı, gece yarısına yakındı. Bakan, tarihin düzeltilmesinde, işleri doğru yapıp iyi yürütme isteğini gördü. Markiz Raversi'nin sürülmesine gelince, hiç gözünü kırpmadı; Prens insanları sürgüne göndermekten büyük haz duyardı.

— General Fontana, diye seslendi kapıyı aralayarak.

General öyle şaşkın ve meraklı bir yüzle belirdi ki, Düşes'le Kont gülerek bakıştılar ve bu bakış barış getirdi.

— General Fontana, dedi Prens, sütunların altında bekleyen arabama atlayacaksınız şimdi; Markiz Raversi'nin evine gidecek, emrimi duyuracaksınız; yatıyorsa, benim gönderdiğimi ekleyeceksiniz ve yatak odasına varınca, tamı tamına şunları söyleyeceksiniz: "Sayın Markiz hanımefendi, Yüce Prens hazretleri sizi, hemen yarın, sabah sekizden önce, Velleja'daki şatonuza hareket etmeye çağırıyor, Parma'ya ne zaman dönebileceğinizi sonra bildirecek."

Prens Düşes'in bakışlarını aradı, beriki, beklediği gibi teşekkür edecek yerde, eğilip selam verip hızla odadan çıktı.

— Ne kadın! dedi Prens Kont Mosca'ya dönerek.

Markiz Raversi'nin sürgünü sayesinde bakanlığında artık bütün işleri kolaylaşacak olan Kont kendinden geçmişti. Yarım saat tam bir saray adamı gibi dil döktü; hükümdarın yaralanan gururunu onarmak istiyordu ve Prens geleceğin

tarihçilerine bıraktığı bu sayfadan daha güzel bir sayfayı XIV. Louis'nin yaşamındaki olayları anlatan tarihte bile bulamayacaklarına aklı iyice yatınca Kont izin istedi.

Evine dönen Düşes odasının kapısını kapattı ve Kont da dâhil, kimseyi kabul etmeyeceğini söyledi. Kendi başına kalmak, az önce yaşanan sahne konusunda ne düşünmesi gerektiğini bilmek istiyordu. Gelişigüzel, hatta hemen o anda kendini hoşnut etmek üzere hareket etmişti; ancak ne yapmaya zorlandıysa zorlansın, bunu kararlılıkla yerine getirmişti. Soğukkanlılığına kavuşunca, bu davranışında kendini suçlayacak bir yan bulamadı, hele pişmanlık hiç duymadı. Otuz altı yaşında sarayın en güzel kadını olmasını işte bu kişiliğine borçluydu.

Saat dokuzdan on bire kadar bu ülkeden sonsuza dek ayrılmak konusunda öylesine kararlıydı ki, uzun bir yolculuktan dönmüş gibi, o anda Parma'nın kendisine hangi hoş şeyleri sunabileceğini düşlüyordu.

"Şu zavallı Kont, Prens'in önünde, gideceğimi öğrenince ne de gülünç bir yüz takındı doğrusu... Aslında, sevimli ve ender bulunacak kadar iyi yürekli bir insan! Ardıma takılmak için bakanlık görevlerini bırakırdı... Ayrıca, beş yıl boyunca, beni suçlayacağı tek bir ihanetimle karşılaşmadı. Nikâhlı kaç kadın, beylerine ve efendilerine aynı şeyi söyleyebilir acaba? Ama kendi beğenmiş havaları olmadığını, bilgiçlik taslamadığını da kabul etmek gerekir; insana onu aldatma arzusu vermez hiç; karşımdayken hep elindeki güçten utanır gibidir... Hükümdarı ve efendisi karşısında yüzü çok sevimliydi; şurada olsa, hemen sarılıp öperdim... Ama koltuğunu yitirmiş bir bakanı eğlendirmeyi ölsem kabul etmezdim, insan böyle bir hastalıktan ancak ölünce kurtulur... ve sizin de canınızı alır! İnsanın genç yaşında bakan olması ne büyük talihsizliktir! Bunu ona yazmalıyım, Prens'le bozuşmadan önce, bunu resmî olarak bilmesi gerekir... İyi ama güzel hizmetçilerimi unutuyordum az kalsın."

Zile asıldı. Hizmetçileri hâlâ bavul hazırlıyordu; araba kemer altına yanaşmış, bavullar yükleniyordu; işsiz kalan uşakların hepsi, yaşlı gözlerle arabanın çevresinde toplanmıştı. Önemli olaylarda Düşes'in yanına tek başına gelebilen Cecchina ona bütün bu ayrıntıları aktardı.

— Çağır hepsini yukarı, dedi Düşes. Az sonra kendisi de bekleme odasına geçti.

— Yeğenimle ilgili kararın *Hükümdarımız* (İtalya'da böyle denir) tarafından imzalanmayacağı söylendi bana, dedi toplananlara. Gidişimi erteliyorum, düşmanlarımın bu kararı değiştirme güçleri olup olmadığını zamanla göreceğiz.

Kısa süren bir sessizlikten sonra, uşaklar, "Yaşasın Düşes hanımefendi!" diye bağırmaya başladılar ve olanca güçleriyle alkışladılar. O arada yan odaya geçen Düşes, alkışlanan bir oyuncu gibi yine gözüktü, yanındaki insanlara incelikle selam verdi, sonra. "Teşekkür ederim, dostlarım!" dedi. O anda tek bir söz söylese, hepsi saldırmak üzere saraya yürürdü. Eskiden kaçakçılık yapan, şimdi kendisine sadık bir arabacıya işaret verdi, adam arkasına düştü.

— Varlıklı bir köylü gibi giyinecek, bir yolunu bulup Parma'dan çıkacak, tek kişilik bir araba kiralayacak, elden geldiğince hızlı Bologna'ya gideceksin. Bologna'ya, dolaşmaya çıkmış biri gibi, Floransa kapısından gireceksin, *Pelegrino* Hanı'nda kalan Fabrizio'ya Cecchina'nın hazırlayacağı paketi vereceksin. Fabrizio orada gizleniyor, adı B. Giuseppe Bossi; sakın şaşkınlıkla onu ele verme, tanıyormuş gibi davranma; düşmanlarım belki ardına casus takar. Fabrizio birkaç saat ya da gün sonra seni geri gönderir. Onu ele vermemek için özellikle geri gelirken daha dikkatli olmalısın.

— Ah o Markiz Raversi'nin adamları, ah! diye bağırdı arabacı; aslında biz de onları bekliyoruz, hanımefendi isteseler çoktan kökleri kazınırdı.

— Günün birinde o da olur belki! Ama şimdi benim emrim olmadan hiçbir şey yapmamayı iyice akılda tutun.

Düşes Fabrizio'ya Prens'in mektubunun bir kopyasını göndermek istiyordu; oğlanı eğlendirme hazzından kendini alamadı, mektubun alınış sahnesini anlatan birkaç satır ekledi ve bu birkaç satır tam on sayfalık bir mektup oldu. Arabacısını geri çağırttı.

— Ancak saat dörtte, kapılar açılınca gidebilirsin, dedi.

— Yer altındaki büyük kanaldan geçmeyi düşünüyordum, gerçi gırtlağıma dek suya batarım, ama yine de geçerim...

— Hayır, olmaz, dedi Düşes, en sadık hizmetkârlarımdan birini ateşli hummaya yakalatmak istemem. Monsenyör Başpiskopos'un evinde tanıdığın var mı?

— İkinci arabacı dostumdur.

— İşte kutsal din adamına yazılmış bir mektup. Sessizce sarayına gir, seni alıp oda hizmetçisinin yanına götürsünler; Monsenyör'ün uyandırılmasını istemem. Odasına çekildiyse, geceyi konağında geçir; gün ağarırken uyanmayı alışkanlık haline getirdiği için, yarın sabah dörtte, benim gönderdiğimi haber verdir; Yüce Başpiskopos'un hayır duasını al, ona şu paketi ver, Bologna'ya göndermesi olası olan mektupları al.

Düşes, Başpiskopos'a Prens'in mektubunun aslını gönderiyordu; mektup birinci başpiskopos naibiyle ilgili olduğundan, onu başpiskoposluğun belgeleri arasına yerleştirmesini rica ediyor, piskopos naipleri ile piskoposluk meclisi üyelerinin, yani yeğeninin meslektaşlarının buna göz atacaklarını umuyordu; bütün bunlar çok büyük bir gizlilik içinde gerçekleşecekti.

Düşes, Monsenyör Landriani'yi, halktan gelme bu burjuvayı büyüleyecek bir yakınlıkla sesleniyordu; imzası bile üç satırdı; oldukça candan bir dille yazılmış mektup şu sözlerle bitiyordu: *Angelina Cornelia Isola Valserra del Dongo, Sanseverina Düşesi.*

"Zavallı dükle yaptığımız evlilik sözleşmesinden bu yana bu kadar yazmamıştım sanırım," dedi Düşes kendi kendine gülerek; "ama insanlar ancak bu yolla çekilip çevriliyor ve karikatür burjuvaların gözüne güzel gelir." Zavallı Kont'a

acı alaylarını kattığı bir mektup yazmadan geceyi tamamlamak istemedi; ona, *taçlı başlarla ilişkilerinde tutacağı yol konusunda*, kendisini, gözden düşmüş bir bakanı eğlendirecek güçte hissetmediğini bildiriyordu resmen. "Prens ödünüzü koparıyor; artık onu göremediğiniz zaman, sizi korkutma görevi bana mı düşecek?" Hemen gönderdi mektubu.

Prens ise, ertesi gün sabahın yedisinde İçişleri Bakanı Kont Zurla'yı çağırttı.

— Bütün büyük yargıçlara Dongo ailesinden Sinyor Fabrizio'yu tutuklamaları için yeniden en kesin emirleri veriniz, dedi. Bize bildirildiğine göre topraklarımıza tekrar ayak basma cesaretini gösterebilirmiş. Bu kanun kaçağı, mahkemelerimize meydan okumak üzere Bologna'da saklandığına göre, bir, Bologna-Parma yolu üzerindeki bütün köylere; iki Düşes Sanseverina'nın Sacca'daki şatosunun, Castelnovo'daki evinin; üç, Kont Mosca'nın konağının çevresine onu şahsen tanıyan polisler yerleştirin. Sayın Kont, hükümdarınızın verdiği bu emirlerin Kont Mosca'ya sızdırılmaması konusunda bilgeliğinize güvenmek istiyorum. Dongo ailesinden Sinyor Fabrizio'nun tutuklanmasını istediğimi unutmayın.

Bakan çıkar çıkmaz, gizli bir kapıdan, iki büklüm ilerleyen ve adım başı selam veren Başsavcı Rassi içeri girdi. Bu sahtekârın yüzü görülmeye değerdi doğrusu; üstlendiği rolün bütün iğrençliklerini yansıtıyor, gözlerinin düzensiz hareketlerle hızlı hızlı sağa sola dönüşü neyi hak ettiğini açığa vuruyor, dudaklarındaki küstah ve acı gülümseme küçümsenmeye kafa tutabileceğini gösteriyordu.

Bu kişi Fabrizio'nun yazgısı üzerinde çok etkili olacağından, hakkında birkaç söz edebiliriz. Uzun boyluydu, çok zekice bakan gözleri vardı, ama yüzü çiçek bozuğuyla altüst olmuştu; akıllı olmasına akıllıydı, hem de epey ince bir zekâsı vardı; hukuk bilimini çok iyi bildiği kabul edilirdi, ama asıl ünü yol yöntem bulma konusundaki hünerinden geliyordu. Bir dava önüne nasıl gelirse gelsin, çok kısa süre-

de, cezalandırma ya da aklamaya götürecek sağlam hukukî yolları buluveriyordu; özellikle de öne sürülecek iddiaların incelikleri açısından üstüne yoktu.

Büyük krallıkların Parma prensini kıskanmasına yol açabilecek bu adamın tek bir tutkusu vardı. Büyük insanlarla senlibenli konuşmak ve zevzeklik ederek onları güldürmek. Önemli kişinin anlattıklarına veya kendisi ya da Bayan Rassi'yle ilgili çirkin şakalara gülmesinin hiç önemi yoktu; önemli kişinin güldüğünü görmesi ve ona senlibenli davranılması mutlu olmasına yeterdi. Bu büyük yargıcın itibarıyla nasıl dalga geçeceğini bilemeyen Prens, zaman zaman ona tekme atıyordu; atılan tekmeler canını yakarsa, ağlamaya başlıyordu. Ancak içindeki soytarılık güdüsü öylesine güçlüydü ki, onunla alay eden bir bakanın salonunda görülmeyi, ülkedeki bütün kara cübbeliler üzerinde zorbaca hüküm sürdüğü kendi salonuna yeğlediği görülürdü. Rassi kendine öyle özel bir konum yaratmıştı ki, en küstah soylu bile onu aşağılayamazdı; bütün gün gördüğü hakaretlerin öcünü, yanında her şeyi söyleyebilme ayrıcalığını elde ettiği Prens'e, bunları anlatarak alırdı; böyle her şeyi anlatmanın doğurduğu tepki çoğu kez, şöyle canını yakan okkalı bir tokat olurdu. Ama o buna hiç aldırmazdı. Bu büyük yargıcın varlığı Prens'i öfkeli anlarında eğlendirir, ona hakaretler yağdırırdı. Rassi'nin tam saraya göre bir insan olduğu bilinirdi: onursuz ve öfkesiz.

— Her şeyden önce tam bir gizlilik gerek, diye bağırdı herkese oldukça ince davranan Prens, onu tam bir şamaroğlanı yerine koyarak ve selam bile vermeden. Verdiğiniz hükmün tarihi ne?

— Dün sabahın tarihini taşıyor Prens hazretleri.

— Kaç yargıç tarafından imzalandı?

— Beşi birden imzaladı.

— Peki verilen ceza?

— Prens hazretlerinin bana söyledikleri gibi, yirmi yıl kaleye kapatılma.

— Yazık ki, ölüm cezası herkesi ayağa kaldırırdı, diye söylendi Prens, kendi kendine konuşur gibi. Nasıl bir etki yaratırdı o kadın üzerinde! Ancak, hemen hemen art arda gelen üç başpiskopos yüzünden, Parma'da çok saygı gören Dongo ailesinden biri bu... Yirmi yıl kaleye kapatılma mı dediniz?

— Evet Prens hazretleri, diye sürdürdü, hep ayakta, iki büklüm duran Rassi, ve başlangıç olarak da, Yüce Prens hazretlerinin resmi önünde af dileme. Ayrıca her cuma ve büyük bayram arifesinde kuru ekmek ve suyla yetinme, *çünkü cezalandırılan kişi çok tanınmış bir dinsiz.* Bu son cezayı ilerisi için, gelecekteki kariyerini bitirmek üzere veriyoruz.

— Şunu yazın, dedi Prens. "Yüce Prens hazretleri, alçakgönüllü ricalarını dinleme lütfunda bulunduğu Dongo markizi ve Sanseverina düşesi hanımefendilerin oğulları ve yeğenlerinin olay sırasında çok genç olduğunu, ayrıca talihsiz Giletti'nin, kadına ne yaptığını bilmeyecek kadar büyük bir sevdayla tutulduğunu ifade etmeleri dolayısıyla, böyle bir cinayetin yarattığı tiksintiye karşın, Dongo ailesinden Fabrizio'nun çarptırıldığı yirmi yıl kaleye kapatılma cezasını on iki yıla indirmiştir."

— Verin imzalayayım.

Prens kararı imzaladı, bir gün önceki tarihi attı; sonra hükmü Rassi'ye geri verip şöyle dedi:

— Hemen imzamın altına şunları yazın: "Düşes Sanseverina, alteslerinin dizlerine kapandığından, Prens, suçlunun her perşembe günü, kalenin halk arasında Farnese kulesi diye anılan kulenin sahanlığında bir saat gezinmesine izin vermiştir."

— İmzalayın bunu, dedi Prens ve kentte ne söylenirse söylensin, ağzınızı sıkı tutun. İki yıl kaleye kapatılma yönünde oy kullanan, hatta bu gülünç görüş konusunda epey dil döken mahkeme üyesi De Capitani'ye de, kendisini yasa ve yönetmelikleri yeniden okumaya çağırdığını söylersiniz.

Bakın, bir daha söylüyorum, ağzınızı sıkı tutacaksınız. İyi akşamlar. Rassi, ağır ağır, Prens dönüp bakmasa da yere kadar eğilerek üç kez selam verdi.

Bunlar sabahın yedisinde oluyordu. Birkaç saat sonra, Markiz Raversi'nin sürgüne gönderildiği haberi bütün kente ve kahvelere yayılıyor, herkes aynı anda bu büyük olaydan söz ediyordu. Markiz Raversi'nin sürgüne gönderilişi, küçük kentlerle küçük sarayların o amansız düşmanını, yani can sıkıntısını birkaç günlüğüne Parma'dan uzaklaştırdı. Kendini bakan sanan General Fabio Conti damla nöbetine tutulduğunu öne sürdü, birkaç gün kalesinden çıkmadı. Burjuvalar, dolayısıyla halk da olup bitene bakıp Prens'in Parma başpiskoposluğunu Dongo ailesinden Fabrizio'ya vermeyi kararlaştırdığı sonucuna vardılar. Kahvelerdeki ince siyaset konuşmaları, işi şu anki Başpiskopos Peder Landriani'den hasta numarası yapıp istifasını vermesinin istendiğine kadar götürdüler; ona tütün vergileri üzerinden yüklüce bir emeklilik geliri bağlanacağına emindiler. Bu söylenti başpiskoposun kulağına da gitti ve adamın bizim genç kahraman için verdiği çabalar birkaç gün süreyle felce uğradı. İki ay sonra bu haber Paris gazetelerindeydi, ama şu küçük değişimle, başpiskoposluğa Düşes'in yeğeni olan Kont Mosca getirilecekti.

Markiz Raversi, *Velleja*'daki şatosunda hop oturup hop kalkıyordu; o, düşmanları hakkında kırıcı sözler ederek öcünü aldığına inanan kadınlardan değildi. Sürgüne gönderilişinin ertesi günü, verdiği emir üzerine, Şövalye Riscara ile başka üç dostu, Prens'in huzuruna çıktı, şatosuna gelip Markiz'i görme izni istediler. Prens hazretleri bu beyleri kusursuz bir incelikle kabul etti; onların Velleja'ya gelişleri Markiz'in yüreğine sular serpti. İkinci haftanın sonuna kalmadan, şatosuna, liberal bakanın yüksek yerlere yerleştireceği otuz kişi toplanmıştı. Markiz, her akşam düzenli olarak, en iyi haber alan dostlarıyla toplanıyordu. Parma ve Bologna'dan birçok mektup aldığı bir gün, erkenden odasına çekildi. Oda hiz-

metçisi ilkin, o günlerde gözdesi olan âşığı, oldukça sevimli yüzlü ve de önemsiz bir genci, Kont Baldi'yi aldı odaya; daha sonra da, ondan önceki âşığı Şövalye Riscara'yı. Başlangıçta Parma'daki soyluların gittiği kolejde geometri öğretmenliği yapan, şimdiyse devlet danışmanı olan ve birçok tarikattan şövalyelik unvanı bulunan bu adam hem fiziksel hem de ruhsal açıdan olumsuz niteliklere sahip, kısacık bir insandı.

— Hiçbir yazılı kâğıdı yırtmama gibi iyi bir alışkanlığım vardır ve bunun yararını görürüm, dedi Markiz bu iki erkeğe; işte Düşes Sanseverina'nın çeşitli zamanlarda bana yazdığı dokuz mektup. Şimdi ikiniz de Cenova'ya hareket edecek, kürek cezasına çarptırılmış insanlar arasında, Venedik'in ünlü ozanı gibi, Burati ya da Durati adında eski bir noteri arayacaksınız. Kont Baldi, siz yazı masama geçin ve söyleyeceklerimi yazın:

"Aklıma bir fikir geldi ve sana bu mektubu yazıyorum. Castelnovo yakınlarındaki köy evime gidiyorum; benimle orada on iki saat geçirmeye gelirsen, çok mutlu olacağım. Bana kalırsa, olup bitenden sonra, büyük bir tehlike yok; kara bulutlar dağılıyor. Bununla birlikte, Castelnovo'ya girmeden dur; yolda adamlarımdan birini bulacaksın, hepsi seni çılgınca sever. Bu kısa yolculuk sırasında Bossi adını taşımalısın elbette. Fransisken keşişlerinin en sevimlisi gibi sakal bıraktığın söyleniyor ve seni Parma'da birinci başpiskopos naibine özgü temiz bir yüzle görmüşler."

— Anlıyor musun, Riscara?

— Elbette. Ama Cenova'ya gitmek gerekmez bunun için; Parma'da, henüz kürek cezasına çarptırılmamış, ama önünde sonunda çarptırılacak birini tanıyorum. Bu adam Düşes Sanseverina'nın yazısını güzelce taklit edebilir.

Kont Baldi, bu sözler üzerine o güzel gözlerini fal taşı gibi açtı; ancak şimdi anlayabilmişti.

— Daha iyi bir yere gelmeyi uman bu saygın Parmalıyı tanıyorsun anladığım kadarıyla, o da seni tanıyor, dedi Markiz,

Riscara'ya; onun oynaşı, günah çıkardığı rahip, dostu Düşes Sanseverina'ya satılmış olabilir; bu küçük şakayı birkaç gün sonraya erteleyip kendimi olayların akışına bırakmak daha çok hoşuma gidecek. İki saat içinde, küçük kuzular gibi Cenova'ya hareket edin, orada yaşayan kimseyle görüşmeyin ve hemen dönün. Bunun üzerine Şövalye Riscara kıs kıs gülerek ve soytarı gibi genizden konuşarak çıktı.. *Tası tarağı toplamalı,* diyordu gülünç biçimde koşarken. Baldi'yi hanımefendiyle yalnız bırakmak istiyordu. Riscara beş gün sonra, Baldi'yi bitkin, vücudunun bazı yerleri soyulmuş ve morarmış bir halde Markiz'e geri getirdi. Yolu altı fersah kısaltmak için, katır sırtında dağ yolundan geçilmişti; bir daha kimsenin onu böyle *uzun yolculuklara çıkaramayacağını* söyleyip yeminler ediyordu. Baldi, Markiz'in kendisine dikte ettirdiği mektubun üç kopyasını ve Riscara'nın tertiplediği ve aynı elden çıkmış öbür beş altı mektubu verdi, bunlardan ileride yararlanılacaktı. Bunlardan birinde, Prens'in geceleri geçirdiği korku nöbetleri ve oturduğu koltuğun yastığında maşa gibi bir iz bıraktığı söylenen oynaşı Markiz Balbi'nin, acıklı sıskalığı hakkında alay vardı. Bütün bu mektupların Sinyorina Sanseverina'nın elinden çıktığına yemin edilebilirdi.

— Candan sevilen insanın, Fabrizio'nun, şu anda, Bologna'da ya da çevresinde olduğunu kesinlikle biliyorum, dedi Markiz.

— Çok hastayım, diye bağırdı Kont Baldi ayağa fırlayarak; bu ikinci yolculuğun dışında bırakılmak isterim ya da kendime gelmem için bana birkaç gün izin verin.

— Sizden yana çıkacağım, dedi Riscara ve ayağa kalkıp Markiz'le konuşmaya başladı.

— Tamam, öyle olsun! diye karşılık verdi Markiz gülümseyerek. İçiniz rahat olsun, yeniden yola çıkmayacaksınız, dedi Markiz küçümseyen bir bakışla Baldi'ye.

— Teşekkürler, dedi beriki tüm kalbiyle.

Gerçekten de, Riscara posta arabasına tek başına bindi. Bologna'ya geleli daha iki gün olmuştu ki küçük bir ara-

bada Fabrizio'yla küçük Marietta'yı gördü. "Vay canına!" dedi içinden, "görünüşe göre bizim yarınki başpiskoposta ne edep kalmış ne hayâ; bunu Düşes'e duyurmalı, bayılacaktır." Riscara Fabrizio'nun nerede oturduğu öğrenmek onun peşine takıldı ki, bu yeterliydi; ertesi gün delikanlı, özel bir ulağın getirdiği Cenova'dan yazılmış mektubu aldı; biraz kısa bulsa da hiç kuşkulanmadı. Düşes'le Kont'u yeniden görme düşüncesi onu çılgına çevirdi ve Lodovico'nun dediklerine aldırmadan, ahırdan bir at çıkardı, dörtnala yola koyuldu. O farkında olmasa da, Şövalye Riscara peşindeydi; Riscara, Parma'nın altı fersah ötesindeki Castelnovo'dan önceki konaklama noktasına varınca, bölge hapishanesinin önündeki alanda büyük bir kalabalığın toplandığını görüp sevindi; konaklama yerinde at değiştirirken Kont Zurla'nın seçip gönderdiği iki casus tarafından tanınan kahramanımız bu zindana kapatılmıştı.

Şövalye Riscara'nın ufacık gözleri sevinçle parladı; bu küçük köyde olup bitenleri büyük bir sabırla teyit etti; sonra Markiz Raversi'ye haber uçurdu. Ardından, sanki çok meraklıymış gibi, köyün epey ilginç kilisesini görmek ve burada olduğunu öğrendiği Parmigianino'nun bir resmini aramak üzere sokakları arşınlamaya başladı; sonunda bölgenin başyargıcına rastladı, adam bir danıştay üyesine saygılarını sunmaktan çok hoşnut oldu. Riscara, tutuklatma hazzını tattığı suikastçıyı hemen Parma kalesine göndermediğini öğrenince şaşırmış gibi davrandı.

— Bakmışsınız, Prens hazretlerinin topraklarından geçişini kolaylaştırmak üzere önceki gün onu arayan dostları yolda jandarmalara rastlamış, diye ekledi Riscara soğuk bir ifadeyle; yasalara karşı ayaklanmış bu adamlar on on beş atlıydılar.

— *Intelligenti pauca!*[53] diye bağırdı Başyargıç, sinsi sinsi gülümseyerek.

53 Bir avuç uyanık. (y.n.)

XV. Bölüm

Zavallı Fabrizio, iki saat sonra, elleri kelepçeli ve oturtulduğu *sadiola*'ya[54] uzun bir zincirle bağlanmış bir halde, sekiz jandarma eşliğinde Parma'ya hareket ediyordu. Bunlara, geçecekleri köylerdeki jandarmaların hepsini yanlarına alma emri verilmişti; bu önemli mahpusu başyargıcın kendisi de izliyordu. Öğleden sonra yedide, Parma'daki bütün ufaklıkların ve otuz jandarmanın izlediği tek kişilik araba güzel *Corso*'yu aştı, birkaç ay önce Fausta'nın oturduğu küçük konağın önünden geçti ve General Fabio Conti ile kızı çıkmak üzereyken, kalenin dış kapısına dayandı. Kale Komutanı'nın arabası, Fabrizio'nun zincirlendiği arabanın girebilmesi için asmaköprünün az ötesinde durdu; General hemen kalenin kapılarının kapatılmasını emretti, olup biteni anlamak üzere girişteki yazıhaneye koştu; o uzun yol boyunca oturduğu yere zincirlendiği için kaskatı kesilmiş mahpusu görünce, pek de şaşırmadı; dört jandarma onu havaya kaldırmış, kayıt odasına götürüyorlardı. "Parma'daki kalburüstü insanların yaklaşık bir yıldır uğraşmaya yemin ettikleri Dongo ailesinden şu ünlü Fabrizio kucağıma düştü demek," dedi kendini beğenmiş Kale Komutanı.

General onunla sarayda, Düşes'in evinde, başka yerlerde belki yirmi kez karşılaşmıştı; ama şimdi onu tanıdığını belli etmekten kaçınıyor, başını derde sokmaktan çekiniyordu.

---

54 Yalnızca sürücü koltuğu olan iki tekerlekli araba. (ç.n.)

— Castelnovo'nun saygıdeğer başyargıcının mahpusu bana teslim ettiğini gösteren ayrıntılı bir tutanak tutulsun, diye seslendi zindancıya.

Gür sakalından ve askerce tavırlarından ötürü insanları ürküten görevli Barbone, her zamankinden daha ciddi bir havaya büründü; gören de Alman sanırdı. Efendisinin, Kale Komutanı'nın savaş bakanı olmasını özellikle Düşes'in engellediğine inandığından, tutukluya karşı olduğundan daha çok küstahlaştı, İtalya'da uşaklara dendiği gibi, ona *voi*[55] diye sesleniyordu.

— Ben Kutsal Roma Kilisesi'ne bağlı bir din adamıyım, aynı zamanda bu bölgenin başpiskopos naibiyim, dedi Fabrizio adama kararlı bir sesle; soylu olmam bile tek başına bana saygı gösterilmesini gerektirir.

— Onu bunu bilmem ben! diye karşılık verdi görevli küstahça; o saygın görevlerde bulunmaya hakkınız olduğunu kanıtlayan belgeleri gösterin. Fabrizio'nun yanında belge falan yoktu, cevap veremedi. Görevlinin yanında ayakta dikilen General Fabio Conti, onun gerçekten de Dongo ailesinden Fabrizio olduğunu söylemek zorunda kalmamak için, tutukluya bakmadan, adamın tutanağı yazmasını izliyordu.

Arabada bekleyen Clelia Conti, ansızın, gardiyanların odasından korkunç bir gürültü geldiğini işitti. Tutuklunun çok uzun ve küstahça bir betimlemeye girişmiş bulunan görevli Barbone, Giletti olayı sırasında aldığı yaraların sayısını ve durumunu saptamak üzere, ona giysilerini çıkarmasını emretti.

— Yapamam, diye karşılık verdi Fabrizio acı acı gülerek; beyefendinin emirlerini yerine getirecek durumda değilim, kelepçeler engel oluyor!

— Nee! diye bağırdı General safiyane bir tavırla, tutuklunun elinde kelepçe mi var! Hem de kalenin içinde! Yönet-

55 Siz. (y.n.)

meliklere aykırı bu, bunun için *ad hoc*[56] bir emir gerekir; hemen çıkarın kelepçelerini.

Fabrizio General'in yüzüne baktı. "Şu düzenbaza bak hele!" diye düşündü, "kelepçelerin korkunç canımı yaktığını tam bir saattir görüyor, ama şimdi kalkmış şaşırmış gibi yapıyor!"

Jandarmalar kelepçeleri çıkardı; Fabrizio'nun Düşes Sanseverina'nın yeğeni olduğunu öğrenmişlerdi, ona görevlinin kabalığıyla çelişen vıcık vıcık bir nezaket göstermeye başladılar; görevli buna sinirlendi, kıpırdamadan duran Fabrizio'ya dönüp seslendi:

— Hadi, hadi, çabuk olalım! Cinayet sırasında zavallı Giletti'den aldığınız yaraların izlerini gösterin bize. Fabrizio birden görevlinin üstüne atılıp suratına öyle bir tokat yapıştırdı ki, Barbone oturduğu iskemleden General'in bacaklarının arasına devrildi. Jandarmalar, kıpırdamadan duran Fabrizio'nun kollarına yapıştı; General ve yanında dikilen iki jandarma, burnundan oluk oluk kan akan görevliyi kaldırdı hemen. Daha uzaktaki iki jandarma, tutuklu kaçmaya çalışıyor sanarak koşup yazıhanenin kapısını kapattı. Jandarmaların başındaki onbaşı, kalenin içinde olduğuna göre, genç Dongo'nun kaçmaya kalkışamayacağını düşündü; bununla birlikte, jandarma içgüdüsüyle, kargaşayı önlemek üzere, pencere dibine geldi. O açık pencerenin önünde, iki adım ötede General'in arabası duruyordu. Clelia, yazıhanede yaşanan üzücü olayı görmemek için arabanın içine gömülmüştü; gürültüyü işitince, eğilip baktı.

— Ne oluyor? diye sordu onbaşıya.

— Küçükhanım, Dongo ailesinden genç Fabrizio bizim küstah Barbone'ye okkalı bir tokat attı!

— Nee! Dongo ailesinden genç Fabrizio'yu mu getirdiler zindana?

---

56 Amaca özel. (ç.n.)

— O besbelli, dedi onbaşı; bu zavallı delikanlı soylu bir aileden geldiği için bu kadar tören yapılıyor; küçükhanımın bunu bildiğini sanıyordum.

Bunun üzerine Clelia arabanın kapısından ayrılmaz oldu; masayı çevreleyen jandarmalar azıcık aralanınca, tutukluyu görebildi. "Como yolu üzerinde karşılaştığımızda, onu bu durumda ilk benim göreceğimi kim söyleyebilirdi," diye düşündü... "Annesinin arabasına binebilmem için elimden tutmuştu... Düşes ta o zaman bile yanındaydı! Aşkları o günlerde mi başlamıştı acaba?"

Okura şunu söylemek gerekir ki, Markiz Raversi ile Kont Conti'nin başını çektikleri liberal partide, Fabrizio'yla Düşes arasında bir aşk ilişkisinin varlığından kimse kuşku duymuyordu. Nefret edilen Kont Mosca ise sürekli alay konusuydu.

Bu yüzden Clelia, "İşte şimdi tutsak, hem de düşmanlarının elinde tutsak!" diye düşündü; "çünkü insanlar bu oğlanın bir melek olduğuna inanmak istese de, Kont Mosca onun yakalanmasına çok sevinecek."

Onbaşı birden kahkahalarla gülmeye başladı.

— Ne oluyor Jacopo? diye sordu Clelia heyecanla.

General tutukluya sertçe Barbone'ye neden vurduğunu sordu. Monsenyör Fabrizio da buz gibi bir cevap verdi:

— Bana *katil* dedi, ayrıca başpiskopos naibi olduğumu kanıtlayan belgeleri göstermemi istedi. Buna da herkes güler.

Barbone'nin yerine okuma yazma bilen bir mahkûm geçti. Clelia, o korkunç burnundan oluk oluk akan kanı silerek çıktığını gördü görevlinin. Bir dinsiz gibi küfürler savuruyordu. "Bu o... çocuğu Fabrizio, sonunda ancak benim elimde can verecek," diyordu yüksek sesle. "Cellatlık işini ben üstlenirim," vs. Yazıhanenin penceresi ile General'in arabası arasında durmuş, Fabrizio'ya bakıyor, durmadan küfrediyordu.

— Hadi yolunuza, dedi onbaşı; küçükhanımın önünde böyle küfür edilmez.

Barbone başını kaldırdı, korkudan çığlık atan Clelia ile göz göze geldi; kızcağız bu kadar korkunç bir yüzü böylesine yakından hiç görmemişti. "Fabrizio'yu öldürür bu adam!" dedi içinden, "Don Cesare'yi uyarmalıyım." Don Cesare, kentin en saygıdeğer rahiplerinden biri olan amcasıydı; kardeşi General Conti onu kalenin levazım müdürü ve başrahibi yapmıştı.

General arabaya bindi.

— Eve mi dönmek istersin, yoksa sarayın avlusunda uzun süre beklemek mi? diye sordu kızına; olup biteni hükümdarımıza anlatmam gerek.

O sırada Fabrizio üç jandarmanın eşliğinde yazıhaneden çıkıyordu; onu kendisine ayrılan hücreye götürdüler; Clelia arabanın kapısından bakıyordu, tutuklu iyice yakınındaydı. O anda babasının sorusuna cevap verdi: *Sizinle gelirim;* Fabrizio kulağının dibinde söylenen bu sözleri işitince, başını kaldırdı ve genç kızla göz göze geldi. Özellikle yüzündeki melankolik havadan etkilendi. "Como Gölü yakınlarında karşılaşmamızdan bu yana nasıl da güzelleşmiş!" diye düşündü, "nasıl derin bir düşünce belirmiş yüzünde! Onu Düşes'le kıyaslayanlar haklı; nasıl meleksi bir yüz bu!" Arabadan bile bile uzaklaşmamış olan yüzü kanlı Barbone, Fabrizio'yu götüren üç jandarmayı bir işaretiyle durdurdu ve arabanın arkasından dolanıp General'in bulunduğu kapının dibine geldi.

— Tutukluya kale içinde şiddet uyguladığından, yönetmeliğin 157. maddesi uyarınca, ellerine üç gün kelepçe vurulması gerekmiyor mu? diye sordu.

— Defolun gidin başımdan! diye bağırdı bu tutuklamadan epey sıkılan General. Onun için önemli olan, Düşes'i de, Kont Mosca'yı da kızdırmamaktı. Zaten bakalım Kont bu işi hangi açıdan ele alacaktı? Aslında, Giletti'nin ölmesi önemsiz bir konuydu, ama saray entrikaları yüzünden büyük bir olaya dönüşmüştü.

Bu kısa konuşma sırasında Fabrizio, jandarmaların arasında olağanüstüydü, yüzü dünyanın en gururlu, en soylu yüzüydü; çizgileri ince ve yumuşaktı, büzgün dudaklarındaki küçümseyici gülümseme çevresindeki jandarmaların kaba görünüşleriyle çelişiyordu. Ancak sadece yüzü dışarıdan böyle görünüyordu. Asıl Clelia'nın meleksi güzelliğine bayılmıştı, bakışları da şaşkınlığını açığa vuruyordu. Derin düşüncelere dalmış olan Clelia başını kapıdan içeri çekmeyi akıl edememişti; Fabrizio, kısmen gülümseyerek, saygıyla selamladı onu; biraz sonra da şöyle dedi:

— Öyle sanıyorum ki küçükhanım, bir zamanlar, göl kıyısında jandarmalar arasında sizinle karşılaşma onuruna ermiştim.

Clelia kızardı, dili tutuldu, karşılık veremedi. "Şu kaba saba adamların arasında bu ne soylu duruş!" dedi içinden Fabrizio ona seslenirken. Duyduğu derin acıma, yürek sızısı, söyleyecek herhangi bir şey bulabilmesini engelledi, suskunluğunun farkına vardı, yüzü daha da kızardı. O anda, kalenin büyük kapısındaki sürgüler tangırdayarak açılıyordu, ekselanslarının arabası birkaç dakikadır beklemiyor muydu? Kale kapısının kemeri altındaki gürültü o kadar büyüktü ki, Clelia cevap vermek üzere birkaç söz bulsa bile, Fabrizio bunları duyamazdı.

Açılır köprüden hemen sonra dörtnala kalkan atların uçurduğu Clelia, içinden, "Çok gülünç bulmuş olmalı beni," diyordu; "bayağı bir ruh taşıdığıma inanacak, kendisi tutuklu, ben de Kale Komutanı'nın kızı olduğum için sorusuna karşılık vermediğimi düşünecek."

Bu düşünce, yüce bir ruhla yetiştirilmiş bu genç kızı umutsuzluğa düşürdü. "Davranışımı asıl küçük düşürücü kılansa, onun dediği gibi, *jandarmalar eşliğindeki* ilk karşılaşmamızda, benim tutuklu oluşum, onun da bana hizmette bulunup beni büyük sıkıntıdan kurtarmasıydı... Evet, kabul etmek gerekir ki davranışım kusursuz, hem tam bir kabalık

hem de nankörlük örneği! Vah, vah! Zavallı delikanlı! Başı dertte olduğuna göre, herkes sırt çevirecek ona. O zaman bana şöyle demişti: 'Parma'da adımı anımsayacak mısınız?' Şu anda nasıl da küçük görüyordur beni! Bir çift nazik laf etmek o kadar zor muydu? Evet, itiraf edeyim ki, çok korkunç davrandım ona. O gün, lütfedip annesinin arabasını vermese, toz içinde jandarmaların ardına düşecek ya da çok daha kötüsü, o adamlardan birinin terkisine binecektim. O gün tutuklanan babamdı ve tam anlamıyla savunmasız durumda olan da bendim! Evet, evet, dört dörtlük davrandım! Onun gibi bir insan neler hissetmiştir! O son derece soylu yüzüyle davranışım arasında ne büyük bir çelişki var! O ne soyluluk! Ne serinkanlılık! Nasıl da aşağılık düşmanlarıyla kuşatılmış bir kahramanı andırıyordu! Düşes'in aşkını şimdi anlıyorum. Bu kadar zor ve yığınla korkunç sonuca gebe olabilecek bir olayın ortasında böyleyse, mutlu gününde nasıldır kimbilir!"

Kale Komutanı'nın arabası sarayın avlusunda bir buçuk saati aşkın kaldı ve General Prens'in yanına gitmek üzere indiğinde, Clelia hiç de öyle uzun süre yalnız kaldığını düşünmedi.

— Prens hazretlerinin arzusu nedir? diye sordu Clelia.

— Ağzından zindan sözü çıktı; bakışlarıysa, ölüm diyordu.

— Ölüm mü? Aman Tanrım! diye bağırdı Clelia.

— Sus bakayım! dedi General öfkeyle; ben de bir çocuğun sorusuna cevap vermekle aptallık ediyorum.

O arada Fabrizio, kalenin sahanlığına yapılmış, bulutlara doğru yükselen dört köşeli yeni bir zindan olan Farnese kulesine çıkan üç yüz seksen basamağı tırmanıyordu. Yazgısındaki büyük değişimi, şöyle üstünkörü de olsa, bir kez bile düşünmedi. "O ne bakış öyle!" diyordu kendi kendine; "Neler anlatıyordu! Nasıl derinden bir acıma vardı! Yaşam işte böyle acı olaylarla örülüdür, der gibiydi. Sakın başınıza gelene çok üzülmeyin! Zaten acı çekmek için gelmiyor

muyuz şu dünyaya?" Atlar büyük bir gürültüyle kemerin altına daldıkları zaman bile, o güzel gözleri nasıl da benden alamıyordu."

Fabrizio mutsuz olmayı bütünüyle unutuyordu.

Clelia salonlara giderken babasını izliyordu; akşamın ilk saatlerinde henüz kimse *büyük suçlunun* yakalandığını bilmiyordu; böyle diyoruz, çünkü saraydaki dalkavuklar, iki saat sonra, bu zavallı tedbirsiz gence işte bu adı taktılar.

O akşam Clelia'nın yüzü her zamankinden daha canlı bulundu; oysa canlılık, kendisini çevreleyen dünyanın bir parçası gibi davranmak, işte bu güzel varlığın tek eksiğiydi. Düşes'le karşılaştırıldığında, onun hiçbir şeyden etkilenmeyişi, her şeyin üstünde, onu rakibi karşısında avantajlı kılıyordu. İngiltere, Fransa gibi, kendini beğenmiş insanların yaşadığı ülkelerde belki bunun tam tersi düşünülürdü. Clelia Conti, Guido Reni'nin güzel modelleriyle karşılaştırılırsa, henüz genç ve biraz fazlaca uzun ince bir kız kalırdı; doğrusunu söylemek gerekirse, eski Yunan güzelliğinin verilerine oranla, bu yüzdeki aşırı belirgin çizgiler biraz kusurlu bulunabilirdi; örneğin, o çekici dudaklar biraz fazla etliydi.

Çocuksu güzelliklerin parladığı, son derece soylu bir ruhun tanrısal izini taşıyan bu yüzü insanı hayran bırakacak kadar benzersiz kılan şey, onun, güzelliğin en ender, en eşsiz belirtisi olarak, eski Yunan yontularındaki yüzlere hiç benzememesiydi. Buna karşılık, Düşes'in güzelliğinde *bilinen* güzellik ülküsünden izler fazlaydı ve Lombardiyalılara özgü yüzü, Leonardo da Vinci'nin güzel *Herodias*'ının tatlı hüznü ile şehvetli gülüşünü andırıyordu. Düşes ne kadar şen şakraksa, her yanından zekâ ve hınzırlık fışkırıyorsa, bir bakıma, konuşmanın akışı sırasında gözlerine canlılık getiren bütün konulara ne kadar büyük bir tutkuyla dalıyor idiyse, Clelia da belki çevresindeki her şeye duyduğu küçümsemeden belki de bilinmeyen bir düşün yarattığı hayal kırıklığından ötürü, heyecanlanmakta o kadar ağır davranırdı ve

sakindi. Uzun süre sonunda dindar bir yaşamı kucaklaması beklenmişti. Yirmi yaşındayken de hâlâ baloya gitmekten tiksiniyordu, babasının peşine takılıp salonlara gelmesi, büyük sözü dinlemesinden ve onun toplum içinde iyi bir yere gelme tasarılarına zarar vermek istemeyişindendi.

General'in sıradan ruhu, sık sık, "Tanrı bana hükümdarımızın topraklarındaki en güzel, en erdemli insanı kız evlat diye verdiğine göre, talihimi düzeltme konusunda ondan herhangi bir yardım görmem olanaksız olacak besbelli," diyordu kendi kendine. "Çok yalnızım, ondan başka kimsem yok, toplum içinde bana destek olacak, bana bakanlığa layık ve daha da önemlisi yatkın olduğum konusunda siaysal açıdan sağlam temeller sunan birkaç salonun kapısını açacak bir ailem olmalıydı. Oysa sarayda iyi bir yeri olan gençlerden biri saygılarını sunmaya kalkıştı mı, şu benim güzel, bilge, dindar kızım küplere biniyor. Gönlünü çelmeye çalışan genci geri çevirdiği zaman yüzündeki bulutlar dağılıyor ve başka bir damat adayı sıraya girene dek, neredeyse neşelendiğini görüyorum. Saraydaki en yakışıklı delikanlı Kont Baldi aday oldu, beğenilmedi. Onu Prens hazretlerinin topraklarındaki en varlıklı insan Marki Crescenzi izledi, bizim kız ısrarla onun kendisini mutsuz edeceğini öne sürüyor."

"Doğrusu," diyordu General kimi zaman, "benim kızın gözleri Düşes'inkilerden daha güzel, özellikle kimi ender durumlarda çok daha derin bir anlam taşıyorlar; peki ama bu olağanüstü hali ne zaman görülüyor? Asla kendisini onurlandıracak bir salonda değil, benimle tek başına gezintiye çıktığında, örneğin üstü başı dökülen bir hödüğün talihsizliğine duygulanma iznini kendine verdiğinde. 'Bu soylu bakışın birazını bu akşam gideceğimiz salonlara sakla,' diyorum ona zaman zaman. Hiç yararı yok. Ardıma düşüp insan içine çıkmaya razı olsa bile, o soylu ve temiz yüzünde, söz dinlemeye hazır bir kızın değil, son derece kibirli, kimseyi yanına yaklaştırmayan birinin havası dolaşıyor." Görüldüğü

gibi General, uygun bir damat bulabilmek için elinden gelen çabayı esirgemiyordu, ama bu söyledikleri de doğruydu.

Sarayda, kendi ruhlarında bakacak hiçbir şey taşımayan dalkavuklar, dışarıdaki her şeye dikkatle bakarlardı. Clelia'nın o tatlı düşlerden kendisini alamadığı ve Düşes'in, yanına gelip kendisini konuşturmaya çalıştığı şeylere ilgi duyar gibi yapmadığı o günlerde, onu özellikle gözlemişlerdi. Clelia'nın, çok hafif boyanmış, ama genellikle biraz fazla solgun yanaklarının üstüne tüy hafifliğiyle serpilmiş külrengine çalan sarı lepiska saçları vardı. Sadece alnının biçimi bile, dikkatli bir gözlemciye, bu soylu havanın, sıradan güzelliğin fersah fersah uzağındaki bu hal tavrın, her türlü bayağı şeyi elinin tersiyle ittiği için dile geldiğini gösterebilirdi. Bu, herhangi bir şeyle ilgilenmeyişin değil, böyle bir ilgiyi hiç duymayışın kanıtıydı. Babası kaleye komutan olalı beri, Clelia, o yüksek mi yüksek dairesinde kendini mutlu, daha doğrusu en azından acılardan uzak hissediyordu. Büyük kulenin sahanlığındaki komutan konağına ulaşabilmek için çıkılması gereken ürkütücü basamak sayısı can sıkıcı ziyaretleri engelliyordu ve Clelia, bu somut nedenle, âdeta manastırın sağladığı özgürlüğün tadını çıkarıyordu; bir zamanlar rahibe yaşamından beklediği mutluluğun en kusursuz örneği vardı burada. Çok sevdiği yalnızlığı ile kendine sakladığı düşünceleri, kocalık sıfatının, bu iç dünyayı, karıştırmasına izin vereceği bir gencin eline teslim etme olasılığı aklına getirdiğinde tüyleri diken diken oluyordu. Yalnızlıkla, mutluluğa ulaşamasa bile, en azından acı veren duyguları kendisinden uzak tutmayı başarmıştı.

Fabrizio'nun kaleye getirildiği akşam Düşes, Clelia ile, İçişleri Bakanı Kont Zurla'nın düzenlediği akşam toplasında karşılaştı. Herkes ikisinin etrafını sarmıştı. O akşam, Clelia'nın güzelliği Düşes'inkini gölgede bırakıyordu. Genç kızın gözlerinde, bir bakıma saygı kurallarını çiğneyen, çok sıradışı ve derin bir anlam vardı. Bakışlarından acıma, ay-

rıca gazap ve öfke okunuyordu. Düşes'in neşesi ve parlak düşünceleri Clelia'yı zaman zaman korkuya varan acılara boğuyordu. "O yüce gönüllü, soylu yüzlü sevgilisinin az önce zindana kapatıldığını öğrendiğinde kimbilir ne çığlıklar atacak, nasıl inleyecek bu zavallı kadın," diyordu içinden. "Ya onu ölüm cezasına çarptıran hükümdarın bakışları! Hey gidi mutlak iktidar hey, ne zaman bırakacaksın İtalya'nın yakasını! Ah satılık, alçak insanlar, ah! Ben de bir zindancının kızıyım! Ve Fabrizio'ya cevap verme lütfunda bulunmayarak bu soylu yaradılışımı inkâr etmedim! Oysa zamanında bana iyilik etmişti bu insan! Şu anda lambasıyla baş başa, yapayalnız hücresinde ne düşünüyordur acaba?" Bunu düşündükçe isyan eden Clelia, İçişleri Bakanı'nın salonlarındaki göz kamaştırıcı ışıklara tiksinerek bakıyordu.

İki gözde güzelin çevresine toplanmış olan ve onların konuşmalarına dâhil olmaya çalışan saray dalkavukları, kendi aralarında, "Bu ikisi şimdiye dek hiç böylesine canlı ve baş başa bir konuşmaya dalmamıştı," diyorlardı. Başbakan'ın doğurduğu nefretleri eritmeye büyük dikkat gösteren Düşes, Clelia'yı iyi bir damatla evlendirmeyi mi tasarlıyordu acaba? Bu olasılık, o güne dek sarayda yaşayanların gözüne çarpmamış bir ayrıntıyla destekleniyordu. Genç kızın gözleri her zamankinden daha ateşliydi, hatta doğrusunu söylemek gerekirse, Düşes'in gözlerinden daha tutkuluydu. Düşes de kendi açısından, bu yalnız genç kızın zamanla daha çekici olmasına şaşırmıştı ve bu ona yeni bir nitelik kazandırıyordu; bir saattir genç kıza, rakip bir kadın karşısında pek ender duyulan bir hazla bakıyordu. "İyi ama, neler oluyor?" diye soruyordu Düşes içinden; Clelia şimdiye dek hiç böylesine güzel ve dokunaklı olmamıştı. Yüreği kıpırdamaya mı başlamıştı acaba? "Eğer öyleyse, mutsuz bir aşk olmalı bu, çünkü bu yeni canlılığın gerisinde karanlık bir acı var... İyi de, mutsuz aşk susar! Toplum içinde parlayarak vefasız sevgiliyi geri kazanmak istiyor olabilir mi?" Bunun üzerine

Düşes, etraflarını saran gençlere dikkatle bakmaya başladı. Hiçbirinde sıradışı bir ifade göremiyordu, her bir surat az ya da çok aynı, kendinden hoşnut bir kibirle ışıldıyordu. İşin sırrını çözemediği için sinirlenen Düşes, "Bir mucize var bunun altında," diyordu kendi kendine. "O müthiş feraset sahibi insan, Kont Mosca nerede acaba? Hayır, yanılmıyorum, Clelia bana dikkatle ve onun için yeni bir ilgi odağıymışım gibi bakıyor. O aşağılık dalkavuk babasının verdiği bir emir yüzünden mi acaba? Bu soylu, genç ruhun parasal çıkarlarla teslim alınamayacağını sanıyordum. General Fabio Conti, Kont'tan bir şey mi istedi?"

Saat ona doğru, Düşes'in dostlarından biri yanına geldi, alçak sesle bir iki şey söyledi; kadın sapsarı kesildi; Clelia eline sarılıp sıkma cesaretini gösterdi.

— Teşekkür ederim, şimdi anladım sizi... Çok güzel bir yüreğiniz var! dedi Düşes büyük çaba harcayarak; bu birkaç sözü söyleyecek gücü ancak bulabildi. Onu salonun kapısına dek götüren ev sahibi hanıma gülücükler gönderdi. Bu onur, yalnızca soylu aileden gelen prensesler tarafından bahşedilirdi ve Düşes'in o anki konumuyla zalimce bir çelişiyordu bu. Dolayısıyla Kontes Zurla'ya epey gülümsedi, ama harcadığı onca çabaya karşın, ağzını açıp tek laf edemedi.

Düşes'in en parlak insanların doldurduğu salonlardan geçişini izleyen Clelia'nın gözleri doldu. "Bu zavallı kadın arabasında tek başına kalınca ne olacak?" dedi içinden. "Ona eşlik etmeyi teklif etmek saygısızlık olur! Göze alamıyorum bunu... Vah zavallı delikanlı vah, küçücük lambasıyla hücresinde otururken bu kadar sevildiğini bilse, nasıl teselli bulurdu! Ne korkunç bir yalnızlığa mahkûm ettiler zavallıyı! Bizlerse şu parlak salonlardayız, ne iğrenç bir şey bu! Ona iki satır ulaştırmanın bir yolu yok mudur acaba? Ey Ulu Tanrım! Böyle bir şey babama ihanet olur; zaten iki parti arasındaki durumu pamuk ipliğine bağlı! Devlet işlerinin dörtte üçünün efendisi olan Başbakan'ın iplerini elinde

tutan Düşes'in, tutkulu nefretine hedef olursa ne yapar? Öte yandan, Prens de kalede olup bitenle sürekli ilgili ve bu konudaki hiçbir alayı duymuyor; korku onu acımasız kılıyor... Şöyle ya da böyle, Fabrizio'nun durumu içler acısı... (Clelia, Monsenyör Dongo demiyordu artık.) Onun için bol gelirli bir mevkii yitirmenin ötesinde bir şey bu! Peki ya Düşes?.. Ne korkunç bir tutkudur aşk!.. Oysa kibarlar dünyasındaki bütün şu beyler ondan bir mutluluk kaynağıymış gibi söz eder! Artık âşık olamayacakları ya da kimseyi kendilerine âşık edemeyecekleri için acırlar yaşlı kadınlara!.. Şu gördüğümü hiçbir zaman unutmayacağım; o ne hızlı değişim! Marki N... yanına gelip o öldürücü sözü ettikten sonra, Düşes'in o ışık saçan güzelim gözleri nasıl da sönüp kararda!.. Fabrizio sevilmeyi iyice hak ediyor olmalı!.."

Ruhuna egemen olan bu ciddi düşüncelere dalmıştı Clelia, çevresinden gelen iltifatlar her zamankinden daha tatsız geliyordu. Bunlardan kurtulabilmek için tafta perde takılmış açık bir pencerenin önüne gitti; köşeye çekilirse kimsenin ardına düşme cesaretini gösteremeyeceğini umuyordu. Pencere, büyük bir tarlanın ortasındaki küçük bir portakal korusuna bakıyordu. Aslında, her kış bir çatıyla örtmek zorunda kalıyorlardı portakal ağaçlarını. Clelia portakal ağaçlarının kokusunu hazla içine çekiyordu ve bu haz yüreğini biraz yatıştırıyor gibiydi... "Çok soylu buldum onu," diye düşündü, "ama bu seçkin kadını kendine böylesine âşık etmek!.." Prens'in kendisine sunduğu onuru geri çevirme yüceliğini gösterdi bu kadın, kabul etmeye razı olsa, topraklarının kraliçesi olurdu... "Babam, serbest kalabilse, hükümdarın onunla evlenmeye varacak kadar çıldırdığını söylüyor!.. Ve Fabrizio'ya duyulan aşk nicedir sürüyor! Beş yıl önce Como Gölü yakınlarında rastladık onlara!.." "Evet, tam beş yıl önce," dedi bir an düşündükten sonra, "çok şey çocuk gözlerime çarpmazken, o zaman bile dikkatimi çekmişti bu sevda! O iki hanım da nasıl hayrandılar Fabrizio'ya!.."

Clelia, kendisiyle konuşmak için can atan gençlerden hiçbirinin sığındığı balkona yaklaşmayı bile göze alamadığını görünce epey sevindi. Bunlardan biri, Marki Crescenzi, bu yönde bir iki adım atmış, sonra oyun masalarından birinin yanında durmuştu. "Kaledeki sarayın gölgeli biricik küçük penceresinden, en azından bunlar gibi bir portakal bahçesini görebilseydim, düşüncelerim daha az kederli olurdu!" diyordu kendi kendine, "oysa göre göre *Farnese* kulesinin kocaman yontma taşlarını görüyorum... Aman!" diye bağırdı birden, "belki de oraya kapattılar onu! Don Cesare'yle konuşmak için gecikiyorum, o, General'den daha anlayışlı davranacaktır bu konuda. Eve dönünce babam kale konusunda bana kesinlikle bir şey söylemez, ben de her şeyi Don Cesare'den öğrenirim... Param var; birkaç portakal ağacı alabilirim, onları kapatıldığım kafesin penceresinin dibine diktirirsem, Farnese kulesinin kalın duvarını görmemi engellerler. Gün ışığından uzak tuttuğu insanlardan birini tanıdığıma göre, şimdi artık nasıl da çirkin görünecek gözüme!.. Evet, üçüncü kez görüyorum onu; bir kere sarayda, Prenses'in doğum günün için verilen baloda görmüştüm; bugün, o korkunç Barbone eline kelepçe vurulmasını isterken, jandarmaların arasında son olarak da Como Gölü yakınlarında... Beş yıl önce nasıl da yaramaz bir bakışı vardı! Nasıl bakıyordu jandarmalara öyle, nasıl da sıradışı bir ifadeyle bakıyordu annesi ve halasına. O gün mutlaka gizli, kendilerine sakladıkları bir şey vardı aralarında; o zaman, onun da jandarmalardan korktuğu düşüncesine kapılmıştım..." Clelia birden ürperdi: "Aman Tanrım, nasıl da bilgisizdim! Belli ki Düşes daha o zamandan ilgi duyuyordu ona... O hanımlar, kafalarını kurcalayan bir şeyler olduğu çok açıktı ama yanlarındaki yabancının varlığına biraz alışınca, nasıl da güldürmüştü hepimizi!.. Bu akşamsa, bana sorduğu soruya karşılık veremedim!.. Hey gidi bilgisizlik ve çekingenlik hey! Zaman zaman nasıl kararıyorsunuz! Üstelik yirmiyi

geçtim!.. Manastıra çekilmeyi düşünmekte haklıydım; ben ancak dünyadan elini eteğini çekmek üzere yaratılmışım! 'Bir zindancının kıymetli kızı, gerçekten!' diyecektir içinden. Küçük görüyordur beni ve ilk mektubunda, Düşes'e saygısızlığımdan söz edecektir, Düşes de benim bayağı, ikiyüzlü küçük bir kız olduğuma inanacaktır; nasıl olsa bu akşam acısı karşısında oldukça duygulu olduğumu sanmıştı."

Clelia, salondakilerden birinin, pencerenin önündeki balkona çıkmak üzere yanına geldiğini fark etti; bundan ötürü kendini suçladı, rahatı kaçtı; daldığı düşler hiç de tatsız değildi çünkü. "Güleryüzle karşılayacağım bir densiz geliyor işte!" diye düşündü. Tepeden bir bakışla başını çevirirken, son derece küçük adımlarla balkona yaklaşan Başpiskopos'u gördü. "Bu yüce din adamının da hiç görgüsü yok," diye düşündü Clelia; "neden gelip benim gibi zavallı bir kızı rahatsız ediyor? Elimde kalan tek şey kafamdaki dinginlik." Onu saygıyla, ama burnu havada selamlarken, din adamı şöyle dedi:

— Korkunç haberi işittiniz mi küçükhanım?

Genç kızın bakışları o anda değişti; ama babasının belki yüz kez yinelediği öğütler uyarınca, bakışlarının bütünüyle yalanladığı bir habersizlikle cevap verdi:

— Hiçbir şey işitmedim Monsenyör.

— Benim birinci naibim, Giletti denen haydudun ölümünde ancak benim kadar suçlu olan, Dongo ailesinden zavallı Fabrizio, Giuseppe Bossi adıyla yaşadığı Bologna'dan kaçırılmış; sizin kaleye kapatılmış; üstelik kendisini getiren arabaya *zincirlenmiş*. Bir zamanlar kardeşlerinden birini öldürdükten sonra bağışlanan Barbone adındaki zindancı, Fabrizio'ya kişisel olarak işkence etmek istemiş; ama benim genç dostum böyle hakaretlere gelemez. Karşısındaki o aşağılık herifi ayağının altına almış, bunun üzerine, bileğine kelepçe vurulduktan sonra, yerin altı metre altındaki bir deliğe tıkılmış.

— Yoo, kelepçe vurulmadı.

— Yaa! Bu konuda bir şey biliyorsunuz demek! diye bağırdı Başpiskopos ve sonra yaşlı adamın yüzündeki derin umutsuzluk silindi; ama her şeyden önce, şimdi bu balkona gelip sözümüzü kesebilirler. Don Cesare'ye şu piskoposluk yüzüğümü elden verme inceliğinde bulunur musunuz?

Genç kız yüzüğü almıştı, ama yitirmemek için nereye koyacağını bilemiyordu.

— Başparmağınıza takın, dedi Başpiskopos; sonra kendi eliyle taktı. Bu yüzüğü vereceğinize emin olabilir miyim?

— Evet Monsenyör.

— Bir şey daha isteyeceğim sizden. Kabul etmeseniz bile, söyleyeceğim şeyi gizli tutmaya da söz veriyor musunuz?

— Saygıdeğer Başpiskoposumuz bana ancak kendisine yakışan emirler verebilir, diye karşılık verdi genç kız.

— Don Cesare'ye, manevi oğlumu kendisine emanet ettiğimi söyleyin. Onu kaçıran casusların ona dua kitabını alma fırsatı tanımadığını tahmin ediyorum, Don Cesare'den kendisininkini ona vermesini rica ediyorum ve sayın amcanız birini yarın başpiskoposluğa gönderirse, Fabrizio'ya vereceği dua kitabının yerine yenisini sağlamak benim görevim. Don Cesare'den ayrıca şu güzel eldeki yüzüğü de Monsenyör Dongo'ya vermesini rica ediyorum.

Başpiskoposun sözü, arabaya götürmek üzere kızının yanına gelen General Fabio Conti tarafından kesildi; aralarında, din adamının becerisini kanıtlayan kısa bir konuşma geçti. Yeni mahpustan hiç söz etmeden, konuşmanın akışını ustaca, birkaç ahlâki ve siyasal özdeyişe getirdi; şöyleydi bu özdeyişler: Saray hayatında öyle çalkantılı anlar vardır ki en yüksekteki şahsiyetlerin bile varoluşlarını uzun süre belirler; çoğu kez karşıt konumların doğurduğu siyasal durum değişikliklerine *kişisel nefretle* bakmak son derece büyük bir ihtiyatsızlık olur. Bu beklenmedik tutuklanmanın verdiği derin acıya kendini biraz kaptıran Başpiskopos, o an elde bu-

lundurulan konumların elbette korunması gerektiğini, ama hiç unutulmayacak birtakım şeyler yaparak boşu boşuna öldürücü bir nefrete yol açmaktan da kaçınmak gerektiğini belirtmeye dek vardırdı işi.

General kızıyla arabasına binince:

— Buna, gözdağı vermek denir, dedi. Bundan sonraki yirmi dakika boyunca babayla kız arasında başka bir konuşma geçmedi.

Clelia Başpiskopos'tan yüzüğü alırken, arabaya bindiklerinde babasına, din adamının istediği yardımdan söz etmeye karar vermişti. Ama *gözdağı*nın öyle öfkeyle söylendiğini duyunca, babasının, isteğin yerine getirilmesini önleyeceğine emin oldu; yüzüğü sol elinin içine almış, heyecanla sıkıyordu. İçişleri Bakanlığı'ndan kaleye gidene dek, olup biteni babasına anlatmazsa suçlu olup olmayacağını düşündü. Çok dindar, günahtan ölesiye korkan bir kızdı, her zaman sakin mi sakin olan yüreği alışılmadık bir hızla çarpıyordu; derken, araba yaklaşınca, kale burcundaki muhafızın *kim var oradas*ı, reddedilmekten çok korkan Clelia'nın babasına söyleyeceği, hayır demesini önleyecek uygun sözleri bulamadan çınladı. Komutan konağına çıkan üç yüz altmış basamağı tırmanırken de bir şey bulamadı.

Koşup amcasıyla konuştu, adam onu azarladı ve istenenleri yapmaya da yanaşmadı.

XVI. Bölüm

"Eh," diye bağırdı General, kardeşi Don Cesare'yi görünce, "Düşes şimdi benimle alay etmek ve zindana tıkılmış genci kurtarmak için yüz bin gümüş harcayacaktır! Ama şimdilik Fabrizio'yu zindanda, Parma kalesinin ta tepesinde bırakmak zorundayız; iyi korunuyor, görmeye gidince belki biraz değişmiş buluruz. Biz önce sarayla ilgilenelim, karmakarmaşık dolaplar, en çok da mutsuz bir kadının tutkuları belirleyecek zindandakinin yazgısını."

Bu anın gelmesinden onca korkan Fabrizio, Komutan'ın bakışları altında, *Farnese* kulesinin tepesine uzanan üç yüz doksan basamağı çıkarken, yaşadığı talihsizliği düşünmeye vakit bulamadığını fark etti.

Düşes, Kont Zurla'nın düzenlediği akşam toplantısından dönünce, bir el hareketiyle kadınlarına yol verdi; sonra kendini olduğu gibi yatağa atarak:

— *Fabrizio şimdi düşmanlarının elinde!* diye bağırdı ve *belki de benim yüzümden zehirleyecekler onu!*

Böylesine az akılcı, içinde bulunduğu duygunun böylesine tutsağı ve kendine itiraf etmese de, zindandaki gence böylesine tutkun bir kadının, bu sözleri ettikten sonraki umutsuzluğunu nasıl anlatmalı? Birtakım kesik çığlıklar, öfke patlamaları, çırpınmalar geldi ardından, ama tek bir damla yaş akmadı. Hizmetindeki kadınları göndermişti, gözyaşlarını

gizlemek istiyordu, yalnız kalır kalmaz hıçkırıklara boğulacağını sanıyordu; oysa büyük acıları dindiren bu ilk rahatlatıcı gözyaşları dökülmedi gözlerinden. Bu soylu ruha öfke, tiksinti, Prens karşısında ezik kalma duygusu egemendi şimdi.

"Yeterince aşağılandın mı?" diye bağırıyordu her saniye; "bana hakaret ediliyor, üstelik Fabrizio'nun canı tehlikeye atılıyor! Durun bakalım Sayın Prensim! Tamam, elinizde güç var, beni öldürüyorsunuz; ama ondan sonra ben de sizin hayatınızı elime geçireceğim. Ama ah zavallı Fabrizio, bunun sana ne yararı dokunacak? Parma'dan ayrılmayı düşündüğüm günle bugün arasında nasıl büyük bir fark var! Üstelik o gün kendimi nasıl da talihsiz sayıyordum... Ne körlük ama! Hoş bir yaşamın bütün alışkanlıklarını kaldırıp atmak üzereydim. Ah, ah! Bilmeden, yazgımı belirleyecek bir olaya dokunuyormuşum. Kont, her zamanki bayağı dalkavukluk alışkanlıklarından ötürü, Prens'in kendini beğenmişliğinin bana bağışladığı o yazıdaki *haksız yargılama yolu* lafını silmese, kurtulmuştuk. Sevgili Parma'sı konusundaki gururunu yüzüne vururken becerikli olmaktan çok talihli olduğumu kabul etmek gerekir. O gün herkesi çekip gitmekle korkutuyordum, özgürdüm o gün! Ey Ulu Tanrım! Yeterince köle miyim? Bu iğrenç çirkef kuyusuna gömülüp kaldım, Fabrizio ise onca seçkin insana, ölümü bekleme odası olmuş o kalede zincire bağlı! Ve inini bırakıp giderim diyerek korkutamam artık o kaplanı!

Yüreğimin zincire vurulduğu o iğrenç kuleden hiçbir zaman uzaklaşamayacağını bilecek kadar akıllı. Bu adamın yaralanan boş gururu şimdi artık ona en garip şeyleri düşündürebilir; benzersiz acınasızlık işin içine şaşırtıcı kendini beğenmişliği katabilir. Ya o eski tatsız gönül alma oyunlarına döner de bana, 'Kölenizin saygıların kabul edin ya da Fabrizio'nun kellesi gider,' derse. Tamam, işte, şu eski Yudit[57]

57 Helofernes'i alt edip İsraillileri kurtardığı rivayet edilen kadın. Hayatının kalanını bekâr geçirmiştir. (e.n.)

hikâyesi tekrarlanır... Evet, bu benim için bir intihar belki, ama Fabrizio için tam bir cinayet; tahta geçecek olan o bön oğlan, yani veliaht prensimiz ve o iğrenç cellat Rassi, suç ortağım diye Fabrizio'yu astırırlar."

Düşes çığlıklar atıyordu. Hiçbir çıkış yolu göremediği bu seçenek kıvrandırıyordu o kederli yüreği. Allak bullak olmuş kafası geleceğe dair hiçbir olasılık göremiyordu. Tam on dakika çılgın gibi tepindi; sonunda, bu korkunç durumun yerini birkaç dakikalık bir bitkinlik uykusu aldı, gücü tükenmişti. Az sonra sıçrayarak uyandı ve bir de baktı ki yatağın üstünde oturuyor; Prens'in, gözünün önünde Fabrizio'nun kafasını uçurtmak istediğini sanıyordu. Nasıl şaşkın bakışlarla baktı Düşes çevresine! Prens'in ya da Fabrizio'nun orada olmadığından emin olduktan sonra, yeniden yatağa devrildi, az kalsın bayılıyordu. Öylesine bitkin düşmüştü ki, yana dönecek gücü bile bulamadı. "Ey Ulu Tanrım! Keşke şu an ölseydim!" dedi içinden... "İyi ama, bu ne korkaklık! Fabrizio'yu talihsizliğiyle baş başa mı bırakacağım! Saçmalıyorum... Hadi bakalım, gerçeğe dönelim; bir bakıma güle oynaya kendimi düşürdüğüm şu iğrenç durumu serinkanlılıkla gözden geçirelim. Ah, o ne aptalca bir gaflet! Astığı astık kestiği kestik bir prensin sarayında yaşamaya gelmek! Bütün kurbanların, yakından tanıyan bir zorba! Her birinin bakışı, elindeki mutlak güce meydan okuma gibi duran insanlar! Ah, ah! Milano'dan ayrıldığımızda, ne Kont görebildi bunu ne ben. Sevimli bir sarayın çekici yanlarını düşünüyordum; hani şu, Prens Eugène'nin güzel günlerindekine denk olmasa da benzer bir şey yani.

Bütün uyruklarını birebir tanıyan bir zorbanın elindeki gücün ne olduğunu uzaktan pek kestiremeyiz. Zorba yönetimin dış görünüşü öbür yönetimlerinkine benzer. Örneğin, Rassi gibi yargıçlar vardır; canavar herif, Prens emrederse, babasını astırmayı bile olağan sayar... 'Görevimi yerine getiriyorum,' der... Peki ya Rassi'nin gönlünü çelsem! Aman ne

zavallıyım! Mümkün değil bu yapmam! Ne sunacağım ona? Yüz bin liret belki! İyi ama Yüce Tanrı'nın bu talihsiz ülkeye duyduğu öfkenin kurutulması için savrulan son hançerden kurtulduğunda, Prens'in ona küçük bir sandıkla on bin altın sikke gönderdiği söyleniyor! Zaten kaç para gözünü bağlayabilir? İnsanların gözünde küçümseme dışında bir şey görmemiş bu çamur ruhlu adam, şimdi orada korku, hatta saygı görünce keyifleniyor; yarın emniyet bakanı olabilir, neden olmasın? O zaman ülkenin dörtte üçü kendi aşağılık yağcılarından oluşur ve kendisinin hükümdarın önünde titreyişinden daha beter bir kölelikle ona hizmet ederler.

Bu nefret ettiğim yerden kaçamadığıma göre, Fabrizio'ya yararlı olmalıyım. Tek başına, kimsesiz, umutsuz yaşamak! Ne yapabilirim o zaman Fabrizio için? Hadi öyleyse, *ayağa kalk ve yürü, talihsiz kadın*; görevini yerine getir; insan içine çık, Fabrizio'yu hiç düşünmüyormuş gibi davran... Ah sevgili meleğim, seni unutmuş gibi davranmak!"

Düşes, bunu dedikten sonra gözyaşlarına boğuldu; sonunda ağlayabiliyordu. İnsana özgü zayıflığa ayrılan bir saatin ardından, kafasının yavaş yavaş aydınlanmaya başladığını gördü. "Keşke sihirli bir halı olsa, Fabrizio'yu kaleden kaçırsam, kimsenin bizi izleyemeyeceği mutlu bir yere, örneğin Paris'e sığınsam onunla birlikte. Ağabeyimin işlerini yürüten adamın bana kuruşu kuruşuna ödediği bin iki yüz liretle geçiniriz önce. Servetimin kırıntılarından şöyle yüz bin liret toparlarım belki!" Düşes'in hayalgücü, Parma'dan üç yüz fersah uzakta süreceği yaşamın bütün tatlı anlarını gözünün önüne getiriyordu. "Orada, takma adıyla orduya yazılır... Bu genç Valserra, Fransız alaylarından birinde kısa sürede üne kavuşur; sonunda mutlu olur."

Bu güzel görüntüler gözyaşlarını geri getirdi, ama bu seferkiler tatlı gözyaşlarıydı. Demek ki hâlâ bir köşede mutluluk diye bir şey vardı! Uzun süre böyle kaldı. Zavallı kadın, bakışlarını korkunç gerçeğe çevirmeye razı olamıyordu.

Sonunda, ağaran gün bahçesindeki ağaçların tepesini beyaz bir çizgiyle belirtmeye başlayınca, şiddetle silkeledi kendini. "Birkaç saat sonra savaş alanında olacağım," dedi içinden; "eyleme geçmek gerekecek ve beni sinirlendirecek bir şey olursa, Prens bana Fabrizio'yla ilgili bir iki şey söylemeye kalkarsa, soğukkanlılığımı koruyacağıma emin değilim. Dolayısıyla, burada, hem de vakit geçirmeden, *birtakım kararlar almak gerek*.

Devlete karşı suç işlediğim ilan edilirse, Rassi bu saraydaki her şeye el koydurur; bu ayın birinde Kont'la ben her zamanki gibi, polisin kötüye kullanabileceği bütün kâğıtları yaktık ve işin ilginç tarafı, Kont'un polisin başındaki bakan olması. Bir yerlerde üç elmasım olacak. Grianta şatosundaki eski sandalcım Fulgence yarın Cenova'ya gidip emin bir yere koyar onları. Fabrizio günün birinde kaleden kaçarsa ("Ey Ulu Tanrım, sen yardımcım ol!" deyip haç çıkardı) Dongo markisinin inanılmaz alçaklığı, yasal bir prensin peşinden koştuğu, insana ekmek göndermenin günah olduğunu öne süren bir din buyruğu bulur nasılsa, o zaman en azından gelir benim elmasları bulur, bir lokma ekmek yer.

Kont'a yol vermeli... Başıma gelenlerden sonra, onunla bir arada kalmam olanaksız. Zavallı adam! Kötü biri değil aslında, tam tersine; ama zayıf. Onun sıradan ruhu bizimkilerin düzeyinde değil. Zavallı Fabrizio! Neden şu anda başımıza gelen felaketler konusunda öğüt vermek üzere yanımda değilsin?

Kont'un kılı kırk yaran temkinli hali planlarıma engel olur, ayrıca onun başını da yakmamalıyım... Tepemizdeki zorbanın kendini beğenmişliği neden beni de zindana tıktırmasın? Fesat karıştırdığım öne sürülür... Bunu kanıtlamaktan daha kolay ne var? Beni kaleye gönderirse ve sayacağım altınların gücüyle, Fabrizio'yla bir an görüşme olanağı bulabilirsem, el ele nasıl da cesaretle yürürüz ölüme! Neyse, bırakalım bu çılgınlıkları; Rassi'si, ona benim işimi zehirle

bitirmeyi öğütleyecektir; bir arabanın tepesine oturtulmuş görülürsem, sevgili Parmalılarım duygulanabilir... İyi de, ne yapıyorum ben! Habire roman yazıyorum! Ah, ah! Gerçek yazgısı son derece kederli zavallı bir kadının bu çılgınlıklarını hoş görmek gerekir! İşin doğru yanı, Prens beni ölüme göndermez; ama beni zindana tıkıp orada tutmaktan daha kolay bir şey olamaz; şu zavallı L...'ye yaptıkları gibi, konağımın bir köşesine her türlü şüpheli belgeyi koydurabilir. Sonra elde *kesin kanıt* olacağına göre, üç yargıç, bir düzine yalancı tanık yeter. Devlet işine fesat karıştırmaktan ölüm cezasına çarptırılırım; ondan sonra Prens, sınırsız iyi yürekliliğiyle, bir zamanlar sarayına kabul edilme onuruna eriştiğimi göz önünde bulundurarak cezamı on yıl hapse çevirir. Ama ben, Markiz Raversi'ye ve bütün öbür düşmanlarıma onca saçma söz söyleme fırsatı yaratan şu taşkın kişiliğime aykırı davranmamak üzere, yiğitçe kendimi zehirlerim. Ya da en azından halk böyle sanma iyi yürekliliğini gösterir; ama iddiaya girerim ki günün birinde Rassi hücremde boy gösterir ve bana çelebice, Prens'in gönderdiği, küçük striknin şişesini ya da Perugia afyonunu uzatır.

Evet, onun başını da yakmak istemiyorsam, ki büyük bir alçaklık olur bu, Kont'la açıkça aramı açmalıyım; zavallıcık, nasıl da temiz bir yürekle sevdi beni! Benim salaklığım, gerçek bir dalkavukta sevgiye yetecek kadar ruhun kalmış olabileceğine inanmak oldu. Prens büyük olasılıkla beni zindana göndertecek bir gerekçe bulur; halkı Fabrizio konusunda ayağa kaldırmamdan çekinir. Kont onurlu adamdır; saraydaki sonradan görmelerin, büyük bir şaşkınlıkla, çılgınlık adını verecekleri şeyi yapar, saraydan ayrılır. Pusulanın yazıldığı akşam Prens'in iktidarına meydan okudum, incinen gururundan her şeyi bekleyebilirim. Prens doğmuş biri o akşam kendisine yaşattığım şeyi unutur mu hiç? Ayrıca, benimle bozuşan Kont, Fabrizio'ya yardım edebilmek için en uygun konuma gelir. İyi de, vereceğim kararla umutsuzlu-

ğa kapılacak Kont, ya öç almaya kalkarsa?.. Yok canım, işte bu aklına bile gelmez; Prens gibi doğuştan alçak ruhlu değil. Kont, iğrenç bir kararnameyi ağlaya ağlaya imzalayabilir, ama yine de onurlu insandır. Ayrıca, neyin öcünü alacak? Beş yıl, sevgisine karşı en küçük bir saygısızlık etmeden sevdikten sonra gelip ona: 'Sevgili Kont, sizi sevme mutluluğuna ermiştim; ama bu alev söndü; sevmiyorum artık sizi! Ama yüreğinizin derinlerinde yatanı biliyorum, derin bir saygım var size, en iyi dostlarımdan biri olacaksınız,' dememin mi?

Kadınlara karşı nazik bir adam, böylesine içten bir söz karşısında ne diyebilir?

Yeni bir âşık bulurum, en azından herkes öyle sanır. Bu sevgiliye derim ki: 'Aslında Prens Fabrizio'nun sersemliğini cezalandırmakta haklı; ama yüce efendimiz, doğum gününde onu özgür bırakacak.' Böylece altı ay kazanırım. Olağanüstü tedbirlerle seçilecek bu yeni sevgili, şu satılık yargıç, iğrenç cellat Rassi olur... Sayemde soylular arasına katılır, dolayısıyla, seçkinler arasına sokarım onu. Bağışla, sevgili Fabrizio! İşte bu benim altından kalkamayacağım bir şey. Elinde Kont P***'nin ve D***'nin kanı olan bu canavar bana yaklaşmaya kalktığı an tiksintiden bayılırım ya da bıçağı kapar, o iğrenç yüreğine saplarım! Olanaksız şeyler isteme benden!

Evet, evet, öncelikle Fabrizio'yu unutmalıyım! Prens'e karşı en küçük bir öfke göstermemeliyim, her zamanki neşeme bürünmeliyim; bu, ilk olarak, çirkefe batmış o insanlara, prenslerine seve seve boyun eğdiğim için, çok sevimli gelecektir. İkinci olarak, onlarla alay edecek yerde, o küçük değerlerini ortaya çıkarmaya özen göstereceğim için hoşlarına gidecektir. Örneğin, Kont Zurla'nın, Lyon'dan özel ulakla getirttiği ve onu mutluluktan havalara uçuran şapkasındaki beyaz tüyün güzelliğini överim.

Peki, Markiz Raversi'nin takımından bir sevgili seçersem... Kont çekip giderse, bu takım gelir bakanlığa; siyasal

güç onların elinde olur. Kaleye de Markiz Raversi egemen olur, çünkü Fabio Conti başbakan yapılır. İyi de, Kont'un o sevimli çalışmasına alışmış, insana hoş zaman geçirten şakacı Prens, ömründe Prens hazretlerinin askerlerinin göğsünde yedi düğme mi olmalı yoksa dokuz mu sorusundan başka bir şeyle ilgilenmemiş bu öküzle, salakların kralıyla nasıl iş görecek o zaman? Bunların hepsi beni ölesiye kıskanan hayvanlar ve senin için de en büyük tehlike onlar sevgili Fabrizio! O kaba hayvanlar karar verecek ikimizin yazgısına! Öyleyse, Kont'un istifa etmesine izin vermemeli! Küçük düşse bile, işinin başında kalmalı! Öteden beri, bir başbakanın yapabileceği en büyük özverinin istifa etmek olduğuna inanır çünkü ve aynalar ona yaşlandığını söyledikçe, bana hep bu özveriyi sunar. Demek ki, kesin bozuşmalı; evet, ve ancak gitmesine engel olacak başka yol kalmadığı zaman yeniden barışmalı. Elden gelen bütün dostluğu gösteririm ona elbette; ama Prens'in pusulasından tam bir dalkavuklukla *haksız yargılama* sözünün çıkarılmasından beri, ondan nefret etmemek için birkaç ayı yüzünü görmeden geçirmem gerektiğini hissediyorum. O belirleyici akşam onun aklına gereksinmem yoktu ki. Söylediğimi yazması yeterdi, *kişiliğimle elde ettiğim* sözü yazacaktı. Dalkavukluk alışkanlığı ağır bastı. Ertesi gün bana, Prens'in ağzından çıkmış bir saçmalığı imzalayamayacağını, onun yerine bir *af mektubu* gerektiğini söylüyordu. Ey Ulu Tanrım! Şu *Farnese* denen nefret dolu, kendini beğenmiş canavarlardan insan ancak becerebildiği kadarını alıyor!"

Bu düşünce Düşes'i yeniden öfkelendirdi. "Prens beni aldattı," dedi içinden, "hem de ne büyük alçaklıkla!.. Bağışlanacak bir yanı yok bu adamın. Akıllı, kurnaz, mantıklı; tek alçak yanı tutkuları. Kont'la ben belki yirmi kez fark ettik, ruhu yalnızca küçük düşürüldüğünü sandığı zaman bayağılaşıyor. İyi de, Fabrizio'nun işlediği suç siyasal değil, şu mutlu topraklarında her yıl yüzlercesi yaşanan küçük bir cinayet, üstelik Kont bana en ciddi soruşturmayı yaptırdı-

ğını, Fabrizio'nun suçsuz olduğunu yeminle söyledi. Giletti denen adam hiç de ödlek değildi. Sınırın iki adım ötesinde olduğunu görünce, sevdiği kadının hoşuna giden bir rakipten kurtulma isteğine kaptırdı kendini."

Düşes, Fabrizio'nun suçlu olduğuna inanmanın mümkün olup olmadığını düşünmek üzere uzun süre durdu. Bunu, yeğeni gibi soylu bir beyzadenin, bir oyuncu bozuntusunun saygısızlığından kurtulmak istemesi büyük bir suç olduğu için yapmadı; ama düştüğü o umutsuz durumda, alttan alta, Fabrizio'nun suçsuzluğunu kanıtlamak üzere savaşmak zorunda kalacağını hissediyordu. "Yoo, hayır," dedi sonunda kendi kendine, "şu kesin bir kanıt işte: O da zavallı Pietranera'ya benziyor, cebinde her zaman silah var, o günse üstünde yalnız, işçilerin birinden ödünç alınmış, tek atımlık, eski bir tüfek vardı. Prens'ten bana ihanet ettiği, hem de alçakça ihanet ettiği için nefret ediyorum; yazdığı o bağışlama pusulasından sonra, zavallı oğlanı Bologna'dan kaçırttı. Ama bunun hesabı görülecek elbette."

Düşes, bu uzun umutsuzluk nöbetiyle bitkin düşmüş halde, hizmetindeki kadınları çağırdı; kadınlar onu görünce bir çığlık attılar. Onu böyle tepeden tırnağa giyinik, elmaslarıyla, yüzü bembeyaz, gözleri kapalı yatar görünce, ölmüş de süslenip yatağa serilmiş sandılar. Az önce zili çalmamış olsa, bütünüyle baygın düştüğüne inanacaklardı. Duyarsız yanaklarından zaman zaman birkaç damla gözyaşı süzülüyordu; kadınlar, el işaretinden, yatırılmak istediğini anladılar.

Bakan Zurla'nın düzenlediği akşam toplantısından sonra Kont iki kez Düşes'in evine gelmiş, ikisinde de geri çevrilmişti, bunun üzerine kendisi için tavsiyelerini istediğini yazdı Düşes'e. "Bu küstahlıktan sonra yerinde kalmalı mıydı?" Kont sonra ekliyordu: "Delikanlı suçsuzdur; ayrıca, suçlu olsa bile, bariz koruyucusu olan beni uyarmadan tutuklayabilirler miydi?" Düşes bu mektubu ancak ertesi gün görebildi.

Kont erdem nedir bilmezdi; hatta liberal kanadın *erdem*den anladıkları şey (elden geldiğince çok sayıda insanı mutlu etmeye çalışma) ona bir kandırmaca gibi gelirdi; o her şeyden önce Rovere Kontu Mosca'yı mutlu etmeye bakardı; ancak şimdi istifa etmekten söz ederken, çok onurlu ve içtendi. Ömründe yalan söylememişti Düşes'e; Düşes de zaten bu mektubu hiç ciddiye almadı; o, epey zor olsa da, *Fabrizio'yu unutmuş gibi davranmaya* karar vermişti; göstereceği bu çabanın dışında her şey boş geliyordu ona.

Ertesi gün, öğleye doğru, Sanseverina Sarayı'na on kez uğramış olan Kont sonunda içeri alındı; Düşes'i görünce, yerlere serildi... "Kırk yaşında gibi!" dedi içinden, "oysa daha dün nasıl da parlaktı, gençti! Herkes bana, Clelia Conti'yle yaptığı uzun konuşma boyunca, onun kadar genç ve çekici gözüktüğünü söylemişti."

Düşesin sesi ve konuşması da, görünüşü kadar garipti. Bütün tutkulardan, insani ilgiden, öfkeden arınmış olan bu ses perdesi karşısında Kont sapsarı kesildi. Bir ay önce, son duasını etmiş olan dostlarından birinin, ölmeden önce onu görmek istediği zamanki hali geldi aklına.

Düşes, birkaç dakika sonra konuşabildi. Kont'a baktı, gözlerinde en küçük bir ışık yoktu.

— Ayrılalım sevgili Kont, dedi ölgün, ama sözcüklerin üstüne basa basa, sevimli kılmaya çalıştığı bir sesle; ayrılalım, gerekli bu! Size karşı beş yıldır kusursuz davrandığıma Tanrı tanıktır. Grianta şatosunda payıma düşecek kederli yaşamın yerine parlak bir yaşam sağladınız bana; siz olmasaydınız, çoktan yaşlanmış olurdum... Ama ben de kendi payıma, yalnızca sizi mutlu etmeye çalıştım. Fransa'daki deyişle, bu *dostça* ayrılmayı size, sizi sevdiğim için öneriyorum.

Kont hiçbir şey anlamıyordu; birkaç kez yinelemek zorunda kaldı Düşes. Kont sapsarı kesildi ve yatağın dibinde diz çöküp, tutkuyla seven akıllı bir erkeğin, en büyük şaşkınlık, ardından umutsuzluk içinde söyleyebileceği her şeyi sıra-

ladı. Her saniye, istifa etmekten ve sevgilisinin ardına düşüp Parma'nın bin fersah ötesinde emekliye ayrılmaktan söz etti.

— İyi ima, Fabrizio buradayken, nasıl çekip gitmekten söz etme cesaretini gösteriyorsunuz! diye bağırdı sonunda Düşes, yattığı yerde biraz doğrularak. Ama Fabrizio adının çok acı verdiğini fark edince, bir an sustuktan sonra, Kont'un ellerini usulca sıkarak şöyle dedi:

— Hayır dostum, sizi tutkuyla, hem de otuzundan sonra pek rastlanmayan bu heyecanla sevdiğimi söyleyemem, üstelik ben otuzumu epey geçmişim. Size gelip Fabrizio'yu sevdiğimi söyleyeceklerdir, şu *kötü* sarayda bu söylentinin çok dolaştığını biliyorum. (Bu konuşma sırasında, gözleri ilk kez, o *kötü* sözcüğünü söylerken parıldadı.) Tanrı'nın önünde, Fabrizio'nun canı üzerine yemin ederim ki, onunla aramızda, üçüncü bir kişinin görmeye dayanamayacağı hiçbir şey geçmemiştir. Ayrıca size, onu bir kız kardeşin seveceği gibi sevdiğimi de söyleyecek değilim; bir bakıma, içgüdüsel olarak seviyorum onu. Onda, kendisinin bile farkında olmadığı söylenebilecek, o yalın, kusursuz cesareti seviyorum; böyle bir hayranlığın Waterloo'dan dönüşünden sonra başladığını anımsıyorum. On yedi yaşına basmıştı, ama henüz bir çocuktu o zaman; en büyük kaygısı, savaşa katılıp katılmamış olduğunu, *eğer* katıldıysa, onun gibi tek bir topçu bataryasına ya da düşman birliğine saldırmamış birinin, çarpıştığının söylenip söylenemeyeceğini öğrenmekti. Bu önemli konuda yaptığımız ciddi tartışmalar sırasında onda kusursuz bir Tanrı lütfu bulunduğunu görmeye başladım. Yüce ruhunu açıkça görüyordum; iyi yetiştirilmiş bir genç, onun yerinde olsa ne ustaca yalanlar uydururdu! Sözün kısası, o mutlu değilse ben de olamam. Bakın, yüreğimin ne durumda olduğunu gösteren bir söz bu; doğru bu değilse bile, benim görebildiğim bu.

İçtenliğin ve yakınlığın bu derecesinden cesaret bulan Kont elini öpmek istedi. Kadın bir bakıma tiksintiyle elini çekti.

— Artık geride kaldı o zamanlar, dedi, otuz yedi yaşında bir kadınım artık, yaşlılığın kapısına dayanmış hissediyorum kendimi, yaşlılığın cesaret kırıcı yanını hissediyorum şimdiden, belki de mezarın eşiğindeyim. Dediklerine göre korkunç bir anmış bu, oysa arzuluyorum bunu. Yaşlanmanın en ağır belirtisini hissediyorum. Bu korkunç felaket yüreğimi söndürdü, kimseyi sevemem artık. Size bakınca, sevgili Kont, bir zamanlar sevdiğim birinin gölgesini görüyorum ancak. Daha da ötesini söylemek gerekirse, beni böyle konuşturan ,duyduğum minnettarlıktır.

— Peki ben ne olacağım? deyip duruyordu Kont, peki ya ben, size, sizi *Scala*'da ilk kez gördüğü günkü kadar tutkuyla bağlı olan ben, ne olacağım?

— Bir şey itiraf edeyim mi sevgili dostum, bugün sevgiden söz etmek canımı sıkıyor, edepsizce geliyor bana. Hadi, hadi, dedi gülümsemeye çalışarak, boşuna bütün bunlar, biraz cesaret, akıllı olun, akıllıca davranın, beklenmedik durumlarda çare bulan insan olun! Bana karşı da öteki insanların gözünde neyseniz o olun, İtalya'nın yüzyıllardır yetiştirdiği en usta, en büyük siyaset adamı olun.

Kont ayağa kalktı, bir süre odada dolaştı.

— Olanaksız, sevgili dostum, dedi sonunda. En şiddetli tutku yüreğimi paralarken, siz kalkmış aklıma danışmamı istiyorsunuz! Akıl makıl kalmadı ki!

— Tutkudan söz etmeyelim rica ederim, dedi Düşes kuru bir sesle; iki saatlik görüşmenin sonunda, sesinde ilk kez bir duygu beliriyordu. Kendisi de umutsuzluk içinde kıvranan Kont onu avutmaya çalıştı.

— Aldattı beni, diye haykırıyordu Düşes, Kont'un gözünün önüne serdiği umut verici gerekçelerin hiçbirine aldırmadan; hem de son derece alçakça *aldattı beni!* Bunu derken, yüzündeki solgunluk bir an yok oldu; ancak Kont, bu korkunç öfke anında bile Düşes'in kolunu kaldıracak gücü olmadığını fark etti.

"Ey Ulu Tanrım! Bu yalnızca hastalıktan ileri geliyor olabilir mi?" diye düşündü içinden, öyle değilse bile, çok ciddi bir hastalığın başlangıcı bu. Bunun üzerine kaygılandı, ünlü Rasori'yi, Parma'nın ve İtalya'nın en başarılı hekimini çağırtmayı önerdi.

— Yabancı birine umutsuzluğumu bütün boyutlarıyla görme zevkini mi tattırmak istiyorsunuz?.. Bu bir dost öğüdü mü, yoksa bir hain öğüdü mü? Bunu dedikten sonra garip gözlerle Kont'a baktı.

"Tamam, işte, artık en küçük bir sevgi yok içinde bana karşı," dedi Kont içinden, "Sıradan onurlu insanlar arasına da mı koymuyor beni?"

— Bizi umutsuzluğa düşüren tutuklama konusunda ayrıntılı bilgi edinmek istediğimi söylemek isterim, dedi Kont, ama çok garip! Somut hiçbir şey bilmiyorum henüz bu konuda; yakın karakoldaki jandarmaları sorguya çektirdim, tutuklunun Castelnovo yolundan getirildiğini görmüşler ve arabanın ardına takılma emri almışlar. Gerek becerikliliğini, gerek bağlılığını yakından tanıdığınız Bruno'yu gönderdim hemen; karakol karakol dolaşıp Fabrizio'nun nerede ve nasıl tutuklandığını araştırma emriyle yola çıktı.

Düşes, Fabrizio adını duyunca hafif çırpındı.

— Bağışlayın dostum, dedi Kont'a, konuşabildiği zaman; bu ayrıntılar beni yakından ilgilendiriyor, hepsini anlatın bana, en küçük bir ayrıntıyı bile bana anlatın.

— Evet hanımefendi, diye sürdürdü Kont, azıcık dikkatini dağıtmak üzere hafif umursamaz bir hava takınarak, güvenilir bir haberciyi Bruno'ya gönderip Bologna'ya dek gitmesini istedim, belki de orada kaçırdılar küçük dostumuzu. Son mektubunun tarihi ne?

— Beş gün önce, salı günü yazmış.

— Peki postada açılmış mı?

— Hiçbir açılma izi yok. Yalnız, rezil bir kâğıda yazıldığını söylemeliyim; adres bir kadının elinden çıkmış, üzerinde

oda hizmetçimin akrabası olan yaşlı bir çamaşırcı kadının adı var. Çamaşırcı kadın bunun bir gönül işi olduğuna inanıyor, Cecchina da başka bir şey demeden mektupları getirdiği için para veriyor ona.

Tam bir iş adamı yüzü takınmış olan Kont Düşes'i dinlerken Fabrizio'nun Bologna'dan hangi gün kaçırıldığını kestirmeye çalıştı. Ve işte o anda, her zaman, öylesine seviles bir insan olan Kont, hangi sesle konuşması gerektiğini anladı. Bu ayrıntılar talihsiz kadını ilgilendiriyor, acısını biraz dindiriyordu. Kont âşık olmasa, bunu daha odaya girer girmez anlardı. Düşes, sadık Bruno'ya yeni emirler gönderebilmesi için hemen yolladı onu. Bu arada, mahkûmiyet kararının Prens'in, Düşes'e pusulayı imzalamasından önce mi verildiğini kestirmeye çalıştıklarından, beriki büyük bir telaşla Kont'a. "Sizin kaleme aldığınız, onun da imzaladığı o pusulaya *haksız yargılama* yöntemi sözlerini yazmamış olmanızı hiç kınamayacağım, dalkavukluk içgüdüsü gırtlağınıza yapışmıştı," dedi; "hiç farkında olmadan, efendinizi sevdiğiniz kadından üstün tutuyordunuz. Bütün işlerinizi bana göre ayarladınız sevgili Kont, hem de uzun süredir, ama doğal yapınızı değiştirmek elinizde değil; bakan olabilmek için büyük yetenekleriniz var, ama bu mesleğin içgüdüsüne de sahipsiniz. O *haksız yargılama* sözünün yazılmaması işimi bitirdi; ama bunun için sizi suçlamayı aklımın köşesinden geçirmem, iradenin değil içgüdünün kusuru bu."

"Yalnız, şunu unutmayın," diye ekledi sesinin tonunu değiştirerek, daha buyurgan bir tavırla, Fabrizio'nun kaçırılmasından dolayı en küçük bir üzüntüye kapılmadım, bu ülkeden uzaklaşmak aklımın köşesinden geçmez, Prens'e büyük saygım var. Söyleyecekleriniz bunlar, benim sizden söylemenizi istediğim şeyler de bunlar. İleride nasıl davranacağıma yalnız ben karar vereceğimden, sizden dostça, iyi ve eski bir dostunuz olarak ayrılmak istiyorum. Altmış yaşında olduğumu varsayın; içimdeki genç kadın öldü, bundan

böyle dünyadaki hiçbir şeyi abartamam, kimseyi sevemem. Ancak geleceğinize zarar verirsem şimdikinden çok daha mutsuz olurum. Bakarsınız kendime genç bir âşık bulurum, bundan ötürü üzülmenizi istemem. Fabrizio'nun mutluluğu üzerine yemin ederim ki, dedikten sonra yarım dakika sustu, size karşı sadakatsizlik etmedim, hem de tam beş yıl boyunca. Uzun bir süre bu," dedi; gülümsemeye çalıştı; sapsarı yanakları kıpırdadı, ama dudakları birbirinden ayrılamadı. "Yemin ederim ki böyle bir şeyi ne düşündüm ne de istedim. Bütün bunlar anlaşıldığına göre, yalnız bırakın artık beni."

Kont, Sanseverina Sarayı'na umutsuzluk içinde çıktı; Düşes'in ayrılık kararının kesin olduğunu görüyordu, oysa kendisi, şimdiye dek olmadığı kadar delicesine sevdalıydı. Bu konuya sık sık değineceğim, çünkü İtalya dışında böyle bir şey görmek olanaksızdır. Eve dönünce, Castelnovo ve Bologna yollarına tam altı adam saldı ve hepsine birer mektup verdi. "Üstelik," dedi talihsiz Kont, "Prens o bahtsız çocuğu idam da ettirebilir, hem de Düşes'in pusulanın yazıldığı gün kendisine karşı takındığı tutumun öcünü almak için. Düşes'in aşılmaması gereken sınırı geçtiğini hissediyordum, işte bu yüzden o *haksız yargılama* sözünü atlama salaklığını ettim, oysa hükümdarın elini kolunu bağlayan şey oydu... İyi de, bu insanların eli kolu herhangi bir şeyle bağlanır mı? Kuşkusuz, hayatımın en büyük hatası bu, benim için değerli olabilecek her şeyi yele verdim. Şimdi bu sersemliği çok çalışarak, ustaca hareketlerle onarmalıyım; sonunda hiçbir şey elde edemesem bile, saygınlığımdan biraz özveride bulunarak, bu adamı yüzüstü bırakırım; kurduğu bütün o büyük siyasal düşlerle, Lombardiya'nın meşruti kralı olma düşleriyle, bakalım yerime kimi koyacak... Fabio Conti salağın teki, Rassi'nin bütün yeteneği de iktidarın hoşuna gitmeyen birini yasaya uygun olarak asmakla sınırlı."

Kont, Fabrizio'ya uygulanan ceza sıradan bir tutuklamanın ötesine geçerse bakanlıktan çekilmeye karar verdik-

ten sonra, kendi kendine, "Tedbirsizce meydan okunmuş bu adamın boş bir hevesi beni mutluluktan etse bile, en azından onurum kalır elimde," dedi. "Bu arada, bakanlığa falan aldırmadığıma göre, bu sabah bana olanaksız gibi gelen yüz ayrı işe kalkışabilirim artık. Örneğin, Fabrizio'nun kaçabilmesi için, bir insanın yapabileceği her şeyi deneyebilirim... Ey Ulu Tanrım!" diye bağırdı Kont sözünü yarım bırakarak, gözleri beklenmedik bir mutluluk karşısındaymış gibi ardına dek açılırken, şöyle düşünüyordu: "Düşes bana kaçmaktan söz etmedi, ömründe ilk kez içten davranmadı mı, yoksa bozuşmamız Prens'e ihanet edeyim diye mi? Eğer öyleyse, bu iş tamam!"

O eski alaycı incelik, Kont'un bakışına geri gelmişti. "Şu sevgili Başyargıç Rassi'ye bizi bütün Avrupa'ya rezil eden idamlar için efendisi tarafından iyi para veriliyor, ama o, efendisinin sırlarını bana açmak için vereceğim parayı geri çevirecek adam değil. Bu hayvanın bir oynaşı, bir de günah çıkardığı rahip var, ama oynaş konuşulmayacak kadar aşağılık, yapacağımız konuşmayı ertesi gün civardaki bütün pazarcı kadınlara anlatır." Bu umut ışığıyla canlanan Kont çoktan büyük kilisenin yolunu tutmuştu; kalkıştığı işin hafifliğine şaştı, yüreğindeki acıya karşın gülümsedi. "Bakan olmak da işte bu zaten," dedi kendi kendine. Bu katedral, İtalya'daki pek çok kilise gibi bir sokaktan öbürüne geçmeye yarar; Kont uzaktan, başpiskoposluktaki naiplerden birinin kilisenin orta kısmında yürüdüğünü gördü.

— Sizinle karşılaştığıma göre, gut hastası dizlerime Başpiskopos hazretlerinin yanına çıkmanın vereceği öldürücü yorgunluğu çektirmeyeceğinizi umarım, dedi. Ayin eşyasının konduğu yere inme lütfunda bulunursa, kendisine minnettar kalacağım.

Başpiskopos buna çok sevindi, Bakan'a Fabrizio konusunda söyleyecek çok şeyi vardı. Ama Bakan bütün bunların boş sözler olduğunu sezdi, dinlemeye yanaşmadı.

— San Paolo'nun rahip yardımcısı Dugnani nasıl bir adamdır?

— Aklı kıt, hırsı büyük biri, diye karşılık verdi Başpiskopos, tasası azdır, çok da yoksul, çünkü hepimizin zayıf yanı var!

— Aman, Monsenyör! diye bağırdı Bakan, Tacitus gibi betimliyorsunuz adamı. Gülerek veda etti din adamına. Bakanlığa döner dönmez, Rahip Dugnani'yi çağırttı.

— En iyi dostum Başyargıç Rassi'nin vicdanına yol gösteriyorsunuz, bana söyleyecek bir şeyi yok mu acaba? Ve başka bir şey demeden, törene falan da gerek duymadan, Dugnani'yi gönderdi.

XVII. Bölüm

Kont kendini bakanlıktan ayrılmış sayıyordu. "Emekliliğimi bununla anlatacaklarına göre, gözden düşmemden sonra elimde kaç at kalacağına bakalım şimdi," dedi kendi kendine. Servetinin dökümünü yaptı. Bakanlığa başlarken elinde seksen bin liretlik mal mülk vardı; büyük bir şaşkınlıkla, o anki malvarlığının beş yüz bin lirete ancak ulaştığını gördü."Buysa yılda en çok yirmi bin liret gelir demektir," dedi içinden. "Meğer koca bir aptalmışım ben. Parma'daki burjuvalar arasında benim yüz elli bin liret gelirim olmadığına inanan tek kişi yoktur; Prens de, bu konuda bütün öbürlerinden daha ileridedir. Beni çamura yuvarlanmış görünce, servetimi gizlemeyi iyi bildiğimi söyleyeceklerdir. Öyle olsun," diye bağırdı, "üç ay daha bakan kalırsam, bu servetin üç katına çıktığını görür hepsi." Bunu Düşes'e yazmak için fırsat sayıp kaleme dört elle sarıldı; ancak, içinde bulundukları durumdan ötürü, mektubu rakamlarla, hesaplarla doldurdu. "Fabrizio, siz, ben, üçümüzün Napoli'de yaşamak için yirmi bin liretlik gelirimiz olacak," dedi Düşes'e. "Fabrizio'yla benim, birer binek atımız olur." Tam mektubu gönderdiği sırada, Başyargıç Rassi'nin geldiği haber verildi; adamı saygısızlığa varan bir hava içinde kabul etti.

— Beyefendi, nasıl oluyor da Bologna'da benim koruduğum bir fesatçıyı tutuklattırıyor, üstelik boynunu da vurdu-

ruyor ve bana hiçbir şey söylemiyorsunuz! Yerime gelecek adamın adını biliyor musunuz bari? General Conti mi, yoksa siz misiniz?

Rassi küçük dilini yutmuşa döndü; Kont'un ciddi olup olmadığını kestiremeyecek kadar uzaktı soylu insanların yaşamından. Kıpkırmızı kesildi, birkaç anlaşılmaz söz geveledi; Kont gözünü dikmiş Rassi'ye bakıyor, elinin ayağına dolaşmasından büyük zevk alıyordu. Rassi birden silkindi, Almaviva'ya suçüstü yakalanmış Figaro'ya özgü bir havayla bağırdı:

— Doğrusunu isterseniz, Sayın Kont, ekselanslarının karşısında lafı dolandırmayacağım. Soracağınız bütün soruları günah çıkardığım rahiple konuşurmuş gibi cevaplandırmam için ne vereceksiniz bana?

— San Paolo haçı[58] ya da para, eğer bana, bunu vermemi sağlayacak bir gerekçe yaratırsanız.

— San Paolo haçını yeğlerim, çünkü beni soylu yapar.

— Ah Sayın Yargıç, şu bizim zavallı soylu takımına hâlâ değer mi veriyorsunuz?

— Soylu doğmuş olsaydım, diye karşılık verdi Rassi, mesleğine yakışan bir küstahlıkla, astırdığım insanların yakınları benden nefret eder, ama beni küçük göremezdi.

— Tamam, sizi küçük görülmekten kurtaracağım, dedi Kont, siz de benim bilgisizliğimi giderin. Ne yapmak istiyorsunuz Fabrizio'ya?

— Doğrusunu isterseniz, Prens bu konuda epey kararsız. Armida'nın[59] güzel gözlerine vurulmuş olan sizin, bu çarpıcı terimleri bağışlayın, hükümdarımızın kendi sözleri bunlar, kendilerini de etkileyen o güzel gözlere vurulmuş olan sizin, onu yüzüstü bırakıp gitmenizden çekiniyor, oysa Lombardiya'da bu işleri yürütebilecek tek kişi sizsiniz. Ayrıca şunu da belirteyim, dedi Rassi sesini kısarak, işin içinde

58 Parma'nın en büyük nişanıdır bu. (y.n.)

59 Gioachino Rossini'nin aynı isimli operasının başkahramanı. (e.n.)

bana vereceğiniz San Paolo haçı kadar değerli bir fırsat var sizin için. Fabrizio'nun yazgısına karışmaktan vazgeçerseniz ya da en azından insanların önünde bu konudan söz etmezseniz, Prens size kendi arazisinden ayıracağı altı yüz bin liret değerinde güzel bir toprak ya da üç yüz bin altınlık bir ödül verecek.

— Bundan daha iyisini bekliyordum doğrusu, dedi Kont; Fabrizio işine karışmamak, Düşes'le bozuşmak demektir.

— Evet, yine Prens'in dediğini aktarıyorum. İşin doğrusu, aramızda kalsın ama Sayın Düşes'e korkunç derecede kızgınlar ve bu sevimli hanımla bozuşmanıza karşılık, kendisinden, şimdi artık dul olduğunuza göre, hepi topu elli yaşında olan yaşlı yeğeni Prenses Isotta'yla evlendirilmeyi istemenizden çekiniyor.

— Çok doğru tahmin etmiş, diye bağırdı Kont; efendimiz kendi topraklarında yaşayan en anlayışlı insandır.

Bu yaşlı Prenses'le evlenmek Kont'un aklından bile geçmemişti; saraydaki törenlerden ölesiye sıkılan bu insanı hiçbir şey bundan daha fazla rahatsız edemezdi.

Koltuğunun yanındaki küçük masanın mermerinde döndürmeye başladı tütün tabakasını. Rassi sıkıntı belirten bu harekette iyi bir ganimet koparma umudu gördü; gözleri parladı.

— Ekselansları o altı yüz bin liretlik toprağı ya da o para ödülünü kabul edeceklerse, dedi yüksek sesle, benden başka pazarlıkçı seçmemelerini rica ederim. Para ödülünü artırmayı ya da krallık topraklarından epey önemli bir ormanı buna ekletmeyi üstlenirim, dedi sesini alçaltarak. Ekselansları zindana tıkılan şu çaylak oğlan konusunda Prens'le biraz yumuşak ve ölçülü konuşmaya razı olurlarsa, ulusal gönül borcunun kendisine bağışlayacağı toprak dukalığa bile yükseltilebilir. Ekselanslarına şunu bir kez daha belirtiyorum; Prens, çeyrek saatte bir Düşes'e lanet yağdırıyor, ama öte yandan epey sıkıntıda, hatta o kadar ki, zaman zaman, itiraf etmeye

yanaşmadığı özel bir durum olduğunu düşünüyorum. Aslında, bu tam bir altın madeni olabilir, sizin baş düşmanınız olarak bilinen ben, en gizli sırları, böyle açıkça size satarım. Aslında, Düşes'e ateş püskürse de, hepimiz gibi, o da, sizin Milano ile ilgili gizli girişimleri başarıya ulaştırabilecek tek kişi siz olduğunuza inanıyor. Ekselansları, hükümdarımızın sözlerini olduğu gibi aktarmama izin verirler mi? dedi Rassi kendi kendini coşturarak, sözcüklerin oturtulduğu yerin gerisinde her zaman, sözlerle aktarılamayacak, sizin benden iyi yorumlayacağınız bir yüz anlatımı vardır.

— İzin veriyorum, dedi Kont altın tabakasını mermer masaya vurmayı sürdürürken, her şeye izin veriyorum, üstelik bundan ötürü gönül borcu duyacağım.

— Bana, haçın dışında, çocuklarıma geçecek soyluluk belgesini verirseniz çok hoşnut olacağım. Ben Prens'e soylu yapılmaktan söz edince, "Senin gibi bir alçağı soylu yapmak ha! Hemen ertesi gün dükkânı kapatmak gerekir, Parma'da artık kimse soylu olmak istemez," diye karşılık veriyor. Milano işine dönecek olursak, Prens üç gün önce bana, "Çevirdiğimiz dolapları sürdürebilecek tek insan bu düzenbazdır," diyordu; "onu kovarsam ya da Düşes'in ardına takılırsa, günün birinde bütün İtalya'nın liberal, sevilen başı olma umudundan bütünüyle vazgeçmem gerekir."

Bunu duyan Kont derin bir soluk aldı. "Fabrizio ölmeyecek," dedi içinden.

Rassi, ömrü boyunca Başbakan'la böyle baş başa konuşamamıştı. Mutluluktan uçuyordu; bütün ülkede en aşağılık, en rezil şeylerin simgesi haline gelmiş bulunan şu Rassi adından kurtulmasına az kaldığına inanıyordu; sıradan halk kuduz köpeklere Rassi adını veriyordu; kısa bir süre önce askerler, arkadaşlarından biri diğerine *Rassi* dediği için vuruşmuşlardı. Son olarak, hemen her hafta bu talihsiz ad korkunç şarkılardan birine oturtuluyordu. On altı yaşındaki genç, suçsuz oğlu, adından ötürü kahvelerden kovulmuştu.

Konumunun doğurduğu bütün bu tatsız olayları anımsayınca ihtiyatsız davrandı.

— Riva adında bir toprağım var, dedi iskemlesini Bakan'ın koltuğuna yanaştırarak, Riva baronu olmak isterdim.

— Neden olmasın? dedi Bakan. Rassi havalarda uçuyordu.

— Öyleyse, Sayın Kont, saygısızlık etmeyi göze alacağım, neyi arzuladığınızı keşfedeceğim, Prenses Isotta'yla evlenmeye can atıyorsunuz, bu da çok soylu bir istek elbette. Akraba olduktan sonra, gözden düşme tehlikesi kalmaz, adamımızı *avcunuzun içine alırsınız*. Prenses Isotta ile evlenme sözünü duyunca, tüylerinin diken diken olduğunu gizlemeyeceğim sizden; ama yürüttüğünüz işler becerikli, *iyi para alan* birine teslim edilirse, başarılı olma umudu beslenebilir.

— Yoo, Sevgili Baroncuğum, benim bundan hiç umudum yoktu. Şimdiden benim yerime edeceğiniz bütün sözleri yalanlıyorum; ama bu parlak evlilik sonunda bütün arzularımı gerçekleştirip beni devlet içinde bu kadar yüksek bir yere oturtursa, kendi kesemden size üç yüz bin liret veririm ya da Prens'e size bu paraya yeğ tuttuğunuz bir nişan bağışlamasını öğütlerim.

Okur bu konuşmayı belki uzun bulacaktır. Oysa insaflı davranıp ancak yarısını aktarıyoruz; konuşma iki saat daha sürdü. Rassi, Kont'un evinden mutluluktan çılgına dönmüş olarak çıktı; Kont, Fabrizio'yu kurtarma konusunda büyük umutlara kapıldı ve istifaya kesin karar verdi. Rassi ve General Conti gibi insanların işbaşına gelmesiyle saygınlığının tazeleneceğine inanıyordu; Prens'ten öç alabilme fırsatının doğabileceğini düşündükçe keyiften uçuyordu. "Düşesi buradan gitmeye zorlayabilir," diye bağırıyordu kendi kendine, "o zaman Lombardiya'nın meşruti kralı olma umudunu yele vermesi gerekir." (Kurulan bu düş gülünçtü. Prens çok akıllı adamdı ama sonunda kurduğu bu düşe çılgınca vurulmuştu.)

Kont, Başyargıç'la yaptığı konuşmayı aktarmak üzere Düşes'in konağına koşarken hiç de neşeli sayılmazdı. Kapının kendisine kapalı olduğunu gördü; kapıcı doğrudan hanımından aldığı bu emri itiraf etmeyi göze alamıyordu. Kont üzgün üzgün bakanlık sarayına döndü, yaşadığı acı, Prens'in sırdaşıyla yaptığı konuşmanın verdiği sevinci bütünüyle yok etmişti. Hiçbir şeyle ilgilenmek istemediğinden, resimli salonunda kederli kederli dolanırken, on beş dakika sonra, şu pusulayı aldı:

"Sevgili Dostum, artık yalnız dost olduğumuza göre, beni görmeye haftada ancak üç kez gelmelisiniz. On beş gün sonra, yürekten sevdiğimiz bu ziyaretleri ayda ikiye indiririz. Beni sevindirmek istiyorsanız, bu ayrılığı her yana yayın; bir zamanlar size beslediğim sevginin karşılığını vermek isterseniz, yeni bir sevgili edinin. Bana gelince, dört bir yana para saçmayı tasarlıyorum. İnsan içine çıkmayı düşünüyorum, belki acılarımı unutturacak akıllı birini de bulurum. Ancak dost olarak yüreğimde birinci sıra her zaman sizin olacaktır; ama atacağım adımlara sizin bilgeliğinizin yön verdiğinin söylenmesini istemiyorum artık; özellikle vereceğiniz kararlar üzerinde en küçük bir etkimin kalmadığının bilinmesini istiyorum. Sözün kısası, sevgili Kont, inanın en sevgili dostum siz olacaksınız, ama başka bir şey değil. Rica ederim, sakın artık geri dönme umudu beslemeyin, her şey sona erdi. Dostluğuma sonsuza dek güvenin."

Bu son söz Kont'un cesaretini iyice pekiştirdi. Prens'e bütün görevlerinden çekildiğini bildiren bir mektup yazdı, saraya ulaştırması ricasıyla Düşes'e gönderdi. Az sonra, istifa mektubu paramparça edilmiş olarak geri geldi, kâğıdın boş bir yerine Düşes şunu karalamıştı: *Yoo, hayır, bin kere hayır!*

Zavallı Bakan'ın kapıldığı umutsuzluğu anlatmak zordur. "Kabul ediyorum ki Düşes haklı," diyordu durmadan kendine; "şu *haksız yargılama* sözünü atlamam korkunç bir talihsizlikti; belki Fabrizio'nun ölümüne yol açacak, onun

ölümü de benimkine." Saraya davetsiz gitmek istemeyen Kont, yüreği kan ağlayarak oturdu, Rassi'yi San Paolo nişanı ve ona çocuklarına aktarabileceği bir soyluluk belgesi veren *motu proprio*'yu[60] kendi eliyle yazdı; Kont bu kararnameye, verdiği kararın devlet açısından gerekçelerini açıklayan yarım sayfalık bir durum bildirisi ekledi. Bu ikisinin güzel birer kopyasını çıkarıp Düşes'e gönderirken kederli bir sevinç içindeydi.

Varsayımlarda bulunuyordu; sevdiği kadının ileride nasıl bir yol izleyeceğini kestirmeye çalışıyordu. "Bunu kendisi de bilmiyor," diyordu kendi kendine; "ama şurası kesin, yer yerinden oynasa, bana bildirdiği kararlardan dönmez." Acısını artıransa, Düşes'in kınanacak bir yanını bulamayışıydı. "Beni severken lütufta bulunmuştu, yaptığım bir yanlışlık yüzünden artık sevmez oldu, bile bile yapmadım bu yanlışı, tamam, ama korkunç sonuçlar doğurabilir; ağlayıp sızlanmaya hiç hakkım yok." Kont ertesi sabah, Düşes'in insan içine çıkmaya başladığını öğrendi; toplantı düzenleyen bütün evlerde gözükmüştü. Aynı salonda karşılaşsalar ne olurdu acaba? Nasıl konuşurdu onunla? Hangi perdeden seslenebilirdi? Ya da nasıl konuşmadan durabilirdi?

Ertesi gün tam bir karabasandı; Fabrizio'nun asılacağı söylentisi yayılınca, kent heyecanlandı. Prens'in, soylu bir aileden geldiğini göz önünde bulundurarak, kafasının kesilmesine karar verme lütfunda bulunduğu da ekleniyordu bu söylentiye.

"Onu ben öldürüyorum," dedi Kont kendi kendine; "bir daha Düşes'in yüzünü göremem artık." Bu yalın düşünceye karşın, üç kez kapısından geçmekten alamadı kendini; doğrusunu isterseniz, göze çarpmamak için yayan gitti oraya. O umutsuzluk içinde, Düşes'e mektup yazmayı bile göze aldı. İki kez çağırtmıştı Rassi'yi; başsavcı hiç oralı olmamıştı. "Alçak herif beni sırtımdan bıçaklıyor," dedi Kont içinden.

60 Özel kararname. (ç.n.)

Ertesi gün, üç büyük haber çalkalanıyordu soylular, hatta burjuvalar arasında. Fabrizio'nun idamı su götürmezdi; ama Düşes hiç de umutsuz gözükmüyordu. Görünüşe göre, genç sevgilisi konusunda şöyle üstünkörü bir üzüntü belli ediyordu; buna karşılık, Fabrizio'nun tutuklandığı an beliren, ona ciddi bir rahatsızlık geçiriyormuş havası veren solgunluktan büyük bir ustalıkla yararlanıyordu. Burjuvalar bu ayrıntılara bakıp sarayda yaşayan soylu bir hanımın buz gibi yüreğini tanıyorlardı. Bu arada, genç Fabrizio'nun anısına saygı göstermek üzere, Kont'tan ayrılmıştı. "Ne ahlâksızlık!" diye bağırıyordu Parma'daki Cizvitler, "İnanılmaz şey!" Düşes daha şimdiden saraydaki en yakışıklı gençlerin gönül alıcı sözlerini dinlemeye hazır gözüküyordu. Daha başka garipliklerin yanında, Markiz Raversi'nin o anki sevgilisi Kont Baldi ile konuşurken çok neşeli olduğu, Velleja şatosuna yaptığı sık ziyaretlerle epey eğlendiği görülmüştü. Küçük burjuvalarla halk, Kont Mosca'nın kıskançlığı yüzünden olduğunu düşündükleri Fabrizio'nun idamına büyük tepki gösteriyordu. Sarayda yaşayan soylular da Kont'la yakından ilgiliydi, ama alay etmek üzere. Söylediğimiz üç büyük haberin sonuncusu Kont'un istifasından başka bir şey değildi. Herkes, elli altı yaşında, uzun süredir bir genci ona yeğleyen kalpsiz bir kadın kendisini yüzüstü bıraktı diye, sıradışı bir koltuktan kendi isteğiyle ayrılan bu gülünç âşıkla dalga geçiyordu. Başpiskoposa, ona danışılmadan, koruduğu gencin kafasının kesildiği yerde başbakanlık koltuğunda kalmayı, onurunun, Kont'a yasakladığını akıl eden, daha doğrusu duyumsayan tek kişi oldu. Kont'un istifa haberi, General Fabio Conti'nin gut hastalığının hafiflemesine yol açtı; bütün kent saat kaçta idam edileceğini öğrenmeye çalışırken ve zavallı Fabrizio'nun kalede nasıl vakit geçirdiğini anlatırken, bu konuya değineceğiz.

Kont ertesi gün, Bologna'ya yolladığı sadık adamı Bruno'yu yeniden gördü; adam çalışma odasına girerken Kont duygulandı; onu görünce, bir bakıma Düşes'in de

onayıyla, Bologna'ya gönderdiği zamanki mutlu hali geldi gözünün önüne. Bruno Bologna'dan eli boş dönüyordu; Castelnovo yargıcının kentin zindanına kapattırdığı Lodovico'yu görememişti.

— Yeniden Bologna'ya göndereceğim sizi, dedi Kont Bruno'ya. Düşes, Fabrizio'nun başına gelen felaketin ayrıntılarını öğrenirse kederli bir haz duyacaktır. Castelnovo karakolunda görevli jandarma komutanına gidin...

"Yok hayır!" diye bağırdı Kont sözünü yarım bırakarak; "hemen şimdi Lombardiya'ya gidin, oradaki bütün haber kaynaklarımıza para, hem de bol para dağıtın. Bütün bu insanlardan en umut verici raporları istiyorum." Görevinin amacını iyi kavrayan Bruno hemen oturup güven mektuplarını yazmaya başladı; Kont, ona son emirleri verirken, çok güzel yazılmış, düzmece bir mektup aldı; ondan yardım bekleyen bir dostu yazmıştı sanki mektubu. Mektubu kaleme alan dostu, Prens'ten başkası değildi. Birtakım istifa söylentileri duymuş dostu Kont Mosca'dan bakanlıkta kalmasını rica ediyordu; bunu ondan dostluk ve *yurdun içinde bulunduğu tehlikeler* adına istiyordu ve sonunda, bir hükümdar olarak emrediyordu. *** kralının iki krallık nişanı gönderdiğini, bunlardan birini kendine ayırdığını, öbürünü sevgili Kont Mosca'sına gönderdiğini ekliyordu sözlerine.

— Yüreğimi dağlıyor bu hayvan! diye bağırdı Kont öfkeyle, Bruno'nun şaşkın bakışları altında, salağın birini uyutmak üzere birlikte yüzlercesini yazdığımız bu ikiyüzlü laflarla beni kandırmak istiyor. Kendisine gönderilen nişanı geri çevirdi, verdiği yanıtta bakanlığın ağır çalışmalarını uzun süre daha yerine getirmeye olanak bırakmayan sağlığından söz etti. Küplere binmişti. Az sonra Başsavcı Rassi'nin geldiği haber verildi, bir köpeği karşılar gibi karşıladı adamı.

— Sizi soylu yaptığım için mi küstahlığa başlıyorsunuz! Sayın Bakan, göreviniz gereği neden dün gelip teşekkür etmediniz bana bay odun?

Rassi bu küfürlere hiç aldırmıyordu; Prens onu her gün böyle kabul ederdi; ama o baron olmak istiyordu, bunun gerekçelerini de akıllıca ortaya koydu. Bundan daha kolay bir şey olamazdı.

— Prens dün beni bütün gün masa başında tuttu; saraydan çıkamadım. Prens hazretleri bana o kötü savcı yazımla o kadar çok sayıda aptalca ve bitip tükenmeyen diplomatik belge yazdırdı ki, sanırım asıl niyeti beni orada tutsak etmekti. Saat beşe doğru açlıktan bitkin bir halde ayrılma izni alabildiğimde de, doğruca eve gitmemi, o akşam dışarı çıkmamamı emretti. Nitekim, çok iyi tanıdığım iki hafiyesinin, gece yarısına doğru benim sokakta dolaştıklarını gördüm. Bu sabah fırsat bulur bulmaz, beni katedralin kapısına bırakacak bir araba getirttim. Arabadan ağır ağır indim, sonra koşmaya başladım, kilisenin içinden geçtim, işte karşınızdayım. Ekselansları şu anda yeryüzünde en çok gözüne girmek istediğim insandır.

— İyi de, Sayın Soytarı, ben de bütün bu iyi kötü uydurulmuş masalları yutacak adam değilim! İki gün önce bana Fabrizio'dan söz etmeye yanaşmadınız; kaygılarınıza, devlet sırrıyla ilgili yeminize saygı gösterdim, hem de sizin gibi birinin ettiği yeminler olsa olsa kaçamak cevapların bahanesi olsa bile. Bugün doğruyu istiyorum ama. Bu delikanlıyı oyuncu Giletti'nin katili diye ölüme mahkûm eden bütün o söylentiler de nedir?

— Bu söylentilerin ne olduğunu siz ekselanslarına benden daha iyi kimse anlatamaz, çünkü hükümdarımızın emriyle onları yayan benim ve sanırım, bunu size bildirmeyeyim diye dün beni akşama dek tutsak aldı. Deli olmadığımı bilen Prens, size nişanımı getireceğimden, onu kendi ellerinizle yakama tutturmanızı isteyeceğimden kuşku duyamazdı.

— Masalı bırak, asıl konuya gel! diye bağırdı Bakan.

— Prens, Dongo ailesinden bu genci ölüm cezasına çarptırmayı çok isterdi aslında, ama hiç kuşkusuz bildiğiniz gibi,

elinde yalnızca yirmi yıllık bir zincire vurma cezası var. Bunu da kendisi, cezanın verildiği ertesi gün, cuma günleri sadece kuru ekmek ve suyun ve bunun gibi birtakım dinî vecibelerin dâhil olduğu on iki yıllık kaleye kapatılma cezasına çevirdi. Ben de işte bu hapis cezasını bildiğim için, kentte dolaşan idam söylentilerinden ürktüm; henüz güç elimdeyken işi sıkı tutmak gerekiyordu, üstelik adam bu idamı çok istiyor. Kont Palanza'nın ölümünü hatırlıyorum da, nasıl da kim vurduya getirmiştiniz adamı. Aslında o zaman hak etmiştim bu nişanı! diye bağırdı. Oldukça rahat bir havası vardı. Zaten ölmek isteyen bu adamı elime geçirdiğimde, gerekeni yapmıştım. O zaman aptalın tekiydim, böyle bir tecrübeye bakarak sizin de benim gibi davranmamanızı tavsiye ederim. (Bu kıyaslama, Rassi'yi tekmelememek için kendini zor tutan Kont'a son derece yersiz geldi.) Her şeyden önce, diye sürdürdü beriki hiçbir hakaretin sarsamayacağı bir kendine güven ve hukuk danışmanı mantığıyla, adı geçen Dongo'nun idamı söz konusu olamaz; Prens böyle bir şeyi göze alamaz! Zaman çok değişti! Son olarak da, sayenizde baron olmayı uman ben, buna yardım etmem. Oysa ekselanslarının da bildiği gibi, böyle yüksek görevleri yerine getiren kişi ancak benden emir alabilir ve ben de size yemin ederim ki, Şövalye Rassi, Sinyor Dongo için hiçbir zaman ölüm emri vermeyecektir.

— Böyle davranmakla akıllılık ederseniz, dedi Kont ciddi bir yüzle gözünün içine bakarak.

— Yalnız, bir şeyi ayıralım! diye sürdürdü Rassi gülümseyerek. Benim sözüm yalnız resmî ölümlerde geçer, Sinyor Dongo karın ağrısından ölürse, sakın bunu bana yüklemeyin! Nedendir bilmem, Prens Sanseverina'ya kızgın (üç gün önce olsa, bütün kent gibi, Rassi de Düşes derdi; ama şimdi Başbakan'la ayrı olduklarını biliyordu); Kont, böyle bir ağızda düşes unvanının yok oluşuna epey şaşırdı ve bundan nasıl büyük bir keyif aldığını kolayca kestirebilirsiniz.

Kont korkunç bir nefretle baktı Rassi'ye. "Ah sevgili meleğim!" dedi sonra içinden, "sana olan sevgimi ancak emirlerine körü körüne uyarak gösterebilirim."

— Şunu itiraf edeyim ki, dedi savcıya, Düşes hanımefendinin gelip geçici heveslerine öyle tutkulu bir ilgi duymuyorum; bununla birlikte, Napoli'de kalması ve işlerimizi karıştırmak üzere buraya gelmemesi gereken Fabrizio meselesini o açmıştı bana, ben görevdeyken öldürülmesini istemem ve hapisten çıkmasından bir hafta sonra baron olacağınıza dair de söz vermek isterim.

— Öyleyse Sayın Kont, ben ancak on iki yıl sonra baron olabilirim, çünkü Prens küplere binmiş durumda ve Düşes'ten öylesine nefret ediyor ki, gizlemeye çalışıyor.

— Prens hazretleri de pek iyi kalpliymiş! Başbakan'ı artık Düşes'i korumadığına göre, neden gizleme gereksinmesi duyuyor acaba? Ancak bayağılık ya da kıskançlıkla suçlanmak istemem. Düşes'i bu ülkeye ben getirttim, Fabrizio zindanda can verirse, siz baron falan olamazsınız, belki bıçaklanırsınız. Ama bırakalım bu ayrıntıları. Servetimin dökümünü yaptım; yıllık yirmi bin liret geliri bulur bulmaz alçakgönüllü bir hareketle hükümdara istifamı sunmayı tasarladım. Napoli kralı tarafından bir işte görevlendirilmeyi umuyorum. O büyük kent, Parma gibi bir delikte bulamayacağım, şu anda çok ihtiyaç duyduğum eğlenceler sunabilir bana; burada ancak Prenses Isotta'yla evlenmemi sağlarsanız kalabilirim vs. Konuşma bu yönde uzadı gitti. Rassi tam kalkıyordu ki, Kont kayıtsız bir ifadeyle ona şöyle dedi:

— Fabrizio'nun beni aldattığının, bu anlamda Düşes'in sevgililerinden biri olduğunun etrafta söylendiğini biliyorsunuz, bu söylentiyi kabul etmiyorum ve onu çürütmek üzere şu keseyi Fabrizio'ya vermenizi istiyorum.

— İyi ama Sayın Kont, dedi Rassi korku içinde keseye bakarak, çok para var bu kesede ve yönetmelikler...

— Sevgili dostum, size göre çok olabilir, diye karşılık verdi Kont, küçümsemelerin en aşırısıyla. Sizin gibi burjuvalar,

hapisteki dostuna para gönderirken, on altın sikke verince yıkılacaklarını sanır. Bense Fabrizio'nun bu altı bin lireti almasını, ayrıca sarayın bundan haberinin olmamasını *istiyorum.*

Korkuya kapılan Rassi cevap vermeye hazırlanırken, Kont kapıyı saygısızca suratına kapattı. Bu insanlar ancak küstahlığın arkasında görürler siyasal gücü. O arada, Başbakan öyle gülünç bir işe girişti ki, aktarırken zorlanıyoruz: Yazı masasına koştu, Düşes'in küçük bir resmini çıkardı, ateşli öpücüklere boğdu. "Sevgili meleğim, senden eşitiymişsin gibi söz etmeye cesaret eden şu bilgiç herifi kendi elimle pencereden atmadığım için beni bağışla," diye bağırıyordu, "bu kadar sabır göstermem, senin emrine uymak içindi! Oğlan da beklemekle bir şey yitirmeyecek!"

Elindeki resimle uzun uzun konuştuktan sonra, gülünç bir şey geldi, kalbinin durduğunu sanan Kont'un aklına ve çocuk gibi heyecanla bunu yerine getirmeye girişti. Madalyalı bir giysi getirtti kendine, yaşlı Prenses Isotta'yı görmeye gitti; oysa bunca yıldır, yalnız yılbaşında gitmişti onu görmeye. Prenses'i bütün köpeklerini çevresine toplamış, saraya gidiyormuş gibi, elmasları da içinde, bütün takılarını takınmış buldu. Kont, belki de dışarı çıkmak üzere olan alteslerinin herhangi bir tasarısına engel olmaktan çekindiğini belirtince, Prenses hazretleri Bakan'a, Parma'da bir prensesin her zaman böyle olması gerektiğini bildirdi. Kont, başına gelen tatsız olaydan beri ilk kez neşelendi; "İyi ki buraya gelmişim," dedi içinden, "hemen bugün ilanıaşk etmeliyim." Prenses, aklıyla bu kadar ünlenmiş, üstelik başbakan olan bir erkeğin, kendi evine gelmesine çok sevinmişti; zavallı yaşlı kız böyle ziyaretlere alışık değildi. Kont, sıradan bir beyefendi ile hükümdarlık yapan bir ailenin bireyleri arasındaki büyük uzaklığı dile getiren ustaca bir girişle söze başladı.

— Burada bir ayrım yapmak gerekir, dedi Prenses. Örneğin, Fransa kralının kızı hiçbir zaman taç giymeyi umut edemez; oysa Parma ailesinde işler böyle yürümez. Bu yüzden,

biz Farneselerin, dış görünüşümüzde hep belli bir saygınlığı gözetmemiz gerekir ve sizin günün birinde şu gördüğünüz zavallı Prenses'in başbakanı olamayacağınızı söyleyemem doğrusu.

Bu düşünce, beklenmedik garipliğiyle, bir an için çok sevindirdi zavallı Kont'u.

Başbakan'ın ilanıaşkı karşısında kıpkırmızı kesilen Prenses Isotta'nın yanından çıkarken sarayın öteberisini sağlayanlardan birine rastladı. Prens hemen onu görmek istiyordu.

— Hastayım, diye karşılık verdi Prens'e kötülük etme fırsatını yakaladığına müthiş sevinen Bakan. Ah, ah! diye bağırdı öfkeyle, hem sabrımı taşırıyor, hem de size hizmet etmemi bekliyorsunuz! Evet ama sevgili Prensim, bu yüzyılda Tanrı'nın sizi işbaşına getirmiş olması yetmiyor, astığı astık kestiği kestik biri olabilmek için insanın epey akıllı ve sağlam kişilikli olması gerekiyor.

Bu hastanın kusursuz sağlığına bakıp ağzı açık kalan saray görevlisini gönderdikten sonra, Kont, General Fabio Conti üzerinde büyük nüfuzu olan iki saraylıyı görmeye gitmenin pek eğlenceli olacağını düşündü. Başbakan'ı tir tir titreten, bütün cesaretini kıran şey, Kale Komutanı'nın bir zamanlar baş düşmanı bir yüzbaşıdan Perugia *acquetta*'sı[61] denilen zehirle kurtulmuş olmasıydı.

Kont, Düşes'in kaleden haber alabilecek adamlar edinmek için bir haftada avuç dolusu para harcadığını biliyordu; ama ona kalırsa, bu yoldan başarıya ulaşma umudu çok azdı, bütün gözler henüz ardına dek açıktı. Bu zavallı kadının giriştiği bütün baştan çıkarma denemelerini anlatmayacağız okura. Tam anlamıyla umutsuzdu, pek sadık, bin türlü hafiye ona yardım ediyordu. Ama zorbalık dolu küçük saraylarda kusursuz yürütülen tek iş, siyasal suçluların kilit altında tutulmasıydı. Düşes'in altınları, ancak yüksek rütbeli sekiz on kişinin kaleden gönderilmesine yaradı.

61 İçeceği. (ç.n.)

XVIII. Bölüm

Sizin anlayacağınız, zindandaki gence bütün yüreğiyle bağlı Düşes ile Başbakan onun için pek bir şey yapamamışlardı. Prens öfkeliydi, hem saray hem kent halkı Fabrizio'ya *kırgındı*, dolayısıyla başına felaket gelmiş olmasına seviniyorlardı. Çünkü gereğinden fazla mutlu olmuştu Fabrizio. Düşes, saçtığı avuç dolusu altına karşın kaleye adım atamamıştı; Markiz Raversi ya da Şövalye Riscara hemen her gün General Fabio Conti'ye yeni bir haber yolluyorlardı. Onun zayıflığını herkes destekliyordu.

Daha önce dediğimiz gibi, Fabrizio, hapse atıldığı gün önce *komutan konağı*na götürüldü. Bu, geçen yüzyılda, Vanvitelli'nin çizimlerine dayanılarak yapılmış, büyük, yuvarlak kulenin sahanlığına, yerden yüz seksen ayak yukarıya yerleştirilmiş küçük, şirin bir yapıydı. Fabrizio, kocaman kulenin deve hörgücünü andıran arka yüzünde tek başına kalmış pencerelerinden ta ötelerdeki Alpler'i ve ovayı görüyordu; gözleriyle, kalenin dibinde, kentin dört fersah ötesinde sağa kıvrılıp Po Nehri'ne dökülen, çağlayanı andıran Parma deresini izliyordu. Kamaşan gözleri, yemyeşil çayırların ortasında, birbirini izleyen kocaman beyaz lekeler oluşturan sol kıyısının ötesinde, Alpler'in İtalya'nın kuzeyinde oluşturduğu aşılmaz duvarın her bir doruğunu açıkça seçebiliyordu. Şu anki gibi, ağustos ayında bile karla kaplı bu doruklar o

yakıcı düzlüklerin arasında insana anıları vasıtasıyla bir serinlik hissi veriyordu. Göz onların en küçük ayrıntılarını bile yakalar, oysa Parma kalesine otuz fersahtan daha uzaktırlar. Komutanın güzel konağının engin görüşünü güneye doğru, içinde Fabrizio'ya alelacele bir hücrenin hazırlandığı *Farnese* kulesi kesiyordu. Okurun anımsayacağı gibi, bu ikinci kule, geniş kulenin sahanlığına, Theseus'un oğlu Hippolytos'a hiç benzemeyen, genç, güzel üvey anasının gösterdiği yakınlığı geri çevirmeyen, babasının yerine tahta geçecek bir prens onuruna oturtulmuştu. Prenses birkaç saat içinde can verdi; Prens'in oğlu ancak on yedi yıl sonra, babası ölüp de onun yerine tahta çıkınca özgürlüğüne kavuşabildi. Kırk beş dakika sonra Fabrizio'nun çıkarıldığı, dışarıdan çok çirkin gözüken Farnese kulesi, geniş kulenin sahanlığından yaklaşık elli ayak yüksektir ve bir dizi yıldırımsavarla bezenmiştir. Prens'in karısı yaptırmıştı bu kuleyi, fakat karısından hoşnut olmayan Prens, yerden görülen bu zindanı uyruklarına, öteden beri var olduğuna inandırmak istemek gibi tuhaf bir işe girişmişti. Bundan ötürü de ona, bilerek *Farnese Kulesi* adını verdi. Bu yapıdan söz etmek yasaktı, Parma'nın her yanından, komşu ovalardan duvarcıların bu beş köşeli kulenin taşlarını yerli yerine koydukları açıkça görülüyordu. Eski olduğunu kanıtlamak üzere, iki ayak genişliğinde, dört ayak yüksekliğindeki kapının üstüne, IV. Henri'yi Paris'ten uzaklaşmaya zorlayan ünlü General Alessandro Farnese'yi canlandıran bir kabartma yerleştirilmişti. Böylesine güzel manzaralı bir bir yere oturtulmuş olan Farnese kulesinin en az kırk adım uzunluğunda ve buna uygun genişlikte, bodur sütunlarla kaplı bir zemin katı vardır, çünkü bu geniş odanın yüksekliği hepi topu on beş ayaktır. Burada muhafızlar kalır, tam ortasında, sütunlardan birinin çevresinde döne döne yükselen merdivenler vardır. Bu, demirden yapılmış, son derece hafif, yaklaşık iki ayak genişliğinde, küçük bir merdivendi. Fabrizio, kendisine eşlik eden zindancıların ağırlı-

ğıyla sarsılan bu merdivenden, birinci katı oluşturan, yirmi ayaktan daha yüksek geniş odalara ulaştı. Bu odalar, eskiden, ömrünün en güzel on yedi yılını burada geçiren genç Prens için pek şatafatlı biçimde döşenmişti. Bu dairenin öbür ucunda görkemli bir şapel gösterdiler yeni mahkûma; kara duvarlar boyunca, onlara değmeyen, boyları duvara uygun kara sütunlar yerleştirilmiş, duvarlarsa, çapraz iki kemik üzerine oturtulmuş, ustaca yontulmuş, beyaz mermerden kurukafalarla bezenmişti. "Öldüremeyen bir nefretin buluşuna bakın," dedi Fabrizio içinden, "hangi şeytan getirir insanın aklına bunu göstermeyi!"

Yine bir sütunun çevresine oturtulmuş çok hafif ince demirden yapılmış merdiven zindanın ikinci katına uzanıyordu; General Fabio Conti, bu katın yaklaşık on beş ayak genişliğindeki odalarından birinde bir yıldır yeteneğini sergiliyordu. Onun yönetiminde, bir zamanlar Prens'in uşaklarının kaldığı, büyük kulenin sahanlığını oluşturan döşeme taşlarından otuz adım yüksekteki bu hücrelerin pencerelerine sağlam parmaklıklar yerleştirilmişti. Her birinde ikişer pencere bulunan bu hücrelere yapının ortasındaki karanlık ve dar bir koridordan geçilerek ulaşılıyordu; Fabrizio, o daracık koridorda, tonoza kadar uzanan, kalın demirlerden oluşan, art arda üç kapı gördü. Bu güzel buluşların tasarlanması, kesilmesi ve yerlerine oturtulması General'in efendisi tarafından iki yıl boyunca her hafta kabul edilmesine patlamıştı. Bu hücrelerden birine yerleştirilen fesatçı kendisine insanlıkdışı muamele yapıldığından yakınamazdı, ama dünyada kimseyle iletişim kuramaz, sesini duyurmadan tek bir hareket yapamazdı. General her hücreye, sıra yerine geçen, üç ayak yüksekliğinde kalın meşe kalaslar yerleştirmişti, emniyet bakanı olma yolunda birtakım haklar kazandıran en önemli buluşu buydu. Bu sıraların üstüne, duvara yalnız pencere tarafından değen, altı ayak yüksekliğinde, ses çıkaran tahta bir kulübe oturtmuştu. Öbür üç köşede, kocaman taşlarla örülmüş zindanın

ilkel duvarı ile kulübenin tahta çeperleri arasında uzanan, dört ayak genişliğinde, küçük bir koridor vardı. İki katlı dört ceviz, meşe, çam levhadan oluşan çeperler demir vidalar ve sayısız çiviyle birbirine tutturulmuştu.

Fabrizio, General Fabio Conti'nin başyapıtı, *Edilgin Boyun Eğme* gibi güzel bir ad verilmiş, bir yıl önce inşa edilmiş bu hücrelerden birine götürüldü. Hemen pencerelere koştu; bu parmaklıklı pencerelerin manzarası müthişti. Ufkun kuzeybatıya doğru küçük bir köşesini Komutan'ın hepi topu iki katlı olan güzel konağının galeri biçimindeki çatısı örtüyordu; zemin katta kurmayların çalışma odaları vardı; Fabrizio'nun gözü ilkin, ikinci kattaki çok güzel kafesler içinde her türlü kuşun bulunduğu pencerelerden birine takıldı. Zindancılar çevresinde koşuşurken Fabrizio, onların ötüşlerini dinleyerek, çöken akşamın son ışıklarını selamlayışlarını izleyerek eğleniyordu. Kuşhanenin bu penceresi kendi pencerelerinden birinin çok çok yirmi ayak ötesinde ve beş altı ayak altındaydı, dolayısıyla kuşlara tepeden bakıyordu.

O gün, tam Fabrizio zindana yerleştirilirken ay vardı, sağda, Alpler'in üstünde, Treviso'ya doğru yükseliyordu olanca görkemiyle. Saat daha akşamın sekiz buçuğuydu ve ufkun öbür ucunda, güneşin battığı yerde, sarıya çalan parlak bir kızıllık Nice kentinden başlayıp Moncenisio ve Torino dağlarına doğru yükselen Alpler'in öbür doruklarını ve Viso Dağı'nı gözler önüne seriyordu; Fabrizio, başına gelen felaketi unutup bu olağanüstü görüntü karşısında duygulandı, kendinden geçti. Clelia Conti bu harika dünyada yaşıyor demek! O düşünceli, ciddi ruhuyla bunun herkesten fazla tadını çıkarıyor olmalıydı; burada insan, Parma'nın yüz fersah ötesindeki ıssız dağlara çekilmiş gibi yaşardı. Fabrizio, ruhuna seslenen ufka hayran olarak, sık sık Komutan'ın güzel konağına bakarak pencere önünde iki saatten fazla zaman geçirdikten sonra birden bağırdı: "Zindan dedikleri bu mu? O kadar korktuğum şey bu mu?" Kahramanımız, her adım-

da birtakım tatsızlıklar ve üzüntü kaynakları bulacak yerde, zindanda olmanın iyi yanlarına kaptırmıştı kendini.

Dayanılmaz bir gümbürtü ansızın onu daldığı düşlerden uyandırdı. Bir kafesi andıran, aşırı ses çıkaran ahşap hücresi şiddetle sarsılıyordu; o garip gürültüyü köpek sesleriyle küçük çığlıklar tamamlıyordu. "Ne yani, bu kadar erken mi kaçacağım!" diye düşündü Fabrizio. Az sonra da, bir zindanda hiç gülünmediği kadar gülüyordu. General'in emriyle, zindancılarla birlikte, önemli mahkûmların başına yerleştirilen, geceyi Fabrizio'nun kafesinin çevresinde bırakılmış o akıllıca düzenlenmiş boş alanda geçirecek olan azgın İngiliz köpeği de yukarı çıkarılmıştı. Köpekle zindancı, hücrenin taban taşlarıyla, mahkûmun sesini duyurmadan tek bir hareket yapamayacağı tahta perde arasında yatacaklardı.

Fabrizio getirildiğinde, *Edilgin Boyun Eğme* odasını, dört bir yana kaçışan iri fareler kaplamıştı. İngiliz fox-terrier'iyle spaniel kırması olan köpek güzel bir hayvan değildi, buna karşılık çok uyanıktı. Tahta kerevetin altındaki döşeme taşlarından birine bağlanmıştı; farelerin burnunun dibinden geçtiğini hissedince, hızla asılıp başını tasmadan kurtarmayı başardı; Fabrizio'yu daldığı tatlı düşlerden işte bu gürültü uyandırdı. İlk kapma girişiminden kurtaran fareler tahta kulübeye sığındı, köpek de arkalarından taş döşeli tabanla Fabrizio'nun kulübesi arasındaki altı basamağı tırmandı. Bunun üzerine çok daha korkunç bir gümbürtü koptu. Kulübe zangır zangır titriyordu. Fabrizio çılgınca gülüyor, gülerken gözünden yaş geliyordu. Gülmekte ondan geri kalmayan zindancı Grillo kapıyı kapatmıştı; fareleri kovalayan köpeğe engel olacak bir eşya yoktu, çünkü hücre bomboştu; köpeğin sıçramalarına bir tek köşedeki demir soba köstek oluyordu. Köpek bütün düşmanlarını yendikten sonra Fabrizio onu yanına çağırıp okşadı, kendini ona sevdirmeyi başardı. "Bu beni duvardan atlarken görürse havlamaz," dedi içinden. Bu ince taktiği kendisi

bulmuştu. İçinde bulunduğu ruh halinde, köpekle oynamak onu mutlu ediyordu. Üstünde hiç düşünmediği bir gariplikle, gizli bir sevinç kaplamıştı yüreğini.

Fabrizio köpekle uzun uzun koştuktan sonra zindancıya sordu:

— Adınız ne sizin?

— Ekselanslarına yönetmeliğin izin verdiği oranda hizmet etmek üzere, Grillo, dedi zindancı.

— Bak Grillocuğum, Giletti adında biri yol ortasında beni gebertmek istedi, kendimi savundum, ben onu öldürdüm; gerekirse, yeniden öldürürüm. Ama burada sizin konuğunuz olduğum sürece tatsız bir yaşam sürmek de istemiyorum. Amirlerinizden izin alın, Sanseverina sarayına gidip çamaşır isteyin; ayrıca bana bol bol *Asti şarabı* alın.

Piemonte'de, Alfieri'nin ülkesinde üretilen, aralarında zindancıların yer aldığı amatörler tarafından çok beğenilen, iyice bir köpüklü şaraptı bu. O beylerden sekiz on kişi, birinci kattaki Prens'in dairesinden Fabrizio'nun ahşap hücresine birtakım sırmalı, eski eşyayı taşımaktaydı o sırada. Sevdikleri Asti şarabının adını hepsi büyük bir saygıyla akılda tuttular. Ama ne yapılırsa yapılsın, Fabrizio'nun bu ilk geceki yerleşimi epey acıklı oldu; ama o yalnız güzelim *şarabı*'ndan bir şişe olmayışına üzüldü.

— Çocuk gibi bu oğlan... dedi zindancılar çekip giderken... Ve istenecek tek şey var, başımızdaki beylerin onun eline para geçmesine izin vermeleri.

Fabrizio, yalnız kalıp bütün o gürültü patırtıyı atlattıktan sonra, "Hapishane dedikleri bu mu?" dedi kendi kendine, o geniş Treviso ufkuna, Viso Dağı'na, uzayıp giden Alpler'e, karla kaplı doruklara, yıldızlara bakarak, "üstelik bu daha zindandaki ilk gece! Clelia Conti'nin bulutların arasındaki bu yalnızlıktan hoşlandığını sanıyorum; insan burada aşağıdaki bütün küçüklüklerin, kötülüklerin üstünde yaşar. Penceremin altındaki kuşlar onunsa, onu yeniden göreceğim

demektir. Beni görünce yanakları kızaracak mı?" Zindana tıkılmış delikanlı, gecenin epey ilerlemiş bir saatinde, işte bu büyük sorunu çözmeye çalışırken uykuya daldı.

Fabrizio, zindanda geçirdiği ve bir kerecik bile sabırsızlığa kapılmadığı bu ilk gecenin sabahında, sadece İngiliz köpeğiyle söyleşmek zorunda kaldı; zindancı Grillo ona hâlâ çok sevimli gözlerle bakıyordu gerçi, ama aldığı yeni bir emir onu dilsiz yapmıştı, ne çamaşır getiriyordu ne de şarap.

"Clelia'yı görebilecek miyim acaba?" dedi Fabrizio uyanınca. "İyi de, bu kuşlar onun mu acaba?" Kuşlar çığlıklar atarak uçuşmaya başlamıştı. Ve o yükseklikte işitilen tek ses buydu. O yükseklikteki sessizlik Fabrizio için bir yenilik ve haz kaynağı oldu. Komşusu olan kuşların ağaran günü karşılarken çıkardıkları aralıksız, canlı cıvıltıyı kendinden geçerek dinliyordu. "Kuşlar onunsa, az sonra penceremin altında gözükür," diyordu ve Parma kalesinin birinci katının önünde epey ileri bir yapıt gibi yükseldiği, uzayıp giden Alpler'i incelerken, bakışları ikide bir, kuşhane görevi gören odanın ortasında yükselen o limon ve akaju ağacından yapılmış, altın sarısı teller çekilmiş olağanüstü kafeslere takılıyordu. Fabrizio sonradan, orasının, konağın saat on birden dörde kadar gölgede kalan tek odası olduğunu öğrenecekti; Farnese kulesi onu güneşten koruyordu.

"Beklediğim ve beni görünce belki kızaracak olan o düşünceli, buluta benzer yüzün yerine, kuşlara bakmakla görevlendirilmiş sıradan bir oda hizmetçisinin koca suratını görürsem kimbilir ne kadar üzülürüm?" dedi Fabrizio içinden. "Ayrıca, Clelia'yı görürsem, o bana bakma lütfunda bulunur mu acaba? Göze çarpabilmek için birtakım saygısızlıklar etmek gerekecek sanırım; bulunduğum konumun bazı ayrıcalıkları olmalı; üstelik burada ikimiz de yalnız ve dünyadan uzağız! Ben bir mahkûmum, General Conti de, ona benzeyen bütün öbür zavallılar da emirleri altındaki insanlara bu adı veriyorlardır... Ama bu kızın, babasının işini

küçük görecek kadar aklı ya da Kont'un dediği gibi, yüce bir ruhu var; yüzündeki hüzünlü hava buradan mı geliyor acaba? Eğer öyleyse, çok soylu bir hüzün gerekçesi doğrusu! Ayrıca, ne olursa olsun, yabancısı değilim onun. Dün akşam nasıl bir alçakgönüllülükle selamladı beni! Como yakınlarında ilk karşılaştığımızda ona, 'Günün birinde Parma'daki güzel resimlerinizi görmeye gelirim, Dongo ailesinden Fabrizio adını anımsayacak mısınız acaba?' demiştim. Unutmuş mudur acaba bunu? O kadar gençti ki o zaman!"

Fabrizio bunu derken, birden düşünce akışını yarıda kesti, şaşkınlık içinde kendi kendine, "İyi ama öfkelenmeyi unuttum," dedi. "Eski çağların dünyaya birkaç örneğini gösterdiği o büyük yiğitlerden biri miyim acaba? Şu işe bak, zindandan o kadar korkan ben, oradayım ve bir an bile kedere boğulduğumu anımsamıyorum! Demek ki bu işin korkusu kendisinden yüz kat betermiş. Blanes'in dediği gibi, on yılın on ay gibi geçeceği şu zindanda bulunuşuma üzülebilmem için oturup üstünde düşünmem gerekiyor demek! Duymam gereken üzüntüyü bu yeni yapının verdiği şaşkınlık mı unutturuyor acaba? Belki de, elimde olmayan, mantığa uymayan bu iyimserlik birden sona erecek, belki de, duymam gereken üzüntüye bir anda kapılacağım.

Fakat ne olursa olsun, insanın zindanda olup da kederlenmek için bu konu üzerinde düşünmesi çok şaşırtıcı doğrusu! Ne yalan söyleyeyim, kendi konumuma dönecek olursam, belki de çok yüce bir kişiliğe sahibim."

Fabrizio daldığı düşlerden, pencerelerine takılacak *panjurların* ölçüsünü almaya gelen kale marangozuyla uyandırıldı; zindanın bu kesimi ilk kez kullanılıyordu ve bu önemli işin yerine getirilmesi unutulmuştu.

"Böylece o harika görünümden yoksun kalacağım," dedi Fabrizio içinden ve bundan ötürü kederlenmeye çalıştı.

— İyi ama, o güzel kuşları bir daha göremeyeceğim demek! diye bağırdı marangoza seslenerek.

— Haa, küçükhanımın kuşları! Nasıl da sever onları! dedi adam tam bir iyi yüreklilikle; ama bu da bütün her şey gibi, gizlenmiş, üstü örtülmüş, yok edilmiş bir iyi yüreklilikti.

Tıpkı zindancı gibi marangozun da konuşması yasaktı, ama adamcağız mahkûmunun gençliğine acımıştı. Ona, yükseldikçe duvardan uzaklaşan panjurların hükümlünün ancak gökyüzünü görmesine izin vereceğini anlattı. "Bu, ders olsun diye, tek başına duyulan kederi artırmak ve mahkûmların ruhunda hatalarını giderme arzusu yaratmak üzere yapılır," dedi ona; "General ayrıca, pencerelerden camları kaldırıp yerine yağlı kâğıt taktırmayı keşfetti," diye ekledi.

Fabrizio bu konuşmanın, İtalya'da ender rastlanan iğneleyici havasından pek hoşlandı.

— Keşke sıkıntımı gidermek üzere bir kuşum olsaydı, çok severim kuşları. Sinyorina Clelia Conti'nin oda hizmetçisinden bir tane satın alsanıza bana.

— Ah, adını böyle doğru söyleyecek kadar iyi mi tanıyorsunuz onu? diye bağırdı marangoz.

— Kim işitmemiştir bu ünlü güzelin adını? Ben onunla sarayda birkaç kez karşılaşma onuruna ermiştim.

— Zavallı küçükhanım çok sıkılıyor burada, diye ekledi marangoz; gününü kuşlarla geçiriyor. Bu sabah, emriyle kulenin kapısına, sizin pencerelerin dibine dikilen iki güzel portakal ağacı satın alınmasını emretti. Şu panjur olmasa, görürdünüz onları. Bu yanıtta Fabrizio için çok değerli sözler geçiyordu, marangoza biraz para vermeyi uygun buldu.

— İki suçu birden işliyorum, dedi adam, hem ekselanslarıyla konuşuyorum, hem para alıyorum. Öbür gün panjurlar için geldiğimde, cebimde bir kuş getireceğim ve eğer yalnız değilsem, onu serbest bırakıyormuş gibi yapacağım. Hatta becerebilirsem bir dua kitabı getireceğim size. Dua edememek size büyük sıkıntı veriyor olmalı.

"Demek ki kuşlar onun," dedi Fabrizio yalnız kalınca, "ama iki gün sonra artık onları göremeyeceğim!" Bu

düşünce gözlerine bir keder perdesi indirdi. Ama uzun bir bekleyişin, bilmem kaç bakışın ardından, anlatılmaz bir sevinçle, öğleye doğru Clelia'nın kuşlarını kolaçan etmeye geldiğini gördü. Soluğunu kesip kıpırdamadan durdu, penceresini örten kalın demirlerin hemen dibinde, ayaktaydı. Kızın gözlerini kendisine doğru çevirmediğini fark etti, ama el hareketleri, izlenen birininki gibi tedirgindi. Zavallı kız, bir gün önce, jandarmalar onu karakoldan alıp götürürken mahkûmun dudaklarında beliren gülümsemeyi istese de unutamazdı ki!

Davranışlarına büyük özen gösterdiği belli oluyordu ama kuşhanenin penceresine yaklaşırken yanakları kıpkırmızı kesildi. Kendi penceresindeki demir parmaklıklara yapışmış olan Fabrizio'nun aklına önce çocukça bir şey geldi, gürültü çıkarmak üzere, eliyle demirlere vurmayı düşündü; ama sonra böyle kaba bir davranıştan ürktü. "Ondan sonra bir hafta boyunca kuşlara bakması için oda hizmetçisini gönderir." Doğrusu, Napoli ya da Novara'da olsa böyle ince düşünemezdi.

Gözünü dikmiş kızı izliyordu. "Şu zavallı pencereye bir göz atmadan çekip gidecek elbette," diyordu içinden. Ama Clelia, Fabrizio'nun daha yukarıda olduğu için çok iyi görebildiği odanın içinden cama doğru geldiğinde, yürürken, göz ucuyla göğe bakmaktan kendini alamadı, bu da Fabrizio'nun onu selamlamasına yetti. "Burada ikimiz de yalnız değil miyiz?" dedi kendini yüreklendirmek üzere. Verdiği selamdan sonra genç kız hiç kıpırdamadı, başını önüne eğdi; ama az sonra, gözlerini ağır ağır yukarı çevirdi ve büyük bir çaba harcayarak, son derece ciddi, *mesafeli* bir tavırla mahkûmu selamladı, ancak gözlerini susturamadı. Belki de, farkında olmaksızın, bir an için çok derin bir acıma belirdi gözlerinde. Fabrizio kızın kıpkırmızı kesildiğini farketmişti kuşhaneye gelirken, pembelik, sıcaktan ötürü siyah dantel şalının sıyrıldığı omuzlarına kadar akmıştı âdeta. Fabrizio'nun,

verdiği selamı yanıtlamak üzere elinde olmadan gözünü ona dikmesi, genç kızın elini ayağına iyice dolaştırdı. "O zavallı kadın nasıl da mutlu olurdu," dedi Düşes'i düşünerek, "bir an için onu benim görebildiğim gibi görebilse."

Fabrizio'nun onu, giderken de selamlama konusunda küçük bir umudu vardı; ama Clelia bu yeni incelik gösterisinden kaçınmak üzere, kapıya yakın kafeslere en son bakması gerekiyormuş gibi, kafesten kafese adım adım gerileyerek geri çekildi. Sonunda da çıkıp gitti. Fabrizio, kızın gözden kaybolduğu kapıya bakarak, oracıkta kaldı; bambaşka bir insan olmuştu şimdi.

O andan sonra biricik düşüncesi, penceresinin önüne Komutan'ın konağını görmesini engelleyecek o korkunç tahta panjuru koydukları zaman bile kızı görebilmenin çaresini aramak oldu.

Önceki gece, uyumadan önce, büyük altınlarını ahşap hücresindeki sıçan deliklerine tıkmak gibi uzun ve sıkıcı bir işle uğraşmıştı. Bu akşam da saatimi saklamalıyım. "İnsanın elinde bir saat zembereği varsa, sabırla, tahtayı da demiri de kesebileceğini işitmedim mi sağdan soldan? Demek ki ben de o tahta panjuru kesebilirim." Tam iki saat süren saati saklama işi ona hiç de uzun gelmedi; amacına ulaşmak için başvuracağı çeşitli yolları, marangozluk konusunda bildiklerini düşünüyordu. "Gerekli ustalığı gösterebilirsem," diyordu kendi kendine, "meşe panjuru pencere pervazına yakın dört köşe kesebilirim; o parçayı, duruma göre çıkarır ya da yerine koyarım; bu küçük oyunu görmesin diye elimdekilerin hepsini Grillo'ya veririm." Şimdi artık Fabrizio'nun bütün mutluluğu bu işi gerçekleştirmeye bağlıydı, başka bir şey düşünmüyordu. "Yalnız onu görebilsem, mutlu olurum... Yok hayır," dedi kendi kendine; "onun da, onu gördüğümü görmesi gerekir." Bütün gece kafasında marangozluk hünerleri dolaştı, Parma sarayını, Prens'in öfkesini falan bir kerecik bile düşünmedi. İtiraf edelim ki, Düşes'in acı çektiği ni hiç aklına ge-

tırmedi. Sabırsızlıkla ertesi günü bekliyordu, ama marangoz bir daha gözükmedi. Fabrizio'nun zindanda liberal sayıldığı açıktı. Fabrizio'nun aklından geçen bütün tatlı sözlere bir homurtuyla karşılık veren asık suratlı başka birini gönderdiler ona. Düşes'in Fabrizio'yla bağlantı kurma girişimlerinin çoğu Markiz Raversi'nin sayısız hafiyesi tarafından engellenmişti, General Fabio Conti de sürekli jurnalleniyordu dolayısıyla gururu kırılmış, korkmuş olarak her gün tetikteydi. Zemin kattaki sütunlu odada bekleyen altı asker sekiz saatte bir değişiyordu; komutan ayrıca, koridordaki birbirini izleyen üç kapıya birer muhafız dikmişti ve mahkûmu görmüş olan biricik zindancı, Grillo da Farense kulesinden ancak üç günde bir çıkma cezasına çarptırıldı, bu da epey canını sıktı elbette. Canının sıkıldığını Fabrizio'ya hissettirdi, o da:

— *Asti şarabına* yüklen dostum, dedi ve para verdi.

— Hey gidi hey! diye söylendi öfkeli Grillo, mahkûmun zor duyacağı bir sesle, bütün acılarımızı dindiren şu parayı almamız bile yasak, şimdi geri çevirmem gerekirdi bunu, ama alıyorum; zaten boşa gitmiş bir para bu; hiçbir konuda size bir şey söyleyemem. Büyük bir suç işlemiş olmalısınız, bütün kale sizin yüzünüzden altüst oldu; Düşes hanımefendinin güzel entrikaları aramızdan üç kişinin başını yedi bile.

"Panjur öğleye kalmadan hazır olur mu acaba?" O bitip tükenmeyen sabah boyunca Fabrizio'nun yüreğinin küt küt atmasına sebep olan soru buydu; kalenin saati vurdukça çeyrek saatleri sayıyordu. Saat on bir kırk beşi çalarken, panjur daha gelmemişti; Clelia kuşlara bakmaya geldi. Acımasız zorunluluk Fabrizio'ya öyle kararlı adımlar attırmıştı, onu bir daha göreneme tehlikesi öylesine ağır basıyordu ki, Clelia'ya bakarken, parmaklarıyla, panjuru kesme işareti yapmayı göze aldı; doğrusunu isterseniz, zindan için fazla gözüpek bu işareti görünce, kız şöyle yarım bir selam verip odasına çekildi.

"Şu işe bak!" dedi şaşıran Fabrizio, "çok büyük bir zorunluluğun doğurduğu bu işareti gülünç bir münasebetsizlik

sayacak kadar akılsız mı bu kız? Ben ondan yalnızca, kuşlarına bakarken, kocaman bir tahta panjurla kapansa bile, zaman zaman gözünü zindanın penceresine çevirmesini rica ediyordum; onu görebilmek için bir insanın elinden gelecek her şeyi yapacağını göstermek istiyordum. Ey Ulu Tanrım! Şu saygısız el hareketinden ötürü, yarın gelmez mi acaba?" Fabrizio'nun uykusunu kaçıran bu korku doğrulandı; Clelia ertesi gün, Fabrizio'nun penceresine iki kocaman panjur yerleştirildikten sonra, saat üçe kadar gözükmedi; panjurun çeşitli bölümleri, kocaman kulenin sahanlığından, pencerelerdeki demirlere tutturulmuş makaralarla yukarı çekilmişti. Dairesindeki panjurların ardına gizlenen Clelia, işçilerin bütün hareketlerini kaygıyla izlemişti elbette; Fabrizio'nun canını alan kaygıyı da görmüştü, buna karşın, kendine verdiği sözü yerine getirmekten geri durmamıştı.

Clelia tutucu bir küçük liberaldi; ilk gençliğinde, iyi bir yere gelmekten başka bir şey düşünmeyen babasının etrafında dinlediği bütün liberalizm konuşmalarını ciddiye almıştı; bu yüzden de saray dalkavuğunun o her yana bükülen kişiliğine, küçümseyerek, bir bakıma nefretle bakardı. Kendini evliliğe uzak hissetmesi de bundandı. Fabrizio'nun gelişinden beri vicdan azabından kıvranıyordu. "Şu benim beş para etmez kalbim babama ihanet etmek isteyen insanlardan yana!" diyordu kendi kendine, "o da kalkmış bana kapıyı testereyle kesme işareti yapıyor! İyi ama," diye ekledi hemen sonra, "bütün kent ölümünün yakın olduğundan söz ediyor! Yarın belki de son günüdür! Başımızdaki şu canavarlarla neler olmaz ki! Belki de kapanacak olan o gözlerde nasıl yiğit bir dinginlik, yumuşaklık var! Ey Ulu Tanrım! Kimbilir ne büyüktür Düşes'in kaygısı! Zaten bütün umutlarını yitirdiği söyleniyor. O zaman, ben de kahraman Charlotte Corday[62] gibi, gider Prens'i bıçaklarım."

62 Fransız Devrimi'nde Jakoben lider Jean-Paul Marat'yı öldürdüğü için giyotinle idam edilmişti. (e.n.)

Fabrizio hapisteki bu üçüncü gününde, öfkesi burnunda dolaştı, ama sırf Clelia gözükmediği için. "Ben öfkeden kudururken o da kızarsa kızsın, onu sevdiğimi söylemeliydim," diye bağırıyordu kendi kendine; sonunda bunu bulmuştu çünkü. "Yoo, hayır, zindanı kafamdan çıkarıp atmam ve Başrahip Blanes'in kehanetini boşa çıkarmam ruhumun yüceliğinden ileri gelmiyor, o kadar onurlu değilim. Jandarmalar beni yazıhaneden çıkarırken Clelia'nın bana yönelttiği tatlı bir acımayla dolu bakışı düşünüyorum elimde olmadan; o bakış bütün geçmiş yaşamımı silip attı. Böyle bir yerde bu kadar tatlı gözler bulacağımı kim söyleyebilirdi! Üstelik gözümün önünde Barbone ile Kale Komutanı General'in çirkin suratları öylece dururken! Bu aşağılık varlıkların arasından Tanrı yüzünü gösterdi. İnsan böyle bir güzelliği nasıl sevmez, nasıl onu yeniden görmeye çalışmaz? Yoo, hayır, zindanın sırtıma yüklediği bütün o sıkıntılara kayıtsız kalışım ruh yüceliğinden değil." Önündeki bütün olasılıkları gözden geçiren Fabrizio'nun hayalgücü, sonunda gelip özgür bırakılma üzerinde durdu. "Düşes'in sevgisi benim için mucizeler yaratacaktır. Bense ona, bu özgürlük için ancak dudak ucuyla teşekkür edeceğim; geri dönülmez yerler buralar! Zindandan çıktıktan sonra, içinde bulunduğum toplumdan kopmuş olacağıma göre, bir daha göremeyeceğim Clelia'yı! Ve aslında, ne kötülüğü dokundu bana zindanın? Clelia bana öfkelenmeme lütfunda bulunsaydı, başka ne isterdim Tanrı'dan?"

Güzel komşusunu göremediği akşam bir şey geldi aklına. Zindana girerken bütün mahkûmlara dağıtılan tespihin demir haçıyla tahta panjuru delmeye girişti ve başardı. "Bu yaptığım düşüncesizlik belki," dedi işe girişmeden önce. "Marangozlar, benim önümde, hemen yarın da boyacıların geleceğini söylemediler mi? Peki boyacılar panjuru böyle delinmiş görürlerse ne derler? İyi de, bu düşüncesizliği yapmazsam, yarın onu göremem. Peki şimdi, kendi hatam yüzün-

den onu bir gün görmeden mi yaşayacağım! Üstelik de bana kızarak ayrılmışken!" Fabrizio'nun giriştiği düşüncesizlik onu ödüllendirdi; on beş saat çalıştıktan sonra Clelia'yı gördü, çılgınca bir mutluluktu bu, hem de Clelia kendisinin görülmediğini sandığından, uzun süre kıpırdamadan gözünü o koca panjura dikmişti; böylece Fabrizio onun gözlerinde en tatlı acıma duygusunun işaretlerini görebildi. Hatta ziyaretinin sonlarında, kuşlarına bakmayı unutarak, durup uzun uzun pencereye baktı. Ruhu allak bullaktı; büyük acısıyla yüreği dağlanmış olan Düşes'i düşünüyor, ama bir yandan da ondan nefret etmeye başlıyordu. Üstüne çöken derin kedere akıl erdiremiyor, kendi kendine öfke duyuyordu. Fabrizio, bu ziyaret sırasında, iki üç kez panjuru sarsma yollarını arama sabırsızlığını gösterdi; Clelia'ya onu gördüğünü anlatamazsa çok mutsuz olacağını sanıyordu. "İyi ama," diyordu beri yandan kendi kendine, "onu bu kadar kolay görebildiğimi anlarsa, o utangaçlık ve çekingenlikle hemen kaçıp gizlenirdi."

Ertesi gün daha da mutlu oldu (Aşk ne talihsizliklerden ne mutluluklar çıkarır!) Kız kocaman panjura kederli kederli bakarken, elindeki tespihin demir haçıyla deldiği delikten bir parça tel çıkarmayı başarıp salladı, *ben buradayım ve sizi görüyorum,* anlamına gelen işaretler yaptı.

Sonraki günler, işler ters gitti. Koca panjurdan, şöyle el büyüklüğünde, istediği zaman yerine takılıp çıkarılabilen, görmesini ve görülmesini sağlayan, başka bir deyişle, kalbinden geçenleri hiç değilse işaretlerle dile getirmesine izin veren bir parça çıkarmak istiyordu; ama saatinin zembereğiyle yaptığı küçük ve vasat testerenin gürültüsü Grillo'yu işkillendirdi, gelip saatlerce orada oturdu. Gerçi, iletişim kurma güçlükleri arttıkça, Clelia'nın kızgınlığının azaldığını sanıyordu; Fabrizio, o minicik demir tel parçasıyla işaret göndermeye çalıştığında, kızın artık gözlerini yere indirmediğini ya da kuşlara bakmadığını fark etti; saat tam on bir

kırk beşi vururken kuşhaneye geldiğini görmekten büyük sevinç duyuyor, hatta bu dakikliğin nedeninin kendisi olduğunu sanıyordu. Ve bir tür kibre bile kapılmıştı. "İyi ama neden?" Bu düşünce pek akla yatkın gözükmüyor; evet, ama aşk, gözün göremediği küçük ayrıntıları yakalar ve bunlardan sınırsız sonuçlar çıkarır. Örneğin, mahkûmu göremediğinden, Clelia kuşhaneye girer girmez gözünü penceresine çeviriyordu. Parma'da kimsenin Fabrizio'nun az sonra idam edileceğinden kuşkulanmadığı o karanlık günlerde, bundan bir tek Fabrizio habersizdi; oysa bu korkunç düşünce hiç çıkmıyordu Clelia'nın kafasından, dolayısıyla Fabrizio'ya aşırı ilgi gösterdiği için nasıl suçlayabilirdi kendini? Yakında ölüp gidecekti! Hem de özgürlük uğruna! Çünkü Dongo ailesinden birini, beş paralık bir oyuncuya kılıç sapladı diye ölüm cezasına çarptırmak saçmalıktı! Bu sevimli gencin başka bir kadına bağlı olduğu doğruydu! Clelia çok mutsuzdu, üstelik de onun yazgısıyla neden bu kadar yakından ilgilendiğini kendine açıklayamadan. "Onun canını alırlarsa hemen bir manastıra kaçarım, bir daha bu sarayda yaşayanlara gözükmem, tiksiniyorum hepsinden," diyordu içinden. "Kibar cellat bunlar!"

Fabrizio'nun zindandaki sekizinci gününde, Clelia'yı mahcup edecek bir şey oldu. Kederli düşüncelerine dalmış, gözünü dikmiş mahkûmun penceresini örten kocaman panjura bakıyordu; o gün Fabrizio henüz hiçbir işaret vermemişti. Ansızın, panjurun şöyle el büyüklüğünde bir parçası yerinden çıkarıldı; delikanlı neşeli bir yüzle ona baktı, kız kendisine selam veren gözleri gördü. Bu beklenmedik sınava dayanamadı, hemen kuşlarına döndü, onlarla uğraşmaya başladı; ama elleri titriyor, suyu yere döküyordu; Fabrizio heyecanını açıkça görebiliyordu; kız bu duruma dayanamadı, koşarak uzaklaşmayı seçti.

Ve bu, hiç tartışmasız, Fabrizio'nun yaşamının en mutlu anı oldu. O an gelip teklif etseler, ne büyük bir inançla geri çevirirdi özgür bırakılma olasılığını!

Ertesin gün Düşes'in en umutsuz günü oldu. Kentteki herkes Fabrizio'nun işinin bittiğini öne sürüyordu; Clelia ona, aslında yüreğinde olmayan sertliği göstermeyi göze alamadı, kuşhanede bir buçuk saat kaldı, verdiği bütün işaretlere baktı ve çoğu kez, en azından yüzündeki en canlı, en içten ilgiyle karşılık verdi; gözlerindeki yaşları gizlemek üzere, zaman zaman önünden ayrılıyordu. Kadınların cilve yaparken kullandıkları dilin yetersizliğini çok iyi hissediyordu. Yüz yüze gelip konuşabilseler, Düşes'e beslediği sevginin ne türden olduğunu kestirebilmek üzere ne yollara başvururdu! Clelia artık kendini kandıramazdı, Sanseverina düşesinden nefret ediyordu.

Fabrizio bir gece halasını düşündü. Yüzünü binbir güçlükle gözünün önüne getirebildi, buna da iyice şaşırdı, Düşes'in, Fabrizio'nun anılarındaki görüntüsü bütünüyle değişmişti. Düşes şimdi artık elli yaşındaydı onun için.

— Ey Ulu Tanrım! Ne iyi etmişim de, ona sevdiğimi söyleyememişim! diye bağırdı coşkuyla. Onu nasıl olup da o kadar güzel bulduğunu artık anlayamaz duruma gelmişti. Bu açıdan ele alındığında, küçük Marietta, daha az fark edilebilir bir değişiklik izlenimi bırakmıştı onda, çünkü daima bütün kalbinin Düşes'e ait olduğunu sanarken Marietta'ya olan aşkında kalbinin rol oynamadığını varsaymıştı. Şimdi Düşes A*** ile Marietta, çekicilikleri zayıflık ve masumiyetten kaynaklanan iki küçük kumru gibi geliyordu gözüne, oysa Clelia'nın bütün ruhunu kavrayan olağanüstü güzelliği, ona, bir bakıma dehşetengiz görünüyordu. Yaşamının sonsuz mutluluğunun onu Kale Komutanı'nın kızını hesaba katmaya zorlayacağını, onu mutsuz etmenin kızın elinde olduğunu çok iyi hissediyordu. Her gün, onun yanında geçirdiği bu çok garip, çok tatlı yaşamın beklenmedik bir hevesle ansızın bitivermesinden ölesiye korkuyordu. Oysa zindanda geçirdiği ilk iki ayı şimdiden mutluluğa boğmuştu. Bu, General Fabio Conti'nin,

haftada iki gün, Prens'e, "Prens hazretlerine yemin ederim ki, mahkûm Dongo canlı, kimseyle konuşmuyor, ömrünü en derin umutsuzluk içinde ya da uykuda geçiriyor," dediği dönemdi.

Clelia günde iki üç kez, bir an için olsa bile, kuşlarını görmeye geliyordu. Fabrizio onu bu kadar sevmeseydi, sevildiğini görürdü; oysa onun bu konuda büyük acı kuşkuları vardı; Clelia kuşhaneye bir piyano koydurmuştu. Çalgıdan çıkan sesler orada olduğunu belli etsin ve pencerelerin dibindeki muhafızların dikkatini dağıtsın diye tuşlara dokunurken, o, gözleriyle Fabrizio'nun sorularına cevap veriyordu. Tek bir konuya yanıt vermiyordu, hatta kimi zaman kalkıp kaçıyor, bazen bütün gün gözükmüyordu; bu, Fabrizio anlamadan gelmenin olanaksız olduğu duyguları dile getirdiği zaman oluyordu. Bu noktada çok acımasızdı.

Kısacası, daracık bir kafese kapatılmış da olsa, Fabrizio'nun çok dolu bir yaşamı vardı; her anı şu önemli soruya yanıt bulmaya ayrılmıştı: "Beni seviyor mu acaba?" Belki bin kez yinelenen, ama hep kuşku duyulan gözlemlerin sonucu ise şuydu: "Bilerek yaptığı bütün hareketler hayır diyor, ama gözlerinin gayriihtiyari hareketleri beni sevmeye başladığını itiraf ediyor."

Clelia gidişatın hiçbir zaman bir aşk itirafı ile sonuçlanmayacağını umuyordu ve bundan uzak durabilmek için, Fabrizio'nun birkaç kez yönelttiği yalvarışı büyük bir öfkeyle geri çevirmişti. Zavallı mahkûmun başvurabileceği haberleşme yollarının azlığı, aslında Clelia'nın yüreğini sızlatmalıydı. Kızla, sobasından çıkardığı bir kömür parçasıyla avcuna yazdığı harflerle haberleşmeye çalışıyordu. Harfleri birbiri ardına yazarak sözcük oluşturacaktı güya. Bu buluş, daha kesin şeyler dile getirmeye izin vereceğinden, konuşma araçlarını iki katına çıkarabilirdi. Penceresi, Clelia'nın penceresinden yaklaşık yirmi beş ayak uzaktaydı; komutan

konağının dibinde dolaşan muhafızların tepesinde sözlü konuşma çok tehlikeli olabilirdi. Fabrizio sevildiğine emin değildi; aşk konusunda deneyimi olsa, hiç kuşkusu kalmazdı; ama şimdiye dek hiçbir kadın girmemişti gönlüne; ayrıca, bilse büyük umutsuzluğa kapılacağı bir sırdan da habersizdi: Clelia Conti'nin, sarayın en varlıklı insanlarından biriyle, Marki Crescenzi ile evlendirilmesi söz konusuydu.

XIX. Bölüm

Başbakan Mosca'nın kariyerinin ortasına yerleşen ve yakında, iktidardan düşeceğini haber veren çalkantılar karşısında çıldıracak kadar heyecana kapılan General Fabio Conti'nin yükselme hırsı, onu, kızına son derece şiddetli sahneler yaşatmaya sürüklemişti. Kızına sürekli olarak, üstelik öfkeyle, sonunda kendine bir koca seçmezse talihini tersine döndüreceğini söylüyordu; yirmi yaşını geçtiğine göre, artık bir karara varma zamanı gelmişti; akıldışı inadının cezasını kendisine de çektirdiği şu acımasız inzivaya bir son vermeliydi vs.

Clelia, her şeyden önce bu bitip tükenmeyen öfke patlamalarından kaçmak için sığınmıştı kuşhaneye; buraya, dizlerindeki gut hastalığının General için ciddi bir engele dönüştürdüğü, çok rahatsız, daracık bir merdivenle çıkılıyordu.

Clelia'nın yüreği birkaç haftadır öylesine kıpır kıpırdı, neyi istemesi gerektiğini kendisi de o kadar az biliyordu ki, babasına kesin bir söz vermese de, işi hemen hemen oluruna bırakmıştı. General o öfke nöbetlerinin birinde, onu Parma'nın en iç karartıcı manastırına sıkılsın diye yollamayı, orada, bir seçim yapmaya rıza gösterene dek doya doya sıkılmasını sağlamayı çok iyi bildiğini haykırmıştı.

— Çok eski olsa da, ailemizin altı bin liretlik geliri bir araya getiremediğini çok iyi biliyorsunuz; Marki Crescenzi'nin

yıllık geliriyse yüz bin gümüşü buluyor. Saraydaki herkes onu dünyanın en tatlı insanı olduğunda birleşiyor; kimsenin kendisinden yakınmasına yol açmamıştır; Prens'in çok iyi gözle baktığı, genç, çok yakışıklı bir insan, yönelttiği iltifatları geri çevirmesi için insanın deli olması gerekir. Oysa siz, küçük bir sersem olarak, hem de sarayın önde gelenlerinden beş altı adayı elinizin tersiyle ittiniz. İyi de, yarım aylığa bağlanırsam ne olacaksınız acaba? Başbakanlık için adı sık sık geçen benim herhangi bir evin ikinci katına yerleştirildiğimi görürlerse nasıl sevinir düşmanlarım! Yok! İyi yürekliliğimin bana oynattığı bu Cassandralık yetti artık. Size âşık olan, sizinle çeyizsiz evlenmeyi kabul eden ve size sağladığı olanakla en azından başınızı sokacak bir yuva bulacağınız, otuz bin liret gelir getiren bir dul aylığı bırakabilecek şu zavallı Marki Crescenzi'yi reddetmek için geçerli bir neden söyleyin bana ya da Tanrı aşkına, iki ay içinde evlenin onunla!

Bu uzun söylevde Clelia'nın dikkatini çeken tek şey manastıra kapatılmak, dolayısıyla tam da Fabrizio'nun yaşamı pamuk ipliğine bağlıyken, kaleden uzaklaştırılmaktı, çünkü ay geçmiyordu ki, yakında idam edileceği söylentisi kentte ve sarayda dolaşmasın. Nasıl akıl yürütürse yürütsün, bu olasılığı göze alamadı. Fabrizio'dan ayrı olmak, hem de canına bir şey olmasın diye titrerken! Celia'ya göre, ona en yakın kişi olarak, başına gelebilecek en büyük felaket buydu.

Üstelik Fabrizio'dan uzaklaşmasa bile yüreğinde mutluluk umudu belirmiyordu; Düşesin onu sevdiğine inanıyor, öldürücü bir kıskançlık yüreğini paralıyordu. Durmadan, hemen herkesin hayran olduğu bu kadının üstünlüklerini düşünüyordu. Fabrizio'ya zorla uygulattığı aşırı ölçülülük, saygısızlık etme korkusuyla onu hapsettiği işaret dili, kısacası her şey, Düşes'e karşı nasıl bir tutum takınacağının aydınlatılmasını sağlayacak bütün yolları tıkıyordu. Dolayısıyla her gün, Fabrizio'nun kalbinde başka bir kadının bulunmasının verdiği korkunç acıyı giderek artan bir şiddetle hissedi-

yor, bu yüzden de her gün, oğlana bu yürekte olup biteni açığa vurma fırsatını verecek bir girişimde bulunmayı daha az göze alıyordu. Oysa gerçek itiraflarda bulunduğunu işitmek nasıl da tatlı olurdu! Clelia için, yaşamını zehirleyen korkunç kuşkularından kurtulmak ne büyük mutluluk olurdu!

Fabrizio uçarıydı; Napoli'de, kolayca oynaş değiştiren bir insan olarak ün yapmıştı. Clelia, piskoposluk kuruluna girip sarayda dolaşmaya başlayalı beri, genç kızlara yüklenen görevden ötürü, kimseye bir şey sormadan, dikkatle dinleyerek, birbiri ardından kendisiyle evlenmek isteyen gençlerin nasıl tanındıklarını öğrenmişti; bu açıdan Fabrizio, bütün o gençlerle kıyaslandığında, aşk işlerinde en uçarıları oydu. Hapisteydi, canı sıkılıyordu, konuşabildiği tek kadının gönlünü çelmeye uğraşıyordu; bundan daha yalın, daha *sıradan* ne olabilirdi? Clelia'yı umutsuzluğa düşüren de buydu zaten. Buna karşın, beklenmedik bir mucize olsa, Fabrizio'nun Düşes'i sevmediğini öğrenseydi bile ne kadar güvenebilirdi acaba sözlerine? Sözlerinin içtenliğine inansa bile, duygularının ne kadar süreceğine nasıl güvenebilirdi? Son olarak da, yüreğini tamamen umutsuzluğa düşürmek üzere, Fabrizio din adamlığında şimdiden epey ileri gitmemiş miydi? Tanrı'ya verilecek ömürlük sözlerin arifesinde değil miydi? Seçtiği yaşamda en saygın yerler onu beklemiyor muydu? "Azıcık sağduyum kaldıysa," diyordu talihsiz Clelia kendi kendine, "hemen buralardan kaçmam gerekmez mi? Babama, beni çok uzak bir manastıra kapatması için yalvarmam gerekmez mi? Oysa talihsizliğe bakın ki, kaleden uzaklaştırılıp bir manastıra kapatılma korkusu yön veriyor davranışıma! Marki Crescenzi'nin herkesin içinde bana özen göstermesini, isteklerime dikkat etmesini kabul ediyormuşum gibi aşağılık ve onur kırıcı bir yalana beni zorlayan, asıl duygularımı gizlemeye iten de işte bu korku."

Clelia'nın son derece akılcı bir kişiliği vardı; ömrü boyunca yaptığı hiçbir şeyden pişman olmamıştı, oysa bu se-

ferki tutumu akılsızlığın ta kendisiydi. Bu durumda ne kadar acı çektiğini siz hesap edin! Hayalgücünün tutsağı olmadığı için de acısı bin katına çıkıyordu. Birçok açıdan Clelia'dan üstün olan, sarayın en güzel kadını tarafından çılgınca sevilen bir erkeğe bağlanıyordu! Üstelik bu erkek, özgür olsa bile, birine gerçekten bağlanabilecek bir insan değildi, oysa kendisi, çok iyi duyumsadığı gibi, ömür boyu tek bir kişiye gönül verebilirdi.

Kısacası, Clelia kuşhaneye her gün yüreği pişmanlık acıları içinde kıvrana kıvrana geliyordu. Elinde olmaksızın buraya sürüklenince, kaygı kaynağı değişip daha az acımasız oluyor, pişmanlık duyguları bir süreliğine uçup gidiyordu; yüreği anlatılmaz heyecanlarla çarparken, Fabrizio'nun, penceresini örten kocaman panjurda oluşturduğu vasistas benzeri kapağı açacağı anı gözlüyordu. Zindancı Grillo'nun odasında oluşu, çoğu kez sevgilisiyle işaret yoluyla haberleşmesini engelliyordu.

Fabrizio, bir akşam on bire doğru kalede garip gürültüler işitti. Gece pencereye uzanıp başını vasistastan çıkarınca, şu *üç yüz basamaklı* merdivenden gelen gürültüyü daha açık seçik duyabiliyordu; bu merdiven, ilk avludan, üstünde komutan konağıyla kendisinin bulunduğu Farnese kulesinin inşa edildiği taş sahanlığa, yuvarlak kulenin içine uzanıyordu.

Bu merdiven yarı yolda, yani yüz sekseninci basamakta, kuzey yakadaki geniş bir avlunun güney ucundan geçiyordu; burada, tam ortasına bir muhafız yerleştirilmiş çok dar, çok hafif, demir bir köprü vardı. Bu muhafız altı saatte bir değiştiriliyordu, komutan konağı ile Farnese kulesine götüren bu merdivenden geçene yol verebilmek için ayağa kalkıp kenara çekilmek gerekiyordu. Bu demir köprüyü avluya, yüz ayaktan daha derine göndermek için, Komutan'ın taşıdığı bir anahtarı iki kez çevirmek yetiyordu. Bütün kalede başka merdiven bulunmadığından ve her akşam gece yarısına doğru bir komutan yardımcısı, yatak odasından geçilerek girilen

küçük bir çalışma odasına bütün kuyuların iplerini getirdiğinden, komutan konağında ne kadar erişilmezse, Farnese kulesine ulaşmak da o kadar olanaksızlaşıyordu. Fabrizio bunun farkına hapishaneye getirildiği gün varmıştı, bütün zindancılar gibi kendi zindanını övmeye bayılan Grillo da bunu ona birkaç kez anlatmıştı. Dolayısıyla en küçük bir kaçma umudu yoktu. Bununla birlikte, Başrahip Blanes'in bir sözü geliyordu aklına: "Bir sevgili, bir kocanın karısını korumak için yaptığından çok daha fazla kafa yorar sevgilisine ulaşmak üzere; bir mahkûm da zindancının kapısını kapatmayı düşünmesinden daha sık kaçmayı düşünür; dolayısıyla, engeller ne olursa olsun, hem sevgilinin hem mahkûmun başarıya ulaşması gerekir."

O akşam Fabrizio, bir zamanlar, Dalmaçyalı bir köle, muhafızı merdivenden aşağı yuvarlayıp kaçmayı başardığı için *köle köprüsü* denen demir köprüden çok sayıda adamın geçtiğini işitti.

"Birini almaya geldiler, belki de bu akşam asılırım; ama arada karışıklık çıkarsa, bundan yararlanmalıyım." Silahlarını almış, birkaç delikten altınların birazını çıkarmıştı ki, birden durdu.

"Kabul etmek gerekir ki çok garip bir hayvan şu insan denen yaratık," dedi kendi kendine. "Benim girişteğim hazırlıkları gören gizli bir izleyici ne derdi? Buradan kaçıp kurtulmak istiyor muyum acaba? Parma'ya döndüğümün ertesi günü ne olurum? Clelia'nın yanına gitmek için elimden geleni yapmayacak mıyım? Karışıklık çıkarsa, komutan konağından sızmaya bakmalıyım; belki Clelia ile konuşabilirim, karışıklıktan yararlanıp elini öpebilirim. Doğuştan kuşkucu ve epey kendini beğenmiş bir insan olan General Conti, sarayını, her biri binanın birer köşesine, beşinci de giriş kapısına dikilmiş beş muhafızla koruyor, ama neyse ki gece çok karanlık." Fabrizio, ayaklarının ucuna basa basa, Grillo ile köpeğinin ne yaptıklarına bakmaya gitti. Zindan-

cı, kaba bir ağla çevrili, dört iple tavana tutturulmuş bir öküz postunun içinde derin uykuya dalmıştı; köpek gözünü açtı, ayağa kalktı, sürtünmek üzere usulca Fabrizio'nun yanına geldi.

Bizim mahkûm ahşap hücresine çıkan altı basamağı tüy gibi çıktı; Farnese kulesinin dibindeki, hele kapı önündeki gürültü öyle artmıştı ki, "Grillo şimdi uyanır," diye düşündü. Fabrizio, bütün silahları elinde, tam kendini büyük serüvenlere hazır sanırken, birden dünyanın en güzel senfonisini işitti. General'e ya da kızına bir serenat çalınıyordu. Deli gibi gülmeye başladı. "Ben de sağa sola bıçak sallamaya hazırlanıyordum! Böyle bir serenat, zindandan birini kaçırmak ya da ayaklanmak için seksen kişinin bir araya getirilmesinden daha sıradışı değil mi sanki!" Müzik harikaydı ve ruhu haftalardır hiçbir eğlence tatmamış olan Fabrizio'nun çok hoşuna gitti; ılık gözyaşları akıttı; kendinden geçmiş, güzel Clelia'ya en dayanılmaz sözleri söylüyordu. Ama ertesi gün onu öyle kederlere bürünmüş, öyle solgun buldu, Cleia kendisine zaman zaman öyle öfkeli gözlerle baktı ki, kabalık olur diye serenat konusunda bir şey sormayı göze alamadı.

Clelia kederli olmakta haklıydı, serenadı Marki Crescenzi verdirmişti; böylesine açık bir girişim bir bakıma evliliğin resmen duyurulması gibi bir şeydi. Clelia, serenadın verildiği gün, hem de akşam saat dokuza dek çok sıkı direnmiş, ama babasının hemen manastıra gönderilmekle korkutması üzerine teslim olma zayıflığını göstermişti.

"Vay canına, bir daha görmeyecek miyim onu!" demişti kendi kendine, ağlayarak. Mantığı boşu boşuna şunları eklemişti: "Şöyle ya da böyle beni mutsuz edecek bu varlığı, Düşes'in sevgilisini, Napoli'de tanınmış on sevgili edinmiş, hepsine ihanet etmiş bu uçarı adamı bir daha göremeyeceğim; tepesindeki ölüm cezasından kurtulabilirse, kendini Tanrı'ya adayacak bu ihtiraslı genci bir daha göremeyeceğim! Bu kalenin dışına çıktığı, doğal uçarılığı beni böyle bir

işe kalkışmaktan alıkoyduğu zaman, ona bakmam büyük suç olurdu; neyim ki ben onun gözünde? Zindanda geçireceği günlerin birkaç saatini daha az sıkıcı kılabilme bahanesi yalnızca." Clelia bütün kötü sözleri ederken, ansızın, Farnese kulesine götürülmek üzere sorgu odasından çıkarıldığı sırada çevresindeki jandarmalara Fabrizio'nun nasıl gülümseyerek baktığını anımsadı. "Ah sevgilim, ne yapmam ki senin için! Felaketim olacağını biliyorum, yazgım böyle; bu akşam, şu korkunç serenada katılarak kendi ipimi çekiyorum; ama yarın, öğleyin, gözlerini yeniden göreceğim!"

Clelia'nın, böylesine tutkuyla sevdiği genç mahkûm uğruna onca büyük özveride bulunduğu günün ertesinde bütün kusurlarını gördükten sonra, hayatını ona adadığı günün ertesinde, Fabrizio onun soğukluğu karşısında umutsuzluğa kapıldı. İşaret dili gibi son derece yetersiz bir dil aracılığıyla Clelia'nın ruhunu azıcık incitecek olsa da, kadın belki gözyaşlarını tutamayacaktı ve belki Fabrizio kendisine beslediği duyguların itirafını elde edecekti; ama gözüpek değildi, Clelia'yı incitmekten ölesiye korkuyordu, şiddetle cezalandırabilirdi kendisini. Başka bir deyişle, Fabrizio'nun sevilen kadının yarattığı heyecan konusunda hiçbir deneyimi yoktu; en küçük ayrıntısını bile tatmadığı bir duyguydu bu. Clelia ile eski dostluğunu geri kazanabilmesi için serenadın verildiği günün üzerinden bir haftanın geçmesi gerekti. Zavallı kız, sırrını açığa vurma korkusuyla sertlik zırhına bürünüyor, Fabrizio da aralarının her geçen gün biraz daha bozulduğunu sanıyordu.

Fabrizio'nun zindanda, dışarıyla herhangi bir bağlantı kuramadan, bununla birlikte kendini hiç mutsuz hissetmeden geçirdiği üç ayın ardından gelen Grillo'nun odasında uzunca kaldığı bir sabahtı; Fabrizio onu nasıl yollayacağını kestiremiyor, umutsuzluk içinde yüzüyordu; panjurda açtığı bir ayak boyundaki iki küçük kapağı kaldırabildiğinde saat yarımı çoktan geçmişti.

Clelia, kuşhanenin penceresi önünde ayakta duruyor, gözünü dikmiş, Fabrizio'nun penceresine bakmıştı; gergin yüz çizgileri umutsuzluğun en büyüğünü yansıtıyordu. Fabrizio'yu görür görmez, her şeyin bittiğini işaret etti. Piyanosunun başına koştu, o günlerde pek sevilen bir operanın *resitatif*[63] bölümünü söyler gibi yaparak, pencere dibinde dolaşan muhafızlar tarafından anlaşılma korkusu ve umutsuzluk içinde, kesik cümlelerle şunları sıralamaya başladı:

"Ey Ulu Tanrım! Daha yaşıyorsunuz demek? Tanrı'ya karşı gönül borcum ne büyüktür! Buraya girerken, yaptığı küstahlığı cezalandırdığınız zindancı, Barbone görünmez olmuştu, kalede değildi; önceki akşam geri döndü, dünden beri sizi zehirlemeye çalıştığını sanıyorum. Sarayın size yemek yapan özel mutfağında dolanmaya başladı. Emin değilim, ama oda hizmetçim, o korkunç suratlı adamın saray mutfağına size bir kötülük etmek amacıyla geldiğine inanıyor. Pencerede sizi göremeyince çok kaygılandım, öldüğünüzü sandım. Yeni bir haber alana dek her türlü yiyecekten uzak durun, size güzel bir çikolata yollamaya çalışacağım. Bu akşam saat dokuzda, Tanrı yardım eder de bir ip ele geçirirseniz ya da iç çamaşırınızdan bir kurdele yapabilirseniz, onu pencerenizden portakal ağaçlarına sarkıtın, ucuna bir ip bağlayacağım, o iple de size çikolata ve ekmek ulaştıracağım."

Fabrizio, hücresindeki sobada bulduğu kömür parçasını hazine gibi saklamıştı. Clelia'nın heyecanından yararlandı, avcuna, birbirine eklenince şu sözcükleri oluşturan harfleri yazmaya koyuldu.

"Sizi seviyorum, yaşamak da sizi gördüğüm için değerli; bana kâğıt kalem gönderin."

Fabrizio'nun tahmin ettiği gibi, sizi seviyorum gibi gözü kara bir sözden sonra yüz çizgilerine yansıyan aşırı korku Clelia'nın bu konuşmayı yarıda kesmesini engelledi; küplere

63 Belli bir melodi olmadan, konuşma biçiminde söylenen müzikli anlatı. (r.n.)

binmiş gibi görünmekle yetindi. Fabrizio şunu eklemeyi akıl etti. "Bugün çok esinti var, bana şarkı söyleyerek dile getirdiğiniz uyarıları yeterince duyamıyorum, piyanonun sesi sizinkini bastırıyor. Örneğin, sözün ettiğiniz şu zehir nedir?"

Bu sözü okuyunca genç kızın duyduğu korku doruğa çıktı; defterden kopardığı bir sayfaya mürekkeple kocaman harfler yazmaya girişti, bunun üzerine Fabrizio, üç ayda ancak kurulabilen, yana yakıla aradığı bu haberleşme yolunu görünce sevinçten havalara uçtu. Bu başarılı, küçük kurnazlıktan vazgeçmedi, kendisi harfleri sıralamaya devam ediyor, buna karşılık Clelia'nın bütün harfleriyle gözünün önüne serdiği sözcükleri yakalayamıyormuş gibi yapıyordu.

Kız sonunda kuşhaneden ayrılıp babasının yanına koşmak zorunda kaldı; onun kendisini aramaya gelmesinden ölesiye korkuyordu; kuşkucu aklı, kuşhanenin penceresiyle mahkûmun penceresini örten panjurun aşırı yakınlığından hiç hoşnut olmamıştı. Clelia da az önce, Fabrizio'nun görünmeyişi onu kaygılandırdığı sırada, bir kâğıt parçasına sarılı küçük bir taşın panjurun üst kesimine fırlatılabileceğini düşünmüştü; rastlantıyla Fabrizio'nun başına dikilen muhafız, o sırada hücrede bulunmazsa, emin bir haberleşme yoluydu bu.

Bizim mahkûm hemen çamaşırdan bir tür kurdele yaptı ve akşam saat dokuza doğru da, penceresinin dibindeki portakal saksılarına usul usul vurulduğunu işitti; kurdelesini aşağı sallandırdı, bunun ucuna çok uzun bir ip bağlandı, onun yardımıyla önce bir paket çikolatayı, ardından da, büyük bir sevinçle, bir tomar kâğıtla kalemi yukarı çekti. Daha sonra ipi boşu boşuna aşağı sallandırdı, başka bir şey gelmedi; muhafızlar saksılara yaklaşmış olmalıydı. Sevinçten uçuyordu. Oturup Clelia'ya upuzun bir mektup yazdı. Bitirir bitirmez ipe bağlayıp aşağı indirdi. Üç saat gelip alınmasını bekledi, birkaç kez de yukarı çekip üstünde değişiklikler yaptı. Eğer Clelia'yı, bu akşam, şu zehir işine heyecan-

lanmışken göremezse, yarın belki mektup alma düşüncesini bütünüyle unutur.

Oysa Clelia birlikte şehre inmek isteyen babasına karşı koyamamıştı. Fabrizio, ancak gece yarısına doğru, General'in arabasının geri döndüğünü işitince akıl etti bunu; atların ayak seslerini tanıyordu. General'in, sahanlığı geçtiğini, muhafızların selama durduğunu işittikten hemen sonra, koluna sarmaktan vazgeçtiği ipin sallandığını görünce nasıl sevindi! İpe ağırlık bağlanıyordu, hafifçe ipi iki kez oynatıp yukarı çekmesi istendi. İpe bağlanan ağırlığı penceresinin dibindeki yüksek pervazdan aşırması epey zor oldu.

Binbir güçlükle yukarı çektiği şey, bir atkıya sarılmış, su dolu bir sürahiydi. Onca zamandır tam bir yalnızlık içinde yaşayan zavallı delikanlı öpücüğe boğdu bu atkıyı. Hele boşa çıkan umutlarla geçirilmiş sayısız günün ardından, atkıya iğneyle tutturulmuş küçük kâğıdı bulunca duyduğu heyecanı hiç anlatmayalım.

"Yalnız bu suyu için, çikolatayla yaşayın; yarın size ekmek ulaştırmak için elimden geleni yapacağım, ekmeğin dört bir yanına mürekkeple küçük haçlar çizeceğim. Bunu söylemek korkunç bir şey, ama Barbone denen adam muhtemelen sizi zehirlemekle görevlendirildi, bunu bilmelisiniz. Kurşunkalemle yazdığınız mektupta, ele aldığınız konunun hiç hoşuma gitmeyeceğini nasıl düşünmediniz? Başınızdaki büyük tehlike olmasa size yazmazdım. Düşes'i gördüm, Kont gibi o da iyi, ama çok zayıflamış; bir daha bana bu konudan söz etmeyin. Beni kızdırmak mı istiyorsunuz?"

Clelia bu mektubun sondan bir önceki cümlesini yazabilmek için büyük çaba harcadı. Saraydaki herkes, Sinyorina Sanseverina'nın, Markiz Raversi'nin eski sevgilisi, yakışıklı Kont Baldi'ye büyük yakınlık gösterdiğini öne sürüyordu. Kesin olan, altı yıl boyunca ona analık eden, elinden tutup insan içine sokan Markiz'le, herkesi şaşırtan bir kavgayla bozuşmuş olmasıydı.

Clelia bu kısa pusulayı ikinci kez yazmak zorunda kalmıştı, çünkü ilkinde ortalıkta dolaşan dedikoduların Düşes'e yakıştırdığı yeni sevdadan izler vardı.

— Ne büyük alçaklık, Fabrizio'ya sevdiği kadın konusunda bayağı lâflar etmek! diye bağırmıştı kendine...

Ertesi gün Grillo, gün ağarmadan epey önce Fabrizio'nun hücresine girdi, ağır bir paket bıraktı, bir şey demeden çıktı. Pakette, dört köşesine divitle haç çizilmiş, kocaman bir ekmek vardı. Fabrizio ekmeği gözyaşına boğdu; sevdalıydı. Ekmeğin yanında, çift kat kâğıttan yapılmış kalın bir rulo vardı; içinde de altı bin liret değerinde sikke; son olarak da, yepyeni bir dua kitabı. Artık tanımaya başladığı bir elkitabının kenarına şunları yazmıştı.

"*Zehir!* Suya, şaraba, her şeye dikkat; çikolatayla yaşayın, akşam yemeğine el sürmeyin, köpeğe yedirmeye çalışın; kuşkulanmış gibi davranmayın, o zaman düşman başka yollar arar. Tanrı aşkına! Sakın düşüncesizlik etmeyin, uçarılığa kalkışmayın!"

Fabrizio, Clelia'nın başını derde sokabilecek bu değerli satırları hemen yok etti, dua kitabının pek çok sayfasını yırttı, harfe dönüştürdü; harflerin her biri, ezilip şarapla sulandırılmış kömürle özene bezene boyanmıştı. Clelia saat on bir kırk beşe doğru kuşhane penceresinin iki adım gerisinde belirdiği zaman harfler hazırdı. "Geriye onu bunlardan yararlanmaya razı etmek kalıyor," dedi Fabrizio kendi kendine. Neyse ki, genç kızın genç mahkûma zehir konusunda söyleyecek çok şeyi vardı. Hizmetçi kızlardan birinin köpeği mahkûma verilmek üzere hazırlanmış yemeği yemiş ve ölmüştü. Clelia, bu hazır harflerin kullanılmasına karşı çıkmak şöyle dursun, kendisi de mürekkeple çok güzellerini hazırlamıştı. Böyle hazır harflerle konuşma, başında epey rahatsız edici olsa da, bir buçuk saatten az, başka bir deyişle, Clelia kuşhanede kalabildiği sürece devam etti. Fabrizio, bir iki kez yasak konuya değinse de, kız karşılık vermedi, o anlarda gidip kuşlarına baktı.

Fabrizio akşamları, sulu mürekkeple yazılmış, daha okunaklı harflerden göndermesini sağlamayı başarmıştı. Bunlarla hemen ona uzun bir mektup yazdı, bunda duygusal sözler etmemeye, en azından kızın yüreğini hoplatacak biçimde etmemeye çalıştı. Bu yol işe yaradı. Mektubu kabul edildi.

Ertesi gün, hazır harflerle yazışmada, Clelia ona sitem etmedi; zehirlenme tehlikesinin azaldığını haber verdi; komutan konağının mutfağında çalışan kızların oynaştığı erkekler Barbone'ye saldırıp onu bir güzel pataklamıştı; belki bir daha mutfağa adım atamayacaktı. Clelia, babasından zehirlenmeyi önleyen ilaç aşırdığını itiraf etti ona; bu ilacı gönderiyordu. Ama asıl önemlisi, önüne konan, aşırı lezzetli olduğu anlaşılan her yemeği geri çevirmekti.

Clelia, Fabrizio'nun eline geçen altı bin liret değerindeki altının nereden geldiğini Don Cesare'ye çok sormuş, ama yanıt alamamıştı; şöyle ya da böyle, iyiye işaretti bu; uygulanan baskı azalıyordu.

Bu zehir işi bizim mahkûmun işlerini son derece kolaylaştırdı; sevgiye benzer bir itiraf elde edemese de, Clelia'yla sıkı fıkı bir yaşam sürüyordu. Her sabah, kimi zaman da akşamları, hazır harflerle uzun uzun konuşuyorlardı. Clelia, her akşam dokuzda uzun bir mektup alıyor, kimi zaman birkaç sözcükle karşılık veriyordu; ona gazete, kitap yolluyordu; Grillo da yumuşatılmıştı, Clelia'nın oda hizmetçisinin sağladığı ekmekle şarabı getiriyordu her gün Fabrizio'ya. Zindancı Grillo, Komutan'ın, Barbone'yi genç Monsenyör'ü zehirlemekle görevlendirmiş insanlarla aynı görüşte olmadığı sonucuna varmıştı. Dolayısıyla bütün arkadaşları gibi, çok daha yumuşak davranıyordu, çünkü bir atasözü yayılmıştı zindanda: Monsenyör Dongo'nun yüzüne bakın, avcunuza para tutuşturur.

Fabrizio'nun yüzü sapsarı kesilmişti; hiçbir bedensel çalışma yapmayışı sağlığına dokunuyordu; ancak, şimdiye dek hiç bu kadar mutlu olmamıştı. Clelia ile aralarındaki

konuşma içli dışlı, kimi zaman da epey neşeliydi. Clelia'nın yaşamındaki kötü düşüncelere kapılmadığı, pişmanlık acısı içinde kıvranmadığı biricik anlar, onunla konuştuğu anlardı. Bir gün ona şöyle dedi:

— İnceliğinize hayranım, deme düşüncesizliğinde bulundu; Komutan'ın kızı olduğum halde, hiç özgürlüğe kavuşma arzunuzdan söz etmiyorsunuz!

— Kendimi böylesine saçma bir arzuya kaptırmamaya çalışıyorum da ondan, diye karşılık verdi Fabrizio; çıkıp da Parma'ya dönersem, sizi nasıl göreceğim? Ve aklımdan geçenleri size söyleyemezsem yaşayamam... Düşündüklerimden ötürü değil, siz onlara çekidüzen veriyorsunuz; bana kötü davransanız da, her gün sizi görmeden yaşamak bana bu zindandan daha ağır geleceği için! Şimdiye dek bu kadar mutlu olmamıştım! Mutluluğun beni zindanda beklediğini görmek hoş değil mi?

— Bu konuda söylenecek çok şey var, diye karşılık verdi Clelia, ansızın ciddileşerek, hatta kederlenerek.

— Aman! diye bağırdı korkuya kapılan Fabrizio, yüreğinizde elde etmeyi başardığım o küçücük, ama yeryüzünde beni sevindiren biricik yeri yitirme tehlikesi mi var?

— Evet, dedi genç kız, herkes tarafından çelebi biri olarak bilinseniz de, bana pek dürüst davranmadığınıza inanmam için çok sebep var; ama bugün konuşmak istemiyorum bu konuyu.

Bu apansız açılma, konuşmalarına büyük bir rahatsızlık kattı, ikisinin de sık sık gözleri yaşardı.

Başsavcı Rassi bu arada hâlâ adını değiştirmeyi umuyordu; o güne kadarki adından bıkmıştı, Baron Riva olmak istiyordu. Kont Mosca da bir yandan, bütün hünerini göstererek bu satılık yargıcın baronluk sevdasını, öte yandan Prens'in o çılgınca düşünü, Lombardiya'nın meşruti kralı olma hevesini körüklüyordu. Fabrizio'nun ölümünü geciktirmek üzere ancak bunları bulabilmişti.

Prens, Rassi'ye şöyle diyordu:

— Şu kendini beğenmiş kadının burnunu ancak on beş gün umut verip on beş gün bütün umutlarını yok ederek sürtebiliriz; en azgın atlar da işte böyle, kimi zaman yumuşak davranıp kimi zaman sertlik göstererek yola getirilir. Tedaviye devam.

Nitekim Parma'da, on beş günde bir Fabrizio'nun yakında idam edileceği söylentisi ortaya çıkıyordu. Bu söylentiler Düşes'i umutsuzluğun en derinine düşürüyordu. Kont'u da ardından sürüklememe kararına bağlı kalıyor, onu ayda iki kez görüyordu; bu zavallı adama gösterdiği acımasızlığın bedelini, gömüldüğü umutsuzluk nöbetleriyle ödüyordu. O yakışıklı gencin, Kont Baldi'nin gönül çelme girişimlerinin uyandırdığı korkunç kıskançlığı bastıran Kont Mosca, onu göremediği zaman Düşes'e mektup yazıyor, ileride Riva baronu olacak adamın çabalarıyla elde edebildiği bütün bilgileri aktarıyordu, ama boşunaydı. Düşesin Fabrizio konusunda sürekli ortalıkta dolaşan söylentilere dayanabilmesi için, ömrünü Kont Mosca gibi akıllı ve duygulu bir adamla geçirmesi gerekiyordu; onu düşünceleriyle baş başa bırakan Baldi'nin silikliği Düşes'te boş yere yaşadığı duygusu yaratıyor, Kont Mosca ise umutlu olma gerekçelerini ona ulaştıramıyordu.

Başbakan, son derece kurnaz gerekçelerle, IV. Ranuccio Ernesto'nun beslediği aşırı çılgınca düşü, ülkenin meşruti kralı olma arzusunu gerçekleştirmek üzere çevirdiği karmaşık dolapların bütün belgelerinin Lombardiya'nın tam ortasında, Sarono yakınlarında bulunan dost bir şatoya taşınmasına Prens'i razı etmişti.

İnsanın başını derde sokabilecek bu belgelerin yirmiden fazlası ya bizzat Prens'in elinden çıkmıştı ya da onun imzasını taşıyordu ve Kont, Fabrizio'nun canı gerçekten tehlikeye girerse, Prens hazretlerine, elindeki belgeleri, onu bir anda yok edebilecek büyük bir güce teslim edeceğini söylemeyi tasarlıyordu.

Kont Mosca, geleceğin Riva baronundan emin olduğunu sanıyor, bir tek zehirden çekiniyordu; Barbone'nin girişimi onu öyle ürkütmüştü ki, çılgınca bir şeye karar vermişti. Bir sabah kalenin kapısına dayandı, General Fabio Conti'yi çağırttı, o da kapının üstündeki burca dek indi; burada Komutan'la kol kola gezmeye başladı; kısa, münasip, tatlı sert bir girişten sonra şunları söyledi:

— Fabrizio kuşkulu bir biçimde can verirse, bu ölüm bana yüklenir, kıskanç bir âşık olduğum öne sürülür, bu da beni gülünç duruma düşürür, o yüzden buna katlanmamaya kararlıyım. Dolayısıyla, kendimi temize çıkarmak üzere, herhangi bir hastalıktan ölürse, *ellerimle gebertirim sizi*; bunu yapacağımdan emin olun. General Fabio Conti buna harika bir karşılık verdi, kendi yiğitliğinden söz etti, ama Kont'un bakışı aklında kaldı.

Birkaç gün sonra Başsavcı Rassi, Kont'la anlaşmış gibi, onun gibi insanlara hiç yakışmayan bir düşüncesizlik etti. Ayaktakımının ağzından düşmeyen bir atasözüne yerleştirilmiş adının küçümsenmesi, bundan kurtulabileceği umudu doğalı beri, onu hasta ediyordu. General Fabio Conti'ye, Fabrizio'yu on iki yıl kaleye kapatılma cezasına çarptıran hükmün bir örneğini gönderdi. Yasaya göre bunun, Fabrizio'nun zindana atıldığı günün hemen ertesinde yapılması gerekirdi; ama sert önlemleriyle ünlü Parma'da görülüp işitilmemiş olan şey, yargının hükümdarın özel emri olmadan böyle bir işe kalkışmasıydı. Verilen cezanın bir kopyası adalet bakanlığından çıktıktan sonra, her on beş günde bir Düşes'in duyduğu korku nasıl beslenebilir, Prens'in deyişiyle, o kendini beğenmiş kadının burnu nasıl sürtülebilirdi? General Fabio Conti, Başsavcı Rassi'nin resmî yazısını almadan bir gün önce, zindancı Barbone'nin gece geç vakit kaleye dönerken pataklandığını öğrendi. Bundan, burada artık kimsenin Fabrizio'dan kurtulmayı düşünmediği sonucunu çıkardı ve Rassi'yi, yaptığı çılgınlığın sonuçlarından

kurtarmak üzere, huzura ilk kabulünde Prens'e kendisine gönderilen mahkûmun cezasıyla ilgili kararın kopyasından söz etmedi. Kont, zavallı Düşes'i rahatlatmak üzere, Barbone'nin beceriksiz girişiminin, sırf kişisel öç alma duygusuna dayandığını öğrenmiş ve görevliye de sözünü ettiğimiz dersi verdirmişti.

Fabrizio, daracık bir kafeste geçirdiği yüz otuz beş gün hapisliğin bir perşembe günü, sonunda kalenin iyi yürekli din adamı Don Cesare onu alıp Farnese kulesinin sahanlığında gezinmeye çıkarınca hem şaşırdı hem de çok sevindi. Orada hepi topu on dakika kaldı, ama açık hava çarptığından, hastalandı.

Don Cesare bu kazadan yararlanarak ona her gün yarım saatlik bir gezi bağışladı. Bu da büyük aptallık oldu; sürekli dolaşma kahramanımıza yitirdiği gücü yeniden kazandırdı, o da bunu kötüye kullandı.

Birkaç serenat daha verildi; aşırı titiz olan Kale Komutanı bunlara, Marki Crescenzi'yle, kişiliğinden çekindiği kızı Clelia'nın evliliği için katlanıyordu. Kızıyla Marki arasında en küçük bir bağın bulunmadığını hissediyor, kızın beklenmedik bir şey yapmasından korkuyordu. Alıp başını manastıra kaçabilirdi, o zaman kolu kanadı kırılırdı. General ayrıca, sesleri en koyu liberallere ayrılmış hücrelere bile sızabilen bu müziğin birtakım gizli işaretler taşımasından da korkuyordu. Çalgıcılar da onu kıskandırıyordu zaten; dolayısıyla, gece müziği sona erer ermez çalgıcılar, gündüzleri kurmay heyetinin çalıştığı, komutan konağının alçak tavanlı büyük salonlarına kapatılıyor, kapılar kilitleniyor, ancak ertesi gün ortalık ağardıktan sonra açılıyordu. *Köle* köprüsüne çıkan Komutan onları gözü önünde aratıyor ve mahkûmlardan herhangi birine küçücük bir haber dahi iletmeye kalkışanı geri getirteceğini birkaç kez yineledikten sonra serbest bırakıyordu. Prens'i kızdırmaktan ölesiye korkan bu adamın sözünün eri olduğu bilinirdi; bu yüzden Marki Crescenzi,

zindanda geçirilen geceye çok şaşıran çalgıcılara alışılmışın üç katı kadar para vermek zorunda kalıyordu.

Düşes'in bu adamların birinden binbir çabayla elde edebildiği tek şey, yazdığı mektubun Komutan'a verilmesi oldu. Mektup Fabrizio'yaydı; onu beş ayı aşkın bir süredir zindanda tutan talihsizlikten yakınılıyordu mektupta, dışarıdaki dostları onunla en küçük bir bağlantı kuramamışlardı.

Çalgıcı, kaleye girer girmez General Fabio Conti'nin ayağına kapandı, tanımadığı bir rahibin Sinyor Dongo'ya yazılmış mektubu alması için çok yalvardığını, onun da bu isteği geri çeviremediğini itiraf etti; ancak, görevine bağlı bir insan olarak, işte getirmiş, ekselanslarının eline teslim ediyordu.

Ekselansları bundan çok hoşnut oldu, koltukları kabardı. Düşesin elindeki kaynakları biliyor, aldatılmaktan ölesiye korkuyordu. General o sevinçle mektubu Prens'e götürdü, o da buna bayıldı.

— Yaa, demek sıkı bir yönetim sürmem intikamımı almamı sağladı sonunda! O burnu havada kadın beş aydır acı çekiyor! Ama günün birinde bir darağacı kurduracağız ve onun çılgın hayalgücü bunun küçük Dongo için dikildiğini sanacaktır mutlaka!

XX. Bölüm

Fabrizio, bir gece saat bire doğru, penceresine uzanıp başını panjurda açtığı delikten çıkarmış, Farnese kulesinin tepesinden görülen geniş ufku ve yıldızları seyrediyordu. Bakışları, Aşağı Po ovasıyla Ferrara arasındaki düzlüklerde dolaşırken rastlantıyla sanki bir kulenin tepesinde yakılıyormuş gibi parlayan son derece küçük, ama parlak bir ışığa takıldı. "Kulenin gövdesi aşağıdan görülmesini önlüyor, bu ışık ovadan görülmüyordur," dedi içinden; "uzak bir noktaya verilen bir işaret olmalı bu." Birden ışığın belli aralıklarla görünüp kaybolduğunu fark etti. "Yakın köydeki sevgilisine işaret gönderen bir genç kız olmalı." Art arda on ışıltı saydı. "Bir I bu," dedi kendi kendine; gerçekten de, abecenin onuncu harfi I idi. Bir süre aralıktan sonra, on beş kez göründü ışık. "Bu da bir N" ve bir aralığın ardından, tek parıltı. "Bu da bir A." Böylece *INA* sözcüğü ortaya çıkıyordu.

Kısa aralıklarla yinelenen bu parıltılar şu sözcükleri oluşturunca nasıl büyük bir sevinç ve şaşkınlık duydu:

INA SENİ DÜŞÜNÜYOR.

Bu, *Gina seni düşünüyor*, demekti besbelli.

Bunun üzerine, kendi açtığı vasistastan, elindeki lambayla o da birbirini izleyen işaretler verdi:

FABRIZIO SENİ SEVİYOR!

Haberleşme gün ağarana dek sürdü. Bu gece hapisliğinin yüz yetmiş üçüncü gecesiydi ve bu işaretlerin dört aydır her gece verildiği söylendi ona. Ancak herkes görüp anla-

yabilirdi onları; o geceden başlayarak, birtakım kısaltmalara gidildi. Birbirini büyük bir hızla izleyen üç işaret Düşes'i gösteriyordu; dört işaret Prens'i; iki işaret Kont Mosca'yı; iki hızlı işaretin ardından gelen iki yavaş işaret, *kaçış* demekti. Bunun üzerine, başkaları anlamasın diye harflerin olağan sırasını değiştirip onlara yeni sayılar veren *Monaca* abecesi benimsendi; örneğin, A'ya 10 verildi; B'ye, 3; başka bir deyişle, lambanın art arda üç kez görünüp kaybolması B, 10 kez parlamasıysa A demek olacaktı; bir süre karanlık da sözcükleri birbirinden ayırıyordu. Ertesi gün gece yarısı birde buluşmak üzere sözleştiler ve Düşes ertesi gün kentin çeyrek fersah dışındaki kuleye geldi. Sık sık öldüğünü düşündüğü, Fabrizio'nun verdiği işaretler gözünü yaşarttı. O da, lambayı belli aralıklarla göstererek şunu söyledi: *Seni seviyorum, cesaret, sağlık, sağlam umut! Odanda bedensel alıştırma yap, kollarının güçlü olması gerek.* "Fausta'nın şarkı söylediği akşam, toplantı odamın kapısında avcı kılığıyla belirişinden beri görmedim onu," diyordu Düşes kendi kendine. "İleride bizi hangi yazgının beklediğini kim söyleyebilirdi o gün!"

Düşes daha sonra, Fabrizio'nun yakında PRENS'İN İYİ YÜREKLİLİĞİYLE kurtulacağını bildiren işaretler verdi (bunları herkes anlayabilirdi); sonra yeniden tatlı sözlere döndü; ona yakın olmadan duramıyordu! Fabrizio'ya yararlı olduğu için kendine kâhya yaptığı Lodovico'nun uyarıları, gün ağarırken, onu, kötü yürekli birinin gözüne çarpabilecek işaretler vermekten vazgeçmeye razı etti. Birkaç kez yinelenen bu yakında kurtulacağı haberi Fabrizio'yu kedere boğdu. Ertesi gün bunu fark eden Clelia, nedenini sorma ihtiyatsızlığını gösterdi.

— Düşes'in canını epey sıkacağım sanırım.

— İyi de, veremeyeceğiniz ne isteyebilir sizden? diye bağırdı Clelia büyük bir merakla.

— Buradan çıkmamı istiyor, bense buna hiçbir zaman razı olamam, diye karşılık verdi.

Clelia ağzını açamadı, yüzüne baktı, gözyaşına boğuldu. Kızı yakından görebilse, belirsizlikleri çoğu kez onu umutsuzluğun dibine yuvarlayan duygularla ilgili itirafı elde ederdi; Clelia'nın sevgisi olmadan yaşanacak ömrün ona bir dizi dayanılmaz acı ve sıkıntı yaşatacağını ta yüreğinde hissediyordu. Aşkı tanımadan önce, kendisine ilginç görünen mutluluklara dönmek için yaşamaya değmeyeceğini düşünüyordu ve İtalya'da intihar henüz moda olmasa da, kader onu Clelia'dan ayırırsa, bir kurtuluş olarak bu yola başvurmayı bile tasarlamıştı.

Ertesi gün kızdan çok uzun bir mektup aldı.

"Doğruyu bilmeniz gerekiyor, dostum. Buraya düştüğünüz günden beri, Parma'da, sık sık, her günün son gününüz olduğuna inanıldı. Aslında on iki yıl kaleye kapatılma cezası almışsınız; ama ne yazık ki, çok güçlü bir nefretin yakanıza yapıştığına şüphe yok, zehirleneceksiniz diye belki yirmi kez korkuya kapıldım. Dolayısıyla, buradan çıkmak üzere elinize geçecek bütün *yollara* sarılın. Sizin uğrunuza en kutsal ermişlere karşı görevlerimi yerine getirmediğimi görüyorsunuz; kazara size söylemeye kalkacağım, ağzıma hiç yakışmayan şeylerin yaratacağı kaçınılmaz tehlikeyi düşünün. Başka bir kurtuluş yolu yoksa, mümkünse kaçın. Bu kalede geçireceğiniz her an canınızı tehlikeye atabilir; sarayda, amacına ulaşmak için cinayet işlemekten kaçınmayan bir partinin bulunduğunu unutmayın. Bu partinin attığı bütün adımların Kont Mosca'nın büyük ustalığıyla sürekli boşa çıkarıldığını görmüyor musunuz? Ama onu Parma'dan uzaklaştıracak bir yol da bulundu: Düşes'in umutsuzluğu; bu umutsuzluğu doğurmanın en kesin yolunun genç bir mahkûmun ölümü olacağı belli değil mi? Cevap gerektirmeyen bu soru bile size durumunuzu göstermeye yetmeli. Bana olan aşkınızdan söz ediyorsunuz. Her şeyden önce, bu duygunun, aramızda herhangi bir bağın oluşmasını önleyecek aşılmaz engellerle karşılaştığını düşünün. Gençliğimizde karşılaştık, kötü bir

dönemde birbirimize yardım eli uzattık; acılarınızı azaltmak üzere kader beni şu acımasız yere getirdi, ama hiçbir şeyin izin vermediği, vermeyeceği birtakım yanılsamalar, canınızı bu korkunç tehlikeden kurtarmak üzere önünüze çıkacak olası fırsatları yakalamaktan sizi alıkoyarsa, sonsuza dek kendimi suçlarım. Size birtakım dostça işaretler gönderme düşüncesizliğini yaparak ruhumdaki huzuru yitirdim. Harflerle giriştiğimiz çocukça oyun sizi birtakım temelsiz, canınıza mal olacak yanılsamalara sürüklerse, yaptığımı doğrulamak üzere Barbone'nin girişimini anımsamak işe yaramayacaktır. Anlık bir tehlikeden kurtarayım derken, sizi kendi elimle çok daha korkunç, çok daha kesin bir tehlikeye atmış olurum ve yaptığım düşüncesizlikler, Düşes'in öğütlerini dinlememenize yol açacak duygular uyandırırsa, asla bağışlanmaz. Bakın durmadan yinelemek zorunda bırakıyorsunuz beni; emrediyorum, kaçın buradan..."

Mektup çok uzundu; yukarıya aldığımız *size bunu emrediyorum* gibi laflar, Fabrizio'nun sevdasında tatlı umutlara yol açtı. Son derece temkinli bir dille yazılmış olsa da, özünde bir tatlı bir yakınlık olduğunu sanıyordu. Kimi zamansa, bu konudaki kesin bilgisizliğinin acısını çekiyordu; yalnızca dostluk, hatta çok sıradan bir insanlık görüyordu Clelia'nın mektubunda.

Zaten söyledikleri ona kurduğu tasarıyı değiştirtecek bir şey içermiyordu. Sözünü ettiği tehlikeler gerçek olsa bile, anlık bir tehlikeyi göze alarak, onu her gün görme olanağına kavuşmanın bedeli ağır mı olurdu? Yeniden Bologna ya da Floransa'ya sığınsa nasıl bir yaşam sürerdi? Kaleden kaçınca, bir daha Parma'da yaşama izni almayı aklının köşesinden geçiremezdi çünkü. Prens, fikir değiştirip onu serbest bıraksa bile (ki bu pek olası değildi, çünkü Fabrizio, çok güçlü bir hizip için, Kont Mosca'yı alaşağı etme aracına dönüşmüştü) o iki parti arasındaki kin yüzünden Clelia'dan koparılmış olarak ne yapardı Parma'da? Rastlantı onları

ayda bir ya da iki kez aynı salonlarda buluştururdu; ama karşılaşsalar bile, ne konuşabilirdi onunla? Şimdi her gün birkaç saat tadını çıkardığı şu kusursuz samimiyeti bir daha nasıl bulurdu? Hazır harflerle söyleşmenin yanında ne anlamı kalırdı bir salondaki konuşmanın? Ve birtakım küçük tehlikeleri göze alarak böyle tatlı yaşam sürmenin, bu biricik mutlu olma fırsatını elde etmenin ne kötülüğü var? "Ona duyduğum sevgiyi bir kez daha kanıtlamak üzere, böyle bir fırsat yakalamak sevindirici olmaz mı?"

Fabrizio, Clelia'nın mektubunu, ondan bir buluşma istemek için fırsat saydı. Tek istediği hep buydu; Clelia ile sadece bir sefer konuşabilmişti, o da kaleye girerken, yani iki yüz gün önceydi.

Önünde, Clelia ile buluşabilmenin kolay bir yolu beliriyordu. İyi biri olan Rahip Don Cesare her perşembe günü, gündüz, Fabrizio'ya Farnese kulesinin taraçasında yarım saat dolaşma olanağı sağlıyordu; ama haftanın diğer günleri, Parma'da ve çevresinde yaşayanlar tarafından görülüp Komutan'ın başını derde sokabilecek bu gezinti, ancak karanlık bastırdıktan sonra yapılabiliyordu. Farnese kulesinin taraçasına ancak, okurun belki de anımsayacağı, hani şu siyah beyaz mermerle iç karartıcı biçimde süslenmiş şapelin çan kulesine bağlı merdivenden çıkılıyordu. Grillo Fabrizio'yu o şapele götürüyor, çan kulesine çıkan küçük merdivenin kapısını açıyordu. Görevi onu izlemeyi gerektiriyordu, ama akşam serinliği bastırmaya başladığından, zindancı onun tek başına çıkmasına izin veriyor, taraçaya bağlanan çan kulesinin kapısını kilitliyor, ısınmak için kendi odasına dönüyordu. Tamam işte! Clelia, oda hizmetçisini de yanına alarak, bir akşam kara mermer şapele gelemez miydi?

Fabrizio'nun Clelia'nınkini yanıtlayan uzun mektubu bu buluşmayı ayarlamaya ayrılmıştı. Ayrıca, başka biriymiş gibi, ona bütün içtenliğiyle, kaleden ayrılmamasını gerektiren bütün nedenleri sayıp döküyordu.

"Şu alfabeler yoluyla sizinle konuşma mutluluğunu elde etmek için her gün bin ölüm ihtimaliyle yüz yüze bırakırım kendimi, ki bunlar bizi bir an bile durduramazken, siz benden Parma'da, belki Bologna'da, hatta belki Floransa'da aptal bir sürgün olmamı istiyorsunuz. Böyle bir çabaya girişmenin benim için olanaksız olduğunu bilin; bu konuda size söz versem bile, bu sözü tutamam!"

Bu buluşma isteğinin sonucu Clelia'nın tam beş gün gözükmemesi oldu; o beş gün boyunca kuşhaneye yalnız Fabrizio'nun panjurda açtığı delikten görünemeyeceğini bildiği anlarda geldi. Fabrizio umutsuzluğa kapıldı; onun böyle çılgınca umutlara kapılmasına yol açan kimi bakışlara karşın, bundan, Clelia'nın kalbinde sıradan bir dostluk dışında bir duygu uyandıramadığı sonucunu çıkardı. "Eğer öyleyse, yaşamanın ne anlamı kalır?" diyordu kendi kendine; "Prens gelsin beni astırsın, hiç sesim çıkmaz; al sana kaleden ayrılmamak için bir neden daha." Dolayısıyla, her gece, küçük lambanın işaretlerine istemeye istemeye karşılık veriyordu. Düşes, Lodovico'nun her sabah kendisine sunduğu işaret tutanağında şu garip sözleri okuyunca Fabrizio'nun iyice delirdiğini düşündü: *Kaçmak istemiyorum, burada can vermek istiyorum!*

Fabrizio için çetin geçen o beş gün boyunca Clelia ondan daha mutsuzdu. Cömert ruhlu birine göre oldukça yaralayıcı bir fikir gelmişti aklına: "Bana düşen görev, kaleden olabildiğince uzak bir manastıra kaçmaktır," diyordu. "Artık burada olmadığımı öğrenince –bunu Grillo ve öbür zindancılara söyletirim– o zaman kaçmayı denemeye karar verir." İyi de, manastıra kapanmak, Fabrizio'yu görmekten vazgeçmek demekti; hem de bir zamanlar onu Düşes'e bağlayan duyguların artık var olmadığını açıkça kanıtladığı böyle bir anda! Genç bir adam sevgisini nasıl bundan daha dokunaklı bir biçimde kanıtlayabilirdi? Sağlığını ciddi biçimde bozan yedi aylık uzun bir hapislikten sonra, özgürlüğüne kavuşma

fırsatını elinin tersiyle itiyordu. Saraydaki dalkavukların anlattıkları kadar uçarı bir varlık, kaleden bir gün önce çıkabilmek için yirmi oynaşı harcardı. Ayrıca her zehirlenip ölme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu zindandan kurtulmak için neler yapmazdı?

Clelia korkak davrandı, büyük bir hataya düştü, Marki Crescenzi'yle ilişkisini doğal yoldan koparmasını da sağlayacak şeyi yapmaktan, manastıra sığınmaktan vazgeçti. Bu yanlışı yaptıktan sonra, sırf onu pencereden görebilme uğruna canını binbir tehlikeye atan bu kadar sevimli, doğal, sevecen bir gence nasıl direnebilirdi? Zaman zaman kendini aşağıladığı beş günlük korkunç savaşın ardından, Clelia Fabrizio'nun kara mermer şapelde konuşma mutluluğunu isteyen mektubuna karşılık vermeyi kararlaştırdı. Aslında hayır diyordu buna, hem de çok sert sözlerle; ama bunları yazar yazmaz bütün huzuru uçup gitti, Fabrizio zehirlenmiş, acıyla kıvranırken geliyordu gözünün önüne. Günde yedi sekiz kez kuşhaneye geliyor, Fabrizio'nun yaşadığını gözüyle görmek istiyordu.

"Onun hâlâ kalede olmasının, Kont Mosca'yı koltuğundan etmek üzere Raversi takımının giriştiği ürkütücü işlerin hedefi olmasının tek sebebi benim manastıra sığınmayı göze alamamam!" diyordu kendi kendine. Ondan sonsuza dek uzaklaştığım açıkça belli olduktan sonra, hangi bahane kalıyor bu zindanda kalmasını gerektiren?

Bu hem utangaç, hem kendini beğenmiş kız, zindancı Grillo tarafından geri çevrilmeyi bile göze aldı; dahası, bu adamın, davranışı konusunda yapabileceği bütün yorumları bile göze aldı. Zindancıyı çağırtacak kadar alçaldı, bütün heyecanını dışa vuran, titreyen bir sesle ona, Fabrizio'nun yakında özgürlüğüne kavuşacağını, Düşes Sanseverina'nın bu umutla her türlü girişimde bulunduğunu, dolayısıyla bu konuda yaptığı önerilere anında cevap alması gerektiğini, Sinyorina Sanseverina'nın günde birkaç kez ilettiği istekleri,

işaretle Fabrizio'ya aktarabilmesi için, Grillo'dan, pencereyi örten panjurda bir kapak açılmasına izin vermesini istediğini söyledi.

Grillo gülümsedi, duyduğu saygıyı ve bağlılığını dile getirdi. Başka bir şey demediği için Clelia ona büyük bir gönül borcu duyduğunu belirtti; birkaç aydır olup biteni çok iyi bildiği açıktı.

Zindancı yanından ayrılır ayrılmaz Clelia, sıradışı durumlarda Fabrizio'yu çağırmak üzere kararlaştırdıkları işareti verdi ve bütün yaptıklarını itiraf etti.

— Zehirle can vermek istiyorsunuz, diye ekledi; günün birinde babamı bırakıp uzak bir manastıra kaçma cesaretini göstereceğimi umuyorum; böylece siz de gerekeni yapmak zorunda kalacaksınız. O zaman sizi buradan kurtarma tasarılarına karşı çıkmazsınız umarım. Siz burada kaldıkça, korkunç, akıldışı anlar yaşıyorum; ömrümde kimsenin mutsuzluğuna katkıda bulunmadım. Benim yüzümden ölecekmişsiniz gibi bir duyguya kapılıyorum. Hiç tanımadığım biri hakkında böyle bir şey düşünmek bile beni umutsuzluğa düşürürdü, bir de akılsız davranışları beni üzen, ama uzun süredir her gün gördüğüm bir dostun şu anda ölüm sancıları çektiğini düşünün. Zaman zaman, yaşadığınızı sizin ağzınızdan işitme gereksinmesi duyuyorum.

Bu korkunç acıdan kurtulabilmek için, bunu geri çevirebilecek, şimdi de bana her an ihanet edebilecek küçük bir görevliden yardım isteyecek kadar alçaldım. Zaten keşke gidip beni babama ihbar etse, hemen o anda manastıra doğru yola çıkar, sizin acımasız çılgınlıklarınıza katılmazdım. Ama inanın bana, bu böyle çok süremez, sonunda Düşes'in emirlerini dinleyeceksiniz. Ee, şimdi hoşnut musunuz, acımasız dost? Sizden babama ihanet etmenizi ben istiyorum! Grillo'yu çağırıp bir bahşiş verin.

Fabrizio öylesine sevdalıydı, Clelia'nın en yalın isteği onu öyle bir korkuya düşürüyordu ki, bu garip haber bile onu,

sevildiğine inandıramadı. Grillo'yu çağırdı, göz yumduğu günler için cömertçe ödüllendirdi, panjurda açtığı kapağı kullanmasına her izin verişinde bir sikke alacağını söyledi. Grillo bu koşullara bayıldı.

— Sizinle elimi kalbimin üstüne koyarak konuşacağım, Monsenyör. Akşam yemeğinizi her gün soğuk yemeye razı mısınız? Zehirden kurtulabilmenin en basit yolu budur. Ama ağzınızı sıkı tutmanızı istiyorum, bir zindancının görevi sezmek değil, görmektir vs. Bir değil birkaç köpek getiririm, yemeyi tasarladığınız yemekleri önce onlara tattırırsınız; şaraba gelince, size benimkinden veririm, yalnız benim içtiğim şişelere dokunursunuz. Ama ekselansları hepten işimi bitirmek istiyorlarsa, bu ayrıntıları, Sinyorina Clelia'ya açmaları yeter; kadın kadındır; yarın sizinle bozuşursa, ertesi gün, intikam için bulduğumuz bu çareyi, bir zindancıyı astırmaktan büyük zevk alacak olan babasına olduğu gibi anlatır. Barbone'den sonra, kalenin en kötü yürekli insanı odur ve bulunduğunuz konumun asıl tehlikesi ondan gelir; inanın bana, zehri kullanmayı iyi bilir ve yanıma üç dört küçük köpek almamı bağışlamaz.

Yeni bir serenat çalındı. Grillo şimdi artık Fabrizio'nun bütün sorularını cevaplıyordu; o arada tedbirli olmaya, Sinyorina Clelia'ya ihanet etmemeye söz vermişti; ona göre, küçükhanım, Parma prensliğinin en varlıklı insanı Marki Crescenzi ile evlenmek üzereyken, zindan duvarlarının izin verdiği ölçüde, Monsenyör Dongo ile oynaşmaktan geri kalmıyordu. Tam delikanlının gece müziğiyle ilgili son sorularını yanıtlarken, "Yakında onunla evleneceği düşünülüyor," deme şaşkınlığına düştü. Bu sıradan sözün Fabrizio'da yarattığı etkiyi kolayca kestirebilirsiniz. Gece, lambanın işaretlerine, "Hastayım," diye karşılık verdi. Ertesi sabah, saat onda, Clelia kuşhanede görünür görünmez, alışık olmadıkları resmî bir tavırla, kendisine yalnızca Marki Crescenzi'yi sevdiğini ve onunla evlenmek üzere olduğunu neden söylemediğini sordu.

— Bunların hiçbiri doğru değil de ondan, diye karşılık verdi Clelia sabırsızca. Verdiği cevabın geri kalanı daha belirsizdi elbette. Fabrizio buna dikkatini çekti ve bu fırsattan yararlanarak, görüşme isteğini yineledi. İyi niyetinden kuşkulanıldığını gören Clelia, bunu hemen kabul etti, o arada Grillo'nun gözünde adının sonsuza dek lekeleneceğini de belirtti. Karanlık bastırınca, oda hizmetçisini de yanına alarak, kara şapelde belirdi; şapelin ortasında, gece lambasının yanında durdu; oda hizmetçisi ile Grillo kapının otuz adım ötesine döndüler. Dizleri titreyen Clelia güzel bir söylev hazırlamıştı. Amacı kendisini bağlayacak herhangi bir itirafta bulunmamaktı, ama tutkunun mantığı insanı köşeye kıstırır; doğruyu öğrenmeye duyduğu derin ilgi bütün öbür boş tedbirleri gözetmesine engel olur, o arada sevdiğine duyduğu aşırı bağlılık incitme korkusunu yok eder. Clelia'nın güzelliği karşısında, sekiz aydır bu kadar yakından ancak zindancıları gören Fabrizio'nun gözleri kamaştı. Ama Marki Crescenzi'nin adı onu yeniden öfkelendirdi, hele Clelia'nın sorularına ihtiyatlı dolandırmalarla karşılık verdiğini görünce iyice küplere bindi; zaten Clelia da, kuşkuları dağıtacak yerde, artırdığını anladı. İşte buna dayanamadı.

— Kendime borçlu olduğum her şeyi çiğnetirseniz çok mu mutlu olacaksınız? dedi yarı öfkeli, gözleri yaşarmış bir halde. Geçen yıl Ağustos'un 3'üne dek, çevremde dolanan erkeklerden hep uzak durdum. Saraydaki dalkavukların kişiliği karşısında sınırsız, belki de biraz abartılı bir küçümseme duyuyordum, o saraydaki mutlu her şeyden tiksiniyordum. Buna karşılık, 3 Ağustos'ta bu kaleye getirilen bir mahkûmda sıradışı nitelikler buldum. İlkin, kendime itiraf etmeden, korkunç bir kıskançlık içinde kıvrandım. Sevimli bir kadının, çok iyi tanıdığım güzellikleri bıçak gibi saplanıyordu yüreğime, çünkü bu mahkûmun o kadına bağlı olduğunu sanıyordum, şimdi de biraz öyle sanıyorum zaten. Derken, benimle evlenmek isteyen Marki Crescenzi'nin üs-

telemeleri iki katına çıktı. O çok varlıklı, bizimse servetimiz yok; babam bana can alıcı manastırdan söz ettiğinde büyük bir rahatlıkla geri çeviriyordum bu üstelemeleri; ama o zaman, kaleden ayrılırsam, yazgısı beni yakından ilgilendiren mahkûmun canını esirgeyemeyeceğimi anladım. Almaya çalıştığım önlemlerin en büyük başarısı, şimdiye dek onun canı üzerinde dolaşan tehlikelerden hiç haberinin olmaması oldu. Babama da, sakladığım sırra da ihanet etmemeye söz vermiştim; ama bu mahkûmu koruyan, insanı hayran bırakacak kadar hareketli, akıllı, korkunç iradeli bu kadın, sanırım ona birtakım kaçma yolları hazırladı, o ise bunları elinin tersiyle itti, benden uzak kalmamak için kaleden ayrılmak istemediğine beni inandırmaya çalıştı. O zaman büyük bir yanlış yaptım, beş gün savaştım, oysa manastıra sığınmalı, kaleden ayrılmalıydım. Bu bana Marki Crescenzi ile bağları koparmak üzere çok yalın bir yol sağlıyordu. Kaleden ayrılmayı göze alamadım; şimdi artık mahvolmuş bir kızım; uçarı bir erkeğe bağlandım. Napoli'de nasıl davrandığını biliyorum; şimdi neden inanayım kişilik değiştirdiğine? Bir zindana kapatılınca, görebildiği tek kadının gönlünü çelmeye girişti, sıkıntısını giderecek bir eğlence oldu kadın. Birtakım güçlüklerle konuşabildiğinden, bu eğlence tutkuymuş gibi gözüktü. Bu mahkûm yiğitliğiyle tanındığından, sevdiğini sandığı kişiyi görebilmek için kendini büyük tehlikelere atarak, sevgisinin gelip geçici bir hevesten daha fazlası olduğunu kanıtladığını sanıyor. Ama yeniden büyük bir kente gidince, kentin çekicilikleri çevresini sarınca, yine eskiden neyse o, kendini sağa sola dağıtan, gönül avcılığına adayan biri olacak, zindandaki zavallı kadınsa, o uçarı varlık tarafından unutulmuş olarak ve ona böyle bir itirafta bulunmuş olmanın öldürücü pişmanlığı içinde kıvranarak, ömrünü bir manastırda tamamlayacaktır.

Yalnız ana çizgilerini aktardığımız bu tarihî söylev, tahmin edileceği gibi, Fabrizio tarafından yirmi kez kesildi. Çıl-

gınca âşıktı, ayrıca Clelia'yı görmeden önce kimseyi sevmediğine, bundan böyle yazgısının yalnızca onun için yaşamak olduğuna emindi.

Okur, oda hizmetçisi gelip saatin on bir buçuk olduğu, General'in her an dönebileceği konusunda hanımını uyardığında, Fabrizio'nun söylediği güzel şeyleri kolayca kestiriyordur; çok zor ayrıldılar.

— Sizi belki de son kez görüyorum, dedi Clelia mahkûma. Raversi takımının işine yarayabilecek bir girişim size sadakatsiz biri olmadığınızı kanıtlamak üzere acımasız bir yol hazırlayabilir.

Clelia, hıçkırıklarını bastıramayarak ve bunları oda hizmetçisinden, özellikle Grillo'dan saklayamadığı için yerin dibine geçerek ayrıldı Fabrizio'dan. İkinci bir konuşma ancak General'in geceyi bir toplantıda geçireceğini söylediği zaman yapılabilirdi ve Fabrizio'nun zindana tıkılmasından, bunun saray dalkavuklarında ilgi uyandırmasından bu yana, gut nöbetlerinin azması gibi bir bahane bulan General'in ustaca bir siyasetin gereklerine göre ayarlanan kent ziyaretlerine, çoğu kez tam arabaya binerken karar veriliyordu.

O mermer şapelde geçirdiği geceden sonra Fabrizio'nun yaşamı birbirini izleyen sevinçlerle doldu. Evet, doğru, görünüşe göre daha bir sürü engel vardı mutluluğunun önünde; ama sonunda, hiç aklından çıkmayan kutsal varlık tarafından sevilmek gibi o hep umduğu, sınırsız sevinci tatmıştı.

Bu görüşmeden üç gün sonra, lambayla verilen işaretler çok erken saatte, gece yarısına doğru kesildi; onlar kesilir kesilmez, kocaman bir kurşun top az kalsın Fabrizio'nun yarıyordu; penceresini örten panjurun üst yanına atılan top pencereye geçirilmiş kâğıdı yırtıp hücresine düştü.

Bu kocaman top göründüğü kadar ağır değildi; Fabrizio onu kolayca açtı, içinde Düşes'in bir mektubunu buldu. Düşes, büyük bir özenle pohpohladığı Başpiskopos aracılığıyla, kaledeki birliğin erlerinden birini kazanmıştı. Usta bir

sapancı olan bu adam Komutan'ın konağının köşelerine ve kapısına yerleştirilmiş muhafızları kandırıyor ya da onlarla anlaşıyordu.

"İple kaçmalısın. Sana bu garip öneride bulunurken korkudan titriyorum, tam iki aydır sana bunu söyleyip söylememekte kararsızım; ama durumun resmiyetteki geleceği gittikçe kararıyor, her an en kötü haberi alabiliriz. Bu arada, bu tehlikeli mektubu aldığını kanıtlamak üzere hemen işaret vermeye başla; P, B ve G harflerini *alla monaca*, yani dört, üç, iki işaretle göster; ben kuledeyim; sana N ve O harfleriyle, yedi ve beş sayısıyla işaret verilecek. Cevabı aldıktan sonra, bir daha işaret verme, yalnızca mektubumu anlamaya çalış."

Fabrizio hemen söz dinledi, kararlaştırılan işaretleri verdi, yanıtını alınca mektubunu okumayı sürdürdü.

"Her an en kötüsü beklenebilir; en güvendiğim üç insan, benim için ne kadar acı olursa olsun, bana İncil üstüne yemin ettirdikten sonra, bana böyle dediler. Bu insanların ilki, bıçağını çekip üstüne yürüyerek Ferrara'daki gammazcı cerrahı korkutan kişidir. İkincisi, Belgirate'ye döndüğünde orman içinde şarkı söyleyerek sana doğru gelen ve yedekte biraz sıska ama güzel bir at getiren o uşak için, *o uşağı vurması gerekirdi*, diyen kişi; üçüncüyü tanımazsın, dostlarımdan, bir hayduttur, gözünü kırpmadan adam öldürür, senin kadar yüreklidir; özellikle ona sordum yapman gerekeni. Üçü de, öbür ikisine danışmadan, her an zehirlenme korkusu içinde daha on bir yıl geçirmektense düşüp boynunu kırmanın çok daha iyi olduğunu söyledi.

Hücrende, bir ay boyunca, düğümlü bir halat üzerinde inip çıkma pratiği yapmalısın. Sonunda, kaledeki birliğin şarapla ödüllendirileceği bir bayram günü, büyük işe girişirsin. İpek ve kenevirden yapılmış, kuğu tüyü kalınlığında üç ipin olacak, bunların seksen ayak uzunluğundaki ilkini pencerenle portakal ağaçları arasındaki otuz beş ayak mesafeyi aşmakta kullanacaksın; ikincisi, üç yüz ayak uzunluğunda,

ağırlıktan ötürü işin zor yanı burada, bunu büyük kulenin seksen ayak yüksekliğindeki duvarını aşarken kullanacaksın; otuz ayak boyundaki üçüncü ip kalenin dışındaki bayırı inmene yarayacak. Günlerimi doğudaki, yani Ferrara'ya bakan yüksek surları inceleyerek geçiriyorum. Depremin açtığı bir yarık *eğik bir düzlem* oluşturan bir payandayla doldurulmuş. Benim haydut, kendini bu payandanın eğik düzlemi üzerinde kaydırırsan, o yakadan, birkaç küçük sıyrıkla, zorluk çekmeden inebileceğine güvence veriyor. Dikey yüzey, altta, hepi topu yirmi sekiz ayaktır ve kalenin en az korunan yakasıdır.

Bu arada, tam üç kez hapisten kaçmış olan ve senin gibi soylu insanlardan nefret etmesine karşın, görsen seveceğin benim, senin gibi çevik ve dinç bir insan olan haydut arkadaşım, bir zamanlar sizin de iyi tanıdığınız Fausta'nın oturduğu küçük konağa bakan batı yakasından inmenin çok daha iyi olacağını düşünüyor. Onu bu yakayı seçmeye iten şey, duvarın burada, pek yatık olmasa da, hemen her yanının çalılarla kaplı olması; dikkat edilmezse insanın derisini kaldırabilecek, parmak kalınlığında dallar var, bunlar tutunmaya da yarar elbette. Daha bu sabah, iyi bir dürbünle bu batı yakasına bakıyordum; seçilecek yer, iki üç yıl önce yukarıdaki tırabzana konmuş yeni taşın altıdır. Bu taşın altında, dikey olarak aşağı indiğinde, önce, yirmi ayaklık çıplak bir alanla karşılaşacaksın; oraya yavaş yaklaşmak gerekir (sana bu korkunç bilgileri verirken içimin nasıl ürperdiğini tahmin edebilirsin, ama yiğitlik, ne kadar ürkütücü olursa olsun, en az zarar vereni seçmeyi bilmektir); o çıplak alandan sonra, kuşların uçuştuğu görülen, epey sık çalılarla kaplı seksen doksan ayaklık bir bölgeye geleceksin, ondan sonra yalnız otla, şebboyla, yapışkanotuyla kaplı otuz ayak genişliğinde bir alan var. En sonunda, toprağa yakın, yirmi ayak genişliğinde bir çalılık, son olarak da, yirmi beş otuz ayak genişliğinde, kısa süre önce demir parmaklık döşenmiş bir alan.

Beni bu yakayı seçmeye iten şey, tepedeki tırabzana yerleştirilen yeni taşın tam altında, askerlerden birinin bahçesine diktiği, kalede çalıştırılan istihkâm yüzbaşısının ise yıkmaya zorladığı tahta bir kulübenin bulunmasıdır; kulübe on yedi ayak yüksekliğinde, samanla kaplı çatısı kalenin kalın duvarına değiyor. Beni oraya çeken işte bu çatı; korkunç bir kaza olursa, düşüşün hızını keser. O kulübeye varınca, epey üstünkörü korunan surlara ulaşmış olacaksın; orada durdurulursan, hemen tabancanı çıkarıp ateş et, birkaç dakika savun kendini. Ferraralı arkadaşın ve benim haydut dediğim adam merdiven getirmiş olacak, epey alçak olan bu eğik sura tırmanıp yardımına koşmaktan çekinmezler.

Sur hepi topu yirmi üç ayak yüksekliğinde, eğimi hayli fazla. Ben, yeterli sayıda silahlı adamla, bu son duvarın dibinde olacağım.

Bu yolla sana beş altı mektup ulaştırmayı umuyorum. Tam bir görüş birliğinde olalım diye, belki aynı şeyleri yine yazarım. Dünyanın en iyi insanlarından biri olan, günahlarını bağışlatmak için yanıp tutuşan, *uşağı vurması gerekirdi*, diyen adamın, bu işten bir kol kırığıyla sıyrılabilirsen talihli sayılacağına inandığını söylerken yüreğimin nasıl daraldığını kestirebilirsin. Bu işlerde epey deneyimli olan yol kesen haydut, çok ağır inersen, hiç acele etmezsen, ufak tefek sıyrıklarla özgürlüğe kavuşacağını düşünüyor. En büyük zorluk, ip bulmak; bu büyük düşünce zihnime girdi gireli, on beş gündür yalnız bunu düşünüyorum.

Ömrün boyunca ettiğin tek akılsız söze, 'Ben buradan kaçmak istemiyorum,' çılgınlığına cevap vermiyorum. *Uşağı vurması gerekirdi*, diyen adam bunu duyunca sıkıntının seni çıldırttığını söyledi bağıra bağıra. Kaçışını hızlandıracak, çok yakın bir tehlikenin tepende dolaştığını da senden gizleyemem. Tehlikenin yaklaştığını bildirmek üzere lamba sana birkaç kez, *Şatoda yangın çıktı!* diyecek. Bunun üzerine sen de, *Kitaplarım yandı mı?* diye cevap vereceksin."

Mektupta beş altı sayfalık ayrıntı vardı; çok ince kâğıda, ufacık harflerle yazılmıştı.

— Bütün bunlar çok güzel ve çok iyi düşünülmüş, dedi Fabrizio kendi kendine; Düşes'le Kont'a sonsuz gönül borcum var; belki korktuğumu sanacaklar, ama kaçmayacağım. İnsan, içine çekeceği havadan bile yoksun kalacağı korkunç bir sürgüne katlanmak üzere, mutluluğun doruğunda olduğu yerden kaçar mı? Floransa'ya gidince, bir ay sonra ne yapacağım? Şu kalenin kapısında dolanmak üzere kılık değiştireceğim ve kaçamak bir bakış yakalamaya çalışacağım!

Fabrizio, ertesi gün korktu; saat on bire doğru, penceresinden göz kamaştırıcı görünüme bakıp Clelia'yı görebileceği mutlu anı düşünürken, Grillo soluk soluğa hücreye girdi.

— Aman Monsenyör, çabuk yatağa girip hastaymış gibi yapın, dedi; üç yargıç yukarı çıkıyor! Sizi sorguya çekecekler. Konuşmadan önce iyi düşünün; sizi *kandırmaya* geliyorlar!

Grillo bir yandan bunları söylüyor, bir yandan da penceredeki küçük kapağı kapatıyor, Fabrizio'yu yatağa itiyor, üstüne iki üç palto örtüyordu.

— Müthiş sancı çektiğinizi söyleyin ve az konuşun, özellikle de, düşünmek üzere soruları bir daha sordurun.

Üç yargıç içeri girdi. "İyi ama bunlar yargıç falan değil, düpedüz hapishane kaçkını," dedi Fabrizio içinden, bu alçak suratları görünce; uzun, kara cübbeler giymişlerdi. Ciddi bir ifadeyle selam verdiler ve ağızlarını hiç açmadan hücredeki üç iskemleye kuruldular.

— Dongo markisinin oğlu Sayın Fabrizio, dedi en yaşlı olanı, sizinle ilgili tatsız bir görevi yerine getireceğimiz için üzgünüz. Babanız, Lombardiya-Venedik Krallığı'nın ikinci büyük mabeyincisi, büyük haç sahibi şövalye, Dongo markisi hazretlerinin vefatını haber vermek üzere buradayız. Bunun üzerine Fabrizio gözyaşlarına boğuldu; Yargıç devam etti:

— Anneniz Sayın Dongo markizi, bir mektupla bunu size bildiriyordu; ama mektuba birtakım sakıncalı düşünce-

ler eklediğinden, adalet bakanlığı, dün bu mektubun ancak özetinin size okunmasını kararlaştırmıştır, tutanak kâtibi size şimdi bu özeti okuyacak.

Mektubun okunması bitince Yargıç, yatmakta olan Fabrizio'nun yanına geldi, annesinin mektubunda okunan satırları gösterdi. Fabrizio mektupta, *haksız hapsedilme, işlenmemiş bir cinayete verilen acımasız ceza* sözlerini okudu ve yargıçların neden geldiklerini anladı. O da zaten, dürüstlükten uzak yargıçlara duyduğu küçümsemeyle, onlara şunları söyledi:

— Hastayım beyler, kolumu kaldıracak halim yok, ayağa kalkamadığım için beni bağışlarsınız.

Yargıçlar çıktı, Fabrizio yine uzun uzun ağladı, sonra kendi kendine, "İkiyüzlünün biri miyim ben?" dedi, "babamı hiç sevmediğimi sanırdım."

O gün de, sonraki günlerde de Clelia çok üzüldü; birkaç kez ona seslendi, bir iki şey söyleme cesaretini ancak bulabildi. İlk görüşmenin üzerinden beş gün geçtikten sonra, sabah, o akşam mermer şapele geleceğini söyledi.

— Size ancak birtakım şeyler söyleyebilirim, dedi şapele girerken. Öyle titriyordu ki, oda hizmetçisine yaslanma gereği duyuyordu. Hizmetçi kızı şapelin girişine yolladıktan sonra, şimdi bana şeref sözü vereceksiniz, diye ekledi zor işitilen bir sesle, Düşes'in dediğini yapacak, onun emrettiği gün, onun gösterdiği yoldan kaçmayı deneyeceksiniz, aksi takdirde hemen yarın sabah bir manastıra sığınırım ve burada yemin ederim ki bir daha sizinle konuşmam.

Fabrizio ağzını açamadı.

— Söz verin, dedi Clelia, gözleri yaşlı, çılgına dönmüş bir halde, yoksa burada son kez konuşmuş olacağız. Bana yaşattığınız hayat korkunç. Benim yüzümden buradasınız ve yaşadığınız her gün ömrünüzün son günü olabilir. Clelia o anda o kadar halsizdi ki, bir ara zindana atılan Prens için şapelin ortasına konmuş kocaman koltuğa yaslanmak zorunda kaldı; bayılmak üzereydi.

— Ne sözü vereceğim? dedi Fabrizio bitkin bir sesle.

— Ne olduğunu biliyorsunuz.

— Öyleyse o bahtsızlığa bile bile atılacağıma, kendimi yeryüzünde en çok sevdiğim şeylerden uzak yaşamaya mahkûm edeceğime yemin ediyorum.

— Hayır, kesin sözler verin bana.

— Düşesin sözünü dinleyeceğime, onun istediği gün, istediği biçimde kaçacağıma yemin ediyorum. Peki sizden uzak kalınca ne olacağım?

— Ne olursa olsun kaçacağınıza yemin edin.

— İyi ama, ben buradan gider gitmez Marki Crescenzi ile evlenmeye karar mı verdiniz?

— Ey Ulu Tanrım! Ne sanıyorsunuz siz beni?.. Ama siz yemin edin, yoksa bir saniye bile rahat edemeyeceğim.

— Peki, bugünden sonra ne olursa olsun, Sinyorina Sanseverina'nın emredeceği gün buradan kaçacağıma yemin ediyorum.

Bu yemini elde eden Clelia o kadar halsiz düşmüştü ki, Fabrizio'ya teşekkür ettikten sonra, çekilmek zorunda kaldı.

— Siz kalmakta ısrar etseydiniz, yarın sabah kaçışım için her şey ayarlanmıştı, dedi Fabrizio'ya. Meryem Ana'ya söz vermiştim, bu sizi son görüşüm olacaktı. Şimdi, odamdan çıkabildiğim an, tırabzana konmuş yeni taşın altındaki duvarı incelemeye gideceğim.

Ertesi gün Fabrizio onu, yüreğini sızlatacak kadar solgun buldu. Kuşhanenin penceresinden şunları söyledi:

— Hiç kendimizi kandırmayalım sevgili dostum; dostluğumuz günah olduğundan, başımıza bir felaketin geleceğinden eminim. Kaçmaya çalışırken farkedileceksiniz ve çok daha beteri olmazsa, sonsuza dek yitip gideceksiniz; ancak insan olarak ihtiyatlı olma gereğini de yerine getirmeliyiz, bu da bize her şeyin denenmesini emrediyor. Ana kuleden aşağı inebilmek için size, iki yüz ayaktan daha uzun, sağlam bir halat gerek. Düşes'in tasarısını öğreneli beri, bütün çabama

karşın, ancak elli ayaklık ip bulabildim. Komutan'ın emriyle kaledeki bütün ipler yakıldı, kuyulardaki bütün ipler de geceleri sökülüyor, zaten bunlar o kadar ince ki, kimi zaman hafif bir şeyi çekerken bile kopuyorlar. Ama siz Tanrı'ya beni bağışlaması için yakarın, babama ihanet ediyor, soysuz bir kız gibi, ona öldürücü bir acı çektiriyorum. Benim için dua edin Tanrı'ya ve bu işten sağ çıkarsanız, ömrünüzün geri kalanını Tanrı'ya adayacağınıza söz verin.

Bakın aklıma ne geldi. Bir hafta sonra, Marki Crescenzi'nin kız kardeşlerinden birinin düğününe katılmak üzere kaleden çıkacağım. Kararlaştırıldığı üzere, akşam geri döneceğim, ama ben olabildiğince geç dönebilmek için elimden geleni yapacağım. Barbone belki beni yakından izlemeyi göze alamaz. Marki'nin kız kardeşinin düğününe saraydaki en büyük hanımlar, bu arada elbette Sinyorina Sanseverina da gelecektir. Ey Ulu Tanrım! Bu hanımlardan biri bana, öyle çok kalın olmayan, sıkı sarılmış, olabildiğince küçük bir paket haline getirilmiş bir ip demeti getirmesini sağla. Binbir ölüm tehlikesiyle de karşılaşsam, ah, ah! Bütün görevlerimi unutup bu ip demetini kaleye sokabilmek için gerekirse en tehlikeli yolları kullanacağım. Babam bunu öğrenirse, sizi bir daha göremem; ama beni bekleyen yazgı ne olursa olsun, sizi kurtarabilirsem, bir kız kardeş sevgisinin sınırları içinde mutlu olacağım.

Fabrizio hemen o akşam, lamba haberleşmesiyle, Düşes'e yeterli uzunlukta ipi, kaleye sokmanın biricik yolunu duyurdu. Ancak, garip görünse de, bu sırrı Kont'tan bile gizlemesini rica etti. "Aklını kaçırmış," diye düşündü Düşes, "zindan onu değiştirmiş, her şeyi en acıklı yanından görüyor." Ertesi gün, sapancının fırlattığı bir kurşun top zindanda yatan gence karşılaşabileceği en büyük tehlikeyi haber verdi. İpleri kaleye sokma işini üstlenen kişinin, resmen ve açıkça, canını zar zor kurtardığı söyleniyordu. Fabrizio hemen bunu Clelia'ya duyurdu. Bu kurşun top ayrıca, Fabrizio'ya, büyük kulenin tepesinden burçlar arasındaki alana inerken kulla-

nacağı batı surunun birebir çizimini de getiriyordu; burçların arasına ulaştıktan sonra, kalenin surları hepi topu yirmi üç ayak yüksekliğinde olduğundan ve başına aralıkla, muhafız dikildiğinden, kurtulmak çok kolay olacaktı. Bu çizimin arka yüzüne, ince bir yazıyla, harika bir sone yazılmıştı. Yüce gönüllü bir insan Fabrizio'yu kaçmaya, yatması gereken on bir yılda ruhunu çamurlara bulamamaya, bedenini çürümeye bırakmamaya çağırıyordu.

Bu noktada, Fabrizio'ya böylesine tehlikeli bir kaçışa girişmeyi öğütlerken Düşes'in gösterdiği cesareti büyük ölçüde açıklayan bir ayrıntı, bu gözüpek girişimi anlatmaya kısa bir ara vermeye zorluyor bizi.

İktidarda olmayan bütün partiler gibi, Raversi'nin partisi de güçlü bir birlik arz etmiyordu. Şövalye Riscara, aslında kendisinin haksız olduğu önemli bir davayı yitirmesine yol açmakla suçladığı Yargıç Rassi'den nefret ediyordu. Prens, Riscara kanalıyla, Fabrizio'nun aldığı cezanın bir kopyasının resmen Kale Komutanı'na bildirildiğini haber veren imzasız bir mektup almıştı. Partinin başındaki usta başkan, Markiz Raversi, bu kötü adımdan çok etkilendi ve bu konudaki görüşünü, dostu olan başyargıca hemen bildirdi; Mosca işbaşında olduğu sürece, onun, bakanlığından bir şeyler koparmaya çalışmasını çok basit sayıyordu. Rassi, birkaç tekmeyle işin içinden sıyrılacağını umarak, hemen saraya koştu; Prens becerikli bir hukukçu danışmandan vazgeçemezdi; Rassi de, yerini alabilecek bir yargıçla bir avukatı, liberal oldukları iddiasıyla sürgüne göndermişti.

Öfkeden deliye dönen Prens, küfürler ederek üstüne yürüdü, onu pataklamaya hazırlandı.

— Aman efendim, dedi Rassi büyük bir soğukkanlılıkla, bir görevlinin dalgınlığı bu; yasa böyle buyuruyor, Sinyor Dongo'nun zindana tıkılmasının ertesi günüyapılması gerekirdi. İşgüzar görevli yerine getirmesi gereken bir işi unuttuğunu sandı ve o bildirimi bana sıradan bir kâğıt gibi imzalattı.

— Bu kadar kötü uydurulmuş yalanlara inanmamı mı istiyorsun şimdi? diye haykırdı Prens öfkeyle; sen asıl şu serseri Mosca'ya satıldığını söyle bana, haç nişanını bu yüzden verdi sana. Yoo, öyle bir iki tekmeyle kurtulamazsın bu işten. Yargılatacağım seni, görevden alıp rezil edeceğim.

— Sıkıysa yargılatın beni! diye karşılık verdi Rassi büyük bir güvenle; Prens'i yatıştırmanın en emin yolunun bu olduğunu biliyordu. Yasa benden yanadır, elinizin altında sizi aydınlatacak ikinci bir Rassi yok. Zaman zaman tepeniz atıyor ve kana susamış durumda oluyorsunuz, bir de akıllı İtalyanların sizi saymasını istiyorsunuz; bu saygı sizin yükselme hırsınız için *vazgeçilmez*dir. Kişiliğinizin gerektireceği ilk şiddet oyunun, daha ilk perdesinde beni geri çağırırsınız, tutkularınızı tatmin etmek üzere, hemen size, epey dürüst ve çekingen yargıçların vereceği son derece düzgün bir karar sunarım. Sıkıysa prensliğinizde benim kadar yararlı birini bulun bakalım!

Rassi bunu dedikten sonra kaçtı; şöyle güzelce indirilmiş bir cetvele ya da beş altı tekmeye razı olmuştu. Saraydan çıkınca, Riva'daki toprağına koştu; ilk öfke anında bir bıçak yemekten korkuyordu, ancak on beş gün sonra özel bir ulağın onu başkente çağıracağından da kuşkusu yoktu. Köyde geçirdiği zamanı, Kont Mosca'yla haberleşmek için güvenli bir yol bulmaya harcadı; baronluk unvanına delice vurgundu ve Prens'in, eskiden çok yüce bir şey olan şey, soyluluğa, ona bağışlayamayacak kadar çok değer verdiğini düşünüyordu; soylu aileden gelmesiyle pek övünen Kont ise yalnız 1400'den önce kazanılmış unvanlara saygı duyuyordu.

Başyargıç tahminlerinde yanılmamıştı. Daha toprağına döneli bir hafta olmamıştı ki, rastlantıyla oradan geçen bir dostu, vakit geçirmeden Parma'ya dönmesini salık verdi. Prens onu gülerek karşıladı, sonra çok ciddi bir yüz takındı ve söyleyeceği şeyi kimseye açmayacağına İncil üzerine yemin ettirdi. Rassi olanca ciddiyetiyle yemin etti; bunun üze-

rine Prens, gözünden nefret saçarak, Dongo markisinin oğlu Fabrizio yaşadığı sürece ülkesinin efendisi olamayacağını haykırdı.

— Düşes'i ne kovabiliyor, ne de onun varlığına dayanabiliyorum, diye ekledi; bakışları bana meydan okuyor, yaşamamı engelliyor.

— Ekselanslarının dileği kuşkusuz yerine getirilecektir, ama bu iş korkunç derecede zor. Dongo ailesinden birini, Giletti denen adamı öldürdü diye ölüm cezasına çarptırmamıza yetecek gerekçe yok elimizde; bunun için on iki yıl zindana kapatılma cezası koparmış olmak bile hünerdir. Ayrıca Düşes'in *Sanguigna* kazılarında çalışan, şu eşkıya Gilletti, Dongo markisinin oğluna saldırdığında çukurun dışında duran üç köylü bulduğunu sanıyorum.

— Peki nerede bu tanıklar? diye sordu sinirlenen Prens.

— Sanırım Piemonte'de saklanıyorlar. Bunun için Prens hazretlerine karşı başka bir suikast girişimi yaratmamız gerekecek...

— Yoo, bu yollar çok tehlikeli, dedi Prens, insanların aklına başka şeyler gelir.

— İyi de, dedi Rassi düzmece bir saflıkla, elimdeki bütün silahlar bunlar.

— Bir de zehir var...

— İyi de, kim içirecek? Şu salak Conti mi?

— Evet, ama bu konuda pek çaylak olmadığı söyleniyor...

— Bunu yapması için onu kızdırmak gerekir, diye sürdürdü Rassi; ayrıca, yüzbaşıyı öbür dünyaya yolladığında, hepi topu otuz yaşındaydı, sevdalıydı ve bugünkü kadar ödlek değildi. Kuşkusuz, devletin çıkarı her şeyden önce gelir; ancak ilk bakışta, efendimizin emirlerini yerine getirmeye uygun, Sinyor Dongo'nun, buraya getirildiği gün bir tokatta yere yıktığı şu hapishane kâtibinden, Barbone adındaki adamdan başkasını göremiyorum doğrusu.

Prens biraz rahatlatıldıktan sonra, konuşma uzayıp gitti; Prens bu konuşmayı, başyargıcına bir ay süre vererek bitirdi; Rassi iki ay istedi. Ertesi gün, gizlice gönderilen bin sikkelik bir ödül aldı. Üç gün düşündü, dördüncü gün şu açık seçik düşünceye geri döndü: "Bana verdiği sözü tutacak tek insan Kont Mosca'dır. Çünkü beni baron yaparak bana saygınlık kazandırıyor; *ikinci olarak*, ona haber verirsem, daha başından üstüme yıkılacak bir suçtan kurtulurum belki; *üçüncü olarak*, Şövalye Rassi'nin yediği onur kırıcı tekmelerin öcünü alırım." Ertesi gece Kont Mosca'ya Prens'le yaptığı konuşmanın tamamını anlattı.

Kont, gizlice Düşes'in çevresinde dolanıyordu; gerçi onu evinde ayda bir iki kez ziyaret ediyordu, ama Düşes, her hafta, Cecchina'yı da yanına alarak, hele Fabrizio'dan söz etme fırsatı yaratmışsa, karanlık basınca, Kont'un bahçesinde bir süre kalmaya geliyordu. Kendisine yürekten bağlı olan, hanımının komşu evlerden birine gittiğini sanan arabacısını bile kandırmayı başarıyordu Düşes.

Başyargıcın korkunç itirafını dinleyen Kont'un hemen koşup Düşes'e kararlaştırdıkları işareti verdiğini kolayca tahmin edebilirsiniz. Gece yarısı olmasına karşın, Düşes, Cecchina'yı yollayıp Kont'tan hemen evine gelmesini istedi. Bu apansız yakınlaşmaya bir sevdalı gibi sevinen Kont, aslında Düşes'e her şeyi söylemeye çekiniyordu; üzüntüden deliye dönmesinden korkuyordu.

Öldürücü kararı yumuşatmak üzere üstü kapalı sözler aradıktan sonra, birden her şeyi söyleyiverdi; kadın sorduğunda ondan bir şey saklamak elinde değildi. Dokuz aydır çektiği büyük acı bu ateşli kadını derinden etkilemiş, güçlendirmişti; Düşes ne hıçkırıklara boğuldu ne inleyip sızlandı.

Ertesi akşam Fabrizio'ya kararlaştırdıkları büyük tehlike işaretini verdi:

Şatoda yangın çıktı.

Fabrizio hemen yanıt verdi.

Kitaplarım yandı mı?

Aynı gece, bir kurşun topla ona bir mektup ulaştırmayı da başardı. Bundan bir hafta sonra Marki Crescenzi'nin kız kardeşi evlendi; Düşes bu düğünde, sırası gelince değineceğimiz bir düşüncesizlik yaptı.

XXI. Bölüm

Düşes acılı döneminde, yaklaşık bir yıl önce, garip bir insanla tanışmıştı. Bu yöredeki deyimle, yüreğine *luna* vurdu[64] bir gün o gün aklına esti, akşam olurken, kimseye haber vermeden Po Nehri'ne bakan bir tepeye oturtulmuş, Colorno yakınlarında, Sacca'da bulunan şatosuna gitti. O toprağı işleyip güzelleştirmekten hoşlanıyor, tepeyi çevreleyen, şatoya dek uzanan geniş ormanı seviyordu; bu ormanda, göze hoş gözüken yerlere doğru dar patikalar açtırıyordu.

— Kendinizi haydutlara kaçırtacaksınız güzel Düşes, dedi bir gün ona Prens; insanların, dolaştığınızı bildiği bir ormanın ıssız kalması olanaksızdır. Prens bunu derken, kıskançlığını körüklemek istediği Kont'a yan gözle baktı.

— Yüce ekselansları, ormanda dolaşırken en ufak bir korku duymam, diye karşılık verdi Düşes tertemiz bir yüzle; hep şöyle düşünürüm: Kimseye kötülük etmedim, kim benden nefret edecek? Bu söz çok aşırı bulundu, çünkü ülkenin oldukça küstah liberallerinin savurduğu hakaretlere benziyordu.

Sözünü ettiğimiz gün ormanda gezinirken, uzaktan kendisini izleyen, üstü başı dökülen adamı görünce, Prens'in lafı geldi Düşes'in aklına. Gezintisini sürdürürken, aniden karşısına çıkan bir köşeyi dönünce, tanımadığı bu adamı o kadar yakınında buldu ki, korktu. İlk tepki olarak, bin adım ötede,

64 Sıkılmak, bunalmak. (y.n.)

şatonun yakınındaki çiçek tarlasında bıraktığı av bekçisine seslendi. Bu arada tanımadığı adam yanına gelip ayağına kapandı. Çok yakışıklı, genç biriydi, ama üstü başı tam anlamıyla dökülüyordu; giysilerinde bir ayak boyunda yırtıklar vardı, ama gözlerinden ateşli bir ruhun ışıkları saçılıyordu.

— Ben hekim Ferrante Palla, ölüm cezasına çarptırıldım, beş çocuğumla ben, açlıktan ölüyoruz.

Düşes adamın korkunç zayıf olduğunu fark etmişti; ama gözleri o kadar güzeldi, öyle tatlı bir coşkuyla doluydu ki, suçlu olduğuna inanılması çok güçtü. "Pallagi, büyük kiliseye yerleştirdiği, çölde dolaşan Hazreti Yahya'nın gözlerini işte böyle çizmeliydi," diye düşündü. Hazreti Yahya fikrini aklına Ferrante'nin zayıflığı getirmişti. Düşes, bahçıvanının aylığını yeni ödemişti, bu kadar az verebildiği için özür dileyerek cebindeki üç sikkeyi uzattı ona. Ferrante büyük bir içtenlikle teşekkürler etti.

— Hey gidi hey! dedi Düşes'e, bir zamanlar ben de kentte yaşar, zarif kadınlar görürdüm; ama yurttaşlık görevimi yerine getirdiğim için ölüm cezasına çarptırılalı beri, ormanlarda yaşıyorum, bir meleğin güzelliği karşısında büyülenen vahşi gibi sizi izliyordum, varınızı yoğunuzu çalmak ya da bir sadaka istemek için değil. Ne zamandır görmedim böyle güzel iki beyaz el!

— Kalkın ayağa, dedi Düşes; adam hâlâ dizlerinin üstündeydi çünkü.

— Bırakın böyle kalayım, dedi Ferrante; böyle durmak, şu anda hırsızlık yapmadığımı kanıtladığı için beni rahatlatıyor; çünkü mesleğimi yapmam yasaklandığından beri, yaşamak için çaldığımı öğreneceksiniz. Oysa şu anda, yüce bir güzelliğe hayranlıkla bakan bir ölümlüden başka bir şey değilim.

Düşes adamcağızın biraz kaçık olduğunu anladı, ama hiç korkmadı; adamın gözlerinden ateşli ve iyi bir ruhu olduğunu anlıyordu, zaten sıradışı yüzlerden nefret etmezdi.

— Evet, hekimdim ben, Parma'da, eczacının karısı *Sarrasine*'in gönlünü çelmeye çalışıyordum. Bir gün bizi yakaladı ve haklı olarak, kendisinin değil, benim çocuğum olmalarından kuşkulandığı üç çocuğuyla birlikte evden kovdu onu. Ondan sonra iki çocuğum daha oldu. Anne ve beş çocuğu, buradan bir fersah ötede, ellerimle kurduğum derme çatma kulübede, orman içinde yaşıyorlar. Ben jandarmalara gözükmemek zorundayım, zavallı kadın da benden ayrılmak istemiyor. Ölüm cezasına çarptırıldım, hem de haklı olarak. Kralımıza suikast girişiminde bulundum. Tam bir zorba olan Prens'ten tiksiniyorum. Param olmadığı için kaçamadım. Başıma gelen felaketler büyüktür, şimdiye dek belki bin kez öldürmem gerekirdi kendimi; bana beş çocuk doğuran, benim yüzümden yaşamı altüst olan kadını sevmiyorum artık; başka birini seviyorum. Ama canıma kıyarsam, o beş çocukla anne düpedüz açlıktan ölürler. Adamın konuşması çok içtendi.

— İyi ama, nasıl yaşıyorsunuz? diye sordu duygulanan Düşes.

— Çocukların annesi yün eğiriyor; büyük kız, bir liberalin çiftliğinde koyunlara bakıyor; ben de Cenova'nın *Corso*'sunda hırsızlık yapıyorum.

— Peki liberal ilkelerinizle hırsızlığı nasıl bağdaştırıyorsunuz?

— Paralarını çaldığım insanları bir kenara yazıyorum, günün birinde param olursa, çaldıklarımı geri vereceğim. Benim gibi bir halk önderinin, karşılaştığı tehlikeden ötürü, çalışarak ayda yüz liret kazanacak kadar kazanabileceğine inanıyorum. Yıllık bin iki yüz liretten fazlasını almamaya özen gösteriyorum. Zaman zaman yanılıyor, bundan fazlasını çalıyorum, böylece yapıtlarımın basım giderini karşılıyorum.

— Hangi yapıtların?

— Hani şu... bir gün *bir odası ve bütçesi olacak mı acaba?*

— Nee! Yüzyılın en büyük ozanlarından biri olan Ferrante Palla siz misiniz beyefendi, dedi Düşes şaşkınlık içinde.

— Evet, ünlü belki, ama talihsiz mi talihsiz olduğuna kuşku yok.

— Ve sizin kadar yetenekli bir insan yaşamak için çalmak zorunda ha!

— İyi ama, ben de zaten biraz bu yüzden yetenekliyim. Şimdiye dek, tanınmış yazarlarımızın hepsi ya hükûmetin ya da temelinden sarsmak istedikleri inancın besledikleri insanlardı. *İlk olarak,* bu iş için canımı tehlikeye atıyorum; *ikinci olarak*, hanımefendi, soyguna giriştiğim zaman beynimde dolanan düşünceleri gözünüzün önüne getirin! Bu işi yaparken sahici miyim, diyorum kendi kendime. Bir halk önderi ayda yüz liret edecek, hizmette bulunur mu gerçekten. İki gömleğim, üstümdeki giysi, birkaç eski silahım var ve sonunda darağacını boylayacağıma eminim. Bu durumda bile çıkar gözetmediğime inanma cesaretini gösteriyorum. Çocuklarımın annesinin yanında yalnızca acı duymama yol açan şu öldürücü aşk olmasa mutluyum. Yoksulluk çirkin bir yük olarak sırtımda. Oysa ben güzel giysileri, kar beyaz elleri seviyorum...

Bunu derken Düşes'in ellerine öyle bakıyordu ki, kadın korktu.

— Peki Sinyor, hoşça kalın. Parma'da sizin için yapabileceğim bir şey var mı?

— Zaman zaman şunu düşünün: Onun işi yürekleri uyandırmak ve krallık yönetiminin onlara sağladığı somut mutluluk içinde uykuya dalmalarını önlemek. Yurttaşlarına yaptığı bu hizmet ayda yüz liret ediyor mu? Benim en büyük talihsizliğim sevmek, dedi yumuşak bir ifadeyle, neredeyse iki yıldır ruhumda yalnız siz varsınız, ama şimdiye dek hep korkutmadan izledim sizi. Bunu dedikten sonra, Düşes'i şaşırtan, yüreğine de su serpen bir hızla kaçıp gitti. Jandarma gelse zor yakalar, diye düşündü Düşes; gerçekten de, çılgının teki.

— Evet, kaçıktır, dedi yanında çalışanlar; hepimiz zavallı adamın uzun süredir hanımefendiye âşık olduğunu biliyoruz; hanımefendi buraya gelince, ormanın en yüksek kesimlerinde dolaşırken görüyoruz onu, ama hanımefendi gidince, mutlaka gelip, durduğu yerlerde oturur; garip biçimde, elindeki demetten dökülen çiçekleri toplar, uzun süre şapkasında taşır.

— Ve siz bana hiç söz etmediniz bu çılgınlıklardan, dedi Düşes yarı suçlayarak.

— Hanımefendinin gidip bunları Bakan Mosca'ya anlatmasından çekindik. Zavallı Ferrante öyle iyi bir çocuktur ki! Kimseye kötülük etmemiştir ve sırf Napolyon'u seviyor diye, ölüm cezasına çarptırılmıştır.

Bu karşılaşmadan Bakan'a hiç söz etmedi ve dört yıldır Bakan'dan gizlediği ilk sırdı bu, konuşurken belki on kez lafını yarıda kesmek zorunda kaldı. Yanına altın alarak Sacca'ya döndü, ama Ferrante gözükmedi. On beş gün sonra yeniden geldi. Ormanda yüz adım ötesinde sağa sola sıçrayarak onu izlemiş olan Ferrante birden atmaca gibi üstüne atıldı ve ilk seferindeki gibi diz çöktü.

— On beş gün önce neredeydiniz?

— Milano'ya yağ satmaya giden insanları soymak üzere, Novi'nin ötesindeki dağdaydım.

— Alın şu keseyi.

Ferrante keseyi açtı, içinden bir sikke alıp öptü, altını koynuna koyup keseyi geri verdi.

— Keseyi geri veriyorsunuz demek! Böyle mi soyuyorsunuz insanları?

— Elbette, ilkelerim böyle, yüz liretten fazla param olmamalı; oysa şu anda çocuklarımın anasında seksen liret var, bende de yirmi beş, daha beş liret fazla, biri gelip onu bana verse, pişmanlık duyardım. Bu sikkeyi aldım, çünkü sizden geliyor ve ben sizi seviyorum.

Sevgi sözünü kusursuzca vurguladı. "Gerçekten de seviyor," dedi Düşes içinden.

O gün iyice aklı başından gitmiş gibiydi. Parma'daki bazı insanların kendisine altı yüz liret borçlu olduklarını, bu parayla zavallı küçük çocuklarının üşüyüp hasta oldukları kulübesini onaracağını söyledi.

— İyi işte, o altı yüz lireti ben size borç vereyim, dedi çok duygulanan Düşes.

— Evet, ama o zaman, halk için çalışan biri olarak, karşımdaki parti bana kara çalmaz mı, satıldığımı söylemez mi?

Kentte kendi adaletini sağlamaya girişmeyeceğine, özellikle de, kendi deyişiyle, *içinden karar verdiğini* söylediği idamları uygulamayacağına yemin ederse, ona Parma'da gizlenecek bir yer sağlayacağına söz verdi duygulanan Düşes.

— Peki ama, kendi dikkatsizliğimden ötürü asılırsam, halka onca zarar veren bütün bu alçaklar daha uzun süre yaşarlar, bunun suçu kimde olur? dedi Ferrante ciddi bir yüzle. Göğe çıktığım zaman Babamız bana ne der?

Düşese nemin hasta edebileceği küçük çocuklarından söz etti uzun uzun; sonunda Parma'daki gizlenecek yer önerisini kabul etti.

Dük Sanseverina, evlendikten sonra Parma'da geçirdiği tek yarım günde, Düşes'e, Sanseverina sarayının güney ucundaki garip saklanma yerini göstermişti. Orta Çağ'dan kalma ön duvarı sekiz ayak kalınlığındadır; bu duvarın içi oyuktur ve orada yirmi ayak yüksekliğinde, iki ayak genişliğinde bir gizli bölme vardır. Bunun hemen yanı başında, Parma kuşatıldığında İmparator Sigismund tarafından inşa ettirilmiş, sonradan Sanseverina sarayına katılmış, XII. yüzyıl işi, ziyaret edenlerin hayran kaldığı ünlü su deposu vardır.

Gizli sığınağa, bloğun ortasına yerleştirilmiş demir aks üzerindeki devasa kol çevrilerek girilir. Düşes, Ferrante Palla'nın giriştiği çılgınlıktan ve onlar için verilen her türlü değerli armağanı elinin tersiyle iten Palla'nın çocuklarının yazgısından o kadar etkilenmişti ki, bu gizli sığınağı uzun süre kullanmasına izin verdi. Bir ay sonra, yine Sacca koruluğun-

da gördü onu, o gün biraz daha sakin olduğundan, Düşes'e iki yüz yıldır İtalya'da yazılmış olanların dengi ya da onlardan üstün gözüken şiirlerinden birini okudu. Ferrante birkaç görüşme kabul ettirdi; ama gittikçe alevlenen aşkı çekilmez oldu ve Düşes, bu sevdanın da, en ufak bir umut ışığının ihtimallerine bağlanmış aşkların yolunu izlediğini fark etti. Adamı ormana geri yolladı, kendisine seslenmesini yasakladı. O da buna hemen boyun eğdi. Fabrizio tutuklandığında işler bu noktadaydı. Üç gün sonra, karanlık basarken, bir Kapusen keşişi dayandı Sansevirena konağının kapısına. Evin hanımına bildireceği önemli bir sırrı olduğunu söylüyordu. Düşes o kadar mutsuzdu ki, keşişi içeri aldırdı. Ferrante'ydi bu.

— Burada, halk önderinin öğrenmesi gereken yeni bir haksızlık yapılıyor, dedi aşktan çılgına dönmüş bu adam. Öte yandan, sıradan bir uyruk olarak, Sanseverina düşesi hanımefendiye ancak canımı verebilirim, ben de onu getirdim, diye ekledi.

Bir hırsız ve çılgının gösterdiği bu içten bağlılık Düşes'e çok dokundu. Kuzey İtalya'nın en büyük ozanı sayılan bu adamla uzun uzun konuşup bol bol gözyaşı döktü. "Ruhumu anlayan biri işte," diyordu içinden. Ertesi gün Ferrante, uşak kılığında, elinde bir dua kitabıyla, *Ave Maria* saatinde yeniden boy gösterdi.

— Parma'dan ayrılmadım; dudaklarımın tekrarlayamayacağı korkunç bir şey işittim; ama işte buradayım. Elinizin tersiyle ittiğiniz şeyi bir daha düşünün Sinyorina! Karşınızdaki insan bir saray kuklası değil, gerçek bir erkektir! Bu sözleri daha inandırıcı kılmak üzere diz çökmüştü. Dün kendi kendime, "Önümde ağladı; demek ki artık eskisi kadar üzgün değil," dedim.

— İyi ama beyefendi, atıldığınız tehlikeyi düşünün, tutuklarlar sizi bu kentte!

— Bu durumda halk önderi size şunu söyleyecektir: Konuşan görevse canın ne önemi var Sinyorina? Aşkla yanıp

tutuşalı beri erdeme karşı herhangi bir tutku beslemediği için acı çeken adam şunu ekleyecektir: Düşes hazretleri, duygulu bir insan olan Fabrizio bu yolda can verecek belki; kendini size sunan başka bir duygulu insanı geri çevirmeyin! Karşınızda demirden bir beden, kendisinden hoşlanmamanız dışında hiçbir şeyden korkmayan bir yürek var.

— Bana yine duygularınızdan söz ederseniz, bir daha kapımdan içeri adım atamazsınız.

Düşes o akşam Ferrante'ye, çocuklarına bir aylık bağlamayı düşündüğünü söylemeyi geçirdi kafasından, ama gidip kendini öldürmesinden korktu.

Ferrante yanından ayrılır ayrılmaz, kafasında karanlık düşünceler belirdi ve şöyle dedi kendi kendine: "Ben de ölebilirim ve Tanrı'nın izniyle, umarım böyle olur! Ve zavallı Fabrizio'yu bırakabileceğim, ona layık birini bulabilirsem, umarım yakında olur bu iş!"

Birden bir şey geldi Düşes'in aklına. Bir kâğıt aldı, araya, bildiği birkaç hukukî ifade de katarak, her yıl Sarrasine hanıma ve beş çocuğuna ömür boyu her ay 1.500 liretlik bir gelir bağlamak üzere Sinyor Ferrante Palla'dan 25.000 liret aldığını bildiren bir senet yazdı. Sonra ekledi: *Doktor Ferrante Palla'nın, Dongo markisinin oğlu yeğenim Fabrizio'ya bakması, ona ağabeylik etmesi koşuluyla, beş çocuğunun her birine üç yüzer liretlik ömür boyu aylık bırakıyorum. Bunu kabul etmesini kendisinden rica ediyorum.* Belgeyi imzaladı, bir yıl öncesinin tarihini attı, sonra kâğıdı koynuna koydu.

İki gün sonra Ferrante yeniden gözüktü. O sıralar Fabrizio'nun çok yakında idam edileceğinden söz ediliyordu. O iç karartıcı tören büyük kalede mi yapılacaktı, yoksa gezinti yerindeki ağaçların altında mı? Halktan birçok kişi o akşam, bir darağacı dikilip dikilmediğini görmek üzere kale kapısının dibinde dolaşmaya geldi. Bu görüntü Ferrante'yi duygulandırmıştı. Düşes'i gözyaşına boğulmuş, ağzını açamayacak hale gelmiş buldu; Düşes ona eliyle selam verdi, bir iskemle

gösterdi. O gün Kapusen keşişi kılığına girmiş olan Ferrante harikaydı; oturmayıp diz çöktü, alçak sesle Tanrı'ya yakarmaya başladı. Düşes'in biraz yatışmış gözüktüğü bir anda, konumunu değiştirmeden duaya ara verip şöyle dedi:

— O size yeniden canını sunuyor.

— Söylediğinize dikkat edin, diye bağırdı Düşes, hıçkırıkların ardından, öfkenin kederi bastırdığını haber veren sert bakışlarla.

— Fabrizio'nun yazgısını değiştirmek ya da öcünü almak üzere canını ortaya atıyor bu adam.

— Canınızı feda etmenizi kabul ederim ama bir koşulla, diye karşılık verdi Düşes.

Dikkatle ona bakıyordu. Bir sevinç parıltısı belirdi Ferrante'nin gözünde; hızla ayağa kalkıp kollarını göğe uzattı. Düşes, ceviz bir dolabın gizli çekmecesine saklanmış kâğıdı almaya gitti.

— Okuyun şunu, dedi Ferrante'ye. Bu, daha önce sözünü ettiğimiz, çocuklarına bağlanan aylığın belgesiydi.

Gözyaşları ve hıçkırıklar Ferrante'nin belgeyi okumayı bitirmesini önlüyordu; diz çöktü.

— Verin o kâğıdı bana, dedi Düşes ve adamın gözünün önünde şamdana tutup yaktı. Yakalanıp idam edilirseniz, adım açığa çıkmasın, sizin canınız da tehlikede çünkü, diye ekledi.

— Bir zorbaya zarar vererek ölmek, bana büyük bir zevk verir, bu bir de sizin uğrunuza olursa daha büyük bir zevk olur. Bu böylece saptanıp anlaşıldıktan sonra, şu para konusuna bir daha değinmeme lütfunda bulunun, yoksa bunu hakaret dolu bir kuşku sayacağım.

— Siz tehlikeye düşerseniz ben de düşerim, arkamdan Fabrizio da, diye sürdürdü Düşes. Yiğitliğinizden kuşkulandığım için değil, işte bu yüzden, yüreğimi dağlayan adamın alenen öldürülmesi değil zehirlenmesini istiyorum. Benim için aynı derecede önemli bir nedenle, canınızı kurtarmak üzere elinizden geleni yapmayı emrediyorum size.

— Emrinizi hemen, harfi harfine, titizlikle yerine getireceğim. Ama Düşes hazretleri, alacağım öcün sizinkine karıştırılacağını seziyorum. Emrinizi hemen, harfi harfine, binbir tedbirle yerine getirirsem, başka türlü olur. Bu konuda başarılı olamayabilirim, ama bir erkek olarak elimden geleni yapacağım.

— Fabrizio'nun katledecek kişinin zehirlenmesi gerekiyor.

— Tahmin etmiştim bunu, oradan oraya dolaşarak, korkunç koşullar içinde geçirdiğim yirmi yedi ay boyunca, böyle bir şeyi kendi adıma sık sık düşündüm.

— Adım açığa çıkar da suç ortağı olarak mahkûm edilirsem, sizi bu yola sürükleyen kişi olarak suçlanmak istemem, diye sürdürdü Düşes. Öcümüzü alacağımız günden önce beni görmeye kalkışmamanızı emrediyorum. Ben işaret vermeden öldüremezsiniz onu. Örneğin şu anda, ölümü bana yarardan çok zarar getirir. Belki birkaç ay sonra, ama mutlaka ölmeli. Ölümünün zehirle olmasını istiyorum ve bir kurşunla öleceğine, yaşamasına göz yumabilirim. Size açamayacağım nedenlerle, canınızın kurtulmasını şart koşuyorum.

Ferrante, Düşes'in kendisiyle böyle emir vererek konuşmasına bayılmıştı. Gözleri sevinçten ışıl ışıldı. Daha önce dediğimiz gibi, korkunç derecede zayıftı; ama gençliğinden beri çok yakışıklı olduğu ve kendini eskisi gibi sandığı görülüyordu. "Delinin biri miyim, yoksa Düşes, kendisine ne kadar yürekten bağlı olduğumu gösterdiğimde, günün birinde beni dünyanın en mutlu insanı mı yapmak istiyor?" dedi içinden. "İyi de, neden olmasın? Onun için hiçbir şey yapmamış, örneğin Monsenyör Fabrizio'nun zindandan kaçması için bile uğraşmamış olan şu Kont Mosca denen kukla kadar değerim yok mu?"

— Hemen yarın öldürülmesini isteyebilirim, diye sürdürdü Düşes aynı buyurgan sesle. Konağın köşesindeki, hani şu zaman zaman kaldığınız sığınağa yakın su deposunu biliyorsunuz; içindeki bütün suyu sokağa verecek gizli bir

kanalı var. Tamam, işte öcümü almanın işareti bu olacak! Parma'daysanız Sanseverina sarayının büyük su deposunun çatladığını gözünüzle görecek, ormandaysanız işiteceksiniz. Bunun üzerine, hemen harekete geçersiniz, ama bu iş zehirle olacak ve sakın canınızı tehlikeye atmayın. Ayrıca benim bu korkunç işe bulaştığımı kimsecikler bilmesin.

— Söze gerek yok, diye karşılık verdi Ferrante, zor dizginlediği bir coşkuyla. Kullanacağım yöntemi saptadım bile. O yaşadığı sürece sizi göremeyeceğime göre, bu adamın yaşaması benim için gittikçe çekilmez oluyor. Çatlayan su deposu işaretini sokakta bekleyeceğim.

Birden selam verip ayrıldı. Düşes çekip gidişine bakıyordu.

Öbür odaya varınca seslendi adama:

— Ferrante, yüce insan! diye bağırdı.

Adam, yolundan çevrildiği için canı sıkkın, geri geldi; yüzü harikaydı o anda.

— Peki ya çocuklarınız?

— Hanımefendi, onlar benden daha zengin olacaklar; belki küçük bir aylık bağlarsınız onlara.

— Alın şunu, dedi Düşes kocaman ceviz bir kutu uzatarak, kalan bütün elmaslarım burada; elli bin liret ederler.

— Ah, hanımefendi, ahh! Aşağılıyorsunuz beni!.. dedi Ferrante tiksintiyle geri çekilirken; yüzü de bir anda değişti.

— Bu işten önce bir daha görmeyeceğim sizi. Alın şu kutuyu, ben öyle istiyorum, diye ekledi Düşes, Ferrante'nin kolunu kanadını kıran buyurgan bir havayla; adam kutuyu cebine koyup çıktı.

Kapıyı kapatmıştı. Düşes bir daha seslendi ona; kaygıyla geri geldi. Düşes salonun ortasında duruyordu; Ferrante kollarına atıldı; Düşes kendini onun kollarından kurtardı, gözüyle kapıyı gösterdi.

"Beni anlayabilen tek erkek bu," dedi içinden, "aklımdan geçenleri duyabilse, Fabrizio da böyle davranırdı."

Düşes'in kişiliğinde iki özellik vardı: İstediği şeyi ömür boyu isterdi; karar verdiği şey üzerinde bir daha düşünmezdi. Bu konuda, ilk kocası sevimli General Pietranera'nın bir sözünü anardı: "Ne biçim bir küstahlık bu kendime karşı! Neden bugün, o karar verdiğim günden daha mantıklı olduğumu düşünmek zorundayım ki!"

Ondan sonra, bir tür neşe belirdi Düşes'in kişiliğinde. O kesin karar vermeden önce, zihni attığı her adımda, gördüğü her yeni şeyde, Prens'in önünde kendini küçük, zayıf, kandırılmış bir varlık gibi görüyordu; Prens, istediğini yaparak, alçakça kandırmıştı onu; Kont Mosca da, bilinçsiz de olsa bir tür dalkavuklukla, aynı şeyi yapmıştı. Ama öç almaya karar verdikten sonra gücünü hissetti, zekâsının attığı her adım mutlu ediyordu onu. İtalya'da öç almaktan duyulan mutluluğun bu halkın hayalgücünden geldiğine inanmak istiyorum; başka ülkelerin insanları, gerçek anlamda bağışlamaz, unuturlar.

Düşes Palla'yı bir daha ancak Fabrizio'nun hapisteki son günlerine doğru gördü. Belki tahmin etmişsinizdir, kaçma fikrini de o verdi. Sacca'nın iki fersah ötesinde, orman içinde, yüz ayaktan fazla yükseklikte, yarı yıkık, Orta Çağ'dan kalma bir kule vardı; Ferrante, kaçıştan ikinci kez söz etmeden önce, Lodovico'yu güvenilir adamlarla birlikte gönderip bu kuleye bir tür merdiven kurdurması için Düşes'e yalvardı. Düşes'in gözü önünde, o merdivenlerle kuleye tırmandı, düğümlü bir halatla indi; bunu tam üç kez yaptı, sonra düşüncesini bir daha anlattı. Bir hafta sonra, Lodovico o eski kuleden düğümlü halatla inmek istedi. Düşes işte bunun üzerine, halatla inme fikrini Fabrizio'ya açtı.

Mahkûmun ölümüne, hem de bin türlü ölümüne yol açabilecek bu kaçış denemesinden önceki günlerde, Ferrante yanında olmadan Düşes bir an bile rahat edemedi; bu adamın cesareti onunkini de körüklüyordu, fakat bu sıradışı dostluğu Kont'tan saklaması gerektiği herhalde kolayca an-

laşılıyordur. Kont'un karşı çıkmasından değil, itirazlarından sonra kaygılarının artmasından korkuyordu. "Nee! Kaçık olduğu herkesçe bilinen, üstelik ölüm cezasına çarptırılmış birini özel akıl hocası saymak ha! Üstelik de," diye ekliyordu Düşes içinden, "daha sonra bir sürü garip şey yapabilecek birini!" Kont gelip ona Prens'in Rassi'yle yaptığı konuşmayı haber verdiğinde, Ferrante oturma odasındaydı; Kont çıktıktan sonra Düşes, Ferrante'nin tasarladıkları o korkunç şeyi yapmak üzere hemen işe koyulmasını güçlükle önledi!

— Tamamen güçlüyüm şimdi! diye bağırıyordu çılgın adam; yapacağımız şeyin haklılığından kuşkum kalmadı artık!

— İyi ama, ondan sonra öfke doğacak içinde Fabrizio idam edilir!

— Evet, ama böylece kuleden inmenin yaratacağı tehlikelerden kurtulmuş olur. Kuleden inilebilir, hatta kolaydır bu iş, diye ekledi; ama bu genç adam tecrübesiz.

Marki Crescenzi'nin kız kardeşi evlendirildi; Düşes düğün töreninde Clelia ile buluştu ve orada bulunan seçkin gözlemci konularda şüphe uyandırmadan onunla konuşabildi. İki hanım hava almak için bahçeye çıktığında, ip paketini Clelia'ya Düşes kendisi verdi. İpek ve kenevirden, düğüm atılarak, özenle yapılmış bu ip, çok ince ve esnekti; Lodovico onun sağlamlığını denemişti, her kesimi, sekiz kental ağırlığı, kopmadan taşıyabiliyordu. İpler iyice sıkıştırılmış, son derece ince paketler hâline getirilmişti; Clelia bunları aldı ve paketin Farnese kulesine ulaşabilmesi için elden gelen her şeyin yapılacağı konusunda Düşes'e söz verdi.

—Yalnız sizin çekingenliğinizden korkuyorum, dedi Düşes; ayrıca, tanımadığınız bu insanın ne önemi var sizin için? diye ekledi kibarca.

— İyi ama Sinyor Dongo çok mutsuz ve *benim sayemde kurtulacağına söz veririm size!*

Ancak Düşes, yirmi yaşındaki genç bir insanın aklına pek güvenemediğinden, Komutan'ın kızına açmaktan ka-

çındığı daha başka önlemler de almıştı. Tahmin edileceği üzere, Komutan, Marki Crescenzi'nin kız kardeşinin düğününe katılmıştı. Düşes şöyle düşünüyordu: Adama güçlü bir uyku hapı içirtse, ilk anda bir beyin kanaması geçirdiği sanılabilir, böylece, kaleye götürmek üzere arabasına yerleştirmek yerine, biraz ustalık gösterip rastlantıyla düğün evindeki sedyeden yararlanılabilirdi. Dolayısıyla, düğünde hizmet etmek üzere tutulmuş insanlar gibi giyinmiş, General fenalaştığı zaman, onu alıp bulutlar arasındaki konağına taşıyabilecek birtakım akıllı kişiler dolaşıyordu ortalıkta. Lodovico'nun yönettiği bu insanlar, giysilerinin altına, bir yığın ip saklamışlardı. Görüldüğü gibi, Fabrizio'nun kaçmasını düşünmeye başlayalı, Düşes gerçekten aklını kaçırmıştı. Değer verdiği bu varlığın başındaki tehlike gerçekten büyüktü, daha da önemlisi çok uzun sürmüştü. Düşes, daha sonra görüleceği gibi, aldığı aşırı önlemlerle az kalsın bu kaçışı başarısızlığa uğratacaktı. Her şey tasarlandığı gibi gitti, yalnız uyku ilacı fazla geldi; herkes, doktorlar bile, General'in beyin kanaması geçirdiğini sandı.

Neyse ki, umutsuzluk içinde çırpınan Clelia, Düşes'in büyük suç oluşturan bu girişiminden bir an bile kuşkulanmadı. General'in yatırıldığı sedye kaleye girerken öyle bir karışıklık oldu ki, Lodovico'yla adamlarının içeri girmesine kimse karşı çıkmadı; âdet yerini bulsun diye, yalnızca *köle* köprüsünde arandılar. General'i yatağına yatırdıktan sonra mutfağa götürüldüler, orada uşaklar onlara çok iyi davrandı; ama bu yemeğin ardından, hapishanedeki kural uyarınca, gecenin kalan kesiminde konağın altındaki odalara kapatılmaları gerektiği anlatıldı onlara; ertesi gün ortalık ağarınca komutan yardımcısı tarafından serbest bırakılacaklardı.

Adamlar üzerlerindeki ipleri Lodovico'ya verme fırsatı bulmuşlardı, ama o Clelia'nın dikkatini çekmekte çok zorlandı. Sonunda, kız bir odadan öbürüne geçerken, ip paketlerini ilk kattaki salonlardan birinin karanlık köşesine koy-

duğunu gösterebildi. Clelia bu garip duruma epey şaşırdı. Az sonra korkunç kuşkulara kapıldı.

— Siz kimsiniz? dedi Lodovico'ya.

Adamın verdiği belirsiz cevap üzerine ekledi:

— Sizi ya da adamlarınızı babamı zehirlemekten tutuklatmam gerekirdi!.. Hemen şimdi ne tür zehir kullandığınızı itiraf edin ki, kalenin hekimi uygun ilaçları verebilsin; hemen itiraf edin, yoksa siz ve suç ortaklarınız bu kaleden çıkamazsınız!

— Küçükhanım boşuna korkuya kapılıyor, diye cevap verdi Lodovico, kusursuz bir incelik ve nezaketle; işin içinde zehir falan yok; General'e biraz afyonruhu verildi, galiba bu tehlikeli işi yerine getirecek uşak bardağa birkaç damla fazla koydu; bundan ötürü sonsuza dek suçlu sayacağız kendimizi; ama küçükhanım, Tanrı'nın yardımıyla, hiçbir tehlike bulunmadığına inanabilir. Sayın Komutan'a, yanlışlıkla fazla afyonruhu verilmiş, ancak bunun için tedavi uygulanabilir. Küçükhanıma şunu yinelemekten de onur duyarım: Bu suçu işlemekle görevlendirilen uşak, Monsenyör Fabrizio'yu zehirlemeye kalkan Barbone gibi, gerçek bir zehir kullanmamıştır. Monsenyör Fabrizio'nun atlattığı tehlikenin öcünü almaya falan kalkışmadık; küçükhanıma yemin ederim, bu uşağa içinde afyonruhu olan küçük bir şişe verme beceriksizliğini gösterdik yalnız! Ama şurası çok açık ki, resmen sorguya çekildiğimde, bütün bunları reddederim.

Ayrıca, küçükhanım o harika Don Cesare de içinde, herhangi bir insana afyondan ya da zehirden söz ederse, Fabrizio onun eliyle öldürülmüş olur. Bütün kaçış planlarını olanaksızlaştırır ve Monsenyör'ü öyle afyonruhuyla falan öldürmeyi düşünmediklerini küçükhanım benden iyi biliyorlar; aynı biçimde, birinin bu iş için bir ay süre tanıdığını ve bu uğursuz kararın alınmasının üzerinden bir hafta geçtiğini de biliyorlar. Dolayısıyla, küçükhanım beni tutuklatırsa ya da Don Cesare'ye ya da başkasına tek söz ederse, kaçma girişimleri-

mizi tam bir ay geciktirecektir; o zaman haklı olarak, Monsenyör Fabrizio'yu kendi elleriyle öldürdüğünü söylerim.

Clelia, Lodovico'nun garip sakinliğinden ürktü.

"Şurada durmuş, konuşurken bana son derece nazik sözler eden, babamı zehirlemiş adamla konuşuyorum," diyordu içinden. "Sevda yol açtı bütün bu suçları işlememe!"

Duyduğu pişmanlık sesini soluğunu kesmişti; Lodovico'ya döndü:

— Şu salona kapattıracağım sizi, dedi. Şimdi koşup hekime bunun afyonruhu olduğunu haber vereceğim; iyi de, ulu Tanrım, bunu kimden öğrendiğim sorulursa ne diyeceğim? Ondan sonra gelip sizi kurtarırım.

Clelia tam çıkarken durdu, koşarak geri geldi ve sordu:

— Peki Fabrizio bu afyonruhu işini biliyor muydu?

— Yoo, küçükhanım, Tanrı adına yemin ederim ki hayır, zaten bilse asla razı olmazdı. Ayrıca gerekmediği sürece bir sırrı açmanın kime yararı dokunur? Biz elimizden geldiği kadar tedbirli davranıyoruz. Üç hafta sonra zehirlenecek olan Monsenyör'ün canını kurtarmak söz konusu; bu emir, isteklerinde genel olarak hiçbir engelle karşılaşmayan biri tarafından verildi ve küçükhanıma her şeyi açıklamak üzere belirtelim, bu görevi korkunç Başsavcı Rassi'nin aldığı öne sürülüyor.

Bunun üzerine Clelia korku içinde uzaklaştı. Don Cesare'nin kusursuz dürüstlüğüne o kadar güveniyordu ki, ihtiyatlı davranarak, General'e başka bir şey değil, yalnız afyonruhu verildiğini söylemeyi göze aldı. Don Cesare, hiçbir şey demeden, kızı sorguya çekmeden, hekime koştu.

Clelia, afyonruhu konusunda sorular sorup sıkıştırmak üzere, Lodovico'yu kapattığı salona döndü. Onu orada bulamadı. Kaçmayı başarmıştı. Masanın üstünde sikke dolu bir kese ile içinde çeşitli zehirlerin bulunduğu küçük bir kutu buldu. Zehirleri görünce ürperdi. "Babama yalnızca afyonruhu verildiğini ve Düşes'in Barbone'nin giriştiği işin öcünü almaya kalkmadığını kim söylüyor bana," diye düşündü.

"Ey Ulu Tanrım! Kalkmış, babamı zehirleyen insanlarla işbirliği yapıyorum!" diye bağırdı. "Ayrıca onların kaçıp gitmelerine göz yumuyorum! Üstelik bu adam, sorguya çekilse, belki afyonruhundan başka bir şeyi itiraf ederdi!"

Bunun üzerine Clelia diz döktü, gözyaşları içinde Meryem Ana'ya dualar etmeye başladı.

Bu arada, Don Cesare'nin verdiği habere çok şaşıran, işin içinde yalnızca afyonruhu bulunduğunu öğrenen kalenin hekimi Komutan'a uygun ilaçları içirdi, en ürkütücü belirtiler yok oldu. Gün ağarmaya başlarken, General yavaş yavaş kendine geldi. Kendine gelişinin kanıtı olarak yaptığı ilk iş, kendisi baygınken birkaç basit emir vermeye kalkan yardımcısı albaya küfür yağdırmak oldu.

Komutan daha sonra, kendisine çorba getirirken beyin kanaması sözü etme aymazlığında bulunan mutfak çalışanı kızlardan birine kızıp köpürdü.

— Beyin kanaması geçirecek yaşta mıyım ben? diye bağırdı. Böyle söylentiler yaymaktan yalnız benim azılı düşmanlarım hoşlanabilir. Ayrıca damarlarımda kan mı kaldı da, kara çalanlar beyin kanamasından söz etme cesaretini gösteriyor?

Komutan yarı ölü halde getirilirken kendi kaçma hazırlıklarıyla uğraşan Fabrizio, kaledeki garip gürültülerin ne olduğunu anlayamadı. Önce hakkında verilen hükmün değiştiğini, kendisini öldürmeye geldiklerini sandı. Ama hücresine kimsenin gelmediğini görünce, Clelia'nın ele verildiğini, kaleye dönerken belki yanında getirdiği iplerin alındığını, böylece kaçma tasarılarının suya düştüğünü düşündü. Ertesi gün şafak sökerken, tanımadığı bir adamın hücresine girdiğini, ağzını açmadan, getirdiği bir sepet meyveyi bıraktığını gördü. Meyvelerin altında şu mektup vardı:

"Tanrı'nın lütfuyla, benim rızamla olmasa da, zihnimde yeri olan bir fikir yüzünden yaşanan olayın verdiği derin pişmanlık içinde kıvranırken, Meryem Ana'ya, kutsal şefa-

atiyle babam kurtulursa, artık onun sözünden çıkmayacağıma sözü verdim; o ne zaman isterse Marki'yle evleneceğim ve sizi bir daha görmeyeceğim. Bununla birlikte, başlanmış işi bitirmenin görevim olduğunu sanıyorum. Gelecek pazar, benim isteğim üzerine götürüleceğiniz ayinden dönüşte (ruhunuzu iyi hazırlayın, bu tehlikeli girişim sırasında kendinizi öldürebilirsiniz), evet, ayinden dönünce, hücrenize girmeyi elden geldiğince geciktirin; tasarlanan girişim için gerekli her şeyi orada bulacaksınız. Düşüp can verirseniz, ruhum azap çeker! Ölümünüzde rol oynamakla suçlar mısınız beni? Düşes'in kendisi, bana birkaç kez Raversi takımının ağır bastığını söylemedi mi? Onu sonsuza dek Kont Mosca'dan ayıracak bir acımasızlıkla Prens'in elini kolunu bağlamak istiyorlar. Düşes gözyaşları içinde, sizin için tek bir yolun kaldığına yemin etti. Hiçbir girişimde bulunmazsanız, işiniz biter. Yemin ettim, artık size bakamam; ama pazar günü akşama doğru, her zamanki pencerede beni tepeden tırnağa karalara bürünmüş görürseniz, bu bir sonraki gece her şeyin hazır olduğuna işaret edecek. Saat on birden sonra, belki gece yarısı ya da saat birde, bir lamba belirecek penceremde, beklenen an olacak bu; kendinizi kutsal efendinize emanet edin, sağladığınız rahip giysilerini alın hemen ve yürüyün.

Elveda Fabrizio, siz o büyük tehlikelere atılırken, inanın bana, ben acı gözyaşları dökerek dua ediyor olacağım. Düşüp ölürseniz, ben de bir gün daha yaşamayacağım. Ey UluTanrım! Neler diyorum ben? Ama eğer yaşarsanız, sizi bir daha görmeyeceğim. Pazar günü ayinden sonra, hücrenizde, sizi büyük bir tutkuyla seven, bana bu işin denenmesi gerektiğini tam üç kez söyleyen o kadının gönderdiği parayı, zehirleri, ipleri bulacaksınız. Tanrı sizi kurtarsın, Kutsal Meryem Ana yanınızda olsun!"

Fabio Conti her zaman tedirgin, mutsuz, düşlerinde hep mahpusların birinin kaçtığını gören bir zindancıydı. Kaledeki herkesin nefretini toplamıştı; ama talihsizlikler bütün in-

sanlar aynı kararları vermesine yol açtığından, üç ayak yüksekliğinde, üç ayak genişliğinde, sekiz ayak uzunluğundaki hücrelerinde ayaklarına zincir vurulmuş, doğrulamayan, oturamayanlar da dâhil, bütün mahkûmlar, komutanlarının ölüm tehlikesini atlattığını öğrenince kendi ceplerinden para vererek bir şükür ayini yapılması fikrine kapıldılar. Bu talihsizlerin iki üçü de Fabio Conti onuruna şiir yazdı. Acı neler yaptırır insanlara! Bu insanları kınayanları, kaderleri, üç ayak boyundaki hücrede, günde sekiz lokma ekmekle, cumaları *oruç tutarak,* bir yıl yatma cezasına çarptırsın!

Babasının odasından ancak dua etmek için şapele gitmek için çıkan Clelia, kutlamaların pazar günü yapılacağını söyledi. Fabrizio o sabah ayine katıldı; akşam havai fişek gösterisi düzenlendi ve konağın alt salonlarında, erlere Komutan'ın seçtiği şarabın dört katı dağıtıldı; bilinmeyen bir el birkaç fıçı içki göndermiş, erler de bunları açmıştı. Kafa çeken erlerin cömertliği, konağın köşelerinde nöbet tutan askerlerin bulundukları yerden ötürü bu şenlikten yoksun kalmalarına izin vermedi. Muhafızlar kulübelerine gelir gelmez görevli bir uşak onlara şarap veriyordu ve gece yarısıyla sonrasında nöbete gelenler bilinmeyen bir elden birer bardak içki aldılar ve (olaydan sonra açılan dava sırasında görüldüğü gibi) içki şişesi hep muhafız kulübesinin yanında unutuluyordu.

Karışıklık Clelia'nın düşündüğünden uzun sürdü ve kuşhaneye bakan penceresindeki demirleri sekiz gün boyunca eğeleyen Fabrizio, ancak saat bire doğru tahta panjuru sökmeye başladı; Komutan'ın konağını bekleyen muhafızların tepesinde çalışıyordu neredeyse, ama hiçbir şey duymadı muhafızlar. Seksen ayak yüksekliğindeki o korkunç kuleden inebilmek için kullanacağı uzun ipe yalnız birkaç yeni düğüm atmıştı. Bu ipi çanta kayışı gibi boynuna geçirdi. İp epey kalındı, hareketlerini kısıtlıyordu; düğümler ipi toplamasına engel oluyor, bedeninin on sekiz parmak kadar dışına taşıyordu. "En büyük engel bu," dedi Fabrizio kendi kendine.

Bu ipe iyi kötü çekidüzen verdikten sonra, penceresini Komutan'ın konağının bulunduğu sahanlıktan ayıran otuz beş ayağı inerken yararlanmayı düşündüğü ipi aldı. Ne kadar sarhoş olurlarsa olsunlar muhafızların tepesine inemeyeceğinden, daha önce dediğimiz gibi, geniş bir muhafız odasına bakan ikinci pencereden çıktı. General Fabio Conti, hastalara özgü bir gariplikle, ağzını açabildiği an, iki yüz yıldır kendi haline bırakılmış bu muhafız odasına iki yüz asker çıkartmıştı. Onu zehirledikten sonra, bu kez yatağında öldürmeye kalkacaklarını söylüyordu, bu iki yüz asker onu koruyacaktı. Bu beklenmedik önlemin Clelia üzerinde yarattığı etkiyi kestirebilirsiniz. Bu dindar kız babasına ne kadar ihanet ettiğini çok iyi biliyordu, hem de sevdiği bir mahpus yüzünden zehirlenmiş olan bir babaya. Bu beklenmedik iki yüz askerin gelişini, daha ileri gitmesini ve Yaradan'ın, Fabrizio'yu özgürlüğe kavuşturmasını yasaklayan hükmü saydı.

Oysa o sırada Parma'da herkes mahpusun yaklaşan ölümünden söz ediyordu. Sinyorina Giulia Crescenzi'nin düğününde bile bu acıklı konudan söz edilmişti. Fabrizio gibi soylu, bir oyuncunun birine beceriksizce kılıç saplamak gibi önemsiz bir suçtan dokuz ay hapis yattıktan sonra, Başbakan'ın himayesine rağmen serbest bırakılmamışsa, işin içinde siyaset var demekti. "Bu durumda, onunla daha fazla ilgilenmeye gerek yok," denmişti; onu halkın gözü önünde öldürmek iktidarın işine gelmiyorsa, yakında hastalanıp ölürdü. Fabio Conti'nin konağına çağrılan bir çilingir, Fabrizio'dan,işi çoktan bitirilmiş, ama siyasal nedenlerle ölümünden söz edilmeyen bir mahkûm gibi bahsetti. Clelia'nın karar vermesine yol açan da işte buydu.

XXII. Bölüm

O gün Fabrizio'nun kafasında birtakım ciddi ve tatsız düşünceler belirdi, ama onu eylem anına yaklaştıran saatler vurdukça, kendini tüy gibi hafif, hazır hissediyordu. Düşes ona açık havanın kendisini çarpacağını, zindanın dışına çıkınca yürüyemeyeceğini yazmıştı; bu durumda, seksen ayak yüksekliğindeki duvarın tepesinden aşağı çakılmaktansa, enselenmek çok daha iyi olurdu. "Başıma bir şey gelirse, korkuluğa yaslanıp uzanır, bir saat uyurum," diyordu Fabrizio kendi kendine, "sonra yeniden girişirim; Clelia'ya yemin ettiğime göre, ne kadar yüksek olursa olsun, habire yediğim ekmeğin tadını düşünecek yerde, surun tepesinden düşeyim çok daha iyi. İnsan zehirlenince, ölmeden kimbilir ne korkunç acılar çeker! Fabio Conti öyle kılı kırk yarmayacaktır, kaledeki fareleri öldürmekte kullandığı arsenikten verecektir bana."

Gece yarısına doğru, Po Nehri'nin zaman zaman kıyılarına serdiği o beyaz, kalın sis belirdi, önce kente yayıldı, derken kaledeki geniş kulenin yükseldiği sahanlığı ve burçları kapladı. Fabrizio, sahanlığın kenarındaki korkuluktan bakınca, yüz seksen ayak yüksekliğindeki duvarın dibine askerlerin kurduğu bahçeleri çevreleyen küçük akasya ağaçları sayesinde fark edilmez olduğunu düşündü. "Bu çok iyi işte," dedi içinden.

Gece yarısını yarım saat geçe, kuşhanenin penceresinde küçük lambanın ışığı belirdi. Fabrizio harekete geçmeye hazırdı; hemen haç çıkardı, sonra onu konağın bulunduğu sahanlıktan ayıran otuz beş ayaklık yükseltiye indirecek küçük ipi yatağına bağladı. Daha önce sözünü ettiğimiz iki yüz askerin bir gün önce yerleştirildiği muhafız odasının çatısına kolayca ulaştı. Talihsizliğe bakın ki, o sırada saat on iki kırk beş olduğu halde, askerler henüz uyumamıştı; kocaman oyuk kiremitlerle kaplı çatıda ayaklarının ucuna basa basa yürürken, erlerin, damda şeytan dolaştığını, tüfekleri doğrultup onu gebertmek gerektiğini söylediklerini duyuyordu. Kimisi bunun büyük günah olacağını öne sürüyor, kimisi de birine ateş edip ıskalarlarsa, boş yere bütün ordugâhı ayağa kaldırdıkları için Komutan'ın hepsini zindana tıktıracağını söylüyordu. Bu güzel tartışma Fabrizio'nun çatıda elden geldiğince hızlı gitmesine ve çok daha fazla gürültü çıkarmasına yol açıyordu. Neyse ki çatı uzantısından dolayı dört beş adım geride kalan pencerelerin önünden ipin ucunda sallanarak geçtiği sırada pencereler süngü doluydu. Kimileri burada Fabrizio'nun her zamanki çılgınlığıyla şeytanlığa giriştiğini, askerlere bir avuç altın attığını öne sürer. Bunu bilemeyiz, ama doğru olan şu ki, kendisini izlemeye kalkışacak askerlerin dikkatini dağıtmak üzere, hücresinin döşemesine, Farnese kulesinden korkuluğa kadar, sahanlıkta yola altın serpiştirmişti.

Sahanlığa geldiğinde, dört bir yanında, on beş dakikada bir, *kulübemde her şey yolunda*, diye bağıran muhafızlar arasında, batı yakasındaki korkuluk duvarına yürüdü ve yeni konmuş taşı aradı.

İnsana inanılmaz gibi gelen ve sonucuna bütün kent tanık olmasaydı olaydan kuşkulanılmasına yol açacak şey, duvar boyunca yerleştirilmiş muhafızların Fabrizio'yu göremememiş, tutuklamamış olmalarıydı; gerçi daha önce sözünü ettiğimiz sis yükselmeye başlamıştı, Fabrizio sahanlığa çıktığında, sisin Farnese kulesinin yarısına geldiğini söyle-

mişti. Ama sis o kadar yoğun değildi ve birkaçı dolaşan muhafızları, Fabrizio çok rahat görüyordu. Fabrizio daha sonra, sanki doğaüstü bir güç tarafından itiliyormuş gibi, en yakındaki iki muhafızın arasına yerleştiğini söylemişti. Vücuduna sardığı, iki kez doladığı büyük ipi çözdü; ipi açıp korkuluk duvarına uzatması epey uzun sürdü. Üstüne gelecek ilk askeri hançerlemeye kararlı, dört bir yanda erlerin konuşmalarını işitiyordu. "Hiç telaşlı değildim," diye ekliyordu, "bir törendeydim sanki."

Sonunda çözebildiği ipi korkuluk duvarındaki suyun akması için açılmış oluğa bağladı, duvarın üstüne çıktı, vargücüyle Tanrı'ya dua etti; bundan sonra, şövalyelik zamanlarındaki bir kahraman gibi, bir an Clelia'yı düşündü. "Dokuz ay önce buraya giren uçarı, çapkın Fabrizio'dan ne kadar uzağım!" En sonunda, o şaşırtıcı yükseklikten inmeye başladı. Bir makine gibi hareket eden Fabrizio, "sanki gündüz vakti, arkadaşlarımın gözü önünde, bir bahsi kazanmak üzere aşağı iniyordum," diyordu. Yolun yarısına geldiğinde, birden kollarının gücünü yitirdiğini hissetti; hatta bir an ipi bıraktığını sanmıştı. Ama az sonra toparlandı, üzerinden kaydığı çalıların sağını solunu çizmiş olabileceğini düşündü. Omuzları arasında zaman zaman korkunç bir sancı duyuyor, soluğu kesilecek gibi oluyordu. İnanılmaz derecede sıkıntılıydı, sağa sola yalpalıyordu; iple çalılar arasında gidip geliyordu. Birkaç kez, uyandırdığı için üstüne doğru uçan kocaman kuşlara çarpmıştı. İlk seferinde, onu yakalamak için aynı yoldan gelen insanlara çarptığını sandı ve kendini savunmaya hazırlandı. Sonunda, ellerini kanatmanın dışında bir terslikle karşılaşmadan, geniş kulenin dibine vardı. Kulenin tam yarısındaki eğri yüzeyin, çok işine yaradığını söyledi; inerken duvara sürtünüyor, taşlar arasındaki bitkiler hızını kesiyormuş. Garnizon bahçesine vardı, yukarıdan bakınca dört beş ayak boyunda gözüken, aslında on beş yirmi ayak boyunda olan bir akasyanın üstüne düştü. Ağa-

cın dibinde sızıp kalmış sarhoş bir asker onu hırsız sanmıştı. Fabrizio ağaçtan düşerken, sol kolu az kalsın çıkıyordu. Hemen sura doğru koşmaya başladı, ama dediğine göre, bacakları pamuktanmış âdeta; koşacak gücü kalmamış. Kendisini bekleyen büyük tehlikeye karşın oturmuş ve kalan bir yudum içkisini içmiş. Nerede olduğunu unutup kısa bir süre uykuya dalmış; uyandığında, kendisini hâlâ hücresinde sandığından, ağaçları nasıl görebildiğini anlayamamış. Sonunda korkunç gerçeği görebilmiş. Hemen kalkıp sura doğru yürümüş; büyük bir merdivenden surun üstüne çıkmış. En yakın kulübedeki muhafız horluyormuş. Otlar arasında bir top arabası bulmuş; üçüncü ipini buna bağlamış; ip biraz kısa gelmiş, içi su dolu, çamurlu bir hendeğe düşmüş. Ayağa kalkıp toparlanmaya çalışırken, iki adamın kendisini kavradığını hissetmiş. Bir an korkmuş; ama az sonra, kulağının dibinde, alçak sesle: "Ah Monsenyör, ah!" dendiğini işitmiş. Bunların Düşes'in adamları olduğunu sezmiş; ondan sonra kendinden geçmiş. Bir süre sonra, sessizce ve çok hızlı yürüyen insanlar tarafından taşındığını duyumsamış; derken durmuşlar, epey kaygılanmış. Ama ne ağzını ne gözünü açacak gücü varmış; yalnızca birinin kendisine sarıldığını hissediyormuş; birden Düşes'in giysilerinin kokusunu almış. Bu koku onu kendine getirmiş; gözünü açmış, "Ah sevgili dostum!" diyebilmiş, sonra yeniden bayılmış.

Sadık Bruno, Kont'a bağlı polislerden oluşan bir mangayla iki yüz adım ötede bekliyordu; Kont'un kendisi de, Düşes'in beklediği yere çok yakın bir evde gizleniyordu. Gerekirse, yakın dostu, birkaç yarım aylıklı subayı, elde kılıç, araya girmeye göndermekten çekinmeyecekti; Prens'in imzaladığı af belgesindeki, düşünmeden yazılmış sözü atladığı için, büyük tehlike içinde bulunduğuna inandığı Fabrizio'nun canını kurtarmakla görevli sayıyordu kendini.

Düşes gece yarısından beri, tepeden tırnağa silahla adamlarla, çıt çıkarmadan kale bedenleri önünde dolaşıyordu; ye-

rinde duramıyor, ardına düşen adamların elinden kurtarmak üzere çarpışmaya hazırlanıyordu. Bu müthiş hayalgücüne sahip insan, inanılmaz derecede dikkatsizlikle, anlatması uzun sürecek bir yığın önlem almıştı. O gece, sıradışı bir şey olursa vuruşmaya hazır, sekseni aşkın görevli sayıldı orada. Neyse ki, Ferrante ile Lodovico vardı bu adamların başında ve güvenlik bakanı da yapılanlara karşı değildi; Kont, kimsenin Düşes'e ihanet etmeyeceğini, Bakan olarak hiçbir şey öğrenemeyeceğini anlamıştı.

Fabrizio'yu görünce Düşes'in aklı başından gitti; çılgınca sarılıyordu oğlana, kan revan içinde görünce iyice umutsuzluğa kapıldı. Fabrizio'nun ellerinden akan kandı bu; Düşes onu ağır yaralı sandı. Adamlarından birinin yardımıyla, yaralarını sarmak üzere üstünü başını çıkarmaya girişti; neyse ki Lodovico oradaydı, Düşes'le Fabrizio'yu kentin çıkışına yakın bahçelerden birine saklanmış küçük arabalardan birine koydurdu; Sacca yakınlarında Po Nehri'ni geçmek üzere dörtnala yola koyuldular. Ferrante iyi silahlanmış yirmi adamla arabayı koruyordu, izlemeye kalkışacak herkesi durdurmaya yemin etmişti. Yayan olarak tek başına kalan Kont, hiçbir kıpırtı olmadığını görünce, ancak iki saat sonra ayrıldı kale dibinden. "İşte şimdi tam ihanet içindeyim!" diyordu kendi kendine, sevinçten sarhoş bir halde.

Lodovico'nun aklına, başka bir arabaya, Düşes'in evine bağlı, dış görünüşü Fabrizio'ya çok benzeyen genç bir cerrahı bindirmek geldi.

— Hemen Bologna yönüne sürün arabanızı, dedi cerraha; epey beceriksiz davranın, kendinizi tutuklatın, vereceğiniz cevaplarda kimliğinizi gizleyin, sonunda Dongo markisinin oğlu Fabrizio olduğunuzu itiraf edin; her yoldan zaman kazanın. Beceriksizlik etme ustalığını gösterin, hepi topu bir ay hapse atılırsınız, hanımefendi de size bunun için elli altın verir.

— Hanımefendiye hizmet söz konusuysa para mı düşünürüm!

Cerrah yola çıktı, birkaç saat sonra tutuklandı, bu da General Fabio Conti'ye ve Fabrizio tehlikesiyle birlikte baronluğunun da uçup gittiğini gören Rassi'ye çok hoş bir sevinç yaşattı.

Kaçış kalede sabah altıya doğru öğrenildi ve ancak saat ona doğru Prens'e duyurmayı göze alabildiler. Düşes için her şey öylesine iyi ayarlanmıştı ki, ölüm uykusunda sandığı Fabrizio yüzünden arabayı üç kez durdurmasına karşın, saat dördü vururken bir sandalla Po Nehri'ni geçiyordu. Nehrin sol kıyısında birtakım mola yerleri vardı; son hızla iki fersah daha gittiler, sonra pasaport denetimi için bir saatten fazla bekletildiler. Düşes'in yanında hem kendisi, hem Fabrizio için bir sürü pasaport vardı; ama o gün tam bir çılgındı, Avusturya polisine on napolyon altını vermeye kalkıştı, ayrıca ağlayarak ellerine sarıldı. Müthiş korkan görevli incelemeye baştan başladı. Posta arabasına bindiler; Düşes öyle bol para dağıtıyordu ki, yabancıya kuşkuyla bakılan bu ülkede herkesi işkillendiriyordu. Burada da yardımına Lodovico koştu: Düşes hazretlerinin, Pavia'daki hekimlere göstermeye götürdüğü, Parma başbakanının oğlu genç Kont Mosca'nın sürekli ateşler içinde yanmasının verdiği acıyla çılgına döndüğünü söyledi.

Mahpus ancak Po Nehri'nin on fersah ötesinde tamamen uyanabildi, sol omzu çıkmıştı, elleri sıyrık içindeydi. Düşes hâlâ o kadar aşırı davranıyordu ki, akşam yemeğini yedikleri bir köy hanının sahibi krallık sarayından bir prensesle karşı karşıya bulunduğunu sandı ve tam üstüne düşen saygıyı göstermeye hazırlanırken, Lodovico adama, şapel çanlarını çaldırıp ortalığı velveleye vermeye kalkarsa, Prenses'in onu zindana attıracağını söyledi.

Sonunda, akşam altıya doğru, Piemonte topraklarına vardılar. Fabrizio ancak orada güvendeydi; anayolun uzağındaki küçük bir köye götürüldü; ellerindeki yaralar temizlendi, birkaç saat daha uyudu.

Düşes işte bu köyde, ahlâka aykırı olmakla kalmayıp ömrünün geri kalanını rahatlıktan uzak geçirmesine yol açabilecek bir harekette bulundu. Fabrizio'nun kaçışından birkaç hafta önce, bütün Parma halkının kalenin avlusunda onun için dikilen darağacını görmeye koştuğu bir gün, evin kâhyası haline gelen Lodovico'ya, Sanseverina sarayının, daha önce sözünü ettiğimiz, XIII. yüzyıldan kalma, ünlü su deposunda, temeldeki taşlardan birini demir çerçeveyle nasıl sökeceğini göstermişti. Fabrizio o küçük köyün *trattoria*'sında uyurken, Düşes Lodovico'yu çağırttı; öyle garip bakıyordu ki, adam çıldırdığını sandı.

— Size birkaç bin liret vermemi bekliyorsunuzdur, dedi adama. Yoo, hayır! Sizi yakından tanıyorum, bir ozansınız siz, o parayı iki günde yer bitirirsiniz. Casalmaggiore'nin bir fersah ötesinde, Ricciarda'daki küçük çiftliği veriyorum size. Lodovico sevinçten uçarak ayaklarına kapandı, Monsenyör Fabrizio'nun kurtarılmasına para için yardım etmediğine yeminler etti; hanımefendinin üçüncü arabacısı olarak onu taşıma onuruna erdiği günden beri ona özel bir sevgi beslediğini söyledi. Bu gerçekten duygulu insan, bu kadar ulu bir hanımı yeterince meşgul ettiğine inandığı an izin istedi; ama gözünden ışık saçan Düşes şöyle dedi:

— Durun, gitmeyin!

Şaşırtıcı bir ifadeyle Lodovico'ya bakarak, hiçbir şey demeden, han odasında gidip geliyordu. Bu garip gezintinin bir türlü bitmediğini gören adamcağız sonunda hanımına seslenmek zorunda kaldı:

— Hanımefendi bana öyle büyük, benim gibi fakir bir adamın hayal edebileceğinin o kadar üstünde, kendisine yaptığım hizmetin o kadar ötesinde bir armağan verdiler ki, Ricciarda'daki toprağı elimde tutabileceğimi sanmıyorum. O toprağı onurla hanımefendiye geri veriyorum ve bana dört yüz liretlik bir aylık bağışlamasını rica ediyorum.

— Siz, dile getirdiğim bir tasarıdan döndüğümü ömrünüzde kaç kez, evet, kaç kez işittiniz? dedi oldukça ağırbaşlı bir gururla.

Düşes bunu söyledikten sonra da birkaç dakika daha gidip geldi; sonra ansızın durup bağırdı:

— Fabrizio'nun canı rastlantıyla ve o küçük kızın hoşuna gitmeyi başardığı için kurtuldu! Bu kadar cazibeli olmasaydı, şimdi ölmüştü. Bunu yadsıyabilir misiniz? dedi son derece hiddet saçan gözlerle Lodovico'nun üstüne yürüyerek. Lodovico birkaç adım geri çekildi, kadının delirdiğini sandı, bunun üzerine Ricciarda'daki toprağı konusunda birtakım gerçek kaygılara kapıldı.

— Tamam işte! diye sürdürdü Düşes, tepeden tırnağa değişmiş, çok daha tatlı ve neşeli bir sesle, Sacca'da yaşayan güzel insanların uzun süre anımsayacakları, çılgınca bir gün geçirmelerini istiyorum. Sacca'ya döneceksiniz, buna bir itirazınız var mı? Herhangi bir tehlikeyle karşılaşır mısınız?

— Pek az, hanımefendi. Sacca'da yaşayanların hiçbiri, benim Monsenyör Fabrizio'yu taşıyan arabaya eşlik edenler arasında olduğumu söylemeyecektir. Ayrıca, izninizle söylemem gerekirse, Ricciarda'daki *toprağımı* görme arzusuyla yanıp tutuşuyorum. Mal sahibi olmak öyle garip geliyor ki bana!

— Sevincin hoşuma gidiyor. Ricciarda'daki çiftçinin bana üç dört yıllık ürün borcu var sanırım. Borcunun yarısını ona bağışlıyorum, zamanında toplanmamış o alacakların geri kalan yarısını da, bir koşulla, sana veriyorum: Sacca'ya gidecek, iki gün sonra hanımının kutlama yapacağını söyleyecek, vardığın akşam da şatomu en görkemli biçimde aydınlatacaksın. Ne para esirge, ne çaba. Bunun ömrümün en büyük mutluluğu olduğunu düşün. Uzun süredir bu gösterinin hazırlıklarıyla uğraşıyordum, şatonun mahzenlerinde bu soylu kutlamada kullanılacak her şeyi biriktirdim üç ayda; bahçıvana göz kamaştırıcı bir gösteri için gerekli olan havai fişekleri bırak-

tım. Onları Po Nehri'ne bakan taraçaya taşıtırsın. Bodrumda seksen dokuz büyük fıçı şarabım var, bahçeme seksen dokuz şarap çeşmesi kurdurursun. Ertesi gün içilmemiş tek bir şişe şarap kalırsa, Fabrizio'yu sevmediğini söylerim. Şarap çeşmeleri açılıp ışıklar yakılınca ve havai fişek gösterisi başlayınca usulca sıvışırsın, çünkü Parma'da bütün bu güzel şeyler, umarım öyle olur, bir küstahlık sayılabilir.

— Sayılabilir değil, mutlaka sayılacaktır; Monsenyör'ün cezasını imzalayan Başsavcı Rassi'nin öfkeden kuduracağı gibi. Hatta... diye ekledi Lodovico utana sıkıla, hanımefendi şu zavallı hizmetkârını çiftlikte birikmiş alacaklarının yarısını vererek sevindirmenin ötesinde mutlu etmek istiyorsa, şu Rassi'ye küçük bir şaka yapmama da izin verecektir...

— Çok yiğit adamsın! diye bağırdı Düşes heyecanla, ama Rassi'ye herhangi bir şey yapmanı yasaklıyorum; onu daha sonra, halkın gözü önünde astıracağım, planım bu. Sana gelince, Sacca'da tutuklanmamaya çalış, seni yitirirsem her şey berbat olur.

— Beni mi, hanımefendi! Hanımefendinin saydığı kutsal varlıklardan biri adına kutlama düzenlediğini söylediğim zaman, polis işleri bozmak üzere otuz adam yollasa, emin olun, köyün ortasındaki kızıl haça varmadan, bir teki bile at üstünde kalamaz. Kendilerini fasulyeden bir nimet sayar bu adamlar, ama Sacca'da yaşayanlar öyle mi ya, hepsi kaçakçıdır ve hanımefendiye hayrandırlar.

— Son olarak, dedi Düşes garip bir rahatlıkla, Sacca'daki yiğit insanlarıma şarap dağıtırken, Parma'dakileri de su altında bırakmak istiyorum; şatomun ışıklandırıldığı akşam, ahırımdaki en iyi atı al, Parma'daki sarayıma koş, su deposunu aç.

— Aman ne güzel fikir hanımefendi! diye bağırdı deli gibi kahkahalar atan Lodovico; Sacca'daki yiğit insanlara şarap, Monsenyör Fabrizio'nun zavallı L... gibi zehirleneceğine emin olan zavallı Parmalı burjuvalara da su.

Lodovico'nun sevinci bitmek bilmiyordu; Düşes onun çılgın kahkahalarına keyifle bakıyordu. Adam sürekli şöyle diyordu:

— Sacca'da yaşayanlara şarap, Parmalılara da su! Su deposu düşüncesizce boşaltılınca, yirmi yıl kadar önce, Parma'daki birçok sokağı hemen bir ayak yüksekliğinde su bastığını hanımefendi benden iyi biliyorlardır.

— Evet, Parma'da yaşayanlara su, diye karşılık verdi Düşes gülerek. Fabrizio'nun boynu vurulsaydı kale önündeki gezinti yeri insan dolardı... Herkes ona *büyük suçlu* diyor... Ve özellikle, bu sel baskınını senin yaptığını, emri de benim verdiğimi kimseciklerin bilmemesi için elinden geleni yap. Fabrizio da Kont da bu şakayı bilmemeli... Az kalsın Sacca'daki yoksullarımı unutuyordum; kâhyaya git, bir mektup yazdır, ben imzalarım. Kutsal Azizem adına düzenlediğim şenlik sırasında Sacca'daki yoksullara yüz sikke dağıtsın, şatonun aydınlatılması, havai fişek gösterisi ve şarap dağıtımı konusunda sana yardımcı olsun; ertesi güne mahzende tek bir şişe şarap kalmasın.

— Kâhya bir konuda sıkıntıya düşecektir. Hanımefendi'nin şatoyu aldığı beş yıldan beri, Sacca'da on yoksul bile kalmadı.

— *Ve Parma'da yaşayanlara su!* diye sürdürdü Düşes şarkılar söyleyerek. Nasıl yapacaksın bu şakayı?

— Bu iş için planım hazır. Saat dokuza doğru Sacca'ya hareket ediyorum, saat on buçukta atımı Casalmaggiore'ye ve Ricciarda'daki *toprağıma* giden yol üzerindeki *Tre Ganasce* Hanı'na bağlıyorum; saat on birde konaktaki odamdayım, on biri çeyrek geçe, büyük suçlunun onuruna içsinler diye, Parma'da yaşayanlara istemedikleri kadar su. On dakika sonra, Bologna yolunu kullanarak kentten çıkıyorum. Geçerken, Monsenyör'ün cesareti ve hanımefendinin aklının rezil ettiği kaleye derin bir selam çakıyorum; kırlara çıkınca, benim tarafımdan çok iyi bilinen bir dağ yoluna vuruyorum ve Ricciarda'ya giriyorum.

Lodovico başını kaldırıp Düşes'e baktı ve ürktü; gözlerini altı adım önündeki çıplak duvara dikmişti ve bakışları korkunçtu. "Vah zavallı çiftliğim," diye düşündü Lodovico; "düpedüz çıldırmış bu kadın!" Düşes yüzüne baktı, aklından geçenleri kestirebiliyordu.

— Ah Sinyor Lodovico, büyük ozan, bağış için yazılı bir belge istiyorsunuz. Hemen gidip bana kâğıt getirin. Lodovico bu emri ikiletmedi ve Düşes kendi el yazısıyla, bir yıl önceki tarihle, Lodovico Sanmicheli'den 80.000 liret aldığını, buna karşılık Ricciarda'daki toprağını rehin bıraktığını bildiren uzun bir senet yazdı. Aradan on iki ay geçtikten sonra Düşes Lodovico'ya sözü geçen 80.000 lireti ödememişse, Ricciarda'daki toprak onun olacaktı.

"Bana bağlı bir hizmetkâra elimde kalanın üçte birini vermek güzel doğrusu," diye düşünüyordu içinden.

— Haa, şu da var! dedi Düşes su deposuyla ilgili şakadan sonra, Casalmaggiore'de gülüp eğlenmek üzere iki gün veriyorum sana. Satışın yasal olabilmesi için, bunun bir yıl önceki bir iş olduğunu söyle. Sonra Belgirate'ye yanıma gel, hem de hemen; Fabrizio belki İngiltere'ye gider, sen de onunla birlikte gidersin.

Düşes'le Fabrizio, ertesi gün erkenden Belgirate'deydiler.

O göz kamaştırıcı köye yerleştiler; ancak o güzel gölün kıyısında öldürücü bir acı bekliyordu Düşes'i. Fabrizio tepeden tırnağa değişmişti; Düşes, kaleden kaçışından sonra daldığı yarı baygın uykudan uyanır uyanmaz, onda sıradışı bir şeyler olduğunu fark etmişti. Büyük bir özenle gizlediği derin acı tuhaftı ve şundan başka bir şey değildi: Hapishane dışında oluşuna müthiş üzülüyordu. Bu üzüntünün nedenini açıklamaktan kaçınıyordu, Düşes, Fabrizio'nun yanıtlamaktan kaçındığı birtakım sorular sormak zorunda kaldı.

— İyi ama, diyordu şaşıran Düşes, artık dayanamayıp kaledeki mutfaktan sana verilen iğrenç yemeklerin birini yedikten sonra, ağzında garip bir tat olması, *şu anda zehirleniyor muyum acaba* diye düşünmek korkunç bir şey değil mi?

— Savaşan askerlerin yaptığı gibi, ölümü düşünüyordum, diye karşılık veriyordu Fabrizio. Ustaca sıyrılacağım bir olasılıktı bu.

Düşes için öyle büyük bir endişe, öyle bir acıydı ki bu! Hayran olduğu bu benzersiz, canlı, özgün varlık, artık gözünün önünde derin düşlere dalıp gidiyordu; Fabrizio yeryüzünde en çok sevdiği dostuyla her türlü şeyi açıkyüreklilikle konuşmaktansa yalnız kalmayı yeğliyordu. Düşes'in yanında yine iyi yürekli, ivecen, minnettardı, eskisi gibi, istediği an uğrunda yüz kez can verirdi; ama ruhu başka yerdeydi. Zaman zaman o güzel göl kıyısında ağızlarını açmadan dört beş fersah yürüyorlardı. Başkaları işitse, aralarındaki soğuk düşünce paylaşımlarını, konuşmalarını hoş bulabilirdi; ama onlar, özellikle Düşes, onları birbirinden ayıran, Giletti'yle giriştiği öldürücü kavgadan önceki konuşmalarını anımsıyordu. Fabrizio Düşes'e o korkunç hapishanede geçirdiği dokuz ayda neler olduğunu anlatmakla yükümlüydü, ama orada geçirdiği aylara dair yalnız birtakım kısa, tamamlanmamış sözler ediyordu.

"Eh işte, er geç olacaktı bu," diyordu Düşes içinden, derin bir kederle, "Acı beni yaşlandırdı ya da gerçekten birini seviyor, ben kalbinde ikinci sıradayım." Bir insanın çekebileceği acıların en büyüğüyle yere serilen, aşağılanan Düşes, zaman zaman kendine, "Ferrante iyice delirse ya da yüreksiz davransa, galiba daha az mutsuz olurdum," diyordu. O andan sonra duyduğu bu kısmi pişmanlık, Düşes'in özsaygısını zehirledi. "Verdiğim bir karardan dolayı pişmanım," diyordu içinden acı acı, "Dongo ailesinden biri değilim!"

"Tanrı böyle istedi," diye sürdürüyordu, "Fabrizio sevdalı, üstelik ne hakla isteyeceğim olmamasını? Aramızda tek bir gerçek aşk sözü geçti mi?"

Böylesine mantıklı bir düşünce uykularını kaçırıyor, sonunda bu durum ona yaşlılık ve kalbin zayıflamasının, parlak bir intikam planıyla birlikte geldiğini gösteriyordu.

Belgirate'de Parma'dakinden yüz kere daha mutsuzdu. Fabrizio'nun daldığı o garip düşlerin kaynağına gelince, bu konuda kuşkuya yer yoktu. Clelia Conti, o dindar kız, koca bir garnizonu sarhoş etmeye razı olduğuna göre, babasına ihanet etmişti, ama Fabrizio hiç söz etmiyordu Clelia'dan! "Oysa," diyordu Düşes umutsuzluk içinde göğsünü döverken, "garnizondaki askerler sarhoş edilmeseydi, bulduğum bütün çareler, gösterdiğim bütün özen boşa giderdi; demek ki o kız kurtardı Fabrizio'yu!"

Düşes o gece yaşananlar konusunda, Fabrizio'nun ağzından binbir güçlükle birtakım ayrıntılar koparabiliyordu. "Oysa" diyordu içinden, "eskiden olsa, bitmez tükenmez bir konuşmaya konu olurdu bunlar! O mutlu günlerde, ortaya atacağım en sıradan ayrıntı konusunda bütün gün, durmadan yenilenen bir neşe ve coşkuyla konuşurdu."

Her şeyi öngörmek gerektiğinden, Düşes, Fabrizio'yu Maggiore Gölü'nün öbür ucundaki İsviçre kenti Locarno'nun limanına yerleştirmişti. Her gün onu gölde sandalla gezdirmeye gidiyordu. Bir keresinde odasına bile çıktı ve odayı Milano'dan, hatta nefret etmesi gereken yerden, Parma'dan getirtilmiş Parma manzaralarıyla bezeli buldu. Atölyeye dönüştürülen küçük oturma odası bir suluboya ressamının gereçleriyle doluydu, Düşes onun, Farnese kulesi ile komutan konağının üçüncü resmini bitirmek üzere olduğunu gördü.

— Bir tek seni zehirlemek isteyen o sevimli Komutan'ın resmi kalmış yapılmadık, dedi acılı bir sesle. Ama kaçmaya ve kalesini gülünç düşürmeye kalkıştığın için ondan özür dileyen bir mektup yazman gerektiğini sanıyorum, diye sürdürdü Düşes.

Zavallı kadın ne kadar doğru söylediğinin farkında değildi. Ayağını güvenli toprağa basar basmaz Fabrizio'nun ilk yaptığı, General Fabio Conti'ye son derece nazik, bir bakıma gülünç bir mektup yazmak olmuştu; kaledeki bir görevlinin

kendisine zehir vereceğine inanmasını gerekçe göstererek, kaçtığı için özür diliyordu Komutan'dan. Yazdıklarının hiç önemi yoktu, Clelia'nın bu mektubu göreceğini umuyordu, yazarken yüzü gözü yaş içindeydi. Çok hoş bir cümleyle bitirdi mektubu. Şimdi artık özgür bir insan olarak, Farnese kulesindeki hücresini sık sık özlediğini söylemeyi bile göze aldı. Mektubunun ana düşüncesi buydu, Clelia'nın bunu anlayacağını umuyordu. Yazma coşkusu içinde ve bu satırların biri tarafından okunacağını umarak, ona bir ilahiyat kitabı ödünç vermiş olan o iyi yürekli hapishane rahibine, Don Cesare'ye teşekkürlerini sundu. Birkaç gün sonra, Locarno'daki küçük kitapçının Milano'ya gitmesini sağladı; ünlü kitap sevdalısı Reina'nın dostu olan kitapçı, Don Cesare'nin bıraktığı eserlerin en güzel baskılarını satın aldı. İyi yürekli rahip bu kitaplarla birlikte güzel bir mektup aldı; mektupta, bir mahpusta bağışlanabilecek sabırsızlık anlarında, kitaplarının kenarlarının gülünç notlarla dolduğunu söylüyordu. Dolayısıyla, derin bir gönül borcuyla, kitaplığındaki ciltlerin yerine bu yenilerini koymasını rica ediyordu.

Fabrizio, Hieronymus'un toplu eserlerinden oluşan bir cildin sayfalarının kenarlarını doldurduğu sayısız karalamaya basit notlar derken tevazu gösteriyordu doğrusu. Bu kitabı iyi yürekli rahibe geri gönderip bir başkasını almayı umarak, kenarlara günü gününe başına gelenleri yazmıştı; büyük olaylar *tanrısal aşkın* doğurduğu kendinden geçmelerden başka bir şey değildi aslında. (Bu Tanrı sözcüğü, ağza alınmaya cesaret edilemeyen başka bir sözcüğün yerini tutuyordu.) Bu tanrısal aşk kimi zaman mahpusu derin bir umutsuzluğa düşürüyor, kimi zamansa, göklerde duyulan bir ses biraz umut getiriyor, mutluluktan uçmasına yol açıyordu. Bütün bunlar, neyse ki, şaraptan, çikolatadan, lambanın isinden yapılmış hapishane mürekkebiyle yazılmıştı ve Don Cesare, Hieronymus cildini kitaplığına yerleştirirken, şöyle bir göz atmıştı ancak. Kitabın kenarlarındaki yazıları

okusa, mahpusun, zehirlendiğini sandığı bir gün, yeryüzünde en çok sevdiği varlıktan hepi topu kırk adım ötede can vermekten mutluluk duyduğunu okuyacaktı.

Ama kaçıştan başlayarak o sayfaları okuyan tek kişi iyi yürekli rahipti. Belki yüz ayrı biçimde dile getirilen o güzel *sevdiğinin yanında can verme* fikrinin ardından bir şiir geliyordu. "Burada, yirmi üç yıl içinde barındığı kırılgan bedenden ayrılan ruh, bir kere yaşamış bulunan bütün canlılara özgü o doğal mutlu olma içgüdüsünün etkisiyle, son mahkeme de günahlarını bağışladıktan sonra, yukarıdaki melekler korosuna katılmak için özgürce cennete yükselmeyecektir. Öldükten sonra, yaşarkenkinden çok daha mutlu olarak, onca zaman inlediği hapishanenin birkaç adım ötesine gidecek ve yeryüzünde en çok sevdiği varlıkla buluşacaktır. Ve şiirin son dizesi, "böylece yeryüzündeki cennetime kavuşmuş olacağım," diyordu.

Parma kalesinde Fabrizio'dan, görevlerini aksatan aşağılık bir alçak gibi söz edilmesine karşın, iyi yürekli Rahip Don Cesare, tanımadığı birinin yolladığı güzel kitapları görünce çok sevindi; Fabrizio, paket tiksintiyle geri gönderilmesin diye, adını birkaç gün sonra yazmayı tasarlıyordu. Don Cesare, Fabrizio adını duyar duymaz küplere binen kardeşine bu özenden hiç söz etmedi; ama delikanlının kaçışından beri, sevgili yeğeniyle eski yakın dostluğuna geri dönmüştü; bir zamanlar ona biraz Latince öğrettiğinden, aldığı güzel kitapları ona gösterdi. Yolcunun umudu da buydu zaten. Clelia ansızın kıpkırmızı kesildi, Fabrizio'nun el yazısını tanımıştı. Uzun, sarı kâğıt parçaları, imza yerine, kitabın çeşitli yerlerine konmuştu. Şimdi şunu söylemek doğrudur: Kirli parasal çıkarların ve yaşamımızı dolduran bayağı düşüncelerin renksiz soğukluğunun orta yerinde gerçek tutkulardan ilham alan eylemlerin etkisini göstermemesi nadiren görülür. Clelia, sanki lütufkâr bir Tanrı, bu âşıklara yol gösterme zahmetini üstlenmiş gibi, bu içgüdü-

nün rehberliğinde ve dünyadaki tek şeyi düşünerek, amcasından Hieronymus'un kitabının eski nüshasıyla yeni aldığı kitabı karşılaştırmasını istedi. Fabrizio'nun yokluğunun yol açtığı derin kederler içinde, Hieronymus'un eski nüshasının kenarlarında, sözünü ettiğimiz şiiri ve kendisine duyulan sevdanın günlük anılarını görünce duyduğu büyük mutluluğu nasıl anlatmalı?

Daha ilk günden ezberledi şiiri, artık ıssız olan, bir zamanlar panjurundaki gizli küçük deliğe sık sık baktığı pencerenin önünde, kendi penceresine yaslanarak, yüksek sesle şarkı gibi okuyordu onu. Baktığı panjur sökülmüş; Rassi'nin bile, gülerek, *ulular ulusu bir Prens'in yüce bağışlayıcılığından kaçtı* dediği Fabrizio aleyhine açılan gülünç davada kanıt olarak kullanılmak üzere mahkemenin karşısına dikilmişti.

Attığı her adım büyük bir vicdan azabının nedeniydi Clelia için, hele mutsuz olalı beri, duyduğu vicdan azabı iki katına çıkmıştı. General'in kısmen zehirlendiği gün, Meryem Ana'ya ettiği, her gün yinelediği *Fabrizio'yu bir daha görmeme* yeminini anımsayarak, kendi kendisine yönelttiği suçlamaları biraz hafifletmeye çalışıyordu.

Fabrizio'nun kaçışından sonra babası hastalanmıştı, ayrıca, küplere binen Prens, Farnese kulesindeki bütün zindancıları görevden alıp mahkûm olarak kent hapishanesine kapattırınca, az kalsın yerinden oluyordu. General, onu saray çevrelerinde binbir dolap çeviren, etkin bir rakip olarak görmektense, kalesinin tepesine kapatılmış görmekten hoşlanan Kont Mosca'nın araya girmesiyle kurtulmuştu bir bakıma.

Clelia, gerçekten hasta düşen General Fabio Conti'nin görevden alınıp alınmayacağının belli olmadığı on beş gün içinde, Fabrizio'ya bahsettiği o fedakarlığı yapma cesaretini gösterdi. Okurun belki anımsayacağı üzere, aynı zamanda mahpusun kaçtığı günkü genel kutlama gününde hastalanma numarası yapmayı düşünmüştü; ertesi gün de hastaydı ve doğrusu öyle ustaca davrandı ki, Fabrizio'yu beklemek-

le görevlendirilen zindancı Grillo dışında kimse, onun suç ortağı olabileceğinden kuşkulanmadı; Grillo da konuşmadı.

Ancak bu açıdan kaygısı kalmadığı an, haklı pişmanlık acılarına kapıldı Clelia. "Babasına ihanet eden bir kızın suçunu dünyada hangi gerekçe azaltabilir?" diyordu kendi kendine.

Bir akşam, bütün günü gözyaşları içinde şapelde geçirdikten sonra, o alçak haine, Fabrizio'ya yağdırdığı lanetlerin de karıştığı, bağırıp çağırmalarından ürktüğü General'in yanına giderken amcası Don Cesare'den kendisiyle birlikte gelmesini rica etti.

Babasının karşısına çıkınca, Marki Crescenzi ile evlenmeye yanaşmamasının, ona en küçük bir eğilim duymamasından ve bu evlilikte en ufak bir mutluluk bulamayacağından emin olmasından kaynaklandığını söyleme cesaretini gösterdi. Bunları duyan General küplere bindi ve Clelia bin bir güçlükle yeniden söz alabildi. Marki'nin büyük servetiyle gözü kamaşan babası ille de evlenmesini emrediyorsa, sözünü dinlemeye hazır olduğunu ekledi. General hiç beklemediği bu sonuca epey şaştı; ama sonunda neşesi yerine geldi. "Şu hinoğluhin Fabrizio beni yerimden ederse, bir evin ikinci katında oturmak zorunda kalmayacağım demektir," dedi kardeşine.

Kont Mosca, o hayırsız Fabrizio'nun kaçışının kendisini derinden sarsmış gibi davranmaktan bir an olsun geri kalmıyor, bunun için de, Rassi'nin bulduğu, genç adamın o bayağı davranışını ifade eden, "Prens'in yüce bağışlayıcılığından kaçtığı" lafını fırsat buldukça yineliyordu. Seçkin çevrenin bayıldığı bu ince söz halk arasında pek tutulmamıştı. Sağduyusuyla baş başa bırakılan halk, Fabrizio'nun suçlu olduğuna inanmakla birlikte, o kadar yüksekten aşağı atlama kararına hayranlık duyuyordu. Buna karşılık, saray içinde bu yiğitliği alkışlayan tek kişi çıkmadı. Gösterdiği başarısızlıkla epey küçük düşen polise gelince: Adı iç çekilerek anılan

o korkunç hain kadının, yani Düşes'in parasıyla kandırılmış yirmi erin, Fabrizio'ya, her biri kırk beş ayak yüksekliğinde dört merdiven uzattıklarını ortaya çıkarmıştı resmî olarak. Fabrizio'ya yalnızca bir ip sarkıtıp bu merdivenleri yukarı çekmek kalmıştı. Aralarında Doktor C***'nin de bulunduğu, doğrudan doğruya Prens'ten para alan, patavatsızlıklarıyla ünlü birkaç liberal, kendilerini de tehlikeye atarak, aynı korkunç polisin, o hain Fabrizio'nun kaçmasını kolaylaştıran talihsiz askerlerin sekizini kurşuna dizdirme barbarlığını gösterdiğini ekliyordu bu hikâyeye. Dolayısıyla, düşüncesiz davranışıyla sekiz zavallı erin ölümüne yol açtığı için, gerçek liberaller tarafından bile kınandı. Küçük tiranlıklar, kamuoyunun değerini işte bu yolla sıfıra indirirler.

XXIII. Bölüm

Bu genel saldırı içinde, bir tek Başpiskopos Landriani genç dostunun davasına bağlı kaldı; Prenses'in sarayında bile, her davada, *orada olmayan tarafın savunmasını işitebilmesi için, insanın her türlü önyargıdan uzak bir kulakla dinlemesi gerektiğini* söyleyen özdeyişi yinelemekten çekinmiyordu.

Daha Fabrizio'nun kaçtığı günün ertesinde, birçok kişiye, bu kaçışı yüzyılın en güzel eylemlerinden biri olarak kutlayan, Fabrizio'yu de yeryüzüne kanat açarak inen bir meleğe benzeten epey yavan bir şiir geldi. Sonraki günün akşamı, bütün Parma harika bir şiiri tekrarlıyordu. Şiirde Fabrizio ipten aşağı kayarken kendi kendine konuşuyor, ömründeki olayları değerlendiriyordu. Şiir, iki olağanüstü dizeyle yazın dünyasında hak ettiği yeri aldı, işten anlayanlar burada Ferrante Palla'nın imzasını hemen tanıdılar.

Ama burada destansı anlatımın peşine düşmem gerekir. Sacca şatosunun ışıklarla donatılması gibi bir küstahlığı öğrenince, akıllı uslu yüreklere dolan tiksinti dalgasını anlatacak renkleri nerede bulmalı? Tek bir çığlık yükseldi Düşes'e karşı: En gerçek liberaller bile bunun değişik zindanlarda yatan zavallı sanıkları barbarca tehlikeye atmak olduğunu, hükümdarın öfkesini boş yere körüklediğini söylediler. Kont Mosca, Düşes'in eski dostlarına, geriye tek bir yol kal-

dığını, bunun da onu unutmak olduğunu bildirdi. Kısacası, kınama hep bir ağızdan yapıldı. O sırada kentten geçen bir yabancı, kamuoyunun güçlü birliği karşısında şaşkınlığa uğrardı. Ama intikamdan alınan hazzın tadının bilindiği bu ülkede, Sacca şatosunun ışıklandırılması ve halk bahçesinde bini aşkın köylüye verilen sıradışı şölen büyük başarı kazandı. Parma'da herkes, Düşes'in köylülere bin sikke dağıttırdığını söylüyordu; o göz kamaştırıcı geceden ve onu takip eden sarhoşluktan otuz altı saat sonra, aptalca bir kararla, o küçük köye gönderilen otuza yakın jandarmanın neden öyle sert karşılandığı böylece anlaşılıyordu. Taşla karşılanan jandarmalar tabanları yağlamış, attan düşen ikisi ise Po Nehri'ne atılmıştı.

Sanseverina sarayının büyük su deposunun boşalması hemen hiç göze çarpmamıştı. Gece vakti birkaç sokağı su basmış, ertesi gün, "Besbelli yağmur yağdı," denmişti. Lodovico sarayın pencerelerinden birini kırmayı unutmamış, böylece de hırsızların içeri nasıl girdiği açıklanmıştı.

Hatta bir de küçük merdiven bulunmuştu. Bir tek Kont Mosca görebildi bunun arkasında sevdiği kadının üstün yeteneğinin bulunduğunu.

Fabrizio, yapabildiği an Parma'ya dönmeye kararlıydı; Lodovico aracılığıyla Başpiskopos'a bir mektup gönderdi; bu sadık hizmetkâr, saygıdeğer din adamının, koruduğu gence yazdığı Latince mektubu Piemonte'deki ilk köy olan Pavia'nın batısındaki Sannazaro'da postaya verdi. Şüphesiz birçokları gibi burada artık birtakım önlemlerin gerekmediği ülkelerde işleri uzatan bir ayrıntıdan söz etmemiz gerekiyor. Dongo markisinin oğlu Fabrizio'nun adı hiç anılmıyordu; bütün mektuplar İsviçre'nin Locarno ya da Piemonte'nin Belgirate kentinde oturan Lodovico Sanmicheli'ye gönderiliyordu. Kaba kâğıttan zarfın içinde, üstünkörü mühür vurulmuş, adresi okunaksız oluyordu; kimi zaman da şurasına burasına bir aşçı kadına yakışır süsler konduruluyordu; bü-

tün mektuplar gerçek tarihlerinden altı gün önce Napoli'den atılmış oluyordu.

Lodovico, Pavia yakınlarında Sannazaro adlı Piemonte köyünden hızla Parma'ya döndü. Fabrizio'nun büyük önem verdiği bir görevi vardı; ne yapıp edecek, Clelia Conti'ye, üstünde Petrarca'nın bir şiirinin bulunduğu ipek mendili ulaştıracaktı. Şiirin bir sözcüğü değiştirilmişti. Clelia mendili, kendisine dünyanın en mutlu insanı olduğunu bildiren Marki Crescenzi'nin mektubundan iki gün sonra masasının üstünde buldu ve unutulmadığını gösteren bu kanıtın kalbinde ne tür etkiler yarattığını söylemek bile gereksiz.

Lodovico, kalede olup bitenler hakkındaki bütün ayrıntıları öğrenmekle görevlendirilmişti. Bu da Fabrizio'nun, Marki Crescenzi ile evliliğin hemen hemen kesinleştiğini öğrenmesine yol açtı; Marki her gün, kale içinde Clelia adına bir şenlik verdiriyordu. Kuzey İtalya'nın varlıklı insanları arasında âdet olduğu üzere, çok zengin ve cimri bir insan olan Marki'nin evleneceğinin kesin kanıtı, *çeyizsiz bir kız* aldığı halde, büyük paralar harcamasıydı. Hemşehrilerinin aklına ilk gelecek şey bu çeyizsiz evlenme durumu olacaktı, bundan rahatsız olan General Fabio Conti boş gururuyla kısa bir süre önce 300.000 lirete bir toprak almıştı; meteliği olmayan onun gibi biri, belli ki bu toprağı Marki'nin altınlarıyla almıştı. Dolayısıyla General, bu toprağı düğün armağanı olarak kızına verdiğini ilan ediyordu. Ancak 12.000 lireti bulan alım satım giderleri, son derece mantıklı bir insan olan Marki Crescenzi'ye gülünç bir masraf olarak gözüktü. O da Bolognalı ünlü ressam Pallagi'nin, bakanları cezbetmesi amacıyla çok iyi düzenlenmiş resimlerinden muhteşem bir döşemelik kumaş seti dokutturuyordu Lyon'da. Her birinin bir köşesinde, bütün dünyanın bildiği gibi, 985'te Roma konsülü olan ünlü Crescentius'un soyundan gelen Marki'nin armasını taşıyan bu duvar kaplamaları, Marki'nin sarayındaki zemin katın on yedi salonunu

bezeyecekti. Parma'ya teslim edilen duvar kaplamaları, sarkaçlı saatler ve avizeler 350.000 lirete mal oldu; evde bulunanlara eklenen yeni aynalar 200.000 liret tuttu. Yüce Corregio'dan sonra ülkenin en büyük ressamı olan *Parmesan* tarafından yapılmış resimlerle bezeli iki salon dışında, sarayın birinci ve ikinci katlarındaki bütün salonların duvarlarını şimdi Floransa'nın, Roma'nın, Milano'nun ünlü ressamlarının eserleri süslüyordu. İsveçli büyük heykeltıraş Fokelberg, Romalı Tenerani, Milanolu Marchesi, bir yıldır, o büyük adamın, Crescentius'un kahramanlıklarını yansıtan alçak kabartmalar üzerinde çalışıyorlardı. Özellikle Milanolu Hayez'in, Crescentius'un Champs-Elysées sarayında Francesco Sforza tarafından kabulünü canlandıran tavan resmine hayran kalınmıştı. Büyük Lorenzo, Kral Roberto, Tribun Cola di Rienzi, Machiavelli, Dante ve Orta Çağ'ın bütün öbür büyük adamları: Bu seçkin insanlara duyulacak hayranlık bir bakıma iktidar sahiplerinin hicvedilmesine yarıyordu.

Bütün bu göz kamaştırıcı ayrıntılar Parmalı soyluların ve burjuvaların özel dikkatini çekiyordu ve kahramanımız, Lodovico'nun Casalmaggiore'deki bir gümrük memuruna yazdırdığı, çocuksu bir hayranlıkla bunları betimlediği yirmi sayfayı aşkın uzun mektubu okuyunca, yüreğinden vurulmuşa döndü.

"Bense ne kadar yoksulum!" diyordu Fabrizio kendi kendine, "hepi topu dört bin liret yıllık gelirim var! Uğrunda bütün bu mucizelerin yaratıldığı Clelia Conti'ye âşık olmaya kalkmak düpedüz küstahlık."

Lodovico uzun mektubunun kendi kötü el yazısıyla kaleme aldığı bölümünde, efendisine, dün akşam, önce zindana atılan, sonra bırakılan, şimdi köşe bucak saklanan eski zindancısı zavallı Grillo'ya rastladığını haber veriyordu. Adamcağız bir sikke istemiş, Lodovico de ona, Düşes adına tam dört altın vermişti. Kısa bir süre önce serbest bırakılan

eski zindancılar, kale dışında rastlarlarsa, yerlerine gelen yeni muhafızlara güzel bir *bıçak ziyafeti* çekmeye hazırlanıyordu. Grillo ona, kalede hemen her akşam şarkı söylendiğini, Sinyorina Clelia'nın çok solgun, çoğu kez hasta *falan* olduğunu söyledi. Bu tuhaf söz üzerine Lodovico, ulaktan ulağa aktarılan bir haberle, hemen Locarno'ya dönme emri aldı. Döndü ve birinci ağızdan verdiği ayrıntılarla Fabrizio'yu iyice kedere boğdu.

Fabrizio'nun zavallı Düşes'e nasıl bir teveccüh gösterdiğini kolayca kestirebilirsiniz; onun önünde Clelia'nın adını anmaktansa, bin türlü ölüme razıydı. Düşes Parma'dan nefret ediyordu; Fabrizio'nun gözündeyse, o kenti anımsatan her şey yüce ve dokunaklıydı.

Düşes alacağı intikamı çoktan unutmuştu; Giletti'nin ölümünden önce nasıl da mutluydu! Ya şimdi, neler gelmişti başına! Sözünü etmekten çekindiği korkunç bir olayın başına gelmesini bekleyerek yaşıyordu, oysa Ferrante'yle işleri ayarladığı sırada, günün birinde intikamını alacağını söyleyerek Fabrizio'yu çok sevindirdiğine inanıyordu.

Düşes'le Fabrizio arasındaki konuşmaların keyif verip vermediği artık kolayca kestirilebilir. Bir bakıma tatsız bir suskunluk sürüp gidiyordu aralarında. Düşes, aralarındaki ilişkiyi daha eğlenceli hale getirmek üzere, çok sevdiği yeğenine güzel bir oyun oynama hevesine kapılmıştı. Kont hemen her gün mektup yazıyordu ona; görünüşe göre, bu mektupları aşklarının ilk günlerindeki gibi gönderiyordu, çünkü hep küçük bir İsviçre kentinin pullarını taşıyordu. Zavallı adam sevgisinden açıkça söz etmemek, mektuplarını eğlenceli kılmak için kıvranıyordu; dolayısıyla şöyle üstünkörü okunuyorlardı. Ah, ah! Sevgiliye yeğlediğiniz kişinin soğukluğu yüreğinizi delik deşik ediyorsa, saygı duyulan bir sevgilinin hâlâ size bağlı kalması neye yarardı?

Düşes iki ay içinde adama ancak bir kere karşılık verdi, bunu da, Prenses'in çevresindeki havayı yoklamak ve havai

fişek küstahlığından sonra kendisinden mektup geldiğinde sevinilip sevinilmediğini anlamak için yaptı. Kont'un uygun görürse götüreceği mektupta bir süre önce boşalan onursal şövalyeliğin Marki Crescenzi'ye verilip verilemeyeceğini soruyor, bunun ona düğün armağanı olarak verilmesini temmenni ettiğini belirtiyordu. Düşes'in mektubu gerçek bir başyapıttı. En sevgi dolu saygıyı dile getiriyordu ve kusursuz biçimde yazılmıştı; saraylılara özgü bu anlatımda Prenses'in hoşuna gitmeyecek sonuçlar doğuracak tek bir sözcük yoktu. Dolayısıyla, gelen cevap, yokluğun daha da kamçıladığı, sıcak bir dostluğu yansıtıyordu:

"Oğlumla ben," diyordu Prenses, "apansız gidişinizden bu yana, şöyle neşeli bir akşam geçirmedik. Sevgili Düşesim, sarayımızdaki rütbelerin dağıtımında beni sözü dinlenen biri haline kendisinin getirdiğini anımsamıyor mu acaba? Dolayısıyla, kendi isteği birinci gerekçe değilmiş gibi, Marki'ye verilecek yer konusunda gerekçeler mi bulmaya kalkışıyor acaba? Elimden bir şey geliyorsa, Marki o yeri elde edecektir; sevgili Düşesim de, kalbimde hep başköşeyi tutacaktır. Oğlum da, yirmi bir yaşındaki bir delikanlının ağzında biraz aşırı kaçsa bile, aynı şeyleri söylüyor ve sizden Belgirate yakınlarındaki Orta Vadisi'nin minerallerinden birkaç örnek rica ediyor. Mektuplarınızı, sizden hâlâ nefret eden ve bu duyguları yüzünden sevdiğim Kont'a gönderebilirsiniz ve umarım sık sık yaparsınız bunu. Başpiskopos da size sadık kaldı. Hepimiz günün birinde sizi yeniden görmeyi umuyoruz. Bunun gerekli olduğunu anımsayın. Başnedimelerimden Markiz Ghisleri daha iyi bir dünyaya göçe hazırlanıyor. Zavallı kadın yüreğimi epey sızlattı; zamansız gideceğini düşününce ayrıca canım sıkılıyor. Hastalığı bana bir adı düşündürüyor. Bir zamanlar, şu küçük sarayımın bütün neşesini de yanında götüren bu bulunmaz kadının bağımsızlığından böyle bir özveri koparabilseydim, onun yerine büyük bir zevkle koyabilirdim onu," vs.

Dolayısıyla Düşes, Fabrizio'yu umutsuzluğa düşüren düğünü elinden geldiğince hızlandırmaya çalışıyor olmanın bilinciyle onu her gün görüyordu. Kimi zaman, ağızlarını açmadan dört beş saat göl üstünde zaman geçiriyorlardı. Fabrizio kusursuz bir incelik gösteriyordu elbette; ama aklı başka yerdeydi, yalın ve masum ruhu ona söyleyecek tek bir söz sunmuyordu. Düşes bunu görüyor, bu da onun için ayrı bir işkence oluyordu.

Düşes'in Belgirate'de,[65] ismiyle müsemma bu sevimli köyde bir ev aldığını zamanında söylemeyi unuttuk. Düşes, oturma odasının pencereli kapısından çıkar çıkmaz sandalına binebiliyordu. Dört kürekçinin yeteceği sıradan bir sandaldı bu; on iki kürekçi tuttu, Belgirate kıyısındaki bütün köylerde bir adamının bulunmasını sağladı. Çok iyi seçilmiş bu adamlarla birlikte gölün ortasına üçüncü ya da dördüncü sefer geldiklerinde kürekleri durdurdu.

— Hepinizi dostum sayıyorum, dedi, şimdi size bir sır vermek istiyorum. Yeğenim Fabrizio hapisten kaçtı; belki de, tarafsız bölge olan göl üzerinde, hainlik edip onu yakalamaya çalışacaklardır. Gözünüzü dört açın, öğreneceğiniz her şeyi bana bildirin. Gece gündüz yatak odama girme izni veriyorum size.

Kürekçiler canla başla kabul ettiler; Düşes kendini sevdirmeyi biliyordu. Aslında Fabrizio'nun yakalanacağını düşünmüyordu. Bütün bu önlemleri kendisi için alıyordu ve Sanseverina sarayının su deposunu açtırma emrinden önce, aklına bile getirmemişti.

Tedbirli davranma ihtiyacı onu Locarno'da Fabrizio için bir daire tutmaya kadar götürmüştü; her gün ya oğlan onu görmeye geliyor ya da o İsviçre'ye gidiyordu. Şu ayrıntıyı göz önünde bulundurursanız, baş başa ne kadar eğlendiklerini anlayabilirsiniz: Markiz del Dongo ve kızları, onları iki kez görmeye geldi ve o yabancıların varlığı hoşlarına git-

65 Gölün güzel kıvrımı, güzel dönüş anlamına gelen. (y.n.)

ti. Aradaki kan bağına karşın, sizin değer verdiğiniz şeyleri önemsemeyen ve yılda ancak bir kez görebildiğiniz insana yabancı denir elbette.

Düşes bir akşam, Markiz ve kızlarıyla birlikte Locarno'da, Fabrizio'nun evindeydi. Yörenin başrahibi ve köy rahibi hanımlara saygılarını sunmaya gelmişti. Bir ticarethaneyle ilişkisi bulunan, her şeyden haberi olan başrahip bir ara:

— Parma prensi öldü, dedi.

Düşes sapsarı kesildi; sonra binbir güçlükle ağzını açtı:

— Peki ölümün ayrıntıları?

— Ayrıntı yok, diye karşılık verdi başrahip; ancak öldüğü kesin.

Düşes Fabrizio'ya baktı. "Onun için yaptım bunu," dedi içinden; "gerekse, bunun on katını yapardım, ama o buz gibi karşımda durmuş, başkasını düşünüyor!" Düşes'in bu korkunç düşünceye dayanması olanaksızdı; küt diye düşüp bayıldı. Hepsi yardıma koştular; ayılırken, Fabrizio'nun başrahiple köy rahibinden daha az telaşlandığını gördü; her zamanki gibi düşler içindeydi.

"Parma'ya dönmeyi düşünüyordur," dedi Düşes içinden "ve belki Marki'yle Clelia arasındaki evliliği bozmayı; ama ben ona engel olmasını bilirim." Sonra iki rahibin orada olduğunu anımsadı, hemen ekledi:

— Büyük bir prensti ve hakkında çok kötü sözler edildi! Hepimiz için çok büyük bir kayıp!

İki rahip izin istedi, yalnız kalmak isteyen Düşes de yatacağını söyledi.

"İhtiyatlılık Parma'ya dönmeden bir iki ay beklememi emrediyor," dedi kendi kendine; "ama bu sabrı gösteremeyeceğimi hissediyorum; çok acı çekiyorum burada. Fabrizio'nun sürekli daldığı bu düşler, suskunluğu yüreğimin kaldıramayacağı şeyler. Onun intikamını alabilmek için kendisine söyleyemeyeceğim şeyler yaptıktan sonra, şu sevimli göl üzerinde, hem de onunla baş başayken canımın sıkılaca-

ğını kim söyleyebilirdi bana? Şu manzaranın yanında ölüm bir hiçtir. Napoli'den dönen Fabrizio'yu Parma'daki konağımda karşıladığım sırada duyduğum çocuksu sevinçle aşırı mutluluğun bedelini ödüyorum şimdi. Tek bir şey söylesem, her şey biterdi, bana bağlanırdı, o zaman şu küçük Clelia'yı aklına bile getirmezdi; ama ben o sözü ağzıma almaktan tiksiniyordum. Şimdi kız bana üstün geldi. Bundan daha basit ne olabilir? Yirmi yaşında; bütün o kaygıların kemirdiği, hasta düşen bense, ondan iki kat yaşlıyım! En iyisi ölmek, bu işi bitirmek! Kırk yaşında bir kadının, ancak kendisini gençliğinde sevmiş olanlar için bir anlamı vardır! Bundan sonra artık yalnızca gösterişin vereceği mutlulukları tadabilirim; peki, bu yaşamaya değer mi? En iyisi hemen Parma'ya gideyim, eğlenceye dalayım. İşler kötü giderse, canımı alırlar. Ee, neresi kötü bunun? Güzel bir ölüm olur, ancak o zaman Fabrizio'ya dönüp 'Nankör! Senin yüzünden can veriyorum!' derim... Evet, Parma için ayırdığım ömrümün kalan son günleri için bundan daha iyi bir meşgale bulamam; soylu hanımlık oynarım. Bir zamanlar Markiz Raversi'nin kıskançlıktan çatlamasına yol açacak bütün o ayrıcalıklara kavuşmak hoşuma gitse nasıl da mutlu olurdum! O zaman, mutluluğumu görebilmek için, kıskançlığın gözlerine bakmam gerekirdi... Gururumun hâlâ şansı var belki, Kont dışında hiçkimse hangi olayın yüreğimi yok ettiğini anlayamayacaktır... Fabrizio'yu severim, kendimi onun geleceğine adarım; ama Clelia'nın evliliğini bozmamalı, onunla evlenmemeli... Hayır, işte bu olmamalı!"

Evde büyük bir gürültü koptuğu sırada, Düşes kendi kendine işte bunları konuşuyordu.

"Tamam!" dedi içinden, "beni tutuklamaya geldiler; Ferrante yakalandı ve konuştu galiba. Eee, bu çok daha iyi! Böylece bir işim olur; kellemi pahalıya satarım onlara. Ama *primo*,[66] yakayı ele vermemek gerek."

66 Öncelikle. (ç.n.)

Düşes yarı giyinik, bahçeye kaçtı. Alçak bir duvardan atlayıp kırlara doğru koşmak üzereydi; ama bir de baktı ki odasına giriyorlar. Kont'un güvenilir adamı Bruno'yu tanıdı. Oda hizmetçisiyle baş başaydı. Camlı kapıya yaklaştı. Adam hizmetçiye yaralarından söz ediyordu. Düşes evine girdi, Bruno ayaklarına kapandı, böyle gülünç bir halde buraya geldiğini Kont'a söylememesini rica etti.

— Prens'in ölümünden sonra Kont hazretleri, bütün mola yerlerine, Parma prensliğinden geleceklere at vermemeleri için emir gönderdi. Dolayısıyla, Po Nehri'ne kendi atlarımızla gittim; ama tekneden inerken arabam devrildi, görevim olduğu halde, ata binemeyecek kadar yaralandım.

— Tamam! dedi Düşes, şu anda saat sabahın üçü; öğleyin geldiğinizi söylerim, sakın beni yalancı çıkarmayın.

— Hanımefendinin ne kadar iyi yürekli olduğunu çok iyi bilirim!

Bir edebiyat yapıtına siyaset karıştırmak, bir dinleti sırasında patlayan, dikkat etmeden duramayacağınız bir tabanca gibidir.

Şimdi, birçok nedenle saklamamız gereken, son derece aşağılık birtakım şeylerden söz edeceğiz; çünkü olaylar bizim topraklarımızda geçiyor, yani kişilerin yüreklerinde olup bittiği için onlardan söz etmek zorundayız.

— Ey Ulu Tanrım! Nasıl öldü o koca Prens? dedi Düşes Bruno'ya.

— Sacca'nın iki fersah ötesinde, Po kıyısındaki bataklıklarda göçmen kuş avına çıkmıştı. Üstü otlarla örtülmüş bir çukura düştü. Ter içindeydi, üşüttü; ıssız bir eve taşıdılar onu, orada birkaç saat sonra can verdi. Kimileri bu arada Sayın Catena ile Borone'nin de can verdiklerini, olayın, evine girdikleri köylünün, her yanları külrengi yeşile çalmış bakır kaplarından ileri geldiğini öne sürüyor. Öğle yemeğini bu adamın evinde yemişler. Son olarak da, akıllarına geleni anlatan jakobenler de zehirden söz ediyorlar. Sarayda iaşe subayı

olan arkadaşım Toto da, hekimlik konusunda epey şey bilen iyi yürekli bir kasabalı ona çok garip ilaçlar içirmeseydi, aynı biçimde ölüp gidecekti. Ama artık kimse Prens'in ölümünden söz etmiyor. Çok acımasız bir insandı. Ben yola çıktığımda, halk Başsavcı Rassi'yi tepelemeye hazırlanıyordu. Ayrıca, hapistekileri kurtarmak üzere, kale kapısını da ateşe vermeye çalışıyorlardı. Ancak Fabio Conti'nin toplarını ateşlediği öne sürülüyor. Kimileriyse kaledeki topçuların barutlarına su döktüklerini, yurttaşlarını kırıp geçirmek istemediklerini söylüyor. Ama asıl ilginci şu: Cerrah Sandolaro zavallı kolumu sararken, Parma'dan biri geldi, halkın kaledeki ünlü görevli Barbone'yi sokakta yakaladığını, canını aldıktan sonra kaleye en yakın gezinti yerindeki bir ağaca astığını anlattı. Halk, Prens'in saray bahçesindeki güzel heykelini parçalamaya gidiyormuş. Ama Sayın Kont bir muhafız birliğini heykelin önüne dikmiş, halka bahçeye girenin sağ çıkmayacağını söyletmiş, bunun üzerine halk korkmuş. Ama asıl garibi, Parma'dan gelen, eski bir jandarma olan adamın birkaç kez yinelediğine göre, Sayın Kont'un muhafız alayı komutanı General P***'yi tekmelemesi, omzundaki rütbeleri söktürdükten sonra, iki silahlı erle bahçe dışına attırmasıymış.

— Çok iyi tanırım Kont'u, diye bağırdı Düşes bir dakika önce aklından bile geçmeyen bir sevinçle. Prenses'imizin aşağılanmasına izin vermez. General P***'ye gelince, yasal efendilerine bağlı olduğundan, iktidarı zorbalıkla ele geçiren adama hizmet etmek istemedi, buna karşılık daha az kılı kırk yaran Kont, İspanya'daki bütün çarpışmalara katıldı, bu yüzden de sarayda sık sık kınandı.

Düşes Kont'un gönderdiği mektubu açmıştı, ama ikide bir okumayı kesip Bruno'yu soru yağmuruna tutuyordu.

Mektup epey eğlenceliydi; Kont karalar bağlamış gibi yazıyor, buna karşın her kelimesinden sevinç fışkırıyordu; Prens'in ölümü konusunda ayrıntıya girmekten kaçınıyor, mektubu şöyle bitiriyordu:

"Kuşkusuz geri döneceksin meleğim! Ama Prenses'in bugün yarın sana göndereceğini sandığım haberciyi bir iki gün beklemeni salık veririm; gidişin gibi dönüşünün de göz kamaştırıcı olmasını isterim. Yanındaki büyük suçluya gelince, bu devletin her kesiminden seçilmiş on iki yargıca yargılatmayı düşünüyorum onu. Ama o canavarı hak ettiği biçimde cezalandırabilmek için, varsa, ilk hükmü ortadan kaldırmalıyım."

Kont başka bir şeyler eklemek için zarfı tekrar açmıştı. "Bir şey daha var. Muhafız alayının iki takımına mermi dağıttırdım; liberallerin uzun süredir bana yakıştırdığı *zalim* nitelemesini elimden geldiğince hak etmek üzere çarpışmak istiyorum. General P*** denen yaşlı kukla, kalede kısmen ayaklanmış halkla görüşmeye kalkma cesaretini gösterdi. Sana bu mektubu sokak ortasından yazıyorum; şimdi saraya gidiyorum, oraya ancak cesedimi çiğneyerek girebilirler. Hoşça kal canım! Ölürsem, bu, tıpkı yaşarken olduğu gibi, *her şeye karşın*, sana taparak olacak! Lyon'da, D***'ye yatırılmış olan 300.000 lireti almayı unutma."

O acınası Rassi iblisinin beti benzi uçmuş, perukası gitmiş; suratını bir görsen! Halk onu kesinlikle asmak istedi; ama bu çok yanlış olurdu, paramparça edilmeyi hak ediyor o. Sarayıma sığınmak istiyordu, sokakta arkamdan koştu; onu ne yapacağımı bilmiyorum... Prens'in sarayına götürmek istemiyorum onu, ayaklanmayı bu yöne çekmiş olurum. F.. kendisini sevip sevmediğimi görecek. Rassi'ye söylediğim ilk söz şu oldu: 'Fabrizio hakkında verilen hükmü görmek istiyorum, hem de ne kadar kopyası varsa hepsini, bütün bu ayaklanmaya yol açan o yasa tanımaz yargıçlara da söyle, eğer böyle bir karar varsa, o konuda tek laf ederlerse, hepsini astırırım.' Fabrizio adına Başpiskopos'a bir kumbaracı birliği gönderiyorum. Elveda sevgili meleğim! Konağım yakılacak, senin o güzel resimlerin kül olacak. Saçma sapan işler yapan şu aşağılık General P***'yi görevden aldırmak

üzere saraya gidiyorum; bir zamanlar nasıl Prens'e yağcılık yaptıysa, şimdi de alçakça halka dalkavukluk ediyor. Bütün bu generaller korkudan ölecekler sanırım hepsinin başına Başkomutan olarak geçeceğim."

Düşes kötü niyetli davrandı ve Fabrizio'yu uyandırmak üzere kimseyi göndermedi; Kont'a karşı, sevgiye epey benzeyen bir hayranlık uyanmıştı içinde. "Her şeyi göz önünde bulundurursak, onunla evlenmem gerekir," dedi kendi kendine. Oturup hemen bir mektup yazdı ona ve adamlarından biriyle yolladı. O gece Düşes'in mutsuz olmaya vakti kalmadı.

Ertesi gün öğleye doğru, on kürekçinin bulunduğu, gölün sularını hızla yaran bir tekne gördü; Fabrizio'yla birlikte, teknedekinin Parma prensliğine özgü üniforma giydiğini fark ettiler az sonra. Gelen gerçekten de Prens'in habercilerinden biriydi, karaya ayak basmadan Düşes'e seslendi:

— Ayaklanma bastırıldı!

Haberci ona Kont'un birkaç mektubu ile Prenses'in bir mektubunu ve parşömen üzerine yazılmış, onu San Giovanni Düşes'i ve dul Prenses'in nedimesi yapan, Prens V. Ranuccio-Ernesto'nun bir kararnamesini getirdi. Salağın biri sandığı o mineral meraklısı, bilgin genç Prens, ona iki satırlık mektup yazmayı akıl etmişti; sonu sevgiyle bitiyordu. Kısa mektubun başıysa şöyleydi:

"Sayın Düşes, Kont benden hoşnut olduğunu söylüyor; doğrusunu isterseniz, onun yanındayken birkaç kurşun beni yalayıp geçti, atım da vuruldu. Bu kadar küçük bir şey için koparılan gürültüye bakınca, gerçek bir çatışmaya katılmayı canla başla istiyorum, ama kendi halkımla değil. Her şeyi Kont'a borçluyum; hiç savaşmamış olan generallerimin hepsi tavşan gibi davrandı; bir ikisinin Bologna'ya kadar kaçtıklarını sanıyorum. Büyük ve tatsız bir olay beni işbaşına getirildiğinden beri, sizi annemin nedimesi yapan bu kararnameden daha çok hoşuma giden bir şey imzalamadım. Annemle ben, bir gün, bir zamanlar Şair Petrarca'nın yaşa-

dığı söylenen San Giovanni *palazzeto*'sunun manzarasına hayran kaldığınızı anımsadık. Annem o küçük toprağın size verilmesini istedi; size ne vereceğini bilemeyen, zaten sizin olan şeyleri size sunmayı göze alamayan bendeniz de, sizi ülkemin düşesi yapıyorum; Sanseverina'nın Roma döneminden kalma bir unvan olduğunu bilecek kadar bilgili misiniz bilmem. Yetmiş yaşındaki insanlarda ender görülen bir kararlılık gösteren saygıdeğer Başpiskoposumuza da ülkemin büyük nişanını verdim. Sürgüne gönderilmiş bütün soylu hanımları geri çağırdığım için bana darılmazsınız sanırım. Bundan böyle yazılarımın altına *sizi seven* sözünü eklemeden hiçbir şeyi imzalayamayacağımı söylediler bana. Size yazdığım zaman yüzde yüz doğru olan bir şeyi kanıtlamaya zorlandığım için kızgınım."

Sizi seven
RANUCCIO ERNESTO

Bu sözlerden sonra, Düşes'in iltimasların en büyüğünü tadacağını kim söylemezdi? Ancak o, bir saat sonra Kont'tan gelen bir başka mektupta garip bir şeyle karşılaştı. Kont, nedenini açıklamıyor, ama ona Parma'ya dönüşünü birkaç gün ertelemesini ve Prenses'e çok hasta olduğunu yazmasını salık veriyordu. Buna karşın, Düşes'le Fabrizio akşam yemeğinden sonra hemen yola çıktılar. Düşes'in amacı, dile dökmese de, Marki Crescenzi'nin düğününü hızlandırmaktı; Fabrizio da yol boyunca, halasına gülünç gelen çılgınca bir sevinç içindeydi. En kısa zamanda Clelia'yı görmeyi umuyordu; evliliği engelleyemezse, kız istemese de onu kaçırmak niyetindeydi.

Düşes'le yeğeninin yolculuğu çok neşeli geçti. Fabrizio Parma'dan önceki durakta, yeniden din adamı kılığına bürünmek üzere durdu; genel olarak, yas tutan biri gibi giyiniyordu. Düşes'in odasına girince halası ona şöyle dedi:

— Kont'un mektubunda insanın kafasını kurcalayan, açıklanmamış bir şey görüyorum. Beni dinlersen, burada birkaç saat bekle; Başbakan'la konuşur konuşmaz bir haberci yollarım sana.

Fabrizio bu akıllı görüşe uymaya binbir güçlükle razı oldu. Kont, eşim dediği Düşes'i büyük sevinç gösterileriyle karşıladı. Uzun süre siyaset konuşmaktan kaçındı, sonunda bunun iç karartıcı gerekçesine geldiler.

— Fabrizio'nun buraya resmen gelmesine engel olmakla iyi etmişsin; burada işler allak bullak. Prens'in adalet bakanı olarak yanıma kimi verdiğini tahmin et bakalım! Rassi'yi canım, hani şu büyük işler olurken, hak ettiği üzere, alçağın biri gibi davrandığım Rassi'yi. O arada, burada yaşanan her şeye sünger çekildiğini bildireyim sana. Bizim küçük gazeteyi okursan, Barbone adındaki zindancının arabadan düşerek öldüğünü görürsün. Bahçelerdeki prens heykeline saldırdıkları zaman tüfekle geberttirdiğim altmışı aşkın alçağa gelince, sağlıkları yerinde, ama uzaktalar. İçişleri Bakanı Kont Zurla bu talihsiz kahramanların her birinin evine kendisi gitti, ailelerine ya da dostlarına on beşer altın dağıttı; o arada, kayıp kişinin seyahatte olduğunu söylemelerini emretti, adı geçenin öldürüldüğünü söylemeye kalkarlarsa zindana atılacaklarını gösteren açık bir gözdağıydı bu. Benim bakanlığımda dış işlerinden sorumlu biri, Milano ve Torino'daki gazetecilere kutsal bir şeye dönüşen o *talihsiz gün*den söz edilmemesini sağlamakla görevlendirildi; bu adam Paris ve Londra'ya dek gidecek, içimizdeki karışıklıklar konusunda yazılacak her şeyi, hemen hemen resmî olarak, yalanlayacak. Başka bir görevli de Bologna ve Floransa'ya doğru yola çıktı. Ben bütün bunlara omuz silktim.

Ama benim yaşımda işin hoş yanı şuydu: Muhafız alayındaki askerlerle konuşup General P***'nin rütbelerini sökerken bir ara kendimden geçtim. O anda, Prens için çekinmeden canımı verirdim; şimdi bunun çok salakça bir son olacağını itiraf ediyorum. Bugün, Prens ne kadar genç olursa

olsun, hastalanıp ölsem yüz altın bağışlar; istifamı istemeyi göze alamıyor, ama elden geldiğince seyrek konuşuyoruz. Fabrizio'nun zindana tıkılmasından sonra rahmetli Prens'e yaptığım gibi, ona da çok sayıda yazılı küçük rapor gönderiyorum. Bu arada, Fabrizio hakkında verilen kararı yırtıp atamadım, çünkü şu alçak Rassi onu bana vermedi. Buraya resmen gelmesini önlemekle çok iyi etmişsiniz. Verilen karar hâlâ geçerli; gerçi Rassi'nin yeğenimizi bugün tutuklatmayı göze alacağını sanmam, ama on beş gün sonra göze alabilir. Fabrizio kente dönmek istiyorsa, evime gelsin.

— İyi de, bütün bunların nedeni ne? diye bağırdı Düşes şaşkınlık içinde.

— Prens'i, yurdu kurtaran, astığı astık kestiği kestik biri gibi davrandığıma, onu çocuk gibi çekip çevirmek istediğime inandırmışlar; işin kötüsü, ondan söz ederken, ben de *bu çocuk* demişim. Doğru bu, kendimden geçmiştim o gün. Örneğin, büyük bir adam gibi görüyordum onu, çünkü ömründe ilk kez işittiği tüfek sesleri arasında, hiç korkmuyordu. Hiç akılsız değil, hatta babasından daha akıllı. Son olarak da, başından beri söylüyorum, dürüst ve iyi bir yüreği var; ama bu içten, genç yürek kendisine bir entrika anlatıldığında kaskatı kesiliyor, böyle şeylerin farkına varabilmesi için insanın ruhunun kapkara olması gerektiğine inanıyor. Düşünün nasıl bir eğitim almış!

— Günün birinde ülkenin efendisi olacağını düşünüp akıllı bir insanı yanına vermeliydiniz ekselansları.

— Her şeyden önce, Rahip Condillac var gözümüzün önünde; benden önceki bakan, Marki Fedilo onu çağırttı, o da öğrencisini salaklar kralı haline getirdi. Tören alayına katılırdı, 1796'da, ülkesinin yüzölçümünü üç katına çıkaran General Bonaparte ile anlaşmayı beceremedi. İkinci olarak, on yıl bakan kalacağımı hiç sanmamıştım. Şimdi artık her şeyden sıtkım sıyrıldı, kurtardığım bu kadınlar hamamını kendi haline bırakmadan önce, bir milyonu toparlamak is-

tiyorum. Ben olmasaydım, Parma iki ayda cumhuriyet olurdu, başına da zorba olarak ozan Ferrante Palla geçerdi.

Bunu duyan Düşes kıpkırmızı kesildi. Kont'un hiçbir şeyden haberi yoktu.

— XVIII. yüzyılın en sıradan monarşi düzenine döneriz yeniden. Günah çıkaran rahip ve oynaş. Prens aslında yalnız mineral bilimini ve sizi seviyor hanımefendi. Tahta çıkalı beri, kardeşini yüzbaşı yaptığım oda hizmetçisi, yalnız dokuz aylık hizmeti var bu hizmetçinin, evet, ne diyordum, o uşak, paraların üstüne profili konacağı için, herkesten daha mutlu olması gerektiğini soktu kafasına. Bu güzel fikirle birlikte sıkıntılar başladı.

Şimdi, sıkıntıyı gidermek üzere, bir emir subayı gerek ona. Aslında Napoli ya da Paris'te yaşayabilmemiz için gereken şu ünlü milyonu bize bağışlasa, derdine deva olmak, ekselanslarının yanında her gün dört beş saat geçirmek istemezdim. Ayrıca, ondan akıllı olduğum için, bir ay sonra beni canavar gibi görmeye başlayacaktır.

Rahmetli Prens kötü yürekli, kıskanç bir insandı, ama savaşa katılmış, kolorduya komutanlık etmişti, bu da ona belli bir duruş kazandırmıştı; onda prens kumaşı vardı, iyi ya da kötü bakanlık edebiliyordum. Bu gerçekten iyi yürekli, saf oğlanın yanındaysa sürekli dolap çevirmek zorunda kalırım. Şatodaki en değersiz kadının bile rakibi haline gelirim –üstelik gerekli binbir ayrıntıyı küçümseyeceğim için– yarışa çok gerilerden başlayan bir rakip. Örneğin, her sabah bütün dairelere beyaz havlular dağıtan bu kadınlardan biri, üç gün önce, Prens'e İngiliz yazı masalarından birinin anahtarını kaybettirdi. Bunun üzerine Prens hazretleri, kâğıtları o masada duran işlerin hiçbiriyle ilgilenmeye yanaşmadı. Oysa yirmi lirete bu masanın tahtaları sökülebilir ya da maymuncuk kullanılabilirdi; ama V. Ranuccio Ernesto bana, öyle yaparsak, sarayın çilingirine yanlış alışkanlıklar kazandıracağınızı söyledi.

Bugüne dek üç gün arka arkaya aynı isteği sürdürmeyi başaramadı. Bu genç Prens, büyük bir servete sahip bilmem ne markisi olarak doğsaydı, sarayındaki en sayılan insanlardan biri, bir tür XVI. Louis olabilirdi; ama şimdiki dindar saflığıyla, çevresindeki usta tuzaklara nasıl direnecek? Bu yüzden, düşmanınız Raversi'nin çevresi bugün her zamankinden daha güçlü; bir zamanlar efendisi olan Prens'in heykelinin parçalanmasına göz yummaktansa halkın üzerine ateş açtırmaya, gerekirse üç bin kişiyi öldürmeye kararlı olan bendenizin, azılı bir liberal olduğu, bir anayasa imzalatmak falan gibi, daha böyle yüz saçmalık istediği keşfedildi o çevrede. Çılgınlar, bu cumhuriyet laflarıyla, krallıkların en iyisinin tadını çıkarmamızı engelleyecekler... Son olarak hanımefendi, siz, düşmanlarımın, beni başına geçirdikleri şimdiki liberal partinin, Prens hakkında tatsız söz etmediği tek yandaşısınız; hâlâ son derece dürüst bir insan olan Başpiskopos, o *talihsiz gün*den mantıklı terimlerle söz ettiği için, gözden düşmüş durumda.

Talihsiz gün diye adlandırıldığı günün ertesinde, ayaklanmanın henüz gerçek sayıldığı anda, Prens Başpiskopos'a, benimle evlendiğiniz zaman unvanınız alt düzeyde kalmasın diye, beni dük yapacağını söylemiş. Bugünse, bana rahmetli Prens'in sırlarını sattığı için soylu yaptığım Rassi Kont yapılacak sanıyorum. Ve böyle bir olay karşısında, ben aptal durumuna düşeceğim.

— Zavallı Prens de pisliğe batacak.

— Elbette. Ama sonunda *efendi* o ve bu nitelik, on beş gün sonra, işin *gülünç* yanını silecektir. O yüzden sevgili Düşes, tavladaki gibi *sıvışalım.*

— İyi ama, öyle yaparsak hiçbir zaman zengin olamayız.

— Aslında siz de ben de şatafata ihtiyaç duymuyoruz. Napoli'de bana San Carlo tiyatrosunda bir loca ile bir at verdiniz mi, keyfime diyecek olmaz; şatafatın az ya da çok olması sizi de beni de toplum içinde bir yere getirmez, ülkede

yaşayan akıllı insanların, evinizde bir fincan çay içmekten alacakları zevk önemlidir.

— İyi de, o *talihsiz gün*de, gelecekte yapacağınızı sandığım gibi, her şeyden uzak dursanız ne olurdu? diye sürdürdü Düşes.

— Askerler halkla kucaklaşırdı, kıyım ve yangınlar olurdu (cumhuriyetin saçmalıktan öteye geçebilmesi için daha bir yüz yıl gerekir çünkü), yabancı ülkelerin sağlayacağı iki üç alay gelip her şeyi yoluna koyana dek, on beş gün ortalık yağmalanırdı. Ferrante Palla, her zamanki kadar yiğit ve çılgın olarak, halkın arasına karışmıştı; hiç kuşkusuz kendisiyle birlikte hareket edecek bir düzine arkadaş bulmuştu, bu da Rassi'ye harika bir komplo gerekçesi hazırlamıştı. Kesin olan şey, Ferrante'nin inanılmaz derecede paspal giysiler içinde, avuç dolusu altın saçtığı.

Bütün bunları öğrendiğine sevinen Düşes hemen teşekkür etmek üzere Prenses'in yanına koştu.

Odasına girdiği sırada, giysilerine, süslerine bakan kadın ona, sarayın Prenses'e bağlı kesiminde en yüksek yetkeyi dile getiren, kemere asılan küçük altın anahtarı verdi. Clara Paolina hemen odadaki herkesi dışarı çıkardı; dostuyla baş başa kaldıktan sonra, bir süre daha üstü kapalı konuşmayı sürdürdü. Düşes ne demek istediğini tam anlayamıyor, çekine çekine karşılık veriyordu. Prenses sonunda gözyaşlarına boğuldu, Düşes'in kollarına atılıp bağırdı:

— Talihsiz günlerim geri gelecek. Oğlum bana babasından daha kötü davranacak!

— Ben buna engel olurum, diye karşılık verdi Düşes heyecanla. Ama önce, Yüce Prenses hazretlerinin en derin saygılarımı ve minnet duygularımı kabul etmeleri gerekir.

— Ne demek istiyorsunuz? dedi, istifadan korkup kaygılanan Prenses.

— Yüce Prenses hazretleri ocağın üstünde duran şu öne eğilmiş Çinli biblosunun kafasını sağa çevirmeme izin ver-

diğinde, bana her şeyi adlı adınca söyleme izni de vermiş olacaklar.

— Hepsi bu kadar mı sevgili Düşesim? diye haykırdı Clara Paolina, ayağa fırlayıp heykelciği istenen konuma getirmeye koşarken. Dilediğiniz gibi konuşun, sayın nedimem, dedi tatlı bir sesle.

— Ekselansları durumu olduğu gibi görmüşler, diye sürdürdü Düşes; siz de ben de büyük tehlike altındayız; Fabrizio hakkında verilen hüküm iptal edilmedi; dolayısıyla, benim hesabımı görmek, sizin de canınızı sıkmak istedikleri gün, yeniden zindana tıkarlar onu. Durumumuz eskisi kadar kötü. Bana gelince, Kont'la evleneceğim ve Napoli ya da Paris'e yerleşeceğiz. Karşılaştığı son değerbilmezlik Kont'u bu işlerden bütünüyle tiksindirdi ve yüce ekselanslarının çıkarını gözetmesem, Prens ona yüklüce bir para vermedikçe bu kargaşa içinde durmasını isteyemem ondan. Ekselanslarından, işbaşına geldiğinde 130.000 lireti olan Kont'un elinde bugün hepi topu 20.000 liretlik gelir kaldığını bildirmeme izin vermelerini istiyorum. Uzun süredir boşu boşuna zorluyorum onu elindeki serveti düşünmeye. Ben yokken, Prens'in dolandırıcı mültezimleriyle kapışmış; Kont bunların yerine, kendisine 800.000 liret veren yeni dolandırıcıları geçirmiş.

— Nee! diye bağırdı Prenses şaşkınlık içinde. Ey Ulu Tanrım! Çok kızdım işte buna!

— Hanımefendi, diye karşılık verdi Düşes büyük bir soğukkanlılıkla; heykelciğin kafasını yeniden sola çevirelim mi?

— Yoo, hayır, hayır, diye bağırdı Prenses; ama Kont gibi bir insanın böyle kazanç peşinde koşmasına sinirlendim.

— O hırsızlığı yapmasa, bütün dürüst insanlar onu küçük görecekti.

— Hey yüce Tanrım! Olabilir mi böyle bir şey!

— Hanımefendi, diye devam etti Düşes, yıllık 300.000 ila 400.000 liret geliri olan dostum Marki Crescenzi dışında, herkes çalıyor; zaten en büyük hizmetlerin bile bir ay say-

gı gördüğü bir ülkede nasıl çalınmasınlar? Gözden düştükten sonra elde kalan tek gerçek şey, para. İzninizle, en korkunç doğruları dile getireceğim hanımefendi.

— İzin sizin, dedi Prenses derin derin göğüs geçirerek, ama hiç hoşuma gitmiyorlar.

— Evet hanımefendi, son derece dürüst bir insan olan oğlunuz, sizi babasından daha mutsuz edebilir; rahmetli Prens'in kişiliği bir bakıma herkesinkine benziyordu. Şimdiki efendimizse üç gün arka arkaya aynı şeyi istediğine emin değil; dolayısıyla, ona güvenebilmek için, sürekli yanında yaşamak ve kimseyle konuşmasına izin vermemek gerekiyor. Keşfetmesi zor olmadığı üzere, iki akıllı insanın, Rassi ile Markiz Raversi'nin başında bulundukları yeni monarşi yanlısı parti, Prens'e bir oynaş kazandırmanın yollarını arayacaktır. Bu oynaşın özel servet edinme ve birtakım alt görevleri sağa sola dağıtma izni olacaktır; buna karşılık, hükümdarın sürekli aynı şeyi istemesini sağlayacaktır.

Ekselanslarının sarayına iyice yerleşebilmek için, Rassi'nin sürgüne gönderilip rezil edilmesini, Fabrizio'nun bulunacak en dürüst yargıçlara yargılatılmasını istiyorum. O beyler beklediğim gibi suçsuz olduğunu kabul ederlerse, Sayın Başpiskopos'un Fabrizio'yu, ileride yerine geçmek üzere kendisine yardımcı yapması doğal olacaktır. Başarısızlığa uğrarsa, Kont'la birlikte çekiliriz ve giderken yüce ekselanslarına şu öğüdü bırakırım: Rassi'yi asla bağışlamamalı, ayrıca oğlunun prensliğinden hiç ayrılmamalıdır. İyi yürekli bir oğlan, yakından izlenirse, o kadar büyük kötülükler edemez.

— Akıl yürütmelerinizi büyük dikkatle izledim, diye karşılık verdi Prenses gülümseyerek; oğluma bir oynaş bulma işini benim mi üstlenmem gerekiyor?

— Yoo, hanımefendi, ama önce yalnızca sizin salonlarınızda eğlenmesini sağlayın.

Konuşma bu hava içinde sona erdi; o temiz yürekli, akıllı Prenses'in gözü iyice açılmıştı.

Düşes'in bir habercisi Fabrizio'ya gidip kente gizlice dönebileceğini söyledi. Hemen hiç kimse göremedi onu. Kale kapısının önünde, gezinti yerindeki ağaçların altında kestane satan bir adamın tahta kulübesinde, köylü kılığına girmiş olarak yaşıyordu.

XXIV. Bölüm

Düşes, hiç bu kadar eğlenmemişti, sarayda çok güzel akşamlar düzenledi; o kışki kadar sevimli olmadı, o arada çok büyük tehlikeler içinde yaşadı; ama yine bu belirsizliklerle dolu mevsimde, Fabrizio'daki garip değişim ikinci kez bile aklına gelmedi. Genç Prens, annesinin sevimli akşam toplantılarına erkenden geliyor, annesi de ona şöyle diyordu hep:

— Devlet işlerinizin başına dönün; masanızın üstünde, sizden bir evet ya da hayır bekleyen en az yirmi raporun durduğuna bahse girerim. Avrupa'nın beni, yerinize hükümdarlık etmek üzere, sizi aylak bir krala dönüştürmekle suçlamasını istemem.

Bu uyarıların en tatsız yanı, en uygunsuz zamanlarda, Prens hazretleri sıkılganlığını yenip onu çok eğlendiren sözsüz oyunlardan birine giriştiği an yapılmalarıydı. Prenses, halkına yeni prensi sevdirme bahanesiyle, haftada iki kez kır eğlencesi düzenleyip burjuva sınıfının en güzel kızlarını kabul ediyordu. Neşeli sarayın temel taşı olan Düşes, burjuva Rassi'nin büyük servetini kıskanan bu güzel burjuva kızların, Bakan'ın bitip tükenmeyen dolandırıcılıklarını Prens'e anlatacaklarını umuyordu. Prens ise, daha başka çocuksuluklarının yanında, bakanlarının çok *ahlâklı* olduğunu öne sürüyordu.

Prenses'in sarayındaki, baş düşmanı tarafından düzenlenen bu parlak akşam toplantılarının kendisi için ne kadar tehlikeli olduğunu sezmeyecek kadar duyarsız bir adam değildi Rassi. Fabrizio hakkında verilmiş son derece yasal kararı Kont Mosca'ya vermek istememişti; dolayısıyla, ya Düşes ya da kendisi terk etmeliydi sarayı.

Varlığının yadsınması uygun görülen halkın ayaklandığı gün, insanlara para dağıtılmıştı. Rassi buradan yola çıktı. Alışıldık olanın tamamen dışına çıkıp kentin en yoksul evlerine gitti, oralarda oturan zavallı insanlarla saatlerce konuştu. Kısa sürede bu zahmetinin karşılığını gördü. Böyle yaşayarak geçirdiği on beş günün sonunda, ayaklanmanın gizli önderinin Ferrante Palla olduğuna, üstüne üstlük, büyük bir ozan olarak ömür boyu yoksul yaşamış bu adamın, Cenova'da sekiz on elmas sattırdığına emin oldu.

Bu arada özellikle, *Prens'in ölümünden on gün önce*, gerçek değeri 40.000 liret olduğu halde, *para gerektiği için*, 35.000 lirete bırakılmış olan beş değerli taştan söz ediliyordu.

Adalet bakanının bunları öğrenince duyduğu sevinci nasıl anlatmalı? Dul Prenses'in sarayında kendisiyle her gün alay edildiğinin farkındaydı, genç Prens de devlet işlerinden söz ederken, bütün çocuksuluğuyla yüzüne karşı gülmüştü. Rassi'nin, ayaktakımına özgü çok garip alışkanlıkları vardı. Örneğin, bir tartışma ilgisini çekince bacak bacak üstüne atıyor, pabucunu eline alıyordu; ilgisi artarsa, pamuklu kırmızı mendilini bacağına yayıyordu vs. Prens, çok güzel bacakları olduğunu bilen güzel burjuva kızlardan birinin, adalet bakanının bu fiyakalı davranışını taklit edip alay ettiğinde çok gülmüştü.

Rassi hemen özel bir buluşma istedi ve Prens'e şöyle dedi:

— Prens hazretleri, yüce babasının nasıl öldüğünü öğrenmek için yüz bin liret verirler mi acaba? Bu parayla, varsa, suçluları bile yakalayabilirdi adalet.

Prens'in ne cevap verdiği belli.

Bu olaydan birkaç gün sonra Cecchina, bir kuyumcunun gelip hanımının elmaslarına bakabilmek için kendisine yüklüce bir para önerdiği konusunda uyardı Düşes'i. Düşes bunu reddettiği için kızı azarladı; bir hafta sonra, Cecchina'nın elinde gösterilecek elmaslar vardı. Kont Mosca, elmasların gösterilmesi için kararlaştırılan gün, Parma'daki kuyumcuların her birine iki güvenilir adam yerleştirdi ve gece yarısına doğru Düşes'in evine gelip meraklı kuyumcunun Rassi'nin kardeşinden başkası olmadığını haber verdi. Düşes o akşam çok neşeliydi (sarayda bir *comedia dell'arte* oynanıyor, her oyuncu, ana planı kuliste asılı oyunun akışına göre, kendi sözlerini kendisi uyduruyordu), rollerden birini üstlenen Düşes'in oyundaki sevgilisi, o sırada salonda bulunan Markiz Raversi'nin eski dostu Kont Baldi'ydi. Ülkesinin en çekingen insanı olan, yakışıklı, son derece duyarlı Prens, Kont Baldi'nin rolünü yakından izliyor, bir dahaki sefere o rolü kendisi oynamak istiyordu.

— Çok az vaktim var, dedi Düşes Kont'a, ikinci perdenin ilk sahnesinde gözüküyorum; muhafızların odasına geçelim.

Oraya varınca Düşes, Başbakan'ın ve soylu sevgilisinin söyleyeceklerini büyük bir dikkatle dinleyen yirmi muhafızın ortasında, gülerek dostuna şöyle dedi:

— Birtakım sırları boş yere açıklayınca beni azarlıyorsunuz. V. Ernesto'yu tahta ben çıkardım. Tertemiz bir sevgiyle de olsa, o gün şimdikinden daha çok sevdiğim Fabrizio'nun öcünü almak gerekiyordu. Bu sevginin temizliğine inanmaya yanaşmadığınızı çok iyi biliyorum, ama hiç önemi yok, çünkü beni bütün suçlarımla seviyorsunuz. Asıl suçumsa şu: Ferrante Palla adındaki çıkarcı ve kaçık bir adama Fabrizio'yu zehirlemek isteyen insanı gebertsin diye elimdeki bütün elmasları verdim, hatta sarılıp öptüm onu. Nesi kötü bunun?

— Yaa, Ferrante'nin halkı ayaklandırmak üzere parayı nereden bulduğu anlaşılıyor böylece! dedi Kont, biraz şaşırmış gibi; üstelik bütün bunları bana anlatıyorsunuz!

— Çünkü acelem var, Rassi iz üstünde. Gerçi ben hiçbir zaman halk ayaklanmasından söz etmedim, çünkü jakobenlerden tiksinirim. Bu konuyu düşünün, oyundan sonra bana görüşünüzü bildirin.

— Prens'in size âşık olmasını sağlamalısınız derim hemen size... Ama en azından onurluca yapın bu işi!

Düşes'i sahneye çağırıyorlardı, o da koşarak gitti.

Düşes, birkaç gün sonra, eski oda hizmetçilerinden birinin imzasını taşıyan gülünç bir mektup aldı; bu kadın sarayda çalışmak istiyordu, ama Düşes ilk bakışta yazının da üslubun da ona ait olmadığını anlamıştı. Okumak üzere mektubun ikinci sayfasını açınca, eski bir kitaptan koparılmış bir sayfa içindeki küçük bir Meryem Ana resminin ayağının dibine düştüğünü gördü. Resme şöyle bir göz attıktan sonra, eski kitap sayfasındaki satırları okudu. Gözleri parladı. Şunlar yazıyordu sayfada:

"Halk önderi ayda yüz liret almıştır, o kadar; geri kalan parayla, bencilliğin dondurduğu yüreklerdeki kutsal ateş canlandırılmaya çalışılmıştır. Tilki izimi buldu, bu yüzden hayran olduğum varlığı son bir kez görmeye kalkmadım. Kendi kendime dedim ki, o cumhuriyeti sevmiyor, hem akıl hem çekicilik hem de güzellik bakımından benden üstün. Zaten jakobenler olmadan nasıl cumhuriyet kurulur? Kendi kendimi mi kandırıyorum acaba? Altı ay sonra, elimde mikroskop, kalbimdeki biricik rakibinizi hâlâ sevip sevmemem gerektiğini, küçük Amerikan kentlerinde dolaşıp göreceğim. Sayın Barones, bu mektup elinize geçerse ve daha önce hiçbir saygısız göz onu okumamışsa, sizi ilk gördüğüm yerin yirmi adım ötesindeki körpe dişbudak fidanını kırın. O zaman, bahçedeki mutlu saatlerimde bir kez gözünüze çarpmış olan ulu şimşirin dibine, insanların arkamdan konuşmalarına yol açan şeylerin bulunduğu kutuyu gömeceğim. O tilki peşimde olmasaydı ve gönlümdeki o yüce varlığa ulaşma ihtimali olmasaydı, bu satırları yazmazdım elbette; on beş gün sonra şimşirin dibine bakın."

"Elinin altında bir basımevi bulunduğuna göre, yakında şiirlerinden bir derlemeye kavuşacağız demektir," dedi Düşes kendi kendine, "kimbilir başlığı ne olacak?"

Cilveden hoşlanan Düşes şansını denemek istedi; bir hafta boyunca rahatsız olduğunu öne sürdü; saraydaki eğlenceli akşamlar kesildi. Prenses ise dul kalışının ilk günlerinden beri oğlu konusunda duyduğu korkularla tir tir titrediğinden, Prens'in gömüldüğü kilisenin manastırına kapandı o bir hafta boyunca. Akşam toplantılarının kesilmesi Prens'in sırtına ağır bir aylaklık yükü bindirdi, adalet bakanının saygınlığına da ağır bir darbe indirdi. Prens, Düşes oradan ayrılırsa ya da neşe saçmayı bırakırsa saraya çökecek sıkıntıyı çok iyi gördü. Derken akşam toplantıları yeniden başladı, Prens'in *comedia dell'arte*'lere ilgisi de arttı. Bunlardan birinde rol almayı tasarlıyor ama bu hevesini dile getirmeyi göze alamıyordu. Günün birinde, kıpkırmızı kesilerek, Düşes'e şöyle dedi:

— Neden ben de oynamayayım?

— Aman Prens hazretleri, burada hepimiz emrinizdeyiz; ekselansları emrederlerse, oyunlardan birinin metnini ayarlatırım, ekselanslarının oynayacağı rolün bütün parlak sahneleri benimle geçer ve ilk günlerde herkes çekingen olacağından, ekselansları bana azıcık dikkatli bakarlarsa, verecekleri cevapları ben kendilerine söylerim.

Bütün bunlar büyük bir ustalıkla ayarlandı. Pek utangaç bir insan olan Prens böyle olmaktan utanıyordu, Düşes'in doğuştan gelen yeteneğiyle bu utangaçlığı gidermek üzere harcadığı çabalar genç hükümdarı derinden etkiledi.

Onun oyunculuğa başladığı gün, gösteri her zamankinden yarım saat önce başladı, gösteri salonuna geçildiğinde, orada yalnızca sekiz on yaşlı kadın vardı. Bu insanlardan hiç çekinmiyordu Prens zaten Münih'te, tam krallık ilkelerine göre yetiştirilmiş bu kadınlar her şeyi alkışlıyorlardı. Başnedime oluşundan yararlanan Düşes, ayaktakımının girdiği

kapıyı kilitletti. *Edebî* bir ruha ve güzel bir yüze sahip Prens, ilk sahnelerin üstesinden geldi; Düşes'in gözlerinde okuduğu ya da kadının alçak sesle fısıldadığı cümleleri akıllıca söylüyordu. Orada bulunan birkaç izleyicinin var güçleriyle alkışladığı anlardan birinde Düşes'in bir işaretiyle şeref kapısı açıldı ve saraydaki bütün güzel kadınlar içeri girdi, Prens'in o sevimli, mutlu yüzünü görünce alkışlamaya başladılar; Prens mutluluktan kıpkırmızı kesildi. Düşes'e âşık bir adamı canlandırıyordu. Düşes biraz sonra, ne söyleyeceğini fısıldamak şöyle dursun, sahneleri kısa kesmeye zorlaması gerekti; karşısındaki hanım oyuncunun elini ayağına dolaştıran bir coşkuyla söz ediyordu aşkından, verdiği karşılıklar beş dakika sürüyordu. Düşes, geçen yılki göz kamaştırıcı güzel kadın değildi artık; Fabrizio'nun hapisliği, üstüne bir de Maggiore Gölü kıyısında geçirilen suskun ve iç karartıcı günler, güzel Gina'ya fazladan on yıl eklemişti. Yüzündeki çizgiler belirginleşmiş, akıl yönünden zenginleşmiş, yaşlanmıştı.

Kırk yılda bir yansıtıyordu gençliğin neşesini; ama sahnede, sanatın oyunculara kazandırdığı şeyler ve allıkla, yine de sarayın en güzel kadınıydı. Prens'in tutkulu söylevleri saraydaki dalkavukları uyandırdı; hepsi içlerinden o akşam, "Yeni dönemin Balbi'si bu," diyordu. Kont içinden isyan etti. Oyun sona erdi. Düşes bütün sarayın önünde Prens'e dönerek:

— Ekselansları çok güzel oynuyorlar; otuz sekiz yaşında bir kadına vurulduğunuz söylenecek, buysa Kont'la aramdaki ilişkiye zarar verir. Bu yüzden, yaşını başını almış bir hanımla, örneğin Markiz Raversi'yle konuşuyormuş gibi davranacağına yemin etmedikçe, ekselanslarıyla oynamayacağım artık, dedi.

Aynı oyun üç kez oynandı; Prens mutluluktan uçuyordu; ama bir akşam, epey kaygılandı.

— Ya ben yanılıyorum, dedi başnedime Prenses'e ya da Rassi bize oyun oynamaya hazırlanıyor; ekselanslarına ya-

rın için bir gösteri duyurmasını salık vereceğim; Prens kötü oynayacak ve o umutsuzluk içinde size bir şey söyleyecek.

Prens gerçekten çok kötü oynadı; sesi güçlükle işitiliyor, cümleleri nasıl bitireceğini bilemiyordu. Birinci perdenin sonunda, neredeyse gözleri dolmuştu; Düşes yanı başında duruyordu, ama buz gibi ve kıpırtısız. Sahne gerisinde, oyuncuların bekleme odasında bir an Düşes'le yalnız kalan Prens gidip kapıyı kapattı.

— İkinci, üçüncü perdeleri oynayamayacağım, dedi; hatır için alkışlanmak istemiyorum; bu akşam alkışlar yüreğimi donduruyor. Bir öğüt verin bana, ne yapmalıyım?

— Sahneye çıkarım, ekselanslarına yerlere dek eğilerek selam veririm, oyunun gerçek yönetmeni izleyicilere de bir selam veririm, *Lelio* rolünü oynayan oyuncunun birden rahatsızlandığını, gösterinin birkaç müzik parçasıyla biteceğini söylerim. Kont Rusca ile küçük Ghisolfi, böylesine parlak bir topluluğa o ince ve tatsız seslerini dinletmekten büyük mutluluk duyacaklardır.

Prens, Düşes'in elin kavrayıp coşkuyla öptü.

— Keşke erkek olsaydınız, dedi, iyi bir akıl verirdiniz bana. Rassi çalışma masamın üstüne, babama yönelik suikast iddiasıyla ilgili yüz seksen iki ifade bırakmış. İfadelerin dışında, bir de iki yüz sayfadan uzun bir suçlama var; hepsinin ucunda idam var, bütün bunları okumam gerekiyor, ayrıca, Kont'a hiçbir şey söylememeye söz verdim. Bütün bunlar düpedüz işkence; daha şimdiden, Fransa'dan, Antibes yakınlarından, bayıldığım büyük ozan Ferrante Palla'yı kaçırtıp getirmemi istiyor. Poncet adıyla orada yaşıyormuş.

— Bir liberali astırdığınız gün, Rassi bakanlığa demir zincirle bağlanır, istediği de bu zaten; o zaman altesleri gezintiye çıkacağını iki saat önceden haber veremez. Kopardığınız çığlıktan ne Prenses'e söz edeceğim ne de Kont'a; ancak, ettiğim yemin yüzünden, Prenses'ten hiçbir şey saklayamayacağım için, ekselansları bana söylediklerini annesine de söylerse çok mutlu olacağım.

Bu konuşma, *tökezlemiş* oyunculuğunun acısı çeken hükümdarın yüreğine su serpti.

— Tamam, anneme haber verin, büyük çalışma odasına geliyorum.

Prens sahne gerisinden ayrıldı, tiyatroya açılan salonu geçti, başmabeyinci ile ardından gelen emir subayını sert bir hareketle gönderdi; Prenses de alelacele gösteriden ayrıldı. Büyük çalışma odasına gelince, başnedime anayla oğlu yerlere dek eğilerek selamladı, sonra yalnız bıraktı. O arada sarayın nasıl çalkalanmaya başladığını kolayca gözünüzün önüne getirebilirsiniz, zaten bir sarayı eğlenceli kılan da işte bunlardır. Bir saat sonra Prens çalışma odasının kapısında belirdi ve Düşes'i çağırdı; Prenses gözyaşları içindeydi, oğlunun yüzü allak bullak olmuştu.

"Birbirlerine kızmak için bahane arayan, öfkesi burnunda, zayıf insanlar bunlar," dedi başnedime içinden. Ana oğul, kapışmanın ayrıntılarını önce kimin anlatacağı konusunda tartıştı, Düşes verdiği cevaplarda herhangi bir fikir ileri sürmemeye büyük özen gösterdi. Bu sıkıcı sahnenin üç oyuncusu oyunu tam üç saat sürdürdü. Prens masanın üstüne Rassi'nin bıraktığı iki kalın dosyayı aramaya kendisi gitti; annesinin büyük çalışma odasından çıkışta, saraydakileri kendisini bekler buldu. "Hadi gidin, rahat bırakın beni!" diye bağırdı o güne dek görülmemiş epey kaba bir tavırla. Prens dosya taşırken görülmek istemiyordu, çünkü bir Prens hiçbir şey taşımazdı. Saraydaki dalkavuklar göz açıp kapayıncaya dek yok oldular. Prens geri gelirken, yalnız mumları söndüren uşakları görebildi; onları da, işgüzarlık edip kalma beceriksizliğini gösteren emir subayı zavallı Fontana'yı da öfkeyle gönderdi.

— Bu akşam herkes sabrımı taşırmaya ant içmiş, dedi Düşes'e kızgın bir sesle, tam çalışma odasına girerken; onu çok akıllı sayıyor, görüşünü dile getirmemekte direndiği için de küplere biniyordu. Düşes ise, *açıkça sorulmadıkça*, ağzını

açmamaya kararlıydı. Saygınlığından emin Prenses'in "İyi ama hanımefendi, hiçbir şey söylemiyorsunuz!" demeye karar verebilmesi için bir yarım saat daha geçti.

— Ben burada Prenses'e hizmet etmek ve önümde söylenenleri hemen unutmak üzere varım.

— Peki hanımefendi, görüşünüzü bildirmenizi emrediyorum size.

— Suç bir daha işlenmesin diye cezalandırılır. Rahmetli Prens zehirlendi mi? Epey kuşku götürür bu; peki jakobenler tarafından mı zehirlendi? Rassi'nin kanıtlamak istediği bu, çünkü o zaman ekselansları için sonsuza dek gerekli bir insan haline gelecek. O zaman, hükümdarlığına yeni başlayan Prens hazretleri, kendisine buna benzer akşamlar düzenleyebilir. Uyruklarınız sık sık, iyi yürekliliğin kişiliğinizin bir parçası olduğunu söylüyorlar, ki bu doğrudur; liberal birini astırmadığı sürece, bu ünün tadını çıkaracak ve elbette kimse ona zehir içirmeyi düşünmeyecektir.

— Vardığınız sonuç çok açık, diye bağırdı Prenses öfkeyle, kocamın katillerinin cezalandırılmasını istemiyor musunuz?

— Görünüşe göre hanımefendi, sıcak bir sevgiyle bağlıyım onlara.

Düşes Prens'in gözlerinden, kendisine nasıl davranacağını söyleme konusunda, annesiyle aynı fikirde olduğunu anlıyordu. İki kadın sert bir ifadeyle bakışıp durdu, sonunda Düşes bir daha ağzını açmayacağını söyledi ve söylediğini yaptı; ama Prens, annesiyle uzun uzun tartıştıktan sonra, ona yeniden görüşünü bildirmesini emretti.

— Ekselanslarına hiçbir şey yapmayacağıma yemin ederim!

— İyi ama düpedüz çocukluk bu! diye bağırdı Prens.

— Konuşmanızı emrediyorum Sayın Düşes, dedi Prenses kasıla kasıla.

— Ben de beni bağışlamanız için yalvarıyorum hanımefendi; Prens hazretleri Fransızcayı kolayca okuyorlar, dedi Prens'e dönerek; heyecana kapılmış zihinlerimizi yatıştır-

mak üzere *bize* La Fontaine'in masallarından birini okurlar mı acaba?

Prenses bu *bize* sözünü çok küstahça buldu, ama başnedime kitaplığa gidip La Fontaine'in *Masallar*'ından bir ciltle geri gelince hem şaşırdı hem eğlendi; biraz karıştırdı, sonra Prens'e uzattı.

— Prens hazretlerinden *bütün* masalı okumalarını rica ediyorum, dedi.

Bahçıvanla Derebeyi

Bir bahçe meraklısı
Yarı şehirli yarı köylü
Oldukça temiz bir bahçe yetiştirmiş
Tarlası bostanıyla, köyün birinde
Toprağını sık dikenli bir çitle çevirmiş.
Onda artık marul mu, kuzukulağı mı
Ne istersen bol bol varmış;
Demet demek toplayıp
Köy kadınlarına sunacak kadar.
Sümbül yokmuş, ama kekik tümen tümen.
Derken bir tavşan
Bu cennetin rahatını kaçırmış.
Adam gitmiş kasabaya
Oraların derebeyine dert yanmış.
— Bu kör olası hayvan, demiş;
Gelip yoluyor her şeyi sabah akşam;
Ne tuzak dinliyor, ne kapan.
Taşlar, sopalar da kâr etmiyor:
Bu tavşan bir ecinni gibime geliyor.
— Ecinni mi? demiş derebeyi;
Şeytan da olsa, Karabaş hakkından gelir;
Bütün oyunlarını bozmasını bilir.
Hiç merak etme hemşehrim,

Kurtardım gitti seni.
— Ne zaman? — Yarından tezi yok gelirim.
Ve gelmiş bütün adamlarıyla derebeyi:
— Önce bir yemek yiyelim hele, demiş,
Piliçlerin körpe mi bari?
(...)
Yemekten sonra avcılar ayrı bela:
Hazırlık başlamış itiş kakışlarla.
Köpekler, borular, öyle bir yaygara ki
Deliye dönmüş bahçe sahibi
İşin kötüsü, zavallı sebzeler çiğnenmiş,
Hayır kalmamış hiçbirinde
Fideliklerin camı çerçevesi paramparça
Ne hindiba yetişir artık, ne pırasa;
Güzel sebze çorbalarına elveda.
(...)
Bir saat içinde, insanı, köpeği
Öyle bir hale sokmuş ki bahçeyi,
Bütün ilin tavşanları, yüz yılda
Böyle zarara sokamazlarmış kimseyi.

Küçük prensler,
Kozunuzu kendi aranızda paylaşın;
Krallara başvuran delilik eder.
Onları ne yardıma çağırın sakın,
Ne topraklarınıza sokun.[67]

Okuma bitince uzun bir sessizlik oldu. Prens, kitabı kendisi götürüp yerine koyduktan sonra çalışma odasında dolaşmaya başlamıştı.

— İyi ama hanımefendi, konuşma lütfunda bulunur musunuz? dedi Prenses.

67 La Fontaine, *Masallar*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, XI. Basım, 2016. (e.n.)

—Yoo, hayır, hanımefendi, Prens hazretleri beni bakan yapmadıkça konuşmayacağım; burada konuşursam, başnedimeliğimi yitirebilirim.

On beş dakikalık yeni bir suskunluk oldu; sonunda, Prens XIII. Louis'nin annesi Marie de Medicis'nin oynadığı rolü anımsadı. Başnedime, önceki günlerde, Bazin'in olağanüstü *Histoire de Louis XIII* [XIII. Louis Tarihi] adlı kitabını okutmuştu bu işle görevli hanıma. Epey sinirlenen Prenses, Düşes'in ülkeden ayrılabileceğini, ödünü patlatan Rassi'nin de Richelieu'ye öykünebileceğini, oğlunun emriyle kendisini ülke dışına sürgüne gönderebileceğini düşünmüştü. Prenses'in elinden gelse, o anda, başnedimeyi küçük düşürmek için dünyaları verirdi; ama yapamıyordu. Ayağa kalktı, dudaklarında abartılı bir gülümsemeyle, gelip Düşes'in elini tuttu ve şöyle dedi:

— Peki hanımefendi, konuşarak dostluğunuzu kanıtlayın.

— Tamam, ama ancak iki kelime edeceğim, fazla değil. O yılan Rassi'nin topladığı bütün kâğıtları ocakta yakın ve yaktığınızı asla ona söylemeyin.

Sonra da Prenses'in kulağına kulağına eğilerek samimi bir tonda şöyle dedi:

— Rassi o zaman Richelieu olabilir!

— Hay aksi şeytan! Seksen bin liretten fazlaya mal oldu o kâğıtlar bana! diye bağırdı sinirlenen Prens.

— Eee alt tabakadan alçak insanları yanında çalıştırmanın bedeli bu oluyor Prensim, diye karşılık verdi Düşes heyecanla. Keşke Tanrı izin verse, bir milyon yitirseniz de, babanızın saltanatının son altı yılında gözüne uyku girmesini engelleyen düzenbazlara bir daha güvenmeseniz.

Bu bir bakıma cumhuriyetçilikle aynı anlama gelen *alt tabakadan* sözü, Kont ile sevdiği kadının akla aşırı saygı duyduklarına inanan Prenses'in müthiş hoşuna gitmişti.

Prenses'in düşüncelere daldığı derin sessizlik sırasında, şatonun saati üçü çaldı. Prenses ayağa kalktı, yerlere dek eğilerek oğlunu selamladı.

— Sağlığım bu tartışmayı daha fazla sürdürmeme izin vermiyor, dedi. Alt tabakadan gelme insanları hiçbir zaman bakan yapmayın; Rassi'nizin istihbarat toplamak üzere harcadığınız paranın yarısını çaldığı fikrinden de vazgeçiremeyeceksiniz beni. Prenses duvardaki şamdanlardan iki mumu aldı, sönmesin diye de şömineye yerleştirdi; sonra oğluna yaklaşıp ekledi:

— La Fontaine'in masalı, beynimde, kocamın öcünü almak için duyduğum haklı isteği bastırıyor. Prens hazretleri *şu yazıları* yakmama izin verirler mi?

Prens kıpırdamıyordu.

"Gerçekten de ebleh," dedi Düşes içinden, "Kont haklı. müteveffa Prens, bir karara varabilmek için bizi sabahın üçüne dek uykusuz bırakmazdı."

Hâlâ ayakta duran Prenses ekledi:

— O küçük savcı, şu yalanlarla dolu, kendisi istikbali için önceden düzenlenmiş kâğıt parçalarının devletin en büyük iki kişisini bütün gece uykusuz bıraktığını bilse çok gururlanırdı doğrusu.

Prens öfkeyle evrak çantalarından birine saldırdı, içindekileri şömineye boşalttı. Kâğıt yığını bir anda iki mumu söndürüyordu neredeyse; odanın içi duman doldu. Prenses oğlunun gözlerinde, bir sürahi kapıp kendisine seksen bin lirete patlayan bu kâğıtları kurtarma isteğini görür gibi oldu.

— Pencereyi açın! diye bağırdı Düşes'e öfkeyle. Düşes söyleneni hemen yerine getirdi; o anda, kâğıtların hepsi alev aldı; şöminede büyük bir gürültü koptu, az sonra her şey yanıp kül oldu. Hemen sonra da bacanın tutuştuğu anlaşılacaktı.

Prens çok elisıkı biriydi; sarayının alev alacağını, saraydaki bütün değerli varlıklarının yanıp kül olacağını sandı; pencereye koşup değişmiş bir sesle muhafıza seslendi. Prens'in sesini duyan askerler topluca sarayın avlusuna koşmuşlardı, o da pencereden giren havayı korkunç bir gürültüyle çeken

şöminenin başına döndü; sabırsızlandı, küfürler etti, aklı başından gitmiş gibi birkaç adım attı çalışma odasında, sonra koşarak çıktı.

Prenses'le başnedimesi, tam bir suskunluk içinde, birbirlerinin karşısında kalakaldılar.

"Yine mi fırtına kopacak acaba?" dedi Düşes içinden, "koparsa kopsun, ben davamı kazandım." Tam vereceği cevaplarda küstahça davranmaya karar vermişti ki, birden bir fikir geldi aklına; ikinci dosya dokunulmamış olarak orada duruyordu. Yoo, dava ancak kısmen kazanılmış! Büyük bir soğukkanlılıkla Prenses'e:

— Hanımefendi geri kalan kâğıtları da yakmamı emrediyorlar mı? dedi.

— İyi de, nerede yakacaksınız onları? diye sordu Prenses öfkeyle.

— Salondaki ocakta, peş peşe ateşe atarak, hiçbir tehlike yok.

Düşes evrak çantasını koltuğunun altına sıkıştırdı, bir mum alıp bitişik salona geçti. Dosyada ifadelerin bulunup bulunmadığına baktı, beş altı tomar kâğıdı şalına sardı, kalanı büyük bir özenle yaktı, sonra Prenses'ten izin almadan çıkıp gitti.

— Küstahlığın en büyüğü bu, dedi Düşes gülerek; ama tesellisi olmayan bu dulluğun yapmacık hisleri, az daha beni darağacına gönderiyordu.

Düşes'in arabasının yanaştığını duyan Prenses, başnedimesine karşı korkunç bir öfkeye kapıldı.

Vakit çok geç olduğu halde, Düşes Kont'u çağırttı, Kont merhumun şatosundaydı az sonra, yangının sona erdiği haberiyle çıkageldi.

— Şu küçük Prens gerçekten büyük cesaret gösterdi, bütün kalbimle kutladım onu.

— Şu ifadelere çabucak bir göz atın, sonra hemen yakın.

Kont ifadeleri okudu, yüzü sarardı.

— Doğrusunu isterseniz, gerçeğe epey yakınmış, çok ustaca düzenlenmiş bir soruşturma bu, tam Ferrante Palla'nın izi üstündeler; konuşursa, başımız belaya girer.

— Konuşmayacaktır, diye haykırdı Düşes; onurlu bir insandır o; hemen yakalım bunları.

— Hemen olmaz. On on beş tehlikeli tanığın adını almama izin verin, Rassi işe yeniden başlarsa, kaçırtırım onları.

— Prens hazretlerinin gece çevirdiğimiz işten adalet bakanına söz etmemeye yemin ettiğini anımsatırım. Kepaze olacağından korkup saklayacaktır bunu.

— Bakın dostum, bu gece bizi evliliğimize epey yaklaştırıyor; sırtınıza düğün armağanı olarak bir suç dosyası bindirmek istemezdim, hele de çıkarlarım yüzünden, bir başkasının işlediği bir cinayetse bu.

Kont sevdalıydı, ellerine yapışıp bağırdı; gözü yaşarmıştı.

— Ayrılmadan, Prenses'e nasıl davranacağım konusunda öğüt verin bana; yorgunluktan bittim, bir saat sahnede, beş saat da çalışma odasında oyun oynadım.

— Prenses'in olsa olsa zayıflığı dile getiren acı sözlerinin öcünü, o apansız çıkışınızla almışsınız. Yarın ona bu sabahki gibi seslenin; Rassi henüz zindana atılmadı, sürgüne gönderilmedi, Fabrizio hakkında verilmiş olan kararı da yırtmadık.

Prenses'ten bir karar vermesini istiyordunuz, bu prensesleri, hatta başbakanları bile kızdırır; siz onun başnedimesi, yani hizmetkârısınız. Rassi her zayıf insan gibi dönektir, üç gün sonra eskisinden daha gözde olur; birinin çalışacaktır. İşin içine Prens'i sokmadan, hiçbir şeyden emin olamaz.

Bu akşam yangında bir adam yaralandı; bence çok gözüpek bir terzi bu. Yarın Prens'ten, koluma girip bu terziyi görmeye gelmesini isteyeceğim; tepeden tırnağa silahlı olacağım, gözümü dört açacağım; zaten bu genç Prens'ten henüz kimse nefret etmiyor. Ama onu sokakta dolaşmaya alıştırmak istiyorum, büyük olasılıkla yerime geçecek olan ve böyle ihtiyatsız davranışlarda bulunamayacak Rassi'ye tuzak kuruyorum

böylece. Terzinin evinden dönerken Prens'i babasının heykelinin önünden geçireceğim; salak heykeltıraşın giydirdiği Roma tarzı eteğin atılan taşlarla kırıldığını görecek; sonunda şunu düşünmezse, epey akılsız demektir: "Jakobenleri astırmanın ödülü bu işte." Ben de buna şu karşılığı vereceğim: "Ya on bin tanesini asmalısınız ya da hiçbirini. Saint-Barthélemy kıyımı Fransa'daki Protestanların kökünü kazıdı."

Yarın sevgili dostum, ben gezintiye çıkmadan, Prens'e geldiğinizi duyurun, sonra da ona: "Dün akşam karşınızda âdeta bakanlık yaptım, size birtakım öğütler verdim ve emriniz üzerine, Prenses'in hoşuna gitmeyecek işlere giriştim; şimdi bana borcunuzu ödemelisiniz," deyin. O sizin para istemenizi bekleyip kaşlarını çatacaktır; bu rahatsız eden düşünceyi olabildiğince uzun süre beslemesine izin verirsiniz; sonra dersiniz ki: "Prens hazretlerinden, Fabrizio'nun devletinizin en saygın on iki yargıcı tarafından *karşınızda* (yani Prens'in önünde) yargılanması için emir vermelerini rica ediyorum." Sonra ona, benim size söyleyeceğim, kendi elyazınızla kaleme alınmış küçük bir kararnameyi imzalatın hemen; bu kararnameye, elbette, verilmiş olan ilk kararın yürürlükten kaldıran maddeyi koyacağım. Buna karşı tek bir itiraz var; ama işi sıcağı sıcağına çözerseniz, bu Prens'in aklına gelmez. Şöyle diyebilir size: "Fabrizio'nun kendini kaleye hapsettirmesi gerek." Siz de o zaman: "Kent hapishanesine teslim olacak," dersiniz. (Biliyorsunuz, onun başında ben varım, yeğeniniz her akşam sizi görmeye gelir.) Prens, "Kaçışı kalemin onurunu ayaklar altına aldı, dolayısıyla, görünüşü kurtarmak üzere, yattığı ilk odaya dönmesini istiyorum," derse, siz de şu yanıtı verirsiniz: "Yoo, olmaz, orada düşmanım Rassi'nin avcunda olur." Sonra, kurmayı çok iyi becerdiğiniz o kadınca cümlelerden biriyle, Rassi'yi dizginlemek için, bu gece yanan soruşturma dosyalarından söz edeceğinizi ima edersiniz Prens'e; ayak direrse, on beş günlüğüne Sacca'daki şatonuza gideceğinizi söylersiniz.

Fabrizio'yu çağırtır, onu zindana düşürebilecek bu girişim konusundaki görüşünü sorarsınız. Her şeyi önceden kestirmek adına o zindandayken, beklemeye dayanamayan Rassi beni zehirletirse, Fabrizio büyük tehlikeyle karşılaşabilir. Ama bu olasılık çok düşüktür; dünyanın en neşeli insanı olan, hep cinaslı konuşan bir Fransız aşçı getirttiğimi biliyorsunuz; şakayla cinayet atbaşı gidemez. Dostumuz Fabrizio'ya, o güzel ve kahramanca eyleminin bütün tanıklarını bulduğumu söyledim zaten; asıl Giletti'nin onu öldürmek istediği çok açık. Size bu tanıklardan söz etmedim, çünkü sizi şaşırtmak istiyordum; ama o plan suya düştü; Prens imzalamaya yanaşmadı. Dostumuz Fabrizio'ya yüksek bir dinî görev sağlayacağımı söyledim, ancak düşmanlarım Roma'daki Katolik mahkemesine cinayet suçlamasıyla giderlerse, epey ciddi zorluklarla karşılaşırız.

Bakın hanımefendi, en ciddi biçimde yargılanmazsa, Giletti adının ömür boyu ağzının tadını kaçıracağını biliyorsunuz, değil mi? İnsan suçsuzluğundan eminken yargılanmaya yanaşmazsa büyük korkaklık etmiş olur. Ayrıca, suçlu bile olsa, ben onu aklatırım. Onunla konuştuğumda, kanı kaynayan delikanlı sözümü bitirmeme izin vermedi, devlet görevlileri listesini aldı, ülkenin en dürüst, en bilgili on iki yargıcını birlikte seçtik; seçim bittikten sonra, altısının adını sildik, onların yerine, altı hukukçuyu yazdık, kişisel düşmanlarım arasından zar zor bulabildiğimiz iki kişi ve Rassi'nin sözünden çıkmayan dört namussuzla tamamladık.

Kont'un bu önerisi, haklı olarak, ölesiye korkuttu Düşes'i; ama sonunda razı oldu ve Bakan'ın söylediği yargıçları atayan kararnameyi kendi yazısıyla kaleme aldı.

Kont onun yanından sabahın altısında ayrıldı; Düşes uyumaya çalıştı, ama boşunaydı. Saat dokuzda Fabrizio'yla kahvaltı etti, yargılanmak için yanıp tutuştuğunu gördü; saat onda Prenses'in yanındaydı, adam henüz ortalıkta görünmüyordu; saat on birde resmî kabule başlamış olan

Prens'i gördü, hiç karşı çıkmadan imzaladı kararnameyi. Düşes kararnameyi Kont'a yolladı, yatağına döndü.

Prens'in önünde, Kont'un Rassi'yi o sabah imzalanmış kararnameye ikinci imzayı atmaya zorladığında adamın nasıl öfkeden kudurduğunu anlatmak eğlenceli olurdu; ama olaylar bizi sıkıştırıyor ve hikâyeye devam etmek zorundayız.

Kont, her bir yargıcın liyakati üzerinde müzakere etti, gerekirse değiştirmeyi önerdi. Ama okur, sarayda çevrilen bütün dolaplardan da, bu yargılama usullerinin ayrıntılarından da bıkmıştır belki. Bütün bunlardan şu ahlâk dersi çıkarılabilir: Saraya yaklaşan her insan mutluluğunu tehlikeye atar; mutlu olursa da, geleceğini, bir oda hizmetçisinin çevireceği dolaplara bağlar.

Amerika'daysa, cumhuriyet yönetiminde, bütün gün sokaktaki dükkâncılara yaltaklanarak, sonunda onlardan daha salak biri olarak sıkıntıdan patlamak gerekir; üstüne üstlük, opera da yoktur.

Düşes, akşam sayımında büyük bir kaygıya kapıldı. Fabrizio ortalıkta yoktu; gece yarısına doğru, saraydaki gösteri sırasında, ondan bir mektup aldı. Kont'un denetimindeki *kent hapishanesine teslim olacak* yerde, Clelia'nın birkaç adım ötesinde bulunmaktan mutlu, kaledeki eski odasına dönmüştü.

Bu olayın önemli bir sonucu oldu: Orada zehirlenme tehlikesi her zamankinden büyüktü. Bu çılgınlık Düşes'i çileden çıkardı; kız birkaç gün sonra Marki Crescenzi'yle evleneceği için, bunu doğuran nedeni, Clelia'ya duyulan çılgınca aşkı bağışladı. Ve bu çılgınlık Fabrizio'ya, Düşes'in ruhu üzerindeki eski nüfuzunu geri kazandırdı.

"İmzalattığım o uğursuz kâğıt parçası ölümüne yol açacak! Nasıl da keçileri kaçırıyor bu erkekler şu onur düşünceleriyle! Mutlak monarşinin egemen olduğu, Rassi gibilerin adalet bakanı oldukları hükûmetlerde insan nasıl onuru düşünebilir! Prens şu olağanüstü mahkemenin toplanması

kadar kolay olan bir affı imzalamak zorundaydı! Fabrizio gibi soylu aileden gelen birinin, Giletti gibi bir palyaçoyu yumrukla ya da kılıçla öldürmüş olmakla suçlanmasının ne önemi olabilir!"

Düşes kısa mektubu alır almaz Kont'un yanına koştu, adamın yüzü sapsarıydı.

— Ahh, sevgili dostum, bu oğlanla başım dertte, yine bana kızacaksınız. Dün akşam kent hapishanesindeki zindancıyı getirttiğimi kanıtlayabilirim; yeğeniniz her gün çay içmeye evinize gelecekti. Şimdiyse, sizin ve benim için işin en korkunç yanı, Prens'e, Rassi'nin verdireceği zehirden korktuğumuzu söyleyemeyiz; böyle bir kuşku ona ahlâksızlığın doruğu gibi gelir. Ama buna karşın, isterseniz, hemen saraya çıkmaya hazırım; ancak alacağım cevaptan eminim. Dahası, kendim için kullanmayacağım bir yolu öneriyorum size. Bu ülkede işbaşına geleli beri kimsenin canını almadım, bu konuda ne kadar saf olduğumu bilirsiniz, zaman zaman, gün batarken, İspanya'da biraz düşüncesizlik edip kurşuna dizdirdiğim iki casusu düşünürüm hâlâ. Kısacası, şu Rassi'yi ortadan kaldırmamı ister misiniz? Fabrizio için yarattığı tehlike sınırsız; beni bozguna uğratacak bir güç var elinde.

Bu öneri Düşes'in çok hoşuna gitti, ama benimsemedi.

— O güzelim Napoli göğü altında emekliye ayrıldığımız zaman, akşamları beyninize kara düşüncelerin üşüşmesini istemem, dedi Kont'a.

— İyi ama sevgili dostum, talihimize kara düşüncelerden başkası düşmüyor gibi. Fabrizio hastalanıp ölürse ne oluruz, siz ne olursunuz?

Bunun üzerine tartışma yeniden alevlendi, Düşes bunu şöyle bağladı:

— Rassi canını, sizi Fabrizio'dan daha çok sevmeme borçlu; birlikte geçireceğimiz yaşlılık akşamlarını zehirlemek istemiyorum.

Düşes hemen kaleye koştu; General Fabio Conti askerî yasa hükümlerini gösterek onu engellemekten çok keyif aldı. Hiç kimse, Prens'in imzaladığı bir emir olmadıkça, devlet hapishanesine giremezdi.

— İyi ama, Marki Crescenzi ile çalgıcıları her gün kaleye geliyor?

— Bunun için Prens'ten yazılı bir emir aldım da ondan.

Zavallı Düşes talihsizliklerin tamamından habersizdi. General Fabio Conti, Fabrizio'nun kaçışıyla onurunun lekelendiğine inanmıştı. Kaleye döndüğünü görünce, gözlerine inanamadı, onu hapsetmek için elinde yazılı bir emir yoktu çünkü. "Ama işte onurumu kurtarmak, askerlik yaşamımı lekeleyecek o gülünç olaydan beni kurtarmak üzere, kendi ayağıyla geldi. Bu fırsatı kaçırmamak gerek. Hiç kuşkusuz aklayacaklar onu, öcümü almak için ancak bir iki günüm var," dedi içinden.

XXV. Bölüm

Kahramanımızın gelişi Clelia'yı umutsuzluğa düşürdü. Kendine karşı dürüst ve dindar bir insan olan zavallı kızcağız, Fabrizio'dan uzakta mutluluk nedir bilemeyeceğini görmezden gelemiyordu; ama babasının kısmen zehirlendiği gün, Meryem Ana'ya Marki Crescenzi ile evlenme özverisinde bulunma sözü vermişti. Bir daha Fabrizio'yu görmemeye yemin etmişti, ama kaçışından önce ona yazdığı mektupta açığa vurduğu şeyden ötürü korkunç pişmanlık duyuyordu. Hülyalı hülyalı kuşların uçuşuna bakarken, alışkanlıkla gözlerini bir zamanlar Fabrizio'nun baktığı pencereye çevirdiğinde, onu yine kendisini saygıyla selamlarken görünce bu kederli yürekte olup biteni nasıl anlatmalı?

Tanrı'nın onu cezalandırmak için bir hayal yarattığını sandı; ama sonra korkunç gerçeği gördü. "Yakaladılar onu," dedi içinden, "dolayısıyla işi bitti!" Kaçışından sonra kalede konuşulanları anımsıyordu; en basit zindancılar bile bu yüzden kendilerini ağır bir hakarete uğramış addediyorlardı. Clelia Fabrizio'ya baktı ve bu bakış, elinde olmadan, onu umutsuzluğa düşüren sevdayı olduğu gibi dile getirdi.

"Benim için hazırlanan o görkemli sarayda mutlu olacağımı mı sanıyorsunuz," diyordu sanki bu bakış Fabrizio'ya. "Babam bıkıp usanmadan sizin de bizim kadar yoksul olduğunuzu söyleyip duruyor. Oysa... Ey Ulu Tanrım, nasıl seve

seve paylaşırdım ben o yoksulluğu! Ah, birbirimizi bir daha görmememiz gerekiyor."

Clelia haberleşmek için harflere başvuracak gücü bulamadı. Fabrizio'ya bakarken başı döndü, pencere dibindeki iskemleye çöktü. Başını pencere kenarına dayamıştı ve son ana dek Fabrizio'yu görmek istediğinden, yüzü ona dönüktü, oğlan bakınca onu bütünüyle görebiliyordu. Az sonra gözlerini açıp hemen Fabrizio'ya baktı. Gözleri yaşarmıştı; ama bunlar sonsuz mutluluk yaşlarıydı; delikanlı, yokluğunun kendisini unutturmadığını görüyordu. İki zavallı genç bir süre böyle, büyülenmiş gibi kaldılar. Fabrizio, gitarla eşlik ediyormuş gibi, o anda içinden gelen bazı şeyleri şarkıya döktü: *Sizi görebilmek için döndüm zindana. Yeniden yargılayacaklar beni.*

Bu sözler Clelia'daki uyuyan iffeti uyandırmıştı âdeta; hızla gözlerini kaçırdı, elini kolunu sallayarak, onu bir daha görmemesi gerektiğini anlatmaya çalıştı; Meryem Ana'ya söz vermiş, ama sözünü unutup ona bakmıştı. Fabrizio aşkından söz etme cesaretini gösterince, Clelia onu bir daha görmeyeceğine yemin ederek, kızgınlık içinde uzaklaştı, Meryem Ana'ya verdiği söz şöyleydi: *Gözlerim bir daha onu görmeyecek.* Bunları küçük bir kâğıda yazmış, amcası Don Cesare, ayin sırasında adakta bulunurken bu kâğıdı sunakta yakmasına izin vermişti.

Ancak, ettiği bütün yeminlere karşın, Fabrizio'nun Farnese kulesinde belirişi Clelia'nın bütün eski davranışlarını geri getirmişti. Normalde bütün günü odasında, tek başına geçiriyordu. Fabrizio'yu hiç beklemediği bir anda karşısında bulmanın yarattığı sarsıntıyı atlatınca, emrindeki bütün dostlarıyla yeniden bağlantı kurmak üzere, konağı arşınlamaya başladı. Mutfakta çalışan geveze bir yaşlı kadın, gizemli bir havayla, "Sinyor Fabrizio bu sefer kaleden çıkamaz," dedi ona.

— İyi ama, duvardan aşma yanlışına bir daha düşmeyecek ki, dedi Clelia; aklanırsa, kapıdan çıkacak.

— Ben de hanımefendi hazretlerine, kaleden cenazesinin çıkacağını tekrarlıyorum.

Clelia sapsarı kesildi, yaşlı kadın bunun farkına vardı, bütün afra tafrası sona erdi. Fabrizio'nun hastalanıp öldüğünü Kale Komutanı'nın kızına söylemekle büyük bir dikkatsizlik ettiğini geçirdi içinden. Clelia odasına çıkarken kalenin hekimine rastladı, bu utangaç ve dürüst adam ona korku içinde Fabrizio'nun hastalandığını söyledi. Clelia ayakta zor duruyordu; buna karşın hemen, iyi yürekli rahip, amcası Don Cesare'ye koştu, şapelde ateşli ateşli dua ederken buldu onu; yüzü allak bullaktı. Derken akşam yemeği zili çaldı. Sofrada, iki kardeş tek kelime konuşmadı; yalnız General, yemeğin sonlarına doğru, birkaç ters laf etti kardeşine. Rahip uşaklara baktı, adamlar odadan çıktı.

— Generalim, dedi Don Cesare Kale Komutanı'na, kaleden ayrılacağını bildirmekten onur duyarım. İstifa ediyorum.

— Güzel, çok güzel! Beni zan altında bırakmak için besbelli! Peki, bu istifanın nedenini sorabilir miyim?

— Vicdanım öyle emrediyor.

— Hadi oradan, bir cübbeden başka bir şey değilsiniz! Ne işiniz olur sizin onurla vicdanla.

"Fabrizio öldü besbelli," dedi Clelia içinden; "akşam yemeğinde zehirlediler onu ya da yarın zehirlerler." Piyano eşliğinde şarkı söylemek üzere, kuşhaneye koştu. "Sonra günah çıkarırım," dedi kendi kendine, "bir insanın canını kurtarmak üzere yeminimi bozduğum için günahım bağışlanır." Kuşhaneye varıp demir parmaklıkların yerine kalasların çakıldığını görünce yere yığıldı! Aklı başından gitti, hücrede yatan insanı uyarmak üzere, şarkıdan çok çığlığı andıran birkaç şey söyledi. Hiç yanıt gelmedi; Farnese kulesine bir ölüm sessizliği egemendi. "Her şey sona erdi," dedi içinden. Çılgın gibi aşağı indi, sonra azıcık para ve elmas küpelerini almak üzere yeniden yukarı çıktı; ayrıca, akşam yemeğinden kalan, bir dolaba yerleştirilmiş ekmeği de aldı.

"Hâlâ yaşıyorsa, görevim onu kurtarmak." Gururla kulenin kapısına doğru yürüdü; kapı açıktı, yalnızca zemin kattaki sütunlu odaya sekiz asker yerleştirilmişti. Adamların gözünün içine cesaretle baktı; başlarındaki çavuşa seslenmeyi düşünüyordu. Ama adam orada değildi. Clelia bir sütunun çevresindeki demir merdivene doğru yürüdü; erler şaşkın şaşkın baktılar, omzundaki dantel şaldan, başındaki şapkadan ötürü, bir şey söyleyemediler. Birinci katta kimse yoktu; ikinci kata gelince –okur anımsarsa, Fabrizio'nun yattığı odaya açılan koridorun girişindeki üç demir kapı kapalıydı– kapılara giden koridorda tanımadığı bir gardiyanla karşılaştı, adam korku içinde:

— Daha akşam yemeğini yemedi, dedi.

— Biliyorum, dedi Clelia küçümser bir havayla. Adam onu durdurmayı göze alamadı. Clelia, yirmi adım sonra, Fabrizio'nun odasına çıkılan altı tahta basamağın ilkinde oturan epey yaşlı, kırmızı suratlı başka bir gardiyanla karşılaştı, adam da ona sordu:

— Komutanın izni var mı, küçükhanım?

— Siz beni tanımıyor musunuz?

Clelia o anda olağanüstü bir güce erişmiş, aklı başından gitmişti. "Kocamı kurtaracağım," diyordu içinden.

Bu arada yaşlı gardiyan "İyi ama görevim buna izin vermez..." diye bağırıyordu.

Clelia altı basamağı hızla çıkıyordu; kapıya seğirtti. Delikte kocaman bir anahtar sallanıyordu; anahtarı döndürebilmek için bütün gücünü toplaması gerekti. O arada yaşlı gardiyan, yarı sarhoş, entarisinin koluna yapışmıştı; kız hızla odaya girdi, entarisini yırtarak kapıyı örttü ve baktı ki bekçi içeri girmek için itiyor, elinin altındaki sürgüyle kapattı. Odanın içine baktı, Fabrizio'yu akşam yemeğinin bulunduğu küçük masanın başında oturur buldu. Hemen koşup masaya devirdi, Fabrizio'nun koluna yapıştı ve sordu:

— Yemek yedin mi?

Bu senlibenli seslenişle Fabrizio kendinden geçmişti. Clelia, düştüğü korkuyla, kadın çekingenliğini bir yana bırakmış, bütün sevgisini gösteriyordu.

Fabrizio önündeki öldürücü yemeğe başlamak üzereydi. Kızı kucaklayıp öpücüğe boğdu. "Demek ki yemek zehirliydi," diye düşündü. "Elimi sürmediğimi söylersem, din yeniden aramıza girer, Clelia da kaçar. Ama tersine, ölmek üzere olduğumu düşünürse, yanımdan ayrılmamasını sağlarım. O iğrenç evliliğinden kurtulma çaresi arıyor, rastlantı bunu önümüze getirdi. Şimdi bütün zindancılar toplaşıp kapıyı zorlayacaklar, öyle bir rezalet kopacak ki, belki Marki Crescenzi korkuya kapılacak ve evlilik bozulacak."

Fabrizio, bu düşüncelerle geçen sessizlik sırasında Clelia'nın kollarından kurtulmaya çalıştığını duyumsadı.

— Sancım yok, dedi, ama az sonra ayağının dibine serileceğim; ölmeme yardım et.

— Ah benim biricik dostum! dedi kız, ben de seninle birlikte ölürüm. Bunu derken, içinden gelen bir hareketle, sımsıkı sarılıyordu ona.

O heyecanlı haliyle, yarı çıplak, öylesine güzeldi ki, içinden gelen hareketi engelleyemedi. Hiçbir dirençle karşılaşmadı.

Çok büyük bir mutluluğun ardından gelen gönül borcu ve tutku dolu coşku içinde, gerisini hesaplamadan kıza şöyle dedi:

— Mutluluğumuzun ilk anlarına yakışıksız bir yalanın gölgesi düşmemeli, dedi. Senin cesaretin olmasa şu anda cansız bir cesettim ya da korkunç sancılar içinde kıvranıyordum; ancak, sen içeri girdiğinde yemeğe başlamak üzereydim, o yemeklere dokunmamıştım.

Fabrizio, Clelia'nın gözlerinde gördüğü öfkeyi yatıştırmak için bu korkunç sahneleri uzattıkça uzattı. Kız geri çekildi, iki duygu arasında kararsız, bir süre yüzüne baktı, sonra kollarına atıldı. Koridorda büyük bir gürültü koptu, üç demir kapı şiddetle açılıp kapanıyor, birileri bağırıyordu.

— Ah, keşke silahım olsaydı! diye bağırdı Fabrizio; içeri girerken bütün silahlarımı aldılar. Şimdi gelip işimi bitirirler! Elveda Clelia, ölümüme şükrediyorum, çünkü bana mutluluğu tattırdı. Clelia ona sarıldı, ağzı bir çakı kadar kısa, fildişi saplı küçük bir hançer verdi.

— Seni öldürmelerine izin verme, son ana dek savun kendini, dedi; rahip amcam gürültüyü duyarsa, hem yürekli hem erdemli insandır, seni kurtarır; gider onunla konuşurum. Bunu derken kapıya yöneldi. Öldürülmezsen, getirilenlere dokunmaktansa açlıktan öl, dedi eli sürgüde, başını ona çevirerek, heyecanla. Şu ekmeği yanından ayırma. O arada gürültü yaklaşıyordu, Fabrizio kızın koluna yapıştı, kapıya gitti, korku içinde açtı, altı basamaklı merdivene seğirtti. Fildişi saplı küçük hançer elindeydi, az kalsın Prens'in emir subayı General Fontana'nın yeleğini yırtıyordu; adam korkuyla bağırarak geri çekildi.

— İyi ama sizi kurtarmaya geliyorum Sinyor Dongo!

Fabrizio altı basamağı yeniden tırmandı, hücreye doğru seslendi: *Fontana beni kurtarmaya gelmiş;* sonra altı basamak aşağıdaki General'e döndü, buz gibi bir sesle konuştu. Öfkeli davranışından ötürü uzun uzun özür diledi.

— Beni zehirlemek istiyorlardı; önümde duran akşam yemeği zehirliydi; ona el sürmeme akıllılığını gösterdim, ama bu yöntemin beni çok şaşırttığını itiraf etmeliyim. Ayak seslerinizi duyunca, kısa kılıçlarla işimi bitirmeye geldiğinizi sandım... Sayın General, sizden şimdi, odama kimsenin girmemesini emretmenizi istiyorum. Girip zehri kaldırırlar, oysa Prensimizin her şeyi bilmesi gerekir.

Sapsarı kesilmiş, dili tutulan General, Fabrizio'nun isteklerini arkasındaki seçkin zindancılara aktardı. Zehrin ortaya çıkmasından dolayı süklüm püklüm olmuş adamlar apar topar aşağı indiler; görünüşe göre, Prens'in emir subayının o daracık merdivenden geçişine engel olmamak için birbirleriyle yarışıyor, aslında bir an önce kaçıp yok olmaya

çalışıyorlardı. Fabrizio, General Fontana'yı çok şaşırtmak üzere, zemin kattaki sütunun çevresindeki demir merdivende çeyrek saat oyalandı; Clelia'ya birinci katta saklanması için zaman kazandırmak istiyordu.

Bir dizi çılgınca girişimden sonra General Fontana'yı kaleye göndermeyi başaran Düşes'ti; rastlantıyla başarmıştı bunu. Kont Mosca'nın yanından korku içinde ayrılmış, hemen saraya koşmuştu. Ona pek bayağı gelen canlılıktan gözle görülür biçimde tiksinen Prenses çıldırdığını sandı, onun için herhangi bir sıradışı girişimde bulunmaya yanaşmadı. Aklı başından giden Düşes hüngür hüngür ağlıyor, ağzından yalnız şu sözler dökülüyordu:

— İyi ama hanımefendi, Fabrizio çeyrek saat sonra zehirlenmiş olacak!

Prenses'in kusursuz soğukkanlığını karşısında acıdan deliye döndü. Vicdan muhasebesine izin veren kuzeye özgü dinlere göre yetiştirilmiş bir kadının mutlaka vermesi gereken ahlâk dersi aklına bile gelmedi. Zehri ilk ben kullandım, şimdi ben zehirleniyorum. Paris'te benzer durumlarda dilden düşmeyecek bu tür düşünceler, İtalya'da, tutkunun kabardığı anlarda insanların nadiren aklına gelir.

Umutsuzluğa kapılan Düşes, o gün görevli bulunan Marki Crescenzi'nin durduğu salona daldı rastlantıyla. Marki, Düşes kente dönünce, onsuz asla kavuşamayacağı şövalyelik için yürekten teşekkürler etmişti. Sınırsız bağlılık gösterilerinde bulunmuştu. Düşes yanına gelip şunları söyledi:

— Rassi kaledeki Fabrizio'yu zehirleyecek. Size vereceğim çikolatayla bir şişe suyu cebinize koyun. Kaleye çıkın, General Fabio Conti'ye, bu suyla çikolatayı Fabrizio'ya elinizle vermenize göz yummazsa, kızıyla evliliği bozacağınızı söyleyerek beni hayata geri döndürün.

Marki sapsarı kesildi, bu sözlerle canlanacak yerde, sığ bir telaş kapladı yüzünü; böyle büyük bir prensin egemenlik sürdüğü, Parma kadar ahlâklı bir kentte böyle korkunç

bir cinayet işlenebileceğine inanmak istemiyordu ve bütün bu yavan sözleri, ağır ağır sıralıyordu. Sözün kısası Düşes, karşısında dürüst ama bir türlü eyleme geçemeyen, zayıf mı zayıf bir insan buldu. Marki, Sinyorina Sanseverina'nın sabırsız çığlıklarıyla kesilen benzer yirmi cümleden sonra, harika bir fikir buldu. Ettiği şövalyelik yemini yönetime karşı girişilecek dolaplara karışmasına izin vermiyordu.

Bu arada zamanın uçup gittiğini hisseden Düşes'in kaygı ve umutsuzluğunu kim anlatabilir?

— Peki, hiç değilse Komutan'a gidin ve Fabrizio'nun katillerini cehenneme dek kovalayacağımı söyleyin!

Umutsuzluk, Düşes'in doğal konuşma ustalığını artırıyor, ama onun bu ateşi de Marki'yi ürkütmekten, kararsızlığını artırmaktan başka işe yaramıyordu; bir saat sonra, eyleme geçmeye başlangıçtakinden daha az hazırdı.

Umutsuzluğun son sınırına varan, Kale Komutanı'nın böylesine varlıklı bir damadın hiçbir isteğini geri çevirmeyeceğini hisseden bu talihsiz kadın, sonunda Marki'nin dizlerine kapandı. O zaman Marki'nin ödlekliği daha da arttı; bu beklenmedik sahne karşısında, kendisinin de işe karıştığını sandı; derken, beklenmedik bir şey oldu. Aslında iyi yürekli bir insan olan Marki, bu kadar güzel ve özellikle bu kadar güçlü bir kadının gözyaşları içinde ayaklarına kapanmasından etkilendi.

"Bu kadar varlıklı ve soylu bir insan olan ben de, günün birinde bir jakobenin ayaklarına kapanırım belki," dedi içinden. Ve başladı ağlamaya; sonunda, başnedime olarak Düşes'in onu Prenses'e götürmesi; Marki'nin de içinde ne bulunduğunu bilmediğini söyleyeceği küçük bir sepeti Fabrizio'ya götürmesi kararlaştırıldı.

Düşes'in, Fabrizio'nun kaleye gitme çılgınlığını yaptığını öğrenmesinden önceki akşam sarayda bir *comedia dell'arte* oynanmıştı; Düşes'in âşığı rollerini hep kendisine ayıran Prens, sevgisinden söz ederken öylesine heyecanlanmıştı ki,

çok gülünç duruma düşmüştü. İtalya'da tutkulu bir adam – bir prens de olsa– bu hep böyle görülürdü.

Son derece utangaç bir insan olan, ama sevda işini çok ciddiye alan Prens, şatonun koridorlarından birinde, allak bullak olmuş Marki Crescenzi'yi, Prenses'e sürükleyen Düşes'e rastladı. Umutsuzluğun başnedimeye kazandırdığı güzellik karşısında öyle şaşırdı, öyle büyülendi ki, ömründe ilk kez kişilikli davrandı. Son derece buyurgan bir el hareketiyle Marki'yi gönderdi, her türlü kuralı yerine getirerek, Düşes'e ilanıaşk etmeye başladı. Bu sahneyi önceden hazırladığı belliydi çünkü diyeceklerini son derece mantıklı bir sıraya sokmuştu.

— Toplumsal konumumun gerektirdiği zorunluluklar sizinle evlenmemi yasakladığına göre, kutsanmış ekmek üstüne yemin ederim ki, yazılı emriniz olmadan evlenmeyeceğim. Ayrıca sizi, son derece sevimli, akıllı bir adam olan Başbakanımla evlenmekten yoksun bırakacağımı da derinden hissediyorum, diye ekledi; ama o elli altı yaşında, bense daha yirmi iki yaşındayım. Aşkla ilgisi olmayan fırsatlardan söz açarsam size hakaret etmiş, "Hayır!" demenizi hak etmiş olurum; ancak sarayımda paraya değer veren herkes, elindeki bütün varlığı size devrederek sevgisini kanıtlayan Kont'tan hayranlıkla söz ediyor. Bu konuda ona öykünebilsem çok mutlu olurdum. Servetimi benden daha iyi kullanırdınız ve bakanlarımın tahtımın mali işleriyle ilgilenen kişiye teslim ettikleri yıllık gelirimin hepsi sizin olurdu; böylece Düşes hazretleri, her ay ne kadar harcayacağıma siz karar verirdiniz. Düşes, bütün bu ayrıntıları çok uzun buluyordu; Fabrizio'nun tehlikede olması yüreğini parçalıyordu.

— İyi ama Prensim, diye bağırdı, kalenizde şu anda Fabrizio'yu zehirlemek üzere olduklarını bilmiyorsunuz demek! Dediklerinizin hepsine inanıyorum, kurtarın onu!

Bu söz çok beceriksizce ayarlanmıştı. Zehir kelimesiyle, bu zavallı dürüst Prens'in konuşmaya kattığı bütün iyi ni-

yeti, kendini bırakmış hali bir anda yok oluverdi; Düşes bu beceriksizliğini ancak iş işten geçtikten sonra fark edebildi, inanmadığı şey başına geldi, umutsuzluğu arttı. "Zehirden söz etmeseydim," dedi içinden, "Fabrizio'yu bana bağışlıyordu. Ah sevgili Fabrizio, ah!" diye ekledi, "sersemliklerimle yüreğini delik deşik etmek alnıma yazılmış demek ki!"

Düşes'in Prens'i tutkulu sevda sözlerine döndürebilmesi epey zaman aldı, bir sürü işveye patladı; ama sonunda korkusu hiç geçmedi. Konuşan aklıydı; ruhu önce zehir düşüncesiyle, sonra da, zehir sözü ne kadar ürkütücüyse onun kadar rahatsız edici başka bir düşünceyle buz kesmişti. "Devletimde insanlara zehir veriliyor, hem de bana söylemeden! Demek ki Rassi beni bütün Avrupa'nın gözünde küçük düşürmek istiyor! Gelecek ay kimbilir neler okurum Paris gazetelerinde!"

Bu utangaç delikanlının ruhu ansızın sustu, bir şey geldi aklına.

— Sevgili Düşes! Size ne kadar bağlı olduğumu biliyorsunuz. Zehirle ilgili düşünceleriniz dayanaksız, böyle olması daha çok hoşuma gider; ama düşünmemi sağladılar, bir an için, ömrümde duyduğum biricik sevgiyi, size olan aşkımı unutturdular bana. Sevilecek bir insan olmadığımı hissediyorum; sevdalı bir çocuktan başka bir şey değilim; ancak, gelin sınayın beni.

Prens konuştukça alevleniyordu.

— Fabrizio'yu kurtarın, her dediğinize inanıyorum! Bir ana yüreğini kaplayan çılgınca korkuların etkisinde kaldım besbelli; hemen kaleye, Fabrizio'yu almaya gönderin birini, göreyim onu. Hâlâ yaşıyorsa, kent hapishanesine göndersin Prens hazretleri, isterse, yargılanana dek, aylarca yatsın orada.

Düşes, Prens'in bu kadar basit bir şeyi tek bir sözle gerçekleştirecek yerde surat astığını umutsuzluk içinde gördü; kıpkırmızı kesilmiş, Düşes'e bakıyordu; derken bakışlarını yere çevirdi, yüzü sarardı. O yersiz zehir kelimesi babasına

ya da II. Felipe'ye yakışan bir düşünceyi aklına getirmişti. Ama dile dökmeye cesaret edemiyordu.

— Bakın hanımefendi, dedi sonunda kendini zorlayarak ve pek de ince olmayan bir sesle, çocuk yerine koyuyorsunuz beni, üstelik en küçük bir çekiciliği olmayan bir varlık gibi görüyorsunuz. Öyleyse ben de size, az önce size beslediğim derin ve gerçek sevginin aklıma getirdiği korkunç şeyi söyleyeyim. Zehre şu kadarcık inanmış olsaydım, sözüm yasa hükmünde olduğundan, hemen harekete geçerdim; oysa isteğinizde tutkulu bir hayal ürünü görüyorum yalnızca ve söylememe izin verin, bu oyunun nereye varacağını da kestiremiyorum. Hepi topu üç aydır hüküm süren benim, bakanlarıma danışmadan harekete geçmemi mi istiyorsunuz? Benden, her zamanki, bana kalırsa son derece akla uygun davranışımın dışına çıkmamı istiyorsunuz. Şu anda buradaki mutlak hükümdar sizsiniz hanımefendi, benim için her şey demek olan, konuda bana birtakım umutlar veriyorsunuz; ama bir saat sonra, gördüğünüz karabasan dağılıp o zehir görüntüsü yok olduğunda, varlığım sizin için rahatsız edici olacak, beni tahtımdan indireceksiniz hanımefendi. Bu durumda, bir yemin isterim. Fabrizio size sağ salim geri getirilirse, üç ay içinde, sizden sevdamın bekleyebileceği en mutlu şeyi bağışlayacağınıza yemin edin: Ömrünüzün bir saatini bana ayırırsanız beni ömür boyu mutlu edersiniz ve bütünüyle benim olursunuz.

O sırada, şatonun saati ikiyi vurdu. "Ah!" dedi Düşes içinden, "belki de iş işten geçti."

— Yemin ediyorum, diye haykırdı yuvalarından fırlamış gözlerle.

Prens bir anda başka bir insan oluverdi; emir subayının bulunduğu tarafa koştu koridorun.

— General Fontana, hemen kaleye koşun, Sinyor Dongo'nun kapatıldığı odaya çıkın, alıp bana getirin, yirmi, hatta olabilirse on beş dakika içinde konuşmalıyım onunla.

— Aman General! diye bağırdı Prens'in ardından gelmiş olan Düşes, bir dakika hayatımı değiştirebilir. Kuşkusuz düzmece olan bir rapor Fabrizio'nun zehirleneceğinden korkmama yol açtı. Sesinizi duyurabileceğiniz yere gelir gelmez ona bir şey yememesi için bağırın. Yemeğine dokunduysa kusturun, bunun benim isteğim olduğunu söyleyin, gerekirse güç kullanın; ona peşinizden geldiğimi söyleyin ve size ömür boyu gönül borcu duyacağıma emin olun.

— Atım eyerli hanımefendi ve at sürmekte ustayımdır, şimdi rüzgâr gibi giderim, sizden sekiz dakika önce kaledeyim.

— Ben de sizden o sekiz dakikanın dördünü istiyorum Düşes hazretleri, diye bağırdı Prens.

Emir subayı görünmez olmuştu, en büyük marifeti ata binmekti. O daha kapıyı kapatır kapatmaz, kişilikli bir insan gibi duran genç Prens, Düşes'in eline yapıştı.

— Benimle birlikte kiliseye gelme lütfunda bulunun hanımefendi, dedi heyecanla. Ömründe ilk kez dili tutulan Düşes, ağzını açmadan ardına düştü. Küçük kilise sarayın öbür ucunda olduğundan, Prens'le birlikte o sarayın büyük koridorunu koşarak geçtiler. Kiliseye girince Prens, sunaktan çok Düşes'in önünde diz çöktü.

— Ettiğiniz yemini tekrarlayın, dedi heyecanla; dürüst davransaydınız, şu talihsiz prenslik bana zarar vermemiş olsaydı, şu anda yemin ettiğiniz için, size beslediğim aşkın hatırına söz verdiğiniz şeyi bana bağışlayacağınıza yemin edin.

— Fabrizio'nun zehirlenmediğini görürsem, sekiz gün sonra hâlâ yaşıyorsa, Prens hazretleri onu Başpiskopos Landriani'nin yerine geçecek piskopos yardımcısı olarak atarsa, kadın olarak bütün saygınlığımı, onurumu, her şeyimi ayaklar altına alıp Prens hazretlerinin olacağım.

— Evet ama *sevgili dostum*, dedi Prens epey hoş bir kaygı ve sevgi karışımıyla, aklımın ermediği, bütün mutluluğumu yok edebilecek bir oyun olmasından korkuyorum; öyle olur-

sa, bir anda can veririm. Başpiskopos işleri yıllarca süründüren o dinî gerekçelerden birini önüme dikerse, ne yaparım? Görüyorsunuz ya, büyük bir iyi niyetle hareket ediyorum; o zaman küçük bir düzenbaz kesilir misiniz bana karşı?

— Yoo, hayır. Emin olun, Fabrizio kurtulursa, elinizdeki bütün gücü kullanarak onu piskopos yardımcısı ve geleceğin başpiskoposu yaparsanız, onurumu ayaklar altına alıp sizin olacağım. Prens hazretleri, Monsenyör Başpiskopos'un sekiz gün içinde önünüze getirmeye hazırlandığı dilekçeyi onaylasın.

— Şimdi size boş bir kâğıt imzalıyorum, bana da devletime de siz hükmedin, diye bağırdı kıpkırmızı kesilen, sözün tam anlamıyla kendinden geçen Prens. Sonra bir yemin daha istedi. Öylesine heyecanlanmıştı ki, doğal utangaçlığını unutmuştu, yalnız ikisinin bulunduğu saray şapelinde Düşes'e, sekiz gün önceki izlenimi silip atacak şeyler söyledi alçak sesle. Ancak Fabrizio'nun içinde bulunduğu tehlikenin yarattığı umutsuzluk, kadının yüreğinde, kendisinden koparılan sözün verdiği tiksintiyi bastırmıştı.

Düşes, attığı adımla sarsılmıştı. Ağzından çıkan sözün korkunç acısını duymayışı, bütün dikkatini General Fontana'nın zamanında kaleye varıp varamayacağına vermiş olmasındandı.

Bu çaylak oğlanın çılgınca sevgi sözlerinden kurtulup konuyu azıcık değiştirebilmek için, bulundukları küçük kilisenin sunak masasında duran, Parmesan'ın ünlü resimlerinden birini övmeye girişti.

— O resmi size göndermeme izin verecek kadar iyi yürekli olun lütfen, dedi Prens.

— Tamam, kabul ediyorum, diye sürdürdü Düşes; ama şimdi izin verin de Fabrizio'ya koşayım.

Çok rahat bir tavırla, arabacısına dörtnala sürmesini söyledi. Kale önündeki hendeğin üzerindeki köprüde yürüyen General Fontana ve Fabrizio'yla karşılaştı.

— Yemeği yedin mi?

— Çok şükür hayır.

Düşes Fabrizio'nun boynuna sarıldı, sonra önce canını, sonra aklını yitireceğinden korkarak tam bir saat baygın yattı.

General Fabio Conti, Fontana'yı görünce öfkeden sapsarı kesilmişti. Prens'in emirlerini yerine getirmekte öyle ağır davranmıştı ki, Düşes'in bundan böyle Prens'in oynaşı olacağını tahmin eden emir subayı, sonunda, onun kızmasından korkmuştu. "Kale Komutanı Fabrizio'nun hastalığını iki üç gün sürdürmeyi tasarlıyor, sarayın adamı General, böylece bu saygısızı, intikamımı alacak sancılar içinde kıvranırken bulur," diyordu kendi kendine.

Düşüncelere dalmış olan Fabio Conti, Farnese kulesinin zemin katındaki muhafız odasında durdu, oradaki bütün erleri hemen gönderdi; yaşanacak sahne için tanık kalmasın istiyordu. Beş dakika sonra, Fabrizio'nun konuştuğunu işitip, yaşadığını ve General Fontana'ya heyecanla hapishaneyi betimlediğini görünce, şaşkınlıkla donup kaldı. Hemen çekip gitti.

Fabrizio Prens'le konuşurken tam bir *gentleman*[68] gibi davrandı. Her şeyden önce, öyle olur olmaz her şeyden korkan bir çocuk gibi görünmek istemiyordu. Prens iyi yürekli davranıp ona nasıl olduğunu sorunca şöyle dedi:

— Yüce Prens hazretleri, ne öğlen ne akşam yemeği yemiş, açlıktan ölmek üzere olan biriyim. Prens'e teşekkür etme onuruna erdikten sonra, kent hapishanesine gitmeden önce Başpiskopos'u görmesine izin verilmesini istedi. Prens çocuksu aklıyla bu zehir fikrinin Düşes'in uydurduğu bir şey olmadığını kavrayınca sapsarı kesildi. Aklı fikri bu korkunç düşüncede olduğundan, Fabrizio'nun yönelttiği Başpiskopos'u görme isteğine hemen yanıt veremedi; sonra dalgınlığını bir dizi lütufla gidermeye çalıştı.

---

68 Beyefendi. (ç.n.)

— Şimdi yalnız çıkın senyör, yanınızda muhafız olmadan dolaşın kentimin sokaklarında. Saat ona on bire doğru, çok kalmayacağınızı umduğum hapishaneye gidersiniz.

Ömrünün en ilginç günü olan o büyük günün ertesinde Prens, kendini küçük bir Napolyon sanıyordu; o büyük adamın, sarayında çok sayıda güzel kadın tarafından el üstünde tutulduğunu okumuştu. Aşk hayatı onu bir kez Napolyon yaptıktan sonra, bunu kurşun yağmuru altında da kazandığını anımsadı. Düşes karsındaki tavrını düşündükçe havalarda uçuyordu. Güç bir işi başarmış olma düşüncesi onu on beş gün boyunca başka bir adam yaptı; iyilikçi duygulara açıldı; biraz kişilik kazandı.

O gün, bir aydır masasının üstünde bekleyen, Rassi'yi kont yapan kararnameyi yırtıp atmakla işe başladı. Fabio Conti'yi görevinden aldı, yerine gelen Albay Lange'ye zehir işinin aslını sordu. Dürüst, Leh bir asker olan Lange zindancılara gözdağı verdi ve Prens'e birilerinin Sinyor Dongo'yu zehirlemek istediğini söyledi; ama bunun için çok sayıda insanın bilgilendirilmesi gerekiyordu. Akşam yemeği için bütün önlemler alınmıştı; General Fontana koşup yetişmeseydi, iş olup bitecekti. Bunları işiten Prens'in eli ayağı kesildi; ama gerçekten sevdalı olduğundan, şunu söyleyerek avundu: "Demek ki Sinyor Dongo'nun canını gerçekten kurtarmışım, dolayısıyla Düşes bana verdiği sözü tutmamazlık edemeyecek." Derken başka bir şey geldi aklına: "İşim sandığımdan zormuş; herkes Düşes'in ince zekâlı biri olduğu görüşünde, böylece siyasetle duygularım çakışıyor. Hele başbakanım olmayı kabul ederse yaşadım demektir."

Prens o akşam izlediği o korkunç gizli sahnelerden öylesine irkilmişti ki, oyuna katılmak istemedi.

— Yüreğimin olduğu kadar topraklarımın da efendisi olursanız çok sevineceğim, dedi Düşes'e. İlk olarak size, günü nasıl geçirdiğimi söyleyeceğim. Ondan sonra her şeyi eksiksiz anlattı. Rassi'yi kont yapan kararnameyi yırttığını,

Lange'yiatamasını, zehirlenmeyle ilgili raporu vs. sıraladı. Hüküm sürebilmek için çok deneyimsiz buluyorum kendimi. Kont şakalarıyla beni küçük düşürüyor kurul toplantısında, herkesin gözü önünde bile dalga geçiyor, yakında sizin de tanık olacağınız sözler ediyor; istediği yere çekip götürdüğü bir çocuk olduğumu söylüyor. Prens olsam da insanım hanımefendi, bu gibi şeyler insanı kızdırıyor. Sayın Mosca'nın anlatıklarının gerçekdışı hikâyeler olduğunu kanıtlamak üzere şu alçak Rassi'yi bana bakan yaptılar; öte yandan, kendini hâlâ çok güçlü sanan; yeğeninizi ortadan kaldırmaya onun ya da Markiz Raversi'nin yönlendirdiğini söylemeye cesaret edemeyen General Conti var. General Fabio Conti'yi yargıç önüne çıkarma arzusundayım; bu zehirleme girişiminde suçlu olup olmadığına yargıçlar karar verecek.

— İyi ama Prensim, yargıcınız var mı?

— Ne demek şimdi bu? dedi şaşıran Prens.

— Sokaklarda ciddi bir yüzle dolaşan, bilgili hukukçularınız var; ancak onlar, sarayınızda hangi parti egemense onun hoşuna gidecek kararlar vereceklerdir.

İrkilen genç Prens bilgeliğinden çok saflığını dışa vuran sözler gevelerken Düşes konuşmasını sürdürüyordu.

— Conti'yi onuru lekelenmiş olarak bırakmak daha iyi değil mi? Yoo, hayır, Marki Crescenzi denen dürüst ama sıradan adamla kızının evliliği işte o zaman suya düşer.

Bu konuda Düşes'le Prens arasında sonu gelmeyen bir konuşma başladı. Prens hayranlıkla kendinden geçti. Clelia Conti Marki Crescenzi'yle evlendiği için, eski kale komutanına duyduğu öfkeyle birlikte dile getirdiği bu özel nedenle, zehirleme girişimini bağışladığını bildirdi; ama Düşes'in öğüdünü tutarak onu kızının evleneceği güne dek sürgüne gönderdi. Düşes artık Fabrizio'ya âşık olmadığını sanıyor, ama Clelia Conti'nin Marki'yle evlenmesini de yürekten istiyordu; bunun altında, Fabrizio'nun yavaş yavaş kızdan soğuyacağı umudu vardı.

O akşam mutluluktan uçan Prens, Bakan Rassi'yi gürültülü biçimde koltuğundan indirmek istiyordu. Düşes gülerek ona şöyle dedi:

— Napolyon'un bir sözü var, bilir misiniz? *Herkesin gördüğü çok yüksek bir yerde duran insan, artık şiddetli hareketler yapmamalıdır.* Neyse, bu akşam çok geç oldu, işleri yarına bırakalım.

Düşes, Kont'un fikrini almak istiyordu, akşam aralarında geçen bütün konuşmayı aktardı ona, tabii ki yaşamını zehirleyen o korkunç sözü atlayarak. Düşes bu kadar gerekli hale gelmesiyle öyle övünüyordu ki, Prens'e şunları söyleyerek, verdiği sözü yerine getirmeyi sonsuza dek ertelemeyi tasarlıyordu: "Beni bu küçük düşürme barbarlığına boyun eğmemde ısrar ederseniz sizi asla bağışlamam, ertesi gün topraklarınızdan ayrılırım."

Rassi'nin geleceği konusunda görüşü sorulan Kont, çok filozofça davrandı. General Fabio Conti de, o da Piemonte'ye gezmeye gitti.

Fabrizio'nun yargılanması konusunda beklenmedik bir güçlük belirdi. Yargıçlar onu daha ilk duruşmada, alkışlarla aklamak istiyordu. Davanın hiç değilse bir hafta sürebilmesi, yargıçların bütün tanıkları dinleme zahmetine girebilmesi için Kont'un gözdağı vermesi gerekti. "Hep aynı bu insanlar," diyordu içinden.

Fabrizio, aklandığı günün ertesinde, sonunda iyi yürekli Başpiskopos Landriani'nin başyardımcılığına resmen kavuştu. Aynı gün Prens, Fabrizio'nun bundan sonraki başpiskopos olmasını sağlayacak kararları imzaladı; nitekim iki aya kalmadan, koltuğuna kuruldu.

Herkes Düşes'i, yeğeninin ciddi görünüşünden ötürü kutluyordu. Oysa o umutsuzluk içindeydi. Clelia, kendisi evlilikten kurtulduktan, General Fabio Conti görevden alınıp sürgüne gönderildikten sonra, artık hayli gözde olan Düşes'in büyük yardımlarıyla, oldukça varlıklı, çok yaşlı,

sağlık sorunlarından başka bir şeyle ilgilenemeyen teyzesi Kontes Contarini'nin evine sığınmıştı. Fabrizio'yu görebiliyordu. Ancak eski bağlılığını bilen biri onu şimdi görse, sevgilisinin karşılaştığı tehlikeler yüzünden sevgisinin azaldığı sonucuna varabilirdi. Fabrizio elinden geldiğince farkedilmeyecek biçimde sık sık Contarini konağının önünden geçmekle kalmıyordu, ayrıca, olağanüstü büyük bir çabayla, bu konağın birinci katındaki pencerelere bakan bir daire kiralamayı da başarmıştı. Bir dinî tören alayının geçişini izlemek üzere ansızın pencereye çıkan Clelia korkuyla geri çekildi; son derece yoksul bir işçi gibi karalara bürünmüş olarak, Farnese kulesindeki hücresinde olduğu gibi, yağlı kâğıtla kapladığı o yıkık dökük kulübenin penceresinden kendisine baktığını görmüştü. Fabrizio buna bakarak, Clelia'nın ondan kaçışını, halk arasında Düşes'ten bilinen, babasının görevden alınışına bağlayabilirdi; ama o bu uzaklaşmanın başka bir nedene dayandığını biliyordu, dolayısıyla daldığı kaygıları hiçbir şey dağıtamazdı.

Ne aklanışıyla ilgiliydi, ne ömründe ilk kez yerine getirmek zorunda kaldığı güzel bir işe yerleştirilmesiyle, ne elde ettiği güzel konumla ne de kendisine bağlı bulunan dindar çevredeki din adamları ve cemaatin kendisine aşırı yaltaklanmasıyla. Sanseverina Sarayı'ndaki sevimli dairesi artık ona dar geliyordu. Onu sevindirmek üzere, Düşes, konağının ikinci katını da, genç başpiskopos yardımcısının gönlünü almak üzere bekleşen insanlarla dolu birinci katın güzel salonlarını da ona bırakmak zorunda kalmıştı. İleride Başpiskopos'un yerine geçmesini sağlayacak kararname ülkede şaşkınlık yaratmıştı; Fabrizio'nun kişiliğindeki, bir zamanlar saraydaki zavallı, dangalak dalkavukları hop oturtup hop kaldıran özellikler şimdi birer erdem sayılıyordu.

Bütün bu yüce görevler karşısında kayıtsız kalmak, Fabrizio için büyük bir hayat dersi oldu, üstelik adına hazırlanmış özel üniformayı giyen on uşakla birlikte o göz ka-

maştırıcı dairesindeyken, çevresinde iğrenç zindancılarla, sürekli ölüm tehlikesi içinde yaşadığı Farnese kulesindeki tahta odasından daha mutsuzdu. Annesi ve V*** düşesi olan kız kardeşi, Parma'ya onun kazandığı şöhreti görmeye geldiler, gömüldüğü derin keder karşısında şaşırıp kaldılar. Şimdi artık kadınların en gerçekçisi olan Dongo markizi bu durumdan öylesine telaşlandı ki, bu durum karşısında Farnese kulesinde ona, etkisini yavaş yavaş gösteren bir zehir içirdiklerini sandı. Kimsenin işine burnunu sokmayan bir kadın olduğu halde, bu sıradışı kedere değinmek zorunda kaldı, Fabrizio'ysa buna gözyaşlarıyla karşılık verdi.

Geldiği parlak yerin sağladığı sayısız üstünlük onu sadece öfkeli biri yapmıştı. O kendini beğenmiş, bencilliğin, en aşağılık yarayı taşıyan kardeşi, ona resmî bir kutlama mektubu yazdı; yeni marki bu mektuba, adına yakışan bir araba ve at satın alabilsin diye 50.000 liret gönderdiğini eklemişti. Fabrizio bu parayı, kötü bir evlilik yapmış olan kız kardeşine gönderdi.

Kont, aynı adı taşıyan eski Parma Başpiskoposu Fabrizio'nun Latince bastırdığı Dongolu Valserra ailesinin soykütüğünü İtalyancaya çevirtmişti. Latince metni de içeren harika bir kitap olarak bastırdı; kitaptaki taşbaskı görselleri, Parisli büyük ustalarca kopya edilmişti. Düşes, Fabrizio'nun güzel bir resminin eski başpiskoposunkinin karşısına konmasını istemişti. Bu çeviri, ilk hapisliği sırasında, Fabrizio'nun yapıtı olarak yayımlandı. Oysa her insanda doğal olarak bulunan kendini beğenme de dâhil, her şey silinmişti bizim kahramanın ruhundan; kendisine adanan bu kitabın tek sayfasını bile okuma lütfunda bulunmadı. Toplum içinde elde ettiği konum, kitabın göz kamaştırıcı biçimde ciltlenmiş bir örneğini Prens'e sunmaya zorladı onu; Prens de bunu, ölümle burun buruna gelmenin acısını unutma bahanesi saydı, ona odasına her zaman girebilme onurunu ve *ekselansları* unvanını bağışladı.

XXVI. Bölüm

Fabrizio'nun, gömüldüğü o derin kederden çıkabildiği biricik anlar, bilindiği gibi, Clelia'nın sığındığı Contarini konağının tam karşısındaki dairesinde yağlı kâğıt yerine cam taktırdığı pencerenin arkasına gizlenerek geçirdiği zamanlardı; kaleden çıktıktan sonra kızı görebildiği ender anlarda, gözüne çarpan ve ona kötüye işaret gibi gelen büyük değişiklik karşısında derinden etkilenmişti. İşlediği kusurdan sonra, Clelia'nın yüzüne açıkça görünen bir soyluluk ve ciddiyet gelmişti; gören otuz yaşında sanırdı. Fabrizio, bu sıradışı değişimde kesin bir kararlılığın yansımasını gördü. "Günün her saatinde; Meryem Ana'ya verdiği söze sadık kalma, beni bir daha görmeme yemini ediyor olmalı," diyordu kendi kendine.

Oysa Fabrizio, Clelia'nın çektiği acıların ancak yarısını kestirebiliyordu; gözden düşen babasının ancak Marki Crescenzi ile evlendiği gün Parma'ya dönebileceğini ve yeniden sarayda boy gösterebileceğini (ki bu olmadan yaşayamazdı) biliyordu; babasına bu evliliğe razı olduğunu yazdı. General o sırada Torino'da sürgündeydi ve üzüntüden hasta düşmüştü. Doğrusunu isterseniz, verdiği bu büyük karar kızı on yaş ihtiyarlatmıştı.

Fabrizio'nun, Contarini konağının tam karşısında bir penceresinin olduğunu fark etmişti; ama o pencereye hepi

topu bir kez bakma talihsizliğine uğramıştı; orada insan başına benzer bir karaltı ya da onunkine benzeyen bir erkek hayali görür görmez gözünü yumuyordu. Şimdi artık dayandığı tek şey derin imanı ve Meryem Ana'nın yardımına duyduğu güvendi. Babasına saygı göstermemenin acısını çekiyordu; ileride evleneceği adamın kişiliğiyse ona tamamen sığ, bu dünyada büyük kibirlere kapılmaya elverişli gözüküyordu; son olarak da, bir daha görüşmemesi gereken, ama üstünde hakkı bulunan bir erkeğe tapıyordu. Bütün bunlar ona mutsuzluğun ta kendisi gibi geliyordu ve doğrusunu isterseniz, haklıydı. Evlendikten sonra Parma'dan iki yüz fersah ötede yaşamaya gidecekti.

Fabrizio, Clelia'nın ne kadar alçakgönüllü olduğunu biliyordu; dedikoduya konu olabilecek her türlü sıradışı girişimin açığa çıktığı an, onu ne kadar mutsuz edeceğini de. Bununla birlikte, yüreğindeki melankolinin ve Clelia'nın sürekli kendisinden kaçırdığı bakışlarının yarattığı umutsuzlukla, teyzesi Sinyorina Contarini'nin iki uşağını kendi yanına çekme cesaretini gösterdi. Bir gün, akşam üzeri, taşralı bir kentli kılığında, anlaştığı uşaklardan birinin beklediği konak kapısına dayandı; Torino'dan geldiğini, Clelia'ya babasından mektup getirdiğini söyledi. Uşak bu haberi götürdü; sonra onu, sarayın ilk katındaki geniş bekleme odasına aldı. Fabrizio orada belki de ömrünün en kaygılı on beş dakikasını geçirdi. Clelia ona hayır derse, artık huzur bulma umudu kalmıyordu. Yeni saygınlığımın getireceği rahatsız edici pohpohlamalardan kurtulmak için, kiliseden kötü bir rahiplik koparır, takma bir adla, manastırın birine sığınırım. Sonunda uşak gelip Sinyorina Clelia Conti'nin kendisini kabule hazır olduğunu haber verdi. Kahramanımızın eli ayağı kesildi; ikinci katın merdivenlerini çıkarken az kalsın korkudan bayılacaktı.

Clelia üstünde tek bir mum yanan küçük bir masanın önünde oturuyordu. Kılık değiştirmiş olan Fabrizio'yu tanır tanımaz fırlayıp salonun dibine saklandı.

— Ruhumun esenliğine işte bu kadar özen gösteriyorsunuz, diye bağırdı elleriyle yüzünü kapatırken. Oysa babam verilen zehirle ölmek üzereyken, Meryem Ana'ya, sizi bir daha görmeme yemini ettiğimi biliyorsunuz. Şimdiye dek bu yemini bir tek, sizi ölümden kurtardığımı sandığım, ömrümün en talihsiz gününde bozdum. Hiç kuşkusuz suç sayılacak, beni mecbur bırakan davranışınız yüzünden söyleyeceklerinizi dinlemeye razı oluyorum.

Bu son cümle Fabrizio'yu o kadar şaşırttı ki, keyfini çıkarabilmesi biraz zaman aldı. Clelia'nın küplere binip kaçacağını sanıyordu; sonunda aklı başına geldi, yanan tek mumu söndürdü. Verdiği emirleri çok iyi anladığı halde, Clelia'nın arkasına sığındığı kanepenin bulunduğu köşeye doğru yürüdü; elini öperse bunu hakaret sayıp saymayacağını bilmiyordu; oysa aşkı kızı öyle ürpertmişti ki, hemen Fabrizio'nun kollarına atıldı.

— Ah sevgili Fabrizio, gelmekte ne kadar geciktin! dedi. Ancak kısa bir an konuşabilirim seninle, büyük günah, çünkü yüzünü görmemeye yemin ettiğimde, seninle konuşmamaya da söz vermiştim. Peki ama zavallı babamdan intikam almak gibi bir canavarlık nasıl aklına geldi? Düşünsene, kaçışını kolaylaştırmak üzere önce onu zehirlemişlerdi. Seni kurtarmak üzere adını tehlikeye atan bana, herhangi bir borcun yok muydu? Üstelik şimdi sen de dinin hizmetine girdin hepten; o iğrenç Marki'den kurtulmanın bir yolunu bulsam bile benimle evlenemezsin. Ayrıca, dinî tören günü, gün ışığında beni görmeye, böylece Meryem Ana'ya verdiğim sözü açıkça çiğnetmeye nasıl cesaret edebildin?

Şaşkınlık ve mutlulukla aklı başından gitmiş olan Fabrizio sımsıkı sarılıyordu kıza.

Söylenecek çok şey vardı, bu konuşma kısa sürmezdi. Fabrizio ona babasının sürgünüyle ilgili asıl hikâyeyi anlattı; zehir fikrinin General Conti'den çıktığına bir saniye bile inanmadığından, Düşes bu işe hiç karışmamıştı; bunun,

Kont Mosca'yı koltuğundan etmeyi düşünen Raversi takımının kafasından çıktığına emindi. Gerçeklerin böyle uzun uzun dile getirilmesi Clelia'yı çok mutlu etti; Fabrizio'nun tarafında olan birinden nefret ettiğine üzülmüştü. Şimdi artık kıskançlıkla bakmıyordu Düşes'e.

O akşamın getirdiği mutluluk ancak birkaç gün sürdü.

Eşi bulunmaz insan Don Cesare Torino'dan döndü ve dürüst yüreğinden aldığı cesaretle, Düşes'in karşısına çıkmayı göze aldı. Anlatacaklarını kötüye kullanmaması için söz aldıktan sonra, onur konusunu yanlış yorumlayan kardeşinin, Fabrizio'nun kaçışı yüzünden kamuoyunca kınandığına inanıp kendisine meydan okunduğunu sanarak intikam alması gerektiğine inandığını açıkladı.

Don Cesare'nin konuşmasının ikinci dakikasında, dava kazanılmıştı. Kusursuz erdemi, böyle şeyler görmeye alışık olmayan Düşes'i etkilemişti. Bir yenilik olarak hoşuna gitti.

— General'in kızının Marki Crescenzi'yle evliliğini hızlandırın, o zaman ben de General'in yolculuktan döner gibi karşılanması için elimden geleni yaparım. Onu akşam yemeğine çağırırım; memnun oldunuz mu? İşin başında birtakım soğukluklar yaşanır tabii, General de hemen kale komutanlığını geri istememelidir. Ama Marki'yi sevdiğimi biliyorsunuz, kayınbabasına da diş falan bilemem.

Bunun üzerine Don Cesare yeğenine gelip umutsuzluktan hasta düşmüş babasının canının, onun elinde olduğunu söyledi. Birkaç aydır hiçbir sarayda gözükmemişti.

Clelia, takma bir adla Torino'ya yakın bir köyde sürgün yaşayan babasına gitmek istedi; General, yargılanmak üzere, Torino sarayından da atılmasını istediklerine inanmıştı çünkü. Babasını hasta, kısmen delirmiş buldu. Hemen o akşam Fabrizio'ya kesin bir ayrılık mektubu yazdı. Kişiliği gittikçe sevgilisininkine benzeyen Fabrizio, bu mektubu alınca, Parma'nın on fersah uzağında, dağlar arasındaki Valleja manastırına çekildi. Clelia ona on sayfalık bir mektup yazmıştı.

Zamanında onun izni olmadan Marki'yle evlenmemeye yemin etmişti; şimdi bu izni istiyordu; bunun üzerine Fabrizio ona, emekli olarak geldiği o ıssız Valleja'dan, en temiz dostluk duygularıyla yüklü bir mektupla bu izni veriyordu.

Mektuptaki dostça havaya epey sinirlenen Clelia bu mektubu aldıktan sonra, o kış Parma sarayını aydınlatacak ve dinî günlere rastlayan düğün gününü kendisi saptadı.

V. Ranuccio Ernesto aslında çok cimri bir adamdı; ama karasevdaya düşmüştü ve Düşes'i sarayına bağlamayı umuyordu; annesine, yüklüce bir para ayırıp şenlik düzenlemesi için ricada bulundu. Başnedime, para saçılmasından yararlanmayı bildi; o yıl Parma'da düzenlenen şenlikler Milano sarayının parlak günlerini ve iyi yürekliliği belleklerden silinmeyen sevimli Prens Eugène'i anımsattı.

Piskopos yardımcısının görevi onu Parma'ya çağırıyordu; ancak o, dinî gerekçelerle, koruyucusu Monsenyör Landriani'nin ona zorla verdiği küçük başpiskoposluk dairesinde inzivaya çekilmek istediğini bildirdi; tek bir uşakla gidip oraya kapandı. Böylece sarayın hiçbir parlak şenliğine katılmadı, bu da ona, Parma'da ve ileride kendisine bağlanacak piskoposluk çevresinde çok geniş bir azizlik ünü sağladı. Fabrizio'nun yalnız başına gömüldüğü derin kederden ve umutsuzluktan dolayı, böyle beklenmedik bir anda dünyadan elini eteğini çekmesi üzerine, onu piskopos yardımcısı yapmayı kendisi düşünmüş olan iyi yürekli Başpiskopos Landriani biraz kıskanmaya başladı. Başpiskopos, İtalya'da âdet olduğu üzere, saraydaki bütün şenliklere katılmayı görev sayıyordu. O zaman en görkemli tören kıyafetlerini giyiyordu; bu giysi, kendi büyük kilisesinde koronun ortasında göründüğü anda giydiğiyle hemen hemen aynıydı. Sarayın sütunlu bekleme odasında toplanmış yüzlerce uşak, onu görünce, kutsanmak üzere hemen ayağa fırlıyor, o da bir an durup hepsini kutsuyordu. Monsenyör Landriani işte bu gösterişli sessizlik içinde, birinin şöyle dediğini işitti: "Baş-

piskoposumuz baloya gidiyor, Monsenyör Dongo'ysa odasından çıkmıyor!"

O andan sonra Başpiskopos'un Fabrizio'ya gösterdiği sınırsız ayrıcalık sona erdi; ama o artık kendi kanatlarıyla uçabiliyordu. Clelia'nın evlenmesinin onu sürüklediği umutsuzluğun doğurduğu davranışı, çok yüce, yalın bir dindarlığın sonucu sayıldı. Dindarlar, aslında delice kibir kokan soykütüğünün çevirisini bir başucu kitabı gibi okumaya başladı. Kitapçılar Fabrizio'nin taşbaskı bir portresini bastı, bunlar özellikle alt tabakadan insanlar tarafından birkaç günde kapışıldı; ressam, bilgisizlikle, Fabrizio'nun resminin çevresine, ancak piskoposların sahip olabileceği, bir başpiskopos yardımcısının hak edemeyeceği birtakım süsler yerleştirmişti. Başpiskopos bu resimlerden birini gördü ve işte o zaman iyice küplere bindi; hemen Fabrizio'yu çağırttı ve kıskançlığın zaman zaman kabalığa kaçtığı, zehir zemberek laflar etti. Hayal edebileceğiniz üzere Fabrizio'nun, böyle bir durumda Fénelon gibi davranması için çok uğraşması gerekmedi; Başpiskopos'u elinden gelen bütün alçakgönüllülük ve saygıyla dinledi; din adamı konuşmasını bitirince de, ilk zindana atılışı sırasında, soykütüğünün Kont Mosca'nın emriyle çevrilme hikâyesini anlattı. Kitap birtakım ince hesaplarla yayımlanmıştı ve bunları öteden beri kendi konumundaki bir insana yakıştıramamıştı. Portreye gelince, birinci basım da ikincisi de kendi bilgisi dışında gerçekleşmişti. Kitapçı, inzivaya çekildiği zaman ona bu ikinci basımdan yirmi dört nüsha gönderdiğinde, uşağını gönderip yirmi beşinciyi satın aldırmıştı; böylece resmin otuz meteliğe satıldığını öğrenmiş, öbür yirmi dördün bedeli olarak yüz liret göndermişti.

Yüreğinde başka acılar taşıyan bir insan tarafından son derece akıllıca sıralanan bu gerekçeler Başpiskopos'un öfkesini iki katına çıkardı; Fabrizio'yu ikiyüzlülükle suçlamaya dek vardırdı işi. "Halktan gelen kimseler akıllı bile olsalar, işte böyle oluyor," dedi Fabrizio içinden.

O anda çok başka kaygıları vardı onun; Sanseverina Sarayı'ndaki dairesine dönmeye çağıran ya da en azından kendisini görmeye gelmesini isteyen halasının mektuplarıydı bunlar. Fabrizio oraya gitse, Marki Crescenzi'nin düğün için düzenlediği göz kamaştırıcı şenliklerden söz edildiğini duyacağından emindi. Bir rezalet çıkarmadan bunları dinlemeye dayanabileceğine emin değildi.

Evlenme töreni yapıldığında, Fabrizio, başpiskoposlukta ilişkide bulunduğu insanlara ve uşağına kendisiyle konuşmamaları emrini vererek tam bir suskunluğa gömüleli tam bir hafta olmuştu.

Bu yeni buyruğu öğrenen Monsenyör Landriani Fabrizio'yu eskisinden daha sık çağırtıp daha uzun süre konuştu; hatta onu, başpiskoposluğun kendilerine verilmiş birtakım ayrıcalıkları çiğnediğini öne süren kimi köy rahipleriyle yaptığı toplantılara katılmaya bile zorladı. Fabrizio bütün bunlara, başka şeyler düşünen biri olarak kayıtsız kaldı. "Manastıra çekilmek benim için çok daha iyi olur," diye düşünüyordu, "Velleja kayalıklarında daha az acı çekerim."

Halasını görmeye gitti, ona sarılırken gözyaşlarını tutamadı. Kadın onu oldukça değişmiş buldu, müthiş zayıfladığı için yuvalarından fırlayacak gibi büyümüş gözleriyle, paspal, sıradan kara rahip cübbesiyle görünce gözyaşlarını tutamadı; ama az sonra bu yakışıklı delikanlıdaki değişikliğin Clelia'nın evliliğinden ileri geldiğini anlayınca, çok daha ustaca dizginlenseler de, başpiskoposunkiler kadar düşmanca duygulara kapıldı. Marki Crescenzi'nin düzenlediği şenliklerin kimi çarpıcı yanlarından uzun uzun söz etme gaddarlığını gösterdi. Fabrizio hiç ağzını açmadı; ama gözleri kendiliğinden kısıldı, kapandı ve hiç beklenmedik bir şey oldu, olduğundan daha çok sarardı. Çok acı çektiği zaman, yüzünün sarısı yeşile çalıyordu.

O sırada Kont Mosca çıkageldi ve gördüğü şey inanılmazı gerçekleştirdi, Fabrizio'nun başından beri doğurduğu

kıskançlığı bir anda giderdi. Bu becerikli adam, Fabrizio'yu yeniden dünya işleriyle ilgilendirmek üzere elinden gelen bütün ince, akıllı yolları denedi. Kont başından beri çok saymış, yeterince sevmişti onu; kıskançlığın karışmadığı bu dostluk ondan sonra gerçek bir bağlılığa dönüştü. "Talihinin bedelini çok ağır ödedi," diyordu Kont içinden. Prens'in Düşes'e gönderdiği Parmesan resmini gösterme bahanesiyle Fabrizio'yu bir köşeye çekti.

— Bakın dostum, erkek erkeğe konuşalım şimdi. Size herhangi bir yararım dokunabilir mi? Sakın sizi sorgulayacağım diye korkmayın; para size yararlı olabilir mi, siyasal güç işinize yarayabilir mi? Söyleyin, emrinizdeyim; yok eğer yazmak daha çok hoşunuza gidecekse, yazın bana.

Fabrizio sevgiyle kucakladı onu ve resimden söz etti.

— Davranışınız tam bir ince siyaset örneği, dedi Kont konuşmayı önceki hafif konusuna çekerek; çok saygın bir gelecek hazırlıyorsunuz kendinize, Prens size saygı duyuyor, halk el üstünde tutuyor, şu hırpani kara cübbeniz Monsenyör Landriani'ye karalar bağlatıyor. Dünya işleri konusunda belli bir becerim var, ama inanın sizde gördüğüm şeyin kusursuzlaşması için size verecek öğüdümün bulunmadığına yemin edebilirim. Yirmi beş yıl önce hayata attığınız ilk adım sizi kusursuzluğa ulaştırmış. Sarayda çok söz ediliyor sizden ve sizin yaşınızda benzeri olmayan bu farkı neye borçlu olduğunuzu biliyor musunuz? Sırtınızdaki şu hırpani kara cübbeye. Po Nehri yakınlarında, orman içindeki o güzel tepede, Petrarca'nın eski evi, Düşes'le bana ait, biliyorsunuz; kıskançlığın kötü alışkanlıklarından usandıysanız, ünü, sizinkini artıracak Petrarca'nın halefi olabilirsiniz diye düşündüm.

Kont, dünyadan elini eteğini çekmiş bu insanın yüzünde küçük bir gülücük yaratmak için beynini patlatıyordu, ama başaramadı. Oluşan değişimi daha da çarpıcı kılan şey, Fabrizio'nun yüzünde eskiden tek bir kusur varsa, bunun, zamanlı zamansız beliren şehvet ve neşe oluşuydu.

Kont, inzivaya çekilmiş olmasına karşın, gelecek cumartesi, Prenses'in doğum gününde, sarayda gözükmemenin belki fazla göze çarpacağını belirtmeden ayrılmadı Fabrizio'nun yanından. Bu söz Fabrizio'nun yüreğine işledi. "Ey Ulu Tanrım! Ne yapmaya geldim ben buraya!" diye düşündü. Sarayda gerçekleşecek karşılaşmayı düşünmeden edemiyordu. Ve bu düşünce her şeyi bastırdı; saraya toplantı salonlarının kapılarının açıldığı anda gelmenin biricik umudu olduğuna karar verdi.

Gerçekten de, o gece duyurulan ilk adlardan biri Monsenyör Dongo'nunki oldu ve Prenses onu büyük bir özenle kabul etti. Fabrizio'nun gözü sarkaçlı saatteydi, salona gelişinin yirminci dakikasını gösterdiğinde, tam Prens annesinin yanına gelirken, o izin istemek üzere kalkıyordu. Prens'e bir iki kez iltifat ettikten sonra, tam ustaca kapıya doğru yaklaşırken, başnedimenin düzenlemeyi çok güzel başardığı saraya özgü küçük şeylerden biri oldu. Hizmetle görevli mabeyinci koşarak yanına geldi, Prens'e *whist* oyununda eşlik etme işinin kendisine verildiğini söyledi. Parma'da bu çok çarpıcı, piskopos yardımcısının bulunduğu yerin çok üstünde bir onurdur. Yalnız başpiskoposa ayrılmış bir onurdu *whist*'te kâğıt dağıtmak. Mabeyincinin sözü Fabrizio'nun yüreğine işledi, her türlü rezaletten nefret etmesine karşın, az kalsın, birden başının dönmeye başladığını söyleyecekti adama; ama oyundan daha dayanılmaz birtakım sorularla ve geçmiş olsun dilekleriyle karşılaşacağını düşündü. O günse konuşmaktan nefret ediyordu.

Neyse ki, Prenses'e yağcılık yapmaya gelmiş büyük insanlar arasında kilisenin düşük rütbeli başkeşişi de vardı. Fontanalarla, Duvoisinlerle aşık atabilecek bir insan olan bu keşiş, salonun ıssız bir köşesinde duruyordu. Fabrizio, giriş kapısını görmeyecek biçimde, gelip onun önüne yerleşti ve adamla ilahiyat konuşmaya girişti. Ancak, Marki ve Markiz Crescenzi'nin adlarının söylendiğini duymadan edemedi. Umduğunun tersine, büyük bir öfkeye kapıldı.

— *Borso Valserra* olsaydım (Birinci Sforza'nın generallerinden biriydi bu), hem de Clelia'nın o mutlu günde bana verdiği kısa saplı hançerle şu hantal Marki'yi bıçaklar, benim bulunduğum salona Markiz'le birlikte gelmek ne demekmiş gösterirdim ona!

Yüz ifadesi öyle değişti ki, başkeşiş şöyle demek zorunda kaldı:

— Ekselansları rahatsızlandılar mı?

— Korkunç başım ağrıyor... Bu ışık kötü geliyor... Zaten Prens'e *whist*'te kart sunmak üzere buradayım.

Bunun üzerine, tam bir burjuva olan başkeşişe, öylesine şaşırdı ki ne yapacağını bilemeyip Fabrizio'yu selamlamaya girişti; en az onun kadar heyecanla Fabrizio da, garip bir gevezelikle konuşmaya koyuldu; arkasındakilerin derin bir sessizliğe gömüldüklerini hissediyor, dönüp bakmak istemiyordu. Derken bir keman yayıyla nota sehpasına vuruldu; ünlü şarkıcı P***, Cimarosa'nın bir zamanlar çok sevilen şarkısına başladı:

Benim olsun o gözbebekleri!

Fabrizio ilk notalarda kendini tuttu, ama az sonra öfkesi dağıldı, içinden ağlamak geliyordu. "Ey Ulu Tanrım! Ne gülünç sahne bu!" dedi içinden, "Hem de sırtımda kara cübbeyle!" Bunun üzerine kendinden söz etmeyi daha akla yatkın buldu.

— Su korkunç baş ağrıları, bizim konumumuzdaki bir insanı küçük düşürecek gözyaşlarıyla sonuçlanıyor, dedi başkeşişe; o yüzden, siz değerli efendimizden, yüzlerine baka baka ağlamama izin vermelerini, halime aldırmamalarını rica ediyorum.

— Bizim Catanzara taşra rahibi de çeker aynı rahatsızlığı, dedi başkeşiş. Ve alçak sesle sonu gelmez bir hikâye anlatmaya girişti.

Taşra rahibinin akşam yemekleriyle ilgili ayrıntılara uzanan hikâyesi, Fabrizio'nun uzun süredir yapmadığı bir şeyi yapmasına, gülümsemesine yol açtı; o başkeşişi dinlemeyi sürdürürken, Sinyorina P*** , Tanrı vergisi bir yetenekle, Pergolese'nin bir aryasını söylüyordu. (Prenses eski müziği seviyordu.) Fabrizio'nun üç adım ötesinden bir gıcırtı geldi; gecenin başından beri ilk kez dönüp o tarafa baktı. Döşemeyi gıcırdatan koltukta Markiz Crecenzi oturuyordu. Onun da gözleri yaşlıydı. Fabrizio başını öne eğince Markiz de eğdi; Fabrizio birkaç saniye daha ona baktı; elmaslarla bezeli bu yüzü tanıyordu; ama bakışlarında öfke ve küçümseme vardı. Sonra içinden *şu gözler asla sana bakmayacak,* diyerek rahibe döndü.

— Rahatsızlığım her zamankinden daha fena, dedi.

Gerçekten de, Fabrizio tam yarım saat ılık gözyaşları döktü. Neyse ki, İtalya'da âdet olduğu üzere, kulakları yırtarcasına çalınan bir Mozart senfonisi imdadına yetişip gözyaşlarını dindirdi.

Sıkı durdu, gözünü Markiz Crescenzi'ye çevirmedi; ama Sinyorina P*** yeni bir şarkıya başladı, bunun üzerine, Fabrizio'nun gözyaşlarıyla yatışan ruhu tam bir huzura kavuştu. O zaman her şey gözüne başka türlü göründü. "Onu ilk andan başlayarak bütünüyle unutma niyetinde miyim?" dedi kendi kendine, "Yapabilir miyim bunu?" derken şu geldi aklına: "Bundan iki ay öncesine oranla daha mutsuz olabilir miyim? Eğer hiçbir şey sıkıntımı artırmayacaksa, neden kendimi onu görme zevkinden yoksun bırakayım? Ettiği yemini unutmuş vefasız. Zaten bütün kadınlar öyle değil midir? İyi de, kim yadsıyabilir tanrısal güzelliğini? Beni kendimden geçiren bir bakışı var, oysa ben güzel denen kadınlara bakmak için kendimi zorlarım! Peki neden beni baştan çıkarmasına izin vermeyeyim? Böylece hiç değilse bir anlığına acıdan kurtulurum."

Fabrizio insanları iyi kötü tanıyordu, ama tutkular konusunda hiçbir deneyimi yoktu; olsa, şu bir anlık hazzın,

Clelia'yı unutmak için aylardır harcadığı çabayı silip süpürdüğünü kabul ederdi.

Zavallı kadın bu kutlamaya kocasının zoruyla gelmişti; yarım saat sonra, rahatsız olduğunu bahane ederek ayrılmak istedi, ama Marki ona, arabalar saraya gelmeye devam ederken arabasına yol açılmayacağını, hatta bunun Prenses'in düzenlediği kutlamaya yönelik dolaylı bir eleştiri sayılacağını söyledi.

— Üstelik bir onur şövalyesi olarak, herkes çıkana dek salonda Prenses'in emrinde bulunmalıyım, diye ekledi Marki. İnsanlar o kadar ihmalkâr ki, birtakım emirler verilmesi gerekebilir, gerekecektir! Prenses'in sıradan bir arabacısının, bana verilmiş onuru elimden almasını mı istersiniz?

Clelia boyun eğdi; daha Fabrizio'yu görmemişti; zaten bu kutlamaya gelmeyeceğini umuyordu. Ancak tam dinleti başlarken, Prenses hanımların oturmasına izin vermiş, bu gibi işlere alışık olmayan Clelia, Prenses'in yakınındaki en güzel koltukların kapışılmasına izin vermiş, Fabrizio'nun sığındığı uzak köşede bir koltuk aramak zorunda kalmıştı. Koltuğuna otururken, başkeşişin bu gibi yerlere yakışmayan garip giysisi dikkatini çekmiş, onunla konuşan hırpani, kara cübbeli, ince adam gözüne çarpmamıştı; bununla birlikte, gizli bir güç bakışlarını bu adama çekiyordu. "Burada herkes askerî üniforma ya da sırmalı elbiseler içinde, şu kara cübbeli genç adam kim olabilir acaba?" Ona bakarken yerine oturmaya çalışan bir hanım, koltuğunu gıcırdattı. Fabrizio başını çevirdi. O kadar değişmişti ki, bakınca tanıyamadı. Önce kendi kendine, "Gören ona benzeyen biri, ağabeyi falan sanır," dedi. "ama ben ağabeyinin ondan ancak bir iki yaş büyük olduğunu sanıyordum, bu ise kırkında." Ancak, dudaklarının bir kıpırtısından bir anda tanıdı onu.

"Vah zavallı, ne çok acı çekmiş!" dedi içinden ve ettiği yemine bağlı kalmak için değil, acıdan başını öne eğdi. Acıma duygusu yüreğini parçalıyordu; dokuz ay hapislikten sonraki

halinden nasıl da uzaktı! Bir daha bakmadı ona; ancak, gözünü ona çevirmese de bütün hareketlerini görüyordu.

Dinletiden sonra, Prens'in, tahtın birkaç adım ötesine yerleştirilmiş oyun masasına yaklaştığını gördü; Fabrizio kendisinden böyle epey uzaklaşınca Markiz rahat bir nefes aldı.

Ancak Marki Crescenzi karısının tahtın bu kadar uzağına düştüğünü görünce çok sinirlenmişti; gece boyunca, kocası kendisine borçlu olan ve Prenses'in üç koltuk ötesinde oturan bir hanımı, Markiz'le yer değiştirmeye razı etmekle geçirmişti. Doğal olarak zavallı kadın direnince borçlu kocaya gitti, o da eşine gerçeğin kederli sesini duyurdu ve kadını yer değiştirmeye ikna eden Marki eşini aramaya koştu.

— Hep böyle alçakgönüllü kalacaksınız, dedi ona; neden hep başınız önde yürüyorsunuz? Burada olmasına şaşıran, herkesin de orada olmasına şaşırdığı şu burjuva kadınlardan biri sanacaklar sizi. Şu çılgın başnedime onları buralara toplamaktan başka bir şey yapmıyor zaten! Dolayısıyla Jakobenizmin ilerlemesinin geciktiğinden söz ediliyor habire! Kocanızın Prenses'in sarayında bir numaralı erkek olduğunu düşünün; Jakobenler sarayı, soyluluğu ortadan kaldırsalar bile, kocanız bu ülkenin en varlıklı adamı olmaya devam edecek. İşte bunu yeterince anlamıyorsunuz.

Marki'nin, karısını yerleştirdiğine sevindiği koltuk, Prens'in oyun masasından altı adım ötedeydi; Fabrizio'yu artık ancak yandan görebiliyordu. Ama onu o kadar zayıflamış ve bir zamanlar hiçbir olayı, hakkında bir çift söz etmeden geçmeyen bu insanı yeryüzünde olanlara karşı öyle ilgisiz buldu ki, Fabrizio'nun bütünüyle değiştiği sonucuna vardı; kendisini unutmuştu; bu kadar zayıflaması da, inancından ötürü tuttuğu katı oruçlar yüzündendi. Clelia'nın çevresindekilerin konuşmaları da bu fikrini doğruladı. Genç piskopos yardımcısının adı dillerdeydi; elde ettiği sınırsız ayrıcalığın nedeni araştırılıyordu. Onun kadar genç birinin Prens'in oyununa kabul edilmesi! Kâğıtları Prens hazretleri

kestiği zaman bile, kartları dağıtışındaki incelik ve soyluluğa herkes hayran kalmıştı.

— İnanılacak gibi değil, diye bağrışıyordu saraydaki eski dalkavuklar; halasının el üstünde tutulması başını döndürmüş... Ama Tanrı'nın yardımıyla, çok sürmeyecek bu; Prensimiz yanında böyle burnu havada dolaşılmasından hiç hoşlanmaz. Düşes Prens'in yanına gitti; kazara Prens'in sözlerinden bir ikisini işitmemek için saygıyla masadan uzak duran dalkavuklar, Fabrizio'nun kıpkırmızı kesildiğini gördüler. "Halası ona, kayıtsızlığı konusunda bir ders verdi besbelli," diyorlardı. Oysa Fabrizio Clelia'nın sesini işitmişti, balo salonunda dolaşan Prenses, onur şövalyesinin karısına seslenmişti. Fabrizio'nun oyunda yer değiştireceği an gelip çattı; Fabrizio Clelia'nın tam karşısına düştü ve birkaç kez onu seyretme mutluluğunu tattı. Onun kendisine baktığını hisseden zavallı Markiz'in eli ayağına dolaşıyordu. Birçok kez ettiği yemini unuttu. Fabrizio'nun yüreğinden geçenleri kestirmek üzere, gözünü ona dikti.

Prens'in oyunu sona erince, hanımlar yemek salonuna geçti. Küçük bir karışıklık oldu. Fabrizio kendini Clelia'nın yanında buldu; hâlâ çok kararlıydı, ama giysilerine sürdüğü kendinden geçiren o kokuyu tanıdı ve bu verdiği bütün kararları altüst etti. Kadına yaklaştı, Büyük Göl'den bir mendile yazarak gönderdiği Petrarca şiirinden iki dizeyi kendi kendine söylüyormuş gibi, alçak sesle okudu:

Ne büyüktü mutluluğum, halk beni mutsuz sanırken
ve şimdi yazgım değişti birden!

"Yoo, beni hiç unutmamış," dedi Clelia içinden, sevinçten uçarak. "Tutarsız değil bu güzel ruh!"

Hayır, hiçbir zaman göremeyeceksiniz değiştiğimi
Bana sevmeyi öğretmiş güzel gözler.

Clelia, Petrarca'nın bu iki dizesini, içinden söyleme cesaretini göstermişti.

Prenses, gece yemeğinden hemen sonra çekildi; Prens dairesine kadar eşlik etti ona, sonra toplantı salonlarına geri dönmedi. Bu haber duyulur duyulmaz herkes aynı anda gitmeye kalktı; bekleme odalarında tam bir kargaşa yaşandı; Clelia kendini Fabrizio'nun yanıbaşında buldu; onun yüz çizgilerine işlemiş derin mutsuzluk, yüreğini sızlattı.

— Geçmişi unutalım, dedi ona, *dostluğumuzun* anısı kalsın belleğinizde. Bunları söylerken, alabilsin diye yelpazesini Fabrizio'ya yakın tutuyordu.

Bunun üzerine, her şey değişti Fabrizio'nun gözünde. Bir anda bambaşka biri oluverdi; hemen ertesi gün, inzivasının sona erdiğini bildirdi ve gelip Sanseverina Sarayı'ndaki göz kamaştırıcı dairesine yerleşti. Başpiskopos, Prens'in, onu oyununa katmakla verdiği bu ayrıcalığın, yeni keşişin başını döndürdüğünü söyledi ve buna inandı. Düşes, Fabrizio'nun Clelia'yla anlaşmaya başladığını gördü. Prens'e verdiği kaçınılmaz sözün anısının doğurduğu acıya bu düşünce de eklenince, ayakaltından çekilmeye karar verdi. Çılgınlığına herkes hayran kaldı. Tam anlamıyla gözde olduğu anda saraydan nasıl uzaklaşabiliyordu! Fabrizio'yla Düşes arasında, aşk namına bir şey olmadığını gördüğü için son derece mutlu olan Kont, "Bu yeni Prens, erdemin ta kendisi," diyordu sevdiği kadına, "oysa ben ona *bu çocuk* adını vermiştim. Beni bağışlar mı acaba? Onunla barışmanın bir tek yolu var, ortalıktan kaybolmak. İncelik ve saygıda kusur etmeyeceğim, sonra hastalanacağım ve izin isteyeceğim. Fabrizio'nun geleceği sağlama bağlandığına göre, artık bunu yapmama izin verirsiniz." Ancak, o yüce düşeslik unvanını çok daha değersiz başka bir adla değiştirme özverisinde bulunacaksınız," diye ekliyordu gülerek. "Eğlenmek için, buradaki bütün işleri içinden çıkılmaz hale getirip öyle bırakacağım; her bakanlıkta dört beş adamım vardı, Fransız gazetesi okuduk-

ları için iki ay önce emekliye ayırdım onları; son derece aptal olan başkalarını getirdim yerlerine.

Biz gittikten sonra Prens öyle bir karmaşa yaşayacak ki, kişiliğinden iğrense de, kuşkusuz Rassi'yi geri çağırmak zorunda kalacak. Yazgımı belirlemek üzere bu zorba hükümdarın ağzından çıkacak tek bir lafı bekleyen bendeniz de, dostum Rassi'ye sevgi dolu bir mektup yazıp çok yakında liyakatının hakkının verileceğine dair güçlü nedenlerim olduğunu söyleyeceğim."

XXVII. Bölüm

Bu ciddi konuşma Fabrizio'nun, Sanseverina Sarayı'na dönüşünden bir gün sonra yapıldı; Düşes hâlâ, Fabrizio'nun bütün eylemlerine yansıyan o sınırsız sevincin etkisindeydi. "Şu küçük dindar kız, beni kandırdı demek," diyordu içinden. Sevgilisinden uzak kalmaya ancak üç ay dayanabildi.

İşin tatlıya bağlanacağı inancı, o korkak mı korkak genç Prens'e sevme cesareti kazandırmıştı; bazı tanıdıklarla Sanseverina Sarayı'ndaki yol hazırlıklarından haberi oldu ve kadınların erdemine pek az inanan Fransız oda hizmetçisi, onu Düşes konusunda yüreklendirdi. V. Ernesto, Prenses ve saraydaki aklı başında bütün insanların kınadığı bir işe girişti; halk bu davranışta Düşes'in nasıl şaşırtıcı biçimde kayırıldığının kanıtını gördü. Prens Düşes'i görmeye sarayına geldi.

— Gidiyorsunuz, dedi, Düşes'e çok çirkin gelen bir sesle, gidiyorsunuz; ettiğiniz yemini çiğneyip bana ihanet edeceksiniz! Oysa Fabrizio'yu bağışlamakta on dakika gecikseydim, ölmüştü. Beni böyle mutsuz bırakıyorsunuz! Yeminler etmeseydiniz, sizi böyle sevme cesaretini bulamazdım! Hiç onurunuz yok mu sizin?

— Biraz daha olgunlukla düşünün Prensim. Ömrünüzde daha önce, şu son dört aydaki kadar mutlu oldunuz mu? Hükümdar olarak şanınız ve sanırım sevilecek erkek olarak mutluluğunuz, hiçbir zaman bu düzeye çıkmamıştır. Size

önerdiğim anlaşma şu: Razı olursanız, gelip geçici bir an için ve korkudan edilmiş bir yemin uğruna, oynaşınız olacak yerde, ömrümün bütün anlarını mutluluğunuza adarım, dört aydır nasılsam hep öyle olurum, o zaman belki aşk, dostlukla taçlanır. Bunun tersinin olacağına yemin edemem.

— Peki! dedi kendinden geçen Prens, başka bir rol üstlenin, bunun daha fazlası olun, hem benim hem topraklarımın üstünde egemenlik kurun, başbakanım olun; bulunduğum yerin getirdiği üzücü zorunlulukların izin verdiği bir evlilik öneriyorum size; hemen yakınımızda bir örneği var bunun. Napoli kralı kısa bir süre önce Partana düşesiyle evlendi. Elimden gelen her şeyi öneriyorum size, benzer bir evlilik yapalım. Artık bir çocuk olmadığımı, her şeyi düşündüğümü göstermek üzere iç karartan siyasal bir düşünce ekleyeceğim buna. Soyumun son hükümdarı olmanın bana yüklediği yazgıyı paylaşmaya zorlamayacağım sizi, büyük güçlerin daha ben yaşarken yerime başka birini geçirmelerinin acısını tattırmayacağım; size duyduğum saygı ve sevgiyi kanıtlamama izin verdikleri için, bu gerçek tatsızlıklara minnet duyuyorum.

Düşes bir an bile duraksamadı. Prens canını sıkıyor, Kont'sa ona son derece sevimli gözüküyordu; yeryüzünde onun yerini alabilecek tek bir erkek vardı. Ayrıca, Kont'a kendisi egemendi, bulunduğu yerin gereklerini yerine getirerek nihayetinde ona az çok egemen olurdu. Üstelik verdiği sözü çiğneyip yeni bir oynaş edinebilirdi Prens; aralarındaki yaş farkı, birkaç yıl sonra onu bu konuda haklı kılabilirdi.

İleride sıkılma olasılığı, daha ilk anda, her şeyi tayin etmişti; bununla birlikte, nezaketi elden bırakmak istemeyen Düşes, düşünmek için izin istedi.

Prens'in isteğini geri çevirirken kurduğu, neredeyse sevgi yüklü o cümlelerin kıvraklığını ve hayır deyişini süslerken kullandığı sevimli ifadeleri anlatmak uzun sürer. Prens küplere bindi; mutluluğunun uçup gittiğini görüyordu. Düşes

saraydan ayrıldıktan sonra o ne olacaktı? Ayrıca reddilmek nasıl da küçük düşürür beni! Peki, bozguna uğradığımı anlattığımda oda hizmetçim ne diyecek bana?

Düşes, Prens'i yatıştırma ustalığını gösterdi ve reddedişini yavaş yavaş gerçekçi bir çerçeveye oturttu.

— Prens hazretleri, benim gözümde son derece korkunç bir şey olan, bir bakıma kendimi kendi elimle küçük düşürme anlamına gelecek öldürücü bir sözün bir an önce tutulması lütfunda bulunsunlar. Öyle olursa, ömrümü sarayda geçireceğim. O saray bu kış nasılsa hep öyle olacak demektir; ömrümün her anı, kendilerini bir erkek olarak mutlu etmeye, hükümdar olarak da şanlarını yüceltmeye harcanacaktır. Ekselansları beni sözümü tutmaya zorlarlarsa, ömrümün geri kalanını solduracak, beni ülkesinden bir daha dönmemek üzere uzaklaştıracaktır. Onurumu yitirdiğim gün, sizi göreceğim son gün olacaktır.

Ancak Prens bütün korkak insanlar gibi inatçıydı; ayrıca, bir erkek ve hükümdar olarak, sevgisi kabul edilmeyince onuru kırılmıştı; bu evliliği kabul ettirebilmek için aşması gereken bütün güçlükleri düşünmüştü ve bunları aşmaya kararlıydı.

Üç saat boyunca, iki taraf da kimi zaman epey sert sözlerle, aynı gerekçeleri yineledi. Sonunda Prens bağırdı:

— Beni, onursuz olduğunuza mı inandırmak istiyorsunuz hanımefendi? General Fabio Conti'nin, Fabrizio'yu zehirleyeceği gün ben de bu kadar ikircikli davransaydım, şimdi Parma kiliselerinden birinde ona bir mezar kazıyordunuz.

— Yoo, hayır, Parma'da, kesinlikle bu zehirciler ülkesinde yatmayacaktı.

— Peki Düşes hazretleri, çekin gidin, diye devam etti Prens öfkeyle, size duyduğum küçümsemeyi de alın ve gidin!

Tam çıkıp giderken, Düşes alçak sesle ona:

— Peki, bu akşam ona doğru, kimselere görünmeden burada olun, bile bile lades diyeceksiniz. Son kez görecek-

siniz beni, jakobenlerin baskın geldiği şu yüzyılda, astığı astık kestiği kestik bir Prens ne kadar mutlu olabilirse, sizi o kadar mutlu etmeye adayacağım kendimi. Ama kurtarmak üzere burada olmadığım zaman, doğal yavanlık ve kötülüklerin sarayınızı ne hale geleceğini düşünün.

— Siz de Parma tacını elinizin tersiyle itiyorsunuz, hem de taçtan fazlasını, çünkü siyasal gerekçelerle evlenilmiş, sevilmeyen, sıradan bir prenses olmayacaktınız; kalbim sizindir, hem eylemlerimin hem hükûmetimin mutlak efendisi olarak görecektiniz kendinizi.

— Tamam, ama prenses anneniz de beni aşağılık bir dümenci saymakta haklı olacaktı.

— Ben de o zaman, bir aylık bağlayıp sürgüne gönderirdim Prenses'i!

Bu yaralayıcı konuşmalar kırk beş dakika daha sürdü. İnce ruhlu bir insan olan Prens ne haklarını kötüye kullanmak, ne de Düşes'in gitmesine izin vermek istiyordu. Ona, bir kez elde edilen kadınların, sonra artık şöyle ya da böyle geri geldikleri söylenmişti.

Sinirlenen Düşes tarafından kovulan Prens ona üç kala, mutsuz, tir tir titreyerek geri gelme cesaretini gösterdi. Saat on buçukta, Düşes arabasına binip Bologna'ya hareket ediyordu. Prens'in topraklarından çıkar çıkmaz ona bir mektup yazdı.

"Beklenen fedakarlık yapıldı. Bir ay neşelenmemi beklemeyin. Fabrizio'yu bir daha görmem; Bologna'da sizi beklerim ve izin verdiğiniz an Kontes Mosca olurum. Tek bir şey istiyorum sizden, ayrıldığım ülkeye dönmeye zorlamayın beni, ayrıca 150.000 yerine, çok çok 30.000 40.000 bin liret yıllık geliriniz olacağını düşünün. Bütün salaklar size ağzı açık bakıyordu, şimdiyse onların aşağılık fikirlerini anlamaya çalıştığınız sürece saygı görmeyeceksiniz. Böyle olmasını sen istedin, Şaşkın Koca George Dandin!"[69]

---

69 Molière'in *George Dandin* isimli oyununun başkişisi. (r.n.)

Bir hafta sonra, Perugia'da, Kont'un atalarının mezarlarının bulunduğu bir kilisede yapılıyordu düğün. Prens son derece umutsuzdu. Düşes ondan üç dört mektup almış, mühürlerine el sürmeden geri göndermişti. V. Ernesto, Kont'a yüklüce bir gelir bağışlamış, Fabrizio'ya en büyük nişanını vermişti.

— Ayrılırken en çok bu hoşuma gitti. Birbirimizden dünyanın en iyi dostları gibi ayrıldık, diyordu Kont yeni Rovere Kontesi Mosca'ya; büyük İspanyol nişanı, ayrıca o nişandan çok daha değerli elmaslar verdi bana. Ülkesine dönmenizi sağlamak için beni dük yapacağını söyledi. Bir koca için çok güzel bir görev. Bir aylığına da olsa Parma'ya dönmeye razı olursanız, seçeceğiniz bir adla dük olacağım, siz de güzel bir toprağa kavuşacaksınız.

Düşes işte bunu tiksintiyle geri çevirdi.

Saraydaki baloda yaşanan ve kalıcıymış gibi gözüken sahneden sonra, Clelia bir an için paylaştığını sandığı o sevdayı bir daha anımsamadı; bu erdemli ve dindar ruhu yeniden büyük vicdan azabı kaplamıştı. Fabrizio bunu çok iyi anlıyordu ve beslemeye çalıştığı bütün umutlara karşın, derin bir mutsuzluk sarmıştı içini. Ama bu kez, keder onu, Clelia'nın evlendiği günlerdeki gibi, inzivaya çekilmek zorunda bırakmadı.

Kont *yeğeni*nden sarayda olup bitenleri kendisine eksiksiz aktarmasını rica etmiş, ona neleri borçlu olduğunu anlamaya başlayan Fabrizio da dürüst bir adam olarak bu görevi yerine getirmeye söz vermişti.

Tıpkı kent ve saray gibi, Fabrizio da dostunun, günün birinde eskisinden çok daha güçlü olarak, bakanlığa geri dönmeyi tasarlamadığına inanmıyordu. Kont'un tahminleri kısa süre sonra doğrulandı. O gideli daha altı hafta olmadan, Rassi başbakandı; Fabio Conti savunma bakanı olmuştu ve Kont'un boşalttığı hapishaneler yeniden doluyordu. Prens, bu insanları göreve çağırarak, Düşes'ten intikam aldığını

sanmıştı; deli gibi âşıktı çünkü, başta da rakip saydığı Kont Mosca'dan nefret ediyordu.

Fabrizio'nun epey işi vardı; yetmiş iki yaşındaki Monsenyör Landriani çok bitkin düşmüştü, sarayından neredeyse hiç çıkmıyor, bütün görevlerini yardımcısı yerine getiriyordu.

Vicdan azabıyla kıvranan, ruhani danışmanı olan rahip tarafından sürekli korkutulan Markiz Crescenzi, Fabrizio'nun bakışlarından kurtulabilmek için harika bir yol bulmuştu. İlk gebeliğinin sonundaki lohusalığını bahane ederek, kendini sarayına hapsetmişti; ancak bu sarayın uçsuz bucaksız bir bahçesi vardı. Fabrizio oraya girmeyi başardı ve Clelia'nın en sık geçtiği yola, Clelia'nın, Farnese kulesindeki son günlerinde her akşam kendisine yaptığı gibi, belli bir şey anlatan çiçek demetleri serpiştirdi üstüne.

Markiz buna çok sinirlendi. Ruhundaki eğilimlere kimi zaman vicdan azabı yön veriyordu, kimi zaman da tutku. Aylarca kendisine bir kez bile konağının bahçesine çıkma izni vermedi; oraya şöyle bir göz atmayı bile günah sayıyordu.

Fabrizio ondan sonsuza dek ayrıldığını sanıyor, umutsuzluk ruhunu kaplamaya başlıyordu. İçinde yaşadığı dünya ölümcül derecede sıkıcı geliyordu ve Kont'un bakanlığa dönmeden rahat edemeyeceğine emin olmasa, başpiskoposluğun küçük bir dairesine kapanır, dünyadan elini eteğini çekerdi. Kendini düşüncelerine kaptırarak, insan sesini yalnız dinî görevlerini yerine getirirken işiterek yaşamak ne hoş olurdu.

"Ancak," diyordu içinden, "Kont ve Kontes Mosca, çıkarları açısından bu konumdan daha iyisini bulamazlar."

Prens onu sarayda ilk sırada tutmayı sürdürüyordu ve Fabrizio bu ayrıcalığı büyük ölçüde kendisine borçluydu. İnsanların yaşamını saran küçük gösteriş ve tutkulara duyduğu ilgisizliğin Fabrizio'ya verdiği kayıtsızlık, Prens'in içi boş gururunu okşamıştı; sık sık Fabrizio'nun, halası kadar akıllı olduğunu söylüyordu. Prens'in çocuksu karakteri ger-

çeğin ancak yarısını görebiliyordu. Çevresinde hiç kimse ona Fabrizio kadar açıkyürekli yaklaşmıyordu. En bayağı dalkavukların bile gözünden kaçmayan şey, Fabrizio'nun elde ettiği ayrıcalığın, basit bir piskopos yardımcısına gösterilen saygıdan ibaret olmayışı, hükümdarın Başpiskopos'a gösterdiği saygıyı bile aşmasıydı. Fabrizio Kont'a şöyle yazıyordu: Eğer Prens, Rassi, Fabio Conti, Zurla ve benzeri bakanların işleri ne hale getirdiklerini görecek kadar akıllıysa, bu işe şöhretini herhangi bir tehlikeye atmadan girişmesinin tek yolunun, Fabrizio'dan, yani kendisinden geçtiğini er geç anlayacaktı.

Kontes, Mosca'ya "Üstün yetenekli bir insanın önemli biri için kullandığı o öldürücü *şu çocuk* lafının anısı olmasa, önemli kişi çoktan yaygarayı koparıp 'Hemen geri dönün ve beni şu sahtekârlardan kurtarın,' derdi," diyordu. "Bugün üstün yeteneğin eşi, herhangi bir girişimde bulunmaya razı olursa, şöyle parmağını oynatsa, Kont hızla geri çağrılacaktır; ama meyvenin olgunlaşmasını beklerse, çok daha güzel bir kapıdan döner. Zaten Prenses'in salonlarında insanlar ölesiye sıkılıyor, oralara artık, kont olduğundan beri soyluluk delisine dönüşmüş Rassi'nin çılgınlığıyla eğlenmek üzere gidiliyor. Sekiz kuşaktan beri soylu olduklarını kanıtlayamayanların (düzenlemedeki ifade tamı tamına böyleydi) Prenses'in akşam toplantılarına adım atmaya ***kalkışmamaları*** konusunda çok sıkı emirler verildi. Sabahları büyük galeriye girmelerine ve ayine giden Prens'in yolu üzerinde bulunmalarına izin verilenler, bu ayrıcalıktan yararlanmayı sürdürecekler; ama yeni alınacakların sekiz kuşağı kanıtlamaları gerekiyor. Bunun üzerine, Rassi'nin soysuz sopsuz olduğu açıkça ortaya çıktığı söylendi.'"

Bu tür mektupların postaya verilmediğini kolayca tahmin edebilirsiniz. Kontes, Napoli'den şu yanıtı veriyordu: "Her perşembe bir dinletimiz, pazarları da söyleşilerimiz var; salonlarımızda adım atacak yer kalmıyor. Kont, kazılarına bayılıyor, her ay bin liret harcıyor onlara, hatta Abruzzo

Dağları'ndan, gündeliği yirmi üç meteliğe işçiler getirtti. Bizi görmeye gelmelisin. Sayın hayırsız, belki yirminci keredir anımsatıyorum bunu size."

Fabrizio bu çağrıya uyamazdı. Her gün Kont'a ya da Kontes'e yazdığı şu yalın mektup bile dayanılmaz bir angarya gibi geliyordu ona. Koca bir yılın Markiz'e tek söz söyleyemeden geçip gittiğini öğrendiğiniz zaman, onu bağışlayacaksınız. Herhangi bir yazışmayı başlatabilme yönündeki bütün girişimleri nefretle geri çevrilmişti. Fabrizio'nun, yaşamın verdiği can sıkıntısıyla, ayin ve sarayın dışında her yerde sürdürdüğü alışılmış suskunluk, davranışlarındaki arılığa eklenince onu öyle saygın birine dönüştürdü ki, sonunda halasının öğüdünü tutmaya karar verdi.

"Prens seni öylesine kayırıyor ki," diye yazıyordu halası, "çok yakında gözden düşmeyi beklemelisin; ilgisizliği artacak, ardından dalkavukların korkunç küçümsemeleri gelecek. Bu küçük zorbalar ne kadar dürüst olurlarsa olsunlar, moda gibi değişkendirler, hem de modayla aynı nedenden ötürü: can sıkıntısı. Hükümdarın kaprislerine dayanma gücünü ancak vaazda bulabilirsin. Doğaçlama şiirsel konuşmada çok ustasın! Yarım saat dinden söz etmeye çalış; belki dine aykırı gelecek şeylerden de söz edersin; ama vaazlarında sana yardım edecek, sana kusurlarını bildirecek, ağzı sıkı, bilgili bir din bilgini tut parayla; o söyler sen de kusurlarını sonraki gün düzeltirsin."

Karşılıksız bir aşk insana öyle acı verir ki kişiden dikkat ve eylem bekleyen her şey korkunç angaryaya dönüşür. Ancak Fabrizio, kendisini halka sevdirmeyi başarırsa, bunun günün birinde, işler ona insanların kötülüğünü gösterdikçe daha çok saydığı halasıyla Kont'un işine yarayabileceğini düşündü. Sonunda kürsüye çıkıp vaaz vermeye karar verdi ve zayıflığıyla hırpani cübbesinin yol açtığı, görülmemiş bir başarı kazandı. Söylevlerinde belli belirsiz bir keder buluyordu dinleyenler, sevimli yüzüyle ve sarayda nasıl el üstünde

tutulduğunu anlatan hikâyelerle birleşen bu keder, bütün kadınların yüreğini hoplatıyordu. Napolyon'un en yiğit subaylarından biri olduğu masalını uydurdular. Bu saçma söylenti kısa sürede kuşkuya yer bırakmayan bir olguya dönüştü. Vaaz vereceği kiliselerde önceden yer ayırtılıyordu; yoksullar sabahın beşinde oluk oluk oraya akıyordu.

Öyle başarılı oldu ki, Fabrizio ruhundaki her şeyi değiştirmek üzere, sırf meraktan, Markiz Crescenzi'nin günün birinde vaazlarından birine gelebileceği düşüncesine kapıldı. Onu ağzı açık dinleyenler, birden yeteneğinin ikiye katlandığını fark ettiler; coştuğunda, gözüpekliği en deneyimli konuşmacıları titretecek imgeler kullanıyordu artık; kimi zaman kendinden geçiyor, tutkuya kapılıyor, bütün dinleyenler gözyaşlarına boğuluyordu. Ancak *aggrottato*[70] yüzü, kürsüye dönük onca yüz arasında, kendisi için o büyük olayı tetikleyecek iskemleyi boşuna arıyordu.

"Ancak," diyordu içinden, "bu mutluluğa erersem, ya bayılırım ya dilim tutulur." Bu sakıncayı gidermek üzere, kürsüsünün altına, bir tabure üstüne, tutkulu ve yumuşak bir dua koymuştu; Markiz'in varlığıyla dili tutulursa, bunu okumayı tasarlıyordu.

Günün birinde, rüşvet verip kandırdığı Marki'nin uşaklarından, operada *Casa Crescenzi*'nin[71] ertesi güne hazır edilmesi için emir verildiğini öğrendi. Markiz bir yıldır hiçbir gösteriye gelmemişti, o günse ortalığı kırıp geçiren, salonu her akşam tıklım tıklım dolduran bir tenor ona bu alışkanlığı çiğnetiyordu. Fabrizio önce çok sevindi. "Sonunda tüm akşam onu göreceğim! Çok solgun olduğu söyleniyor." O sevimli yüzün, ruhundaki kasırgaların yarı yarıya söndürdüğü renklerle, nasıl olabileceğini gözünün önüne getirmeye çalışıyordu.

Efendinin yeni çılgınlığı dediği bu davranışı karşısında ağzı bir karış açık kalan dostu Lodovico, büyük çabalarla,

70 Çatık kaşlı. (y.n.)

71 Crescenzilerin locası. (ç.n.)

Markiz'in locasının tam karşısında, dördüncü sırada bir loca bulabildi. Derken bir şey geldi Fabrizio'nun aklına: "Onu vaaz dinlemeye gelmeye razı etmeyi umuyorum, iyi görebilmek için, küçük bir kilise seçerim bunun için." Genellikle saat üçte vaaz veriyordu. Markiz'in gösteriye gideceği gün, görevi bütün gün başpiskoposlukta kalmasını gerektirdiğinden, kuraldışı olarak, akşam sekiz buçukta, tam da Crescenzi Sarayı'nın kanatlarından birinin karşısındaki küçük Visitazione della Beata Vergine Maria Kilisesi'nde vaaz vereceğini duyurdu. Lodovico onun adına oradaki rahibelere, kiliseyi aydınlatmaları için çok sayıda büyük mum götürdü. Yanına muhafız birliğinden kumbaracı erler aldı, mumların çalınmasını önlemek için, her küçük şapelin önüne süngülü bir muhafız dikti.

Vaazın saat sekiz buçukta olacağını bildirmişlerdi ama saat ikiye doğu kilise hınca hınç dolmuştu bile. Crescenzi Sarayı'nın soylu mimarisinin başrolü oynadığı sakin sokaktaki curcunayı varın siz düşünün. Fabrizio vaazın Merhametli Meryem Anamız onuruna verileceğini duyurtmuştu. Suçlu bir insan bile olsa, cömert bir ruhun ona merhamet etmesi gerektiğini vaaz edecekti.

Fabrizio mümkün olduğunca da kılık değiştirmiş, locasına kapılar açılır açılmaz, henüz ışıklar açılmadan yerleşmişti. Gösteri saat sekize doğru başladı. Ve birkaç dakika sonra daha önce hissetmemiş birinin asla tadamayacağı o duyguyu tattı, Crescenzi locasının kapısının açıldığını gördü, biraz sonra Markiz girdi. Yelpazesini Fabrizio'ya verdiği günden beri onu hiç görmemişti; olağanüstü bir duyguya kapıldı, sevinçten kalbi duracaktı âdeta. "Belki de öleceğim! Bu kederli hayatın ne de tatlı bir sonu olurdu böylece! Belki de bu locadan düşeceğim, kilisedeki cemaat benim gelmediğimi anlayacak ve başpiskoposluk geleceğinin bir opera locasında unutulduğunu öğrenecekler, hem de üniformalı bir uşak kılığında. Elveda şanım şöhretim elveda! Hoş, bu şan şöhret ne verdi ki bana!"

Bununla birlikte saat sekiz çeyreğe doğru kendisini zorla toparladı, dördüncü kattaki locasından ayrıldı, üzerindeki kıyafetleri çıkarıp kiliseye uygun kıyafeti giyebileceği bir yere ulaşmak için bayağı uğraştı. Başpiskopos Yardımcısı Monsenyör'ün vaaz vermeye gelmeyeceği söylentilerinin yayılmaya başladığı kiliseye, yüzü solgun ve bitkin bir halde saat dokuza doğru varabilmişti. Fabrizio'nun gelir gelmez kendini attığı kilisenin konuk odasında rahibelerin nasıl etrafını sardığını varın siz hayal edin. Bu kadınlar ne de çok konuşuyordu. Fabrizio kendisini bir süre yalnız bırakmalarını istedi ve daha sonra kürsüsüne koştu. Saat üç sıralarında yaverlerinden biri kiliseyi dolduran kalabalığın ışık gösterisini görmeye gelen ayaktakımından ibaret olabileceğini bildirmişti. Kürsüye çıktığında koltukların günün modasına göre giyinmiş genç insanlar ve yörenin kalburüstü insanları tarafından doldurulduğunu görünce hem şaşırdı hem de keyiflendi.

Vaazı birkaç özür cümlesiyle başladı ve sözleri, hayranlığı yansıtan bastırılmış çığlıklarla karşılandı. Ardından, şu yeryüzünde onca acı çekmiş olan *Merhametli Meryem Ana*'yı, kendisine yakışır biçimde onurlandırabilmek için, acınması gereken talihsizin tutkulu tasviri geldi. Dinleyenler müthiş duygulanmıştı; artık öyle anlar oluyordu ki, o küçük kilisenin her köşesinden duyulabilmeleri için sözcükleri belli belirsiz söylemesi yetiyordu. Yüzü öylesine solgundu ki, bütün kadınların, erkeklerin de büyük bölümünün gözünde acınması gereken talihsizin kendisi olup çıkıyordu. Vaazının başındaki birkaç cümleden sonra, her zamanki gibi olmadığı fark edildi. O akşam alışılmışın dışında derin ve tatlı bir kederi vardı. Bir ara gözleri yaşardı. O anda, dinleyenler arasından öyle gürültülü bir hıçkırık yükseldi ki, vaaz kesildi. Bu ilk kesilişi on kez yinelendi; her yandan hayranlık çığlıkları yükseliyor, kilise hıçkırığa boğuluyordu, her saniye, "Ah Kutsal Meryem! Ah Ulu Tanrım!" çığlıkları duyuluyordu.

Bu seçkin topluluğun heyecanı öyle ortak ve bastırılmazdı ki, kimse çığlık atmaktan utanmıyor, bunu yapmak zorunda kalanlar yanında oturanlara gülünç gözükmüyordu.

Genellikle vaazın ortasında verilen arada, Fabrizio'ya, gösteride kimsenin kalmadığı söylendi; tek bir hanım görülüyordu locasında, Markiz Crescenzi. O arada, salonda birden bir gürültü işitildi. Daimi dinleyiciler, Sayın Piskopos Yardımcısı için bir heykel yapılmasını oyluyordu. Vaazının ikinci bölümü çılgın ve dünyevi meseleler hakkındaydı, Hristiyanca tövbelerin yerini dinle ilgisi bulunmayan hayranlık çığlıkları aldı, öyle ki kürsüsünden ayrılıp dinleyenleri bir bakıma azarlamak zorunda kaldı. Bunun üzerine, kilisedeki herkes garip ve düzenli bir hareketle, sokağa çıktı; dışarı çıkınca, herkes alkışlayıp bağırmaya başladı. *E viva del Dongo!*[72]

Fabrizio hemen saatine göz attı, sonra manastırdaki organ daracık geçidini aydınlatan parmaklıklı küçük pencereye koştu. Crescenzi Sarayı'nın kapıcısı, sokağı dolduran bu inanılmaz ve alışılmadık kabalığa saygısından, Orta Çağ'dan kalma diğer saraylarda olduğu gibi konağın dış duvarlarından uzanan demir yuvalara bir düzineye yakın meşale yerleştirmişti. Birkaç dakika sonra, daha çığlıklar sona ermeden, Fabrizio'nun yüreği daralarak beklediği şey oldu, gösteriden dönen Markiz'in arabası gözüktü sokakta; arabacı arabayı durdurmak zorunda kaldı, ondan sonra araba artık, çığlıklar arasında adım adım ilerleyebildi kapıya doğru.

Markiz, bütün acılı insanlar gibi, o yüce müzikten, ama daha çok da, nedenini öğrendiği zaman, gittiği tiyatrodaki tenhalıktan etkilenmişti. İkinci perdenin ortasında, herkesi *hayran bırakan* tenor sahnedeyken, alt salondaki insanlar bile ansızın çekip gitmiş, Visitazione Kilisesi'ne girmeye çalışmıştı. Kapı önünde kalabalığın yolunu kestiğini gören Markiz gözyaşlarına boğuldu. "Oysa kötü bir seçim yapmamıştım ben," dedi içinden.

---

72 Yaşasın Sinyor Dongo! (ç.n.)

Ama tam da o duygulu anında, böylesine şaşırtıcı bir piskopos yardımcısını görmeye gitmeyişine şaşıran Marki'nin ve yakın arkadaşlarının ısrarlarına karşı direndi. "İyi ama" "bu adam İtalya'nın en parlak tenorunu bile bastırdı," deniyordu. "Yüzünü gördüğüm an, işim biter," diyordu Markiz içinden.

Yeteneğiyle her gün daha da parlayan Fabrizio, Crescenzi Sarayı'nın dibindeki o küçük kilisede boşu boşuna birkaç kez daha vaaz verdi Clelia'nın bahçesinden kovulduktan sonra. Yalnızlığın verdiği huzuru bozan bu gösterişe sinirlenen Clelia'yı hiç göremedi.

Fabrizio, kendisini dinleyen kadın yüzleri arasında, gözleri ışıl ışıl yanan, çok güzel küçük bir yüz görüyordu uzun süredir. O çarpıcı gözler, vaazın sekizinci onuncu cümlesinde yaş doluyordu. Fabrizio, kendisine bile uzun ve sıkıcı gelen şeyler söylemek zorunda kalınca, gençliği hoşuna giden bu başa çeviriyordu gözlerini. Bunun, birkaç ay önce ölmüş, Parma'nın en varlıklı kumaş tüccarının biricik kızı olduğunu ve adının Annetta Marini olduğunu öğrendi.

Kumaşçının kızı Annetta Marini'nin adı kısa sürede bütün dillerde dolaşmaya başladı; çılgınca âşık olmuştu Fabrizio'ya. O ünlü vaazlar başladığında, adalet bakanının epey hoşlandığı büyük oğlu Giacomo Rassi'yle evlenmek üzereydi; ancak, Monsenyör Fabrizio'yu iki kez dinledikten sonra, artık evlenmek istemediğini söyledi. Bu apansız değişimin nedenini sorduklarında, bunun yiğitçe, başka birine deli gibi vurgun, dürüst bir kıza yakışmayacağını bildirdi. Ailesi, ilk zamanlar, "bu başka birinin" kim olduğunu boşu boşuna araştırdı.

Ancak, Annetta'nın vaazda döktüğü ılık gözyaşları herkese işin aslın gösterdi; annesiyle amcaları ona Monsenyör Fabrizio'yu sevip sevmediğini sorduklarında, işin doğrusunu ortaya çıkardıklarına göre, yalan söyleyerek kendisini küçük düşürmeyeceğini söyledi yiğitçe; ayrıca, hayran olduğu adamla evlenme umudu bulunmadığına göre, en azından

Contino[73] Rassi'nin gülünç yüzüne, gözlerine hakaret etmek istemediğini ekledi. Bütün burjuvazinin kıskançlıkla baktığı bir adamın oğluna yakıştırılan bu gülünçlük, iki günde, bütün kentin diline düştü. Annetta Marini'nin yanıtı çok sevimli bulundu, herkes tekrarladı onu. Başka yerlerdeki gibi, Crescenzi Sarayı'nda da bundan söz edildi.

Clelia kendi salonunda bu konuyu açmaktan kaçındı tabii ki; ama oda hizmetçisine birtakım sorular yöneltti, ondan sonraki pazar, kendi konağının küçük kilisesindeki ayini izledikten sonra, oda hizmetçisini arabasına bindirdi, Sinyorina Marini'nin bağlı bulunduğu kilisede ikinci ayini dinlemeye gitti. Kentin bütün kibar erkeklerini aynı nedenle oraya gelmiş buldu; bu beyler kapı dibinde ayakta duruyorlardı. Birden, bir hareketlilik oldu; Markiz, Sinyorina Marini'nin kiliseye girdiğini anladı; onu çok iyi görebileceği bir yerdeydi ve dindarlığına karşın kendini ayine veremedi. Bu burjuva güzelde, kendisine kalırsa, ancak birkaç yıldır evli bir kadına yakışan kararlı bir hava gördü. Zaten kısa boyuyla son derece alımlıydı ve gözleri, Lombardiya'daki deyimle, "Baktığı şeylerle konuşur," gibiydi. Markiz, ayinin sonunu beklemeden kaçtı.

Ertesi günden başlayarak, Crescenzilerin, her akşam toplantıya gelen dostları, Annetta Marini'nin yeni bir gülünç yanından söz ettiler. Kızının herhangi bir çılgınlık yapmasından korkan annesi ona pek az para verdiğinden, o sırada Crescenzi Sarayı'nın salonlarını süslemek üzere orada bulunan ünlü Hayez'e gitmiş, babasının hediye ettiği muhteşem bir elmas yüzüğü teklif ederek, ondan Monsenyör Dongo'nun resmini yapmasını istemişti. Ama bu resimde, rahip kılığında değil kara giysili haliyle tasvir edilmesini arzu etmişti. Küçük Annetta'nın annesi, ertesi gün kızının odasında, Dongo markisinin oğlu Fabrizio'nun resmini, Parma'da yirmi yıldır yapılmış en güzel sırma çerçeveli resmi görünce müthiş şaşırmış, dahası küplere binmişti.

73 Kontçuk. (ç.n.)

XXVIII. Bölüm

Kendimizi olayların akışına kaptırdık, Parma sarayını dolduran ve anlattığımız olayları aptalca yorumlayan gülünç dalkavuk alayını betimlemeye vakit bulamadık. Bu ülkede, yıllık üç dört bin liret gelirle yetinen küçük bir soylunun, Prens uyandığında uzun çoraplarla onun huzurunda bulunmasını sağlayan şey, bir Voltaire ve Rousseau okumamış olmamasıdır. Buysa yerine getirilmesi zor bir koşuldur. Hem sonra, hükümdarın nezlesinden ya da Saksonya'dan yeni getirttiği son mineral sandığından, duygulu biçimde söz etmeyi bilmek gerekiyordu. Bunun ardından, yılın tek bir günü bile ayini kaçırmazsanız, yakın dostlarınız arasında şöyle bir iki büyük keşiş varsa, Prens yılda bir kez, 1 Ocak'tan on beş gün önce ya da sonra, size bir iki söz söyleme lütfunda bulunuyordu. Bu da size, bağlı olduğunuz kilise çevresinde büyük bir ayrıcalık kazandırıyor, küçük mülkünüzün ödemesi gereken yıllık yüz liretlik borcu geciktirdiyseniz vergi tahsildarı sizi sıkıştırmayı göze alamıyordu.

Sinyor Gonzo da, sahibi olduğu birkaç küçük mülkün dışında, Marki Crescenzi'nin verdiği borç parayla kendine yılda bin beş yüz liret getiren harika bir konum edinmiş, oldukça soylu, ama yoksul insanlardan biriydi. Bu adam akşam yemeğini evde yiyebilirdi, ama bir tutkusu vardı. Ancak zaman zaman ona, *Aman Gonzo, kesin sesinizi, sersemin*

birisiniz siz! diyen büyük birinin salonundayken rahat ve mutluydu. Bunu söyleten öfkeydi, çünkü Gonzo hemen her zaman o büyük kişiden daha akıllıydı. Her konuda, hem de incelikle konuşurdu. Ayrıca, ev sahibinin yüzünü ekşittiğini görürse görüş değiştirebilirdi. Doğrusunu isterseniz, çıkarına çok düşkün, yetenekli olsa da kendine özgü tek bir fikri olmayan biriydi ve Prens nezle değilse, bir salona girerken zaman zaman eli ayağına dolaşırdı.

Gonzo'yu Parma'da ünlü kılan şey, frak giydiği zaman bile kafasına geçirdiği, biraz dökülmüş kara bir tüy taktığı üç köşeli şapkaydı; ama siz onu, ister elinde, ister kafasında, bu tüyü taşırken görecektiniz; bütün yeteneği ve önemi işte buradaydı. Markiz'in küçük köpeğinin sağlığını gerçek bir kaygıyla sorardı ve Crescenzi Sarayı'nda yangın çıksa, altın sırma geçirilmiş, yıllardan beri oturmaya kalktığı zaman kara ipekli pantolonu yırtan o güzel koltuklardan birini kurtarmak için canını tehlikeye atabilirdi.

Her akşam saat yedide Markiz'in salonuna bunun gibi yedi sekiz kişi geliyordu. Onlar oturur oturmaz, gümüş sırmalı, fulya sarısı bir pantolon giymiş, üstüne de bu görkemi tamamlayan kırmızı bir ceket çekmiş bir uşak, bu zavallı şeytanların bastonlarıyla şapkalarını almaya gelirdi. Az sonra onu, telkâri altlığa yerleştirilmiş küçük mü küçük bir fincan kahve getiren oda hizmetçisi izlerdi; Fransız usulü harika bir elbise giymiş, kılıç kuşanmış bir mabeyinci yarım saatte bir size dondurma ikram ederdi.

Bu üstü başı dökülen küçük dalkavuklardan yarım saat sonra, yüksek sesle, tam bir asker gibi konuşan ve genellikle bir başkomutanın zafer kazanabilmesi için erlerin üstünde kaç tane ve hangi düğmelerin bulunması gerektiğini tartışan beş altı subay çıkagelirdi. Bu salonda bir Fransız gazetesinden söz etmek hiç uygun düşmezdi, verilen haber çok eğlenceli olsa, örneğin İspanya'da kurşuna dizilen elli özgürlük yanlısından söz edilse bile, anlatanın bir Fransız

gazetesi okuduğu akılda tutulurdu. Bütün bu insanların en büyük hüneri, on yılda bir, emekli maaşlarına yüz elli liret zam yaptırmalarıydı. Böylece Prens, burjuvalar ve köylüler üzerindeki egemenliğin hazzını soylularla paylaşırdı.

Crescenzi salonunun en önemli kişisi, hiç tartışmasız, son derece dürüst bir insan olan Şövalye Foscarini'ydi; dürüstlüğünden ötürü, hemen bütün yönetimlerde biraz hapis yatmıştı. Milano'da, Napolyon'un getirdiği sicile geçirme yasasına itiraz eden bir avuç milletvekilinden biriydi, buysa tarihte ender görülen bir şeydi. Şövalye Foscarini, Marki'nin annesiyle yirmi yıl dostluk ettikten sonra, evde nüfuzlu biri olarak kalmıştı. Her zaman anlatacak tatlı bir hikâyesi vardı, ama ince zekâsından ötürü gözünden hiçbir şey kaçmazdı ve yüreğinin derinliklerinde kendini suçlu hisseden Markiz, onun önünde tir tir titrerdi.

Gonzo, ona kaba laflar eden ve yılda iki üç kez ağlatan Marki'ye gerçek bir tutkuyla bağlı olduğundan, aklı fikri birtakım küçük hizmetlerdeydi; sınırsız yoksulluğun verdiği alışkanlıklarla eli kolu bağlı olmasa, zaman zaman bunda başarılı da olurdu, çünkü kurnazlıktan yoksun değildi, ayrıca epey yırtıktı.

Gonzo, bildiğimiz kadarıyla, Markiz Crescenzi'yi küçük görüyordu, çünkü ömründe bir kez olsun nazik bir şey söylememişti ona; ama sonuçta Prenses'in onur şövalyesiydi ve Gonzo'ya ayda bir iki kez "Aman Gonzo, kes sesini, sersemin birisin sen!" diyen, ünlü Marki Crescenzi'nin eşiydi.

Gonzo, Annetta Marini hakkında söylediği her şeyin, genellikle orada bulunan herkese adıyla seslenerek, çay koyup uzatan, saat on bire dek düş dünyasında ve umursamazlık içinde yaşayan Markiz'i, bir an için de olsa, uyandırdığını fark etti. Bundan sonra, tam odasına çekilirken, ona hicivli şiirler okumaya başladıkları an da biraz neşelenir gibi oluyordu.

İtalya'da hicvin harikaları yazılır. Hâlâ yaşayan biricik edebiyat türüdür bu; doğrusunu isterseniz, hiciv henüz sı-

kıca denetlenmemektedir, *Casa* Crescenzi'deki dalkavuklar da şiirlerine hep şöyle başlardı: "Markiz hanımefendi, önlerinde kötü bir şiir okumama izin verirler mi?" Şiir herkesi güldürdükten ve iki üç kez yinelendikten sonra, subaylardan biri mutlaka şöyle bağırırdı:

— Sayın İçişleri Bakanı, böyle aşağılık şeyler yazanları astırmakla da biraz ilgilenmeli! Burjuva toplumlarsa, tersine, bu şiirlere büyük bir hayranlık duyar, savcı kâtipleri de onların kopyalarını çıkarıp satar.

Gonzo, Markiz'in gösterdiği meraka bakarak, bir milyon serveti bulunan küçük Marini'nin güzelliğini, kendisinin yanında fazla övdüklerini, onun da kızı kıskandığını düşündü. Gonzo, soylu olmayan şeyler karşısındaki küstahlığı ve yüzünden eksik olmayan gülümsemesiyle her yere girerdi; hemen ertesi gün, Prens'in kendisine *Elveda Gonzo* dediği günden beri yılda ancak bir iki kez görülen tüylü şapkasını muzaffer bir edayla kafasına geçirmiş olarak geldi Markiz'in salonuna.

Markiz'i selamladıktan sonra, her zamanki gibi altına çekilen koltuğa oturmadı. İnsanların tam ortasına yerleşti, "Monsenyör Dongo'nun resmini gördüm," diye bağırdı. Clelia öylesine şaşırdı ki, koltuğunun koluna yaslanması gerekti; üstüne çullanan kasırgayla baş etmeye çalıştı, ama az sonra salondan çıkıp gitmek zorunda kaldı.

— Kabul etmelisiniz ki zavallı dostum Gonzo münasebetsizliğiniz ender görülecek görülebilecek bir şey, dedi dördüncü dondurmasını bitiren subaylardan biri. Bir zamanlar Napolyon ordusunun en yiğit albaylarından biri olan piskopos yardımcısının, General Conti'nin komutanlık ettiği hapishaneden Parma'nın en büyük kilisesi *Steccata*'dan[74] çıkar gibi çıkıp giderek Markiz'in babasına kötü bir oyun oynadığını nasıl bilmezsiniz?

— Bu gibi şeyleri gerçekten bilmem yüzbaşım, bütün gün pot kıran bir sersemim ben.

74 Parma'nın en önemli kilisesidir. (y.n.)

Tam İtalyanlara göre olan bu karşılık, parlak subayı gücendirmek pahasına herkesi güldürdü. Markiz az sonra geri geldi; bütün cesaretini toplamıştı, Fabrizio'nun muhteşem olduğu söylenen resmine hayranlık duymayı bile umuyordu azıcık. Resmi yapan Hayez'in yeteneğinden övgüyle söz etti. Farkında olmadan, kurnaz gözlerle subaya bakan Gonzo'ya sevimli gülücükler gönderiyordu. Saraydaki bütün öbür dalkavuklar aynı hazzı paylaştığından, subay, Gonzo'ya öldüresiye diş bileyerek çıkıp gitti; Gonzo o akşamın gözdesiydi, izin isterken, ertesi gün akşam yemeğine çağrıldı.

— Bir yaşıma daha girdim! diye haykırdı Gonzo, ertesi gün, yemekten sonra uşaklar çekilince bizim piskopos yardımcısı küçük Marini'ye âşık olmasın mı!

Bu beklenmedik sözü işitince Clelia'nın nasıl allak bullak olduğunu tahmin edebilirsiniz. Marki bile rahatsız oldu.

— Gonzo, dostum, her zamanki gibi doludizgin gidiyorsunuz! Prens hazretlerinin *whist* masasında tam on bir kez bulunma onuruna ermiş bir kişiden daha ölçülü söz etmeliydiniz.

— İyi ama, sizi temin ederim Sayın Marki, diye karşılık verdi Gonzo bu tür insanlara özgü bir kabalıkla, ilk fırsatta küçük Marini'nin masasında bulunmak istiyor bu başpiskopos vekili. Bu ayrıntıların hoşunuza gitmemesi yeterli; Saygıdeğer Markimin hoşuna gitmekten başka bir şey istemeyen bendeniz için onlar yok artık.

Marki, öğle yemeğinden sonra azıcık kestirmek üzere çekilirdi hep. O gün yapmadı bunu; oysa Gonzo küçük Marini'den söz etmektense dilini keserdi; her an, Marki'nin küçük burjuva kızın sevdalarına döneceğini unmasına yol açacak biçimde hesaplanmış yeni bir söyleve başlıyordu. Gonzo, beklenen sözü etmeyi büyük bir hazla geciktirme konusunda İtalyanlara özgü o ruha fazlasıyla sahipti. Meraktan çatlayan zavallı Marki birtakım kapılar açmak zorunda kaldı. Gonzo'ya, onunla birlikte yeme zevkini tattığında,

iki misli yediğini söyledi. Gonzo bir şey anlamadı, rahmetli Prens'in oynaşı Markiz Balbi'nin kurduğu göz kamaştırıcı resim galerisinden söz etmeye girişti; iki üç kez, derin bir hayranlığın verdiği ağırlıkla, Hayez'i andı. Marki içinden, "Tamam, şimdi küçük Marini'nin ısmarladığı resme gelecek!" diyordu. Ama Gonzo bundan titizlikle kaçınıyordu. Saat beşi vurdu, buysa, kestirdikten sonra, *Corso*'ya gitmek üzere, beş buçukta arabaya binmeye alışmış olan Marki'yi epey sinirlendirdi.

— Bütün sersemliklerinizle busunuz işte! dedi kabaca Gonzo'ya; onur şövalyesi olduğumu ve *Corso*'ya, bana birtakım emirler verebilecek Prenses'ten sonra gitmeme yol açacaksınız. Hadi, çabuk olun! Elinizden geliyorsa, Monsenyör Başpiskopos vekilinin tutulduğu söylenen şu aşkla ilgili birkaç şey söyleyin bana!

Ama Gonzo bu hikâyeyi, kendisini akşam yemeğine çağıran Markiz'e saklamak istiyordu; bunun üzerine, *acele etti*, istenen hikâyeyi birkaç kelimeyle anlattı, uyuklayan Marki, siestasına koştu. Gonzo, zavallı Markiz'in karşısında bambaşka bir tutum takındı. O sınırsız serveti içinde öylesine genç ve saf kalmıştı ki, Marki'nin az önce Gonzo'ya seslenirken kullandığı kaba dilin acısını gidermek istedi. Gonzo elde ettiği başarının büyüsüne kapıldı, bütün konuşma ustalığı geri geldi, hem görev bilerek hem zevk alarak kızla ilgili en ince ayrıntılara girdi.

Küçük Annetta Marini, vaazda kendisi için tutulacak her yere bir altın verecek kadar ileri götürmüştü işi; her zaman yanında iki teyzesiyle ve babasının eski kasadarıyla geliyordu. Genellikle kürsünün tam karşısındaki yerler seçiliyordu, ama Başpiskopos vekilinin sık sık sunağa doğru döndüğünü fark ettiğinden, azıcık da büyük sunağa yakın oluyordu. Oysa insanlar da genç vaizin çok şey anlatan gözlerinin, *pek ender olmamak* üzere, yüklü bir mirasa konmuş bu genç kıza, o çarpıcı güzelliğe takıldığının farkına varmıştı; hem de

epeyce dikkatle, çünkü bakışları ona çevrilir çevrilmez, vaazı daha bilgili oluyordu. İçinde bir sürü alıntı oluyordu ve bu sözlerde yürekten gelen bir coşkuya rastlanıyordu. Vaize ilgileri bir anda dağılan hanımlar, Marini'ye bakıp çekiştirmeye başlıyordu.

Clelia bu garip ayrıntıları tam üç kez yineletti. Üçüncü seferde, derin düşlere daldı; hesapladığına göre Fabrizio'yu on dört aydır görmemişti. "Kilisede, Fabrizio'yu görmek için değil, ünlü bir vaizi dinlemek üzere bir saat geçirmenin ne kötülüğü olabilir," diye soruyordu içinden. "Ayrıca, kürsünün uzağına oturur, Fabrizio'ya bir kere içeri girerken, bir de vaazın sonunda bakarım... Yoo, hayır, Fabrizio'yu görmeye değil, şaşırtıcı bir konuşmacıyı dinlemeye gideceğim!" Bütün bu akıl yürütmeler sırasında büyük bir pişmanlık duyuyordu; on dört aydır öyle doğru davranmıştı ki! "Neyse, içim huzura ersin diye, bu akşam gelecek ilk kadın Monsenyör Dongo'nun vaazını dinlemeye gitmişse ben de giderim," dedi kendi kendine; "o hiç gitmemişse, ben de bundan kaçınırım."

Markiz, bu kararı aldıktan sonra, sevindirmek üzere Gonzo'ya döndü:

— Piskopos vekilinin hangi gün, hangi kilisede vaaz vereceğini öğrenmeye çalışın, dedi. Bu akşam, siz ayrılmadan önce, bir şey isteyeceğim belki sizden.

Gonzo *Corso*'ya gider gitmez, Clelia hava almak üzere bahçesine çıktı. On aydır oraya ayak basmamış olmasına aldırmadı. Neşeli ve canlıydı; yüzüne renk gelmişti. Akşam, salona can sıkıcı tiplerden biri girdiğinde, yüreği hop ediyordu. Sonunda, gelecek bir hafta en gerekli adam olacağını bir bakışta anlayan Gonzo'nun adını duyurdular. "Markiz küçük Marini'yi kıskanıyor, sanırım, onun başrolü alacağı, küçük Annetta'nın hizmetçi kız, Monsenyör Dongo'nun da âşık rolü oynayacağı kusursuz bir güldürü olacak," dedi içinden. "Doğrusu, oyunun biletleri iki liret bile olsa,

kimse şikayet etmez." Keyfine diyecek yoktu, gece boyunca herkesin sözünü kesiyor, son derece gülünç olaylar anlatıyordu. (Örneğin, daha dün bir Fransız yolcudan dinlediği, ünlü kadın oyuncu ile Marki Péguigny'nin aşkını.) Markiz de yerinde duramıyordu; bir salona giriyor, bir markinin yalnızca her biri yirmi bin liretten fazlaya mal olmuş resimleri koymayı kabul ettiği galeriye geçiyordu. Bu resimler o akşam öyle açık şeyler anlatıyordu ki, Markiz'in yüreği heyecandan yoruluyordu. Derken, çift kanatlı kapının açıldığını işitti; salona koştu. Gelen Markiz Raversi'ydi! Clelia ona her zamanki övgüleri yağdırırken, sesinin kısıldığını hissediyordu. Markiz'in ilkinde duyamadığı soruyu ikinci kez sordu:

— Günün en beğenilen vaizi konusunda ne diyorsunuz?

— Ünlü Kontes Mosca'nın o saygın yeğenini küçük bir düzenbaz sayıyordum; ama son kez, Visitazione Kilisesi'nde, sizin tam karşınızda, vaaz verirken öylesine yüceldi ki, bütün kinim kayboldu, şimdiye kadar dinlediğim en usta konuşmacı sayıyorum artık onu.

— Vaazlarından birinde bulundunuz mu? diye sordu Clelia mutluluktan titreyerek.

— Nasıl olur, beni dinlemiyordunuz demek? dedi Markiz gülerek. Dünyaları verseler kaçırmam artık. Ciğerlerinin hasta olduğu, yakında vaaz veremeyeceği söyleniyor.

Markiz çıkar çıkmaz, Clelia Gonzo'yu galeriye çağırttı.

— Herkesin göklere çıkardığı şu vaizi dinlemeye karar vermiş gibiyim, dedi. Ne zaman konuşacak?

— Gelecek pazartesi, yani üç gün sonra ve Markiz hazretlerinin tasarısını önceden sezdi sanki Visitzione Kilisesi'nde vaaz verecek.

Her şey konuşulmamıştı; ama Clelia ağzını açacak gücü bulamıyordu; tek söz etmeden beş altı kez dolandı galeride. Gonzo içinden, "Tamam işte, intikam başladı," diyordu. "İnsanın, özellikle General Fabio Conti gibi bir kahramanın

başında bulunduğu bir zindandan kaçabilmesi için ne kadar küstah olması gerekir!"

— Ayrıca, biraz acele etmek gerekir; ciğerleri hasta. Doktor Rambo'nun bir yıl ömrü kaldığını söylediğini işittim; kaleden haince kaçtığı için Tanrı onu cezalandırıyor.

Markiz galerideki sedire çöktü, Gonzo'ya da yanına gelmesini işaret etti. Az sonra ona içine birkaç sikke koyduğu küçük bir kese uzattı.

— Dört yer tutsunlar.

— Şu zavallı Gonzo da peşinize takılabilir mi acaba?

— Elbette, öyleyse beş yer ayırtın... Amacım kürsüye yakın olmak değil, diye ekledi, ama güzelliği dillere destan Sinyorina Marini'yi görmek istiyorum.

Markiz, vaazın verileceği o ünlü pazartesiye kadarki üç gün boyunca âdeta hiç yaşamadı. Halk arasında böyle soylu bir hanımın ardında gözükmeyi kendisi için bulunmaz bir onur sayan Gonzo, Fransız tarzı frağını giymiş, kılıç kuşanmıştı; bununla yetinmedi, konağın yakınlığından yararlanarak kiliseye Markiz için altın sırmalı harika bir koltuk taşıttırdı, burjuvalar de bunu küstahlığın doruğu saydı. Markiz'in, üstelik tam kürsünün karşısına yerleştirilen bu koltuğu görünce ne hale geldiğini kestirebilirsiniz. Clelia öylesine utanmıştı ki, gözleri yerde, o geniş koltuğun bir köşesine büzüldü, Gonzo'nun, katlanamayacağı bir küstahlıkla, eliyle gösterdiği küçük Marini'ye bakacak cesareti bile bulamadı. Bu dalkavuğun gözünde, soylu olmayanlar bir hiçti.

Fabrizio kürsüye çıktı; öyle zayıf, öyle solgun, öyle *bitkin*di ki, Clelia'nın gözleri bir anda yaş doldu. Fabrizio bir iki şey söyledi, sonra ansızın sesi kısılmış gibi durdu; boş yere yeniden söze başlamayı denedi birkaç kez; geri döndü, bir kâğıt aldı.

— Din kardeşlerim, merhametinize layık, acılı bir ruh, ancak öldüğünde sona erecek acılarının dinmesi için dua etmenizi rica ediyor benim aracılığımla, dedi.

Ondan sonra, kâğıttakileri ağır ağır okudu; ancak sesi öyle anlamlıydı ki, duanın yarısına gelmeden kilisedeki herkes, Gonzo bile ağlıyordu. "En azından kimsenin gözüne çarpmayacağım," diyordu Markiz gözyaşlarına boğulurken.

Fabrizio, elindeki kâğıtta yazanları okurken, din kardeşlerinin dua etmelerini istediği acılı insanın halini yansıtacak bir iki fikir bulabildi. Derken fikirler oluk oluk akmaya başladı zihnine. Herkese sesleniyormuş gibi konuşurken, aslında Markiz'le konuşuyordu. Konuşmasını her zamankinden önce bitirdi, çünkü ne yaparsa yapsın gözleri öylesine yaşarmıştı ki, lafları anlaşılır biçimde söyleyemiyordu artık. Meseleye hâkim olan kişiler bu vaazı garip buldular, ama duygusal açıdan, Paskalya'da verdiği ünlü vaaza denk saydılar. Clelia'ya gelince, Fabrizio'nun okuduğu duanın onuncu cümlesinde, onsuz geçirdiği on dört ayı korkunç bir suç olarak gördü. Eve dönünce, Fabrizio'yu dilediği gibi düşünmek üzere yatağa girdi ve ertesi gün, erkenden şöyle bir pusula yazdı Fabrizio'ya:

"Onurunuza güveniyoruz; ağzı sıkılığına emin olduğunuz dört *adam* bulun, yarın, *Steccata* Kilisesi gece yarısını çalarken, San Paolo Sokağı'ndaki 19 numaralı küçük kapının yanında durun. Ama saldırıya uğrayabileceğinizi unutmayın, sakın yalnız gelmeyin."

Fabrizio, bu kutsal harfleri görünce diz çöküp ağlamaya başladı. "On dört ay sekiz gün sonra, oldu nihayet!" diye bağırdı. "Vaaz falan yok artık!"

O gün Fabrizio'yla Clelia'nın yüreklerinden taşan deliliği anlatmak çok uzun sürer. Pusulada belirtilen kapı Crescenzi Sarayı'nın portakal bahçesinin kapısından başkası değildi ve Fabrizio, gün boyunca belki on kez baktı bu kapıya. Silahlandı ve gece yarısından az önce, tam süratle kapının önünden geçerken anlatılmaz bir sevinçle, çok iyi tanıdığı bir sesin usulca şöyle dediğini işitti:

— Kalbimin dostu, gir içeri.

Fabrizio temkinli adımlarla içeri girdi ve kendini gerçekten de portakal bahçesinde, yerden üç dört ayak yüksekte, demir parmaklıklı bir pencerenin önünde buldu. Ortalık karanlıktı, Fabrizio pencereden gelen birtakım gürültüler işitmiş, pencerenin demirlerini yoklamaya başlamıştı, derken bir elin uzandığını, elini tutup dudaklarına götürüp öptüğünü hissetti.

— Benim, dedi sevdiği bir ses, buraya seni sevdiğimi söylemeye ve buyruğuma girmek isteyip istemediğini öğrenmeye geldim.

Fabrizio'nun şaşkınlığını, sevincini, verdiği cevabı kolayca tahmin edebilirsiniz; Clelia, ilk taşkınlıklardan sonra ona şöyle dedi:

— Bildiğin gibi, Meryem Ana'ya seni bir daha görmeme sözü vermiştim; onun için seni bu zifiri karanlıkta kabul ediyorum. Sana gündüz gözüyle bakmaya beni zorlarsan, aramızdaki her şeyin biteceğini bilmeni isterim. Her şeyden önce, Annetta Marini'nin önünde vaaz vermeni istemiyorum, ayrıca Tanrı'nın evine koltuk taşıtmak gibi bir aptallığı benim yaptırdığımı sanma.

— Sevgili meleğim, kimsenin önünde vaaz vermeyeceğim artık; ben günün birinde seni görürüm umuduyla verdim o vaazları.

— Böyle konuşma, yüzünü görme iznimin olmadığını düşün.

Burada, okurdan, üç yıllık bir dönemi tek söz etmeden geçme izni vermesini istiyoruz.

Hikâyemizin kaldığı yerden başladığı dönemde, Kont Mosca, hem de eskisine oranla çok daha güçlü bir başbakan olarak Parma'ya döneli epey olmuştu.

Son derece mutlu geçen bu üç yıldan sonra, Fabrizio'nun içinde, her şeyi değiştiren bir sevme hevesi uyandı. Markiz'in, annesinin sevinç kaynağı olan, iki yaşında, *Sandrino* adında küçük bir oğlu vardı; hep ya annesinin ya da

Marki Crescenzi'nin dizinin dibindeydi; Fabrizio'ysa tersine onu hemen hiç görmüyordu; başka bir babayı sevmeye alışmasını istememişti. Birden, anıları iyice belirginleşmeden onu kaçırmayı tasarladı.

Dostunu göremediği uzun gündüz saatlerinde, Sandrino'nun varlığı Markiz'i avutuyordu çünkü Alpler'in kuzeyindekilere epey garip gelecek bir şeyi itiraf etmek zorundayız: İşlediği kusurlara karşın, ettiği yemine bağlı kalmıştı; anımsanacağı gibi, Meryem Ana'ya, Fabrizio'yu *bir daha görmeme* sözü vermişti. evet, tam da böyle demişti. Dolayısıyla onu ancak geceleri kabul ediyordu ve dairede hiç ışık olmuyordu.

Ancak, her akşam kabul ediliyordu hanım arkadaşı tarafından; ama meraktan çatlayan, sıkıntıdan patlayan bir sarayda şaşırtıcı olan şuydu: Fabrizio'nun aldığı önlemler öylesine iyi hesaplanmıştı ki, Lombardiya'ya özgü bir ifadeyle, bu *amicizia*'dan[75] kimsecikler kuşkulanmadı. Aralarındaki aşksa bozuşmalara yol açacak kadar ateşliydi; gerçi Clelia çok kıskançtı, ama kavga çoğu kez başka nedenlerle çıkıyordu. Fabrizio, Markiz'le aynı yerde bulunabilmek ve ona bakabilmek için halka açık bir töreni kullanmış, bunun üzerine kadın da çabucak dışarı çıkabilmek üzere bir bahane bulmuş, dostunu uzun süre kendisinden uzaklaştırmıştı.

Parma sarayında, güzelliğiyle ve yüce ruhuyla böyle göz dolduran bir kadının hiçbir dolap çevirmemesine şaşılıyordu; bu yüzden çılgınlığı andıran sevdalara yol açtı, dolayısıyla Fabrizio da çoğu kez onu kıskanıyordu.

İyi yürekli Başpiskopos Landriani öleli epey olmuştu; Fabrizio'nun dindarlığı, örnek davranışları, konuşma ustalığı onu unutturmuştu; ağabeyi ölmüş, ailenin bütün malları ona kalmıştı. Ondan sonra, Parma başpiskoposluğunun getirdiği yüz bin liretten fazla olan geliri her yıl kendisine bağlı rahip yardımcılarıyla rahiplere dağıttı.

---

75 Aşk kaçamakları. (y.n.)

Babalık duygusunun yol açtığı talihsiz heves her şeyi altüst ettiğinde bile, Fabrizio'nunkinden daha onurlu, daha saygın ve yararlı bir yaşam düşünülemezdi.

— Saygı duyduğum, ancak yaşamımı zehir eden o yeminden ötürü beni gündüz gözüyle görmek istemiyorsun, dedi bir gün Clelia'ya, dolayısıyla işin dışında bir eğlencem olmadan, sürekli yalnız yaşamak zorundayım; kaldı ki pek işim de yok. Her gün uzun saatleri böyle katı kurallara bağlı olarak kederle tüketirken, yüreğimi dağlayan, altı aydır boğuştuğum bir fikir geldi aklıma; oğlum beni hiç sevmeyecek; hiç adımı işitmiyor. Crescenzi Sarayı'nın sevimli şatafatı içinde yetişiyor, beni ancak şöyle böyle tanıyor. Onu kırk yılda bir gördüğümde, bana inanılmaz, bakamadığım güzelliğini anımsattığı annesini düşünüyorum, o ise benim yüzümü çok ciddi, çocuklar açısından çok kederli buluyordur.

— Eee, dedi Markiz, beni ürküten bu söylevin amacı ne?

— Oğlumu yanıma almak; benimle oturmasını istiyorum; onu her gün görmek, beni sevmeye alışmasını istiyorum; ayrıca ben de onu rahatça sevmek istiyorum. Mademki dünyada eşi görülmemiş bir yazgı beni onca şefkatli kalbin tattığı bu mutluluktan yoksun bırakıyor, mademki ömrümü hayran olduğum şeylerin yanında geçiremiyorum, en azından, bana sevdiğim varlığı anımsatan, bir bakıma onun yerini tutacak birinin yanında geçireyim. Şu zorunlu yalnızlığım içinde işlerle insanlar benim için tam bir angarya; Barbone üstüme kilit vuralı beri, sosyal hayat denen şeyin bana yabancı olduğunu ve insanın yüreğinden gelen heyecan dışındaki her şeyin, senden uzakta beni yere seren şu iç kararmasında gözüme gülünç geldiğini biliyorsun.

Dostunun çektiği acının zavallı Clelia'nın yüreğini nasıl sızlattığını kolayca tahmin edebilirsiniz; Fabrizio'nun bir bakıma haklı olduğunu düşününce kederi arttı. İşi, ettiği yemini bozması gerekip gerekmediğini düşünmeye dek vardırdı. Bunun üzerine, Fabrizio'yu toplumdaki bütün öbür insanlar

gibi, gündüz kabul etti; bir rezaleti önleyecek kadar güçlüydü bilgelik konusundaki ünü. İçinden, çok para vererek yeminini bozabileceğini söylüyordu; ancak tamamen dünyevi olan bu çözümün vicdanını rahatlatmayacağını ve sinirlenen Tanrı'nın onu bu yeni günahtan ötürü cezalandıracağını da hissediyordu.

Öte yandan, Fabrizio'nun bu son derece doğal isteğini yerine getirmeye kalkarsa, çok iyi tanıdığı, garip isteğiyle bütün huzurunu tehlikeye atan bu şefkatli yüreği mutsuz etmemeye çalışırsa, oynanan oyunu açığa vurmadan, İtalya'nın en büyük beylerinden birinin biricik oğlunu kaçırmaya nasıl bir kılıf bulacaklardı? Marki Crescenzi avuç dolusu para harcar, aramaların başına kendisi geçer, kaçırma önünde sonunda ortaya çıkardı. Bu tehlikeyi atlatmanın tek bir yolu vardı: Çocuğu uzağa, Edinburg ya da Paris'e kaçırmak; bunaysa ana yüreği dayanmazdı. Fabrizio'nun önerdiği, gerçekten de biraz daha akılcı gözüken öbür çare aklı başından giden ananın gözünde epey kötüye işaretti ve en az birincisi kadar korkunçtu. "Hasta numarası yapalım," diyordu Fabrizio; çocuk gün geçtikçe ağırlaşacak, Marki Crescenzi'nin orada bulunmadığı bir gün ölüverecekti.

Clelia'nın duyduğu dehşete varan tiksinti, aralarının bozulmasına yol açtı, ama bu çok sürmedi.

Clelia'ya Tanrı'nın sabrını taşırmamak gerektiğini öne sürüyordu; bu sevgili çocuk bir günahın ürünüydü, yüce gökleri bir kez daha sinirlendirirlerse, Tanrı bu çocuğu geri çağırırdı mutlaka. Fabrizio ise durmadan sıradışı yazgısından söz ediyordu:

— Rastlantının getirdiği toplumsal konumumla sevdam beni sonsuz bir yalnızlığa mahkûm ediyor, diyordu Clelia'ya ve beni ancak karanlıkta kabul etmeye yanaştığınıza göre, meslektaşlarımın çoğu gibi, yalnız dar bir çevrenin sıcaklığıyla yaşamaya zorlandığımdan, ömrümün yanınızda geçirebileceğim anları son derece kısıtlanıyor.

Çok gözyaşı döküldü. Clelia hastalandı; ama Fabrizio'yu, kendisinden istediği özveriyi sürekli geri çeviremeyecek kadar çok seviyordu. Görünüşe göre Sandrino hastalandı; Marki hemen en ünlü hekimleri çağırttı, Clelia bundan sonra hiç aklına getirmediği korkunç bir kaygıya kapıldı; el üstünde tutulan bu çocuğun hekimlerin verdiği ilaçları içmesini önlemek gerekiyordu; buysa hiç kolay bir iş değildi.

Sağlığının gerektirdiğinden fazla yatakta kalan çocuk gerçekten hastalandı. Bu hastalığın nedenini nasıl söyleyebilirdi ki hekime? Kendisi için böylesine değerli bu iki sevgi arasında kalan Clelia az kalsın aklını kaçırıyordu. Görünüşü kurtaran bir iyileşmeye razı olmak, böylece o kadar uzun ve acılı bir oyunun meyvesini bir kalemde harcamak mı gerekiyordu? Öte yandan Fabrizio da ne sevdiği kadını zorlayarak üzdüğü için ne kendini bağışlayabiliyor ne de tasarısından vazgeçebiliyordu. Her gece hasta çocuğun yanına alınmanın bir yolunu bulmuş, bu da işleri daha karmaşıklaştırmıştı. Markiz oğluna bakmaya geliyordu ve Fabrizio onu kimi zaman mum ışığında görebiliyor, buysa Clelia'nın zavallı hasta kalbine korkunç bir günah gibi gözüküyor, Sandrino'nun öleceğini haber veriyordu. Bir yeminin bozulmasının açıkça zararlı olabileceği bir durumda nasıl davranılması gerektiği konusunda akıl danışılan en ünlü dinbilimciler, Yüce Tanrı'ya söz verenin yeminini sırf kişisel hazzı için değil, açık bir kötülükten kaçınmak için bozmasının günah sayılamayacağı cevabını vermişlerdi. Markiz buna karşın karalar bağladı, Fabrizio da garip isteğinin hem Clelia'nın hem de oğlunun canını alacağını gördü.

Yakın dostu Kont Mosca'ya koştu, o da, yaşlı bir bakan olmasına karşın, büyük ölçüde habersiz olduğu bu sevda hikâyesi karşısında duygulandı.

— Marki'nin en az beş altı gün evden uzak kalmasını sağlayabilirim. Ne zaman istersiniz bunu?

Bu konuşmada bir süre sonra, Fabrizio onun yokluğundan yararlanmak için her şeyin hazırlandığını söylemeye geldi.

İki gün sonra, Marki Mantova yakınlarındaki topraklarının birinden atla dönerken, güya özel bir olayın öcünü almaya gelen haydutlar, itip kakmadan kaçırdılar onu, bir tekneye bindirdiler, tekne üç gün boyunca Po Nehri'nde yol aldı ve Fabrizio'nun ünlü Giletti olayından sonra geçtiği yerlerden geçti. Haydutlar, dördüncü gün, Marki'yi tepeden tırnağa soyduktan sonra, Po üzerinde ıssız bir adaya çıkardılar, üstünde para ya da değerli bir şey bırakmamaya özen gösterdiler. Marki'nin Parma'daki sarayına dönmesi iki gün sürdü; sarayını baştan aşağı karalara bürünmüş, insanları da yasta buldu.

Ustaca gerçekleştirilen bu kaçırmanın sonucu korkunç oldu. Markiz'in hemen her gün onu görmeye geldiği büyük ve güzel bir eve saklanan Sandrino birkaç ay sonra öldü. Clelia bunun, Meryem Ana'ya ettiği yemini tutmadığı için haklı bir ceza olduğunu düşündü. Fabrizio'yu gün ışığında o kadar sık görmüştü ki! Hatta Sandrino'nun hastalığı sırasında güpegündüz tam iki kez, hem de sevinçle görmüştü! Onca sevdiği oğlundan sonra ancak birkaç ay yaşadı, ama sevdiği adamın kollarında can verme mutluluğunu tattı.

Fabrizio, intihar edemeyecek kadar sevdalı ve imanlıydı; Clelia'yla daha güzel bir dünyada buluşmayı umuyordu, ama birçok şeyin kefaretini ödeyemeyeceğini bilecek kadar da akıllıydı.

Clelia'nın ölümünden birkaç gün sonra, uşaklarının her birine biner liretlik maaş bağlayan, kendisine de aynı aylığı ayıran bir dizi senet imzaladı. Yaklaşık yüz bin liret getiren topraklarını Kontes Mosca'ya veriyordu; aynı miktarda parayı annesi Dongo markizine bağışlıyor, babasından kalan servetin geri kalanını da kötü bir evlilik yapmış olan kız kardeşine bırakıyordu. Ertesi gün, gerek V. Ernesto'nun göster-

diği teveccühün, gerekse Başbakan'ın dostluğunun kendisini getirdiği bütün yüce makamlardan ve başpiskoposluktaki görevinden ayrıldığını bildiren dilekçeyi yazdıktan sonra, Po kıyısında, Sacca'nın iki fersah ötesindeki ormanda yer alan *Parma Manastırı*'na çekildi.

Kontes Mosca, zamanında, kocasının bakanlığa dönmesini yürekten onaylamış, ama V. Ernesto'nun topraklarına dönmeye yanaşmamıştı. Onun sarayı, Po Nehri'nin sol yakasında, Casalmaggiore'nin çeyrek fersah dışındaki Vignano'da, dolayısıyla Avusturya'daydı. Kont'un onun için yaptırdığı bu göz kamaştırıcı Vignano Sarayı'nda her perşembe Parmalı seçkinleri, her gün de sayısız dostunu ağırlıyordu. Fabrizio bile geldi günün birinde Vignano'ya. Sizin anlayacağınız, dışarıdan bakan Kontes'in için son derece mutlu olduğunu düşünürdü, ama hayran olduğu, manastırında ancak bir yıl geçirebilen Fabrizio'nun ardından çok yaşamadı.

Parma zindanları boşalmış, Kont çok zenginleşmişti, yönetimini Toskana'nın büyük dükleriniyle kıyaslayan, V. Ernesto uyruğundaki insanlarca göklere çıkarılıyordu.

TO THE HAPPY FEW.[76]

76 *Mutlu azınlığa.* Stendhal kitaplarının bir gün "mutlu azınlık" tarafından okunacağını umuyordu. Bu ifadeyi Shakespeare'in bir dizesinden çıkardığı düşünülmektedir (bkz. Pierre-Louis Rey). Stendhal 28 Eylül 1816 tarihli bir mektubunda bu "mutlu azınlık"ı şöyle tanımlar: *Hassas ruhlar.* (e.n.)

Genel Yayın: 3837

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

Stendhal [Marie-Henri Beyle] (1783-1842): Genç yaşta teğmen olarak orduya girdi, Napoléon'un İtalya ve Rusya seferlerine katıldı. Almanya, Avusturya ve Rusya'da çeşitli askerî görevlerde bulundu. Bir dönem Marsilya'da ticaretle uğraştı, Trieste'de bir süre konsolosluk görevini sürdürdü. Fransız edebiyatında gerçekçilik akımının en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Stendhal'in Parma Manastırı *romanı aristokrasisi, sarayları, tutkularıyla İtalyan ruhunun muhteşem bir portesini çizer. 1839 yılında yayımlandığı anda başyapıt olarak kabul edilmiş, başta Balzac olmak üzere edebiyat tarihi boyunca çok sayıda romancı tarafından övülmüştür.*

Bertan Onaran (1937- 2017): Haydarpaşa Lisesi'ni, İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. İlk çevirilerini 1963 yılında yayımladı. 1964'te Memet Fuat'la tanıştı; eserlerini çevirdiği yazarlar arasına Gide, Sartre, Camus, Mayakovski katıldı. Ardından Saint-Exupery, Marguerite Duras, Albertine Sarrazin, Gilles Martinet'den çeviriler yaptı. Cervantes'in başyapıtı Don Quijote*'yi ilk kez tam metin olarak çevirdi. Wilhelm Reich'ın bütün kitaplarını Türkçeleştirdi. André Malraux, Émile Zola, Stendhal, Panait Istrati, Eugène Ionesco, Alain Robe Grillet, Nathalie Sarraute'dan çeviriler yapan Bertan Onaran'ın 1972'de Beauvoir'dan aktardığı* Konuk Kız*'a TDK çeviri ödülü verildi.*

9 786052 950685

KDV dahil fiyatı
30 TL